

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2013.

Zagreb, ožujak 2014.

(2)

<http://azanas.dijete.hr>

Stranica

**koja će djeci pomoći
da bolje**

upoznaju svoja prava

Sadržaj

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1 Osobna prava	10
2.1.1 Statusna prava djece	11
2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti	13
2.1.3 Pravo na privatnost	13
2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	16
2.1.4.1 Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	17
2.1.4.2 Uzdržavanje	21
2.1.5 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	25
2.1.6 Pravo na zaštitu od nasilja	33
2.1.6.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	33
2.1.6.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	37
2.1.6.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	42
2.1.6.4 Nasilje putem interneta i mobitela	45
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	48
2.3 Obrazovna prava	49
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	51
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti odgoja i obrazovanja	54
2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji odgoja i obrazovanja	57
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	63
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	64
2.4 Zdravstvena prava	70
2.5 Socijalna i ekonomska prava	76
2.5.1 Socijalna prava	76
2.5.2 Ekonomska prava	79
2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard	79
2.5.2.2 Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova	80
2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta	84
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje	87
2.6 Kulturna prava - slobodno vrijeme djece	89
2.7 Pravosudno zaštitna prava	92
2.7.1 Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku	92
2.7.1.1 Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	95
2.7.2 Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja	98
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	101

2.8.1	Prometna sigurnost djece	101
2.8.2	Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	104
2.8.3	Nestala djeca	105
2.8.4	Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	107
2.9	Diskriminacija	109
2.10	Ostala prava i nenadležnost	114
3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	116
4	PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE	119
4.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	119
4.2	Prava djece s problemima u ponašanju	122
4.3	Briga za mentalno zdravlje djece	127
4.4	Zaštita djece od ovisnosti	130
4.5	Zdravstveni odgoj	131
4.6	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	134
4.7	Pravosuđe prilagođeno djeci	138
4.8	Zaštita djece koja se bave sportom	139
4.9	Djeca i politika	145
4.10	Mediji i zaštita dječjih prava	146
4.11	Zaštita djece migranata	154
5	UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA	157
5.1	Obiteljskoppravna zaštita	157
5.2	Obrazovanje	158
5.3	Zdravlje	161
5.4	Pravosuđe	163
5.5	Sigurnost djece	164
5.6	Zaštita imovinskih interesa djece	165
5.7	Sport	166
5.8	Zaštita posebno ranjivih skupina djece	167
5.9	Mediji	167
5.10	Ostalo	168
6	SUDJELOVANJA U IZRADI PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU PROPISA	171
6.1	Obiteljskoppravna zaštita	171
6.2	Obrazovanje	174
6.3	Pravosudna zaštita	177
6.4	Zaštita od nasilja	180
6.5	Socijalna skrb	180
6.6	Statusna prava	181
6.7	Zdravstvena prava	182
6.8	Mediji i oglašavanje	182
6.9	Sport i slobodno vrijeme	183
6.10	Imovinska prava	184
6.11	Ekonomska prava	184
6.12	Civilni sektor	185
6.13	Ostalo	186

7	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	187
7.1	Ustanove socijalne skrbi	187
7.2	Ustanove za žene i djecu žrtve nasilja	190
7.3	Prihvatni centar za strance u Zagrebu	191
7.4	Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi	191
7.5	Zdravstvene ustanove	200
7.6	Dječje igraonice	202
7.7	Kaznene ustanove	203
8	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE	205
8.1	Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice	205
8.2	Izdavački projekti	207
8.3	Izlaganja na stručnim skupovima	207
8.4	Objavljeni tekstovi	211
8.5	Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	212
9	SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	215
10	MEĐUNARODNA SURADNJA	220
10.1	Suradnja s međunarodnim organizacijama	220
10.2	Bilateralna suradnja	222
10.3	Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	223
11	RAD REGIONALNIH UREDA	229
11.1	Ured u Osijeku	229
11.2	Ured u Rijeci	232
11.3	Ured u Splitu	233
11.4	Ured u Zagrebu	236
12	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	241
12.1	Ustroj	241
12.2	Financijsko poslovanje	243
13	DESET GODINA RADA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	244
14	ZAKLJUČAK	247
15	LEGENDA	250

(6) Uvod

1

Godišnje izvješće o radu za 2013. godinu prikazuje aktivnosti i rad Ureda pravobraniteljice za djecu te daje pregled podataka o prijavljenim povredama dječjih prava tijekom protekle godine. Podnosi se temeljem članka 18. Zakona o pravobranitelju za djecu. Način izrade i prikaz podataka slijedi metodologiju koja je korištena i ranijih godina pa je tako moguće pratiti povrede dječjih prava i uspoređivati njihovu pojavnost kroz dulje razdoblje.

Tekst Izvješća podijeljen je u više dijelova. Na početku je prikaz prijava pojedinačnih povreda prava djece, zatim prikaz rada Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu MMS te općih inicijativa Ureda, odnosno prijedloga i preporuka za izgradnju cjelovitog sustava zaštite dječjih prava. Nakon toga slijedi dio koji se odnosi na upozorenja, prijedloge i preporuke za sprečavanje štetnih djelovanja, zatim naši prijedlozi za izmjene i dopune propisa, prikaz obilazaka institucija, susreta s djecom i međunarodnih aktivnosti te, na kraju, prikaz rada regionalnih ureda.

Neke teme kojima smo se bavili tijekom godine izabrali smo sami, prateći događanja i život djece ili život pojedinih skupina u našem društvu i smatrajući svojom obavezom aktivno se uključiti na strani djece - ponekad samo raspravljajući o njima, a ponekad poduzimajući ili koordinirajući konkretne aktivnosti. No, na mnoge teme nismo mogli utjecati, već su nam se one nametale same, bilo kroz pojedinačne prijave koje smo primali, bilo na inicijativu pojedinih institucija ili grupa, odnosno slijedeći međunarodne standarde i ciljeve u zaštiti djece.

Izvješće o radu za 2012. prihvaćeno je na 9. sjednici Hrvatskoga sabora 18. listopada 2013., jednoglasno s 120 glasova, a radna tijela Hrvatskoga sabora (Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbor za obitelj, mlade i sport, Odbor za ravnopravnost spolova) o njemu su raspravljala u svibnju i lipnju 2013.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu koristimo akronime i kratice, objašnjene u legendi na kraju izvješća. Iako smo svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, radi lakše čitljivosti riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

U 2013. godini otvoreno je 2659 novih predmeta, od kojih su 1436 prijave povreda pojedinačnih prava djece, a 1223 opće inicijative Ureda. Pojedinačnim povredama prava djece u 2013. obuhvaćeno je 2435 djece. U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano davanje informacija, savjeta i uputa strankama u neposrednom kontaktu u prostorijama Ureda ili putem telefona, kojih je u 2013. bilo ukupno 1999.

Broj novih predmeta u odnosu na prethodnu godinu veći je za 208.

U uvodu smatramo važnim navesti da je u jesen 2013. godine proteklo deset godina od donošenja Zakona o pravobranitelju za djecu i uspostave Ureda pravobranitelja za djecu kao samostalne institucije. Stoga smo u povodu desetog rođendana Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, a u godini pristupa Republike Hrvatske Europskoj uniji, zatražili vanjsku evaluaciju desetogodišnjeg rada Ureda, s naglaskom na posljednjih pet godina (budući da smo prije pet godina zatražili sveobuhvatnu evaluaciju koju su izradili domaći i inozemni eksperti). Evaluaciju je napravila prof. dr. sc. Marina Ajduković, stručnjakinja u području dječjih prava, koja je i konzultantica i evaluatorica mnogih nacionalnih strategija i dokumenata. Ona se koristila podacima iz naših izvješća o radu i drugih dokumenata, stavovima i mišljenjima stručnjaka koji prate rad ove institucije te izjavama djece, članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Cilj izrade evaluacije u oba navrata bio je dobiti ocjenu dosadašnjeg rada, ali i poticaje za buduću. Rezultat evaluacije objavili smo u prigodnoj publikaciji i dostavili je svima koje bi ona mogla zanimati, a dostavili smo ju i svim zastupnicima Hrvatskoga sabora.

Rezultate evaluacije prethodno smo predstavili u Hrvatskome saboru, u raspravi pod nazivom „Dječja prava u Hrvatskoj danas“, u kojoj su sudjelovala i djeca i mladi obje generacije Mreže mladih savjetnika, kao i članovi različitih predstavničkih tijela djece i mladih u Hrvatskoj. Mladi sudionici ove rasprave govorili su o aktualnim teškoćama u ostvarivanju svojih prava te su ponudili svoja viđenja rješenja. U istoj prigodi prikazali smo svoja postignuća, ali i naznačili brojne zadaće i izazove koji nas čekaju i obvezuju u budućnosti.

Kao i u dosadašnjim izvješćima i u ovome detaljno govorimo o brojnim kršenjima dječjih prava koja se, nažalost, događaju u svim segmentima njihova života. Prednost smo kao i do sada davali pojedinačnim povredama dječjih prava, ali smo se paralelno s time bavili i općim inicijativama sa željom i namjerom stvaranja boljih uvjeta za život djece u Republici Hrvatskoj. I dalje po brojnosti prijava pojedinačnih povreda prednjače povrede koje proistječu iz obiteljskih odnosa i nepovoljnih situacija obiteljskog života, a iza njih, kao i prethodnih godina, slijede povrede dječjih prava vezane uz nasilje. Budući da na ovo upozoravamo već godinama i tražimo veći angažman institucija u poduzimanju učinkovitijih mjera i aktivnosti, zabrinjava činjenica da nema velikih pomaka na bolje. Stoga se postavlja pitanje koliko se naša upozorenja, preporuke i prijedlozi uopće doživljavaju ozbiljno i koliko je snažna volja u društvu da se postojeći problemi riješe.

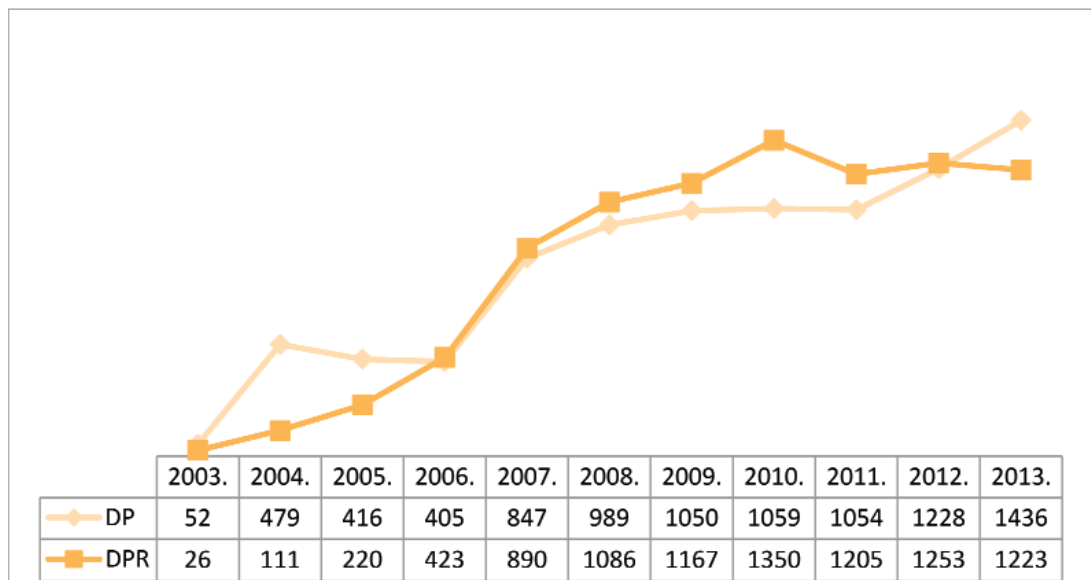
Svjesni smo činjenice da rješenja nisu laka ni jednostavna, da treba puno energije i truda da se ostvare pomaci, no ogluha odgovornih za rješavanje ovih pitanja dovodi u pitanje koncept dječjih prava općenito i samim time autoritet ove institucije.

Moramo i ovom prilikom spomenuti siromaštvo, kao lokalni i kao globalni problem. Osiromašenje stanovništva, uzrokovano gospodarskom krizom i općim stanjem u društvu, negativno se odražava na kvalitetu života djece i ugrožava brojna njihova prava, ponekad čak i pravo na preživljavanje. Siromaštvo povećava brojne rizike za djecu, ponajprije od zanemarivanja i zlostavljanja te otežava pristup zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim i kulturnim uslugama važnim za razvoj djece. Djeca ne mogu čekati bolja vremena da bi ostvarila svoja prava na zdrav i cjelovit razvoj. Posebno na to ne mogu čekati ranjive skupine, kao što su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca s poremećajima u ponašanju, žrtve nasilja, pripadnici nacionalnih manjina, djeca s teškoćama u razvoju, bolesna djeca i djeca čiji su roditelji u zatvoru. Zato je nužno prepoznati njihove potrebe, uočiti teškoće i prepreke u ostvarivanju njihovih prava, povećati socijalnu osjetljivost lokalne zajednice i države te iznaći rješenja i resurse koji su potrebni da bi im se pružilo bolje uvjete i mogućnosti odrastanja.

Djecu trebamo prepoznati i kao aktivne i punopravne članove društva i otvoriti im šire prostore za sudjelovanje u svim područjima života. I sami smo o tome mnogo naučili od članova naše Mreže mladih savjetnika prilikom njihovog uključivanja u rasprave o ključnim problemima mladih. Vjerujemo da su njihove riječi nadahnule i sve druge koji su ih čuli, da drukčije promišljaju o mjestu i potencijalima mladih u društvenim promjenama.

U nastavku slijede podaci o primljenim prijavama pojedinačnih povreda prava djece i općim inicijativama Ureda pravobraniteljice za djecu od početka njegova djelovanja.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2003. do 2013.

Prijave pojedinačnih povreda prava	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Osobna prava	363	282	244	557	635	625	687	636	753	701
Prava djece kao članova društvene zajednice		2	4	13	13	13	11	6	11	11
Obrazovna prava	43	31	56	105	121	187	153	159	161	262
Zdravstvena prava	10	15	10	22	32	35	21	25	28	107
Socijalna prava	21	23	14	26	31	48	29	43	42	55
Ekonomska prava	18	26	9	57	56	55	72	79	93	90
Kulturna prava	2	2	7	11	15	11	10	8	19	26
Pravosudno-zaštitna prava	25	4	17	30	37	33	38	55	61	81
Sigurnost i zaštita djece						12	12	15	13	25
Diskriminacija						3	3	6	16	25
Nenadležnost						22	19	16	26	42
Ostalo	42	31	44	26	49	6	4	6	5	11
UKUPNO	524	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

2

(9)

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2013. godine razmatrao 2742 pojedinačne povrede prava djece. U 2013. godini zaprimljeno je 1436 novih prijava u kojima se ukazivalo na povredu prava 2435 djece. Uz predmete koji su zaprimljeni tijekom izvješajnog razdoblja, postupalo se i u 1289 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. S obzirom na specifičnost i složenost problematike vrlo veliki broj predmeta zahtijeva višegodišnje praćenje, osobito u domeni obiteljskopравnih odnosa (373) zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, čestog opetovanog obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima s neizvjesnim ishodom. Višegodišnje praćenje često je prisutno i u području zaštite djece od nasilja (362), ekonomskih prava djece (129), kao i u području obrazovanja (186), u kojem se prati postupanje nadležnih tijela po upućenim preporukama za unapređenje prava djece u obrazovnom sustavu.

Povrede pojedinačnih prava djece

Vrste pojedinačnih prava	Predmeti u radu iz prethodnih godina	Predmeti otvoreni u 2013.	Broj djece 2013.
Osobna prava-ukupno	797	701	1161
Prava djece kao članova društvene zajednice	14	11	23
Obrazovna prava	186	262	423
Zdravstvena prava	42	107	128
Socijalna prava	28	55	70
Ekonomska prava	129	90	182
Kulturna prava	21	26	152
Pravosudno-zaštitna prava	35	81	113
Sigurnost i zaštita djece	20	25	78
Diskriminacija	12	25	46
Nenadležnost	2	42	46
Ostala prava	3	11	13
UKUPNO	1289	1436	2435

Savjeti, davanje informacija i uputa u neposrednom osobnom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili telefonskim putem, unatoč njihovom velikom broju od gotovo 2000 i znatnom utrošenom vremenu, nisu iskazani u ukupnom broju pojedinačnih predmeta, budući da je najčešće riječ o jedno-kratnim upitima ili dolascima koji nisu zahtijevali daljnje postupanje.

U najvećem broju prijave su podnosili roditelji djece, i to majke u 547 slučajeva, očevi u 304, a oba roditelja zajedno u 59 slučajeva. Djeca su nam se osobno obratila u 39 slučajeva. U 43 slučaja obratili

su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (9) i susjeda (11). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (76), institucije (163) i razne druge kategorije prijavitelja (153). U 32 slučaja Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1436 prijava zaprimljenih u 2013. godini najveći broj (701) odnosio se na prijave povreda osobnih prava djece. Ponovno je najviše prijava povezanih s problemima u ostvarivanju roditeljske skrbi (371) te s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (273). U velikom broju prijavljivane su i povrede obrazovnih prava (262), povrede ekonomskih prava (90), povrede prava djece u pravosudnom postupku (81) te povrede socijalnih prava (55). U odnosu na prethodne godine u porastu je broj prijava povreda zdravstvenih prava djece (107). Manje su zastupljene prijave povreda kulturnih prava djece (26), prava na sigurnost i zaštitu (25), prijave diskriminacije (25) te prava djece kao članova društvene zajednice (11).

2.1 OSOBNA PRAVA

Od ukupno 701 prijave vezane za ostvarivanje osobnih prava djece, koje su zaprimljene u 2013. godini, najveći broj (371) odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (218), zanemarivanja (55) te prava na djetetovu privatnost (21). Ostale prijave povreda osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju te su se odnosile na udomiteljstvo (8), saznanje vlastitog podrijetla (6), posvojenje (6), osobno ime (5), prijavu rođenja (4), život (3), stjecanje državljanstva (3) te se jedna odnosila na očuvanje djetetove osobnosti.

Osim ovih prijava, u praćenju je bilo i 797 slučajeva povreda prava, prenesenih iz prijašnjih godina, koje su se također u najvećem broju odnosile na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (373) te na zaštitu od nasilja (307).

Prijavama je bilo obuhvaćeno 1161 dijete. U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke (269) te očevi (184), dok su roditelji zajednički uputili 16 prijava. Djeca su nam osobno također uputila 16 prijava. Od drugih članova obitelji najčešće su nam se obraćale bake (21), djedovi (9) i rođaci (4) te u jednom slučaju brat djece. U velikom broju prijava (76) kao podnositelji označeni su ostali (često su to

Osobna prava

Osobna prava	Predmeti u radu iz prethodnih godina	Predmeti otvoreni u 2013.	Broj djece 2013.
Pravo na život	2	3	5
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	4	6	6
Pravo na prijavu rođenja	2	4	4
Pravo na osobno ime	3	5	5
Pravo na stjecanje državljanstva	5	3	5
Pravo na očuvanje osobnosti	1	1	1
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	373	371	547
Posvojenje	17	6	9
Pravo na zaštitu od nasilja	307	218	427
Zanemarivanje	55	55	98
Skrbništvo	1	0	0
Udomiteljstvo	5	8	21
Pravo na djetetovu privatnost	22	21	33
Ostalo	0	0	0
UKUPNO	797	701	1161

odvjetnici), a zabilježeno je i 44 obraćanja institucija, 38 anonimnih prijava, 16 slučajeva povreda prava na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu te sedam obraćanja susjeda.

Pravo na život

Prijave povreda djetetovog prava na život uglavnom se odnose na djecu koja su pokušala ili izvršila suicid te na slučajeve u kojima su djetetova prava na život i zdravlje bila ugrožena zbog stila življenja i postupaka roditelja ili okoline (primjerice, ugroženost djece koja prose).

Pratili smo zaštićenost prava i dobrobiti djeteta koje je pokušalo suicid te koje je, zbog psihičkih poteškoća, i dalje u tretmanu psihijatra. Zamijetili smo da se, unatoč suradnji roditelja i dobroj informiranosti i suradnji institucija, i dalje javlja nesigurnost u njihovom reagiranju na djetetove naglašene reakcije i ispade, pogotovo u školi. Uočavamo potrebu edukacije i osnaživanja djelatnika škole te potrebu da im se pruži kontinuirana podrška u suočavanju sa stresnim situacijama i primjerenom reagiranju, kako u odnosu na djecu sa psihičkim smetnjama, tako i u odnosu na učenike koji svjedoče ispadima svojih školskih kolega. Djelatnici škole trebali bi dobiti i jasne smjernice za komunikaciju s roditeljima. Osim educiranja i osnaživanja djelatnika škola, potrebnim su se ukazali i timski sastanci stručnjaka (tzv. konferencije slučaja) iz različitih institucija uključenih u rad s djetetom i djetetovom obitelji, radi razmjene informacija, koordinacije i međusobne podrške.

*Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece*

2.1.1 Statusna prava djece

U ovu grupu prava spada pravo na saznanje vlastitog podrijetla, na prijavu rođenja, na osobno ime i pravo na stjecanje državljanstva, kao i reguliranje boravišnog statusa djece stranaca.

Obraćanja stranaka koja se odnose na djetetovo **pravo na saznanje vlastitog podrijetla** (ukupno šest) i dalje ukazuju na poteškoće s kojima se roditelji i djeca susreću u pokušaju utvrđivanja očinstva, a koje su uzrokovane nespretnim i nedovoljno efikasnim zakonskim odredbama kojima se presumira **bračno očinstvo**. Ova presumpcija u većini slučajeva doista odražava stvarno stanje. Međutim, u slučaju da majčin suprug nije biološki otac djeteta, njezina primjena zahtijeva pokretanje i vođenje parničnog postupka radi osporavanja bračnog očinstva majčinom suprugu, kako bi biološki otac mogao priznati svoje očinstvo. Već niz godina ukazujemo na potrebu izmjene odredbe koja presumira očinstvo majčinog supruga te iznosimo primjere i slučajeve kako bismo potkrijepili inicijativu za promjenom propisa. Unatoč tome, nadležna ministarstva nisu se do sada upuštala u izmjene zakona, a tek nacrt prijedloga novog Obiteljskog zakona, koji je još uvijek u proceduri donošenja, predviđa neke konkretne i efikasnije promjene.

Postoje i poteškoće u utvrđivanju očinstva djeci koja su **rođena u izvanbračnim vezama** roditelja, kao i nesnalaženje i/ili nedovoljni angažman centara za socijalnu skrb (CZSS). U dva slučaja upit se odnosio na situacije u kojima se postupak radi utvrđivanja očinstva pokreće nakon smrti jednog roditelja. Tako smo doznali za slučaj 15-godišnjeg djeteta koje je i dalje neutvrđenog očinstva, iako je majka već prilikom određivanja osobnog imena djetetu naznačila ime oca. Djetetova majka nije za života poduzimala radnje kako bi se upisalo očinstvo djetetu, a nakon majčine smrti nadležnom CZSS-u se usmeno obratila djetetova baka te im dostavila potvrdu matičnog ureda iz koje je razvidno koga je majka naznačila kao djetetovog oca. Međutim CZSS sve do našeg obraćanja nije poduzimao radnje kojima bi pomogao u ostvarivanju ovog djetetovog prava.

U drugom slučaju obratila nam se majka 16-godišnjeg djeteta čiji je otac još za majčine trudnoće otišao živjeti u inozemstvo. Kako nije dolazio u Hrvatsku, kad je dijete imalo šest godina, iz inozemstva je poslao izjavu ovjerenu kod javnog bilježnika kojom priznaje očinstvo te izjavljuje kako je suglasan s upisom u rodni list. Međutim, po hrvatskim propisima takva se izjava nije mogla uvažiti kao valjani dokument kojim se priznaje očinstvo. Djetetov otac preminuo je 2012. godine, a majka je tek nakon njegove smrti pokrenula sudski postupak radi utvrđivanja očinstva. Iako iz njezinog obraćanja proizlazi da se i ranije obraćala institucijama, začuđuje kako ju nitko već ranije nije uputio na mogućnost pokretanja sudskog postupka. Na poteškoće u utvrđivanju očinstva djetetu, kao i na nesnalaženje in-

stitucija, naišla je i obitelj novorođenog djeteta čija je majka strana državljanka, koja nije mogla dati suglasnost na priznanje očinstva djeteta u Hrvatskoj, navodno zato što nema osobne dokumente. Ni ovdje se CZSS nije dosjetio pokrenuti sudski postupak radi utvrđivanja očinstva, čime bi se regulirala i ostala statusna prava koja bi dijete moglo ostvariti po ocu (dozvola boravka, državljanstvo, zdravstvena skrb i dr.).

Nesnalaženje djelatnika CZSS-a u složenijim slučajevima reguliranja statusnih prava djeteta nerijetko vodi do narušavanja djetetovih temeljnih prava. U situacijama kad, zbog nemogućnosti roditelja da postignu dogovor vezano uz bitna statusna prava djeteta ili je takav dogovor zbog objektivnih okolnosti nemoguće postići u razumnom vremenu (nepoznat boravak jednog od roditelja, dulja odsutnost, boravak na području druge države i sl.), kao i situacijama kada su roditelji maloljetni ili kada nemaju valjane isprave, sustav ne reagira brzo i efikasno u rješavanju statusnih prava djece te najbolji interes djeteta nije zaštićen.

S inercijom sustava suočila se i majka djeteta koje ni s navršenih godinu dana nije imalo osobno ime, budući da u trenutku prijave djetetovog rođenja nije postojao sporazum roditelja o tome. Bez sporazuma roditelja matičar nije mogao upisati osobno ime, a prezime djeteta te podaci o imenu i prezimenu oca upisani su po sili zakona, temeljem presumpcije o bračnom očinstvu. Bez upisanog imena djetetu se nisu mogli izdati ni drugi dokumenti pa oni ni godinu dana nakon prijave rođenja nije imalo domovnicu, rodni list ni regulirano pravo na zdravstveno osiguranje. Matičar je odmah po upisu djeteta u maticu rođenih zatražio od CZSS-a određivanje imena djeteta, sukladno odredbi Zakona o osobnom imenu, no to se ni nakon godinu dana nije dogodilo. Iako je obiteljska zajednica prestala znatno prije začeca djeteta zbog obiteljskoga nasilja te se ovdje radilo o presumiranom ocu, CZSS je inzistirao na njegovom saslušanju na okolnost određivanja osobnog imena djeteta. Kako je on boravio na majci nepoznatoj adresi na području druge države, cijela godina dana protekla je u pokušaju ishođenja podataka o adresi njegovog boravišta te na diplomatsku dostavu pošte u koju su bila uključena dva ministarstva (MSPM i MVEP).

Začuđuje ovakvo postupanje CZSS-a koje, inzistiranjem na formalnom saslušanju stranke u postupku, narušava pravo djeteta da od rođenja ima svoje ime, kako je to propisano člankom 7. Konvencije o pravima djeteta. Uloga CZSS-a u ovakvim slučajevima je da prije svega štiti interes djeteta te da svojom odlukom zamijeni volju roditelja. Ukoliko ovi postupci nisu žurni i učinkoviti, u pitanje dovode cijeli sustav zaštite statusnih prava djeteta. Inzistiranje na saslušanju odsutne strane te dostava poziva diplomatskim putem uzrokuje odugovlačenje postupka. Pridržavanjem krutih pravila prioritet se daje zaštiti interesa roditelja u postupku, a na uštrb djetetovog prava. Zakon o upravnom postupku jasno određuje da se u upravnim stvarima mora postupati što je moguće jednostavnije, bez odgode i uz što manje troškova, ali tako da se utvrde sve činjenice i okolnosti bitne za rješavanje o upravnoj stvari te da javnopravna tijela moraju poštovati načelo razmjernosti u zaštiti prava stranaka i javnog interesa. Ovo načelo zahtijeva da se strankama mora omogućiti da što lakše zaštite i ostvare svoja prava, ali pazeći pritom da ostvarivanje njihovih prava ne bude na štetu prava trećih osoba niti u protivnosti s javnim interesom. U ovom slučaju inzistiranjem na saslušanju roditelja narušeno je pravo djeteta na osobno ime od samog rođenja koje mu jamči Konvencija o pravima djeteta. Narušen je i javni interes u koji spada ispunjavanje obveza preuzetih međunarodnim ugovorima.

U nekoliko slučajeva razlog obraćanja pravobraniteljici bila je **promjena prezimena** djeteta u situaciji kada roditelji o tome nemaju dogovor; poteškoće oko realizacije statusnih prava, poput **upisa u maticu rođenih i upisa u knjigu državljana** za dijete koje je hrvatska državljanka rodila izvan RH; te poteškoće s kojima se u RH susreću **djeca stranog državljanstva** u situaciji kada je roditelj djeteta hrvatski državljanin, s kojim djeca žive na temelju odluke nadležnog tijela. Neovisno o prethodnoj duljini boravka, Zakon o strancima predviđa mogućnost odobrenja stalnog boravka djetetu čija oba roditelja u trenutku njegova rođenja imaju odobren stalni boravak, odnosno djetetu samohranog roditelja kojem je odobren stalni boravak. Ovo međutim ne vrijedi u situacijama kad je dijete stranog, a njegov roditelj hrvatskog državljanstva. Naime, zakon vezuje status djeteta isključivo uz boravišni status roditelja, presumirajući tako da je i roditelj djeteta stranac. Dolazi do apsurdne situacije, jer roditelj hrvatski državljanin nije u potrebi ishoditi boravak za sebe, a ne može odmah regulirati stalni boravak za svoju djecu. U takvoj situaciji, a s ciljem stjecanja prava na stalni boravak, moraju godinama pro-

dužavati privremeni boravak, uz plaćanje troškova prijepoda, pristojbi, ali i troškova zdravstvenog osiguranja za djecu.

Pravobraniteljica za djecu je, u procesu izmjena Zakona o strancima, upozorila na ove probleme, ali njezini prijedlozi nisu uvaženi. U gore opisanom slučaju privremeni boravak djeci strancima odobren je u svrhu spajanja obitelji s majkom koja je hrvatska državljanka. Kako su sredstva za uzdržavanje uvijek za stjecanje tog prava, majka se s pravom pita što bi bilo da ona nema zaposlenje i da nije stambeno situirana. Propisi koji onemogućuju sjedinjenje obitelji zbog nedostatka materijalnih sredstava zaista kolidiraju s pravom djeteta na život s roditeljima i roditeljsku skrb.

Sa sličnim problemima suočila se i obitelj u kojoj su otac i dijete hrvatski državljani, a majka strankinja, koja ne može dobiti dozvolu boravka jer nema dovoljno sredstava za uzdržavanje, budući da su suprug i ona nezaposleni. Prema Uredbi o načinu izračuna i visini sredstava za uzdržavanje stranaca u RH stranac mora imati osigurano mjesečno 2.000 kn prihoda (400% osnovice na temelju koje se utvrđuje visina pomoći za uzdržavanje). Na ovaj način se, sukladno *Direktivi Vijeća 2003/86/EZ o pravu na spajanje obitelji*, spajanje obitelji uvjetuje posjedovanjem stabilnih i redovitih novčanih sredstava za uzdržavanje, međutim pitanje je koliko se pritom štiti najbolji interes djeteta i njegovo pravo da se ne odvaja od roditelja. Pitanje je i ispunjava li se preuzeta obveza države da zahtjev djeteta ili njegovih roditelja, za ulazak u državu radi obiteljskog sjedinjenja, razmatra povoljno, humano i što žurnije.

Uvjetovanje dozvole boravka osiguranjem sredstva za uzdržavanje zasigurno predstavlja zaštitu državnog interesa na uštrb zaštite interesa djeteta, koje će, zbog trenutne teške gospodarske situacije i nemogućnosti roditelja da nađe zaposlenje, biti uskraćeno za prisutnost roditelja u svome životu. Ovakvo razmatranje zahtjeva stranog državljanina za spajanje obitelji zasigurno ne predstavlja humani pristup, onako kako to zahtijeva Konvencija o pravima djeteta na čije provođenje se država obvezala. Stoga je nužno Zakonom o strancima drugačije regulirati uvjete za spajanje obitelji s hrvatskim državljaninom kad je jedan od članova obitelji dijete.

2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti

Spolni i rodni identitet - U 2013. godini nastavili smo pratiti ostvarivanje prava i interesa djece s utvrđenim poremećajem rodne uloge (transseksualizam). Već smo u prethodnim godinama, prateći ovu problematiku, zaključili da javnost nije senzibilizirana za prihvaćanje osoba koje žive u drugom rodnom identitetu. To potvrđuju i rasprave o uvođenju zdravstvenog odgoja, o čemu pišemo u drugom dijelu ovog izvješća, koje govore o potpunom negiranju rodno disforične djece, što svakako upućuje na potrebu senzibilizacije i edukacije unutar odgojno-obrazovnog sustava.

Nedostaje stručnjaka koji bi mogli djetetu pružiti medicinsku i terapijsku podršku i tretman, pravni savjet ili savjet vezan uz svakodnevni život. Međutim, u 2013., u odnosu na prethodne godine, iako ne postoji zakon koji bi cjelovito regulirao sva pitanja i omogućio skrb za transeksualne i transrodne osobe, izmjenama Zakona o državnim maticama, ipak su stvorene pretpostavke za reguliranje pravnog statusa transseksualnih i transrodnih osoba. Pristupilo se i izradi novoga Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili života u drugom rodnom identitetu, u čiju izradu smo, uz pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, udruge TransAid, Zagreb Pride i Kontra te eminentne stručnjake iz područja psihijatrije, endokrinologije i psihologije, od listopada 2013. i mi uključeni.

2.1.3 Pravo na privatnost

U 2013. postupali smo u 77 slučajeva povreda prava na privatnost, od čega je 21 prijava bila pojedinačna, a u preostalih 56 slučajeva postupali smo u povodu prijavljene povrede drugoga prava, pri čemu je došlo i do povrede prava na privatnost. Javljali su nam se roditelji, predstavnici ustanova, djeca i građani obavještavajući nas o povredama privatnosti djece u dječjim vrtićima, školama, zdravstvenim ustanovama, sportskim klubovima i udrugama, obitelji te najviše u medijima (o čemu detaljnije pišemo u poglavlju o medijima). U pravilu se radilo o neovlaštenom raspolaganju osobnim podacima i eviden-

cijama o djeci, najčešće objavljenim fotografijama ili video snimkama te osobnim podacima djece na društvenim mrežama. Zaprimljen je veći broj telefonskih upita i komentara stranaka o pojedinim slučajevima o kojima se izvještavalo u medijima te obavijesti o sumnji na povredu prava na privatnost, uz zamolbu za reagiranjem pravobraniteljice za djecu. Iako je brojnim zakonima uređena pravna zaštita djece od nezakonitog napada na njihovu čast i ugled, sudeći prema prijavama instrumenti zaštite još nisu dovoljno učinkoviti. Uočeni su: nedovoljna informiranost o načinima zaštite privatnosti djece i nepoznavanje propisa; neprofesionalno ponašanje odraslih koji ne poštuju dijete kao osobu i ne štite djetetovu privatnost; krutost sustava u reguliranju specifičnih situacija u kojima se dijete nalazi; nedostatak odgojnog rada s djecom (u obitelji i odgojno-obrazovnim ustanovama) o važnosti prava na privatnost i uvažavanje privatnosti drugih. Stoga, iako Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP) pridonosi zaštiti osobnih podataka, važno je i dalje kontinuirano raditi na osvješćivanju javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života.

Fotografiranje i video snimanje - Najviše upita odnosilo se na fotografiranje i objavljivanje fotografija djece, dolazili su od predstavnika vrtića i škola, dok su povrede prava djece prijavljivali, u pravilu, roditelji. U dva slučaja dobili smo upit smiju li roditelji snimati djecu tijekom predstave jer su obaviješteni o stajalištu pravobraniteljice za djecu o zabrani fotografiranja djece. Informirali smo ih kako je uvijek u prvom planu sprečavanje zlorabe fotografija djece, a ne sprečavanje osoblja vrtića da pohranjuje fotodokumentaciju o svome radu, niti sprečavanje roditelja da snime djetetov nastup na priredbi, rođendanskoj proslavi ili nekom važnom događaju u djetetovu životu. Bilo je upita i o nužnim mjerama opreza i zaštite djece prilikom snimanja i objavljivanja njihovih fotografija ili snimki. Majka djevojčice koja pohađa jaslice željela je da se aktivnosti djece u jaslama redovito fotografiraju i šalju roditeljima e-mailom pa je predložila da bi ona sama mogla organizirati razmjenu fotografija u suradnji s odgojiteljicom jer to smatra vrijednim, a i roditelji trebaju znati što djeca rade u vrtiću. Izrazili smo neslaganje s tom inicijativom i ponovili stajalište o rizicima.

Stajalište je i preporuka pravobraniteljice za djecu da je za svaku objavu fotografija ili videozapisa djeteta i podataka o djetetu potrebno osigurati: da i dijete, primjereno dobi, i roditelji budu upoznati o čemu je riječ, da dobiju priliku izjasniti se jesu li suglasni s time te da svoju suglasnost potvrde potpisom. Pritom i djeca i roditelji trebaju biti obaviješteni gdje će se i na koji način snimke prikazivati/objaviti. Podrazumijeva se da se snimljenim materijalom ni na koji način ne smije narušiti dostojanstvo djeteta, primjerice, prikazati ga u ponižavajućem položaju ili na bilo koji drugi način kojim bi ga se dovelo u neugodnu situaciju. Primili smo prijavu majke djeteta s TUR zabrinute za sigurnost svojeg djeteta kojega, iz neobjašnjivih razloga, susjed fotografira dok šeće po terasi. Majka je morala zatražiti zaštitu policije zbog neovlaštenog snimanja njezinog djeteta.

Video nadzor - Primali smo upite roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova o postavljanju video-nadzora u prostorima škola i vrtića, kojima smo davali osnovne informacije o propisima koji reguliraju mogućnost, uvjete i način uvođenja i provedbe video nadzora (tehničkog načina zaštite osoba i imovine) u školama te o nadležnim tijelima za nadzor nad zakonitošću uvođenja takvog nadzora i njegove provedbe, kao i prikupljanja i raspolaganja osobnim podacima u takvom sustavu nadzora. Naglasili smo kako je video nadzor u učionicama opravdan samo iznimno, u slučaju jako ugrožene sigurnosti djece i školske imovine i tek kad su iscrpljene sve druge mogućnosti zaštite djece.

Web stranice i društvene mreže - Zaprimali smo prijave povrede prava djece na privatnost na internetu. Prijave su stizale od roditelja, djece, predstavnika institucija i građana. Upućivali smo ih da od administratora zahtijevaju skidanje neprimjerenih sadržaja, a da policiji prosljede informacije o klevetama i uvredama radi pokretanja postupaka protiv počinitelja. Upozoravali smo kako je osobit oprez nužan pri objavi podataka na internetskim stranicama i društvenim mrežama, zbog široke dostupnosti i rizika od zlorabe. U jednom slučaju smo upozoreni na to da se djeca u dobi od 11 do 15 godina sve više služe društvenom mrežom, *Ask.fm* koristeći vulgarne izraze i prijetnje, a administratori na to ne reagiraju. Mreža se kasnije spominjala u kontekstu samoubojstva mlade djevojke.

U nekoliko slučajeva obratili su nam se roditelji s upitom o primjerenosti postupanja nastavnika i ravnatelja koji traže od njihove djece kreiranje Facebook profila radi praćenja školskih i aktivnosti u školi. Obavijestili smo ih kako nastavnici nikako ne bi smjeli uvjetovati komunikaciju s učenicima i izvršavanje

školskih obveza putem društvenih mreža, već moraju osigurati dostupnost informacija djeci obvezno i drugim putem, upravo zato što sva djeca nemaju, niti moraju imati profile na ovoj društvenoj mreži, bilo jer to predstavlja djetetov izbor, zajedničku odluku djeteta i roditelja ili postoji neki drugi razlog. Nepotrebno je i neprimjereno da nastavnici na Facebooku budu „prijatelji” sa svojim učenicima i dijele s njima sadržaje iz svoga privatnog života.

Konvencija o pravima djeteta u članku 16. propisuje da dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje. Zbog toga smatramo da zadiranje u privatnost učenika, obvezivanjem da kreira svoj profil na društvenoj mreži, pritiskom od strane nastavnika da ga učenik uvrsti kao prijatelja na Facebooku, kao i posljedice koje bi učenik trpio zbog nekreiranja profila i neprihvatanja nastavnikova zahtjeva za virtualnim druženjem ili zbog iznošenja sadržaja privatne komunikacije učenika pred osobama kojima sadržaj nije namijenjen, nije prihvatljivo s odgojnog stajališta. Takvo postupanje predstavlja neprofesionalan i neetičan odnos prema učniku i ulazanje u privatni prostor djeteta i njegovo pravo na izbor osoba s kojima će i kako će dijeliti informacije.

S druge strane dobrim primjerima smatramo praksu u kojoj škola i putem svog Facebook profila, na općoj razini, obavještava one učenike koji se tom mrežom koriste o važnim sadržajima u vezi s državnim maturom, upućuje ih na izvore znanja ili komuniciraju s njima u vezi s ostvarivanjem nekog zajedničkog školskog projekta, u pripremama za natjecanja ili smotre i slično. To znači da su prepoznali novi učinkoviti medij, za informiranje učenika, koji većina mladih danas rado prihvaća. Međutim, i u ovom slučaju nastavnik mora voditi računa o tome da nemaju svi učenici Facebook profile te da ih neki uopće ne žele imati, stoga on mora osigurati informiranje i drugim učinkovitim sredstvima, pazeći na to da nijedan učenik ne bude uskraćen za važne informacije, da se ne osjeća isključenim iz komunikacije škole s učenicima i da se ne osjeća kažnjenim i poniženim.

Zaštita privatnosti djece na temelju posebnih zakona - Bilo je upita i prijava o ugrožavanju privatnosti djece prema posebnim zakonima, primjerice kršenju: Zakona o obveznim odnosima, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o pravu pristupa na informacije, Zakona o državnim maticama, Zakona o medijima i Zakona o elektroničkim medijima, u korelaciji s Kaznenim zakonom i Zakonom o zaštiti osobnih podataka. Pritom je bila riječ o nedovoljno profesionalnom postupanju pojedinaca i nerazumijevanju potrebe i prava djece na privatnost, čuvanja njihovog dostojanstva i ugleda te o nedovoljno senzibiliziranosti za rješavanje posebno rijetkih slučajeva koji traže iznimke u postupanju.

U jednom slučaju zaprimili smo molbu roditelja za mišljenje o postupanju osnovne škole u dostavi opomene zbog kašnjenja s uplatom naknade za školsku prehranu u školi, sukladno Zakonu o obveznim odnosima. Postupanje škole, na način da opomene šalje preko djeteta i pri tome proziva dijete pred cijelim razredom, nije u skladu s najboljim interesom djeteta niti u skladu s načelom poštovanja djetetova prava na privatnost te zaštite osobnog i obiteljskog života, časti i ugleda. Naime, člankom 3. Konvencije o pravima djeteta propisano je da u svim postupcima, bez obzira radi li se o zakonodavnim, upravnim, sudskim postupcima ili postupanjima bilo kojih drugih tijela i institucija, najbolji interes djeteta mora imati prednost pred svim drugim interesima. Legitimno je pravo škole da roditelju šalje obavijest ili opomenu zbog kašnjenja s uplatom naknade za školsku prehranu, ali je ona trebala biti uručena roditelju osobno ili putem pošte, vodeći računa o poštovanju djetetove privatnosti i osobnih podataka. Smatramo da obvezni odnos između roditelja i škole koji je nastao zbog obveze plaćanja školske prehrane, mora ostati isključivo odnos između odraslih osoba, škole i roditelja (vjerovnika i dužnika).

U odgojno-obrazovnim ustanovama, unatoč našim preporukama o zaštiti privatnosti djece i obvezi poštovanja Kaznenog zakona, još ima kršenja prava djece na privatnost. Roditelji s pravom propituju traženje podataka o djeci, smatrajući da se time ulazi u domenu privatnoga i narušava pravo na privatnost. Iz zaprimljenih prijava doznajemo kako zaposlenici škola nisu dovoljno upoznati s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka, naročito kad im se obraćaju roditelji tražeći podatke o drugoj djeci, pozivajući se na pravo na informaciju, sukladno Zakonu o pravu na pristup informacijama. Stoga je potrebno da se vrtiči i škole češće obraćaju AZOP-u za mišljenje, u vezi s pojedinačnim zahtjevima roditelja, svojih zaposlenika ili građana o nekom osobnom podatku o djetetu. Bilo da je riječ o podacima o vla-

danju djece, objavi zapisnika sa sjednica kolegijalnih tijela škole ili, primjerice, uvidu u rezultate testiranja djece za polazak u prvi razred osnovne škole. AZOP redovito objavljuje mišljenja i rješenja na web stranici www.azop.hr, a i dostupan je za pravne savjete telefonom.

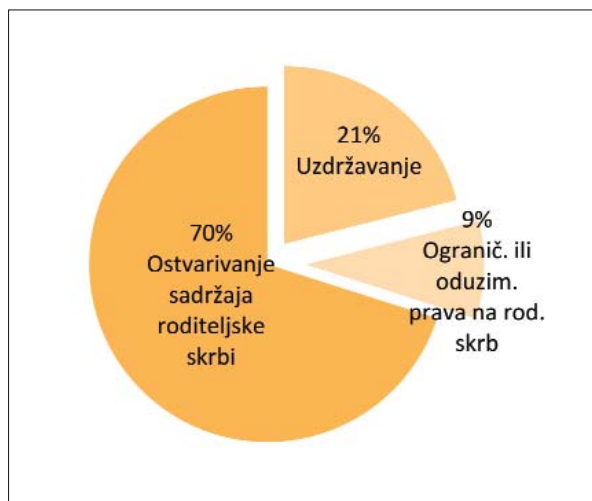
Predstavnici škola nisu upoznati ni s pravilima sudskog postupka te, s tim u vezi, o obvezi suradnje sa sudskim tijelima. Susreli smo se s pitanjem je li škola dužna općinskom sudu dostaviti podatke o učenicima svjedocima prometne nezgode te hoće li se u tom slučaju povrijediti njihova privatnost. Uputili smo ih u obvezu dostave podataka sudu prema odredbama Zakona o kaznenom postupku i pozivajući na načinu ispitivanja djece svjedoka.

Drugi se slučaj odnosio na zaštitu privatnosti posvojene djece, u odnosu na Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o dokazivanju stečene školske spreme te Zakon o državnim maticama. Obratila nam se predstavница MZOS-a obavještavajući nas o pokrenutoj inicijativi pri MSPM-u za rješavanje problema zaštite prava na privatnost posvojene djece u nastavku obrazovanja. Naime, u ovom trenutku još uvijek ne postoji mogućnost da se posvojenoj djeci, radi zaštite njihove privatnosti, retroaktivno izdaju svjedodžbe, pod novim imenom, o prethodno završenom obrazovanju prije posvojenja. Stoga je nužno u posebnim zakonima u području obrazovanja, analogno postupku upisa u državne matice, u pedagoškoj dokumentaciji, odnosno matičnim knjigama škola, predvidjeti mogućnost da se na temelju rješenja o posvojenju i promjeni podataka o imenu djeteta i njegovih roditelja te u budućnosti i OIB-u, djetetu omogući izdavanje prijepisa (duplikata) svjedodžbe pod novim imenom, uz zabilježbu u matičnoj knjizi škole. Provjera istinitosti podataka iz svjedodžbe vršila bi se iz matičnih knjiga škole, a informacija o posvojenju bila bi dostupna samo ovlaštenim osobama.

Osim u području obrazovanja privatnost djece kršila se i u situacijama neophodnog liječenja djece. Roditelji sve češće pribjegavaju prikupljanju sredstava potrebnih za liječenje u inozemstvu putem humanitarnih akcija, sukladno Zakonu o humanitarnoj pomoći. Pri tome se podaci o bolesti i potrebi pojedine djece objavljuju u novinama, na Facebooku, elektroničkoj pošti i na druge načine. Organiziraju su akcije prikupljanja sredstava prodajom predmeta na trgovima i ulicama, u organizaciji udruga ili individualno, pri čemu je odaziv građana u pomaganju bolesnoj djeci doista hvalevrijedan. Medijski su popraćeni i slučajevi sumnje u zakonitost provedbe prikupljanja i korištenja sredstava. U brojnim slučajevima i najosjetljiviji podaci o djeci i njihovim tegobama bili su izloženi javnosti, pri čemu je upitno bilo uvažavanje mišljenja i osjećaja samoga djeteta. Zbog sumnje u motive onih koji provode akciju, građani koji su uplaćivali pomoć osjećali su se prevarenima. Očito je da i na području prikupljanja novčanih sredstava radi pomoći djeci treba razvijati svijest o primjerenosti i načinu „oglašavanja“ te zaštititi dostojanstva djeteta.

2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

*Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb
- ukupni broj prijava*

Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja Uredu. Primili smo 371 prijavu koja se odnosi na 547 djece. Djeca su bila prijavitelji u sedam slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (161) i očevi (126), u tri slučaja oba roditelja, a obraćali su nam se i bake (10) i djedovi (4). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora te od institucija, rođaka i drugih građana (53). Ured je samoinicijativno postupao u sedam slučajeva. Najveći broj prijava zabilježen je za djecu s prebivalištem u Gradu Zagrebu (22%).

Od 371 slučaja u ovoj cjelini, njih 33 (9%) odnosi se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 69 djece. U pogledu prava na uzdržavanje bilježimo 78 prijava

(21%) koje se odnose na 119 djece. I dalje se najveći broj prijava u ovom području, čak 260 (70%), odnosi na pitanja u vezi s ostvarivanjem sadržaja roditeljske skrbi, kojima je pogođeno ukupno 359 djece svih dobnih skupina.

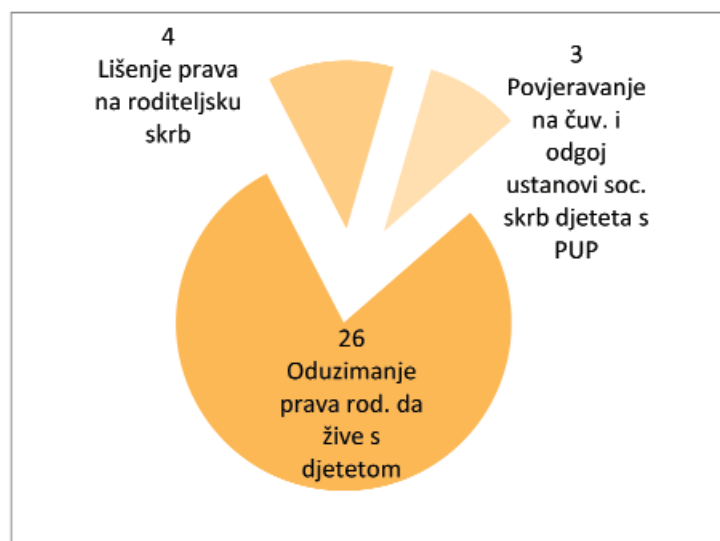
U problematici koja obuhvaća pravo na roditelje i roditeljsku skrb ni ove godine ne vidimo značajnih pomaka usmjerenih boljoj zaštiti djece i ostvarivanja njihovih prava. Prijave se uglavnom odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (centre za socijalnu skrb i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene te na nezadovoljstvo odnosom „drugog“ roditelja prema djetetu. Ovo posebno dolazi do izražaja u slučajevima prekida bračne ili izvanbračne zajednice roditelja. Određeni broj prijavitelja, najčešće roditelja i članova uže obitelji, nije spreman preuzeti vlastiti dio odgovornosti za situaciju u kojoj se dijete nalazi niti želi čuti i razmotriti drugačije stavove i mišljenja o položaju djeteta i njegovim potrebama u obitelji. To dijete stavlja u težak položaj i nepovoljno se odražava na njegov razvoj.

Praćenjem ovog područja zaštite prava djeteta, uočavamo nedostatak savjetovališta koja bi pružala savjetodavne usluge i podršku roditeljima i djeci u vezi s pitanjima roditeljske skrbi, odnosa u obitelji i poteškoća s kojima se suočavaju tijekom odrastanja djece. Koncept zajedničke roditeljske skrbi nije na zadovoljavajući način promoviran od strane stručnjaka. Brojni problemi vezani su za susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi nakon prekida zajednice života roditelja. Zabrinjavajući je broj djece izložene manipulativnim oblicima ponašanja roditelja, koji rezultiraju otuđenjem djeteta od roditelja i razvojem niza emocionalnih poteškoća djeteta. U centrima za socijalnu skrb (CZSS) nema dovoljno stručnjaka, a postojećima je potrebno ojačati kompetencije i osigurati im edukacije i superviziju. Sudski postupci su dugotrajni te još uvijek nisu osnovani specijalizirani obiteljski sudovi koji bi učinkovitije rješavali ovakve slučajeve. Uočavamo da je sucima potrebno dodatno stručno usavršavanje iz područja razvojne psihologije i razvojnih potreba djeteta, posebno kad je riječ o djeci koja odrastaju u uvjetima koji su ugrožavajući za njihov psihofizički razvoj. Veliki problem predstavlja neizvršavanje odluka donesenih radi zaštite dobrobiti i prava djeteta, pri čemu je sankcioniranje roditelja za njihovo kršenje blago i neučinkovito, zbog čega dijete ne dobiva potrebnu i pravodobnu zaštitu svojih prava. Potrebno je organizirati radionice o primjeni zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu dobrobiti djece u sudskim postupcima, na kojima bi zajedno sudjelovali djelatnici različitih institucija, radi poticanja i jačanja suradnje među različitim tijelima te njihovog koordiniranog djelovanja, razmjene iskustava i ujednačavanja prakse.

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta uočen je problem dugotrajnosti postupaka i otežano provođenje odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno.

2.1.4.1 Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

Od 33 slučaja koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, 26 se odnosi na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj zbog oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom i odgajaju ga, četiri slučaja se odnose na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb, dok se tri slučaja odnose na povjeravanje na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb djeteta s poremećajima u ponašanju, kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

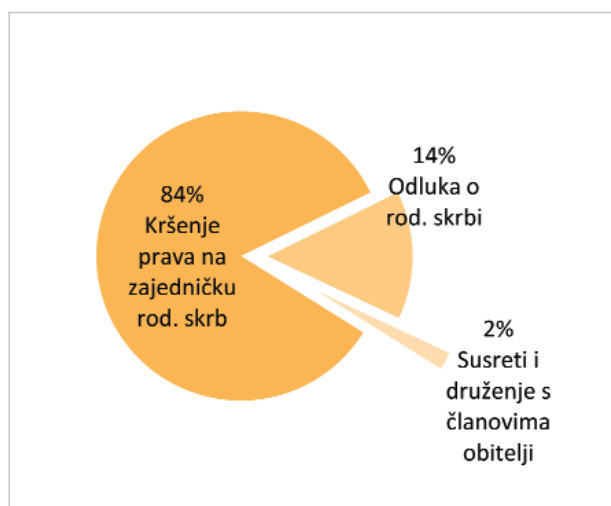
Najčešće su nam se obraćali roditelji i članovi obitelji djeteta koje je izdvojeno iz obitelji, a koji se teško nose s od-

lukom nadležnog tijela. Neki od njih nezadovoljni su odabirom osobe, ustanove ili udomiteljske obitelji koja treba preuzeti skrb o djetetu. Obratilo nam se dvoje djece koje je izražavalo želju za promjenom smještaja ili nezadovoljstvo odlukom o izdvajanju iz obitelji. Bilježimo i obraćanja CZSS-a zbog poteškoća u izvršavanju odluka koje su od strane suda izrečene za zaštitu djece, uslijed čega djeca ostaju živjeti u okruženju koje je procijenjeno lošim po njihov psihofizički razvoj. Za ilustraciju, navodimo primjer djece samohranog roditelja kojem je prije dvije godine oduzeto pravo da živi s djecom i odgaja ih te je osuđen radi kaznenog djela zapuštanja i zlostavljanja djece. Unatoč izuzetnim naporima CZSS-a koji se obraćao pravosudnim tijelima ukazujući na potrebu izvršavanja donesenih odluka, one niti nakon nekoliko pokušaja, nisu provedene. Djeca se i dalje nalaze kod neodgovornog i nekompetentnog roditelja, ne pohađaju nastavu, jedno od njih je razvilo poremećaje u ponašanju. Roditelj u odnosu na njih nema nikakav odgojni utjecaj, a ne pokazuje ni motivaciju za promjenom svojega ponašanja. CZSS je poduzeo sve mjere za zaštitu prava djece koje su u njegovoj ovlasti te i dalje bezuspješno pokušava utjecati na roditelja. Dugotrajna neučinkovitost drugih sustava pridonijela je tome da ni roditelj ni djeca ne prihvaćaju savjete ni upozorenja CZSS-a.

Već smo ukazivali na potrebu pojačanog i kontinuiranog stručnog rada s roditeljima kojima je oduzeto pravo na život s djetetom. Roditelji bi u tom procesu trebali bolje sagledati i osvijestiti vlastiti dio odgovornosti za smještaj djeteta izvan obitelji i uz stručnu pomoć raditi na razvoju roditeljskih kompetencija i poboljšanju životnih uvjeta s ciljem povratka djeteta u obitelj. Zbog preopterećenosti CZSS-a, nepostojanja savjetovaništa u nekim sredinama, njihovog nedostatnog broja ili orijentacije samo na rad s dobrovoljnim, visokomotiviranim klijentima, izostaje aktivni rad s roditeljima pa oni slabo napreduju u procesu ostvarivanja uvjeta za povratak djece u obitelj. Bez kontinuiranog i pojačanog stručnog rada i pružanja pomoći roditeljima, smještaj djeteta izvan obitelji se prolongira na više godina, što nije u skladu s djetetovim najboljim interesom. Riječ je o višegodišnjem problemu, a zbog aktualne gospodarske krize bojimo se da se on još dugo neće moći riješiti, što svakako ide na štetu djece.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Među 260 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i ove su godine najbrojnije prijave kršenja prava na zajedničku roditeljsku skrb, kojih ima 218 (84%) dok se preostalih 37 (14%) prijava odnosilo na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, a bilo je i pet upita (2%) o susretima i druženju djece s članovima obitelji. Prijave su se odnosile na ukupno 359 djece.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Aktivnosti Ureda u tim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i dostavu relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog CZSS-a i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koja nam se neposredno javljaju za pomoć. U našem radu susrećemo se najčešće sa slučajevima tzv. visokokonfliktnih prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (radi kratkoće i preglednosti u tekstu ćemo koristiti pojmove *razvod roditelja* ili *prekid zajednice života*). Naše reakcije i prijedlozi odnose se upravo na njih, budući da nam se rijetko javljaju roditelji koji su i nakon prekida zajednice života nastavili izvršavati roditeljsku skrb zajednički i sporazumno.

Visokokonfliktni prekidi obilježeni su izrazitim problemima u postizanju dogovora između roditelja o daljnjoj roditeljskoj skrbi za dijete, prebacivanjem odgovornosti za postojeće stanje na bivšeg partnera i institucije, nesagledavanjem vlastite odgovornosti i doprinosa postojećem stanju. U tim slučajevima, djeca su bez izuzetka u žarištu sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen.

Godina je obilježena očekivanjem donošenja novog Obiteljskog zakona, kojim je najavljeno uvođenje mehanizama djelotvornije zaštite djece, koja su žrtve manipulacije roditelja u ovim slučajevima. U ras-

pravi smo aktivno sudjelovali te smo Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM) dostavljali prijedloge i sugestije za koje vjerujemo da mogu pridonijeti boljoj zaštiti djece u ovom segmentu. Na potrebu unapređivanja zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodima roditelja upozoravamo godinama, budući da je dosadašnji način zaštite djece u provedbi bio loš i neučinkovit. O prijedlozima detaljnije govorimo u poglavlju *Sudjelovanje u izradi propisa i poticaji za donošenje i izmjenu propisa*.

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja, problemi vezani za donošenje odluka o roditeljskoj skrbi i kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, na koje su nailazili roditelji i djeca, ostali su nepromijenjeni. Prijava su se odnosile uglavnom na nezadovoljstvo roditelja sudskim odlukama, prijedlogom i mišljenjem CZSS-a o tome s kim će dijete živjeti i u pogledu količine vremena koje će provoditi s drugim roditeljem, dugotrajnost sudskih postupaka, nemogućnost ostvarivanja susreta i druženja s djetetom, poteškoće u ostvarivanju drugih sadržaja roditeljske skrbi, nezadovoljstvo načinom provođenja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

Jedan od izrazitih problema prilikom prekida bračne ili izvanbračne zajednice roditelja je **nepostojanje privremene odluke** kojom bi bila regulirana pitanja o tome **s kim će dijete živjeti**, te o **susretima i druženju s drugim roditeljem**, kao i o visini **uzdržavanja**.

U slučajevima smještaja djece, najčešće s majkama, u sigurne kuće za žrtve obiteljskoga nasilja, ukoliko je procijenjeno da su susreti i druženja djece s drugim roditeljem u interesu djeteta, privremenim odlukama bi, uz jasno definiranje vremenskog okvira susreta, trebalo biti određeno i mjesto susreta s roditeljem, a po potrebi i osoba u pratnji djeteta, kako adresa skloništa ne bi bila otkrivena te kako bi se prevenirali problemi koji se javljaju u ovim slučajevima.

Postojanje privremene odluke neophodan je mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima se roditelji, ni sami ni uz pomoć stručnjaka, ne mogu dogovoriti o navedenim pitanjima roditeljske skrbi. Ti su roditelji u izrazitom međusobnom sukobu u kojem nerijetko sudjeluju i ostali članovi obitelji. Radi nepostojanja odluke, roditelj uz kojeg se dijete nalazi u potpunosti si prisvaja pravo na izvršavanje roditeljske skrbi, umanjujući važnost drugog roditelja u životu djeteta. Takav roditelj najčešće poduzima sve kako bi dijete prekinulo kontakt s drugim roditeljem te se od njega u potpunosti otuđilo.

Mehanizam nastanka otuđenja je složen. Do njega dolazi uslijed čitavog niza verbalnih i neverbalnih poruka manipulativnog roditelja, koje postupno mijenjaju djetetov doživljaj i sliku drugog roditelja. Iako za to ne postoje razlozi koji proizlaze iz neposrednih neugodnih iskustava djeteta s roditeljem, dijete ga zbog izloženosti manipulaciji počinje doživljavati kao prijetnju, *negativca*, smetnju, osobu koja je nepoželjna u njegovom životu. Ovdje je riječ o situacijama u kojima, prema procjeni stručnjaka, nema razloga za prekid kontakta između djeteta i drugog roditelja, koji je također žrtva manipulacije.

Prema podacima MSPM-a u 2012. godini 1319 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom, zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca žive. Isti se problem javlja i u vrijeme susreta i druženja s roditeljem s kojim dijete ne živi, a koji također pokušava manipulirati njime. Prema podacima MSPM-a u 2012. godini 564 djece je bilo izloženo takvom neprimjerenom ponašanju roditelja. U ekstremnim slučajevima ovakvo ponašanje rezultira stvaranjem loše slike o roditelju s kojim dijete živi i „prelaskom“ djeteta manipulativnom roditelju, uz snažno odbijanje povratka roditelju s kojim živi, otpor, snažne manifestacije straha, ljutnje i slično.

Navedeni podaci su porazni. Oni su odraz nedjelotvornosti sustava i neosjetljivosti manipulativnih roditelja na potrebu djece da imaju i zadrže odnos i komunikaciju s oba roditelja i nakon njihovog razvoda.

Poseban problem, iako rjeđi, predstavlja zaštita prava djece čiji roditelji nakon razvoda odbijaju izvršavati svoje roditeljske dužnosti i obveze prema djetetu. Oni ne pokazuju interes za dijete i u potpunosti ignoriraju njegovo postojanje. Osim što ne sudjeluju u uzdržavanju djeteta, takvi roditelji ne pokazuju potrebu niti za susretima i druženjem s djetetom. U ovakvim slučajevima važno je ponovno utvrditi najbolji interes djeteta, čije potrebe i osjećaji moraju biti u fokusu. Osim poduzimanja odgovarajućih

mjera u odnosu na roditelja, dijete svakako treba dobiti podršku i pomoć u prevladavanju situacije u kojoj mu roditelj poručuje da ono za njega ne postoji.

Sljedeći problem na koji godinama nailazimo je **dugotrajnost donošenja pravomoćne odluke** o pitanjima roditeljske skrbi. Budući da je riječ o roditeljima u sukobu, taj se sukob pojačava tijekom trajanja postupka i dijete mu je izloženo cijelo vrijeme. Sve dok postupak traje roditelji se nadaju da će odluka biti donesena u njihovu korist, pri čemu oboje nastoje dijete pridobiti na svoju stranu, a u tome nerijetko sudjeluju i drugi članovi obitelji. Ova situacija za dijete je ugrožavajuća i štetna.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Sve češće smo suočeni sa zahtjevima roditelja za ravnopravnom podjelom vremena koje bi dijete trebalo provesti s jednim i s drugim roditeljem, što ponekad temelje na preciznom matematičkom izračunu i podjeli tog vremena. Iako se roditelji redovito pozivaju na dobrobit i interes djeteta, oni često u fokus stavljaju sebe i svoje potrebe, ponajviše potrebu lakšeg suočavanja s odvojenosti od djeteta. Odvojenost roditelja i djeteta jedna je od psihosocijalnih posljedica razvoda braka s kojom se i dijete i roditelji najteže nose. Dijete, koje najčešće također teško doživljava odvojenost od roditelja, ima svoje razvojne potrebe, koje moraju biti u fokusu pri donošenju odluke o pitanjima roditeljske skrbi, uključujući i raspodjelu vremena koje će provoditi s roditeljima. Umjesto na računanju vremena, naglasak pri tom mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba djeteta, okolnosti njegovog odrastanja i roditeljskih kompetencija. Takvu procjenu mogu donositi samo dobro educirani stručnjaci, koji se kontinuirano stručno usavršavaju i imaju kontinuiranu superviziju. Uz znanje, takva procjena zahtijeva određeno vrijeme posvećeno radu s roditeljima i djetetom, prikupljanje podataka iz svih relevantnih izvora te pažljivu procjenu najboljeg interesa **svakog pojedinog djeteta**. Nakon učinjene procjene, roditelji moraju dobiti jasnu povratnu informaciju o argumentima u prilog određenom prijedlogu stručnjaka, kao i jasno obrazloženje odluke suda. Povratnu informaciju, na način primjeren svojoj dobi i zrelosti, treba dobiti i dijete.

Suradnja suda i stručnjaka koji sudjeluju u procjeni te izradi prijedloga i mišljenja koje dostavljaju sudu, trebala bi se temeljiti na međusobnom povjerenju i međusobnom uvažavanju kompetencija.

Nakon što pravomoćne sudske odluke budu donesene, a primjenom drugih mjera se ne može osigurati njihovo provođenje, nastupa problem ovrha, među kojima je najteži onaj vezan za **ovrhe radi pre-daje djeteta**. Svjedoci smo da institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudske odluke. Pokušaji ovrha često ostaju bez uspjeha. Time se obezvrjeđuje važnost poštovanja odluka nadležnih tijela, stvara se atmosfera bezakonja i, što je najgore, šteti se djeci. Budući da način provođenja ovrhe i cijela atmosfera u vezi s time djecu uznemiruje i plaši, ona se tijekom provođenja ovrhe još više imaju potrebu „stisnuti“ uz roditelja koji ih protupravno zadržava i odbija se ponašati sukladno sudskoj odluci. Neuspjeli pokušaji ovrha takvoga roditelja dodatno potkrepljuju u nezakonitome ponašanju, on se nada da će se predstavnici institucija umoriti i posustati te u konačnici, zbog reakcija teško izmanipuliranog djeteta, i posve odustati od provođenja odluke. Dodatno ga potkrepljuje i nekritična podrška neupućene javnosti iskazana i u medijima.

Smatramo da bi brzo i djelotvorno utvrđivanje kaznene odgovornosti roditelja i drugih osoba koje ne poštuju pravomoćne odluke radi zaštite djeteta ili neki drugi modalitet djelotvornog sankcioniranja ovakvoga ponašanja pridonijeli boljoj zaštiti djece u slučajevima protupravnog postupanja roditelja ili drugih odraslih osoba.

Kako bi djeca u slučajevima visokokonfliktnih razvoda, koje karakteriziraju neprimjerene reakcije roditelja, ipak dobila određenu zaštitu, a roditelji sustavniju stručnu pomoć, CZSS ih najčešće upućuje u savjetovališta i „škole“ za roditelje te im određuje **mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi**. Uz podršku djetetu, roditeljima se nudi stručna pomoć u prevladavanju poteškoća i u odvijanju partnerske od roditeljske uloge, pomaže im se u prepoznavanju štetnih učinaka međusobnih sukoba na djecu te im se pruža podrška u razvijanju roditeljskih vještina i izvršavanju roditeljske uloge. Zahtjevan posao voditelja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi proteklih godina nije bio dovoljno vrednovan. Stoga je kao dodatni udarac na zaštitu prava djece doživljena odluka o smanjenju naknade za provođenje toga nadzora, koja je rezultirala odustajanjem velikog broja voditelja od provođenja ove mjere i njezinim obustavljanjem. Odluka je naknadno promijenjena, no prethod-

no je, nažalost, došlo do narušavanja kontinuiteta u zaštiti mnoge djece za koju je procijenjeno da im je zaštita potrebna.

Vjerujemo kako bi poboljšanju provođenja mjere nadzora, uz primjerenu naknadu, pridonijelo definiranje stručnih kompetencija voditelja i formiranje liste stručnjaka motiviranih za njezino provođenje, kojima bi bila osigurana i podrška. Osim supervizije, jedan od oblika podrške trebali bi biti redoviti timski sastanci voditelja i članova stručnog tima CZSS-a te po potrebi i ostalih stručnjaka uključenih u rad s obitelji.

Ova mjera zahtijeva redovito preispitivanje učinkovitosti, no njezino se trajanje ne bi trebalo temeljiti na birokratskim odlukama i raspoloživim financijskim sredstvima, već na stručnoj procjeni potrebe i najboljeg modaliteta zaštite djeteta koje odrasta u rizičnim uvjetima.

Koncept **ravnopravne, zajedničke i sporazumne roditeljske skrbi**, kakvu predviđa Obiteljski zakon, nije na očekivani način zaživio u praksi. Tome je pridonijela neupućenost dijela stručnjaka koji rade s roditeljima i djecom te nedovoljna informiranost roditelja. Prekid zajednice roditelja sam po sebi ne znači da roditelji ne mogu postići dogovor o ostvarivanju roditeljske skrbi. Jednako tako, niti sudske odluke s kim će dijete živjeti ne podrazumijevaju da je pravo zakonskog zastupanja dano isključivo roditelju s kojim dijete živi. Problemi najčešće nastaju oko nemogućnosti postizanja dogovora roditelja oko upisa djeteta u određenu školu ili dječji vrtić, putovanja djeteta u inozemstvo, izdavanja putovnice i slično. Razrješene spora roditelja zahtijeva žurnu sudsku odluku, a ona nije uvijek žurna, pa se roditeljski sukob ponovno prelama na djetetu.

U vezi s mogućnošću i pravom djeteta na **susrete i druženja s članovima obitelji**, obraćaju nam se uglavnom bake i djedovi, koji su, zbog obiteljskih sukoba, uskraćeni za druženje s unucima. Obraćaju nam se i roditelji, nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. U ovim slučajevima jako je važno da odrasli djecu zaštite od međusobnih sukoba. U pogledu susreta i druženja, važna je spremnost odraslih na kompromise, posebno u situacijama u kojima su djeca emocionalno vezana za članove obitelji pa tuguju i pate ako im je uskraćena komunikacija i kontakt s njima.

Na kraju ovog poglavlja možemo reći kako smo nezadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka roditelja i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci i donositelji odluka koji rade u ovom području zaštite su preopterećeni ili ih nema dovoljno, nije osigurano njihovo kontinuirano stručno usavršavanje, niti sustavna podrška, što složenost problematike s kojom se suočavaju svakako zahtijeva. Donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu.

Nadamo se da će donošenje novog Obiteljskog zakona pridonijeti poboljšanju zaštite djece te da će uslijediti i osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, kao i njihova temeljita priprema za provedbu zakona.

O pravu djeteta na sudjelovanje u postupcima obiteljskopravne zaštite govorimo u poglavlju *Prava djece kao članova društvene zajednice*.

2.1.4.2 Uzdržavanje

Tijekom 2013. primili smo 78 pisanih pritužbi koje su se odnosile na pravo na uzdržavanje i načine njegova ostvarivanja za ukupno 119 djece. Od toga je bilo 15 upita o ostvarivanju prava na uzdržavanje, 46 pritužbe na parnični postupak, 10 pritužbi na ovršni, dvije na kazneni postupak, a pet na postupak priznavanja prava na privremeno uzdržavanje. Zabilježeno je i desetak upita o uzdržavanju punoljetne djece koja se još školuju. Zabilježeno je i 166 telefonskih i osobnih obraćanja stranaka u vezi s pravom na uzdržavanje djeteta. U svim slučajevima davali smo obavijesti o mogućnostima ishoda besplatne pravne pomoći i uputu o zakonskim odredbama. I dok broj pisanih obraćanja zbog ovoga prava bilježi lagani pad u odnosu na prethodnu godinu (4,87% manje nego u 2012.), broj telefonskih obraćanja znatno je porastao (za 38,33 %).

Prijave u odnosu na ostvarivanje uzdržavanja

Vrste prijava	2010.	2011.	2012.	2013.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	18	8	11	15
Pritužbe na parnični postupak	26	25	44	46
Pritužbe na ovršni postupak	6	11	16	10
Pritužbe na kazneni postupak	3	2	5	2
Pritužbe na postupanje po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu	6	2	4	0
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	3	3	2	5
Telefonsko i osobno savjetovanje			120	166
UKUPNO OTVORENIH PREDMETA	62	51	82	78

U najvećem broju slučajeva prijaviteljice su bile majke (57), očevi su nam se obraćali osam puta, a djeca dva puta. Obraćali su nam se i odvjetnici, rođaci, institucije te brat, baka i očuh djeteta. Ured je samoinicijativno pratio četiri slučaja povreda prava djece na uzdržavanje.

Manji broj pritužbi odnosio se na sadržaj odredbi kojima su regulirani parnični, ovršni i kazneni postupci, kao i uloga CZSS-a u postupcima uzdržavanja, a kao glavni problem ističe se njihova nedosljedna primjena. Najčešće su bile primjedbe na odredbu članka 352. Obiteljskog zakona, koja propisuje djetetovo pravo na privremeno uzdržavanje. Iz pritužbi ponekad proizlazi nesnalaženje i nedovoljan angažman roditelja i institucija u pojedinim situacijama, kao i nedovoljna informiranost roditelja o pravima i zakonskim mogućnostima.

Stranke koje su nam se obraćale obavještavali smo o zakonskim odredbama i mogućnostima zaštite dječjih prava. Upućivali smo ih na mogućnost sklapanja nagodbi, pokretanja parničnog postupka radi uzdržavanja, na odredbe koje obvezuju sud na donošenje rješenja o privremenoj mjeri, na pokretanje ovršnih postupaka i upućivanja kaznenih prijava, na obveze i nadležnosti CZSS-a, na mogućnost obraćanja CZSS-ima radi privremenog uzdržavanja, na obraćanje sudu radi utvrđivanja obveze uzdržavanja baki i djedu, mogućnost zaštite prava na suđenje u razumnom roku i na načine ostvarivanja uzdržavanja primjenom *Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu*. Praktične informacije o ostvarivanju uzdržavanja primjenom *Konvencije* objavljene su i na web stranicama Ureda pravobraniteljice za djecu. Uputa strankama uvijek je sadržavala i obavijest o mogućnostima obraćanja HOK-u ili uredima državne uprave u županiji odnosno uredu Grada Zagreba radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć. Stranke još uvijek nisu dovoljno informirane o ovoj mogućnosti te se dodatno iscrpljuju angažiranjem odvjetnika kako bi ostvarili ovo elementarno dječje pravo.

Prema izvješću HOK-a o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima radi uzdržavanja maloljetnog djeteta doznajemo da je HOK od 1. siječnja do 31. prosinca 2013. godine zaprimio 261 takvu molbu od čega je 250 molbi riješeno imenovanjem punomoćnika.

Unatoč tome što besplatna pravna pomoć načelno omogućava strankama brže i lakše snalaženje i vođenje postupaka, i protekle godine zaprimali smo **pritužbe na rad odvjetnika** koji stranke zastupaju putem ovog instituta.

Neke stranke ističu svoje ogorčenje i ljutnju na obveznika uzdržavanja koji ne izvršava pa i svjesno izbjegava svoju roditeljsku dužnost, ali i na sustav koji u tim okolnostima djeci ne pruža efikasnu zaštitu. Međutim, sve češći su pozivi roditelja koji ukazuju na stvarno lošu materijalnu situaciju obveznika uzdržavanja koji ne doprinose za uzdržavanje jer su bez posla, prihoda i sami u stanju socijalno-zaštitne potrebe, ali na sve druge načine ipak sudjeluju u životu djeteta. U tim situacijama roditelji zovu i traže savjet, opterećeni vlastitim dvojabama. S jedne strane izražavaju potrebu poduzeti radnje za zaštitu djeteta, a s druge strane strahuju da bi takve njihove radnje za posljedicu imale kažnjavanje drugog roditelja. Često navode kako njihova namjera nije „strpati“ roditelja-neplatišu u zatvor i lišiti dijete njegove prisutnosti. Ipak, i sami suočeni s težinom ekonomske situacije u takvim slučajevima sve se češ-

će odlučuju na pokretanje postupaka. U svim tim slučajevima roditelje upućujemo da je uzdržavanje dužnost i pravo roditelja kojeg se radno sposoban roditelj ne može osloboditi niti ga se može u ime djeteta odreći jer takvo odricanje nema pravnog učinka.

Veliki problem je i dugotrajnost **parničnih postupaka**, u kojima suci čak ni u situacijama višegodišnjeg sudovanja, ne izriču privremene mjere što je njihova zakonska obveza. Tako i sudovi doprinose kršenju prava djeteta da na vrijeme primi uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi.

Stranke nam se obraćaju i zbog postupaka radi **smanjenja uzdržavanja** - roditelji koji žive s djetetom nezadovoljni su zbog takvih postupaka, a obveznici uzdržavanja ukazuju na potrebu pokretanja ovakvih postupaka budući da iznos uzdržavanja utvrđen u ranijoj presudi utječe na uzdržavanje naknadno rođene obveznikove djece. U jednom slučaju majka djeteta s teškoćama u razvoju iznosi pritužbe na rad suda koji je, u postupku pokrenutom po tužbi oca, donio odluku kojom je odredio smanjeni iznos uzdržavanja za dijete od dana podnošenja tužbe te je time majku obvezao na povrat preplaćenih sredstava. Majka je bila povrijeđena takvom presudom jer je novac trošila za potrebe bolesnog djeteta, ali i ogorčena postupcima oca, tvrdeći da se on prema djetetu i u svim ostalim segmentima roditeljstva ponaša neodgovorno. U konkretnom slučaju sud nije iskoristio zakonsku mogućnost odrediti smanjeni iznos uzdržavanja od nekog drugog dana nakon dana podnošenja tužbe kako bi olakšao majci koja jedina skrbi za svakodnevne djetetove potrebe, niti je majka iskoristila svoje pravo na žalbu.

Kod **ovršnih postupaka** znatan je problem nemogućnost realizacije ovrhe zbog toga što ovršenik nema sredstava niti imovine koja bi se u takvom postupku mogla plijeniti. Vrlo često je roditelj koji živi s djetetom prepušten sam sebi u ishodu relevantne informacije o imovini ili prihodima ovršenika. Darivanje imovine svojim roditeljima, novim partnerima, kupovina luksuznih nekretnina i pokretina na ime vlastite firme, isplaćivanje plaća svojim djelatnicima, ali ne i sebi, samo su neki od postupaka kojima se služe obveznici uzdržavanja kako bi izbjegli svoju obvezu i spriječili drugog roditelja u pokušaju namirenja dospjelih iznosa uzdržavanja. Pojedini obveznici-neplatiše, iako su u radnom odnosu i imaju prihod, radije odsluže zatvorsku kaznu nego da plate uzdržavanje za dijete. Primjer za to je roditelj zaposlen u tvrtki čije je sjedište u državi koja nije potpisnica *Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu* i kojemu prihodi ne sjedaju na račun u Hrvatskoj. U nemogućnosti da sama pokrene ovršni postupak i namiri dospjele iznose uzdržavanja kroz ovrhu, majka je pokrenula kazneni postupak te je otac sudskom odlukom kažnjen zatvorskom kaznom, a ona je koristila privremeno uzdržavanje.

U 2013. godini susreli smo se i s problemom kolizije odredbi koje su se odnosile na **predstečajnu nagodbu** s pravima djece na uzdržavanje. U konkretnom slučaju ovrha je, radi namirenja novčane tražbine ovrhovoditelja, određena na novčanim sredstvima ovršenika po svim računima i oročenim novčanim sredstvima u svim bankama prema OIB-u ovršenika. Uzdržavanje se ovrhom naplaćivalo s očevog računa, sve dok za njegov obrt, koji se vodi po istom OIB-u nije bio otvoren postupak predstečajne nagodbe. FINA je tada prestala izvršavati sve osnove za plaćanje evidentirane u Očevidniku redosljeda osnova za plaćanje na teret dužnika pa tako i uzdržavanje. Obratili smo se Ministarstvu financija i Financijskoj agenciji te im ukazali na moguću koliziju odredbi *Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi* s odredbama Obiteljskog zakona. Nadležno je Ministarstvo koliziju odredbi riješilo donošenjem *Uredbe o izmjenama i dopunama Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi* na način da od dana objave Rješenja o otvaranju postupka predstečajne nagodbe nad dužnikom pojedincem FINA prestaje izvršavati one osnove za plaćanje koje se odnose na tražbine proizašle iz ili tražbine vezane uz obavljanje djelatnosti tog dužnika, a nastavlja izvršavati one osnove za plaćanje koje nisu proizašle iz ili nisu vezane uz obavljanje djelatnosti dužnika pojedinca, gdje spada i uzdržavanje za djecu.

Kazneni postupci i dalje su dugotrajni i neučinkoviti, posebice kod izricanja zatvorskih kazni za roditelje koji ne izvršavaju svoju obvezu uzdržavanja. Takva sankcija ne jamči istodobno realizaciju djetetovog prava na uzdržavanje, već posredno i otežava djetetu namirenje njihove tražbine. Naime, kao počinitelju kaznenog djela na štetu djeteta, nezaposlenom će roditelju biti još teže naći zaposlenje, a onoga koji je otprije u radnom odnosu zatvorska kazna pak onemogućava u stjecanju zarade kojom bi mogao namiriti svoju obvezu uzdržavanja. Riječ je o „začaranom krugu“ koji u konačnici djetetu ne donosi zaštitu.

Prema podacima MUP-a u 2013. godini prijavljeno je 934 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je za 31% više u odnosu na prethodnu godinu, kada ih je prijavljeno 713. Broj prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja u 2013. predstavlja 24% od ukupnog broja prijavljenih kaznenih djela na štetu djece.

Najčešće pritužbe stranaka vezane za **privremeno uzdržavanje** koje priznaje CZSS odnose se na sadržaj zakonske norme, kojom je propisano da CZSS priznaje pravo na privremeno uzdržavanje tek nakon što roditelj ne udovoljava svojoj obvezi duže od šest mjeseci neprekidno. Nadalje, isplata takvog uzdržavanja ograničava se na tri godine, a ograničen je i njegov iznos na polovicu minimalnog iznosa za uzdržavanje, koji Obiteljski zakon određuje u postotku od prosječne mjesečne isplaćene neto plaće po zaposlenome u pravnim osobama RH za proteklu godinu (za dijete do 6 godina 17% prosječne plaće, za dijete od 7 do 12 godina 20% prosječne plaće, za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće). Stoga smo u dosadašnjim izvješćima, kao i u inicijativama upućenim nadležnim ministarstvima, isticali potrebu skraćivanja roka nakon kojeg je CZSS obavezan osigurati plaćanje uzdržavanja umjesto obveznika uzdržavanja te tražili da se odredba, kojom se pravo na privremeno uzdržavanje ograničava na tri godine, stavi izvan snage kao i da se poveća iznos privremenog uzdržavanja sa sadašnjih 50% iznosa koji je Obiteljskim zakonom propisan kao minimalni iznos uzdržavanja, na 50 do 100% toga iznosa, ovisno o financijskim prilikama obitelji.

Roditelju koji sam živi s djetetom teško je podmiriti sve djetetove potrebe bez kontinuiranog financijskog doprinosa na ime uzdržavanja. Ponekad obveznici uzdržavanja ne plaćaju redovito dosuđeni iznos uzdržavanja, već svakih nekoliko mjeseci uplaćuju manje iznose na ime uzdržavanja - najčešće upravo toliko koliko je dovoljno da „izigraju“ odredbu članka 352. i onemoguće priznavanje prava na privremeno uzdržavanje djetetu. Nažalost, institucije ne postupaju odlučno u suzbijanju ovakvog namjernog izigravanja zakonskih obveza.

Saznajemo da neki CZSS-i priznaju pravo na privremeno uzdržavanje djeteta tek nakon što roditelj koji živi s djetetom ne uspije u ovršnom postupku, pokrenutom temeljem postojeće sudske presude, odnosno u kaznenom postupku, dok drugi CZSS-i to pravo uvjetuju samim pokretanjem ovih postupaka. Iako možemo razumijeti intenciju CZSS-a da utvrdi jesu li prethodno iscrpljene mogućnosti naplate od strane obveznika uzdržavanja, smatramo da CZSS nakon stupanja na snagu odredbi Obiteljskog zakona iz 2007. godine nije u poziciji priznavanje prava na privremeno uzdržavanje uvjetovati pokretanjem ovršnog i kaznenog postupka, jer je od tada utvrđena i njihova obveza pokretanja tih postupaka. Smatramo da, u slučaju kada su ispunjene sve zakonske pretpostavke, pravo na privremeno uzdržavanje treba priznati neovisno o tijeku i eventualnom ishodu ovršnog i kaznenog postupka, jer je svrha ovog instituta pružanje zaštite djetetu. Takvo je mišljenje, u svojem nalogu upućenom CZSS-ima u studenome 2012., izrazilo i Ministarstvo socijalne politike i mladih, navodeći da nije pravno utemeljeno zahtijevati od roditelja pokretanje kaznenog postupka protiv obveznika uzdržavanja kao uvjet za isplatu privremenog uzdržavanja.

Slično stajalište iznosili smo i prijašnjih godina nadležnom MSPM-u u vezi s priznavanjem prava na privremeno uzdržavanje u slučaju da **obveznik uzdržavanja živi u inozemstvu**, a nakon saznanja da neki CZSS-i u tim slučajevima na priznaju ovo pravo već stranke upućuju na postupanje sukladno *Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu*. Držimo da je u takvim slučajevima riječ o pogrešnom tumačenju odredbe članka 352. Obiteljskoga zakona te da primjena odredbi Konvencije o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu ne isključuje i primjenu odredbi Obiteljskoga zakona radi zaštite dobrobiti djece. Za priznavanje prava na privremeno uzdržavanje ne bi se smjelo čekati ishod ovršnoga postupka čak ni onda kad se taj postupak, sukladno Konvenciji, vodi u inozemstvu, tim više što njegov ishod i trajanje mogu biti neizvjesni. Držimo da okolnost da je obveznik uzdržavanja državljanin druge države ili da u drugoj državi ima prebivalište ne bi smjela ni na koji način utjecati na dužnost i potrebu zaštite prava i dobrobiti djece od strane nadležnog CZSS-a. Ovakvi pojedinačni slučajevi i dalje ukazuju na nedosljednu i neujednačenu praksu CZSS-a. Nacrt novog Obiteljskog zakona predviđa uređivanje instituta privremenog uzdržavanja posebnim propisom. Nadamo se da će njime biti otklonjene uočene nedosljednosti, kao i ograničenja u realizaciji ovoga prava.

2.1.5 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Imajući na umu da je obitelj temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za razvoj, dobrobit i zaštitu djece, potrebno je, u skladu sa Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci, napore prvenstveno usredotočiti na to da se djeci omogući ostanak u obitelji ili povratak na skrb roditeljima ili drugim bliskim članovima obitelji. Navedenim se Smjernicama utvrđuje da svako dijete i mlada osoba trebaju živjeti u okruženju koje im pruža podršku, zaštitu i brigu te potiče razvoj njihovih punih potencijala. Djeca koja nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb ili žive u neodgovarajućem okruženju uskraćena su za brojna pozitivna iskustva.

Nadalje se u Smjernicama navodi da, ako vlastita obitelj nije u mogućnosti, ni uz potporu drugih institucija, skrbiti o djetetu na odgovarajući način ili kad ga napusti, tada država postaje odgovorna za zaštitu prava i dobrobiti djeteta osiguravajući mu adekvatnu alternativnu skrb kroz nadležna tijela i organizacije civilnoga društva. Konvencija o pravima djeteta navodi da je za potpun razvitak osobnosti djeteta potrebno omogućiti mu rast u poticajnom obiteljskom okruženju. Istraživanje provedeno u Republici Hrvatskoj pod nazivom „Problemi u ponašanju i emocionalni problemi djece prema vrsti izvandomske skrbi u Hrvatskoj” (Ajduković, M. i Franz, B.) pokazuje da djeca koja žive u domovima iskazuju znatno više problema u ponašanju i emocionalnih problema od drugih skupina djece koja žive izvan institucija ili u biološkim obiteljima. Brojna istraživanja potvrđuju da su mala djeca bez roditelja, koja žive u domovima, izložena većem riziku poremećaja privrženosti i kašnjenja u razvoju.

Institucije RH prepoznaju važnost obiteljskog okruženja za odrastanje djece, u prilog čemu govore doneseni zakoni i drugi strateški dokumenti, poput *Plana deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. (2018.)*, čija je osnovna svrha smanjenje smještaja djece u institucije i povećanje smještaja u drugim oblicima skrbi. Prema ovom planu, omjer smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucijama i izvaninstitucijskom obliku skrbi nužno je promijeniti tako da se u institucijama osigura smještaj za najviše 20% djece, a svu ostalu djecu zbrinuti izvaninstitucijskim oblicima skrbi.

Kao dodatno nastojanje da se unaprijedi udomiteljstvo djece i mladih u Hrvatskoj Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM) provodilo je od svibnja do studenog 2013., u okviru projekta IPA (I. komponente Instrumenta pretprijetne pomoći - IPA - Pomoć u tranziciji i jačanje institucija), u suradnji s Uredom za mlade i obitelj grada Beča te saveznim Ministarstvom gospodarstva, obitelji i mladih Republike Austrije, *twinning light* projekt „Unapređivanje udomiteljstva za djecu i mlade u Republici Hrvatskoj”. Cilj projekta bio je poboljšati zaštitu i dobrobit djece i mladih, a svrha podržati daljnji razvoj udomiteljstva djece i mladih jačanjem kapaciteta CZSS-a i MSPM-a te podizanjem svijesti šire javnosti i relevantnih dionika u vezi s udomiteljstvom djece i mladih. U sklopu projekta, Ured pravobraniteljice za djecu pozvan je dati svoje viđenje stupnja zaštite prava i interesa djece smještene u udomiteljskim obiteljima te prijedloge o načinima unapređenja kvalitete udomiteljske skrbi.

I dalje smo nezadovoljni obuhvatom i kvalitetom udomiteljske skrbi o djeci, unatoč brojnim nastojanjima da se ona potakne i poboljša, među ostalim i putem kampanja. U Dubrovačko-neretvanskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Požeško-slavonskoj i Istarskoj županiji gotovo da nema udomiteljskih obitelji, osim srodničkih. Ponovno kao primjer dobre prakse ističemo Dom za djecu „Izvor” u Selcu koji, osim sudjelovanja u kampanji za unapređivanje udomiteljstva za djecu, kontinuirano doprinosi promociji udomiteljstva na području Primorsko-goranske županije, provodi superviziju i savjetovanje s udomiteljskim obiteljima i udomljenom djecom, a u planu je i organizacija mobilnih timova koji bi pružali podršku udomiteljskim obiteljima na području županije. I dalje nedostaju specijalizirane udomiteljske obitelji za djecu do treće godine života, među ostalim i zato što udomitelji ne mogu koristiti porodični dopust žele li udomiti sasvim malo dijete, kao i za djecu s poremećajima u ponašanju i za djecu sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama. Problem je i nedostatak udomiteljskih obitelji u gradovima. Tako od 198 udomiteljskih obitelji u gradu Zagrebu gotovo 80% čini srodničko udomiteljstvo, zbog čega je tim za udomiteljstvo CZSS Zagreb organizirao kampanju za pronalaženje novih udomiteljskih obitelji.

U 2013. godini Ured pravobraniteljice za djecu primio je osam prijava koje su se odnosile na problematiku udomiteljstva, kojima je bilo obuhvaćeno 21 dijete. No, roditelji i udomitelji češće se javljaju telefonom ili dolaze u naše urede, pritužujući se na neadekvatnu udomiteljsku skrb te tražeći savjet ili infor-

macije o načinu vraćanja djeteta u biološku obitelj ili o mogućnostima promjene udomiteljske obitelji, pri čemu ih upućujemo da se obrate CZSS-u ili nadležnom ministarstvu. Većina pritužbi roditelja i udomitelja odnosila se na postupanje nadležnog CZSS-a zbog nepružanja odgovarajuće stručne pomoći udomiteljima i djeci, budući da je bila riječ o djeci s raznim teškoćama kojima je potrebna dodatna stručna pomoć, o čemu udomitelji prilikom udomljavanja djece navodno nisu imali potrebne informacije.

Pritužbe su se odnosile i na način ostvarivanje prava djeteta da izrazi svoju želju za povratkom u biološku obitelj, na ostvarivanje prava na susrete i druženja s roditeljima, na „nesuradljive“ roditelje, koji često uznemiravaju djecu i udomitelje, ali i na udomitelje koji onemogućavaju susrete i druženja djece i roditelja ili neprimjerenim ponašanjem narušavaju odnos djeteta-roditelj. Udomitelji nas također obavještavaju da djelatnici CZSS-a neredovito obilaze udomljenu djecu (ponekad ih ne obidu i više godina) te da nije uspostavljena odgovarajuća suradnja CZSS-a sa zdravstvenim i obrazovnim radnicima koji su također uključeni u život udomljene djece.

Broj djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2013.

Institucija	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2012.	Broj djece na dan 31.12.2013.								Broj mladih na dan 31.12.2013.			Broj djece i mladih na dan 31.12. 2013.
		Spol		Dob					UK.	Spol		UK.	
		Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18		Ž	M		
Dom "Maslina" Dubrovnik	24	12	11	3	6	3	10	1	23	0	2	2	25
Dom "Maestral" Split	83	38	32	8	10	13	15	24	70	5	0	5	75
Dom "Braća Mažuranić" Novi Vinodolski	26	8	10	0	0	2	9	7	18	1	1	2	20
Dom "Izvor" Selce	26	10	10	0	3	2	9	6	20	1	3	4	24
Dom "I. B. Mažuranić" Lovran	33	11	12	13	4	1	3	2	23	3	1	4	27
Dom "Pula"	45	10	15	0	3	3	5	14	25	4	7	11	36
Dom "Zagreb"	185	75	103	49	21	8	45	55	178	12	14	26	204
Dom "V. Nazor" Karlovac	38	19	18	0	3	2	15	17	37	3	1	4	41
Dom "Vrbina" Sisak	23	13	10	0	0	5	7	11	23	1	2	3	26
Dom "Svitanje" Koprivnica	12	5	2	0	0	2	3	2	7	0	0	0	7
Dom "Lipik"	30	14	13	0	1	3	10	13	27	2	2	4	31
Dom "Slavonski Brod"	46	12	10	0	0	1	8	13	22	8	2	10	32
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	32	20	11	0	2	4	11	14	31	2	0	2	33
Dom "Klasje" Osijek	52	25	27	9	5	3	15	20	52	4	1	5	57
SOS-Dječje selo Ladimirevci	94	45	49	6	15	18	28	27	94	3	0	3	97
SOS-Dječje selo Lekenik	93	43	55	6	21	20	20	31	98	4	4	8	106
Caritas zagrebačke nadbiskupije	70	37	25	17	5	8	14	18	62	6	9	15	77
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	53	35	16	6	10	8	16	11	51	3	3	6	57
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	7	3	4	0	0	0	1	6	7	1	0	1	8
Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci	13	8	5	0	0	4	5	4	13	1	1	2	15
Stamb. zaj. "Breza" Čepinski Martinci	8	4	0	0	0	0	1	3	4	2	0	2	6
Nova Budućnost	53	24	35	1	4	10	22	22	59	1	3	4	63
UKUPNO	1046	471	473	118	113	120	272	321	944	67	56	123	1067

Radi praćenja ostvarivanja *Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.- 2016. (2018.)*, Ured pravobraniteljice za djecu je i za ovo izvještajno razdoblje proveo istraživanje u 22 institucije: 14 domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH, dva doma socijalne skrbi drugih osnivača, pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Kuća milosrđa Majmajola, Nova Budućnost, Samostan časnih sestara Sv. Bazilija Križevci) te stambenoj zajednici „Breza“, koja je također dio sustava socijalne skrbi čiji je program odobren od nadležnog ministarstva, a načinom rada odstupa od domskog i funkcionira poput proširene obitelji. Ovo se istraživanje odnosi na smještenu djecu, a prema Zakonu o socijalnoj skrbi smještaj može biti privremeni, tjedni, stalni i organizirano stanovanje.

Kao što je iz tablice (na prethodnoj stranici) vidljivo na dan 31. prosinca 2013. u domovima je bilo smješteno 1067 djece i mladih, od kojih 538 djevojčica/djevojaka i 529 dječaka/mladića. Najviše je djece, njih 321, u dobi od 15 do 18 godina, 272 djece u dobi od 11 do 14 godina te 231 dijete u dobi do sedam godina.

Uspoređujući broj smještene djece u 2013. s podacima iz 2012. uočavamo da se u ustanovama nalazi 21 dijete više nego u prethodnom razdoblju. Navedeni nas podatak zabrinjava, s obzirom da čujemo o pozitivnim pomacima procesa deinstitucionalizacije.

Broj djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2013., prema vrstama smještaja

Vrste smještaja	Broj djece i mladih 2012.	Broj djece i mladih 2013.
Privremeni smještaj	97	96
Tjedni smještaj	43	82
Stalni smještaj	845	833
Organizirano stanovanje	61	56
UKUPNO	1046	1067

Od 1067 djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2013. godine, njih 833 nalazi se na stalnom smještaju. Prema podacima dobivenim tijekom obilazaka ustanova, ovakav smještaj traje prosječno više od tri godine.

Tjedni smještaj koji se odobrava djetetu tijekom radnog tjedna radi zadovoljavanja njegovih životnih potreba, pružanjem pojedinih socijalnih usluga, kada mu tijekom vikenda nije potrebno osigurati uslugu smještaja, povećan je za 90,7% u odnosu na 2012. Najčešći razlog odobravanja tjednog smještaja je nastavak školovanja djece, kao i loša socio-ekonomska situacija u obitelji. Upoznati smo sa slučajevima u kojima CZSS djeci odobrava tjedni smještaj, a koji je zapravo stalni, budući da roditelji nisu u mogućnosti djeci plaćati putne troškove za vikende i školske praznike pa djeca, iako im rješenjima CZSS-a to nije priznato, ostaju u domovima i tijekom vikenda i praznika. Međutim ima i slučajeva da se zbog loše prometne povezanosti mjesta u kojem djeca žive s mjestom u kojem se školuju, djeci odobrava tjedni smještaj u ustanovi kako bi mogla nastaviti školovanje (najčešće je riječ o pomoćnim zanimanjima). Situacije u kojima roditelji nisu u stanju pružiti odgovarajuće uvjete i podršku djetetu za školovanje također su u nekim slučajevima razlog za odobravanje tjednog smještaja. Pri tome se ne gubi povezanost djeteta s obitelji, a i roditelji i djeca lakše prihvaćaju takvu odvojenosti.

Broj djece i mladih smještenih tijekom 2013.			
Temeljem Obiteljskog zakona	Ukupno		132
	Spol	Ž	62
		M	70
	Dob	0-3	26
		4-7	26
		8-10	17
		11-14	45
		15-18	18
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Ukupno		344
	Spol	Ž	183
		M	161
	Dob	0-3	86
		4-7	30
		8-10	38
		11-14	71
		15-18	101
		18-	18
UKUPNO			476

Zakonski temelji smještaja u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2013.

Tijekom 2013. u ustanove je smješteno 476 djece i mladih, što je za 91 dijete više nego u 2012. Od toga je 132 smješteno na temelju Obiteljskog zakona. Sudska odluka temeljem koje su smješteni u ustanovu preispituje se svakih godinu dana, tj. utvrđuju se eventualne nove okolnosti te se, radi zaštite prava i dobrobiti djeteta, novom odlukom može izreći ista ili druga mjera za zaštitu djeteta. Nažalost, ponovno moramo upozoriti da se prilikom preispitivanja, odnosno produljivanja navedene mjere, ne vodi računa o tome da nije u interesu djece da se ona izriče neograničen broj puta, jer se time zapravo štite roditelji koji svoju roditeljsku odgovornost prebacuju na ustanovu. Kao razlog navedenom „automatizmu“, tj. donošenju istih odluka, vidimo nedovoljnu angažiranost djelatnika CZSS-a na pronalaženju novih (alternativnih) oblika smještaja za dijete, pa je jednostavnije predložiti nastavak već izrečene odluke.

Međutim, izrazito nas zabrinjava to što je 344 djece i mladih smješteno u domove na temelju Zakona o socijalnoj skrbi. Na ovaj smo problem ukazivali i u prošlogodišnjim izvješćima, budući da je u tim slučajevima, prema navodima djelatnika ustanova, riječ o smještaju djece koji se uglavnom ne preispituje. Od 344 smještene djece i mladih, njih 178 nalazi se na privremenom ili tjednom smještaju. Preostalih 166 djece i mladih smješteni su ili uz suglasnost roditelja ili prema članku 103. Obiteljskog zakona, prema kojem smještaj može trajati najdulje 60 dana. Stoga se postavlja pitanje je li smještaj svih 166 djece u skladu sa zakonskom regulativom i nije li za neku od te djece CZSS već trebao pokrenuti sudski postupak oduzimanja prava roditeljima da žive s djecom i odgajaju ih.

Iako ustanove dva puta godišnje dostavljaju CZSS-ima izvješća o svakom smještenom djetetu, uz eventualno dodatna posebna izvješća, te se MSPM-u dostavljaju mjesečna izvješća o brojnom stanju, kvartalna izvješća o djeci mlađoj od sedam godina te cjelokupno godišnje izvješće, očito nitko u tome ne vidi eventualne propuste. Zabrinjavajuće je da se ne reagira na propuštene radnje CZSS-a čija bi glavna zadaća trebala biti da djeca ne borave u ustanovama duže nego što je nužno.

Ipak, tijekom obilazaka ustanova u 2013. godini doznali smo da su CZSS-i, u odnosu na prethodne godine, bitno više uključeni u izradu planova promjena za svako smješteno dijete. I nadalje imamo prigorov na sadržaj individualnog plana promjena, koji je „šablonski“ i nije prilagođen potrebama pojedinog djeteta. No, za razliku od prethodnih godina, saznajemo da su u izradu individualnog plana sada uglavnom uključeni svi dionici - dijete, roditelj, matični odgajatelj, stručni tim ustanove, predstavnik CZSS-a, a ponekad liječnik i nastavnik - što je znatni napredak u odnosu na prijašnja postupanja.

Posebno zabrinjava podatak da je tijekom 2013. čak 231 dijete u dobi do sedam godina bilo smješteno u ustanove, od čega 118 djece u dobi do tri godine i 113 djece u dobi od četiri do sedam godina. Tijekom 2012. godine u ustanovama je bilo smješteno 167 djece te dobi, što govori o 64 nova prijema djece u dobi do sedam godina. Taj je podatak u velikom raskoraku s odredbom Zakona o socijalnoj skrbi, prema kojoj se djetetu mlađem od sedam godina priznaje pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj, osim u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati takav smještaj. Ako, pak, bude smješteno u ustanovu, takav smještaj može trajati najduže šest mjeseci.

Od 476 djece i mladih smještenih tijekom 2013., njih 316 izdvojeno je iz roditeljskog doma, 46 iz bolnice/rodilišta, 34 iz udomiteljske obitelji, 27 iz drugog doma za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 25 od rodbine, petero iz skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, za 13 djece prijašnji smještaj nije naveden, a 10 djece je rođeno u domu.

Tijekom 2013. došlo je do prekida smještaja za 455 djece i mladih.

Razlozi prekida smještaja u 2012. i 2013. godini

Prekid smještaja	Broj djece i mladih 2012.	Broj djece i mladih 2013.
Povratak u biološku obitelj	168	150
Smještaj u udomiteljsku obitelj	74	87
Smještaj kod rodbine	14	7
Smještaj u obiteljski dom	1	1
Posvojenje	38	31
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	66	74
Punoljetnost	26	35
Završetak školovanja	36	36
Drugo	24	34
UKUPNO	447	455

Kao što je vidljivo iz tablice, za 150 djece i mladih (69 djevojčica/dvije djevojke i 79 dječaka) došlo je do prekida smještaja zbog povratka u biološku obitelj. Od navedenog je broja njih 49 u dobi od 11 do 14 godina, 37 u dobi od tri do tri godine te isto toliko u dobi od 15 do 18 godina, 15 djece je u dobi od četiri do sedam godina, 10 u dobi od osam do 10 godina, a dvije su djevojke starije od 18 godina. Podatak da se u 2012. godini u biološku obitelj vratilo 168 djece upućuje na zaključak da je tijekom 2013. bila smanjena angažiranost CZSS-a u radu s obiteljima smještene djece, kao i angažiranost sudova u okončanjima postupaka za stvaranje pretpostavki za posvajanje djece. Na to upućuje i činjenica da je broj posvojene djece u 2013. za sedmero djece manji nego u prethodnome razdoblju.

Tijekom 2013. godine 87 djece i mladih (44 djevojčice/djevojke i 43 dječaka) premješteno je iz ustanova u udomiteljske obitelji, što predstavlja povećanje, u odnosu na 2012., za 13 djece. To ocjenjujemo pozitivnim učinkom procesa deinstitutionalizacije, što je najviše izraženo u Dječjem domu „Svitanje“ u Koprivnici, koji je prvi započeo s procesom transformacije i koji je skoro upola smanjio broj smještene djece u odnosu na 2012. Od ukupnog broja premještenih u udomiteljske obitelji, njih 24 bilo je u dobi od četiri do sedam godina, 21 u dobi od tri godine, 17 u dobi od 11 do 14 godina, 16 u dobi od osam do 10 godina, sedam u dobi od 15 do 18 godina te dvije djevojke starije od 18 godina. Za sedmero djece do prekida smještaja došlo je zbog premještanja kod rodbine, a pri tome je troje djece bilo u dobi od 15 do 18 godina, dvoje u dobi od četiri do sedam godina, jedno dijete bilo je u dobnoj skupini 11-14 godina, a jedno je bilo mlađe od tri godine.

Samo je jedno dijete iz ustanove premješteno u obiteljski dom.

U 2013. godini posvojeno je 31 dijete koje je bilo na smještaju u domu, 10 djevojčica i 21 dječak. Pri tome je 22 posvojene djece bilo u dobi do tri godine, osmero u dobi od četiri do sedam te jedno dijete u dobnoj skupini od osam do 10 godina.

Do prekida smještaja zbog premještaja u drugi dječji dom ili ustanovu došlo je za 74 djece.

Prekid smještaja radi premještaja u drugi dječji dom ili ustanovu

Prekid smještaja	Broj djece 2012.	Broj djece 2013.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	22	30
Premještaj u dom za djecu s PUP	36	34
Premještaj u dom za djecu s TUR	7	10
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	1	0
UKUPNO	66	74

Ukupno je 30 djece premješteno u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi - 12 u dobi od 11 do 14 godina, devetero u dobi od 15 do 18 godina, petero u dobi od četiri do sedam godina te četvero u dobi od osam do 10 godina. U domove za djecu s poremećajima u ponašanju premješteno je 34 djece, od kojih 24 djece u dobi 15 do 18 godina, devetero u dobi 11 do 14 godina te jedno dijete iz dobne skupine 8 - 10 godina. 10 je djece premješteno u domove za djecu s teškoćama u razvoju, od čega petero djece u dobi od 11 do 14 godina, četvero djece u dobi od 15 do 18 godina te jedno dijete u dobnoj skupini 8 - 10 godina.

Punoljetnost je za 35 mladih bio razlog prekida smještaja, završetak školovanja za 36 mladih dok je za njih 34 neki drugi razlog uvjetovao prekid smještaja (upis fakulteta u drugom gradu, smještaj u studentskom domu, zasnivanje vlastite obitelji, zapošljavanje, navršena 21. godina života i drugo).

Stručni djelatnici ustanova smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, 47 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 26 je slučajeva riječ o djeci s poremećajima u ponašanju, a u 21 slučaju o djeci s teškoćama u razvoju.

Od 889 djece i mladih koja su se tijekom 2013. nalazili na stalnom smještaju i organiziranom stanovanju, njih 34 dospjelo je u ustanove iz udomiteljskih obitelji. Najčešće se smještaj kod udomitelja prekidao na zahtjev udomitelja, koji bi isticali nemogućnost da izađu na kraj s promjenama u ponašanju djece u vrijeme puberteta, kao i poteškoće u ponašanju koje su najčešće posljedica ranije traumatizacije, ali i teško narušene odnose s biološkim roditeljima udomljenog djeteta te nedovoljnu podršku CZSS-a u tome. CZSS-i traže prekid smještaja u situacijama kada postoji sumnja na neprimjerene odgojne postupke udomitelja ili na tjelesno kažnjavanje djece. Upoznati smo i sa slučajem da je dijete tražilo prekid smještaja te premještaj u ustanovu zbog neslaganja s udomiteljima.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se i na maloljetne trudnice i majke s djetetom/djecom kod kojih postoji potreba smještaja izvan vlastite obitelji. Pomoć i podršku potrebno im je pružiti kroz osnaživanje postojećih kapaciteta za smještaj, poticanje razvoja stambenih zajednica, kroz srodničko i specijalizirano udomiteljstvo te omogućavanje smještaja i nakon što dijete navrší šest mjeseci, iznimno godinu dana. Tijekom 2013. u ustanovama je bilo zbrinuto 12 maloljetnih trudnica, po četiri u dobi od 14 do 15 i 16 do 17 godina, tri u dobi od 15 do 16 godina te jedna u dobi od 17 do 18 godina. Tri su se malodobne trudnice tijekom trudnoće vratile u vlastitu obitelj. Deset je mladih majki djecu mlađu od godinu dana ostavilo u ustanovama, dok su one samovoljno napustile smještaj. Samo jedna od njih je dala suglasnost za posvojenje djeteta.

Na dan 31. prosinca 2013. u ustanovama za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazilo se 65 djece koja imaju ispunjene zakonske uvjete za posvojenje. Od toga je bilo 30 djevojčica i 35 dječaka.

ka. Najveći broj djece s ostvarenim uvjetima za posvojenje u dobi je od 11 do 14 godina. U odnosu na 2012. broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje smanjen je za devetero.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2013.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	5-8	9-14	15-18	
30	35	7	17	9	20	12	65

Mišljenja smo da bi broj djece koja imaju uvjete za posvojenje mogao biti veći kada bi CZSS provodili zakonski propisane mjere prema roditeljima, tj. kad bi sankcionirali njihovo zanemarujuće i zlostavljajuće ponašanje. Nažalost, neki još uvijek smatraju da je povremeni telefonski poziv roditelja dovoljan razlog da se produljuje mjera povjeravanja, čuvanja i odgoja djeteta u domu, usprkos izvješćima ustanova koje upozoravaju na neprimjereno i zanemarujuće ponašanje roditelja, koje bi trebalo biti razlogom za donošenje odluke o lišenju roditeljske skrbi.

Tijekom 2013. pokrenuta su 43 postupka lišavanja prava roditelja na skrb o djetetu, od kojih su 23 okončana, dok je 20 postupka još u tijeku, kao i dva postupka koja su pokrenuta prije 2013. godine.

Od 862 djece koja se nalaze na privremenom i stalnom smještaju te u organiziranom stanovanju, za 437 djece postoji sudska odluka o dopuštenim ili nedopuštenim susretima s roditeljima, pri čemu 33 djece zbog sudske zabrane nema susrete s roditeljima. Od 437 djece samo 183 održavaju susrete i druženja s roditeljima u cijelosti, sukladno sudskoj odluci. Veliki se broj roditelja ne pridržava sudske odluke o susretima i druženju s djecom, domovi o tome izvještavaju CZSS, ali nema daljnjih postupanja CZSS ni sudova.

Posvojenje - U ovom području smo primili šest prijava, koje su se odnosile na devetero djece. Javili su nam se potencijalni posvojitelji i osobe koje su već posvojile djecu. Njihove primjedbe se odnose na proces obrade potencijalnih posvojitelja, postupak posvojenja, iskustva sa stručnim radnicima u CZSS-u. Iznose i poteškoće na koje nailaze u brizi o posvojenom djetetu. Ukazano nam je na problem zaštite privatnosti posvojene djece u sustavu obrazovanja, o čemu više govorimo u poglavlju *Pravo na privatnost*.

RH je u prosincu 2013. pristupila Haškoj konvenciji o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, koja će u odnosu na RH stupiti na snagu 1. travnja 2014., što smatramo vrlo važnim.

Obračanja potencijalnih posvojitelja upućuju na zaključak kako još nije u dovoljnoj mjeri osvijesteno da **u središtu posvojenja mora biti dijete** i njegove potrebe. Riječ je o obliku obiteljskopravne zaštite koja djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi pruža najbolji i najdugoročniji oblik zaštite. Posvojenje je proces, a ne jednokratni događaj u kojem potencijalni posvojitelji postaju roditelji djeteta, stoga on zahtijeva određeno vrijeme i uzajamnu razmjenu informacija između potencijalnih posvojitelja, stručnjaka u CZSS-u i djeteta u periodu upoznavanja. No, posvojitelji to često ne razumiju te ponekad neopravdano smatraju da taj proces traje predugo.

Realizaciji posvojenja mora prethoditi temeljita i **stručna procjena potreba djeteta**, uz sistematiziranje podataka o tijeku djetetova razvoja, iskustvima iz biološke obitelji, iskustvima i reakcijama u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi. Jednako tako i proces **utvrđivanja podobnosti za posvojenje** potencijalnih posvojitelja mora biti temeljit, slojevit i mora sadržavati pripremu posvojitelja za izazove koji ih očekuju u ovoj složenoj i zahtjevnoj životnoj ulozi. Važno je da potencijalni posvojitelji tijekom obrade dobiju jasnu informaciju o njezinom tijeku, kao i osobama koje njome mogu biti obuhvaćene, uključujući informaciju o sudjelovanju biološke ili već posvojene djece u tom procesu. Naime, djeca koja već žive u obitelji su njezini važni članovi. Posvojenje i promjene u obiteljskoj dinamici, do kojih će neizbježno doći dolaskom novog člana, u velikoj se mjeri tiču i njihova života. Upravo iz tog razloga, ona imaju pravo sudjelovati u procesu obrade i posvojenja i CZSS bi im, na dobi primjeren način, trebao omogućiti pravo sudjelovanja, koje im je zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta. Uz mogućnost izražavanja sta-

vova i mišljenja, djeci se na ovaj način iskazuje poštovanje kao članovima obitelji u koju će, temeljem odluke roditelja, možda doći novi član.

S obzirom na složenost posvojiteljske uloge, posvojiteljima je nužno osigurati odgovarajuću pripremu. Osim toga, i djeci i njihovim posvojiteljima važno je osigurati odgovarajuću stručnu pomoć i podršku, kako u periodu prilagodbe, tako i kasnije, što je do sada uglavnom izostajalo. Nadamo se da će donošenjem novog Obiteljskog zakona ove pretpostavke biti ispunjene u praksi.

U djetetovom je interesu da odrasta u poticajnoj sredini, okruženo ljubavlju i pažnjom. Stoga držimo da je zabrinjavajući broj djece koja **predugo ostaju u ustanovama** za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili udomiteljskoj obitelji. Ako se procijeni da povratak djeteta u biološku obitelj nije u njegovu interesu, tada je nedopustivo zadržavati ga i dalje u ustanovi ili kod udomitelja. Nužno je bez odgode i žurno ostvariti pretpostavke za posvojenje i provesti postupak posvojenja te dijete na taj način trajno zbrinuti.

Zabrinjava i to što, zbog raznih razloga, u ustanovama i udomiteljskim obiteljima borave i djeca koja imaju ispunjene sve **zakonske pretpostavke za posvojenje**. Prema Godišnjem statističkom izvješću MSPM-a, u 2012. godini, na dan 31. prosinca 2012., ukupno 252 djece imalo je ispunjene pretpostavke za posvojenje. Ukupan broj posvojene djece tijekom 2012. godine je tek 111, od toga samo osmero djece s TUR. Iz navedenih podataka proizlazi da 141 dijete koje ima pretpostavke za posvojenje, nije dobilo zaštitu kroz ovaj najcjelovitiji i trajan oblik obiteljskopravne zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Iz istog izvješća proizlazi kako je tijekom 2012. godine u dobnoj skupini 11-18 godina posvojeno samo sedmero djece, dok 132 djece iste dobi nije dobilo tu životnu šansu.

Poznato nam je da su posvojitelji skloni posvajanju zdrave i što je moguće mlađe djece. Ne zadiremo u njihovo pravo na izbor, budući da je riječ o teškoj životnoj odluci, no, zabrinjava nas to što postojeće zakonsko rješenje ne predviđa zaštitu starije djece koja ostvaruju pretpostavke za posvojenje. Izostanak **maksimalnog ograničenja dobne razlike** između posvojitelja i posvojenika, ne ide u prilog djeci, o čemu govore i navedeni podaci. Pored manjeg interesa za posvojenje starije djece, otvorena je mogućnost da se sasvim maloj ili tek rođenoj djeci biraju posvojitelji starije dobi, umjesto osoba koje su u životnoj dobi optimalnoj za roditeljstvo. Tako se narušava interes djeteta da posvojiteljski odnos bude najbližiji biološkom roditeljstvu. Osim uvođenja maksimalnog ograničenja dobne razlike posvojitelja i posvojenika, i dalje se nameće potreba intenzivnijeg angažmana CZSS-a u pronalaženju mogućnosti za posvojenje „starije” i „teško posvojive” djece. Ako već ne postoji interes posvojitelja za njihovo posvojenje u Hrvatskoj, svakako bi trebalo istražiti mogućnost njihova posvojenja u inozemstvu.

S obzirom na raspravu koja se vodi u pogledu **braće i sestara** koji ostvaruju pretpostavke za posvojenje, ponavljamo naš stav da u situacijama u kojima je to moguće i gdje je procijenjeno da je to u njihovom interesu, braća i sestre trebaju biti posvojena zajedno.

Ako to nije moguće, primjerice, zbog većeg broja braće i sestara ili kad je riječ o djeci koja imaju potrebe ili osobitosti koje zahtijevaju potpunu predanost posvojitelja djetetu ili zbog nekog drugog opravdanog razloga, tada je važno naći posvojitelje koji će pokazati spremnost za njegovanje obiteljskih veza između braće i sestara i nakon zasnivanja posvojenja. Nikako se ne smije dogoditi da se teško ostvarivoj želji, da sva djeca budu posvojena zajedno, žrtvuje mogućnost djeteta da u životu dobije drugu šansu, u obitelji posvojitelja koji će ga voljeti, biti mu posvećeni, pružiti mu sigurnost i kvalitetnu skrb te će biti spreman podržati ga u njegovanju bratskih i sestrinskih odnosa. Ne bi se smjelo dogoditi da zbog nemogućnosti realizacije posvojenja sve braće i sestara iz jedne obitelji kod istih posvojitelja, ona u konačnici, ostanu smještena u udomiteljskoj obitelji ili ustanovi, koji im ne nude dugoročnu zaštitu i zbrinjavanje.

U procesu donošenja odluke o posvojenju djeteta, u centru pažnje stručnjaka koji vode postupak posvojenja moraju biti potrebe i osobitosti svakog djeteta pojedinačno. Izbor posvojitelja, kao i odluka o tome hoće li dijete biti posvojeno s braćom ili sestrama, uvijek mora slijediti načelo postupanja prema procjeni najboljeg interesa određenog djeteta i to nikako ne smijemo izgubiti iz vida.

2.1.6 Pravo za zaštitu od nasilja

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2013. zaprimio 273 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci i nasilja kojem su djeca svjedočila, što je 7% manje u odnosu na prošlu godinu kada je bilo 295 prijava. Od toga se 218 prijava odnosilo na nasilje nad 427 djece, a 55 na zanemarivanje skrbi o 98 djece.

Prijave nasilja i zanemarivanja 2005. - 2013.

Prijave nasilja i zanemarivanja	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Nasilje u obitelji	87	44	127	139	82	75	85	108	85
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53	89	51	83	60	68	76
Nasilje u drugim ustanovama	10	7	12	12	7	9	11	5	9
Ostalo nasilje	23	27	43	57	69	49	59	51	48
Zanemarivanje					50	66	58	63	55
UKUPNO	164	120	235	297	259	282	273	295	273

*Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece*

Od 218 prijava nasilja nad djecom, njih 85 odnosi se na nasilje u obitelji, kojem je bilo izloženo ukupno 142 djece, na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama odnosilo se 76 prijava kojima je obuhvaćeno 158 djece, a devet prijava na nasilje u drugim ustanovama zbog kojega je trpjelo 13 djece. Preostalih 48 prijava odnosi se na sve ostale oblike i mjesta izvršenja nasilja, uključujući i internet, kojima je bilo izloženo ukupno 114 djece.

U odnosu na prethodno razdoblje, smanjen je broj prijava nasilja u obitelji, dok je broj prijava nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama povećan. Broj prijava zanemarivanja je također smanjen.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja odnosilo se na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba. Po brojnosti slijede Primorsko-goranska, Zagrebačka, Splitsko-dalmatinska i Osječko-baranjska županija. U 16 slučajeva prijavitelj nije naznačio mjesto prebivališta djeteta.

Podnositelji prijava su najčešće roditelji, u 83 slučaja majke, a u 47 slučajeva očevi. Ured je u sedam slučajeva postupao na vlastitu inicijativu, tražeći izvješća nadležnih tijela ili upućujući preporuke. Djeca su nam se osobno obratila u devet slučajeva.

2.1.6.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Broj prijava nasilnog ponašanja u obitelji u padu je za 21% u odnosu na prošlu godinu, kada ih je zaprimljeno 108. U godini 2013. primljeno je 85 prijava, kojima je obuhvaćeno 142 djece.

Nasilje u obitelji	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	26	49
Tjelesno kažnjavanje	4	5
Psihičko nasilje	36	59
Seksualno nasilje	3	4
Višestruko nasilje	16	25
UKUPNO	85	142

Vrste nasilja u obitelji - broj djece

U najvećem broju slučajeva prijavitelji su bili roditelji, u 27 slučajeva majke, a u 14 očevi. Zaprimljeno je 10 anonimnih prijava, šest prijava institucija te po tri prijave baka, djedova i susjeda. Djeca su nam se obratila u dva slučaja.

Bitno veći broj upita o zaštiti djece od nasilja u obitelji zabilježen je kroz svakodnevne telefonske pozive, u kojima se prijavitelji pritužuju na ne/postupanje CZSS-a i policije, na njihovu pristranost u odnosu na jednog roditelja, sporost, nesenzibiliziranost u postupanju te prijavitelji učestalo traže informacije o proceduri prijavljivanja te načinima kako zaštititi djecu od svjedočenja pred nadležnim sudovima. Osim davanja uputa o proceduri, prijavitelje upućujemo na obraćanje CZSS-u, MUP-u ili državnom odvjetništvu.

Najviše se prijava odnosi na psihičko i fizičko nasilje u obitelji, u kojem su djeca žrtve, ali češće svjedoci nasilnog ponašanja među roditeljima. Posebno nas je zabrinuo slučaj fizičkog zlostavljanja i zanemarivanja djeteta mlađe životne dobi od strane oba roditelja, od kojih je jedan psihički bolesna osoba, već ranije osuđivana zbog kaznenog djela zanemarivanja i zlostavljanja djeteta s TUR, koje je izdvojeno iz obitelji i smješteno u instituciju, kao i dvoje starije djece. Tek nakon što je Ured uputio preporuku CZSS-u, koji je već bio upoznat s događanjima u obitelji, određeno je provođenje mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. O navedenom smo propustu CZSS-a obavijestili MSPM, koji nije utvrdio propuste u radu CZSS-a.

Više očeva se prituživalo na postupanje CZSS-a, policije i skloništa za žene i djecu žrtve nasilja. Pojedini očevi u svojim obraćanjima tvrde da su prijave majki bile lažne te se žale na, navodno, površne procjene CZSS-a i policije, zbog kojih su oni bez detaljnih provjera upućivali žene s djecom u skloništa, vjerujući samo iskazima majki. Nekim se očevima i u takvim okolnostima omogućuje održavanje susreta i druženja s djecom, budući da im to nije sudskom odlukom zabranjeno. Međutim, zbog neujednačenosti u postupanju nekih skloništa događa se da očevi, na temelju procjene djelatnika skloništa, mjesecima ne viđaju svoju djecu dok traje sudski postupak, a tada vrlo često, zbog manipulativnog ponašanja majki kojem su djeca bila izložena za vrijeme trajanja smještaja, djeca odbijaju susrete s očevima. Upoznati smo sa slučajem u kojem je majka prijavila navodno nasilno ponašanje supruga u prisutnosti djece, smještena je u sklonište te je po završetku sudskog postupka razvoda braka napustila sklonište, a djecu ostavila ocu bez obzira na presudu da djeca nastave živjeti s njom.

Kao podnositelji neutemeljenih prijava zbog nasilnog ponašanja prema djeci javljaju nam se i druge osobe: bake, djedovi, rođaci, susjedi i dr. Iza takvih prijava često stoje nerazriješeni imovinsko-pravni odnosi ili sukobi druge vrste. Prijave susjeda, kao svjedoka zlostavljajućeg ponašanja roditelja, ponekad se pokažu utemeljenima te rezultiraju postupanjem nadležnih institucija i zaštitom djece.

Velik broj prijava koje podnose roditelji koji ne žive s djecom, često su neutemeljene jer roditelji koriste djecu kao instrument osvećivanja bivšem partneru. Te su se prijave odnosile na fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje djece od strane roditelja ili njihovih novih partnera. Roditelji pritom ne razmišljaju o posljedicama koje takvo lažno prijavljivanje ima za djecu, s obzirom da ono podrazumijeva uključivanje djeteta u postupak i njegovo svjedočenje pred raznim institucijama, što pokazuje da u fokusu roditelja nije dobrobit djeteta, već samo „osveta“ prema bivšem partneru.

Upoznati smo i sa slučajevima nasilja u kojem svjedoče djeca u trenucima preuzimanja, odnosno vraćanja sa susreta, kad jedan od roditelja fizički onemogućava preuzimanje djeteta, što je uvijek popraćeno i verbalnim nasiljem, ali i sa slučajevima verbalnog nasilja u prisutnosti djece prema vršiteljima mjere nadzora, koji prisustvuju održavanju susreta i druženja.

Ured se bavio i prijavama seksualnog zlostavljanja djece, od kojih je za dvije utvrđeno da su neosnovane, dok je postupak povodom treće prijave u tijeku.

I u ovom izvješću moramo naglasiti da i dalje nedostaju ustanove za pravovremeno pružanje pomoći djetetu, žrtvi nasilja, kojem je potrebna multidisciplinarna obrada i daljnji terapijski tretman, budući da djeca predugo čekaju na obradu, vještačenja i terapije. Više o ovome biti će riječi u poglavlju *Briga za mentalno zdravlje djece*.

Tjelesno kažnjavanje - Ured je tijekom 2013. zaprimio četiri prijave o tjelesnom kažnjavanju, kojima je bilo obuhvaćeno petero djece. Pratili smo slučaj djece koja su bila izložena tjelesnom kažnjavanju od strane roditelja, koji je zbog toga bio prekršajno sankcioniran, a odlukom suda djeca su izdvojena iz

obitelji. Posljedice dugotrajne izloženosti djece tjelesnom kažnjavanju manifestirale su se kroz naglašene psihičke smetnje, zbog čega su djeca uključena u intenzivan terapijski tretman.

Iz prijava, kao i kroz telefonske kontakte, uočavamo da je tjelesno kažnjavanje i dalje prisutno kao „metoda odgoja“, što nažalost potvrđuju i neka istraživanja. Zbog toga smatramo da je i dalje potrebno senzibilizirati, educirati i osposobljavati roditelje za roditeljstvo u svim njegovim aspektima.

Zanemarivanje - Tijekom 2013. zaprimili smo 53 prijave o zanemarivanju brige o djeci u obitelji, kojima je bilo obuhvaćeno 94 djece. Najveći broj prijava uputili su nam anonimni prijavitelji i institucije (škole, dječji vrtići, liječnici i učenički domovi), očevi i majke. Dijete nam se obratilo u jednom slučaju, dok je Ured samoinicijativno postupao u dva predmeta.

U nekim slučajevima prijava zanemarivanja djece u obitelji u „pozadini“ ima kompleksnu obiteljsku situaciju i konfliktne odnose članova obitelji. Ponekad motiv prijavitelja nije zaštita dobrobiti djeteta već pokušaj da se napakosti drugom roditelju, kako bi sebe i svoje roditeljsko funkcioniranje prikazao u pozitivnijem svjetlu. Takve se situacije javljaju češće kod konfliktnih razvoda roditelja ili prekida obiteljske zajednice.

Roditelji koji ne uspijevaju uspostaviti dogovor i primjerenu roditeljsku suradnju po svim pitanjima koja se tiču djece, u situaciji kada se javi i poteškoća, primjerice lošiji uspjeh djeteta u školi, skloni su odgovornost projicirati na drugog roditelja niti ne pokušavši sagledati svoj udio odgovornosti za nastalu situaciju. Takav roditelj često nije svjestan da svojim postupcima narušava djetetovu dobrobit.

Pritužbe na zanemarivanje djetetovih potreba ponekad su, uz međusobne konflikte roditelja, kao i konflikte roditelja s drugim članovima obitelji, dodatno opterećene i lošim materijalnim i stambenim statusom te ograničenim roditeljskim kapacitetima.

Ponekad roditelji djece s TUR ne znaju ili nemaju kapaciteta odgovoriti na potrebe djeteta te zanemaruju njegove zdravstvene potrebe, potrebe posebne njege i skrbi, medicinske rehabilitacije ili ne uoče promjene u djetetovom funkcioniranju koje mogu biti posljedica stagniranja psihičkog i fizičkog razvoja djeteta. Jedan od razloga je nedostatak stručne podrške roditeljima djece s TUR, posebice podrške u ranom djetinjstvu. Ranu intervenciju kao podršku praćenja ranog dječjeg razvoja, ali i podršku obiteljima s malom djecom, ne mogu u jednakoj mjeri ostvariti sve obitelji kojima je ona potrebna. Za širenje usluga rane intervencije neophodno je razvijati sveobuhvatan pristup djetetu s TUR, koji u fokus stavlja i dijete i roditelja, odnosno obitelj. Za postizanje sveobuhvatnosti, potrebno je uložiti dodatne napore u povezivanje i jačanje suradnje među različitim sustavima koji reguliraju prava i potrebe djece s TUR. Ponekad se događa da roditelj zanemaruje djetetove potrebe i onda kada ga na to obvezuje ostvarivanje prava na status roditelja-njegovatelja. Nedovoljna informiranost o uvjetima stjecanja ovoga prava te o mogućnosti njegova gubitka, kao i neuvažavanje koncepta statusa roditelja-njegovatelja, dovodi do toga da roditelji-njegovatelji ponekad odbijaju svome djetetu pružiti usluge pomoći i njege nakon četiri sata provedena u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka.

Iako se neplaćanje smještaja i prehrane za učenike smještene u učeničke domove ponekad doživljava kao zanemarivanje skrbi o djeci, smatramo da to valja promotriti i kroz prizmu loše materijalne situacije roditelja. CZSS-i su u takvim situacijama pružali materijalnu pomoć obiteljima u skladu s pravima iz Zakona o socijalnoj skrbi.

Slučaj koji nas je posebno zabrinuo odnosi se na zanemarivanje brige o zdravlju, u kojem roditelj koji boluje od zarazne bolesti odbija liječenje, a pritom sustav koji je nekoordiniran pokazuje nemoć.

Kao i prijašnjih godina, i u 2013. smo obavještavani o slučajevima u kojima roditelji djece pripadnika romske nacionalne manjine ne vode brigu o redovitom polaženju nastave i izvršavanju školskih obveza svoje djece. Više će o ovoj problematici biti riječi u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima - U prošlogodišnjim smo izvješćima ukazivali na problematiku nedopuštenih noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina. Praćenje navedene problematike pokazuje da su i u 2013. godini mnoga djeca vrijeme od 23 sata do pet sati ujutro provodila na ulicama, po parkovima i drugim javnim mjestima te u kafićima i klubovima. Ured je i ove godine od MUP-a i CZSS Zagreb zatražio podatke o broju djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima na području cijele Hrvatske i grada Zagreba za 2013. godinu.

Iz podataka MUP-a koji se odnose na cijelu Hrvatsku, vidljivo je da je policija postupala u 2488 slučajeva, što predstavlja smanjenje od 9,1% u odnosu na 2012. godinu, kada je bilo evidentirano 2738 postupanja (tada je zabilježeno smanjenje od 9% u odnosu na 2011.). Najčešći razlog propuštanja roditeljske skrbi i zatjecanja djece u noćnim izlascima je dopuštenje roditelja u 1348 slučajeva, neposlušnost roditelju u 1050 slučajeva, prepuštenost sebi u 27 slučajeva i ostali razlozi u 63 slučaja.

Zabrinjava podatak da je 260 djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima, njih 10,5% bilo mlađe od 14 godina. Od ukupnog broja zatečene djece njih 865 (34,8%) bile su djevojčice, a 1623 (65,2%) dječaci. Za 160 djece (njih 6,4%) utvrđeno je da se prema njima već postupalo zbog počinjenja kažnjivih radnji ili nekih drugih razloga, dok je za troje djece utvrđeno da su bili žrtve kaznenog djela *Povreda djetetovih prava* (zapuštanje ili zlostavljanje od strane roditelja ili skrbnika).

Iz podataka MUP-a, koji se odnose na postupanje policijskih službenika po članku 95. Obiteljskog zakona vidljivo da je na području I. - VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete u nedopuštenim noćnim izlascima zatečeno 226 djece mlađe od 16 godina. Najučestaliji razlog propuštanja roditeljske skrbi bio je u 134 slučaja neposlušnost djece prema roditeljima, izlazak uz dopuštenje roditelja u 76 slučajeva, prepuštenost sebi u dva slučaja i ostali razlozi (uglavnom avanturizam) u 14 slučajeva.

Od 226 djece, koja su nakon 23 sata zatečena u noćnom izlasku bez pratnje roditelja ili u pratnji druge odrasle osobe, njih 70 je bilo mlađe od 14 godina. Od sveukupnog broja djece 24 je već ranije bilo u postupku pred policijom, radi bjegova, udaljenja, prekršaja, kaznenih djela i drugih razloga.

Ured je zatražio podatke i od CZSS Zagreb o postupanju podružnica u odnosu na djecu zatečenu u nedopuštenim noćnim izlascima.

Broj djece grada Zagreba zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima

Centar za socijalnu skrb Zagreb	Broj djece 2010.	Broj djece 2011.	Broj djece 2012.	Broj djece 2013.
Podružnica Črnomerec	37	29	17	16
Podružnica Trnje	12	29	23	30
Podružnica Trešnjevka	72	68	68	43
Podružnica Sesvete	38	38	45	52
Podružnica Gornji Grad-Medveščak	24	17	13	5
Podružnica Dubrava	56	58	96	69
Podružnica Novi Zagreb	122	105	64	48
Podružnica Donji Grad	8	17	17	11
Podružnica Maksimir	54	36	36	13
Podružnica Susedgrad	63	34	62	47
Podružnica Peščenica	21	18	15	18
UKUPNO	507	449	456	352

Iz podataka 11 podružnica vidljivo je da se postupalo prema 352 djece, što predstavlja smanjenje od 22,8% u odnosu na 2012. godinu, među kojima je bilo 125 djevojčica i 227 dječaka. Od toga 225 djece živi u potpunim obiteljima, a 116 s jednim roditeljem, dok za 11 djece podaci nisu poznati, jer se

roditelji nisu odazvali pozivu CZSS ili je postupak pred CZSS-om u tijeku. Iz priloene je tablice vidljivo da je porast broja djece zateene u nedopuštenim noćnim izlascima zabiljeen samo na područjima Trnja, Sesveta i Pešćenice.

Budući da policija ne sankcionira navedeno ponašanje djece, već provodi obavijesni razgovor s djetetom i roditelj, kojim im se ukazuje na odredbe Obiteljskog zakona o zabrani noćnih izlazaka, o utvrđenom se obavještava nadležni CZSS, koji u okviru svojih ovlasti može izricati mjere obiteljsko-pravne zaštite ili predložiti mjere pred nadležnim sudom.

Podaci pokazuju da su stručni djelatnici CZSS Zagreb nakon razgovora s djetetom i roditeljem/ima, u 262 slučaja usmeno, a u 17 slučaja pismeno upozorili roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, obavili 279 savjetodavnih razgovora te u 24 slučaja odredili mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Od ukupnog broja zateene djece, 79 je već bilo u tretmanu CZSS-a, 10 ih je uključeno u psihoterapijski tretman, 10 ih je zajedno s roditeljima upućeno u obiteljski centar, dok je za devetero djece predloženo izdvajanje iz obitelji.

Može se uočiti da se podaci MUP-a za područje Zagreba i Sesveta ne podudaraju s podacima CZSS Zagreb, koji je, kako se navodi, postupao temeljem zaprimljenih obavijesti policije. Razlika u iskazanim brojevima odnosi se na 126 djece te upućuje na neujednaeno vođenje evidencije što dovodi do nepostojanju točnih pokazatelja o raširenosti pojave nedozvoljenih noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina, a što može utjecati na pogrešnu sliku u javnosti kao i na učinkovitost planiranja strategija usmjerenih na suzbijanje ugrožavajućeg ponašanja djece.

Svjesni činjenice da iskazani brojevi ne prikazuju stvarno stanje u vezi s nedopuštenim noćnim izlascima, uvjereni smo da je broj djece koja noći provodi izvan svojih domova znatno veći. Ipak ohrabruju pokazatelji trenda kontinuiranog smanjenja broja djece zateene izvan svojih domova u vremenu od 23 do pet sati, što ukazuje da roditelji u sve većem broju prihvaćaju odgovornost za odgoj i ponašanje djeteta. Također ohrabruje činjenica da nadležne institucije prepoznaju problem noćnih izlazaka djece kao problem društva te se u svrhu zaštite dobrobiti djece provode i policijske preventivne akcije s ciljem zaštite djece od opijanja, konzumiranja droga te rizika da noću budu izložena nasilnom ponašanju drugih, ali i da sami postanu potencijalni počinitelji kaznenih djela.

2.1.6.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Tijekom 2013. godine Ured je zaprimio 76 prijava povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, što je nešto više nego u prethodnoj godini. Kao i prošlih godina, pravom djeteta na zaštitu od svih vrsta nasilja bavili smo se kroz pojedinačne pritužbe, opće inicijative, medije i sudjelovanja na stručnim raspravama i konferencijama.

Djeca su nasilje doživljavala od svojih vršnjaka i odraslih osoba. Godinu su obilježile prijave nasilja prema vršnjacima i djelatnicima škole od strane učenika nižih razreda osnovne škole koja manifestiraju poteškoće u ponašanju. Dio prijava odnosio se na nasilje u kojem su sudionici bili djeca s TUR, istovremeno i kao žrtve i kao počinitelji. Prijavljeno nam je i nasilje koje je organizirala grupa djece protiv jednoga djeteta. I dalje su aktualne prijave međuvršnjačkog nasilja koje se iz odgojno-obrazovnih ustanova nastavljalo na internetu i/ili mobitelu. U pojedinim slučajevima roditelji i odgojno-obrazovni radnici izražavaju nemoć u nastojanjima da spriječe nasilje te nezadovoljstvo rezultatima poduzetih mjera.

Prijavitelji u svojim pritužbama, kao obrasce nasilnog ponašanja, najčešće navode sustavno vrijeđanje, laganje, praćenje, ruganje, ismijavanje, guranje, udaranje po licu, bacanje na pod, gađanje kamenjem.

Od ukupno 76 prijava, 47 se odnosilo na nasilje među djecom u školi, tri na nasilje među djecom u dječjem vrtiću, a 26 na nasilje odraslih nad djecom u školi i vrtiću. Jedan dio prijava nasilja koje su počinili djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova evidentiran kao neprimjereno i neetično postupanje odraslih prema djeci (11) te povreda prava na dostojanstvo djeteta u odgojno-obrazovnom procesu (5) i spominje se u dijelu izvješća koje se odnosi na obrazovna prava djece.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	3	2	5
Škole	47	24	71
UKUPNO	50	26	76

(38)

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Najveći broj povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja dogodio se u školama (71), a u dječjim vrtićima bilo je pet takvih slučajeva. Najveći broj prijava bio je na području Grada Zagreba, potom Primorsko-goranske te Splitsko-dalmatinske županije. U 31 slučaju nasilje je prijavila majka, u 12 otac, šest slučajeva prijavili su roditelji zajedno, sedam institucije (škole i vrtići), dvije prijave podnijela su sama djeca, u dva slučaja Ured je postupao na vlastitu inicijativu, bilo je i deset anonimnih te šest prijava ostalih prijavitelja. Prema prijavama Uredu, neki od oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama doživjelo je ukupno 107 djece. Kako se dio prijava odnosio na nasilje nad većom grupom djece ili razredom, ukupni broj djece obuhvaćene nasiljem bio je veći. Roditelji i predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova kontinuirano su nam se obraćali za savjet i pomoć telefonom (64).

Prema podacima MZOS-a u školskoj godini 2012./2013. zabilježeno je 178 slučajeva nasilja, od toga u osnovnim školama 159, a u srednjim školama 19. zabilježeni su slučajevi tjelesnog ozljeđivanja, nasilničkog ponašanja, seksualnih delikata, tučnjave, krađe, oštećenja tuđe stvari, prijetnje, posjedovanja vatrenog ili drugog oružja, oštećenja školske imovine, narušavanja javnog reda i mira, elektroničkog i verbalnog nasilja. Odgojno-obrazovne ustanove različito su reagirale na prijavljene događaje te su poduzimale različite mjere, poput savjetodavnog rada s učenicima i roditeljima, radionica i osnaživanja učenika, restitucije učenika, kao i pedagoške mjere: opomenu, ukor, strogi ukor, opomenu pred isključenje, odgojno-obrazovni tretman produženog stručnog postupka, preseljenje u drugu školu te isključenje iz srednje škole. Temeljem Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i Protokola o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja, odgojno-obrazovne ustanove prijavljivale su slučajeve nasilja sljedećim institucijama: policiji, CZSS-u, liječniku ili medicinskim ustanovama, obiteljskom centru, nadležnom gradskom uredu za odgoj i obrazovanje i/ili uredu državne uprave, Poliklinici za zaštitu djece, MZOS-u te pravobraniteljici za djecu.

Nasilje među djecom - Od ukupnog broja prijava 50 se odnosilo na vršnjačko nasilje, od toga 47 na nasilje u školama, a tri prijave na nasilje u dječjim vrtićima. Prijavitelji povreda prava djece na zaštitu od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u najvećem broju slučajeva su roditelji, potom djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova.

Jednu skupinu prijavitelja čine roditelji i djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova koji traže informacije o mogućnostima zaštite djece od nasilja. Takve prijave upućuju na nedovoljnu informiranost o načinima i postupcima zaštite djece, nepoznavanje zakonskih propisa i Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom te ovlasti institucija. Prijavitelji često traže kaznu i premještaj djeteta počinitelja u drugu sredinu, razred ili školu te žurnu zaštitu djece žrtava. Nerijetko pri tome imaju nerealna očekivanja u odnosu na ovlasti pravobraniteljice.

U drugoj skupini su prijave roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova koji su nam se obraćali nakon niza poduzetih mjera u pokušaju rješavanja problema, koje nisu dale rezultata. U takvim slučajevima tražili postupanje AZOO-a i ureda državne uprave u županiji te koordinirali suradnju na relaciji CZSS-a, roditelja i škole, kako bi se postojeći problemi riješili u najboljem interesu djeteta.

Primali smo pritužbe roditelja na neodgovarajuće postupanje škole prema djetetu koje se nasilno ponašalo. Upućivali smo ih da se, u slučaju sumnje u nezakonito ili nestručno postupanje škole obrate prosvjetnoj inspekciji MZOS-a i AZOO-u (koji provodi stručno-pedagoški nadzor nad radom škola) ili smo sami tražili provođenje nadzora nad radom škola i stručno-pedagošku procjenu od strane tih tijela je li škola postupila na odgovarajući način u pojedinom slučaju.

Dio prijava odnosio se na slučajeve u kojima su škole nastojale uključiti pravobraniteljicu u međusektorsku suradnju, tražeći od nje da sudjeluje na sastancima i izravno rješava pojedinačne slučajeve nasilja među djecom. Riječ je o slučajevima u kojima se škole ne snalaze u postupanju sa složenim oblicima nasilja među djecom ili izostaje pravovremeno djelovanje i podrška drugih sustava nadležnih za zaštitu djece. Pozivi škola pravobraniteljici upućivani su i u situacijama u kojima su škole bile nemoćne smiriti sukobe roditelja.

Događalo se da roditelji neprimjerena ili agresivna ponašanja djece predškolske dobi proglašavaju nasiljem, zlostavljanjem ili *bullyingom*, a riječ je o ponašanju djece koja još nisu svladala vještine nenasilnog rješavanja sukoba niti ovladala samoregulacijom u emocionalno obojenim situacijama ili još nisu ovladala produktivnim socijalnim i komunikacijskim vještinama. Nažalost, u izvješćima odgojitelja, stručnih suradnika i ravnatelja naglašavaju se vrlo često samo neprimjerena ponašanja, a ne djetetove svrsishodne reakcije i njegove sposobnosti ili vještine. Odgojitelji pri tome rijetko navode da su primijenili stručne postupke usmjerene socijalizaciji djece koja pokazuju neprimjerene reakcije, a to, pak, upućuje na potrebu njihove potpunije edukacije.

Zaprimali smo prijave roditelja koji su tražili intervenciju pravobraniteljice u slučaju kad je dijete, zbog nepostupanja ili neodgovarajućeg odgovora škole na nasilje te neefikasnosti sustava zaštite od nasilja, bilo prisiljeno promijeniti školu, ponekad čak i prema savjetu stručnjaka. Roditelji ispravno uočavaju slabosti odgojno-obrazovnog sustava, ali i sustava socijalne skrbi koji nema odgovarajuće mehanizme kojima bi mogao trenutačno zaštititi djecu, koja se ponašaju nasilno nerijetko potaknuta neprimjerenim utjecajem roditelja. Ponekad roditelji djeteta-žrtve pristaju da ono promijeni školu, međutim druga škola, u koju roditelj želi upisati dijete, ne želi ga primiti. Tako je djetetu, koje dugo trpi nasilje vršnjaka i izloženo je i riziku od trajnih psihičkih posljedica, istodobno onemogućeno čak i da „pobjegne“ od nasilja u drugu školu.

Vršnjačko nasilje manifestira se i kao neprihvatanje i odbacivanje djeteta koje ne udovoljava kriterijima određene skupine vršnjaka. Ovakvoj su vrsti nasilja više izložene djevojčice u osnovnoj školi. Nerijetko takvo ponašanje rezultira i međusobnim sukobima roditelja. Roditelji se u takvim slučajevima pritužuju pravobraniteljici na školu i ponašanje roditelja druge djece očekujući da pravobraniteljica riješi svađu među djecom i odraslima. U takvim situacijama tijela nadzora, od kojih tražimo postupanje, ponekad vrlo teško mogu utvrditi jesu li djeca žrtve vršnjačkoga nasilja ili su odnosi među djecom dugotrajno narušeni zbog nekritičkog roditeljskog pristupa problemu i sukoba odraslih.

Prijavljeno nam je uhođenje i zastrašivanje djeteta od strane skupine od desetak djece. Osim u školi, slučajevi fizičkog nasilja događaju se na putu iz škole te u autobusu. Djeca su u strahu i boje se reći što se sve dogodilo, a u strahu su i roditelji, koji su u jednom slučaju tražili policijsku pratnju kada djeca idu iz škole u popodnevnoj smjeni.

Najsloženije prijave odnosile su se na nasilje među djecom u koje su uključena djeca s TUR i kao žrtve i kao počinitelji nasilja. Kada se dijete s TUR neuspješno pokuša uključiti u razred te ostane neprihvaćeno od drugih učenika i izloženo je najčešće verbalnom i psihičkom nasilju, ono i samo može postati počinitelj nasilja te svoje nezadovoljstvo i nemoć izraziti verbalnim pa i fizičkim nasilnim ponašanjem. U pojedinim slučajevima se, unatoč angažmanu stručne službe škole u odnosu na djecu i roditelje radi prevencije i modifikacije neprimjerenog ponašanja, ne uspiju postići pomaci. Neki roditelji tada, u pokušaju da zaštite svoje dijete, ulaze u okršaje s drugom djecom koja se neprimjereno i nasilno ponašaju te, posve neprimjereno, na nasilje odgovaraju nasiljem. Takvi primjeri pokazuju da je u sklopu preventivnog programa važno i aktivno uključivanje roditelja te rad s njima na usvajanju pozitivnih mehanizama rješavanja sukoba.

I u 2013. godini zaprimali smo prijave o slučajevima u kojima bi jedan učenik svojim ponašanjem ugrožavao vlastitu, a i sigurnost druge djece te radnika odgojno-obrazovnih ustanova. Ovi slučajevi ukazuju na izostanak ranih intervencija, nepravovremeno uočavanje problema i neprimjereno reagiranje na nasilno rješavanje sukoba, koji je stoga prerastao u nasilje. Neujednačenost postupanja, nesigurnost stručnjaka i dvojbe oko izricanja pedagoških mjera i određivanja primjerenog oblika školovanja za dijete, nepravovremena prijava slučaja nadležnim službama rezultirala je grubim nasiljem djece te pojača-

nim pritiscima drugih roditelja. Neefikasnost sustava i dugotrajnost rješavanja problema umnožava njegove loše posljedice, kako za žrtve, tako i za djecu koja se nasilno ponašaju, ali i za djecu promatrače nasilja. Ovakve situacije detaljnije opisujemo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Nasilje odraslih nad djecom - U 2013. godini u ukupnom broju prijava koje su se odnosile na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama 26 se odnosilo se na nasilje odraslih nad djecom. Prijave se u najvećem broju odnose na verbalno i psihičko nasilje učitelja nad učenicima. Primali smo i pritužbe zbog seksualnog nasilja i uznemiravanja djece od strane odgojno-obrazovnih radnika o čemu pišemo više u poglavlju o zaštiti djece od spolnog iskorištavanja i spolne zloporabe, u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava*.

Neke škole, neznajući da postoji *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* koji razrađuje način postupanja odgojno-obrazovnih ustanova u slučaju seksualnog nasilja nad djecom, obraćaju se pravobraniteljici sa zahtjevom da rješava konkretan slučaj. Neke škole traže pomoć kad se suoče s nemogućnošću suspenzije odgojno-obrazovnog radnika za kojeg škola ima saznanja da je počinio seksualno nasilje nad djetetom, a još nije pokrenut kazneni postupak koji je zakonska pretpostavka za suspenziju. Unatoč našim nastojanjima da se unaprijede odredbe o zabrani rada i suspenziji radnika u odgojno-obrazovnim ustanovama, postojeće zakonsko rješenje i dalje im omogućava da rade u školi u razdoblju dok se čeka pokretanja kaznenog postupka, što izravno šteti djeci koja su žrtve njegova nasilja.

Često se učenicima zamjera prijavljivanje nasilja odrasloj osobi od povjerenja (najčešće stručnim suradnicima ili razrednicima) te, umjesto da ih se dodatno zaštiti, oni trpe pojačan pritisak, kako od strane vršnjaka (kao *tužibabe*) tako i od strane djelatnika škole (kao *oni koji rade probleme i bacaju ljagu na razred*). U slučaju u kojem je dijete s TUR bilo žrtva nasilja od strane djelatnika škole, promijenio se i odnos roditelja prema školi te je narušen dotadašnji suradnički odnos. Stoga je nužno da stručna služba škole izradi strategije analize i praćenja situacija u razrednim odjelima tijekom cjelokupnog školovanja kako bi se preveniralo o nasilje djelatnika škole nad djecom te moguće posljedične pojave povećanog obrazovnog neuspjeha, izostajanja učenika s nastave i ispadanja iz sustava obrazovanja.

U dva slučaja prijavljenog nasilja učitelja nad učenicima s TUR Ured pravobraniteljice zatražio je postupanje nadležnih institucija, a one nisu utvrdile počinjenje nasilja. No, u oba slučaja bila je riječ o odgojno-obrazovnim radnicima koji su bili zaposleni kao nestručne zamjene na određeno vrijeme te nisu posjedovali profesionalne kompetencije za stručni rad s djecom s TUR. Ured je tada zatražio stručno mišljenje edukacijsko-rehabilitacijske struke čiji je načelni stav da zapošljavanje edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka neovisno o specijalističkom usmjerenju ili stručnjaka drugih profila nije u najboljem interesu djece s TUR te je pokazatelj zanemarivanja i slabog poznavanja stručnih pitanja edukacijske rehabilitacije. Stupanjem Zakona o edukacijsko-rehabilitacijskoj djelatnosti na snagu (*Narodne novine* 124/2011.), ovakvi se primjeri novog zapošljavanja ne bi trebali tolerirati i pojavljivati u praksi.

U jednom slučaju roditelji djece s TUR prijavili su psihičko i fizičko nasilje djelatnika centra za odgoj i obrazovanje nad djecom. Pritužili su se da djelatnici tuku djecu, udaraju ih nogama i vuku za kosu i uši te da među sobom ismijavaju njihova ponašanja i nesvjesne reakcije koje su posljedice njihovih teškoća. Zatražili smo žurno preispitivanje postupanja djelatnika od AZOO i prosvjetne inspekcije. Stručno-pedagoški nadzor nije mogao sa sigurnošću utvrditi počinjenje fizičkog nasilja prema djeci s TUR jer je moguće da je, zbog zaštite druge djece, samog djeteta koje je autoagresivno te samog djelatnika, bilo potrebno upotrijebiti fizičku silu. Problem nedostatne komunikacije djelatnika s roditeljima, posebice nakon primjene fizičke prisile, nedostatak protokola za postupanje u incidentnim situacijama te nepostojanje stručnih timova koji bi radili s djecom na ublažavanju nepoželjnih oblika ponašanja, pogoduju kršenju dječjih prava.

Dvije prijave odnosile su se na nasilje roditelja prema učiteljima u školi pred drugom djecom. Takve vrste nasilja najčešće su uzrokovane nezadovoljstvom školskim uspjehom djece ili odnosom učitelja prema njima. Prijave neprimjerenog ponašanja i nasilja drugih osoba, najčešće roditelja, u odgojno-obrazovnim ustanovama ukazuju na nepoznavanje i nepoštovanje kućnog reda škole, kao i nesigurnost odgojno-obrazovnih djelatnika koji oklijevaju prijaviti takve slučajeve policiji.

Nasilno ponašanje djece prema odraslima - Nažalost, u više prijava u kojima je riječ o djeci s teškoćama i poremećajima u ponašanju prisutno je i nasilje prema djelatnicima škole, što kod njih izaziva osjećaj nemoći i frustracije. O tim problemima više pišemo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Stručna pomoć i prevencija - Rješavanju problema nasilja, kao najučestalijeg problema u ponašanju u odgojno-obrazovnim ustanovama, ne pristupa se sustavno. Problemi u ponašanju djece često se ne prepoznaju na vrijeme, zanemaruju se rizični faktori u djetetovu životu te izostaju rane intervencije prema obitelji i djetetu. Škola propušta na vrijeme poduzeti mjere koje su u njezinoj nadležnosti ili ih ne poduzima kontinuirano, što dovodi do daljnjeg razvoja problema u ponašanju i nasilja. Uočen je i nedostatak učinkovitih i evaluiranih preventivnih programa, nedovoljna koordinacija nadležnih sustava odnosno suradnja s drugim nadležnim institucijama, izostanak kontinuiranog rada i tretmana, kako sa žrtvama, tako i s počiniteljima i promatračima nasilja, a izostaje i redovita komunikacija s roditeljima uključene djece.

Djeca i roditelji često nisu upoznati s mjerama koje su škola i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja, kao ni s načinima zaštite djece. Stoga preporučujemo da se roditelje upozna sa sadržajem *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* (Narodne novine, 132/2013.) te *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, da im se objasne aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i odgojno-obrazovni radnici u slučaju pojave nasilja među djecom. Preporučujemo da se ovi akti učine dostupnima na internetskoj stranici ili oglasnoj ploči škole. Držimo da je nužno **ujednačiti kriterije postupanja** odgojno-obrazovnih ustanova kada je riječ o prijavi nasilja sukladno navedenom Protokolu.

Neke škole prijavljuju nadležnim službama i slučajeve u kojima je riječ o dječjim prepirkama ili nasilnom rješavanju sukoba te time otežavaju rješavanje problema. Neke i od njih pritom ne odrade svoje zadatke, već očekuju od vanjskih institucija da riješe problem nasilja u njihovoj školi. S druge strane, ima škola koje ne prijavljuju ni grublje oblike nasilja pa nadležne službe za njih doznaju iz medija ili iz prijave tjelesne ozljede djeteta.

Očekujemo da će spomenuti Pravilnik, donesen 2013., pridonijeti zaštiti prava djece od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Osim toga nužno je kontinuirano **educirati** odgojno-obrazovne radnike za provođenje programa prevencije nasilja, uključujući i metodu medijacije, ali ih i osnažiti da bi se mogli uhvatiti u koštac s pojedinim problemima s kojima će se nužno susretati u radu s učenicima. Nužan je i dodatni individualni rad s djetetom koje se nasilno ponaša kao i s djetetom žrtvom. Zato smatramo važnim u svakom pojedinom slučaju izraditi **individualni plan intervencije**, odnosno rada s učenikom, kako bi on promijenio svoje ponašanje. Ako postupanje škole i nadležnih institucija ne daje rezultate, škola treba zatražiti dodatnu stručnu pomoć. Držimo da bi posebni **mobilni timovi stručnjaka** mogli školama pružiti superviziju i pomoć u složenim slučajevima nasilja.

U nedostatku stručne pomoći za djecu s TUR, škole ponekad predlože da roditelj djeteta s TUR bude s njime u razredu ili na hodniku za vrijeme odmora. Prisutnost roditelja trebala bi pridonijeti djetetovom osjećaju sigurnosti te umanjiti moguće sukobe s drugom djecom. No, nepripremljen roditelj ili roditelj bez kapaciteta za tu ulogu može još više pogoršati situaciju jer, iz roditeljskog aspekta djeluje po najprije zaštitnički prema vlastitom djetetu, ne vodeći računa o pravima i potrebama druge djece. Prisutnost roditelja može biti samo pomoćni i privremeni mehanizam, koji mora biti unaprijed isplaniran i podržavan od strane stručnog tima, a nikako trajni i jedini mehanizam na kojem se želi graditi učinkovita strategija smanjivanja nepoželjnih oblika ponašanja kod djeteta s TUR.

U jednom slučaju, premda je škola poduzela mjere iz svoje nadležnosti, nije uspjela razviti dobru suradnju s roditeljima što je rezultiralo pobunom roditelja drugih učenika iz razreda i zahtjev za premještanjem djeteta s TUR u drugu školu. Ured pravobraniteljice zatražio je da AZOO provede stručno-pedagoški nadzor u školi te je AZOO predložio premještanje učenika u drugi razredni odjel, uz potrebnu pripremu drugih učenika i roditelja za njegov prihvata.

No, neki nasilni događaji među djecom rezultat su **neorganiziranosti škole** i odsutnosti dežurnih učitelja. **Medijski prostor** svakodnevno pune senzacionalistički napisi o slučajevima nasilja u školama, čime se pojačava dojam o nemoći sustava u rješavanju ove problematike. Mediji, kao i obrazovna politika moraju poticati aktivnu ulogu odgojno obrazovnog sustava u primarnoj prevenciji te promovirati **pozitivne primjere i preventivne projekte** koji mogu pridonijeti smanjivanju nasilja. Fokus djelovanja trebala bi biti prevencija i rana intervencija.

Potencijal **djece kao ravnopravnih partnera** u borbi protiv nasilja i dalje nije prepoznat niti je dovoljno iskorišten. Umanjuje se vrijednost kapaciteta djece iako je dokazana učinkovitost vršnjačkoga djelovanja i u prevenciji i u intervenciji. Stoga je nužno kontinuirano uključivati djecu u sve aktivnosti kao ravnopravne partnere u borbi protiv nasilja.

2.1.6.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Prema statističkim podacima MUP-a za 2013., 706 djece pretrpjelo je tjelesne ozljede kao posljedice kaznenih djela, od toga 89 djece teške tjelesne ozljede.

Prijavljeno je 45 slučajeva nasilja nad djecom izvan obitelji i škole. Saznanja o nasilju dobivali smo i kroz prijave o kršenju drugih prava s kojima je nasilje bilo povezano. Prijavljivano nam je nasilje počinjeno od strane policijskih službenika (o čemu govorimo u zasebnom poglavlju), u domovima socijalne skrbi, institucijama pravosuđa (istražni zatvor i odgojni zavod), u okolini škole, na ulici, stadionu, sportskom klubu, župnim prostorijama, susjedstvu. Prijavljuje se nasilje koje čine vršnjaci, ali i odrasli nad djetetom, najčešće susjedi. Iako se nisu sve prijave pokazale osnovanima, zaprimljeni podaci ukazuju na učestalo i široko područje kršenja prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja.

Nasilje u ustanovama institucionalnog smještaja i tretmana djece - Zaprimili smo sedam prijava nasilja u domovima za djecu, domovima za odgoj i odgojnom zavodu te u udomiteljskoj obitelji. Djeca osobno i/ili roditelji prijavljivali su fizičko i verbalno nasilje. Četiri prijave koje su se odnosile na fizičko nasilje djelatnika i neprimjereno kažnjavanje djece od strane udomitelja, pokazale su se neutemeljenima.

Djeca - odgajanci u domovima prijavljuju uglavnom fizičko vršnjačko nasilje i krađe svojih predmeta. Ustanove za djecu s poremećajima u ponašanju obavještavaju nas o postojanju vršnjačkoga nasilja koje je nerijetko jedno od obilježja ponašanja ove populacije te o poduzetim mjerama i programima prevencije koje provode. Djeca koja trpe nasilje ujedno su najčešće i provocirajuće žrtve, i same sklone nasilnom ponašanju, ponekad već i prije stegovno tretirana upravo zbog toga. U kontaktu s djecom prilikom obilazaka ovih institucija saznajemo da je nasilje dio njihove svakodnevnice, a, zbog visokog stupnja tolerancije prema nasilju i nepovjerenja u njegovo otklanjanje, često ga ne prijavljuju odgajateljima. Nažalost, i odgojno osoblje sklono je toleriranju vršnjačkoga nasilja, posebice verbalnoga.

Rijetki su oblici teškog fizičkog nasilja i nanošenja teških tjelesnih ozljeda već je uglavnom riječ o blažem fizičkom i/ili verbalnom nasilju. No, to ne umanjuje emocionalne posljedice po djecu, a apatično prihvaćanje situacije uči ih da je u redu trpjeti i činiti nasilje. Zato je nužno daljnje ulaganje u preventivne programe kroz grupni i individualni rad s djecom. Jednako je važna klima i stav cjelokupne ustanove o neprihvatljivosti ovog ponašanja kao i nužnost da se na svako nasilno ponašanje adekvatno i usuglašeno reagira - i prijavom policiji, ako je riječ o kaznenom djelu. Ističemo da sama djeca u domovima drže važnim da svaki odgajatelj u svakoj situaciji jednako reagira na neprimjereno ponašanje. Ustanovljena pravila i posljedice djeci daju sigurnost i pozitivan okvir za učenje prosocijalnih vještina.

Zaprimili smo i dvije prijave **nasilja u ostalim institucijama**. Prijavljeno nam je **ponašanja župnika** za vrijeme župne kateheze za krizmenike koji je u verbalnom sukobu gurao dijete i stiskao ga za vrat. Župnik je tvrdio da sukob s djetetom nije imao elemenata fizičkog nasilja te da je uslijedio nakon djetetovog neprihvatljivog ponašanja i nepoštovanja autoriteta. S druge strane, prijavitelj ne spominje djetetovo neprihvatljivo ponašanje niti potrebne roditeljske mjere za poticanje poštovanja pravila i osjećaja odgovornosti za njihovo kršenje. No, bez obzira na iskazan neposluš djeteta, ne podržavamo ekscesno i nekontrolirano ponašanje odraslih koji bi im zbog svoje odgojne uloge morali biti primjer. Nužno

je da upravo odgojni autoriteti stalozanim djelovanjem te odredivanjem razumnih posljedica djecu uče primjerenom socijalnom ponašanju u situaciji konflikta.

Zaprimili smo i prijavu o neprimjerenom kažnjavanju djece od strane odraslih **u sportskom klubu**. Trener u jednom klubu, zbog krivo izvedene vježbe, ostavio je jedanaestogodišnje dijete dva sata samo u hladnom kombiju kluba u šumi, naknadno obrazloživši da i svoju djecu tako kažnjava i da se to pokazalo kao dobra odgojna mjera. Klub je odgovornost prebacio na dijete etiketiravši ga kao hiperaktivno i ometajuće. Osim neprimjerenog i grubog kažnjavanja djeteta, inspekcijskim nadzorom i uvidom u statut i poslovnik ustanovljen je i niz nepravilnosti u poslovanju kluba, od neodgovarajuće stručne kvalifikacije i ugovornog odnosa trenera, neusuglašenosti akata sa Zakonom o sportu do neprimjerenog prijevoza djece. Klub je pod „pritiskom“ inspekcije, stegovno sankcionirao trenera opomenom, no on je i dalje ostao u istom svojstvu u klubu.

Zabrinjava način reagiranja rukovodstva kluba koji ponašanje trenera opravdava sportskim rezultatima i uspjehom te ni u jednom trenutku ne dovodi u pitanje neprihvatljiv način kažnjavanja djeteta, već svu odgovornost prebacuje na „hiperaktivno“ dijete. Time su pokazali da nisu svjesni važnosti stručnog pristupa u cjelokupnom radu s djecom jer im je važno jedino postizanje vrhunskih sportskih rezultata. Primjer ukazuje i na još uvijek nedovoljno regulirano i nadzirano područje provođenja organiziranog slobodnog vremena i sporta djece, zbog čega je moguće kršenje niza njihovih prava.

Nasilje na drugim mjestima - Prijavljeno je 36 slučajeva nasilja nad djecom na raznim mjestima. Dio prijava pokazao se neutemeljenima, najčešće u situaciji susjedskog konflikta.

Prijavljeno je nasilje djelatnika u udruzi i ustanovi socijalne skrbi prema djeci s teškoćama u razvoju. Iako nije potvrđeno, prijave ukazuju na iznimnu ranjivost djece s TUR te nužnost pojačanog nadzora rada institucija i udruga za djecu s teškoćama u razvoju.

Prijavljeno je i nanošenje tjelesnih ozljeda djeci od **strane majke drugog djeteta** zbog vršnjačkog sukoba djece u nižim razredima škole. Jednu djevojčicu je ispred škole nekoliko puta pljusnula i „čupala“ joj kosu, a dječaka udarila više puta zatvorenom šakom po licu nanijevši mu otekline i rasjekotinu usnice. Protiv nje je podignuta optužnica za kazneno djelo povrede djetetovih prava. Ovakve situacije zasigurno su se mogle spriječiti učinkovitijim postupanjem škole u rješavanju slučajeva vršnjačkog nasilja, uključujući i edukacije roditelja.

O tome da odrasli moraju promisliti o načinu kažnjavanja djece koja se neprihvatljivo ponašaju, ali i o delegiranju odgojne odgovornosti osobama kojima pripada, upozorili smo u situaciji kada je vozač, kojem su djeca kamenom razbila vjetrobransko staklo, istukao trinaestogodišnjeg dječaka i tek potom pozvao policiju. Nedvojbeno odgovornost djeteta za incident i nastalu štetu nikako ne opravdava fizičko nasilje nad djetetom u situaciji u kojoj institucije moraju preuzeti mjere u odnosu na dijete i njegove roditelje, a oštećenika upućuju na mogućnosti naknade štete.

Susreli smo se i s obraćanjima roditelja djece čiji je **drugi roditelj u zatvoru**, izloženih prijetnjama i pritiscima osoba koje su bile povezane sa zatvorenikom u izvršenju kaznenog djela (razne usluge, novčana dugovanja, svjedočenje u postupku). O ovim smo slučajevima izvijestili policiju i tražili njihovo žurno postupanje u situaciji moguće ugrožene sigurnosti djeteta.

Najviše prijava i ove godine odnosilo se na nasilno **ponašanje susjeda** prema djeci, kao posljedica dugogodišnjih narušenih odnosa i sukoba odraslih. Zbog neefikasnosti institucija u rješavanju svojih sukoba roditelji nerijetko ističu djecu kao posredne žrtve, očekujući da će pravobraniteljica „presuditi“ u sukobu, prešućujući pritom svoj dio odgovornosti za narušene odnose. Ovakvi sukobi uglavnom se zadržavaju na verbalnoj razini, u što su uključena i djeca, primajući uvrede, prijetnje i psovke, koje nerijetko i sama izriču susjedima. Roditelje u ovim situacijama upozoravamo na štetnost izlaganja i uključivanja djece u sukobe i na nužnost njegova mirnog rješavanja.

Prijavljeno nam je i fizičko nasilje susjeda prema djetetu koje je verbalno uzvratilo na provokacije. Nažalost, policija je i ovaj put udaranje djeteta ocijenila kao narušavanje javnog reda i mira. O štet-

nosti ovakvog postupanja i zanemarivanja nasilja nad djecom više puta smo ukazivali policiji i pravosuđu. Zbog nedostatne zaštite, vrijeđanje i zastrašivanje djeteta od strane susjeda se nastavilo. Prijavljivano nam je i dugotrajno neprimjereno ponašanje susjeda koji na više načina sitnim provokacijama uznemiruju cijelu obitelj, uključujući i djecu, a za koje policija ne pronalazi elemente za kažnjavanje. Obraćali su nam se i odrasli zbog glasnog druženja adolescenata na ulici u večernjim satima, ali i roditelji male djece kojima susjedi zbog glasnije igre ne dopuštaju boravak na ulici ili u zajedničkom dvorištu.

Obraćaju nam se i prijavitelji koji zbog osvete maliciozno i **lažno prijavljuju susjede za zanemarivanje i zlostavljanje djece**. Ponekad su prijave anonimne, no prijavljeni lako prepoznaju osobu i motiv prijave. Prijave u pravilu šalju u više institucija koje su u okviru svog djelovanja dužne provjeriti dojave o sumnji na kršenje prava i interesa djece. Prijave su se, nakon iscrpih provjera, pokazale neutemeljenima.

Od CZSS doznajemo da su neosnovane prijave postale učestala praksa u susjedskim konfliktima, zbog čega se nepotrebno troše ionako ograničeni vremenski i kadrovski resursi CZSS-a. Osim što angažiraju cijeli sustav različitih dionika (škola, policija, državno odvjetništvo, CZSS), provjere institucija, koliko god bile diskretne, uznemiruju obitelj, posebice djecu. Informirani smo i o lažnom prijavljivanju dječaka od 16 godina za seksualno nasilje nad djevojčicom - susjedom, koje je prijavila njezina majka. Kazneni postupak koji je uslijedio rezultirao je obustavom postupka, no vrlo je stresno djelovao na lažno optuženog dječaka, zbog čega je i njemu trebala pomoć i zaštita. Mišljenja smo da ovakva ponašanja treba tretirati kao kazneno djelo lažnog prijavljivanja ili širenja lažnih i uznemirujućih glasina te ga na taj način i rješavati. Na takvo postupanje upućujemo i stranke.

Vršnjačko nasilje - Obratila nam se majka šesnaestogodišnjakinje kojoj je bivši dečko prijetio ubojstvom nakon prekida veze. Zbog ranijeg verbalnog nasilja i straha djevojčica nije željela prijetnju prijaviti policiji. Majku smo osnažili da prijavi počinitelja te da pruži potpunu podršku djevojčici u procesu koji će uslijediti.

U komunikaciji s djecom u raznim situacijama i putem naše Mreže mladih savjetnika (MMS) saznajemo da je, nažalost, tamna brojka **nasilja u adolescentskim vezama** izrazito velika. Adolescenti su u ovakvim odnosima posebno nezaštićeni o čemu govore i podaci istraživanja (CESI, 2007.) da je dvije trećine ispitanih adolescenata u vršnjačkoj intimnoj vezi doživjelo neki oblik nasilja i osjetilo se potpuno nezaštićeno, te da njih tri četvrtine smatra da je nasilje u adolescentskim vezama ozbiljan problem. Suočeni s tim saznanjima, kao i s nevoljkošću prijavljivanja ove vrste nasilja, zbog dugotrajnog i po žrtvu iscrpljujućeg kaznenog procesa, još 2009. smo predložili da se nasilje u intimnim vezama, uključujući i adolescentske, uvrsti u Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, po uzoru na neke druge države. Predložili smo da se ovaj oblik bliskih odnosa poistovjeti s obiteljskim odnosom jer ga definira upravo intimnost između dvoje ljudi u privatnoj sferi. Uvrštenjem u Zakon, društvo bi na ovu vrstu nasilja moglo brže i učinkovitije reagirati i bolje zaštititi žrtve. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Iako se najviše prijava **vršnjačkog nasilja** odnosi na školsku situaciju, o čemu govorimo u zasebnom poglavlju, primili smo i više prijava vršnjačkoga nasilja u blizini škole, u školskom autobusu, na stadionu i na ulici. Uključena djeca su nerijetko od ranije sukobu koji prerasta u pravo fizičko nasilje, ponekad s teškim i ozbiljnim ozljedama. Prijavljen je i dugotrajni *bullying* grupe djece koja su sustavno maltretirala mlađe učenike prilikom povratka iz škole i u školskom autobusu. Učestalost i ozbiljnost vršnjačkoga nasilja upozorava na nužnost sustavne i kontinuirane edukacije djece za nenasilje te pružanje individualne pomoći i podrške djeci žrtvama, ali i djeci koja iskazuju nasilne oblike ponašanja, u promjeni ponašanja.

Upravo zbog nedostatne zaštite djece od nasilja, već niz godina ukazujemo na potrebu donošenja zakona kojim bi se u posebnom prekršajnom postupku omogućilo sankcioniranje svih oblika nasilja prema djeci, neovisno o mjestu počinjenja i počinitelju nasilja. Kao što je nasilje u obitelji prepoznato kao ozbiljan društveni problem te je donesen i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, tako i nasilje prema djeci, kada se događa izvan obitelji i nema kvalifikaciju kaznenog djela, mora biti obilježeno kao negativna pojava i sankcionirano. Time bismo omogućili djeci da se osjećaju sigurno i zaštićeno.

2.1.6.4 Nasilje putem interneta i mobitela

Problematicom nasilja putem interneta i mobitela bavili smo se kroz pojedinačne prijave povreda prava djece i kroz opće inicijative. Pojedine prijave povreda prava djece putem interneta i mobitela kao i opće inicijative spominjemo i u poglavljima koja se odnose na nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe, kulturna prava, pravosudno zaštitna prava, izlaganja i sudjelovanja te preporuke za poduzimanje mjera za sprječavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece.

Tijekom 2013. godine postupali smo u 12 pojedinačnih prijava povreda prava djece na zaštitu od nasilja putem interneta i mobitela. Od toga se osam prijava odnosilo na nasilje putem interneta, a četiri prijave na nasilje putem mobitela. U osam prijava riječ je o nasilju među djecom, a u četiri o nasilju odraslih nad djecom. Na aktualnost ove problematike, osim pisanih prijava ukazuju i brojni pozivi roditelja i stručnjaka koji traže savjet, kao i česti upiti novinara.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Prijave se najčešće odnose na vrijeđanja, izrugivanja i ponižavanja djece putem Facebooka te stvaranja tzv. grupa mržnje usmjerenih protiv pojedine djece, pri čemu je uglavnom riječ o vršnjačkom nasilju. Također nam se prijavljuju slučajevi u kojima je na djetetovo ime otvoren lažni Facebook profil na kojem su objavljene uvrede protiv druge djece ili nastavnika, pa je dijete zbog toga bilo izloženo negativnim reakcijama u svojoj sredini. Pritom nas naročito zabrinjava pojava da i djeca mnogo mlađa od 13 godina imaju svoje profile na Facebooku jer su im ih otvorili roditelji ili su ona sama dala lažne podatke o svojim godinama. Nasilje putem mobitela i interneta često je povezano s izravnim nasiljem među djecom na ulici ili u školi.

Takve slučajeve, osobito kad je riječ o prijetnjama, u pravilu prijavljujemo policiji. Usto preporučujemo odgojno-obrazovnim ustanovama da osiguraju poučavanje i savjetovanje sve djece, kako žrtava tako i počinitelja i promatrača, o sigurnijim načinima korištenja interneta, o mogućnostima zaštite privatnosti, pravilima ponašanja na internetu itd. Preporučujemo i da se u školama redovito provode programi prevencije vršnjačkog nasilja, koji trebaju uključiti i prevenciju cyberbullyinga. Roditelje i stručnjake, među ostalim, upućujemo na stranice Centra za sigurniji Internet <http://www.sigurnijiinternet.hr/> te Centra za nestalu i zlostavljano djecu <http://www.cnzd.org/site2/>, gdje postoji i mogućnost prijave zloporaba i nasilja putem interneta. Ujedno ih informiramo o brošuri *Zaštitite privatnost na Facebooku* koju je objavilo Nacionalno središte za računalnu sigurnost CERT. Pozivamo i medije da pomognu u informiranju djece, roditelja i nastavnika o mjestima gdje mogu naći primjerene informacije o mogućnostima zaštite na internetu.

O nedovoljnoj informiranosti djece o posljedicama koje mogu izazvati njihovi nepromišljeni postupci na internetu svjedoči i slučaj koji nam je prijavio roditelj djeteta, učenika 6. razreda osnovne škole, na čije ime je otvoren lažni profil na Facebooku s kojeg su slane prijetnje vršnjacima. Dijete uopće nema Facebook profil jer mu roditelji to nisu dopustili. Pokazalo se da je lažni profil otvorio dječak iz razreda da bi imao još jedan s kojeg bi mogao igrati igrice, a, znajući da dotični dječak nema svoj profil, uzeo je njegovo ime. U zaprimljenim izvješćima navodi se kako su „prijetnje” bile tek šala među djecom, a ne stvarna ugroza. Obaviješteni su roditelji, a škola je provela razgovore s učenicima. Dječak počinitelj shvatio je posljedice koje je nepromišljeno izazvao te nije bilo potrebe za poduzimanjem drugih mjera.

Obratilo nam se više roditelja i zabrinutih građana zbog neprimjerenih sadržaja i objavljivanja fotografija na Facebook stranici grupe nazvane „Vinkovačke ku...”. Iz podneska prijavitelja i medija, saznali smo o neprimjerenim i uvredljivim komentarima o djevojčicama i njihovim fotografijama koje su korisnici stavljali na ovaj profil. Ovi događaji izazvali su nelagodu i patnju kod djevojčica te uznemirenost kod njihovih roditelja i javnosti. Roditelji su se obratili administratoru Facebooka i zahtijevali uklanjanje stranice te policiji, radi utvrđivanja identiteta osobe koja je oformila stranicu. Međutim, čim bi administrator ugasio uvredljivu stranicu otvorila bi se nova istog sadržaja pa su tako uslijedile stranice „Vinkovačke dro..”, „Vinkovačke dro.. 2” i „Vinkovačke noćne dame”, na kojima se počinitelj ruga policiji jer ga ne mogu pronaći. Policija nas je izvijestila da u navedenom ponašanju nije utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo čiji progon se provodi po službenoj dužnosti jer su slike djevojaka skinute legalno s njihovih Facebook profila. Međutim, reakcije stručne javnosti ukazuju na mogućnost i drugačijeg tumačenja, da ovo ponašanje ima elemente kaznenog djela iz čl. 178. Kazne-

nog zakona, za koje se kazneni progon vrši po službenoj dužnosti. Zatražili smo od općinskog državnog odvjetništva (ODO) da nas obavijesti o tome jesu li ovim ponašanjem ostvareni samo elementi kaznenog djela iz čl. 150. Kaznenog zakona, je li utvrđen identitet počinitelja, kako bi, u slučaju da je osumnjičenik maloljetan, državni odvjetnik za mladež mogao po službenoj dužnosti poduzeti mjere na temelju Zakona o sudovima za mladež. U trenutku pisanja ovog izvješća ODO još radi izvide i nije donio odluku, a policija još nije otkrila počinitelja te se ne zna je li punoljetan ili maloljetan, što je u ovom slučaju važna informacija. Unatoč novim odredbama u Kaznenom zakonu, navedeni slučaj svjedoči ne-učinkovitosti sustava u ovom području zaštite djece zbog različitog tumačenja zakonskih odredbi.

Upozoreni smo i na to da se djeca u dobi od 11 do 15 godina služe društvenom mrežom *Ask.Fm*, koristeći vulgarne izraze i prijetnje, a administratori na to ne reaguju. Riječ je o inozemnoj mreži te su mogućnosti interveniranja male. Problem je zapažen i u susjednim zemljama. Upravo ova mreža spominjala se u kontekstu samoubojstva 15-godišnje djevojke na području Zagorja.

U jednom slučaju obratila nam se odvjetnica srednjoškolca sportaša te nas obavijestila o uznemiravanju i povredi privatnosti djeteta od strane nastavnice u srednjoj školi, koja je na svojem blogu iznijela osobne podatke o učenicima sportašima, koji su ujedno razredni kolege njenog sina. Na svome blogu ona kritizira i dovodi u pitanje njihove sportske rezultate i status te kritizira individualizirani pristup u školi prema djeci sportašima.

Saznali smo i da neki nastavnici, vjeroučitelji i ravnatelji zahtijevaju od djece da kreiraju Facebook profil radi praćenja školskih i vjerskih obveza i aktivnosti. Jedan upit odnosio se na tzv. *Facebook prijateljstva* srednjoškolaca i nastavnika, pri čemu smo naveli kako smatramo nepotrebnim i neprimjerenim da profesori na Facebooku budu prijatelji sa svojim učenicima i dijele s njima sadržaje iz svoga privatnog života. Ipak, dobrim primjerima smatramo praksu u kojoj profesori i putem Facebooka obavještavaju učenike o važnim sadržajima u vezi s državnim maturom, upućuju ih na izvore znanja ili komuniciraju s njima u vezi s ostvarivanjem nekog zajedničkog školskog projekta, o pripremama za natjecanja ili smotre i slično. To znači da su prepoznali novi učinkoviti medij za informiranje učenika, koji većina mladih danas rado prihvaća. Međutim, nastavnik mora voditi računa o tome da nemaju svi učenici Facebook profile te da ih neki uopće ne žele imati, stoga on mora osigurati informiranje i drugim učinkovitim sredstvima, pazeći na to da nijedan učenik ne bude uskraćen za važne informacije i da se ne osjeća isključenim iz nastavnikove komunikacije s razredom.

Zaprimili smo i upit o zakonitosti otvaranja Facebook grupe za roditelje i odgojitelje jedne odgojne skupine dječjeg vrtića. Podnositelja smo uputili na Agenciju za zaštitu osobnih podataka, a budući da je pitanje vrlo važno i vjerujemo da zanima mnoge odgojitelje i učitelje, smatramo da bi stajalište ili preporuku o tome trebao definirati i MZOS. Nisu sasvim jasni motivi pokretanja takve grupe na Facebooku ni moguća korist za djecu ili odgojno-obrazovni rad. Ako je cilj poboljšati suradnju i povezanost između roditelja i djelatnika vrtića, prednost bi trebalo dati drugim, neposrednim oblicima suradnje. Postoji i mogućnost da pojedini vrtići na svojim internetskim stranicama imaju dijelove koji su dostupni samo uz lozinku, gdje se onda mogu nalaziti slike djece u aktivnostima u vrtiću, odnosno drugi sadržaji koji su dostupni ograničenom krugu korisnika. Sadržaji se mogu razmjenjivati i na zatvorenom forumu dostupnom samo roditeljima. Naravno, pritom je dječji vrtić odgovoran za sadržaje na stranici i način komunikacije na zatvorenom forumu.

Vezano za povrede prava djece putem mobitela u tri prijave ukazano nam je na SMS poruke vulgarnog i opscenog sadržaja koje djeca primaju na mobitel. Ne zna se je li pošiljalatelj došao do broja djetetovog mobitela slučajnim odabirom ili je dijete samo nehotice omogućilo pristup broju. Zatražili smo izvješća MUP-a, HAKOM-a i Agencije za zaštitu osobnih podataka. Iz izvješća proizlazi da djeca koriste sami aktiviraju ove usluge, iako dobiju SMS poruku da se radi o sadržajima namijenjenim odraslima, informaciju o cijeni usluge i načinu naplate te naputak za odjavu. Svaki roditelj može za određeni pretplatnički/korisnički broj od svog operatora zatražiti besplatnu zabranu primanja i slanja SMS poruka koje se odnose na usluge s posebnom tarifom te zabranu pozivanja brojeva s posebnom tarifom (06X brojeva). To je navedeno u općim uvjetima poslovanja svakog operatora, kao dijelu korisničkog ugovora, ali iskustvo je pokazalo da ove informacije treba pružiti na sve raspoložive načine kako bi doprle do roditelja koji djeci daju mobilne uređaje na korištenje.

Općenito je funkcije tzv. *roditeljske zaštite* u korištenju usluga televizije, interneta i mobitela nužno razvijati i poboljšavati. Naime, nerijetko od roditelja dobivamo pritužbe da postojeći mehanizmi zaštite u blokiranju pristupa tv-kanalima te pojedinim uslugama za odrasle putem mobitela nisu uvijek djelotvorni i ne znače stvarnu zaštitu za djecu. Naravno, blokiranje pristupa sadržajima neprimjerenim za djecu nije dovoljna niti jedina mjera za zaštitu djece na internetu. Razvoj medijske pismenosti djece, a naravno i roditelja, odnosno odgoj za kritički i odgovoran odnos prema medijima i medijskim sadržajima, dugoročno se pokazuju boljom zaštitom.

Da je broj djece koja doživljavaju neku vrstu nasilja putem interneta i mobitela daleko veći, a problematika zaštite djece na internetu složenija ukazuju nam i relevantni rezultati istraživanja o iskustvima i ponašanju djece na internetu koje je u 2013. godini provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba i Hrabri telefon. Istraživanja pokazuju da čak 93% ispitanе djece ima otvoren Facebook profil, a 18% ima i više profila, te da je 68% djece svoj profil otvorilo prije 13-te godine. Svako peto dijete na Facebooku provodi više od tri sata dnevno, a polovica pregledava svoje profile i za vrijeme nastave. U 78% obitelji djeci nisu postavljena pravila o korištenju Facebooka, samo 17% djece kaže da takva pravila u njihovoj obitelji postoje te da ih se ona i pridržavaju, a 5% djece priznaje da ih krše.

Obiteljska pravila za korištenje Facebooka nema 93% djece koja čine nasilje putem Facebooka, kao ni 88% djece koja nasilje na Facebooku i doživljavaju i čine. U ukupnom uzorku djece uključene u istraživanje njih 12,1% je doživjelo nasilje na Facebooku, a 9,6% ponašalo se nasilno. Analizom skupine djece koja su na bilo koji način uključena u nasilje na Facebooku dobiven je postotak od 44,4% njih koji doživljavaju nasilje, 29,7% koji se ponašaju nasilno te 25,9% djece koji i doživljavaju i čine nasilje na Facebooku. Djeca koja su uključena u nasilje putem Facebooka češće izjavljuju da bi bila spremna otići na susret s nepoznatom osobom koju su upoznali na Facebooku, čemu su najsklonija djeca koja nasilje i doživljavaju i čine.

Svako peto dijete izjavljuje da je nekoliko puta ili često primalo uvredljive poruke ili komentare putem Facebooka, svako drugo dijete je to doživjelo barem jedanput, a 9% djece priznaje da je to više puta činilo. O svakom četvrtom djetetu su putem Facebooka širili laži, a sedam posto djece priznaje da je to i samo činilo. Da je na Facebooku namjerno blokiralo ili isključivalo drugu djecu iz neke grupe s ciljem da ih izolira, priznaje 13% djece. Njih je 3% otvorilo grupu na Facebooku s ciljem ismijavanja ili vrijeđanja druge djece. Prijetnje je putem Facebooka dobilo 15%, dok ih 7% priznaje da su sami upućivali prijetnje drugoj djeci. Jedno od desetero djece smatra da zbog interneta zanemaruje svoje svakodnevne obaveze. Istovremeno svako treće dijete misli da bi trebalo manje vremena provoditi na internetu.

Na internet 15% djece odlazi kad se osjećaju loše, 12% da bi pobjegli od tuge ili neugodnih osjećaja. Svako šesto dijete nastoji što brže riješiti domaću zadaću da bi moglo što brže na internet. Većina djece na Facebooku ima između 300 i 500 prijatelja, a najčešće informacije koje objavljuju na svom profilu su privatne fotografije i poveznice na različite sadržaje. Čak 85% djece na svojim Facebook profilima dijeli puno ime i prezime. U slučaju da ih nepoznata osoba pozove na sastanak putem Facebooka 18% djece navodi da bi možda pristalo.

Unatoč tome, na pitanje kako bi najradije provodili svoje slobodno vrijeme samo 5% djece odgovara da bi ga htjelo provoditi na internetu, dok bi se ostalih 95% radije družilo s prijateljima ili se bavilo nekom slobodnom aktivnošću. U stvarnosti zapravo 26% djece svoje slobodno vrijeme najčešće provodi na internetu. Većina od te djece, njih 83%, svoje slobodno vrijeme radije bi provodilo drugačije: 62% bi se radije družilo s prijateljima, a 21% bi se radije bavilo sportom i slobodnim aktivnostima (preuzeto s <http://www.poliklinika-djeca.hr/>).

Ured pravobraniteljice za djecu snažno podržava i potiče nastojanja stručnjaka koji istražuju i osmišljavaju različite oblike zaštite djece na internetu. Četiri škole iz RH sudjeluju u EU projektu „Sigurnost djece na internetu“ u sklopu kojeg učitelji razvijaju i primjenjuju školski kurikulum o sigurnosti djece na internetu u sklopu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira. U pripremi je školski kurikulum za sve razrede os-

novne škole, sa svim potrebnim obrazovnim sadržajima - priručnicima, radnim materijalima, multimedijским sadržajima, interaktivnim igrama - koji će biti besplatno dostupni za korištenje. Očekujemo da će se kurikulum primijeniti u većem broju škola i da će pripremljeni sadržaji pomoći u edukaciji djece, roditelja i učitelja te pridonijeti prevenciji elektroničkog nasilja.

Široka dostupnost interneta je uz izvanredne poticajne mogućnosti učenja i druženja, donijela nove rizike i opasnosti za djecu. Dosad smo u više prilika apelirali i na Vladu RH i Hrvatski sabor da se, posebno putem sustava odgoja i obrazovanja, ali i putem drugih nadležnih institucija, primijene sustavne mjere za prevenciju ugrožavanja prava djece putem interneta. Proteklih godina na tom je području postignut stanoviti napredak, ali još uvijek te mjere ne dosežu do svakog djeteta u svim sredinama, osobito u manjim mjestima.

Unatoč mnogim inicijativama i preventivnim programima u Hrvatskoj nema jasne politike zaštite prava djece na internetu i u medijima općenito. Stoga smo u 2013. inicirali tematsku sjednicu „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“, koju su u povodu Dana sigurnijeg interneta, na našu inicijativu, organizirali Odbor za informiranje, informatizaciju i medije, Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu te Odbor za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora. Sjednica je održana 10. veljače 2014.

Sudjelovali smo i na konferenciji Mreže pravobranitelja za djecu u Jugoistočnoj Europi - CRONSEE u Novom Sadu, na kojoj su prikazani rezultati istraživanja „Eksploatacija djece putem interneta“, provedenog u sklopu regionalnog projekta „Prevencija eksploatacije djece u Jugoistočnoj Europi“, ostvarenog u suradnji pravobraniteljskih institucija Jugoistočne Europe i organizacije *Save the Children International*.

Pojedinačne prijave povreda prava djece putem interneta i mobitela, koje primamo, kao i česti upiti roditelja i stručnjaka o mogućnostima i načinima zaštite djece, ukazuju na ozbiljnost problema i nesnalaženje odraslih u njihovoj zaštiti. Sve to upućuje na potrebu aktivnijeg djelovanja cjelokupnog društva u praćenju pojavnosti problema, prevenciji i u poduzimanju mjera zaštite djece od zlouporaba i nasilja putem interneta.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Broj prijava koje se odnose na prava djece kao članova društvene zajednice (11), u odnosu na ukupan broj prijava zaprimljenih u 2013. godini, predstavlja najmanji broj obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu vezano za neko područje dječjih prava. To nužno ne znači da se ovo pravo djece u društvu uvažava. Mali broj prijava vjerojatnije su odraz toga što kršenje ovog prava djece manje pogađa odrasle, koji se inače najčešće obraćaju Uredu. Istodobno, kako saznajemo iz neposrednih kontakata, djeca ga, zbog reakcija odraslih, uglavnom doživljavaju kao deklarativno, a ne stvarno pravo.

Ovo područje uključuje pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljskopравnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija.

Obraćala su nam se djeca koja su pitala gdje se mogu obratiti radi anonimnog savjetovanja u pogledu dvojbi s kojima se suočavaju tijekom odrastanja, djeca koja su iskazala potrebu za kvalitetnijom ponudom sadržaja slobodnog vremena za srednjoškolce u njihovoj lokalnoj zajednici ili su izrazila podršku radu i pozivala u posjet pravobraniteljicu. Obraćali su nam se i odrasli koji su tražili tumačenje što sve podrazumijeva pravo djece na sudjelovanje u društvu. Bilježimo i problematičnu praksu hotela i turističke agencije koji ograničavaju pristup djece njihovim uslugama, bez jasnih argumenata u prilog takvoj odluci.

U pogledu potrebe za savjetodavnom pomoći i podrškom u vezi s pitanjima odrastanja, djecu smo upućivali na mogućnost komunikacije sa stručnjacima kojima se mogu obratiti i anonimno, telefonom ili putem chat-a.

Srednjoškolci su nas upozoravali na nedostatne ili nedostupne sadržaje za mlade u njihovom slobodnom vremenu, te ukazivali na potrebu otvaranja tzv. centra za mlade u njihovoj sredini, u kojem bi i djeci njihove dobi bilo omogućeno sudjelovanje u kreiranju sadržaja slobodnog vremena. Upozorili su kako im predstavlja problem to što većina organiziranih sadržaja i aktivnosti slobodnog vremena zahtijeva plaćanje članarina, odnosno ulaznica. Ostali dostupni sadržaji primjereni su mlađoj djeci, ne i srednjoškolicima. U takvim okolnostima, u nedostatku dostupnih sadržaja, izlasci mladih se svode na odlaske u kafiće, što se ne može smatrati kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena. Lokalnu zajednicu smo, stoga, upozoravali na potrebu otvaranja centra za mlade, kao i poticanja i promocije sudjelovanja djece i mladih u osmišljavanju i kreiranju sadržaja njihova slobodnog vremena.

U pogledu prakse hotela i turističke agencije, koji bez jasnih argumenata ograničavaju pristup djece njihovim uslugama, odgovorne smo upoznali s našim stajalištem da bi kriteriji ograničavanja koji se postavljaju s obzirom na dob, trebali biti transparentni i obrazloženi. Razlozi zbog kojih je korištenje tih usluga ograničeno samo na punoljetne osobe i zbog kojih se usluge i aranžmani smatraju nepodobnima za dječju dob moraju biti nedvosmisleno i jasno obrazloženi. U protivnom se ovakvo isključivanje djece u pristupu uslugama može smatrati diskriminacijom čitave skupine djece po osnovi dobi.

Obraćali su nam se odrasli koji rade s djecom, a koji nisu na odgovarajući način informirani o pravu djece na sudjelovanje te pogrešno doživljavaju ovo pravo kao zahtjev da se djeci toleriraju postupci koji nisu u skladu s općeprihvaćenim normama uljudnog ponašanja. Naglašavamo kako djeca, kao ni odrasli, ne mogu činiti sve što žele te da i ona trebaju preuzeti odgovornost za svoja ponašanja, odluke i reakcije i snositi posljedice koje iz njih proizlaze. Pritom ne smiju biti izložena nasilju ni drugim neprimjerenim i ugrožavajućim postupcima. Svako dijete stječe dječja prava rođenjem, no osjećaj odgovornosti ono tek treba razviti, a u tom procesu potrebni su mu pomoć i podrška odraslih.

Poseban problem predstavlja nerazumijevanje i loša informiranost o pravu djeteta na sudjelovanje u **postupcima obiteljskopravne zaštite** s čime se suočavamo i u komunikaciji sa stručnjacima. Riječ je o pravu djeteta da, u postupcima u kojima se odlučuje o nekom segmentu njegova života, ima pravo na način primjeren svojoj dobi i zrelosti saznati kakav se postupak vodi, izraziti svoje mišljenje, stav i viđenje situacije te dobiti povratnu informaciju o odluci. Dijete prilikom ostvarivanja ovoga prava mora biti maksimalno zaštićeno. Pravo sudjelovanja se nikako ne bi smjelo okrenuti protiv djeteta na način da dijete u tom procesu budu povrijeđeno, izloženo neprimjerenim komentarima ili pritiscima odraslih - članova obitelji ili profesionalaca, iz njihovog neznanja i potrebe da se u donošenju odluka „sakriju“ iza iskazanog mišljenja djeteta.

Zbog toga je važno da svi stručnjaci koji rade s djecom i za djecu te donose odluke o nekom segmentu djetetovog života budu educirani o ovom pravu djeteta, sukladno preporukama koje proizlaze iz *Općeg komentara br. 12 (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša, Odbora za prava djeteta UN-a*.

U skupini prava djece kao članova društvene zajednice nalazi se i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. Budući da su prijave vezane uglavnom za medijske sadržaje, o tome izvješćujemo u poglavlju o medijima.

O prijavama povreda prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, govorimo u poglavlju o kulturnim pravima djece.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

U 2013. primili smo 262 prijave pojedinačnih povreda prava 423 djeteta na odgoj i obrazovanje, što predstavlja 18,3% od ukupnog broja primljenih prijava pojedinačnih povreda prava djece u Uredu. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje na trećem su mjestu po brojnosti, iza prijave povreda prava na roditeljsku skrb i zaštitu od nasilja, a postotak njihove zastupljenosti u ukupnom broju prijava veći je za 5,3% u odnosu na prethodnu godinu. Prijave su se odnosile na cijele odgojno-obrazovne skupine, razrede ili ustanove, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece.

Uz povrede obrazovnih prava, djeca su u odgojno-obrazovnom sustavu doživljavala i povrede drugih prava, kao što su povrede prava na zaštitu od nasilja, na zaštitu od diskriminacije, povrede kulturnih prava, prava na privatnost i zdravstvenih prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Najveći broj prijava odnosi se na povrede prava u osnovnoškolskom obrazovanju (150) i u srednjoškolskom obrazovanju (60), a potom slijede prijave koje se odnose na predškolski odgoj i obrazovanje (52). Od ukupnog broja prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje 34% prijava odnosilo se na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (89).

	DV	OŠ	SŠ	UKUPNO
Ukupno	52	150	60	262
Od toga djeca s TUR	21	55	13	89

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (79) i iz Splitsko-dalmatinske županije (27). Slijede prijave za koje nije bilo podataka o županiji (24) te prijave iz Primorsko-goranske (20) i Zagrebačke županije (18).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete odgoja i obrazovanja,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje odgoja i obrazovanja,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Najveći broj prijava koje su se odnosile na dostupnost ranog i predškolskog odgoja djece ukazuje na nedostatak dječjih vrtića i odgovarajućih programa, sve skromnije sufinanciranje dječjih vrtića od strane nekih osnivača (županija, gradova, općina) zbog teške gospodarske situacije na lokalnoj i državnoj razini i na nejednakost uvjeta u kojima djeca pohađaju predškolske programe.

Iz prijava roditelja proizlazi da u nekim vrtićima postoje nejasnoće oko **upisa djeteta**, oko korištenja pravnih lijekova, da izostaje informacija o odluci o žalbi u vezi s upisom djeteta te da roditeljima nisu poznati kriteriji i konačni ishodi upisnog postupka. Pravobraniteljica je mnogim osnivačima i pojedinim dječjim vrtićima preporučila da roditelje detaljno obavijeste o kriterijima upisa i upisnih ishoda. Mnogi osnivači predškolskih ustanova, unatoč zakonskoj obvezi, ne odgovaraju Uredu na upite niti dostavljaju izvješća. Zato ističemo objedinjeno izvješće gradonačelnika Osijeka vezano uz nekoliko prijava koje sadrži niz interventnih i preventivnih aktivnosti i namjera za unapređivanje uvjeta i dostupnosti predškolskog odgoja u Osijeku. Ove aktivnosti Grada Osijeka odnose se na: asistente u nastavi, plaćanje usluga vrtića, prehranu, suradnju gradske uprave i vrtića kroz uporabu papira i njegovo recikliranje, igrališta, alternativne programe, sigurnost djece i krizne intervencije, osiguravanje sredstava za čišćenje te smanjenje uništavanja vrtićkih prostora.

U nekim su lokalnim zajednicama, zbog nedostatka financijskih sredstava za **sufinanciranje programa predškolskog odgoja i obrazovanja**, propisani novi uvjeti pod kojima djeca mogu pohađati dječji vrtić. Tako, primjerice, roditelji djece s prebivalištem u drugoj jedinici lokalne i područne samouprave moraju izdvajati dodatna sredstva za pohađanje vrtića u odnosu na one koji imaju prebivalište na području dječjeg vrtića. U jednom je slučaju iz obrazloženja osnivača vrtića (grad) vidljivo da je on prethodno pozvao susjedne jedinice lokalne samouprave da sudjeluju u sufinanciranju troškova vrtića koji pohađaju djeca s njihova područja, međutim, one su to odbile. Osnivač stoga obrazlaže da nije bilo drugog rješenja već propisati nove uvjete sudjelovanja u cijeni predškolskog odgoja za roditelje iz područja drugih jedinica lokalne samouprave.

Nažalost, prema napisima iz medija i u 2013. je bila upitna održivost dječjeg vrtića u Hrvatskoj Kostajnici, zbog teškoća u financiranju osnovnog programa i uvjeta boravka djece. Kako je to dugotrajni problem, a riječ je o djeci najmlađe dobi i to na području od posebne državne skrbi, u siječnju 2013. obratili smo se Vladi RH s molbom da poduzme korake za njegovo rješavanje, ali nismo dobili odgovor. Doznajemo da je naporom Sisačko-moslavačke županije potkraj godine postignuto rješenje za koje se nadamo da će potrajati.

U 2013. konačno je donesen Zakon o dadiljama, čime se prvi put regulira djelatnost dadilja koja bi trebala izvaninstitucionalno dopuniti skrb o djeci rane i predškolske dobi. Nemamo saznanja o tome kako je Zakon zaživio u praksi, no iz izjava dadilja u medijima saznavamo da im je rad otežan zbog nužnog izdvajanja znatnih financijskih sredstava za pokretanje ove djelatnosti.

Važna novost je najavljeno uvođenje **obvezne predškole** za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu, što je predviđeno izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Pohađanje programa predškole propisano je kao obvezno od 31. kolovoza 2014., odnosno od početka pedagoške godine 2014./2015. No, nije posve jasno na koji način će se financirati taj, sada obvezni program, budući da Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju predviđa da se samo dio sredstava za programe predškolskog odgoja osigurava iz državnoga proračuna, a da je program predškole za roditelje besplatan. Ako financiranje obveznoga programa predškole, u dijelu u kojem se ne financira iz državnog proračuna, bude prepušteno osnivačima predškolskih ustanova, to bi moglo dovesti do nejednakih uvjeta za djecu, zbog nejednakih financijskih kapaciteta osnivača. Smatramo da država mora preuzeti brigu za organizaciju i osiguravanje odgovarajućih kapaciteta za provedbu obvezne predškole jednako za svu djecu.

Dodatni razlog za zabrinutost je usklađivanje pravilnika koji propisuje način raspolaganja sredstvima iz državnog proračuna i mjerila za sufinanciranje pojedinih programa s novim zakonskim rješenjem o uvođenju predškole, koje iziskuje dodatna financijska sredstva. Zabrinjava i to što je rok za donošenje

pravilnika o sadržaju i trajanju predškole kraj srpnja 2014. pa se nameće pitanje hoće li biti dovoljno vremena za pripremu organizacije i osiguravanje dostupnosti programa predškole svoj djeci u predstojećoj pedagoškoj godini.

U **osnovnom obrazovanju**, glavni problemi su nemogućnost premještanja djece iz jedne u drugu školu, čemu je razlog često bila popunjenost razreda, neorganiziranje produženog boravka u školi i nepostojanje prijevoza ili neprilagođena organizacija školskog prijevoza potrebama učenika.

Roditelji se nerijetko obraćaju pravobraniteljici radi pomoći u **premještanju** djeteta u drugu školu izvan područja njihova prebivališta. Premještanje djeteta u drugu školu ovisi prvenstveno o tome ima li slobodnih mjesta školi, budući da škola, prema postojećim propisima, ne može primiti dijete ako ima popunjen kapacitet. Zato smo roditelje upućivali da se prvo obrate školi u koju žele premjestiti dijete ili osnivaču, radi provjere ima li škola kapaciteta za prijem djeteta ili smo upućivali preporuke nadležnima da ispituju mogućnosti premještanja. Nažalost, u nekim je slučajevima zahtjev za premještanjem djeteta u drugu školu bio posljedica neprimjerenog postupanja odgojno-obrazovnog radnika prema djetetu ili nasilja koje je dijete pretrpjelo u dosadašnjoj školi.

Produženi boravak se, ovisno o financijskoj moći osnivača, u nekim osnovnim školama organizira samo za učenike prvog razreda, u nekim za učenike prvog i drugog razreda, a u nekim od prvog do trećeg razreda. Primjećujemo da je potreba za produženim boravkom sve izraženija, ne samo u velikim gradskim središtima, već i u manjim gradovima i općinama, a roditelji taj oblik odgojno-obrazovnog rada doživljavaju kao sastavni dio obveznog obrazovanja i očekuju da škola organizira takav program. U slučajevima takvih prijava upućivali smo preporuke osnivačima osnovnih škola. U vezi s time bili smo obaviješteni da škola za to nema prostornih uvjeta ili da se poduzimaju aktivnosti radi osiguravanja dodatnog prostora za produženi boravak, no u nekim slučajevima nismo dobili jamstva da osnivač poduzima potrebne aktivnosti za organizaciju produženog boravka.

Pritužbe pravobraniteljici oko **organizacije prijevoza učenika** ukazuju da djeca često moraju pješati više kilometara do škole ili stanice javnog ili organiziranog prijevoza, u opasnim uvjetima na cesti, često i bez nogostupa. U jednom smo slučaju obaviješteni od roditelja da njegovo dijete mora pješati 1,3 km ili 20 minuta do autobusne stanice, cestom kroz šumu na kojoj se često mogu susresti divlje životinje. U nekim slučajevima postoji organizirani prijevoz do škole, koji zbog neodgovarajućih uvjeta na cesti nije dostupan svoj djeci. U jednom slučaju otac nam se požalio da autobus ne dolazi u selo u kojem živi njegova obitelj pa ga dijete mora čekati na neprimjerenom mjestu, izloženom lošim vremenskim uvjetima. U povodu preporuke koju smo uputili prijevozniku i osnivaču, prijevoznik nas je obavijestio da je spreman stati na stajalištu u selu kad se ono propisno obilježi i kad se stvore uvjeti za neometano i sigurno okretanje autobusa. Naveo je da, u suprotnom, ne može preuzeti odgovornost za zaustavljanje na neobilježenom i nedovoljno velikom prostoru za okretanje autobusa jer bi time doveo u opasnost i drugu djecu.

Zakonska je obveza osnivača financirati prijevoz učenika osnovnih škola i organizirati prijevoz učenicima razredne nastave koji žive na udaljenosti od najmanje tri kilometra od škole i učenicima predmetne nastave koji žive na udaljenosti od najmanje pet kilometara od škole. No, u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osnivač bi morao osigurati prijevoz svim učenicima, bez obzira na udaljenost, u skladu s Državnim pedagoškim standardom, što smo naglasili i u našem prošlogodišnjem izvješću. Isto tako, osnivač bi morao osigurati odgovarajuće infrastrukturne i prometne uvjete kako bi sva djeca mogla nesmetano i sigurno koristiti prijevoz do škole.

Problem **nepostojanja prijevoza** do osnovne škole posebno je izražen u manjim mjestima i na otocima. U jednom slučaju s otoka na kojem živi obitelj ne postoji organizirani prijevoz ni trajektom ni brodom do susjednog otoka, gdje dijete pohađa vrtić i gdje treba krenuti u osnovnu školu. Roditelji zato moraju dijete voziti u vrtić malom barkom, što traje oko 45 minuta, a smatraju da je rješenje u povezivanju otoka brзом brodskom vezom.

Zabrinjava najavljeno **zatvaranje škola** u mjestima i na otocima u kojima školu pohađa mali broj učenika. Ukidanjem tzv. „malih“, područnih škola, zbog sve teže gospodarske situacije, obvezno osnovno obrazovanje postat će djeci još udaljenije i nedostupnije, što će u pojedinim mjestima

ugroziti obrazovna prava djece, osobito ako im nije osiguran besplatan prijevoz ili nema organiziranog prijevoza.

U **srednjoškolskom obrazovanju** glavni problemi su način donošenja, sadržaj i primjena *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole*, postupak elektroničkog upisa u srednje škole (e-upisa) i organiziranje i financiranje prijevoza srednjoškolaca.

Učenicima i roditeljima često nije jasan način donošenja Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za **upis u srednje škole** te nisu svjesni da njezine odredbe po svojoj sadašnjoj strukturi nisu nužno trajnog karaktera. Roditelji smatraju da se pojedini sadržaji, primjerice, izborni predmeti koje nisu sva djeca imala mogućnost ili želju izabrati u osnovnoj školi, ne bi trebali vrednovati kod upisa u srednju školu, a pritužuju se i na način raspodjele bodova za sudjelovanje na natjecanjima.

Odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole, u sadašnjem obliku, budući da se donosi za svaku školsku godinu, dovodi do promjena u načinu dodjeljivanja i raspodjele bodova te do neizvjesnosti u pogledu njezina sadržaja u svakoj godini. Iako sadržaj i smisao obrazovanja treba biti stjecanje znanja i vještina u skladu s mogućnostima, sposobnostima i interesom svakog pojedinog učenika, a ne samo učenje i pohađanje programa i sadržaja isključivo radi stjecanja bodova, smatramo da bi djeca i roditelji trebali biti pravovremeno informirani o promjenama elemenata i kriterija za izbor kandidata za upis u srednje škole, već u trenutku kad dijete treba donijeti odluku o svojem daljnjem školovanju i kad odlučuje o odabiru izbornih predmeta i ostalih sadržaja koji se vrednuju za upis u srednju školu. Smatramo, također, svrishodnim detaljnije obrazložiti razloge primjene pojedinih elemenata i kriterija za upis u srednju školu.

Konvencijom o pravima djeteta propisano je pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavanje tog mišljenja u skladu s dobi i zrelošću. U obrazloženju ove odredbe Odbor za prava djeteta UN-a navodi da države moraju osigurati da sva djeca dobiju sve potrebne informacije i savjete kako bi donijela odluku koja je u njihovu najboljem interesu. Smatramo da neupoznavanje djece s uvjetima i kriterijima upisa u vrijeme kad trebaju donositi odluke koje se tiču njihova daljnjeg obrazovanja i prelaska na višu razinu obrazovanja, izravno narušava ostvarenje prava djece na sudjelovanje. Mišljenja smo da primjena elemenata i kriterija u trenutku upisa djeteta u srednju školu s kojima dijete nije bilo upoznato u trenutku kad je u osnovnoj školi trebalo donositi odluke koje će imati posljedice na njegovo obrazovanje u budućnosti (primjerice odluku o tome koji će izborni predmet izabrati u osnovnoj školi), utječe i na pristup obrazovanju i može ugroziti jednakost obrazovnih šansi i dostupnost djetetu srednjoškolskog obrazovanja u skladu s njegovim sposobnostima.

Koliko su djeci i roditeljima važni upisi u željenu srednju školu, najbolje oslikava primjer roditelja koji je fizički napao učiteljicu i njezinu malodobnu djecu zbog nezadovoljstva kćerinim uspjehom na kraju školske godine, odnosno zbog toga što je učiteljica djevojčici zaključila pozitivnu ocjenu na kraju osmog razreda osnovne škole. Roditelji, naime, nisu djevojčicu puštali u školu, kako bi ona zbog neopravdanih izostanaka izgubila školsku godinu, a sve s namjerom da sljedeće godine upiše drugu školu te pokuša ostvariti bolje ocjene i time mogućnost upisa u željenu srednju školu. Međutim, učiteljica je pozitivno ocijenila djevojčicu na kraju školske godine i time je „propao“ plan roditelja da ona ponavlja razred.

Od 2013./2014. školske godine provedeni su e-upisi u srednje škole te su djeca upisivala obrazovne programe posredstvom mrežne stranice Nacionalnoga informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ), a djeci i roditeljima dostupna je informativna brošura kako bi se ovaj upis olakšao. Unatoč tome, tijekom postupka e-upisa u srednje škole pojavile su se nejasnoće i nesnalaženja djece, roditelja i škola. Roditelji su se za pomoć u rješavanju nastalih problema izravno obraćali pravobraniteljici koja nije nadležna rješavati pritužbe na ljestvice poretka u postupku upisa te smo pritužbe roditelja upućivali MZOS-u, koji je samostalno ili u suradnji s Hrvatskom akademskom i istraživačkom mrežom (CARNet) rješavao probleme i teškoće u postupku upisa. Bilo je i slučajeva u kojima se, zbog propusta škole da učenike na vrijeme informira o programima koji se ukidaju zbog nedostatka interesa, učenici nisu na vrijeme prijavili u druge željene programe pa su se morali upisati u programe koje nisu

željeli. Ove pritužbe ukazuju na potrebu boljeg informiranja djece, roditelja i odgojno-obrazovnih radnika.

Pritužbe vezane uz problem **sufinanciranja prijevoza** za učenike srednjih škola pokazuju da nije došlo do poboljšanja u načinu financiranja prijevoza srednjoškolaca. Radi provedbe Konvencije o pravima djeteta, koja obvezuje države da srednje obrazovanje učine raspoloživim i dostupnim svakom djetetu, još u 2012. godini preporučili smo, u postupku izmjena i dopuna ZOOSŠ, da se propiše pravo na besplatan prijevoz za srednjoškolce, a prilikom donošenja Odluke o sufinanciranju međumjesnog javnog prijevoza za redovite učenike srednjih škola, preporučili smo MZOS-u i Vladi da preispitaju mogućnosti sufinanciranja troškova prijevoza za sve učenike srednjih škola. Odluke o sufinanciranju međumjesnog javnog prijevoza za redovite učenike srednjih škola, koje je Vlada RH donijela u siječnju 2013. (za razdoblje od siječnja do lipnja 2013.) i kolovoza 2013. (za razdoblje od rujna do prosinca 2013.), kao i odluka iz 2012. i ona iz siječnja 2014., predviđaju samo sufinanciranje međumjesnog, ali ne i mjesnog prijevoza srednjoškolaca, i to samo ako je udaljenost od kuće do škole veća od pet kilometara, zbog čega brojni učenici ostaju bez sufinanciranog prijevoza.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), tijekom 2013. zabilježeno je 514 novoprijavljenih maloljetnika u evidenciju HZZ-a, od čega bez škole i s nezavršenom osnovnom školom 175, a sa završenom osnovnom školom 339 maloljetnika. Tijekom 2013. zaposlen je 51 maloljetnik. U mjere aktivne politike zapošljavanja koje provodi HZZ, tijekom 2013. je uključeno 18 maloljetnika s nezavršenom te završenom osnovnom školom.

U prošlogodišnjim izvješćima pisali smo o najavama financiranja prijevoza učenika srednjih škola od strane MZOS, ukazujući na to da takva mjera ne smije ostati jedina poticajna mjera za osiguravanje dostupnosti srednjeg obrazovanja. Iako je Programom Vlade RH za mandat 2011.-2015. predviđeno uvođenje obveznog srednjoškolskog obrazovanja do stjecanja prve kvalifikacije, još uvijek nisu osigurani materijalni uvjeti niti potrebna financijska sredstva za provedbu te mjere za sve učenike.

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti odgoja i obrazovanja

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaj pritužbi i upita bile su promjene odgojitelja u dječjem vrtiću i promjene prostora, broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama i njihova struktura, prehrana djece, neodgovarajući uvjeti prostora i opreme te zaštita zdravlja i sigurnosti djece.

Promjene odgojitelja u dječjem vrtiću čest su uzrok nesporazuma između roditelja i vrtića te nezadovoljstva roditelja. Roditelji često ne uvažavaju objektivne razloge promjene odgojitelja, primjerice u slučaju bolovanja, a pritužuju se i na organizaciju rada vrtića odnosno spajanje skupina ili premještanje djece u druge objekte za vrijeme praznika i blagdana ili građevinskih radova. Takve promjene ne moraju štetiti djeci, već mogu jačati njihove kapacitete za prilagodbu i doprinositi njihovu razvoju. No roditelji moraju biti na vrijeme obaviješteni o premještanju, o tome u kakvim će uvjetima djeca boraviti neko vrijeme, a ponajprije o tome koji odgojitelji će biti s djecom. U slučajevima takvih pritužbi upućivali smo roditelje da se prvenstveno obrate vrtiću radi dobivanja potrebnih objašnjenja i postizanja rješenja povoljnijeg za djecu, a u nekim slučajevima slali smo preporuke vrtiću i osnivaču radi bolje organizacije rada vrtića usklađene s potrebama roditelja i djece.

Preveliki broj djece u odgojnim skupinama i prisutnost samo jednog odgojitelja u dijelu dana i dalje je izvor zabrinutosti mnogih roditelja, posebice u periodu prilagodbe na vrtić. Iako je kraj 2013. bio rok u kojem je trebalo uskladiti broj djece s Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i obrazovanja, to nije ostvareno te je i dalje u većini vrtića broj djece u skupinama veći od propisanoga zato što su kapaciteti lokalne zajednice, koja osigurava predškolski odgoj i obrazovanje, nedostatni za potrebe roditelja i obitelji. Očekujemo izvješće MZOS-a i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba (kao najvećeg osnivača dječjih vrtića u Hrvatskoj) o tome kako se ostvaruje standard u odnosu na rokove i obveze.

Već godinama primamo upite odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja o tome može li, uz pristanak roditelja, stariji brat ili sestra, odnosno dijete školske dobi, odvoditi dijete predškolske dobi iz vrtića.

Na temelju odredbe Obiteljskoga zakona da roditelj ne smije dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora odrasle osobe, ponovno smo preporučili MZOS-u da uputi vrtiće kako su dužni poštovati ovu zakonsku odredbu. MZOS nas je obavijestio da je preporučio vrtićima da pri izradi sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa i protokola postupanja vode računa o tom pitanju te da u cijelosti poštuju Obiteljski zakon i preporuke MZOS-a i pravobraniteljice.

Roditelji su nas obavještavali o neodgovarajućim i za djecu često ugrožavajućim uvjetima prostora i opreme u vrtiću, kao što su: dotrajalost objekta i stolarije, nepostojanje vanjskog prostora vrtića za dječju igru, neuređenost igrališta u sklopu vrtića i opasnosti koje prijete djeci zbog oštećenja i uništenja vanjskih prostora. Upućivali smo preporuke vrtićima i osnivačima za otklanjanje rizika za sigurnost djece, za dodatna ulaganja u prostor i opremu i održavanje vanjskih prostora, a obraćali smo se i prosvjetnoj inspekciji radi nadzora nad vrtićima u pogledu osiguravanja odgovarajućih sigurnosnih uvjeta u vrtiću.

Posebno zabrinjava slučaj ugrožavanja djetetova zdravlja zbog uboda na odbačenu iglu za ubrizgavanje droge u dvorištu vrtića. Iz izvješća MZOS-a saznajemo da je stav Upravnog vijeća vrtića da je „...vrtić poduzeo sve potrebne mjere, odnosno smatraju da nisu krivci odgojiteljice, nego osoba koja je bacila iglu na mjesto gdje je pronađena...“. Zabrinjava ovakav zaključak jer bi vrtić trebao pokazati stvarni, a ne formalni interes za sigurnost djece. Svi vrtići imaju sigurnosno zaštitne i preventivne programe koji uključuju protokol postupanja u različitim situacijama, kao što su: preuzimanje i predaja djeteta roditelju, bijeg djeteta iz vrtića, ozljede, bolesti i prve pomoći, nadzor kretanja odraslih osoba u objektu i oko objekta vrtića, nasilje u obitelji, nasilje među djecom, nasilje na relaciji roditelj-odgojitelj i situacija razvoda. Preporučili smo većem broju vrtića da u ovaj program uključe i moguće rizične situacije kao što su: potres, požar, uporaba oružja ili eksplozivnih naprava, tlačka kriza, napadi pasa, ugroženost djeteta od drugih roditelja, naglo razbijeno prozorsko staklo, urušavanje zida i slično. Predložili smo da ovaj program bude radnog i otvorenog tipa, tako da se može prema potrebi nadopunjavati i mijenjati te da se detaljnije razradi hodogram postupanja u pojedinim slučajevima.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom** obrazovanju roditelji su se žalili na promjene učitelja, smanjenje razrednih odjela, formiranje novih razreda, promjenu u organizaciji smjenskog rada škole te na to što nisu pravovremeno obaviješteni o promjenama. U svim slučajevima naglašavamo da je nužno da škole, pri planiranju rada, uvažavaju kontinuitet rada učitelja i nastavnika s djecom tijekom školovanja, da sve organizacijske promjene trebaju biti uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, a škole o tome moraju pravovremeno informirati roditelje i djecu i pripremiti ih na promjene.

U pogledu **prostornih i sigurnosnih uvjeta** pritužbe roditelja odnosile su se na dotrajalost postojećih školskih objekata, fasade i stolarije, na to da školski objekti nisu izgrađeni ili građevinski i drugi radovi nisu završeni u predviđenim rokovima, na nepostojanje osnovnih higijenskih potrepština u školama (toaletnog papira, ubrusa za ruke, sapuna), nepostojanje dvorana za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, neuređenost školskih igrališta i dvorišta te na opasnost od stradanja djece u prometu u okolici škole.

Dotrajalost školskih objekata najbolje se vidi na primjeru škole u kojoj djeca zimi sjede u učionicama u zimskim jaknama jer im je hladno zbog dotrajale i neodržavane vanjske stolarije. Nailazimo i na slučajeve u kojima se nastava održava u pomoćnim i zamjenskim objektima. U jednom slučaju obaviješteni smo da se nastava održava u montažnom objektu kojem je istekao rok valjanosti i koji je za vrijeme Domovinskog rata pretrpio teška oštećenja. Prema našim saznanjima, unatoč kontinuiranim ulaganjima u obnovu, ta škola ne zadovoljava potrebne sigurnosne i tehničke uvjete, kao ni pedagoški standard te je jedino rješenje izgradnja novog objekta.

Doznajemo i za školu koja nema sportsku dvoranu te se već više od 50 godina, otkako škola postoji, nastava tjelesne i zdravstvene kulture zimi izvodi na hodniku ispred zbornice. Prema informacijama kojima raspoložemo planira se izgradnja sportske dvorane, škola ima i važeću građevinsku dozvolu za tu namjenu, no unatoč tome još nisu predviđena financijska sredstva za njenu izgradnju, zbog čega smo uputili preporuke MZOS-u i nadležnim tijelima županije i općine.

Roditelji se pritužuju na organizaciju rada škola koje se obnavljaju, dograđuju i uređuju za vrijeme dok traje nastava. Izražavaju nezadovoljstvo što djeca u tim slučajevima moraju pohađati nastavu u drugim školama pa i drugim institucijama te se, iako su svjesni da je riječ o privremenom rješenju, pritužuju na uvjete odvijanja nastave u zamjenskim objektima, na organizaciju prijevoza do zamjenske lokacije, na promjenu smjena i druga organizacijska pitanja. Ističu da nisu na vrijeme informirani o radovima i organizaciji nastave te upozoravaju na dugotrajnost radova i otežano pohađanje izvanškolskih aktivnosti djece zbog promjene smjene u kojoj se održava nastava u zamjenskim prostorima. Upućivali smo škole i osnivače da o svim promjenama, razlozima za promjene i novim okolnostima oko odvijanja nastave, pravovremeno obavijeste roditelje i djecu. U nekim slučajevima roditelji prijete „bojkotom“ nastave i tvrde da neće dopustiti djeci pohađanje nastave sve dok se radovi ne okončaju. U jednom takvom slučaju, radovi nisu bili završeni zbog financijskih poteškoća izvođača te smo osnivaču škole, MZOS-u i školi uputili preporuku da spriječe moguće daljnje kašnjenje radova.

Zabrinuo nas je slučaj nepoštovanja propisa o gradnji od strane škole koja je, u zajedničkom prostoru koji dijeli s drugom školom, izvršila građevinske radove u etaži potkrovlja i zatvorila zračni prostor između ruba hodnika i nosivog zida te je time onemogućen prodor svjetla i zraka u nižu etažu. Rješenjem građevinske inspekcije naloženo je školi, koja je izvela radove protivno propisima o gradnji, da ukloni nepropisano postavljene materijale, a ako to ne učini u predviđenom roku, izvršit će se njihovo uklanjanje u ovršnom postupku, putem treće osobe i na trošak škole, neovisno o eventualno izjavljenoj žalbi protiv rješenja. O ovom slučaju i nepostupanju škole po rješenju građevinske inspekcije, obavijestio nas je ravnatelj druge škole koja se nalazi u istom prostoru. Iako smo uputili više preporuka građevinskoj inspekciji te MGPU i MZOS-u za rješavanje ovog problema, nemamo obavijesti da je problem riješen. Iako MZOS i osnivač škole nisu nadležni za nadzor nad gradnjom, zabrinjava nas da toleriraju nezakonito postupanje vodstva škole, koja je izvršila radove za koje je aktom građevinske inspekcije utvrđeno da su protivni propisima.

Kao i proteklih godina, i dalje nailazimo na dežurstva učenika u školama na ulaznim vratima škole, iako smo MZOS i škole obavijestili da za dežurstvo učenika koje je postalo uobičajena praksa u školama ne postoji zakonsko uporište, a sigurnost djece je ugrožena. Škole opravdavaju takvu praksu nedostatkom financijskih sredstava za zapošljavanje portira, međutim pronalaženje rješenja kojim će se nadomjestiti nedostatak odgovarajućeg kadra ne smije biti na štetu sigurnosti djece.

Roditelji nam se obraćaju i zbog ugrožene sigurnosti na školskim igralištima i dvorištima škola na kojima se često parkiraju osobna vozila. U takvim slučajevima upućivali smo školi i osnivaču škole preporuke da školski prostor, igrališta i dvorište ograde odgovarajućim ogradama. Često se javlja problem neriješenih imovinsko-pravnih odnosa čije dugotrajno rješavanje izravno šteti djeci, a na što ni pravobraniteljica ne može utjecati jer je, nerijetko, riječ o sudskim postupcima vezanim uz vlasnička i druga imovinska prava.

Obaviješteni smo i o nepostojanju obilježenih pješačkih prijelaza nasuprot ulaza u školu zbog čega djeca, nakon izlaska iz autobusa na stanici, pretrčavaju cestu prema školi. U jednom od slučajeva u kojem su djeca izložena opasnosti zbog prometnog raskrižja u neposrednoj blizini škole, preporučili smo da se postavi semafor kako bi se smanjila opasnost i poboljšali uvjeti na cesti. No, semafor nije postavljen zato što cesta, koja čini jedan trak križanja, nema uporabnu dozvolu nego je asfaltirana prigodno, radi svečanog događaja. Još uvijek nisu riješeni svi imovinsko-pravni sporovi, niti osigurana sredstva za uređenje ceste, a ona je unatoč tome u funkciji i predstavlja dodatnu opasnost za djecu.

Ravnatelji osnovnih škola ukazuju nam na problem sigurnosti djece koja za vrijeme velikog odmora odlaze u obližnje trgovine i kioske po užinu. U jednom slučaju ravnateljica škole je najavila da sljedeće školske godine učenici neće smjeti izlaziti tijekom odmora iz zgrade jer dvorište nije ograđeno te roditelj koji nam se obratio to smatra ograničavanjem slobode kretanja. Iako su osnovne škole dužne organizirati prehranu učenika u školi u skladu s propisanim normativima, veliki broj škola još nema školsku kuhinju, niti organiziranu podjelu užine pa djeca za vrijeme velikog odmora odlaze kupiti hranu izvan škole, pri čemu ponekad pretrčavaju opasne prometnice. Smatramo da bi škole, umjesto ograničenja kretanja učenicima, trebale pokušati organizirati neki oblik prehrane u školi, ali i provoditi intenzivne preventivne aktivnosti usmjerene na učenje djece o ponašanju u prometu.

Djeca nisu sigurna ni tijekom prijevoza autobusom od kuće do škole i obratno te smo se obraćali školama, osnivačima i prijevoznicima radi poduzimanja mjera za zaštitu djece. U jednom slučaju građanin nas obavještava o neprimjerenom ponašanju vozača autobusa i navodi: *„...srednja vrata školskog autobusa su bila otvorena, a učenici iznutra vikali su automobilima koji su tu prolazili i vozačima: „Recite mu da zatvori vrata, recite mu da zatvori vrata!“... Mi smo naravno trubili vozaču, ali nije nas baš razumio. Nakon toga smo stali na semaforu da bi nas taj isti vozač ogromnom brzinom prešao i skrenuo ulijevo u zavoj...i to tako da se stražnji kraj autobusa pošteno zanio... Taj vozač je vozio protivno svim propisima svoje struke!...“*. Susretali smo se i sa slučajevima neprimjerenog ponašanja vozača, koji bi, primjerice, na nasilno ponašanje djece odgovorili nasiljem, izbacili dijete iz autobusa, naglo zakočili, nisu dopuštali djetetu ulaz u autobus i slično. Smatramo svrsishodnim upoznavanje prijevoznika i vozača s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom te dogovaranje posebnih protokola postupanja u određenim situacijama pri prijevozu djece kojim bi se osigurala bolja zaštita djece. Mnogi slučajevi ukazuju i na potrebu izrade smjernice za sklapanje ugovora o prijevozu djece radi ujednačenog određivanja prava i obveza ugovornih strana.

2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji odgoja i obrazovanja

Mnoge pritužbe odnose se na nedostatak kadrova u školama te nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci.

Prilikom posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama te iz njihovih pisanih obraćanja doznajemo o nedostatku stručnih suradnika. Školske ustanove iskazuju sve veće potrebe za stručnim suradnicima zbog sve složenijih problema u ponašanju djece i nasilja među djecom. Često traže pomoć i intervenciju pravobraniteljice radi zapošljavanja stručnjaka, primjerice psihologa ili stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, angažiranja pomoćnika u nastavi za djecu s TUR, ali i pomoćno-tehničkog osoblja. Nedostatak odgovarajućih profila stručnih suradnika posebno se uočava na otocima te već nekoliko godina preporučujemo MZOS-u da razmotri mogućnost zapošljavanja tih profila u otočnim školama ili organiziranja mobilnog tima stručnih suradnika za potrebe djece na otocima, odnosno da se za pomoć djeci koriste stručni kapaciteti iz resora zdravstva i socijalne skrbi.

Karakteristično je da škole nedostatak kadrova pokušavaju nadomjestiti angažiranjem osoba putem programa Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), kao što su program stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa, program „Mladi za mlade“ i program javnih radova. U ovim slučajevima riječ je o posebnim načinima popunjavanja kadrovskih kapaciteta putem programa kojima je cilj integracija mladih osoba na tržište rada, osoba bez radnog iskustva u zanimanju za koje su se školovale i, uopće, osoba kojima se nastoji olakšati pristup tržištu rada i zapošljavanje, što bi trebalo nadomjestiti zapošljavanje na teret MZOS-a.

Najveći broj pritužbi odnosio se na **neprimjerenost, neprofesionalnost i neetično postupanje** odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci. Zbog neprofesionalnog i neprimjerenog postupanja odgojno-obrazovnih radnika obraćali su nam se i učenici. U svakom slučaju sumnje na nezakonito ili nasilno, neprofesionalno i neetično postupanje prema djeci, tražimo postupanje prosvjetne inspekcije MZOS-a ili AZOO-a koja obavlja stručno-pedagoški nadzor nad radom odgojno-obrazovnih radnika, ponekad i osnivača ustanove ili savjetujemo roditeljima da se s pritužbom obrate ovim tijelima. U nekim slučajevima podnosimo prijave policiji i pravosudnim tijelima.

U **predškolskom odgoju** i obrazovanju neki roditelji se pritužuju na neprofesionalno ponašanje odgojiteljica, stručnih suradnica i ravnateljica, posebice kad se neposredno po upisu djeteta u vrtić ili tijekom prvih tjedana dijete proglasi „problematičnim“, a odgajatelj govore roditeljima isključivo o njegovom negativnom ponašanju, pri čemu izostaje navođenje djetetovih sposobnosti i usmjerenost njegovoj socijalizaciji. Kroz produktivniju komunikaciju s roditeljima bilo bi moguće prikupiti više podataka o djetetu te predvidjeti i izbjeći buduće sukobe roditelja i djelatnika vrtića. Često postoji nepovjerenje roditelja u odluke vrtića i nejasnoće u tumačenju pojedinih stručnih odluka.

Ponekad iz izvješća vrtića proizlazi nemoć odraslih u radu s djecom jer se u njima navodi da djeca „...*bacaju predmete po sobi dnevnog boravka, nemaju usvojene vještine rješavanja problema i usvajanja pravila... teško ostvaruju suradnju s vršnjacima, ne poštuju dogovorena pravila, nepredvidivo su ponašanja, imaju poteškoće pri usmjeravanju i održavanju pažnje, fizički i verbalno su agresivni, pokazuju izraziti motorički nemir...*“. Ovakvi navodi iz vrtića zabrinjavaju jer pokazuju da osoblje vrtića od djece očekuje da već imaju razvijene osobine i sposobnosti koje bi zapravo tek trebala razviti uz pomoć roditelja, ali i uz djelovanje odgojitelja.

U nekim prijavama, uglavnom anonimnima, navodi se niz primjedbi na odluke ili „nepravilnosti“ u radu uprave vrtića ili upravnog vijeća. Navode iz ovakvih prijava, vrtići u svojim izvješćima u pravilu demantiraju, a prijave ne sadrže podatke temeljem kojih bi Ured pravobraniteljice mogao upućivati preporuke za ispitivanje slučaja ili promjenu uvjeta ili donesenih odluka.

Prijave o nasilnim, neprofesionalnim i neetičnim ponašanjima radnika u predškolskim ustanovama sadržavaju navode o zabranjivanju djeci pojedinih aktivnosti, prisiljavanju djeteta na sudjelovanje u drugim aktivnostima za koje ne pokazuje interes, ismijavanju i omalovažavanju od strane odgojitelja, neprimjerenim tjelesnim kontaktima i fizičkom nasilju (bockanje, stiskanje, štipanje).

U prošloj godini medijski je bio popraćen slučaj pritužbe roditelja na postupanje odgojiteljice u dječjem vrtiću, koja je, prema navodima roditelja, dvojicu dječaka kaznila „zatvaranjem“ na tavan. Roditelj je zatim ukazao i na postupke roditelja druge djece i djelatnika vrtića, koji su potaknuli na stigmatizaciju i „javni linč“ nestašnih dječaka nakon tog događaja. Uputili smo dječjem vrtiću preporuku da zaštiti djecu, MZOS-u i AZOO-u predložili smo provedbu inspekcijskog i stručno-pedagoškog nadzora te smo od policije zatražili da ispita postojanje sumnje na počinjenje kaznenog djela od strane odgojiteljice. Iako u postupku stručno-pedagoškog nadzora nije bilo moguće sa sigurnošću ustanoviti jesu li djeca boravila zatvorena na tavanu ili im je odgojiteljica „zaprijetila“ time, AZOO je utvrdio da se „*može pretpostaviti da je odgojiteljica u postavljanju granica prilikom neprihvatljivog ponašanja djece koristila neprihvatljiv postupak*“ te je vrtić odgojiteljici izrekao upozorenje pred otkaz ugovora o radu. Neugodno smo iznenađeni slučajevima primjene nasilja u discipliniranju djeteta, kojim odrasli žele spriječiti ili kazniti neko djetetovo ponašanje. Primjena nasilnih postupaka u odgoju i discipliniranju djece nezakonita je i stručno-pedagoški neprihvatljiva, stoga takvi postupci predstavljaju povredu radne obveze odgojno-obrazovnog radnika, a u određenim slučajevima mogu biti kažnjivi i prema Kaznenom zakonu.

Iz pritužbi na ponašanje, vrednovanje znanja, ocjenjivanje i pedagoške mjere u **osnovnom i srednjem obrazovanju** vidljiv je širok raspon neprimjerenih ponašanja, nekompetentnosti u stručnom i pedagoškom radu, nesenzibiliziranosti odgojno-obrazovnih radnika za prava i interese djece te nepoduzimanje mjera zaštite prava djeteta na koje su obvezni temeljem ZOOSŠ-a, ZPOO-a i Obiteljskoga zakona. Nažalost, zbog neodgovarajuće kontrole i vrednovanja rada odgojno-obrazovnih radnika unutar same škole te izostanka praćenja njihova rada i vođenja evidencija o tome od ravnatelja i drugih zaduženih osoba, izostaju materijalni dokazi o radu i ponašanju radnika kao mogući dokaz lošeg i štetnog postupanja prema djetetu. Time je otežano i poduzimanje mjera i sankcija zbog povrede prava djece u školi.

Poseban problem su slučajevi u kojima škole ne prepoznaju na vrijeme teškoće djeteta i ne uvažavaju nužnost individualnog pristupa svakom djetetu u odgoju i obrazovanju, osobito pri vrednovanju znanja, što nerijetko dovodi do kršenja prava pa i do narušenog zdravstvenog stanja djeteta i pojave tzv. „socijalne fobije“. Primjer je slučaj učenice koja je pala razred zbog jedne negativne ocjene jer nije mogla dobiti prolaznu ocjenu iz jednog dijela nastavnog predmeta. AZOO je u nadzoru utvrdio da „*škola nije prepoznala učenicu kao dijete kojem je potrebna podrška u emocionalnom smislu iako im je poznato da je obiteljska pozadina učenice složena... temeljem toga ne bi se moglo reći da je škola bila senzibilizirana i zainteresirana za pomoć učenici... u školi su bilježeni događaji i uočene su karakterne osobine učenice, njezina povučенost, nedovoljna ustrajnost i uspjehnost, izbjegavanje stresnih situacija ispitivanja i sl. Međutim, to se nije pratilo i podržavalo.*“

Neki odgojno-obrazovni radnici ne pridržavaju se pravila ocjenjivanja do te mjere da prosvjetna inspekcija mora poništavati nezakonito zaključene ocjene na kraju nastavne godine, kao i ocjene na popravnim ispitima. U jednom takvom slučaju u kojem je utvrđen nezakoniti rad nastavnice i formalni propus-

ti ravnatelja u organizaciji ispita i sastavu povjerenstva, prosvjetna inspekcija je utvrdila da „*su povrijeđeni prava i interesi učenika škole, koji su bili prisiljeni više puta polagati ispit pred povjerenstvom... učenici i njihovi roditelji ne mogu snositi posljedice nezakonitog i nemarnog odnosa odgovornih osoba škole u obavljanju svog posla.*“ Prosvjetna inspekcija utvrdila je također da je nastavnica na ispitu pred povjerenstvom „*samovoljno upisivala u zapisnike o polaganju ispita kao konačne ocjene na ispitu (ocjene uspjecha) one ocjene za koje je smatrala da učenike treba ocijeniti, a ne one ocjene koje su većinom glasila utvrdila povjerenstva na ispitu, što je postupanje protivno Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Statutu škole*“, te je prosvjetni inspektor podnio ravnatelju prijedlog da izda nastavnici pisano upozorenje na obveze iz radnog odnosa, uz mogućnost redovitog otkaza ugovora o radu. Pored toga, prosvjetni inspektor je, zbog povreda propisa, zanemarivanja i nesavjesnog obavljanja obveza poslovnog i stručnog voditelja, podnio prijedlog za razrješenje ravnatelja kao odgovorne osobe škole, budući da je utvrđeno da je do povreda prava učenika došlo i zbog propusta ravnatelja u postupku organizacije ispita i sastava povjerenstva.

Iz pritužbi na vrednovanje znanja, ocjenjivanje i pedagoške mjere u osnovnom i srednjem obrazovanju vidljivo je da roditelji i učenici nisu informirani o zakonskoj proceduri i mogućnostima podnošenja prigovora protiv ocjene i pedagoške mjere i mogućnostima podnošenja zahtjeva za polaganje ispita pred povjerenstvom. O tome vrlo često nisu informirani niti učitelji i nastavnici, koji bi ih trebali uputiti, pa roditelji ostaju uskraćeni za te informacije i propuštaju rokove ulaganja prigovora i drugih pravnih lijekova.

Preporučujemo školama da učenike i roditelje na početku školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi te sa zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Posebno naglašavamo nužnost zakonitog i odgovarajućeg stručno-pedagoškog postupanja učitelja i nastavnika prilikom provođenja ispita pred povjerenstvom i popravnih ispita, kao i nužnost primjerene komunikacije s učenicima i podržavajućeg pristupa prema učenicima pri provedbi ispita, kako bi im se olakšalo pokazivanje znanja iz nastavnog predmeta u toj, za njih stresnoj, situaciji.

Kao problem javlja se i nemogućnost podnošenja prigovora roditelja/zakonskog zastupnika djeteta na nalaz AZOO o stručno-pedagoškom nadzoru. Smatramo da učenik mora imati mogućnost sudjelovati u svim dijelovima odgojno-obrazovnog procesa i u postupcima koji se na njega odnose te da bi učeniku i u postupku nadzora trebalo dati mogućnost sudjelovanja, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje. Sudjelovanje je moguće ostvariti pisanom anketom, razgovorom s učenikom, davanjem prilike učeniku da izrazi svoje mišljenje i stavove, kao i pravom prigovora na rezultat nadzora, na što smo upozorili MZOS u preporuci povodom završetka prvog polugodišta šk. god. 2013./2014.

Uočavamo propuste u komunikaciji odgojno-obrazovnih ustanova s medijima, u prikupljanju podataka o djeci, uvođenju videonadzora, fotografiranju djece, stavljanju podataka na internetske stranice odgojno-obrazovne ustanove, što ponekad ugrožava dobrobit djece i narušava odnose škole i roditelja oko zaštite privatnosti djece. Odgojno-obrazovnim radnicima preporučujemo, uz primjenu *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, u slučaju dvojbi konzultirati i Agenciju za zaštitu osobnih podataka. Upozoravamo ih, također, da su Kaznenim zakonom kao kaznena djela zbog povrede privatnosti propisani *neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne i povreda privatnosti djeteta*.

Primali smo i upite školskih ustanova o načinu postupanja u slučaju kršenja prava i obveza od strane odgojno-obrazovnih radnika i tehničkog i pomoćnog osoblja škole. U takvim slučajevima upućivali smo na radnopravnu odgovornost radnika, izražavajući stav da osobe koje su povrijedile neku od obveza iz radnog odnosa ili iz Etičkog kodeksa ustanove, koja se odražava na prava i interese djece, ne bi smjele raditi s djecom i/ili u blizini djece, o čemu je u konačnici ovlašten odlučiti ravnatelj kao stručno-pedagoški voditelj ustanove. Škole su nam se obraćale s molbom za savjet i uputu kako postupiti u slučaju sumnje na psihičke poteškoće radnika koje utječu ili mogu utjecati na sposobnost odgojno-obrazovnog radnika za rad s djecom. Upućivali smo na odredbe Zakona o radu koje ovlašćuju poslodavca

da radnika uputi na liječnički pregled i odredbe ZOOSŠ koje propisuju na koji način i u kojim slučajevima škola može uputiti radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti.

Ponekad, međutim, ovlašteni liječnik koji obavlja prosudbu radne sposobnosti ne utvrdi nesposobnost za rad odgojno-obrazovnog radnika, iako je očigledno da radnik svojim postupanjem i ponašanjem ugrožava djecu. Primjer za to je slučaj učiteljice razredne nastave protiv koje primamo pritužbe zbog njezina rada, ponašanja i odnosa prema djeci, a za koju je ovlašteni liječnik utvrdio da je sposobna za rad, iako je iz navoda roditelja i djece te informacija kojima raspolažemo, vidljivo da učiteljica iskazuje poteškoće u radu, neprimjereno se ponaša i obraća djeci, ostavlja ih bez nadzora i postupka nepedagoški. Iako je učiteljica upozorena na prava i obveze iz radnog odnosa te iako je AZOO izrekao školi mjere koje treba poduzeti, uključujući i pojačano praćenje rada učiteljice, i dalje nema poboljšanja u njezinome radu. Ovaj primjer ukazuje na neučinkovitost postojećih mehanizama radnog prava i mjera iz stručno-pedagoškog nadzora prema odgojno-obrazovnim radnicima te na nužnost uspostave sustava licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika i periodične provjere sposobnosti za rad s djecom.

Poseban problem koji smo uočili tijekom posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama je neinformiranost o nužnosti i načinu **provjere postojanja zapreka za zasnivanje radnog odnosa** pri zapošljavanju radnika ili pri drugoj vrsti angažiranja osoba u radu koji uključuje kontakte s djecom. Ponekad se takva provjera ni ne obavlja. Na temelju nekoliko upita odgojno-obrazovnih ustanova, preporučili smo mjere provjere za privremeno ili trajno angažiranje ili zapošljavanje djelatnika radi sigurnosti djece. Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (ZPOO) i ZOOSŠ-om i propisane su zapreke za zasnivanje radnog odnosa i rad u školskoj i predškolskoj ustanovi u slučaju pravomoćne osude za neko od kaznenih djela navedenih u tim zakonima, kao i u slučaju da se protiv osobe vodi kazneni postupak za neko od tih kaznenih djela. Time je za odgojno-obrazovne ustanove propisana obveza da za svaku osobu koja dolazi u kontakt s djecom provjere vodi li se protiv nje kazneni postupak za neko kazneno djelo iz tih zakona te je li ona pravomoćno osuđena za kazneno djelo, što je zapreka za zapošljavanje i rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Prema informacijama dobivenim od predškolskih i školskih ustanova, one prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad u ustanovi uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (kolokvijalno često nazivano „potvrda o nekažnjavanju”). Međutim, dozajemo da te ustanove ne provjeravaju postoji li pravomoćna osuda koja je zapreka za obavljanje rada u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Smatramo nužnim da odgojno-obrazovne ustanove, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu koji uključuje redovite kontakte s djecom (zasnivanjem radnog odnosa ili na drugi način), pored uvjerenja nadležnog općinskog suda da nije u tijeku kazneni postupak ili da nije izrečena nepravomoćna presuda za neko od kaznenih djela, provjere postojanje ili nepostojanje pravomoćne osude za kaznena djela iz ZOOSŠ-a i ZPOO-a, ali i za tzv. „spolne delikte” iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, odnosno, da od Ministarstva pravosuđa pribave i podatke o neosuđivanosti osobe, odnosno *posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije* iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđena za navedena kaznena djela.

Susrećemo se i sa slučajevima u kojima ravnatelj škola traže savjet kako zaštititi djecu od spolnog uznemiravanja i zlouporabe, a istovremeno osigurati zakonska prava osumnjičenog radnika protiv kojeg još nije pokrenut kazneni postupak, a kojeg ustanova prema postojećim propisima ne može suspendirati samo zbog sumnje da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Škole upućujemo da je u tim slučajevima svrsishodno preispitati radnopravnu i etičku odgovornost radnika škole, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. Načelno smatramo da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i zaštititi učenike na način da taj radnik ne bi smio nastaviti rad s djecom niti biti u blizini djece dok se u potpunosti ne otklone sumnje. Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise, o čemu više pišemo u dijelu izvješća o pravu djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlouporabe.

S obzirom na brojnost pritužbi na postupanje radnika i drugih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova prema djeci, u našim izvješćima ističemo potrebu njihova kontinuiranog stručnog osposobljavanja i

usavršavanja u području ljudskih prava i prava djece, ali i upoznavanje djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela, posebice CZSS-a, liječnika i policije, kako bi se poboljšala njihova međusobna suradnja i omogućilo pravovremeno i koordinirano poduzimanje aktivnosti radi zaštite djeteta. Ističemo i važnost stručnog usavršavanja i dodatnog zapošljavanja školskog administrativnog osoblja pravne struke radi kvalitetnijeg rješavanja radnopravnog statusa radnika, kako problemi iz tog područja ne bi štetili ostvarivanju prava i interesa djece.

Prema podacima AZOO-a, u 2013. su provedena 393 nadzora, od čega 28 u predškolskim ustanovama, 240 u osnovnoškolskim ustanovama i 125 u srednjoškolskim ustanovama. U 64 nadzora zatraženo je mišljenje djece (putem razgovora, ankete i sl.). Stručno-pedagoški nadzori su, u najvećoj mjeri, provedeni povodom ocjenjivanja odnosno praćenja učenikovih postignuća te neprofesionalnog postupanja odgojno-obrazovnih radnika prema djeci.

Prema podacima Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), u 2013. su provedena 44 stručno-pedagoška nadzora u školama, te se, prema navodima ASOO-a, kod svakog pojedinačnog nadzora, ako je to moguće, razgovara s učenicima i traži njihovo mišljenje.

Kako bi se u odgojno-obrazovnom sustavu osigurala sustavna i djelotvorna kontrola rada svih radnika, ističemo potrebu kontinuiranog osposobljavanja i usavršavanja te dodatnog zapošljavanja prosvjetnih inspektora, kao i stručno-pedagoških nadzornika u AZOO-u i ASOO-u. Broj stručno-pedagoških nadzornika i prosvjetnih inspektora i dalje je nedostatan za sustavno praćenje i nadziranje rada odgojno-obrazovnih ustanova, a nemamo ni informacija da bi se pristupilo sustavnijem popunjavanju radnih mjesta inspektora i nadzornika koji bi svojim radom pridonijeli većoj zakonitosti i stručnosti rada u tim ustanovama te boljoj zaštiti prava djece.

Izostanak odgovarajuće regulative i nedostatne kompetencije radnika i ostalih djelatnika škola otežavaju pravovremenu i učinkovitu zaštitu djece. Iako je prošlo više od tri godine od kada je istekao rok za donošenje pravilnika kojim bi se trebao propisati program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencijske za rad odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, nemamo informacija o radu na uspostavi sustava **licenciranja rada** učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja kojim bi se omogućila periodična provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom i bolja kvaliteta odgojno-obrazovnog rada.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - U osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, pritužbe su se pretežno odnosile na neorganiziranje dopunske i dodatne nastave u školama, organizaciju školskih izleta i ekskurzija, na promidžbu i prodaju u školama, na prava darovite djece, na preopterećenost i neodgovarajuću organizaciju teorijske i praktične nastave i vježbi u strukovnim školama.

I roditelji i djeca upozoravaju na to da se u brojnim školama ne provode **dopunska i dodatna nastava**. Nerijetko podsjećamo škole na zakonsku obvezu organiziranja dopunske nastave za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju. Podsjećamo također da su, prema ZOOSŠ, škole dužne posebnu pomoć pružati djeci koja imaju pravo na školovanje u RH, a ne znaju ili nedostavno poznaju hrvatski jezik te da su, radi učinkovite integracije tih učenika, škole dužne organizirati individualne i skupne oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada kojima se tim učenicima omogućuje svladavanje hrvatskog jezika i nadoknađuje nedovoljno znanje u pojedinim nastavnim predmetima, i to putem pripreme i dopunske nastave. Smatramo da su škole u ispunjavanju ovih obveza dužne zatražiti odgovarajuću materijalnu i kadrovsku podršku MZOS-a.

Prijave povreda prava **darovite djece** ukazuju nam da neke škole ne prepoznaju na vrijeme darovitost kod djeteta, ne prate njegove obrazovne potrebe, ne organiziraju dodatni rad prema djetetovim sklonostima, sposobnostima i interesima, zbog čega bi više pažnje trebalo usmjeriti na uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika kroz dodatnu nastavu i druge oblike rada. Primali smo i pritužbe na način provedbe natjecanja i vrednovanje rezultata natjecanja u organizaciji AZOO-a. Neuređenost područja prava darovite djece i nepostupanje u skladu s njihovim interesima, dijelom je i posljedica izostanka odgovarajuće regulative, budući da su na snazi stari pravilnici o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika. Novi pravilnik koji bi trebao urediti prava darovite djece još nije

donesen, a od MZOS-a doznajemo da je u pripremi. Smatramo da bi se tim pravilnikom trebala detaljnije urediti pitanja uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika, kao i pravila postupanja i sudjelovanja djece na natjecanjima.

Obraćali su nam se roditelji s pritužbama na **promidžbu i prodaju proizvoda** u školama koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. Za sada je procjena je li neka prodaja u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja prepuštena ravnateljima koji bi trebali spriječiti svaku aktivnost u školi koja prema svojoj svrsi ne odgovara ciljevima odgoja i obrazovanja. Međutim, u nekim slučajevima ravnatelji ne prepoznaju takve aktivnosti. Primjerice, obaviješteni smo da je škola organizirala sajmove i pozivala roditelje i djecu da u školu donesu hranu i piće za prodaju na školskome sajmu, gdje su se tako našla i alkoholna pića. Prosvjetna inspekcija MZOS-a je, na naše traženje, zabranila prodaju alkoholnih pića u školi. Zakonski propisi bi trebali sadržavati jasne zabrane i ograničenja prodaje u odgojno-obrazovnim ustanovama koja šteti ili može štetiti djeci, o čemu pišemo u dijelu izvješća o našem sudjelovanju u izradi propisa.

Prošlu godinu obilježile su prijave učenika **strukovnih medicinskih škola** (za stjecanje kvalifikacije medicinska sestra/tehičar opće njege), na preopterećenost i pretjeranu količinu nastavnih obveza te na neodgovarajući raspored satnice teorijske i praktične nastave i vježbi. Učenici nas obavještavaju da uz postojeći raspored nemaju dovoljno vremena za učenje i odmor, posebno kad je riječ o učenicima putnicima. Primjerice, učenici jedne srednje medicinske škole navode da im praktična nastava u zdravstvenoj ustanovi počinje u 7.00 sati i traje do 10.00 sati, da nastava u školi počinje u 13.00 sati i traje do 19.00 sati, što znači da im tijekom dana ne ostaje vremena ni za učenje ni za slobodne aktivnosti. Pri tome, učenici putnici, uz vrlo rana ustajanja i nedostatak prijevoza, nakon praktične nastave borave u školi u neprimjerenim uvjetima čekajući početak teorijske nastave. Učenici su odbili pohađati nastavu i zahtijevali rasterećenje te odvojeno održavanje prakse i nastave.

Uputili smo preporuku MZOS-u da provjeri usklađenost satnice i rasporeda teorijske i praktične nastave i vježbi u srednjim medicinskim školama s važećim propisima iz područja strukovnog obrazovanja te da u suradnji s učenicima pronađe rješenje koje će im omogućiti rasterećenje, uz primjereniji raspored teorijske i praktične nastave i vježbi te vrijeme potrebno za učenje i slobodne aktivnosti. Upozorili smo na odredbe Zakona o strukovnom obrazovanju, o tome da učenik ne može biti istoga dana i na nastavi u ustanovi za strukovno obrazovanje i na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, osim iznimno, iz opravdanih razloga, uz odobrenje MZOS-a. Upozorili smo i na odredbu DPS-a srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja o obvezi škole da osigura boravak učenicima koji iz objektivnih razloga dolaze u školu prije nastave ili moraju čekati prijevoz.

U jednom primjeru stručno-pedagoškog nadzora u srednjoj medicinskoj školi, koji je provela ASOO, proizlazi da tjedno opterećenje učenika trećih i četvrtih razreda nije usklađeno sa Strukovnim kurikulumom za stjecanje kvalifikacije medicinska sestra opće njege - medicinski tehničar opće njege; da je propisano maksimalno tjedno opterećenje učenika trećih i četvrtih razreda 38 sati, a da su dnevnom realizacijom nastave u trajanju od tri sata vježbi u bolnici te sedam sati stručno-teorijske nastave i vježbi u školi učenici opterećeni s 50 sati. Utvrđeno je, također, da škola nema organizirano vrijeme niti skrb o učenicima u vremenu pauze između praktične i teorijske nastave. Prosvjetna inspekcija MZOS-a utvrdila je da je organizacija nastave u školi protivna propisima, zbog čega je prosvjetna inspekcija predložila razrješenje ravnateljice, a škola je donijela novu organizaciju nastave.

Radi poboljšanja uvjeta obrazovanja učenika srednjih medicinskih škola, MZOS je planirao i sljedeće mjere: provođenje savjetodavnog nadzora od strane povjerenstva, radi utvrđivanja stvarnog stanja u provedbi kurikuluma u svim školama koje ga izvođe, izradu programa mjera za unapređenje kvalitete strukovno-teorijske i kliničke nastave u svim školama, izradu akcijskog plana za unapređenje uvjeta obrazovanja učenika koji pohađaju medicinske škole, unapređenje okvira za pristup učenika završnih razreda srednjih medicinskih škola na visoka učilišta, osnivanje radne skupine za sustavno praćenje implementacije strukovnog kurikuluma i unapređenje zakonskog okvira. Izvješće o provedbi tih aktivnosti još očekujemo.

U 2013. nastavile su se polemike oko načina donošenja i sadržaja programa **zdravstvenog odgoja** u školama te protivljenja pojedinih udruga, roditelja, crkvenih vlasti i nekih odgojno-obrazovnih radnika pojedinim dijelovima tog programa. Stajalište pravobraniteljice za djecu prema zdravstvenom odgoju i svim njegovim sastavnicama je nepromijenjeno od 2007. Naš temeljni stav koji proizlazi iz odredbi Konvencije o pravima djeteta je da dijete ima bezuvjetno pravo na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njegovog zdravlja i nitko, pa ni roditelji ne smije djetetu uskratiti to pravo. Više o tome pišemo u posebnom poglavlju izvješća.

Od školske godine 2012./2013. uvedena je eksperimentalna provedba Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u nekoliko osnovnih i srednjih škola. Smatramo nužnim uvesti **građanski odgoj i obrazovanje** u sve škole kao obvezni sadržaj/nastavni predmet. Iz kontakata s učenicima uočavamo kako oni nisu u potpunosti informirani o dječjim i ljudskim pravima kao ni o odgovornostima. I sama djeca su nam, prilikom obilazaka odgojno-obrazovnih ustanova, potvrdila da im sadržaji građanskog odgoja i obrazovanja u školi nedostaju te da žele učiti te sadržaje u školi.

2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Nesporazumi između roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova, izostanak primjerene komunikacije, a ponekad i nasilna ponašanja roditelja prema odgojno-obrazovnim radnicima problemi su koji se često javljaju kao dodatni teret, uz osnovni problem ili teškoću kod djeteta, a nerijetko su i glavna tema pritužbi upućenih Uredu. Nerijetko neprimjeren i nesuradnički odnos roditelja i odgojno-obrazovnih radnika imaju za posljedicu pojavu teškoća u učenju i funkcioniranju djeteta u razrednoj sredini.

Odnos s roditeljima radnici odgojno-obrazovnih ustanova često ističu kao najzahtjevniji dio posla i najslabijom karikom u svome radu. Pritužuju se na prevelika i nejasna očekivanja roditelja, nezainteresiranost, prikrivanje informacija, nerazumijevanje, nepovjerenje, neuvažavanje stručnosti, optuživanje za problem njihovog djeteta pa i na grubo i agresivno ponašanje roditelja prema njima.

Roditelji optužuju odgojno-obrazovne radnike za neprimjeren i neprofesionalan odnos prema njihovu djetetu, često inzistirajući na usvajanju njihovih uputa za rad s djetetom; preuzimaju ulogu organizatora rada škole, smatraju da mogu donositi konačne odluke samostalno prosuđujući što je zakonito, a što nezakonito, ponekad i do mjere koja narušava normalno funkcioniranje odgojno-obrazovnog procesa u školi. Ponekad roditelji pokreću i sudske postupke protiv škole, ustrajući u svojem viđenju problema i načina njegova rješavanja, ne uviđajući da tako narušeni odnosi štete prvenstveno djetetu. Osim toga, roditelji ponekad, frustrirani trenutačnom situacijom i nerješavanjem problema, iznose slučaj u medije, očekujući da „institucije“ riješe problem te time ugrožavaju djetetovu privatnost i dodatno zaoštravaju narušene odnose sa školom.

U jednom slučaju nadzora u školi, zbog dugogodišnjeg narušenog odnosa roditelja i radnika škole, koji su obilježile brojne međusobne optužbe, AZOO je odredila da, zbog izuzetno narušene komunikacije između roditelja i škole, škola treba odrediti jednu osobu od povjerenja s kojom će roditelji komunicirati o svemu što se tiče djeteta. Nakon toga dijete više nije željelo razgovarati s radnicima škole koji nisu bili „određeni“ za komunikaciju s njime. Nemogućnost pojedinih stručnih radnika škole, primjerice psihologa, da komuniciraju s djetetom, zbog postojećeg sukoba odraslih, znači da djetetu u slučaju potrebe ne mogu biti na raspolaganju svi školski resursi jer se tome protive roditelji. Sve to dovodi do produbljivanja problema i poteškoća kod djeteta.

Na drugoj strani, neki odgojno-obrazovni radnici i ravnatelji doista teško prihvaćaju primjedbe roditelja pa iskazuju snažnu uznemirenost i uvrijeđenost reakcijama roditelja. Ponekad teško prihvaćaju pritužbe roditelja, uvjereni da je njihova ustanova nepravedno i neopravdano optužena ili napadnuta, umjesto da u problemskoj situaciji pokušaju kritički sagledati i unaprijediti vlastiti rad. Škola ili vrtić kojima nije posve jasna njihova odgojno-obrazovna uloga i koji, primjerice, odustaju od uspostave suradničke komunikacije, neće moći ostvarivati ciljeve odgoja i obrazovanja ni u odnosu prema pojedinom djetetu ni prema ostaloj djeci. No, u situaciji u kojoj procijeni da se roditelj ponaša nekontrolirano, neprimjereno i za dijete ugrožavajuće, odgojno-obrazovni

radnik ne smije dvojiti hoće li informaciju prenijeti CZSS-u, a u slučaju napada i prijetnji dužan je tražiti i intervenciju policije.

Roditelji ponekad zahtijevaju od odgojno-obrazovnih radnika informacije o drugim učenicima, njihovom statusu i obiteljskoj situaciji te se, budući da ih ne mogu dobiti, obraćaju pravobraniteljici, očekujući povratnu informaciju o drugom djetetu, o tome je li obitelj u tretmanu CZSS-a i slično. Pri tome često ne prihvaćaju obrazloženja da je riječ o osobnim podacima koje škola i pravobraniteljica moraju štiti sukladno zakonu i najboljem interesu djeteta.

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

64

Ponekad radnici odgojno-obrazovnih ustanova zaboravljaju da neke informacije nije primjereno ni pedagoški opravdano prosljeđivati roditeljima posredstvom djece. Primjerice, razrednikova poruka upućena djetetu pred cijelim razredom da roditeljima prenese upozorenje kako moraju platiti školsku prehranu ili izvanškolsku aktivnost, primjer su nesmotrenog i neprofesionalnog postupanja i neprimjerene komunikacije s roditeljima te predstavljaju povredu privatnosti djeteta. Problemi koji se tiču odraslih osoba, a koji mogu dodatno opteretiti dijete, moraju se rješavati isključivo u izravnom odnosu radnika škole i roditelja.

Mnogi nesporazumi i nedoumice proizlaze iz nedovoljne informiranosti roditelja, kao i njihove needuciranosti o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove te se mogu preduhitriti i riješiti informiranjem roditelja o stručnim i propisanim postupanjima odgojno-obrazovne ustanove. Roditelji se moraju prvenstveno obratiti odgojno-obrazovnim radnicima (razredniku, učitelju, odgajatelju, stručnoj službi škole) ili ravnatelju, koji bi u svakoj situaciji trebali biti otvoreni za komunikaciju s njima. Poželjno je i operacionalizirati postupke vezane uz komunikaciju s roditeljima, a odgojno-obrazovni radnici trebaju prihvatiti da roditelj ima pravo na svoj doživljaj pojedinih postupaka u školi te da treba dobiti stručne i argumentirane odgovore na svoja pitanja. Ponekad je nepružanje potrebnih informacija roditeljima uzrokovano nepoznavanjem propisanih pravila postupanja škole i odgojno-obrazovnog radnika pojedinačno te obveza i odgovornosti škole prema djeci i roditeljima.

Ravnatelji i odgojno-obrazovni radnici trebali bi na početku školske godine dati roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, pravima i obvezama učenika, propisima kojima se uređuje odgojno-obrazovni proces te ih upoznati sa školskim aktima, kao što su Školski kurikulum, Godišnji plan i program rada škole, Statut, Kućni red te protokoli po kojima škola postupi. Potrebno je roditelje na vrijeme upoznati s procedurom i svim mogućnostima zaštite prava djeteta, s načinima komunikacije s odgojno-obrazovnom ustanovom i s obavezom roditelja da ustanovu obavještavaju o svim okolnostima koje su važne i koje mogu utjecati na djetetov odgoj i obrazovanje. Takvu preporuku je pravobraniteljica uputila MZOS-u povodom početka drugog polugodišta školske godine 2013./2014. Osim toga, potrebno je kontinuirano jačati kompetencije odgojno-obrazovnih radnika i osposobljavati ih za profesionalnu i primjerenu komunikaciju s roditeljima i mirno rješavanje sukoba i teškoća koje se pojave u međusobnim odnosima.

2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

U 2013. godini bilježimo porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje, sa 62 prijave u 2012. na 89 prijava, koje se većinom odnose na sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja.

Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 36.103 djece s teškoćama u razvoju što čini 7,1% od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 17. veljače 2014.). U ukupnom broju više je dječaka (62%) u odnosu na djevojčice (38%). Najviše je djece u dobi od 10-14 godina (47,4%), a najmanje od 0-4 godina (2,8%).

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja - Najčešće prepreke ostvarivanju prava djece s TUR na predškolski odgoj i obrazovanje odnose se na nedostatne kompetencije odgojitelja za rad

s djecom s TUR, nedostatnu stručnu podršku odgojiteljima, ograničene resurse jedinica lokalne samouprave te negativne stavove odgojitelja prema djeci s TUR.

Najveći broj prijava odnosio se na **nemogućnost upisa djece s TUR u vrtiće**, ograničavanje ili skraćivanje boravka u vrtićima i nemogućnost ostvarivanja podrške za dijete u vidu pomagača. Vrtići najčešće navode spremnost upisa djece s TUR, uz pretpostavku da imaju ostvarene uvjete za upis, odnosno da imaju dovoljno zaposlenih odgojitelja i stručnih suradnika te da je vrtić pristupačan djetetu s obzirom na prirodu njegove teškoće. No, ponekad su nedovoljni kapaciteti i nedostatan kadar samo izgovori kojima vrtići nastoje opravdati nedovoljnu spremnost i želju za uključivanjem djece s TUR.

Odgojitelj ima najveću odgovornost i utjecaj na razinu i kvalitetu djetetove uključenosti jer provodi veći dio odgojno-obrazovnog rada s djetetom te je nužno osigurati mu dodatnu edukaciju i odgovarajuću stručnu podršku putem stručnih suradnika u vrtiću i pomagača za djecu s TUR. Za provođenje kvalitetnog odgojno-obrazovnog rada s djecom s TUR odgojitelj treba posjedovati višu razinu profesionalnih kompetencija te se treba i kontinuirano stručno usavršavati. Nedovoljno poznavanje teškoća u razvoju može negativno utjecati na djetetovo napredovanje i odgojiteljevu pogrešnu percepciju djeteta. Primjerice, odgojitelji ponekad opisuju dijete s ADHD-om kao *neposlušno, tvrdoglavo, razmaženo, lijeno, svojeglavo*... neznajući da je za djecu s ADHD-om karakteristična iznimna zaboravljivost u dnevnim aktivnostima, učestalo mijenjanje aktivnosti i prelaženje s jednog nedovršenog zadatka na drugi, teškoće u praćenju uputa i pridržavanju pravila. Također smo se često susretali i sa stavovima da je dijete s poremećajima iz autističnog spektra nemoguće uključiti u grupu jer se *ono ne uklapa i ne može funkcionirati u grupi*, umjesto razumijevanja da je djetetu potrebno omogućiti primanje informacija putem vizualnih poticaja i potkrepljenja jer mu vizualni poticaji, više nego govorni, omogućuju usmjerenje na poruku. Valja naglasiti i da pojedini nepoželjni oblici djetetovog ponašanja mogu biti dio etiologije i bioloških obilježja djece s TUR, no isto tako mogu biti i djetetov odgovor na neodgovarajuću okolinu za igru i učenje.

Postupali smo u brojnim predmetima koji su se odnosili na nemogućnost osiguravanja podrške u vidu **pomagača/asistenata za djecu s TUR**. Mnoge su nas lokalne zajednice izvijestile da zbog ograničenih proračunskih sredstava nisu u mogućnosti zapošljavati nove stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskog smjera, dodatne odgojitelje i pomagače. Nedorečenost propisa s područja odgoja i obrazovanja rezultira neujednačenom praksom pa tako u nekim lokalnim zajednicama djeca nemaju pomagača, u drugim ga imaju samo na nekoliko sati dnevno (najčešće 2-4 sata), a ponegdje i cjelodnevno. Neki vrtići rješenje pronalaze u zapošljavanju odgojitelja-pripravnika za stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, koji dio svog radnog vremena radi kao pomagač, a dio kao odgojitelj.

Najčešće se djeca s TUR ne uključuju u aktivnosti poput izleta, odlazaka u kino/kazalište/muzej, školu plivanja ili klizanja te višednevne programe odgoja i obrazovanja (ekskurzije, terenska nastava, škola u prirodi) jer, ako i imaju pomagača kojeg financira osnivač, financiranje ne pokriva ove aktivnosti. U jednom slučaju obratila nam se majka kojoj je rečeno da tijekom ljeta, odnosno za vrijeme godišnjih odmora, njezino dijete ne može pohađati vrtić. Uz posredovanja Ureda, vrtić je ipak omogućio djetetu dolazak u vrtić i u ljetnim mjesecima.

Postupajući u predmetima ove problematike, Ured je savjetovao vrtiće i roditelje na koje sve načine mogu ostvariti financiranje pomagača, inicirao je aktivitet samih vrtića u traženju sredstava za financiranje, u slučaju da osnivači nisu iskazali podršku u financiranju, poticao ih na mogućnost korištenja sredstava EU-a putem apliciranja na natječaje koji se odnose na uključivanje djece s TUR. Upućivali smo vrtiće da već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR, poduzimaju sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje. Također smo upućivali vrtiće da se, ako osjete potrebu za dodatnom edukacijom u području određene razvojne teškoće i/ili prilagodbe metode i načina rada s djecom s TUR, obrate za stručnu pomoć i podršku AZOO-u. Preporučili smo mnogim lokalnim zajednicama da povećaju ulaganja u razvoj inkluzivne odgojno-obrazovne prakse kao nove socijalne investicije jer unapređenje sposobnosti djece s TUR može pridonijeti njihovom zapošljavanju čime dugoročno mogu pridonijeti prosperitetu svoje zajednice.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja - Problematiku vezanu uz inkluzivno osnovnoškolsko obrazovanje djece s teškoćama u razvoju možemo promatrati kroz (ne)zadovoljenje tri osnovna preduvjeta uspješne inkluzije: subjektivni, objektivni i organizacijski.

Subjektivni preduvjet razvoja inkluzivne prakse pretpostavlja kompetencije odgojno-obrazovnih radnika i pozitivne stavove prema djeci s TUR. U neposrednom radu dolaze do izražaja i brojni nedostaci u praktičnoj provedbi inkluzije pa smo se susretali s pritužbama: da učitelji/nastavnici nisu dovoljno senzibilizirani te ne prilagođavaju pristup, metode i oblike rada djetetovim teškoćama; da je nedovoljno praćenje učenika od strane stručne službe i nedostatan angažman škole u poduzimanju mjera za zaštitu najboljeg interesa učenika s TUR; da su učestali pokušaji roditelja druge djece-vršnjaka da protestom, medijskim istupima ili bojkotom nastave pokušaju iznuditi prelazak djeteta s TUR u drugu školu.

Suradnja roditelja i škole nužan je preduvjet inkluzije. U praćenju ove problematike, možemo zamijeti da suradnja postoji dok se ne pojave problemi. Kako raste intenzitet problema i nemogućnost njihovog rješavanja, bilo od strane škole, bilo od strane roditelja, suradnički odnos sve više poprima nijanse nesuradnje i nepovjerenja. U takvim slučajevima, većinom nam se obraćaju nezadovoljni roditelji za pomoć. U manjem broju slučajeva, obratile su nam se škole kada „više nisu mogle s djetetom“ tražeći savjet. U tim slučajevima upućivali smo ih AZOO-u ili smo sami zatražili postupanje AZOO-a. Nakon provedenog nadzora AZOO je uočio problem narušenog odnosa povjerenja te komunikacije i prijenosa informacija roditeljima preko razrednika. Pojedine škole nemaju ni izrađene planove intervencije za promjenu nepoželjnih oblika ponašanja učenika s TUR ni individualizirane odgojno-obrazovne programe, unatoč postojanju rješenja o primjerenom programu školovanja. Škole nemaju razvijenu kontinuiranu suradnju sa CZSS-ima, već se njihovo uključivanje najčešće promatra samo kroz intervencije obiteljsko-pravne zaštite, najčešće mjere upozorenja roditeljima. Stručni tim škole u suradnji s CZSS-om trebao bi više upućivati roditelje na uključivanje u oblike pomoći za dijete i obitelj, koji postoje u lokalnoj zajednici. Djetetov napredak trebao bi biti zajednički cilj koji suradnjom, podrškom, razmjenom iskustava i međusobnim uvažavanjem ostvaruju škola, roditelji i CZSS. Škole se često najprije obraćaju našem Uredu, percipirajući nas kao subjekt koji će brže doprijeti do nadležnih institucija, odnosno, pod čijim će se utjecajem nadležne institucije učinkovitije uključiti u rješavanje problema.

U pogledu **objektivnih** preduvjeta inkluzije, u dva primjera obraćali su nam se roditelji djece koja idu u razred s djecom s motoričkim teškoćama (MT), a čije škole nisu arhitektonski prilagođene. Obraćali su nam se i roditelji djece koja ponekad preuzimaju ulogu pomoćnika, pomažući djeci s MT prijeći iz jedne učionice u drugu i slično. Škole su nedovoljno opremljene suvremenim nastavnim sredstvima te tehnologijom potrebnom u radu učenicima s TUR, poput prilagođenih tipkovnica i miševa, specifičnih računalnih programa, računala osjetljivih na dodir i drugih. Također, škole (i institucije) u kojima se školuju djeca s hiperaktivnošću te djeca s višestrukim teškoćama imaju neadekvatne prostore koji ne mogu zadovoljiti specifične potrebe tih učenika.

I ovu godinu obilježile su brojne pritužbe i upiti o načinima, napose financijskim, ostvarivanja podrške pomoćnika u nastavi što je nužan preduvjet inkluzije. U veljači 2013. godine, MZOS je izradio *Nacrt prijedloga Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama*. Do dana pisanja ovog izvješća prijedlog *Pravilnika* nije stavljen u proceduru, a prema izjavama iz medija neće ni biti donesen zbog nedostatnog državnog proračuna. Ograničena sredstva i otežano zapošljavanje novih odgojno-obrazovnih radnika utječu i dalje na pomanjkanje ili nepostojanje stručnih suradnika u školama, na zapošljavanje stručnih suradnika na pola radnog vremena (iako postoji opravdana potreba za puno radno vrijeme), na zapošljavanje nestručnih zamjena i na nemogućnost financiranja stručnih usavršavanja za razvoj stručnih kompetencija za rad s djecom s TUR, ali i za rad s djecom - vršnjacima iz razreda i njihovim roditeljima na stvaranju podržavajućeg okruženja za uključivanje djece s TUR.

Najčešći neispunjeni **organizacijski** preduvjeti inkluzije odnosili su se na isključivanje učenika s TUR iz poludnevni, jednodnevni i višednevni odgojno-obrazovni aktivnosti (izleti, ekskurzije, terenska nastava, škola u prirodi, odlasci u kino, kazalište, galerije i dr.) i školskih priredbi. To se opravdava nepostojanjem pomoćnika u nastavi ili nemogućnošću financiranja troškova smještaja i prijevoza za pomoć-

nika u nastavi. Najčešće, mada ne i najbolje rješenje, bilo je da roditelj preuzme ulogu pomoćnika, kao i financiranje ovih troškova.

Nadalje, prostorna prekapacitiranost i velik broj učenika u razredu, često veći od preporučenog prema *DPS-u osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi* utječe na smanjenu kvalitetu neposrednog odgojno-obrazovnog rada. Svi učenici koji se školuju po primjerenom programu školovanja, nemaju izrađene individualizirane odgojno-obrazovne programe (IOOP) ili se IOOP-i ne temelje na procjeni sposobnosti, interesa i potreba učenika s TUR. U slučajevima kada smo tražili uključivanje AZOO-a, on bi često preporučio da se IOOP izradi u suradnji s roditeljima te da postavljeni ciljevi budu realni, ostvarivi i vezani za učenikove potrebe.

Postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta prilikom upisa u školu ili predlaganja primjerenog programa školovanja bio je tema mnogih obraćanja Uredu, kako od strane roditelja tako i od strane škole. Roditelji su se najčešće obraćali zato što nisu bili suglasni s predloženim programom ili nisu bili zadovoljni načinom na koji se vodio postupak. U tim slučajevima upućivali smo ih na podnošenje žalbe, a, ako su se pritužbe odnosile na rad povjerenstava za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, tražili smo izvješće MZOS-a. U jednom slučaju, na temelju žalbe roditelja, drugostupanjsko povjerenstvo poništilo je rješenje ureda države uprave za nastavak školovanja po posebnom programu i vratilo prvostupanjskom na ponovno vještačenje jer su postojale dvije oprečne zaključne preporuke nalaza stručnjaka: u jednoj je bio predložen prilagođeni, a u drugoj posebni program. Postupajući u slučajevima u kojima su nam se roditelji žalili na neuvažavanje primjerenog programa školovanja i/ili primjerenih oblika pomoći te djetetovo teško snalaženje i funkcioniranje u školi, uviđamo da škole često nisu dovoljno odlučne u pokretanju postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi promjene oblika školovanja. U nekoliko slučajeva, škole su samoinicijativno provodile individualizaciju u radu s učenikom s TUR, jer su to prepoznale kao djetetovu potrebu, ali nisu formalno pokrenule postupak određivanja primjerenog oblika školovanja.

U većini slučajeva u kojima smo postupali škola je, na našu inicijativu ili po prijedlogu AZOO-a, pokrenula postupak, no u tim radnjama nije uvijek imala suradnju roditelja koji školi nisu dostavili djetetove nalaze potrebne za pokretanje postupka. Također smo upućivali roditelje na pravo da sami pokrenu postupak upućujući zahtjev uredu državne uprave, odnosno Gradskom uredu Grada Zagreba. Informirali smo roditelja da, iako nisu zadovoljni s predloženim programom, ured državne uprave može donijeti rješenje koje je u skladu s predloženim programom stručnog povjerenstva. U tim slučajevima, povjerenstvo je dužno u svom prijedlogu i mišljenju naznačiti da roditelji nisu suglasni s prijedlogom. U jednom slučaju, rješenje je poništeno jer je u zapisniku prvostupanjskog povjerenstva nedostajalo mišljenje roditelja o predloženom programu.

Uočili smo i neujednačenu praksu u sadržaju samoga **rješenja o primjerenom programu školovanja**. Neki uredi državne uprave u rješenju uz primjereni program školovanja navode i škole/institucije u kojima dijete može nastaviti ili započeti školovanje. AZOO smatra da u rješenjima o primjerenom školovanju ne treba navoditi mjesto školovanja jer rješenje vrijedi na čitavom području RH. Većina rješenja ne sadrži prijedlog koju vrstu propisane pomoći učenik s TUR treba primiti. Osim toga, važno je poštovanje propisanih rokova za rješavanje stvari u upravnom postupku, s posebnim naglaskom na donošenje prijedloga i rješenja u najkraćem mogućem roku.

Opisane probleme prikazat ćemo kroz tri primjera, ističući dijelove koji se odnose na obrazovanje djece s TUR.

Prvi primjer odnosi se na pravodobnost pokretanja postupka utvrđivanja primjerenog programa školovanja kao i na način poimanja invaliditeta te ostvarivanja prava dječaka s TUR. Uredu su se obratili roditelji dječaka na početku školske godine, u rujnu, zato što dječak nije s pozitivnim uspjehom završio prethodni razred, a još nisu bili provedeni ispiti pred povjerenstvom. Roditelji ističu da je dječaku, zbog teškoća u čitanju i pisanju, potrebna prilagodba ispita. Ured je zatražio postupanje AZOO-a i prosvjetne inspekcije. Prosvjetna inspekcija je naredila preispitivanje zaključnih ocjena, dok je AZOO naredila poništenje ocjena iz spornih nastavnih predmeta i provedbu ispita uz uvažavanje dječakovih teškoća.

Iako je stručni tim škole tijekom školovanja utvrdio postojanje teškoća u čitanju i pisanju, nepravodobna reakcija škole i roditelja u pribavljanju medicinske dokumentacije utjecale su na nedonošenje rješenja o primjerenom programu školovanja. Unatoč nepostojanju rješenja, AZOO je naredila da se učeniku omogući polaganje ispita uz prilagodbu, budući da je nova školska godina u tijeku, a učenik nema riješen status. U rješavanje problematike uključuje se i MZOS, koji smatra da se status učenika s TUR stječe tek nakon donošenja formalnog rješenja te omogućavanje prilagodbe, ako učenik nema taj status, tumači kao ozbiljno dovodenje u pitanje prava djeteta. Naš Ured bio je u stalnom kontaktu s roditeljima, školom, AZOO-om i uredom države uprave. Također smo i organizirali sastanak s ravnateljstvom škole. Preporučili smo školi da poštuje mjere AZOO-a te, u najboljem interesu djeteta, uvaži postojanje dječakovih teškoća i provedbu ispita prilagodi njegovim teškoćama. Dječak je uspješno položio ispite, uz djelomično uvažavanje predložene prilagodbe te školovanje nastavio u drugoj školi. Naglašavamo da najbolji interes djeteta mora imati prednost pa je stoga neprihvatljivo „kažnjavati“ učenika organiziranjem ispita koji nisu prilagođeni njegovim teškoćama, zato što on još nema formalno rješenje o tome. Takvo postupanje značilo bi povratak napuštenom medicinskom pristupu invaliditetu, u kojem se kao polazište za uvažavanje teškoća uzimaju vrsta i stupanj oštećenja (medicinski kriterij), a ne djetetovo funkcioniranje.

Drugi primjer oslikava objektivne i organizacijske teškoće u provedbi nastave kada škola nije u potpunosti pristupačna učenicima s MT. Obratila nam se majka dječaka s MT zbog neispravnog i neprimjerenog *skalamobila* te nepostojanja prilagođenog sanitarnog čvora na katu gdje se nalazi učenikov razred. Mi smo se obratili AZOO-u, MZOS-u, Gradskom uredu, kao i samoj školi. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je izdala *upozorenje* u kojem nalaže premještaj razreda učenika s MT s kata u prizemlje (gdje se i nalazi prilagođeni sanitarni čvor) te istovremeno premještaj jednog razreda razredne nastave s prizemlja na kat. Nakon te odluke obratila su nam se Vijeća roditelja učenika oba razredna odjela pritužujući se na diskriminaciju učenika nižih i viših razreda, a sve su pratili i mediji.

Mi smo, osim traženja izvješća i postupanja nadležnih institucija, održali i dvije **radionice s učenicima** obaju razrednih odjela. Također smo se sastali s predstavnicima roditelja i aktivno sudjelovali u rješavanju problema s nadležnim institucijama. Problem je riješen tako da su niži i viši razred zamijenili učionice, što bi trebalo potrajati sve dok se ne izgradi dizalo i još jedan prilagođeni sanitarni čvor na katu, što je obećao ostvariti Gradski ured.

U tijeku rješavanja problema nezadovoljni roditelji učenika nižeg razreda odlučili su da, u znak protesta, njihova djeca dva dana neće ići u školu. Iz naših razgovora s roditeljima uočili smo da je njihov revolt i nezadovoljstvo proizašlo iz nedovoljne i nepravodobne informiranosti o premještanju razreda te posljedicama premještaja, ali i iz straha od očekivanog nasilja učenika viših razreda nad učenicima nižeg razreda koji je premješten na kat. Radionice koje smo proveli s djecom, kako bismo čuli i uvažili što ona misle o premještanju razreda, pokazale su da je većina djece to doživjela kao svojevrsno „kažnjavanje“ i „ispaštanje“ zbog teškoća koje ima učenik s MT, kao i da su premještaj teže doživjeli učenici nižeg razreda koji se preselio na kat među starije učenike, od kojih trpe nasilje: zadirkivanje, ruganje, bacanje torbi, guranje. Ovo ukazuje na problem druge vrste, koji škola također mora respektirati.

Saznali smo i da učenici nižeg razreda, otkako su na katu, za vrijeme odmora ne izlaze na hodnik već, radi sigurnosti, ostaju zatvoreni u učionici. Kad smo ukazali na taj problem, škola nas je izvijestila da zbog organizacijskih i prostornih uvjeta ne može drugačije organizirati nastavu te da je uvela dežurne nastavnike na hodniku za vrijeme odmora.

Implementacija inkluzivnog odgoja i obrazovanja predstavlja kontinuirani proces koji neće biti uspješan bez zajedničkog i koordiniranog djelovanja učenika, roditelja, odgojno-obrazovnih radnika i nadležnih institucija. Prethodni primjer na odgovarajući način obrađujemo i u poglavlju o diskriminaciji, budući da su se prijavitelji pritužili i na diskriminaciju.

Treći primjer predstavlja dugoročno kršenje prava djeteta na primjereni odgoj i obrazovanje, upućujući na gorući problem nedostatnih ljudskih i prostornih kapaciteta škola i institucija u kojima se provodi školovanje po posebnom programu. Dječaku je, prilikom utvrđivanja psihofizičkog stanja prije upisa u osnovnu školu, određeno školovanje po posebnom programu. Ustanove koje provode taj vid školova-

nja, a među njima i jedan COO, odbile su primiti dječaka zbog popunjenih kapaciteta grupa, nedostatnog kadra i prostornih kapaciteta te programa koji nije sukladan dječakovim teškoćama. Nama se obratila ogorčena majka jer je, unatoč započetoj školskoj godini, njezin sin još uvijek bio kod kuće. Ured je surađivao s COO-om, CZSS-om i uredom državne uprave (UDU) te je preporučio MSPM-u i MZOS-u da žurno, zajedničkim koordiniranim djelovanjem, poduzmu sve potrebne aktivnosti u rješavanju pitanja dječakova školovanja. Preporučili smo i zapošljavanje odgojno-obrazovnog radnika, s obzirom da se COO žalio da nema stručnjaka koji bi mogao raditi s dječakom. Do pisanja ovog izvješća, dječak još nije započeo sa školovanjem. Naknadno smo obaviješteni da mu je priznata usluga poludnevnog boravka u COO-u te da je MZOS, zbog sumnje u ispravnost mjesne nadležnosti UDU-a koji je izdao rješenje, zatražio ponovno utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, u slučaju da je UDU bio nadležan.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja - Aktualna tema ove godine bili su elektronički upisi (e-upisi) u srednje škole. Prema točki XVI. *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u školskoj godini 2013./2014.*, kandidati s TUR imaju pravo izravnog upisa u primjerene programe obrazovanja na osnovi stručnog mišljenja službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a, ako prilikom upisa prilože potrebnu dokumentaciju. Roditelji se pritužuju na nedovoljno jasnu diferencijaciju prilikom upisa s obzirom na učenikov izbor programa prema listi prioriteta i poredak preporučenih programa prema mišljenju profesionalnog usmjeravanja te na **nedovoljnu informiranost o kriterijima i načinu ostvarivanja prava na izravan upis djece s TUR**. Iako smo upoznati da su osnovne škole provodile savjetodavno-edukativne aktivnosti s roditeljima i djecom s TUR te da je MZOS tiskao posebnu publikaciju s ciljem pomoći i podrške prilikom upisa u srednju školu „Prijave i upisi u srednje škole za šk.god. 2013.-2014. - Idemo u srednju!“, postojeće nesnalaženje roditelja i djece s TUR prilikom upisa ukazuje na potrebu poboljšanja u približavanju procesa upisa svim korisnicima. Zbog participativnih prava djece s TUR te važnosti stvaranja poticajnog i podržavajućeg okruženja, spomenutu publikaciju potrebno je tiskati i na prilagođenom tisku (brajica, uvećani tisak), odnosno prilagođenom obliku (*easy-to-read*, CD s hrvatskim znakovnim jezikom).

Odabir srednje škole predstavlja veliku odluku u djetetovom životu. Uzimajući u obzir razdoblje adolescencije i promjene koje ono nosi, nužno je uvažiti **djetetovo mišljenje u izboru srednjoškolskog programa**. Uredu su se obraćali roditelji čija se djeca s TUR nisu dobro snašla u školi ili nisu uspjela završiti razred. Iako roditelji najvećim djelom u ovakvim situacijama krivnju vide u školama i odgojno-obrazovnim radnicima, čiji pristup u radu nije usklađen s potrebama djece s TUR, uvidjeli smo da dio učenika ima teškoća u svladavanju nastavnih sadržaja, ne zato što škole nisu prilagođavale metode i pristup u radu, već zato što izbor programa nije bio primjeren djetetovim mogućnostima i sposobnostima. Prezahtjevan program i djetetova nemogućnost da ga slijedi mogući su uzroci čestih izostanaka s nastave, neredovitog pohađanja praktične nastave, gubljenja interesa te neprimjerenog ponašanja na nastavi.

Ovakvi slučajevi iznova ukazuju na važnost **suradnje između roditelja i škole**, kao i veće razine **participiranja djeteta s TUR u odabiru škole**. Kao što je škola dužna roditelje informirati o napretku učenika, škole su, kao subjekti najbliži roditeljima, dužne pružiti roditeljima sve informacije koje se odnose na obrazovni proces. Ovo ilustriraju dva slučaja u kojima su djeca izgubila pravo na obrazovanje, a da roditelji nisu bili upućeni u to. U takvim slučajevima roditelji nam se obraćaju za pomoć i podršku. Roditelji iz prvog primjera ispisali su dijete iz škole nakon što je pokrenut postupak izricanja pedagoške mjere isključenja učenika te su ga, po završetku rehabilitacije, željeli ponovno upisati u školu. U rješavanju slučaja tražili smo postupanje prosvjetne inspekcije kao i izvješće MZOS-a i ASOO-a. No, dječak je ispisom iz srednje škole izgubio status redovitog učenika, sukladno članku 66. ZOOSŠ-a. U drugom primjeru, o kojem smo pisali i prošle godine, dječak je izgubio pravo na školovanje temeljem odluke stručnog tima COO-a. Prvi primjer ukazuje na nužnu transparentnost podataka i potrebu da informaciju o gubitku prava školovanja roditelji dobiju od škole. Drugi primjer ukazuje na alarmantnu činjenicu da se, unatoč uključivanju nadležnih institucija, za dječaka nije uspio pronaći primjereni oblik školovanja pa je on premješten u program samozbrinjavanja za osobe s invaliditetom.

Obraćanje jednog djeteta s TUR, ukazalo je ponovno na važnost uvažavanja djetetovog mišljenja te stvaranja uvjeta za njegovo izražavanje. Ponekad stječemo dojam da se u startu zanemaruje moguć-

nost da dijete s TUR aktivno sudjeluje u mijenjanju neke odluke, da ga se sasluša i ispita mogućnost za ono što dijete traži. Tako se jedan dječak, zbog opravdanih zdravstvenih razloga i obiteljskih prilika, želio premjestiti iz škole koja je udaljena od mjesta stanovanja u školu koja se nalazi u njegovom mjestu. Dječak se prvo obratio školi, koja ga je odbila zbog toga što nema slobodnih mjesta. Tek posredstvom našeg Ureda, prosljeđivanja informacija o dječakovim obiteljskim prilikama i preporuke MZOS-u, dječaku je omogućen prijelaz tako što se povećala upisna kvota za jednog učenika. Mišljenja smo da se premještaj dječaka mogao riješiti aktivitetom same škole.

U sustavu odgoja i obrazovanja dijete s TUR, nailazi na niz **indirektnih prepreka** u ostvarivanju prava na primjereno obrazovanje. Inkluzivna načela još uvijek nisu zaživjela u praksi. Potrebno je zakonski regulirati i osigurati **kontinuitet podrške za djecu s TUR**, u vidu pomagača u vrtićima i pomoćnika u nastavi. Budući da to još nije osigurano, nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika kako bi znali odgovoriti na najrazličitije potrebe djece. Kvalitetna odgojno-obrazovna inkluzivna praksa mora biti dobro osmišljena i isplanirana, promičući multikulturalnost i toleranciju, za dobrobit sve djece. Podrška za inkluzivnu praksu ne bi se trebala odnositi samo na individualnu podršku djetetu s TUR već je nužno usmjeriti se na izgradnju cjelokupnog podržavajućeg okruženja u ustanovi i u sustavu odgoja i obrazovanja.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 107 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 128 djece te u općim inicijativama. Najveći broj prijava (59) dobili smo od institucija. Uglavnom su to bile obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravlja (MZ) o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete. Jedno dijete obratilo nam se osobno, roditelji u 26 slučajeva, dok su nam se članovi obitelji i ostali obratili u 21 slučaju.

Najviše prijava odnosilo se na roditeljsko odbijanje da cijepi dijete protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi. Obračali su nam se roditelji nezadovoljni pruženom kvalitetom i opsegom zdravstvenih usluga i informacija dobivenih od zdravstvenih djelatnika, pri čemu su neki roditelji iskazali nepovjerenje prema njihovom radu ili preispitivali opravdanost medicinskih zahvata. Prijave su se odnosile i na nedostatak određenih vrsta stručnjaka u zdravstvu (pedijatar, ortodonata, dječjih psihijatar). Obratili su nam se roditelji čije dijete nije ostvarilo pravo na liječenje u inozemstvu na teret sredstava Hrvatskoga zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO). Bilo je i pritužbi u vezi s pravom djeteta na pravilnu prehranu u školi. Pratili smo kako se provodi edukacija zdravstvenih radnika o obiteljskoj nasilju i obvezama njihovog postupanja, kao i pitanje primjene nekonvencionalnih metoda liječenja djece.

Nastavili smo pratiti slučaj nerazjašnjene smrti djeteta o kojem su nas 2011. obavijestili roditelji djeteta. Oni od 2009. godine traže odgovor o okolnostima pod kojima je dijete preminulo te o odgovornosti za njegovu smrt.

O problemu odbijanja roditelja da cijepi dijete dobivali smo informacije od sanitarne inspekcije MZ-a, budući da roditelji ovakvim ponašanjem čine prekršaj prema Zakonu o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti. U odnosu na roditelje koji odbiju cijepiti dijete pri čemu o tome potpišu izjavu, praksa nadležnih je neujednačena, o čemu smo obavijestili MZ, Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) i Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM). Preporučili smo da zdravstveni djelatnici, odnosno sanitarni inspektori o roditeljskom odbijanju cijepljenja djeteta obavještavaju CZSS. Budući da pravobraniteljica za djecu nema ovlast izravnog postupanja u pojedinačnim situacijama odbijanja cijepljenja, preporučili smo da zdravstvene djelatnike, sanitarne inspektore i djelatnike iz sustava socijalne skrbi upute u jedinствeni predviđeni način postupanja unutar sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi u slučaju odbijanja cijepljenja.

Informacija o pojavnosti i raširenosti problema u Hrvatskoj, kao i usporedba s praksom u drugim europskim zemljama te stajališta i tumačenje stručnjaka u području zdravlja, omogućuju nam praćenje i

djelovanje vezano za dobrobit sve djece. U tom smislu nam je dragocjena obavijest o postupanju nadležnih tijela. I MSPM i MZ su temeljem naše preporuke svim CZSS-ima i upravama za sanitarnu inspekciju dostavili uputu/mišljenje o postupanju u slučajevima kad roditelji odbijaju cijepljenje djece.

Roditeljsko odbijanje cijepljenja djece nije nova pojava. Još smo 2008. od HZJZ-a zatražili stručno mišljenje i stajalište o ovoj temi. Dobili smo odgovor da, sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojava), pravo na cijepljenje smatra se pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta, na što smo se, kao država potpisnica Konvencije, obvezali. Takvo stajalište podržavamo.

Poznato nam je kako u europskim zemljama postoji različita praksa u pogledu obvezatnosti cijepljenja protiv određenih bolesti. Kako bi reakcija Ureda pravobraniteljice za djecu bila i dalje usklađena sa stavovima stručnjaka, utemeljena na egzaktnim podacima praćenja nuspojava cijepljenja i pozitivnih efekata po dijete i populaciju te u skladu s najboljim interesom djeteta i pravom na uživanje najviše moguće razine zdravlja, potaknuti porastom broja prijava raspravljali smo sa stručnjacima o ovoj temi tijekom veljače i ožujka 2014. te planiramo potaknuti i širu raspravu iz perspektive dječjih prava. Uvažavajući zabrinutost roditelja, s ciljem pružanja potpune i jasne informacije o cijepljenju djece, uključujući i europsku praksu, na raspravu će, uz stručnjake, biti pozvani i predstavnici roditelja i udruge pacijenata.

U nekoliko slučajeva roditelji su bili nezadovoljni **postupanjem zdravstvenih djelatnika** te su dovodili u pitanje kvalitetu usluge, odnos, stručnost, informacije dobivene od zdravstvenih djelatnika, iznosili nepovjerenje u odnosu na njihov rad, preispitivali opravdanost određenih medicinskih zahvata. Kako Ured pravobraniteljice za djecu ne može donositi zaključke o liječničkoj odgovornosti, niti se upuštati u procjenu potrebe ili opravdanosti određenog medicinskog zahvata, roditelje upućujemo na mogućnost slanja prijave radi pokretanja disciplinskog postupka Hrvatskoj liječničkoj komori (HLK), Hrvatskoj stomatološkoj komori ili Hrvatskoj komori medicinskih sestara, kao i na mogućnost provođenja stručnoga nadzora, zdravstveno-inspekcijskoga nadzora MZ-a, pokretanja postupka utvrđivanja prekršajne te kaznene odgovornosti liječnika, kao i na pravo na naknadu štete, koje se ostvaruje u građanskoj parnici. Ured od nadležnih tijela u pravilu traži izvješća i po potrebi daje preporuke.

Iako smo u rujnu 2013. ministru zdravlja, predsjedniku Hrvatskog liječničkog sindikata te predsjednici Hrvatskog strukovnog sindikata medicinskih sestara - medicinskih tehničara uputili *Preporuku o zaštiti djece za vrijeme štrajka u zdravstvenom sustavu*, ukazujući na potrebu da i u uvjetima štrajka zaštita najboljeg interesa djeteta mora imati prednost, u jednom smo slučaju obaviješteni o propustu bolnice da dijete i roditelje na vrijeme obavijesti kako zakazana operacija neće biti obavljena upravo zbog **štrajka**. Na naš zahtjev, od ravnatelja bolnice dobili smo potvrdu navoda roditelja kako zbog propusta bolnice nisu bili na vrijeme obaviješteni o promjeni termina operacije, koja je naknadno ipak izvršena.

Obratio nam se roditelj bolesnoga djeteta kojem je spec. pedijatrije izdala **dvije uputnice za vađenje krvi** - na razini primarne zdravstvene zaštite i u specijalističkoj bolnici. Uz izlaganje djeteta dvostrukom vađenju krvi, roditeljima je to prouzročilo i dvostruki trošak jer su dijete vodili na dva mjesta radi pretrage koja se može obaviti odjednom. Iz odgovora HZZO-a proizlazi kako nije bilo potrebe za dvostrukim vađenjem krvi i „šetanjem“ pacijenta. Do navedene situacije je, vjerujemo, došlo, zbog neinformiranosti i nesnalaženja liječnice. Ovaj primjer ilustrira potrebu informiranja o pravima iz zdravstvenog osiguranja ne samo roditelja, na što godinama ukazujemo, već i zdravstvenih djelatnika, koji se očito teško snalaze u nizu propisa. Promjene u sustavu trebale bi biti praćene izdavanjem informativnih brošura ili letaka i za roditelje i za zdravstvene radnike.

I dalje uočavamo **nedostatak određenih vrsta stručnjaka**, posebno onih mentalnoga zdravlja - specijalista ili subspecijalista dječje i adolescentne psihijatrije, odjelnih psihologa, socijalnih radnika, radnih terapeuta, medicinskih sestara, pedijatar, ortodonata, logopeda.

Slijedom prošlogodišnjih primjedbi roditelja s otoka Cresa o **nedostupnosti pedijatra** djeci na otoku, HZZO nas je izvijestio kako za područje otoka Cresa nije predviđen tim u djelatnosti zdravstvene zaštite

te predškolske djece, već su ugovorena dva tima u djelatnosti opće/obiteljske medicine. Specijalistica pedijatrije s Malog Lošinja, temeljem ugovora s lokalnom samoupravom, koja to i financira, dolazi na područje otoka Cresa dva puta mjesečno. Unatoč ovoj vrijednoj inicijativi, smatramo da je, s dva termina mjesečno, dostupnost pedijatra na otoku Cresu tek deklarativna. Iz odgovora HZZO-a zaključujemo kako se oslanjaju na mogućnost da doktor opće/obiteljske medicine iznimno može ugovoriti i provođenje zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za djecu od 0 do 4 godine ako prema mjestu prebivališta, odnosno boravka, djeca navedene dobi nemaju mogućnost izbora pedijatra. Iz prijava roditelja saznajemo i kako su suočeni s poteškoćama oko upisa djeteta kod specijalista pedijatrije nakon odlaska aktualnog pedijatra u drugo mjesto rada, izvan mjesta prebivališta djeteta. Ne želimo umanjivati kompetencije liječnika opće/obiteljske medicine, no razumijemo potrebu roditelja da ostvare zdravstvenu zaštitu na primarnoj razini kod liječnika koji je specijaliziran za zdravstvenu skrb o djeći.

Od Hrvatskog logopedskog društva saznajemo kako unutar svih resora već niz godina postoji **nedostatak logopeda**. S jednim logopedom na 7500 stanovnika hrvatski je prosjek znatno niži od onoga u drugim državama EU-a. Pritom u Splitsko-dalmatinskoj županiji jedan logoped dolazi na 8500 stanovnika, a u Virovitičko-podravskoj na čak 43.500 stanovnika. Neke županije uopće nemaju logopeda zaposlenih u zdravstvu, druge nijednog logopeda zaposlenog u dječjem vrtiću. Iako oko 25% djece predškolske dobi ima teškoće komunikacije, govora ili jezika, zaposleni logopedi u dječjim vrtićima pokrivaju populaciju od 500 do 2000 djece. Slična je situacija u osnovnim školama, budući da na 887 škola, koje pohađa više od 330 tisuća djece, radi samo 153 logopeda, a procjenjuje se da 8 - 10% djece te dobi treba pomoć logopeda. Da bi se ovi problemi premostili i da se ne bi propustilo pravo vrijeme za terapiju, roditelje se upućuje u privatne logopedске kabinete, što je mnogima preveliki izdatak. Saznajemo da su u tijeku aktivnosti kojima se nastoji regulirati položaj logopeda u sustavu zdravstva te odgoja i obrazovanja.

Na sastanku s predstavnicima Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju upoznat smo s problemom **nedostatka kadrova iz dječje i adolescentne psihijatrije**. Osim što ova zdravstvena usluga nije dostupna djeci, nedovoljan broj dječjih i adolescentnih psihijatara koji su izloženi pritisku prevelikog broja pacijenata sa psihičkim smetnjama, predstavlja i rizik od smanjenja kvalitete usluge koju djeca dobivaju.

Na okruglom stolu organiziranom u povodu Dana djeteta oboljelog i liječenog od malignih bolesti istaknuta je potreba osiguranja dovoljnog broja **medicinskih sestara** na svim hemato-onkološkim odjelima, kao i dovoljnog broja **psihologa i radnih terapeuta**. Osobito je istaknuta potreba osiguranja zamjena za ove stručnjake u slučajevima njihove odsutnosti, kako djeca kroz duži vremenski period ne bi bila zakinuća za njihove usluge.

Problem (ne)dostupnosti **ortodonata** djeci pratimo već nekoliko godina budući da, zbog nedovoljnog broja ortodonata koji pružaju usluge djeci iz sredstava HZZO-a, nastaju duge liste čekanja pa neka djeca čekaju na red po tri pa i pet godina. Tijekom godina ulagani su napor i kako bi se povećala dostupnost ortodonata. Iako su, prema podacima HZZO-a, pojedina područja znatno odskakala od utvrđenih standarda za broj ortodonata u odnosu na broj djece, u većini županija nije zadovoljen ni minimum dostupnosti ove usluge. Pojedini domovi zdravlja su, usprkos ishodaenom specijalističkom usavršavanju, ostajali bez ortodonata jer bi oni odlazili u privatnu praksu, budući da se potražnja za ovim uslugama povećava.

Da stanje za djecu postaje još složenije doznali smo od ortodonata i roditelja koji su nam se obratili zbog najave uvođenja novog *Pravilnika o dentalnoj zdravstvenoj zaštiti iz obveznog zdravstvenog osiguranja*, kojim su razgraničene estetske od funkcionalnih anomalija te odluke HZZO-a da određenom broju ortodonata neće produžiti ugovor. Prema podacima koje smo dobili od ortodonata, zbog ovih je promjena veliki broj njihovih pacijenata/djece ostao bez prava na besplatnu ortodontsku terapiju jer je većina ovih anomalija kod djece klasificirana kao estetska, a ne funkcionalna anomalija.

Pratili smo raspravu koja se u javnosti odvijala između dva ortodontska društva koja uvedene promjene vide na oprečan način. Dok jedni smatraju da promjene uvode red u sustav i da su liste čekanja pu-

ne djece kojima terapija ne treba te zbog njih ne mogu na red doći djeca koja ju doista trebaju, drugi tvrde kako je riječ o socijalnoj neosjetljivom i nepravednom načinu rješavanja listi čekanja, koje nije na dobrobit djece. Kao laici ne možemo se uključiti u raspravu o prednostima i nedostacima klasifikacije za koju se odlučio donositelj propisa, no ističemo kako iz obraćanja roditelja proizlazi da, u vremenu gospodarske krize, čak i zaposlenim roditeljima s prosječnim primanjima postaje nemoguće odvojiti sredstva za nabavku ortodonskog aparatića za dijete.

Kako zaključke ne bismo temeljili samo na pritužbama roditelja i tvrdnjama dijela ortodonata, od HZZO-a smo zatražili izvješće i stajalište o tome kako će se promjene odraziti na prava djece u pogledu dentalnoga zdravlja, posebno s obzirom na obvezu financiranja i duljinu čekanja na red. Iz izvješća HZZO-a zaprimljenih prije i nakon donošenja novog Pravilnika, izdvajamo njihov stav kako se postojećim načinom osnivanja ortodontskih timova (prije donošenja Pravilnika) te „*njihovim neracionalnim ugovaranjem sve dublje tone u nakaradnost ovog stanja*“ zbog čega su tražena rješenja glede osiguravanja jednake dostupnosti ovog oblika zdravstvene zaštite na cjelovitom području RH. Uz opis novosti koje Pravilnik donosi, obaviješteni smo kako će HZZO nastaviti usku suradnju sa svim stručnim društvima dentalnih djelatnosti, kako bi djeci i ostalim osiguranim osobama „*pružio maksimum glede očuvanja zdravlja te pravodobnog liječenja dentalne patologije*.“ Stanje u ovom području zaštite djece ćemo i dalje pratiti.

Za sada možemo reći da izjave koje dolaze iz HZZO-a, a o kojima doznajemo iz medija, o tome da je prema njihovom blic-testu većina djece na listama bila krivo klasificirana te da je nošenje ortodontskog aparatića *pomodarstvo* koje HZZO neće plaćati, smatramo posve neprimjerenim u 21. stoljeću, u zemlji koja je potpisnica Konvencije o pravima djeteta. Djeca su se na listi čekanja našla temeljem procjene stručnjaka, a ne temeljem vlastite želje i iz pomodarstva.

U povodu obraćanja roditelja djeteta s urođenim nedostatkom zametaka trajnih zubi (oligodoncijom) kojem je HZZO, sukladno Pravilniku o ortopedskim i drugim pomagalicama, priznao pravo na fiksnu ortodontsku terapiju i veći broj krunica na teret sredstava HZZO-a, no ne i na implantate, uputili smo preporuku HZZO-u i MZ-u za postupanje u interesu djeteta, koje se u adolescentskoj dobi teško suočava s nedostatkom zuba. MZ i HZZO su nas izvijestili kako implantološka terapija izabrana i započeta u privatnoj poliklinici nije uvrštena u opseg prava za izradu dentalnih pomagala u okviru standarda postupaka i usluga iz obveznog zdravstvenog osiguranja, o čemu su roditelji od strane HZZO-a obaviješteni prije započinjanja terapije. U izvješćima nije osporen odabir implantološke terapije kao modaliteta liječenja za dijete koje boluje od ove rijetke bolesti, već se inzistira na aktualno propisanom opsegu prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Roditelji su, u konzultaciji sa stručnjacima, odluku o izabranom modalitetu liječenja djeteta donijeli iz uvjerenja da na najbolji mogući način može pridonijeti očuvanju psihofizičkog zdravlja djeteta.

Uočen je i problem **prevencije oralnog zdravlja**. Zbog zabrinjavajućeg podatka da je u osnovnim školama u Rijeci, u sklopu akcije Medicinskog fakulteta u Rijeci, primijećeno kako u pojedinim razredima čak 90% djece ima karijes, od Fakulteta i MZ-a zatražili smo stajalište o prevenciji i izvješće o planiranim mjerama u podizanju svijesti i razine oralnog zdravlja djece. Fakultet nam je dostavio traženo izvješće, a izvješće MZ-a očekujemo.

Doznajemo kako neka **djeca s teškoćama u razvoju** (TUR) nailaze na problem nedovoljne educiranosti zdravstvenih djelatnika za rad s djetetom koje ima višestruke teškoće, zbog čega im se među ostalim, ne može omogućiti liječenje u bolnicama u mjestu stanovanja. Također se djeca i njihovi roditelji suočavaju s nedovoljnom informiranošću liječnika opće/obiteljske medicine o pravima koje ova djeca ostvaruju temeljem osnovnog zdravstvenog osiguranja. Radi ostvarenja primjerene zdravstvene skrbi o djeci s TUR potrebno je dodatno stručno usavršavanje djelatnika u sustavu zdravstva, timski pristup u radu, cjelovit odgovor na potrebe djece i njihovih obitelji te razumijevanje i podrška lokalne zajednice u stvaranju najprimjerenijih uvjeta za dijete s TUR u mjestu stanovanja.

Obratili su nam se roditelji djeteta čije zdravstveno stanje zahtijeva rizičnu operaciju noge. Imaju saznanja kako takvu operaciju predviđeni liječnik u Hrvatskoj prvi puta obavlja i kako su metode različite od onih u poznatim europskim klinikama. Moguća posljedica neuspjeha operacije je gubitak noge. Od

HZZO-a su tražili odobrenje plaćanja **liječenja djeteta u inozemstvu**, ali je njihov zahtjev odbijen, s obrazloženjem da je dijete moguće liječiti u Hrvatskoj. Na naš zahtjev, HZZO nas je izvijestio kako odluku temelje na ocjeni liječničkog povjerenstva, a povodom žalbe i višeg liječničkog povjerenstva Direkcije Zavoda. Postupak je proveden u skladu s Pravilnikom o pravima, uvjetima i načinu korištenja zdravstvene zaštite u inozemstvu i u njemu se utvrđuje postoji li mogućnost liječenja u Hrvatskoj. Kako zaključujemo, ne ulazi se u procjenu kompetentnosti ili iskustva liječnika koji će liječenje provoditi te se time argumenti roditelja o riziku za dijete uopće ne razmatraju.

Proteklih godina uočavamo apele roditelja koji putem **humanitarnih akcija** prikupljaju sredstva za liječenje djece u inozemstvu. Podaci o bolesti i potrebama djece objavljuju se putem novina, društvenih mreža, elektronske pošte, tijekom akcija prikupljanja sredstava prodajom predmeta na trgovima i ulicama, u organizaciji udruga ili neovisno o njima, pri čemu je odaziv građana u pomaganju bolesnoj djeci doista hvalevrijedan. Slučajevi ove djece iznova potvrđuju da je unutar sustava zdravstvene zaštite neophodno osigurati podršku za pacijente oboljele od teških ili rijetkih bolesti, osobito za oboljelu djecu i njihove roditelje. Roditelji oboljele djece moraju dobiti cjelovite informacije o mogućnostima liječenja te o mogućnostima dobivanja financijske i materijalne potpore za liječenje u zemlji i inozemstvu. Ukoliko zahtjevi nisu osnovani, vrlo je važno roditeljima detaljno obrazložiti razloge zbog kojih su odbijeni, te ih ponovno uputiti na mogućnosti liječenja u zemlji.

Iako Zakon o humanitarnoj pomoći predviđa pravila o načinu prikupljanja pomoći i vođenju prikupljenih sredstava, doznajemo za slučajeve u kojima proces prikupljanja sredstava nije bio transparentan. O spornim smo slučajevima zatražili izvješća ureda državne uprave nadležnih za praćenje provedbe Zakona. Budući da oni nisu uočili nezakonitosti u radu udruga, o tome smo obavijestili MSPM i preporučili praćenje provedbe prikupljanja sredstava u humanitarnim akcijama, uz zaštitu interesa djece i poštovanje zakona.

Već nekoliko godina pratimo stanje u području **kvalitete prehrane** u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ustanovama koje skrbe za djecu. Obraćali su nam se roditelji nezadovoljni kvalitetom namirnica koje se daju djeci, jelovnicima i organizacijom prehrane u školi, kao i roditelji čija djeca zbog zdravstvenog stanja imaju posebne prehrambene potrebe. Jedan roditelj je predložio da se u dječjim vrtićima zabrane slatkiši, a obratio nam se i roditelj nezadovoljan uvođenjem zdravih namirnica, budući da ih njegovo dijete odbija konzumirati.

Školama smo na temelju prijave uglavnom upućivali preporuke o potrebi usklađivanja jelovnika s *Normativima za prehranu učenika u osnovnoj školi* i *Nacionalnim smjernicama za prehranu učenika u osnovnim školama*, koje sadrže i posebno poglavlje *Jelovnici* (jesenski, zimski i proljetni). Upućivali smo ih da pri uvođenju pravilne prehrane informiraju djecu i njihove roditelje o važnosti uravnotežene prehrane za zdrav psihofizički razvoj.

Roditelje nezadovoljne kvalitetom prehrane i one čija djeca imaju posebne prehrambene potrebe uputili smo da se izravno obrate upravi škole. Vjerujemo da bi suradnja roditelja i škole u stručnom sastavljanju jelovnika, uz primjereno sudjelovanje djece, moglo pridonijeti boljem razumijevanju potreba i poboljšanju prehrane djece u školi.

Izvješća škola upućuju i na probleme u organizaciji prehrane, osiguranju odgovarajućeg prostora za školsku kuhinju te problem zapošljavanja dovoljnog broja kuhara i pomoćnih kuhara jer za zapošljavanje nisu dobili odobrenje MZOS-a. Ravnateljica jedne škole obavijestila nas je da škola teško podmiruje obveze prema dobavljačima za školsku kuhinju jer roditelji ne uspijevaju podmiriti troškove školskog obroka. Upozorila je kako trošak prehrane djece u školi ne prate nikakve subvencije, ni od lokalne samouprave, ni od države. Samo za dio učenika trošak podmiruje lokalna zajednica u okviru socijalnih programa.

Prateći reakcije roditelja i djece na uvođenje pravilne prehrane u odgojno-obrazovne ustanove, ističemo kako smo svjesni da je postizanje poželjnih promjena u ovom području života djece vrlo zahtjevan i izazovan zadatak. On je tim zahtjevniji što živimo u vremenu u kojem su djeca, pored vlastitih i vršnjačkih otpora te otpora manje senzibiliziranih roditelja, svakodnevno izložena i medijskim sadržajima

koji ih potiču na konzumaciju gaziranih napitaka te proizvoda s visokom razinom šećera ili masti, koji su djeci izgledom i okusom privlačniji od zdravih namirnica. U takvim okolnostima unošenje promjena, bez prethodne promjene stavova važnih odraslih osoba u životu djece i odnosa medija prema ovoj temi, čini se kao nemoguća misija. No, nadamo se da će do promjena doći, prije svega u interesu zdravog psihofizičkog razvoja djece.

Iako je u većini vrtića u Hrvatskoj prilagođavanje prehrane djetetu oboljelom od **celijakije** posve uobičajena praksa u koju su uključeni uprava vrtića, odgojitelji, kuharice, roditelji i djetetov liječnik i dalje nam se povremeno javljaju roditelji koji nailaze na probleme. Primjerice, da se djeci zbog celijakije skraćuje boravak u vrtiću, da se dijete zbog te bolesti premješta u drugi objekt te da vrtić ne može osigurati odgovarajuću prehranu, a roditeljima se ne dopušta da donose bezglutenske obroke.

Doznajemo da veći vrtići, koji imaju više područnih odjeljenja, u jednom od njih organiziraju boravak i prehranu ove djece. Ondje se posebno skladište bezglutenski prehrambeni proizvodi i posebno se kuha te se ovakva hrana ne prevozi da ne bi došla u dodir s ostalom hranom. Neki roditelji ne prihvaćaju udaljenije lokacije vrtića i inzistiraju na boravku u određenom objektu pa se hrana dostavlja iz centralne kuhinje što povećava rizik od kontaminacije. Osim toga, mnogi roditelji nisu upoznati s primjenom HACCP sustava u vrtićima (kojim se osigurava kakvoća i neškodljivost hrane te se građani štite od bolesti koje se prenose hranom), prema kojem roditeljima nije dopušteno donositi kuhane obroke u vrtić.

Obratili su nam se roditelji koji problematiziraju angažman HIV pozitivne osobe u školskoj kuhinji. Ne želeći dovesti u pitanje zaštitu privatnosti, dostojanstva i prava osobe čiji angažman u školskoj kuhinji roditelj preispituje, izrazili smo zabrinutost za djecu i zaštitu njihova zdravlja, vezano za mogućnost prijenosa virusa. Od MZ-a, MZOS-a, županijske sanitarne inspekcije i OŠ zatražili smo izvješće o mjerama koje su poduzeli za zaštitu djece od eventualnog prijenosa virusa. Zaprimili smo izvješće ravnateljice škole i MZOS-a iz kog proizlazi kako je, na temelju stručnog mišljenja Referentnog centra za dijagnostiku i liječenje zaraze HIV-om Klinike za infektivne bolesti „Dr. Fran Mihaljević“ iz Zagreba i HZJZ-a koje su zatražili, *„razvidno da se HIV ne prenosi društvenim kontaktima te da učenici i djelatnici Škole nisu ni na koji način ugroženi.“* Ostala izvješća očekujemo.

S obzirom na nepromijenjeno stanje u pogledu problema s kojima se pri ostvarivanju zdravstvene zaštite suočavaju **djeca strani državljani** s privremenim boravkom u Hrvatskoj, MZ-u smo početkom 2014. uputili Prijedlog za izmjenu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. Uočili smo da, primjenom važećeg zakona, zdravstveno osiguranje te zdravstvene usluge i skrb nisu na jednak način dostupni svoj djeci. Naime, djeca strani državljani s privremenim boravkom, odnosno njihovi roditelji, obveznici su plaćanja doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje. Ova djeca nerijetko žive u obiteljima loših materijalnih prilika i njihovi roditelji nisu u mogućnosti odvajati sredstva za obvezne mjesečne doprinose jer bi time ugrozili egzistenciju obitelji. Zbog neplaćenih računa ugrožena je daljnja zdravstvena skrb za djecu, a ponekad i život djeteta, budući da djetetova zdravstvena zaštita, kao i daljnji boravišni status ovise o podmirenju duga za doprinose. Ovaj problem posebno dolazi do izražaja kod djece s ozbiljnim zdravstvenim problemima koja imaju potrebu za stalnom i sveobuhvatnom zdravstvenom zaštitom.

U pogledu zaštite **djece oboljele od malignih bolesti** i u ovom izvješću ukazujemo na potrebu ulaganja dodatnih napora za poboljšanje uvjeta u kojima se liječe djeca, posebno u Klinici za dječje bolesti Zagreb. Također ukazujemo na potrebu osiguranja dovoljnog broja zdravstvenih djelatnika i suradnika u zdravstvu, koji svojim znanjem i profesionalnim angažmanom mogu pridonijeti liječenju djece te pružanju usluge psihosocijalne pomoći roditeljima i djeci suočenima s malignim oboljenjem. Oboljela djeca koja se hrabro suočavaju s bolešću trebaju posvećenost i podršku odraslih - roditelja i svih djelatnika u zdravstvenom sustavu - te nadležnih institucija u osiguranju humanijih uvjeta liječenja, u prostoru prilagođenom boravku djece, u uvjetima koji djetetu osiguravaju privatnost i zaštitu ljudskog dostojanstva, uz kvalitetnu psihosocijalnu potporu njihovim roditeljima te odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Iako u ovom području zaštite prava djece uočavamo određena poboljšanja, promjene su preskore i nedostadne za djecu kojoj je odgovarajuće uvjete liječenja od teške i bolesti potrebno pružiti neizostavno i odmah.

Zaključno možemo ponoviti da u području zaštite zdravlja djece i dalje postoji problem nedovoljnog broja stručnjaka. Podržavamo napore usmjerene uvođenju reda u sustav no ne možemo prihvatiti da se taj proces odvija na uštrb ponude i kvalitete u zdravstvenoj zaštiti djece. Sve češći su apeli roditelja koji putem humanitarnih akcija prikupljaju sredstva potrebna za liječenje teško oboljele djece, operacije u inozemstvu i slično. Takva praksa ne uspijeva uvijek i ne može zamijeniti kvalitetna sustavna rješenja ovog složenog problema. Potrebno je i bolje informirati djecu i roditelje o mogućnostima ostvarivanja prava iz zdravstvenog osiguranja. Podržavamo aktivnosti unapređivanja prehrambenih navika i prevencije prekomjerne tjelesne težine djece, u koje bi aktivnije trebali biti uključeni i roditelji, s obzirom na njihovu ulogu u formiranju prehrambenih navika djece.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

Problematika vezana za ostvarivanje dječjih socijalnih i ekonomskih prava zastupljena je u ukupno 145 slučajeva, od čega se 55 odnosi na socijalna, a 90 na ekonomska prava djece. Ukupan broj ovih prijava povećan je za 7% u odnosu na 2012., kad je zaprimljeno 135 pojedinačnih prijava. Pritužbe zaprimljene u 2013. odnose se na 252 djece.

	2011.	2012.	2013.
Socijalna prava	43	42	55
Ekonomska prava	79	93	90
UKUPNO	122	135	145

Povrede socijalnih i ekonomskih prava djece 2011. - 2013.

Utjecaj teške ekonomske situacije i gospodarske krize razvidan je ne samo u ovdje prikazanim slučajevima, već i u onima prikazanim u dijelu izvješća o pravu djece na uzdržavanje te na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Naime, nedostatak materijalnih sredstava te zaokupljenost roditelja egzistencijalnim pitanjima često utječu na ukupnu kvalitetu obiteljskih odnosa, a i na odgoj i ponašanje djece.

Prijave u području socijalnih prava u najvećem broju su se odnosile na povrede prava iz sustava socijalne skrbi, prava na ostvarivanje dječjeg doplatka ili obiteljske mirovine te roditeljske potpore, dok su u području ekonomskih prava najzastupljenije bile prijave povreda prava na primjeren životni standard. Slijede prijave koje se odnose na zaštitu imovinskih prava djeteta te zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova.

2.5.1 Socijalna prava

Posljedice ekonomske krize odražavaju se na kvalitetu življenja obitelji i djece. U tom kontekstu svrha socijalnih prava je pružanje pomoći djeci koja potječu iz obitelji lošijeg materijalnog statusa u ostvarivanju potpune integracije u društvo, posebice stvaranja jednakih mogućnosti za sudjelovanje i ostvarivanje drugih dječjih prava, poput obrazovnih, zdravstvenih i kulturnih. Upravo iz te pozicije, s poteškoćama u ostvarivanju socijalnih prava najčešće se suočavaju djeca nezaposlenih roditelja ili zaposlenih s niskim primanjima. U posebno teškim prilikama nalaze se djeca iz mnogočlanih i jednoroditeljskih obitelji, kao i djeca s teškoćama u razvoju (TUR) iz obitelji s lošim materijalnim prilikama. Njihove teškoće same po sebi zahtijevaju posebnu skrb, kako bi bila integrirana u zajednicu te kako bi prevladala prepreke u ostvarenju svojih prava, a mogućnosti njihovih obitelji ne mogu zadovoljiti ni osnovne djetetove potrebe. Najveći broj prijava zaprimljenih u području socijalnih prava odnosio se na ostvarivanje prava na roditeljske potpore (10), slijede prijave koje se odnose na osobnu invalidninu (9) te doplatka za djecu (8) dok se ostatak prijava odnosi na poteškoće u realizaciji drugih prava iz sustava socijalne skrbi te obiteljske mirovine. Prijavama je obuhvaćeno 70 djece, a prijavitelji su najčešće majke (37) i očevi (7). Roditelji su nam se zajedno obratili pet puta, a djeca osobno dva puta. Ostali slučajevi odnose se na dvije anonimne prijave, jedno obraćanje institucije te jedan slučaj praćen na inicijativu Ureda.

Prijave povreda socijalnih prava u 2013.

Povrede socijalnih prava	Broj prijava 2013.	Broj djece 2013.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	3	3
Jednokratna pomoć	1	1
Doplatak za pomoć i njegu	3	3
Osobna invalidnina	10	10
Dopust za njegu djeteta	3	3
Skraćeno radno vrijeme	5	5
Status roditelja njegovatelja	6	6
Doplatak za djecu	8	18
Obiteljska mirovina	2	2
Rodiljne i roditeljske potpore	10	13
Ostalo	4	6
UKUPNO	55	70

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Pravima koja propisuje Zakon o roditeljskim potporama (ZRRP), ali djelomično i Zakon o radu (ZOR), nastoji se zaštititi majčinstvo i uskladiti obiteljski i poslovni život roditelja. Ipak, doznajemo da poslodavci određuju smjene zaposlenika ne vodeći računa o njihovom roditeljstvu i potrebi skrbi o djeci. Javljale su nam se majke kojima su poslodavci po povratku s roditeljskog dopusta mijenjali način rada i predviđali samo rad u popodnevnoj smjeni te one, zbog jutarnje smjene jaslaca, po cijeli dan ne bi vidjele svoju djecu.

U jednom smo slučaju zamolili poslodavca da razmotri mogućnost usklađivanja radnog vremena majke, kojoj je priznato pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama, s potrebama djeteta kojem se zdravstveno stanje pogoršalo.

Često je razlog pritužbi donošenje negativnog rješenja u postupcima radi ostvarivanja pojedinog prava. U jednom slučaju pravnik HZZO-a je pogrešno uputio roditelja u rok za podnošenje zahtjeva za promjenu načina korištenja roditeljskog dopusta, zbog čega ocu ovo pravo nije odobreno. Pojedini roditelji, zbog nepoznavanja svoje obveze obavješćavanja HZZO-a o prestanku statusa osigurane osobe tijekom korištenja roditeljskih prava, gube pravo na naknade bez mogućnosti njegova povrata.

Roditeljima koji su nam se obratili zato što je dječji doplatk uplaćen na blokirani račun, dali smo uputu o potrebi obraćanja Fini, sukladno odredbama Ovršnog zakona. Posredovali smo u realizaciji prava na jednokratnu novčanu pomoć za troškove putovanja osobe u pratnji za teško pokretnu djevojčicu s više vrsta oštećenja zdravlja. Djevojčica pohađa centar za odgoj i obrazovanje (COO) udaljen pedesetak kilometara od kuće i vrlo joj je važno da vikende provodi s obitelji. Nažalost, unatoč pomoći CZSS-a, roditelji nisu mogli svakog vikenda prikupiti novac kako bi putovali po nju pa bi ona tada ostajala u ustanovi.

Roditelje koji zbog siromaštva ne mogu plaćati smještaj djeteta u dječjem vrtiću, unatoč sufinanciranju lokalne zajednice, uputili smo na mogućnost traženja dodatne pomoći na temelju općinske odluke o socijalnoj skrbi. U jednom slučaju obaviješteni smo o nerazumijevanju općine i odugovlačenju postupka priznanja prava na podmirenje troškova stanovanja za samohranu majku i njezino dijete, koji su podstanari i korisnici stalne novčane pomoći CZSS-a. Premda je riječ o pravu koje služi zadovoljenju temeljnih životnih potreba, postupak ni nakon našeg obraćanja općini nije bio okončan.

U postupku ostvarivanja socijalnih prava djece s TUR zamjetne su teškoće koje se odnose na **dužinu trajanja postupaka** za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu i status roditelja-negovatelja. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi, ako je potrebno provoditi posebni ispitni postupak, CZSS dužan je donijeti rješenje u roku od 30 dana od dana podnošenja urednog zahtjeva ili pokretanja postupka po službenoj dužnosti. U žalbenim postupcima, rok za donošenje drugostupanjskog rješenja je 60 dana od dana predaje žalbe. No, u praksi ponekad žalbeni postupak traje i godinu dana. Pra-

pravobraniteljica nema ovlasti uplitati se u upravni postupak te stoga upućuje roditelje na zakonske odredbe ostvarivanja pojedinih prava i mogućnost podnošenja žalbe ili tužbe, ali i traži izvješća od prvostupanjskih i drugostupanjskih tijela vještačenja o razlozima dugog trajanja postupka te zahtijeva žurnost u njihovu rješavanju.

Iz brojnih upita, uviđamo da roditelji djece s TUR nisu dovoljno informirani o načinima i uvjetima ostvarivanja pojedinih prava. CZSS-i nedovoljno informiraju korisnike o pravima i uslugama što dovodi do pogrešne interpretacije radnji u postupku ostvarivanja prava te posljedično može povećati nepovjerenje u sustav i nezadovoljstvo radom državnih institucija. Potrebu pribavljanja dodatnih nalaza i mišljenja u svrhu izvođenja dokaza drugostupanjskog tijela vještačenja roditelji često shvaćaju kao osporavanje djetetovih teškoća. Roditelje smo informirali o postupku stjecanja pojedinih prava, objašnjavajući im potrebu traženja dodatnih vještačenja te smo im savjetovali da u upravnom postupku, koji se pokreće radi rješavanja socijalnih prava, budu aktivni sudionici i odmah reagiraju na moguće propuste u utvrđivanju činjeničnog stanja.

U provođenju ispitnih postupaka, najčešći problem je nedovoljno razumijevanje teškoća u razvoju i funkcioniranja djeteta s TUR u svakodnevnom životu te nedovoljno poznavanje specifičnosti pojedinih teškoća od strane stručnjaka koji su članovi tijela vještačenja.

Iz novog Zakona o socijalnoj skrbi izbačena je sporna odredba o uvjetovanju iznosa **osobne invalidnine** s dužinom boravka djeteta u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka, što je pozitivan pomak u ostvarivanju prava djeteta s TUR. MSPM je izradio Nacrt prijedloga Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, prema kojem bi to tijelo provodilo postupak vještačenja u prvom i drugom stupnju iz područja socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, zdravstva, obrazovanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te drugim područjima u kojima se ostvaruju određena prava na temelju vještačenja. Do stupanja Zakona na snagu i dalje je prisutna praksa nejednakog postupanja tijela vještačenja i neujednačenih kriterija u različitim područjima prilikom određivanja vrste i težine invaliditeta.

Prilikom donošenja novoga Zakona o socijalnoj skrbi Ured pravobraniteljice za djecu predložio je da uvjet za ostvarivanje prava na **status roditelja njegovatelja/status njegovatelja** bude potreba djeteta i njegova ovisnost o potrebi i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, a ne vrijeme koje dijete dnevno provede u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka (do četiri sata). Na taj je način djetetovo pravo na obrazovanje, igru i druženje s vršnjacima uvjetovano pravom roditelja na ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja. Ograničavanje prava djeteta na odgoj i obrazovanje, kako bi ono moglo ostvariti pravo na pomoć i njegu druge osobe, nije u najboljem interesu djeteta. MSPM kao donositelj Zakona nije prihvatio naš prijedlog.

Prateći ovu problematiku u medijima saznajemo kako je MSPM uputio naputak o postupanju MZOS-u s ciljem rješavanja problema na koje roditelji nailaze u praksi. Naime, roditelji čije dijete boravi i više od četiri sata dnevno u predškolskoj, školskoj ili zdravstvenoj ustanovi mogu ostvariti pravo na status roditelja njegovatelja, uz uvjet da oni pružaju usluge pomoći i njege djetetu. U praksi se pružanje usluge pomoći i njege iznad četiri sata provedena u ustanovi, omogućavalo roditeljima samo u ustanovama pod ingerencijom MSPM-a, ali ne i u ustanovama pod ingerencijom MZOS-a, što kao posljedicu može imati ukidanje statusa. U praksi uočavamo da roditelji djece s poremećajima iz autističnog spektra teško uspijevaju ostvariti pravo na ovaj status.

Kada je dijete dugotrajno ili učestalo smješteno u ustanovu i/ili ako je ustanova udaljena od mjesta stanovanja, roditelji moraju pronaći dodatna financijska **sredstva za posjet djeci**. Stoga smo Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture uputili preporuku da oslobode roditelje plaćanja cestarine prilikom posjeta djetetu smještenom u ustanovi.

U pogledu ostvarivanja prava na **socijalne usluge** u ustanovama koje pružaju takve usluge postoji problem nedovoljnih kapaciteta i manjka kadra. Primjećujemo da se promjena pružatelja usluge

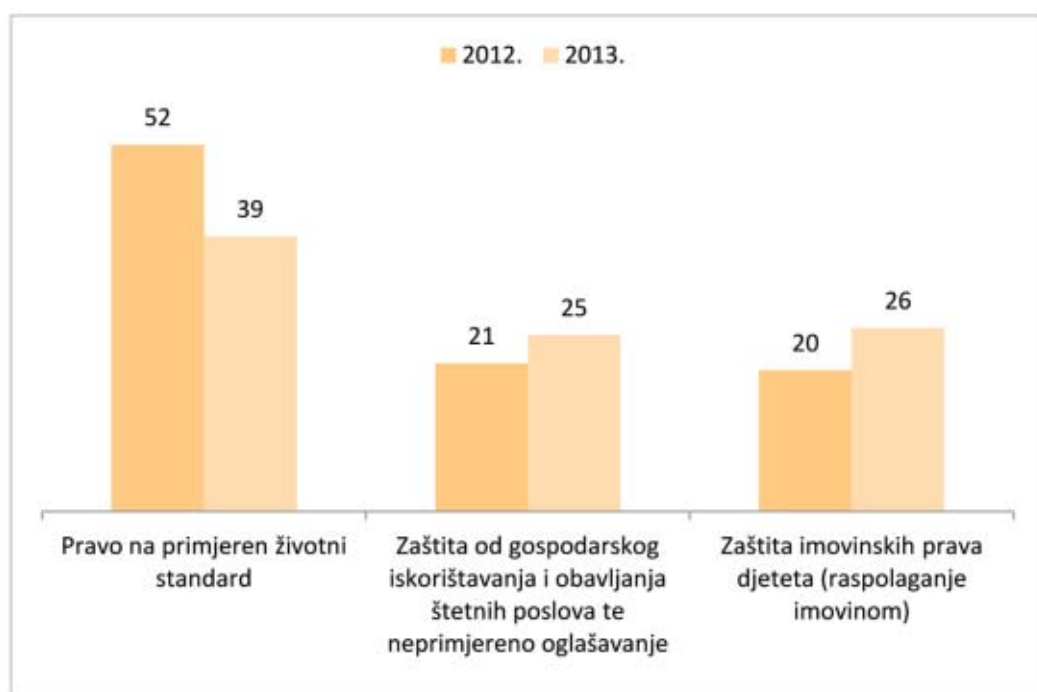
psihosocijalne podrške (stručne pomoći u obitelji - patronaže) i rane intervencije može negativno odraziti na dijete jer se, za ostvarivanje istoga prava, dijete kod drugog pružatelja usluga može naći na listi čekanja. Usluga rane intervencije nedovoljno je diferencirana i nedovoljno definira obveze i usluge koji pružatelji trebaju osigurati korisnicima.

2.5.2 Ekonomska prava

Iz grupe ekonomskih prava najveći broj prijava odnosio se na primjeren životni standard, a bilo ih je 39, zatim slijedi 26 prijava vezanih uz zaštitu imovinskih prava djece te prijave gospodarskog iskorištavanja, obavljanja štetnih poslova i neprimjerenog oglašavanja, kojih je bilo ukupno 25. Prijave su se odnosile na 182 djece.

Najčešće su nam se obraćale majke (36), institucije (16), očevi (13) i ostali (10). Anonimnih je prijava bilo pet, u tri navrata slučaj je praćen na inicijativu Ureda, a po jedanput su nam se obratili dijete, roditelji zajedno, baka, djed, rođaci, djetetova punoljetna sestra i susjedi.

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Ekonomska prava - prijave u 2012. i 2013.

2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard

Broj prijava zbog ugrožavanja prava na primjereni životni standard djece (39) u 2013. je bio manji nego u 2012. godini (52). Prijave se odnose na postupke ovrhe, deložaciju, egzistencijalnu ugroženost djece povezanu s ugrožavajućim stambenim uvjetima u kojima obitelji žive te nemogućnost ostvarenja uzdržavanja. Smanjeni broj prijava ne znači poboljšanje stanja jer se ekonomska kriza odražava i u mnogim drugim područjima djetetovih prava što pratimo u ovom izvješću

I tijekom 2013. Uredu pravobraniteljice za djecu obratio se velik broj roditelja tražeći savjet i pomoć te iskazujući nesnalaženje u situacijama kad su im računi bili blokirani te nisu mogli raspolagati novčanim sredstvima neophodnima za egzistenciju obitelji i maloljetne djece. U vezi s tom problematikom Ured pravobraniteljice organizirao je sastanak s predstavnicima Ministarstva financija i Financijske Agencije (FINA), koji su izvijestili o poduzetim aktivnostima i daljnim mogućnostima radi pomoći građanima u zaštiti ovih primanja jer se navedeno izravno odnosi i na životni standard djece. Uputili smo i preporuku MSPM-u, Ministarstvu uprave (MU), HZMO-u, HZZO-u, Hrvatskoj udruzi banaka (HUB) i Hrvatskoj udruzi poslodavaca (HUP) radi zaštite primanja, naknada i iznosa izuzetih od ovrhe.

Vezano za učestale deložacije obitelji, čak i u slučaju obitelji sa šestoro djece, bez mogućnosti osigura-

nja privremenog smještaja, učinilo se potrebnim predložiti način provedbe ovrhe na nekretnini kojim se ne bi onemogućavalo vlasnika nekretnine u stupanju u posjed, ali uz uvažavanje stvarnih okolnosti i teškoća u kojima se neke obitelji nalaze. S tim u vezi očitovali smo se i na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona iz studenoga 2013., dostavljajući svoje mišljenje i inicijativu za njegovu dopunu, naročito u cilju ostvarenja učinkovitog ovršnog postupka, i otklanjanja „nepravednih“ ovrha i zaštite dostojanstva ovršenika.

U pogledu ovršnih postupaka na nekretninama koje predstavljaju dom obitelji s djecom, nadamo se da će izmjene Ovršnog zakona pridonijeti zaštiti ovršenika i osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati, te da će sudovi u svojem postupanju voditi računa o zaštiti dostojanstva ovršenika i načelu proporcionalnosti, sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava u zaštiti prava na dom kao ljudskog prava. Naime, zaštita vjerovnika je legitiman cilj, no sud treba odlučiti je li način njegova postizanja proporcionalan cilju, imajući u vidu da je ovrha na jedinoj nekretnini uvijek posljednja mjera kojoj se pribjegava.

U predmetima ugrožavanja egzistencijalnih uvjeta djece, stambenog zbrinjavanja i ovrha preporučivali smo uključivanje CZSS-a, radi davanja stručne i materijalne pomoći ugroženim obiteljima. U više slučajeva vidjelo se da zbog siromaštva obitelji žive u ugrožavajućim uvjetima, bez stalnih prihoda i pod teretom dugova te da su im jedini oslonac pomoći i mjere iz sustava socijalne skrbi, koje su ipak nedostatne za pokriće životnih potreba. Određene oblike pomoći ostvaruju i putem jedinica lokalne samouprave, najčešće kroz subvencije troška električne energije, vode i grijanja.

Roditelji su nam se javljali tražeći pomoć u postupcima dodjele stana na listama jedinica lokalne samouprave ili u odgađanju deložacije. U jednom slučaju preporučili smo državnom odvjetništvu da produlji rok za iseljenje obitelji čije dijete ima 100% oštećenje donjih ekstremiteta, kako bi roditelji mogli pronaći novi smještaj u skladu s potrebama djeteta (bez arhitektonskih barijera), što je i prihvaćeno. Javila nam se i mlada majka koja je rodila dijete kao maloljetnica te je s njim bila smještena u domu do svoje punoljetnosti, kada je morala napustiti dom i odvojiti se od djeteta. Na zamolbu nadležnoga CZSS-a preporučili smo lokalnoj zajednici da s osobitom pažnjom razmotri njezinu situaciju i pomogne joj, kako se ne bi morala odvajati od djeteta.

Upoznati smo sa slučajem prikupljanja novčane pomoći za poboljšanje stambenih uvjeta za samohranu majku i dijete, putem humanitarne akcije volontera jedne udruge, koju majka nije tražila. Nakon završetka akcije, zbog koje je izgubila pravo na humanitarnu pomoć u Caritasu, majka nije imala pristup prikupljenim sredstvima te je iskazala sumnju u dobre namjere volontera. Nadležnom CZSS-u smo preporučili da ispita okolnosti i mogućnost raspolaganja prikupljenim sredstvima i da pomogne majci u ostvarivanju djetetovih prava iz sustava socijalne skrbi.

Produženje ekonomske krize i u 2013. godini, uz daljnje povećanje broja nezaposlenih i smanjenje redovnih prihoda članova obitelji, kao i smanjenje proračunskih prihoda lokalne zajednice, izravno utječu na osiguranje primjerenog životnog standarda djece u svim područjima života. Siromaštvo ugrožava šanse za razvoj djece, uzrok je kršenja njihovih prava te ostavlja dugoročne negativne posljedice. Stoga ponovo naglašavamo potrebu za uspostavom dječjega proračuna na državnoj i lokalnoj razini, kao izdvojene stavke za financiranje potreba djece, čime bi se djelotvornije zaštitila dječja prava, osobito u vremenu gospodarske krize. Vjerujemo kako će utvrđivanje Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH (2014. - 2020.) omogućiti sustavan pristup u rješavanju problema siromaštva uz osiguravanje minimalnog životnog standarda najugroženijem dijelu društva, osobito djeci u obiteljima nezaposlenih roditelja te zaposlenih s malim ili neredovitim primanjima.

2.5.2.2 Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova

U području zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova primili smo 14 pojedinačnih prijava, od kojih se pet odnosi na povredu prava učenika pri obavljanju stručne prakse, šest na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, dvije na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima i jedna na sudjelovanje djece u sportskim aktivnostima. Građani su nam se obraćali s pritužbama i upitima o sudjelovanju djece u umjetničkim i promidžbenim aktivnostima i o zaštiti djece na radu i stručnoj praksi kod poslodavaca. Upućivali smo ih na

relevantne odredbe propisa o zaštiti djece u ovom području te smo tijelima nadzora i Hrvatskoj obrtničkoj komori upućivali preporuke za poduzimanje mjera za zaštitu djece. Povodom obavijesti Državnog inspektorata o povredi prava djece na radu kod poslodavaca i u obavljanju stručne prakse upućivali smo preporuke nadležnim tijelima, kao što su policija i CZSS i tražili od njih izvješća o poduzetim mjerama zaštite djece. U cilju podizanja javne svijesti o štetnosti prosjačenja za djecu izradili smo informativni letak „Zaštitimo djecu koja prose - ona trebaju našu pomoć“ i dostavili ga trgovačkim centrima, velikim trgovačkim lancima, Hrvatskoj obrtničkoj komori i drugima.

Iako se, prema Konvenciji o pravima djeteta, svaka osoba mlađa od 18 godina smatra djetetom, u daljnjem tekstu, kod navođenja podataka iz djelokruga inspektora rada u području radnih odnosa i inspektora rada u području zaštite na radu, koristimo izraz maloljetnik, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.

Povreda prava učenika pri obavljanju praktične nastave i stručne prakse - Problemi koji se posebno ističu u ovom području su neisplata nagrade učenicima na praktičnoj nastavi ili naukovanju kod poslodavca, nepostojanje odgovarajućih sankcija za povrede prava učenika od strane poslodavaca te preopterećenost učenika i neodgovarajuća organizacija teorijske i praktične nastave.

U slučajevima u kojima su nam se učenici i njihovi roditelji obraćali za pomoć zbog povrede prava učenika na stručnoj praksi, upućivali smo ih u mogućnosti zaštite njihovih prava sudskim ili drugim putem (pred sudovima časti Hrvatske obrtničke komore i Hrvatske gospodarske komore) te smo tijelima nadzora preporučivali provedbu nadzora nad poslodavcima. Iako je isplata ugovorene nagrade važećim propisima određena kao obveza poslodavca, nisu propisane prekršajne sankcije za poslodavce koji tu obvezuju ne izvršavaju. Jedino sankcioniranje takvih poslodavaca moguće je putem sudova časti nadležnih komora. Primjerice, Sud časti HOK-a može obrtniku privremeno ili trajno oduzeti pravo primanja naučnika na naukovanje, ako povrijedi ugovorom preuzete obveze prema naučniku, no u tom slučaju je potrebno podnijeti pisanu prijavu Sudu časti HOK-a koja mora biti potpisana, što isključuje mogućnost postupanja po anonimnoj prijavi. Roditelji zbog toga ponekad odustaju od prijave slučaja komori te im jedino preostaje da isplatu nagrade ostvare sudskim putem. U jednom slučaju Obrtnička komora Zagreb obavijestila nas je da su razlog neisplate nagrade naučniku bile gospodarske teškoće obrtnika, zbog kojih sa zakašnjenjem realizira svoje obveze, uključujući i one prema naučniku. Teškoće obrtnika u podmirenju financijskih obveza, međutim, ne bi smjele biti na štetu prava i interesa djeteta.

Zbog toga smo još u 2011. i 2012. godini uputili MZOS-u preporuke da se u Zakonu o strukovnom obrazovanju detaljnije i jasnije regulira zaštita učenika, odnosno da se propišu detaljnije odredbe o primjeni općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama, da se propišu prekršajne, odnosno kaznene odredbe za kršenje odredbi tog zakona od strane poslodavaca te jasnije definiraju odredbe o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad poslodavcima u segmentu zaštite prava učenika. Iako je MZOS prihvatio naše preporuke s obrazloženjem da će o tome voditi računa kod eventualne izrade novog Zakona o strukovnom obrazovanju i drugih propisa iz svoje nadležnosti, nemamo informaciju da se pristupilo unapređivanju propisa kako bi se naše preporuke realizirale.

U preporuci koju smo uputili MZOS-u, u povodu početka drugog polugodišta školske godine 2013./2014., ukazali smo i na potrebu da strukovne škole već na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave, vježbi i stručne prakse kod poslodavca, kao i o mogućnostima zaštite učenika, zatim da pomognu učenicima pri odabiru poslodavca i da prate njihov rad kod poslodavaca kako bi pravovremeno mogle zaštititi njihova prava.

U pogledu najvišeg dnevnog i tjednog opterećenja učenika, u 2012. godini preporučili smo MZOS-u i ASOO-u da pri izradi strukovnih kurikuluma vode računa o tome da oni budu usklađeni sa Zakonom o strukovnom obrazovanju i Državnim pedagoškim standardom srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (DPS). Pritužbe učenika nekih srednjih medicinskih škola za stjecanje kvalifikacije medicinska sestra/tehničar opće njege na preopterećenost i organizaciju teorijske i praktične nastave, ukazuju na praktičnu neusklađenost opterećenja učenika s propisima, o čemu više pišemo u poglavlju o obrazovnim pravima.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca - Povrede prava maloljetnika na radu kod poslodavaca odnosile su se na: uskratu prava na dnevni i tjedni odmor, određivanje prekovremenog i noćnog rada, neuručivanje pisanih potvrda o sklopljenom ugovoru o radu u slučaju kad ugovor o radu nije bio sklopljen u pisanom obliku, neprijavlivanje na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje u propisanom roku te zapošljavanje maloljetnika bez obveznog prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti. Povrede propisa o zaštiti maloljetnika na radu kod poslodavaca bile su: samostalno obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada, neosiguravanje odgovarajuće zaštitne opreme maloljetnom naučniku i nečuvanje propisane dokumentacije od strane poslodavca.

Zakonom o radu (ZOR) i drugim propisima iz područja rada i zapošljavanja, kao i sigurnosti i zaštite na radu, regulirano je područje rada i zapošljavanja djece. U 2013. godini nadzor nad provedbom tih propisa provodili su inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Državnog inspektorata (DI). Ukidanjem DI-a kao samostalnog državnog tijela inspekcijски poslovi u području rada i zaštite na radu su, od 1. siječnja 2014. godine, u djelokrugu Ministarstva rada i mirovinskoga sustava (MRMS).

Prema izvješću MRMS-a o inspekcijским nadzorima i poduzetim aktivnostima DI-a u 2013. godini, inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 14.143 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u 15 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 20 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da su počinjene ukupno 33 povrede prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika, od kojih šest spada u grupu tzv. „težih prekršaja“ iz ZOR-a, 21 spada u grupu tzv. „najtežih“ prekršaja iz ZOR-a, a šest se odnosi na odredbe Zakona o Državnom inspektoratu.

U 2013. utvrđen je manji broj povreda na štetu maloljetnika nego u 2012., kada su u istom broju nadzora otkrivene ukupno 42 povrede odredaba propisa počinjene nad 16 maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, no bilo ih je i u drugim djelatnostima (trgovini, pekarstvu i turizmu).

Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je 16 optužnih prijedloga prekršajnim sudovima. Inspektori rada poduzeli su upravne mjere, odnosno donijeli ukupno 13 rješenja, i to četiri o zabrani određivanja prekovremenog rada maloljetnicima, osam o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima i jedno rješenje o zabrani rada maloljetnika na poslovima koje obavlja bez prethodno utvrđene zdravstvene sposobnosti za njihovo obavljanje. Inspektori su u četiri slučaja usmenim rješenjima u zapisniku poslodavcima zabranili obavljanje djelatnosti u nadziranom poslovnom objektu, odnosno prostoru, dok ne otklone nedostatke u poslovanju.

Inspektori rada u području zaštite na radu u 39 nadzora zatekli su ukupno 53 maloljetnika (37 maloljetnika i 16 maloljetnica). To je 60 nadzora manje nego u 2012. godini, kada su u 99 nadzora zatekli ukupno 189 maloljetnika. Utvrdili su postojanje osnovane sumnje da su počinjene nezakonitosti u odnosu na maloljetne radnike, i to sljedeće povrede Zakona o zaštiti na radu: da je poslodavac dopustio maloljetnom naučniku samostalno obavljanje poslova strojobravarstva, kao poslova s posebnim uvjetima rada; da poslodavac nije osigurao odgovarajuću zaštitnu opremu maloljetnom naučniku na poslovima automehaničara i nije čuvao propisanu dokumentaciju.

Obavljeni su inspekcijски nadzori povodom ozljeda na radu za dvoje maloljetnika, i to kod poslodavca u djelatnosti popravka i instaliranja strojeva i opreme, gdje je jedan maloljetni naučnik zadobio težu ozljedu prsta radeći strojobravarstveni posao te kod poslodavca u djelatnosti smještaja, gdje je maloljetna naučnica zadobila lakšu ozljedu lijeve šake prilikom obavljanja poslova pripreme hrane. Inspektori rada donijeli su tri rješenja kojima je naređeno poslodavcima: udaljšavanje maloljetnog naučnika s obavljanja poslova s posebnim uvjetima rada; udaljšavanje maloljetnog naučnika s obavljanja poslova automehaničara dok mu poslodavac ne osigura osobnu zaštitnu opremu i njeno ispravno korištenje; otklanjanje utvrđene nepravilnosti u vođenju dokumentacije o zaštiti na radu u određenom roku. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podnesena su dva optužna prijedloga za ukupno tri počinjena prekršaja zbog osnovane sumnje da su počinili prekršaje iz Zakona o zaštiti na radu.

Djeca koja prose - Prema podacima MUP-a, u 2013. su evidentirana i procesuirana 47 slučaja prosjačenja djece ili maloljetnika (samostalno ili u društvu s odraslima). Od toga je 11 djece bilo „kažnjivo odgovorno“, a 21 dijete „kažnjivo neodgovorno“. Prijavljeno je ukupno 16 roditelja, devetero za kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe povezano s prosjačenjem, četiri prekršajno zbog poticanja na prosjačenje te troje zbog lošeg odgoja i zanemarivanja nadzora. U prosjačenju je zajedno s maloljetnicima zatečeno 26 punoljetnih osoba. Sedam je slučajeva recidiva u činjenju prekršaja prosjačenja maloljetnih osoba ili odraslih osoba s djecom, a zabilježen je i jedan slučaj prosjačenja maloljetne osobe stranog državljanina.

Svjesni kako je fenomen prosjačenja djece vrlo složen te zahtijeva angažman šire društvene zajednice, osobito građana koji svjedoče takvim situacijama, u rujnu 2013. godine izradili smo informativni letak „Zaštitimo djecu koja prose - ona trebaju našu pomoć“, s ciljem podizanja javne svijesti o štetnosti prosjačenja za djecu. Uz informacije o povredi prava djece i činjenicama vezanim uz ovaj fenomen, poput toga da djecu često na prosjačenje prisiljavaju članovi obitelji, da ih kažnjavaju ako ne zarade dovoljno, da djeca nerijetko prosjačenjem otkupljuju dugove svojih roditelja, a moguće je da je riječ i o trgovini djecom, budući da organizatori prosjačenja „iznajmljuju“ ili „kupuju“ djecu, letak sadrži i informacije što treba učiniti svaki građanin koji svjedoči prosjačenju djeteta ili odrasle osobe koja prosi koristeći dijete. Letak smo uputili svim velikim trgovačkim centrima u Zagrebu, velikim trgovačkim lancima poput Konzuma, Bille, Mercatora, Dione, Spara, Prehrane, Zagrebačkom holdingu (podružnicama Zagrebački električni tramvaj i Autobusni kolodvor Zagreb) te trgovačkom društvu INA Industrija nafte.

Također smo ga uputili i Hrvatskoj obrtničkoj komori koja je pokazala veliki interes i podršku te letak prosljedila na županijske obrtničke komore i udruženja obrtnika na više od 150 adresa. Sve pravne osobe kojima smo uputili letak zamolili smo da sa sadržajem letka i o obvezi obavješćavanja policije o prosjačenju djece, upoznaju svoje radnike, kako bi se osigurala pravovremena zaštita ove kategorije djece. O letku smo obavijestili i policiju, koja je podržala našu akciju i naš letak predstavila medijima. Pojedine policijske uprave iskazale su veliki interes tražeći da im Ured pravobraniteljice dostavi letak za potrebe policijskih uprava. Policijska uprava zagrebačka izvijestila nas je da je u listopadu provedena operativna akcija „Oliver“ u cilju detektiranja i pronalaska organizatora prosjačenja na prostoru grada Zagreba. U akciji je privedeno 40 osoba, podignuta su 33 optužna prijedloga zbog prekršaja te tri kaznene prijave zbog povreda djetetovih prava.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima - Postojećim propisima nisu propisana detaljna pravila o sudjelovanju djece u kulturnim, umjetničkim, promidžbenim i sličnim aktivnostima **uz nagradu**, a za **besplatno** sudjelovanje djece u tim aktivnostima ne postoje nikakva pravila, kao ni sustav nadzora.

U 2013. godini inspektori rada za radne odnose primili su 134 zahtjeva (80 manje nego u 2012.) zakonskih zastupnika maloljetnika mlađih od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela te snimanju video spotova, TV reklama, serijala i slično. Inspektori rada dali su odobrenje za sudjelovanje 136 maloljetnika u navedenim aktivnostima (za 77 maloljetnika manje nego 2012.), dok je u dva slučaja doneseno rješenje o odbacivanju zahtjeva jer je zahtjev podnijela neovlaštena osoba. Inspektori su primjerke odobrenja dostavljali i nadležnim CZSS-ima, u skladu s Pravilnikom o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima smije sudjelovati.

Na nedostatnost važeće regulative u ovom području proteklih smo godina više puta upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor. U veljači 2012. godine te ponovno u siječnju 2013., upozorili smo MRMS i MSPM da odobrenja koja izdaju inspektori rada, prema Pravilniku o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima smije sudjelovati, ne sadrže ograničenja broja sati niti uvjeta pod kojima dijete smije sudjelovati u nekoj od umjetničkih ili sličnih aktivnosti, kako to propisuje članak 8. Konvencije o najnižoj dobi za zapošljavanje iz 1973. Međunarodne organizacije rada. Nedostaju razrađena pravila o sudjelovanju djece u umjetničkim ili sličnim aktivnostima, od, primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnostima u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o svojoj dobi i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Ako je pak riječ o sudjelovanju djece u nekim umjetničkim ili sličnim aktivnostima bez

naplate, prema postojećim propisima inspektori rada nisu nadležni za izdavanje odobrenja, ali ni CZSS-i nemaju uvid o sudjelovanju djece u tim aktivnostima i mogućem iskorištavanju. Zato organizatori tih aktivnosti često djecu angažiraju bez naplate, na što nerijetko pristaju i roditelji.

Zbog toga smo spomenutim ministarstvima predložili unapređivanje postojeće regulative, dopuna postojećih ili donošenjem novog propisa. Državni inspektorat složio se s našim stavom da je potrebno regulirati i sudjelovanje djece bez naplate te jasnije odrediti granice između „slobodnih aktivnosti” i „rada” maloljetnika koji sudjeluje u tim aktivnostima, da izdavanje odobrenja ne smije biti puka formalnost, da je potrebno uvažiti mišljenje i stav djeteta o takvom angažmanu, preciznije utvrditi broj sati i uvjete za takav rad/sudjelovanje te propisati sankcije za postupanje protivno propisima.

MRMS obavijestio nas je kako smatra da se sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima ne obavlja zasnivanjem radnog odnosa, niti su te aktivnosti slične obavljanju poslova u radnom odnosu, da smatra da bi MSPM trebao biti stručni nositelj uređenja ove problematike te je iskazao spremnost da se uključi u aktivnosti na cjelovitom uređenju ovog područja. Ovaj stav MRMS-a proizlazi i iz Prijedloga zakona o radu, koji je prošao prvo čitanje u saborskoj proceduri i u kojem je izostavljena ovlast ministra nadležnog za rad da pravilnikom uređuje sudjelovanje djece u tim aktivnostima.

MSPM nas je u prosincu 2013. godine obavijestio da bi se ova problematika trebala urediti propisima iz područja rada i zapošljavanja. Istodobno, u Prijedlogu obiteljskoga zakona (koji nam je bio dostupan u vrijeme pisanja ovog izvješća) predviđeno je da ministar nadležan za poslove socijalne skrbi pravilnikom propiše način sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima. Iz navedenog zaključujemo o postojanju namjere da se spomenuta materija ipak uredi Obiteljskim zakonom, no u Prijedlogu obiteljskoga zakona nedostaju upravne i prekršajne odredbe kojim bi se osigurala zaštita djece u ovom području. Na to smo upozorili Hrvatski sabor u mišljenju na Prijedlog zakona o radu koje smo uputili nadležnim saborskim odborima u siječnju 2014. godine. Neophodno je da nadležna ministarstva vode računa da se pri donošenju novog Obiteljskog zakona i novog Zakona o radu propišu detaljna pravila o sudjelovanju djece u ovim aktivnostima sukladno Konvenciji o pravima djeteta i Konvenciji o najnižoj dobi za zapošljavanje, da se jasno razgraniče nadležnosti između resora u čijem su djelokrugu navedeni propisi te da se propišu odgovarajuće upravne i prekršajne odredbe za povrede prava djece u ovom području.

2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

Vezano uz zaštitu imovinskih prava djeteta zaprimili smo 26 upita i pritužbi. Među njima najviše je bilo onih koji su se odnosili na raspolaganje djetetovom imovinom (15), polaganje računa o upravljanju djetetovom imovinom (5) te mjere osiguranja na imovini roditelja (6).

Zakonskom odredbom propisano je da roditelji mogu **s odobrenjem nadležnog CZSS-a otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta** radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta. No, Mišljenje MSPM-a iz listopada 2012. daje tumačenje prema kojem roditelji **mogu bez traženja odobrenja CZSS-a** raspolagati novčanim sredstvima maloljetnog djeteta koji mjesečno ne prelazi svotu od 10.000 kuna. Snažno smo se protivili takvom tumačenju te i dalje smatramo da ono ne doprinosi sveobuhvatnoj zaštiti imovinskih prava te u pojedinim slučajeva dovodi do povreda imovinskih prava djece. Pritom smo iznosili sljedeće argumente:

- da osporavano Mišljenje MSPM-a predstavlja ekstenzivno tumačenje zakonske odredbe s kojom je, kao aktom više pravne snage, u direktnoj koliziji,
- da Mišljenje proturječi realitetu financijske moći u državi, jer kroz razdoblje od 12 mjeseci, dijete može ostati bez iznosa od 120.000 kuna, što predstavlja prevelik iznos i prostor za manipulaciju na štetu djeteta,
- da novac na dječjem računu predstavlja imovinu djeteta, a ne roditelja, čak i u slučaju kada je roditelj uplatio taj novac,

- da u niti jednom drugom slučaju ne postoji mogućnost podizanja sredstava s računa druge osobe bez njene punomoći, da djeca kao osobe bez poslovne sposobnosti takvu punomoć ne mogu dati te da ih roditelji ne mogu zastupati u poslovima davanja suglasnosti zato što interesi roditelja i djeteta mogu biti u koliziji,
- da Mišljenje proturječi i argumentima na temelju kojih je izdano ranije Mišljenje iz lipnja 2010., a koje je ipak uspijevalo uspostaviti ravnotežu između prosječne plaće u Republici Hrvatskoj, potreba djeteta određene dobi i zakonske obveze CZSS-a, odnosno odredbi kojima je cilj prvenstveno osigurati pravovremenu i sveobuhvatnu zaštitu interesa djeteta.

S tim u vezi i dalje dobivamo povrede imovinskih prava djeteta. Među takvim primjerima je slučaj u kojem je otac, kao opunomoćenik na djetetovom računu, koristeći Mišljenje MSPM-a, podizao novac s tog računa i raspolagao dividendom po djetetovim dionicama te od djetetovog novca tom istom djetetu plaćao alimentaciju, kao i slučaj gdje je otac jednokratno podigao cjelokupni iznos štednje zbog čega majka nije mogla djetetu platiti terapiju koja mu je bila potrebna. Na sličan je način sedamnaestogodišnja djevojka izgubila sa svoga računa sav novac dobiven prodajom nekretnine koju je naslijedila od prabake.

Neke su se pritužbe odnosile na postupanja banke koja je odbijala roditeljima isplaćivati sredstva s dječjeg računa (nekad i manja od sredstava potrebnih za mjesečno uzdržavanje), kao i na postupke CZSS koje je **odbijalo dati odobrenje za raspolaganje** imovinom djeteta. Obratili su nam se i roditelji koji su podigli stambeni kredit za gradnju kuće, čiju su trećinu darovali djetetu. Njima je CZSS odbio dati odobrenje za raspolaganje imovinom djeteta za potrebe reprogramiranja kredita u CHF, kojeg zbog povećanih rata nisu plaćali pa im sada prijete ovrha na nekretnini. U drugom smo se slučaju poslovnoj banci obratili upitom vezanim za odobravanje dopuštenog prekoračenja na **računima otvorenim na ime djeteta starosti do 18 godina** te korištenje karticama po tim računima.

U više slučajeva razlog obraćanja bilo je traženje savjeta i očekivanje pomoći u postupcima **ovrhe na novčanim sredstvima ili drugoj imovini djeteta**. U nekoliko primjera bila je riječ o imovini stečenoj nasljeđivanjem, pri čemu su naslijeđeni dugovi bili veći od vrijednosti naslijeđene imovine. U nekim slučajevima ovršni postupci su već bili okončani ili su ovrhovoditelji već ušli u posjed nekretnine. U pojedinim smo se slučajevima obraćali CZSS-u, s obzirom na dojam da roditelji i druge osobe koje se brinu o djetetu ponekad ne vode računa o dugovima ostavitelja i, shodno tome, ne iznose pritužbu na to u sudskom postupku. U jednom je slučaju upitna bila i dioba nasljedstva pred javnim bilježnikom u ostavinskom postupku, u kojem je majka nakon smrti oca djece preuzela novčana sredstva, a djeca nekretnine, u odnosu na koje je pokrenut ovršni postupak još za očeva života. U jednom je slučaju majka darovala nekretnine djeci kako bi ih zaštitila od potraživanja Porezne uprave, ali Porezna uprava je pobila ugovor o darovanju i pokrenula ovršni postupak na imovini djece.

Kako bismo istaknuli probleme oko **ovrhe na imovini djece** očitovali smo se na prijedlog izmjena i dopuna Ovršnog zakona te istakli potrebu da se radi zaštite prava i interesa djece u ovršnim postupcima pronađu rješenja u pogledu predmeta ovrhe, primjerice uvođenjem određenih ograničenja u odredbe Ovršnog zakona. To je naročito važno u slučajevima kad se ovrha provodi na jedinoj nekretnini u kojoj dijete živi radi namirenja tražbine ostavitelja (npr. pokojnog roditelja s osnova kredita). Apelirali smo da se izmjenama Ovršnog zakona zaštiti ovršenika i osobe koje je po zakonu dužan uzdržavati, izrazivši nadu da će sudovi u svojem postupanju voditi računa o zaštiti dostojanstva ovršenika i načelu proporcionalnosti sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava u zaštiti prava na dom kao ljudskog prava, a imajući u vidu da je ovrha na jedinoj nekretnini uvijek posljednja mjera kojoj se pribjegava.

Nailazili smo i na slučajeve ovrhe na imovini djece s osnova poreza na promet nekretnina. Naime, iako je dijete steklo nekretninu koja podliježe poreznoj obvezi pa se stoga formalno vodi kao „porezni obveznik“ na čije se ime donosi porezno rješenje, njegovu poreznu obvezu trebali bi ispuniti njegovi zakonski zastupnici te bi se oni trebali smatrati poreznim obveznicima-ovršenikima u odnosu na koje će se poduzimati radnje radi ostvarenja ovih sredstava. Budući da djetetovi zakonski zastupnici potpisuju ugovore u djetetovo ime, oni preuzimaju i obveze te su ih dužni i izvršiti, što znači da bi se sve radnje radi ostvarenja tih potraživanja trebale primjenjivati prema roditeljima.

I ovom prilikom podsjećamo na problem s kojim smo upoznali Ministarstvo financija u kolovozu 2012. zbog objave **liste poreznih dužnika**, kad su istaknuti i osobni podaci djece kao poreznih dužnika, što je na našu inicijativu brisano. Uglavnom su to bili dugovi na ime poreza na promet nekretnina, utvrđeni na temelju poreznih dokumenata - kupoprodajnih ugovora u kojima je navedeno ime djeteta kao vlasnika nekretnine. Posljedično, u porezni i ovršni sustav Republike Hrvatske trebat će uvesti razliku između ovršenika djece i ovršenika odraslih osoba jer djeca mogu postati dužnici i ovršenici i bez poslovne sposobnosti, što se može negativno odraziti na njihova prava i interese. Događa se da odrasli prepisuju imovinu na djecu nadajući se da će tako izbjeći obveze ili zaštititi svoju imovinu, no svojim neodgovornim ponašanjem oni optereće dijete dugovima, koji potom mogu biti uvećani za kamate i troškove ovrhe radi naplate dugova. Nailazimo i na slučajeve da su dugovi djeteta utvrđeni sudskom odlukom, što nije odgovornost djeteta, već osoba koje ga zastupaju, ali se ovrha provodi na imovini djeteta.

I u protekloj godini nastavili smo pratiti slučaj iz 2011. u kojem je, nakon isteka ugovornog roka štednje, novac s računa dječje štednje isplaćen na račun majke djeteta, bez suglasnosti CZSS-a. Na konkretni slučaj ukazala nam je upravo djetetova majka jer, nakon što je nad bankom otvoren stečajni postupak, nije bila u mogućnosti ostvariti pravo na obeštećenje po osnovi osiguranih depozita za novčane depozite u vlasništvu njezinog djeteta, na koje bi dijete imalo pravo i koje bi mu bilo isplaćeno da je djetetov novac ostao na njegovom računu. Iz obavijesti koju je Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB) dostavila majci proizlazi da nije postojala zakonska mogućnost po kojoj bi DAB mogao naknadno prenijeti dio novčanih sredstava s računa majke na dvije različite osobe te je majka bila upućena da iznose koji premašuju osigurani iznos može ostvariti u stečajnom postupku, a ne putem DAB-a. Majka se, u obraćanju Uredu pravobraniteljice, pozivala ne nezakonito postupanje službenice banke i tražila pomoć zbog nezakonitog raspolaganja imovinom djeteta od strane banke, pravdajući se da tada nije imala razloga posumnjati u nedopuštenost ugovaranja i isplate sredstava dječje štednje na njezin račun, a sama nije uviđala nužnim odvojiti ova novčana sredstva. Budući da su majka i službenica banke svojim postupanjem nanijele imovinsku štetu djetetu, preporučili smo CZSS-u da, u skladu s člankom 118. Obiteljskog zakona, poduzme mjere radi zaštite i ostvarenja imovinskih prava djeteta, i to iznosa od 50.000 eura. S obzirom na stav majke koja nije voljna vratiti sredstva djetetu, obratili smo se i ODO-u, koje nije našlo elemenata za kazneni progon jer nedostaje namjera, no CZSS smo preporučili da razmotri pokretanje postupka radi naknade štete putem posebnog skrbnika, što su odlučili poduzeti.

Nastavili smo pratiti i slučaj u kojem je baka djece, iza smrti njihovih roditelja, u svojstvu njihovog skrbnika, bez znanja i odobrenja CZSS-a, zaključila ugovor o zastupanju djece s odvjetničkim društvom u postupku radi ostvarenja naknade štete pred osiguravajućim društvom. Ne dovodeći u pitanje pravo bake da angažira odvjetnike, u konkretnom slučaju sporno je to što je ugovorila proviziju odvjetnicima u određenom postotku od uspjeha u postupku, čime je bez suglasnosti CZSS samostalno donijela odluku o raspolaganju budućim imovinskim pravima djece te sklopila posao koji prelazi redovito poslovanje imovinom i pravima šticećenika. Svako dijete ostvarilo je novčani iznos na ime naknade štete, a osiguravajuća je kuća isplatila odvjetničkom društvu troškove zastupanja u iznosu od 34.987,50 kn, koji se odnose na zastupanje svih oštećenih iz tog štetnog događaja. Međutim, naknadno je CZSS-u dostavljen i račun odvjetničkog društva u ukupnom iznosu od 54.120 kuna (iznos + PDV) na ime zastupanja po ugovoru sklopljenom s bakom. CZSS je fakturirane usluge procijenio kao ostvarivanje imovinske koristi za djecu i, ne ulazeći u meritum već sklopljenog ugovora, odobrio skrbnici plaćanje računa odvjetničkom društvu. Smatramo da su djelatnici CZSS-a trebali ući u meritum sklopljenog ugovora, jer je taj ugovor, u dijelu koji se odnosi na ugovaranje provizije, baka sklopila bez njihove suglasnosti. Obratili smo se i HOK-u tražeći njihovo mišljenje i stav, budući da su odvjetnici dvostruko namireni na ime troškova zastupanja dvoje maloljetne djece, kao i da im nije mogla ostati nepoznata okolnost da sa skrbnikom sklapaju pravni posao koji prelazi redovito poslovanje imovinom i pravima šticećenika, i da skrbnica ugovor potpisuje bez potrebne prethodne suglasnosti CZSS-a. Do pisanja ovog teksta nismo zaprimili odgovor HOK-a odnosno Komisije za ispitivanje troškovnika Hrvatske odvjetničke komore.

Još tijekom 2012., predložili smo nadopune propisa koji uređuju trgovinu, odnosno **otkup predmeta od plemenitih kovina**, potaknuti informacijama o tome da trgovci u specijaliziranim objektima za otkup zlata i srebra otkupljuju ove predmete i od djece. Predložili smo da se uvede zabrana ot-

kupa predmeta od plemenitih kovina od osoba mlađih od 18 godina; da se propiše obveza trgovcima da policiji ili CZSS-u podnesu prijavu o pokušaju prodaje ovih predmeta od strane djece i sumnjivoj aktivnosti u koje su uključena djeca; da se predvidi sustav nadzora, upravne mjere i prekršaji, radi praćenja i sankcioniranja nedopuštenog otkupa ovih predmeta od djece; uvede obveza tijela nadzora da izvjesti CZSS radi izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta; uvedu ograničenja u pogledu lokacije objekata u kojima se otkupljuju ovi predmeti; te zabrani oglašavanje usluge otkupa predmeta od plemenitih kovina. MG i MSPM podržali su naše aktivnosti. MG je izrazio spremnost uključiti se, zajedno s ostalim relevantnim tijelima državne uprave, u dogradnju postojećeg zakonskog okvira prometa predmetima od plemenitih kovina. Od drugih tijela nismo zaprimili izvješća.

U studenome 2012. obratili smo se HNB-u i MF-u te zatražili da se ispita praksa i način isplate novčanih sredstava na ime **stambene štednje** i državnih poticajnih sredstava stambenim štedišama - djeci te da se iznađe način koji bi obvezao stambene štedionice da u slučaju isplate sredstava, kad je stambeni štediša djeteta, budu zaštićena prava i interesi djeteta, a kako bi se uvažila činjenica da su novac i državna poticajna sredstva na računu dječje stambene štednje imovina djeteta, za koju postoje zakonska ograničenja u raspolaganju. Obaviješteni smo da je HNB od svih stambenih štedionica zatražio dostavu očitovanja te da iz njih proizlazi da su štedionice uskladile svoja poslovanja s mišljenjem i preporukama nadležnog Ministarstva te donijele pravilnike, upute u druge opće akte kojima su regulirale specifičnosti ugovaranja i raspolaganja sredstvima dječje stambene štednje. HNB navodi da će, u okviru svojih nadležnosti, nadzirati primjenu i provedbu zakonskih propisa i preporuka te poduzeti mjere i aktivnosti kako bi stambene štedionice ujednačile svoju poslovnu praksu i otklonile eventualne nepravilnosti u poslovanju. MF se obvezao obaviti nadzor zakonitog korištenja državnih poticajnih sredstava u stambenim štedionicama.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Pitanjima zaštite djece od neprimjerenog oglašavanja bavili smo se u 11 prijava pojedinačnih povreda prava djece, zatim u 11 općih inicijativa, obavijesti i upita te u još četiri slučaja u kojima su nam se stranke obratile osobno i telefonom. Naša postupanja uglavnom su se odnosila na oglašavanje u povodu izbora, oglašavanje u odgojno-obrazovnim ustanovama, na neprimjerene sadržaje televizijskih i radijskih reklama, tiskanih medija, plakata i oglasa, te na korištenja djece u marketinške svrhe.

Zbog više izbornih aktivnosti koje su obilježile 2013. godinu, o pritužbama na promidžbene aktivnosti političkih stranaka detaljnije pišemo u poglavlju o djeci i politici.

Pitanjem oglašavanja u **odgojno-obrazovnim ustanovama** bavili smo se na temelju obraćanja odgojno-obrazovne ustanove i građana, koji prijavljuju sumnju na moguću zlouporabu djece. Izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi iz 2013. izričito se propisuje zabrana promidžbe i prodaje u dječjim vrtićima na način da u dječjim vrtićima nije dopuštena promidžba i prodaja roba i/ili usluga koje ne služe ciljevima odgoja i obrazovanja ili su štetne za zdravlje, rast i razvoj djece rane i predškolske dobi. No, u nekim će slučajevima vjerojatno biti teško unaprijed predvidjeti moguće zlouporabe, odnosno procijeniti mogu li određeni komercijalni sadržaji ipak poslužiti ostvarenju ciljeva odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi.

Postupali smo u povodu obavijesti marketinške agencije o snimanju reklame za kreditnu instituciju u jednom dječjem vrtiću. Riječ je o dva edukativna filma s maskotom banke: u jednome djeca i maskota s kuharom pripremaju zdravu hranu, a u drugom vježbaju s maskotom i trenerom. Iako dječji vrtić i MZOS navode da filmovi imaju edukativnu vrijednost, kako bi potaknuli zdrave navike djece kroz tjelovježbu i prehranu, kao i da takva praksa predstavlja odgovorno poslovanje, za koje se nadaju da će ga prihvatiti i druge kompanije u Hrvatskoj, filmove je moguće shvatiti i kao neizravnu promidžbu bankarskih usluga, pogotovo zbog prepoznatljive maskote.

Postupali smo i po prijavi da u **osnovnu školu** na početku školske godine dolaze razni akviziteri te nude djeci materijale za „učenje“ koji nisu obvezni te se uz njih djeci poklanjaju igračke, gumice, olovke i slične stvari kojima se djecu pokušava potaknuti na kupnju. Akviziteri ulaze u učionice i za vrijeme nas-

tave, a meta su najčešće učenici prvih razreda. Školi je rješenjem prosvjetne inspekcije naređeno da Pravilnikom o kućnom redu škole utvrdi zabranu promidžbe i prodaje u školi te da na vidljiva mjesta u školi postavi obavijest o tome.

Roditelji učenika jedne osnovne škole pritužili su se na odabir kostima za sudjelovanje učenika na predstojećem karnevalu, navodeći da se od roditelja tražila suglasnost da se djeca maskiraju u proizvode jedne privatne hrvatske prehrambene tvrtke te da, ako to ne žele, mogu odustati od sudjelovanja djece.

Obraćali su nam se građani s pritužbama na sadržaj reklama objavljenih na **televiziji, radiju i tiskanim medijima**. U prigovoru na **televizijsku** reklamu jednog mobilnog operatera (ovca Gregor u crkvi), traži se da pravobraniteljica spriječi daljnje emitiranje reklame zbog neprimjerenog utjecaja na vjerske osjećaje građana i djece. Doznali smo da je Sud časti Hrvatskog udruženja društava za tržišno komuniciranje (HURA) zaključio da je u toj reklamaciji doista riječ o vrijeđanju vjerskih osjećaja, o čemu je obaviješteno i Vijeće za elektroničke medije. Prijavljena nam je i televizijska reklama za proteinski napitak, koja se prikazivala u pauzama košarkaških utakmica, a sadržajem je eksplicitno i vulgarno aludirala na samozadovoljavanje. Sud časti HURA-e zaključio je da poruka nije u skladu s odredbama Kodeksa oglašivača o čemu je obaviješten i oglašivač. Građani su se pritužili i na televizijsku reklamu za bankovnu karticu za mlade, u kojoj srednjoškolac odlazi na maturalni izlet, a otac mu kao džeparac daje nekoliko kovanica i lonac sa sarmom, što su doživjeli kao poticanje „diskriminacije“ djece na osnovu imovinskog statusa. Stav HURA-e bio je da u tom slučaju nije bilo neprimjerenoga sadržaja. Postupali smo i u povodu prijave reklame za prilog tiskanog medija „Tajne vrhunskog seksa“, koja prikazuje par u spolnom odnosu, a emitirana je na televiziji nakon središnje informativne emisije. Iako je po našoj procjeni zaista bilo riječi o eksplicitnom prizoru, a filmovi s takvim scenama obično imaju dobnu oznaku te se ne bi smjeli prikazivati prije 21 ili 22 sata, VEM je zaključio da reklama ne predstavlja kršenje Pravilnika o zaštiti maloljetnika.

Primali smo i prijave zbog reklamiranja pornografskih usluga na teletekstu u obliku komercijalnih brojeva telefona po posebnim tarifama, odnosno zbog oglašavanja usluga Tarota i vidovnjaštva. Zatražili smo od VEM-a i Ministarstva kulture da razmotre ovaj problem i zajedno pronađu rješenje.

Napominjemo da se, usprkos zakonskoj zabrani oglašavanja, izlaganja i prodaje robe pornografskog sadržaja osobama mlađim od 18 godina u trgovini na malo, događaju propusti na štetu djece. Jedna majka nas je obavijestila kako je, kupujući školski pribor, u pratnji svojih dviju kćeri, u prodavaonici koja nudi i ukrasne detalje za dom i nakit, naišla na police s različitim upotrebnim predmetima u obliku muških i ženskih genitalija te vulgarnih prikaza ženskog i muškog tijela. Majka u svojoj pritužbi navodi: „Svaki se trgovac ima pravo opredijeliti čime će trgovati. Ali ako netko drži sex shop, onda to izvana mora biti jasno istaknuto, jer isto tako svatko ima pravo odlučiti u koje će trgovine ulaziti, a u koje neće. Ovo je čista podvala. Ali vrlo gadjliva. Jer ne možete na istoj blagajni naplaćivati dječje pernice i čokoladne vibratore.“

I tijekom 2013. nastavili smo s našim aktivnostima usmjerenim na ograničavanje reklamiranja piva, budući da su djeca svakodnevno izložena brojnim i agresivnim oglašavanjima pivske industrije, naročito u vrijeme većih sportskih događanja. U našim aktivnostima uporno ukazujemo na poražavajuće rezultate Europskog istraživanja o pušenju, pijenju alkohola, uporabi droga i rizičnim čimbenicima među učenicima (ESPAD), koji svjedoče o raširenosti konzumacije piva među 15-togodišnjacima u Hrvatskoj, kao i na rezultate istraživanja o oglašavanju piva koje je u dva navrata provelo društvo Media-net d.o.o. iz Zagreba, koji govore o velikom broju reklama piva kojima su djeca i građani dnevno izloženi. S obzirom na naše ranije aktivnosti u procesu pripreme Pravilnika o uvjetima i načinu reklamiranja piva tijekom 2011., koji nije donesen, nastavili smo se zalagati za donošenje takvog provedbenog propisa, što je u nadležnosti Ministarstva zdravlja. U travnju 2013. uputili smo preporuku ministru zdravlja da se uvažavaju naši prijedlozi i mišljenja, a o tome smo obavijestili i Ministarstvo poljoprivrede. U prosincu 2013. obratili smo se i Vladi RH, izvješćujući o našim višegodišnjim neuspjelim nastojanjima u zaštiti djece vezano uz oglašavanje piva i nedostatnu regulativu u ovom području.

Ministarstvo poljoprivrede nas je izvijestilo da se za razloge nedonošenja Pravilnika obratimo Ministarstvu zdravlja, koje je bilo nadležno za njegovu izradu, ali i upozorilo da je na snagu stupio novi Zakon o hrani, koji, po njihovom mišljenju, ne daje temelje za donošenje propisa kojima bi se zabranilo ili dopustilo reklamiranje alkoholnih pića kao ni propisivalo uvjete pod kojima se mogu reklamirati alkoholna pića te da je područje reklamiranja alkoholnih pića uređeno Zakonom o medijima i Zakonom o elektroničkim medijima. Ministarstvo zdravlja nas je izvijestilo o izmjeni zakonodavnog okvira za hranu ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, navodeći da ministar zdravlja nema zakonsku ovlast za donošenje propisa o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, već je to ovlast ministra poljoprivrede. Smatramo da ovo područje nije dovoljno uređeno te nastavljamo s aktivnostima u ovom području radi bolje zaštite djece.

Postupali smo i po pritužbi o neprimjerenosti **radijske reklame** za dječji vitaminski preparat, u kojoj dijete poziva vršnjaka na igru, navodeći da se neće prehladiti iako pada kiša jer koristi taj preparat. Sud časti HURA-e ocijenio je da poruka nije u skladu s odredbama Kodeksa te da iskorištava neiskustvo ili lakovjernost djece.

Dobili smo i pritužbe na sadržaj **plakata** izloženih na javnim mjestima, u jednom slučaju bila je riječ o plakatu edukativne kampanje koju provodi udruga s ciljem prevencije i ranog otkivanja raka dojke, a u drugom o reklamama za mjesečnik, u kojoj je lik djeteta iskorišten za negativnu političku poruku usmjerenu protiv uvođenja zdravstvenog odgoja u škole.

Tijekom godine primali smo prijave i upite u vezi sa **zaštitom djece od zlouporaba u marketinške svrhe**. Jedna je majka pitala je li dužna zatražiti dozvolu kako bi u izlog obiteljske trgovine za prodaju raobljene odjeće i pribora za djecu stavila sliku svoje petogodišnje kćeri, kao zaštitni znak trgovine. Umjetnički fotograf interesirao se o korištenju djece kao modela za reklamne kampanje i umjetničke fotografije. Građanima se neprimjerenim činila i reklama škole stranih jezika koju reklamira poznata estradna osoba sa svojim djetetom, a negativne reakcije roditelja izazvala je i marketinška akcija „štrumforija“ kao primjer marketinga usmjerenog prema djeci.

2.6 KULTURNA PRAVA - SLOBODNO VRIJEME DJECE

U protekloj godini postupali smo u 26 prijava povreda kulturnih prava djece te nekoliko općih inicijativa. Pitanjima kulturnih prava djece bavili smo se i prilikom obilazaka odgojno-obrazovnih institucija i drugih prostora u kojima borave djeca. Najveći broj prijava odnosio se na područje sporta, turizma te vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim institucijama. Pojedine prijave ukazivale su na nepravilnosti u organiziranju državnih natjecanja, iskorištavanje djeteta u poslovanju modne kuće, organizirani posjet učenika kazališnoj predstavi čiji sadržaj nije primjeren djeci i drugo. I dalje su ograničene mogućnosti djece u pristupu raznim aktivnostima slobodnoga vremena, posebice u udaljenim mjestima, na područjima od posebne državne skrbi i na otocima. Nedovoljna ulaganja u sadržaje i aktivnosti slobodnog vremena djece i mladih ukazuju na to da odrasli umanjuju važnost ovih prava u životu djeteta, a to potvrđuje i relativno mali broj prijava povreda kulturnih prava primljenih u Uredu pravobraniteljice. Stoga je, u cilju ostvarivanja i zaštite kulturnih prava djece, nužno usmjeriti aktivnosti ka senzibilizaciji cjelokupnog društva za ovu skupinu prava.

Pojedine prijave povreda kulturnih prava djece, kao i opće inicijative u ovom području, opisane su u poglavljima izvješća koja se odnose na sport, medije, internet, obrazovna prava, izlaganja i sudjelovanja te preporuke za poduzimanje mjera za sprečavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece.

Nedostatak **prostora i aktivnosti za igru i slobodno vrijeme djece i mladih** očituje se u nedovoljnom broju i neopremljenosti dječjih igrališta, a posebice u nedostatku igrališta za djecu s TUR. Voditelji, treneri i druge odrasle osobe, koje vode aktivnosti slobodnog vremena za djecu, često nemaju potrebna pedagoška i psihološka znanja pa su djeca katkad izložena njihovim neprimjerenim postupcima i reakcijama. O tome posebno svjedoči 18 pojedinačnih prijava povreda dječjih prava u sportu, iz kojih dozna-

jemo o neprimjerenim i nasilnim ponašanjima trenera, neprimjerenim uvjetima i satnicama treniranja te o onemogućavanju djece u dobivanju ispisanice iz kluba.

U jednoj općini je produljivanje radnog vremena ugostiteljskog objekta objašnjeno potrebama omogućavanja društvenoga života mladih. Takav postupak općine ukazuje na izostanak interesa i odgovornosti za omogućavanje kvalitetnog provođenja slobodnog vremena djece i mladih. Zacijelo postoje i druge mogućnosti osmišljavanja društvenog života mladih kroz sportske i kulturne aktivnosti. Obavijest smo prosljedili Ministarstvu uprave radi provođenja nadzora temeljem Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti u jedinicama lokalne i područne samouprave.

Više prijava odnosilo se na način ustrojavanja, organizacije i provedbe **vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama** te na neodgovarajuću komunikacije s roditeljima u vezi s time. Primjetne su dvojbe u školi oko toga treba li uvažiti zahtjeve roditelja u vezi s njihovim vjerskim uvjerenjima, posebice ako to graniči sa zanemarivanjem prava i interesa djeteta i otežava socijalno funkcioniranje djeteta u školskom okruženju.

U jednom dječjem vrtiću roditelji su pozvani da se izjasne žele li da njihovo dijete sudjeluje u programu katoličkog vjerskog odgoja pa im je ponuđen anketni upitnik na kojem je velikim slovima bio napisan odgovor „DA“, a malim slovima odgovor „ne“. Dječji vrtić roditeljima ne bi smio sugerirati kakav stav zauzeti u pogledu programa vjerskog odgoja njihova djeteta. Program s vjerskim sadržajem, kao i drugi programi, može biti isključivo dobrovoljni izbor roditelja. Za djecu čiji roditelji ne žele da im dijete pohađa vjerski odgoj, vrtić bi trebao organizirati pohađanje drugih sadržaja za vrijeme provedbe vjerskog odgoja. Uputili smo roditelja i na stručno-pedagoški nadzor AZOO i prosvjetnu inspekciju MZOS.

Jedna majka pritužila se na to da djeca prije svakog jela u vrtiću imaju molitvu *Oče naš*, a vrtić nije vjerski. Roditelji nisu bili obaviješteni o takvoj praksi niti su za to dali suglasnost, a dijete se povjerilo majci da ga odgojiteljice u vrtiću prisiljavaju na molitvu. U predškolskoj ustanovi koja nije vjerskog karaktera, izvan službeno odobrenog programa vjerskoga odgoja koji se provodi u skladu s važećim propisima, nema zakonske osnove ni pedagoškog opravdanja da odgojitelj u vrtiću inicira izgovaranje molitve i u to uključuje svu djecu, pogotovo kada o tome ne postoji suglasnost svih roditelja. Držimo da u predškolskim ustanovama o ovoj problematici treba razgovarati s roditeljima, kako bi i djeca i roditelji dobili kvalitetne informacije o provođenju vjerskih sadržaja.

Pedagoginja jedne škole zatražila je savjet jer roditelji, pripadnici vjerske sekte, zbog svojih specifičnih kršćanskih uvjerenja, ne dopuštaju djetetu da prati pojedine nastavne sadržaje, da ide na školske izlete ili na kazališne predstave te da se druži s drugom djecom. Učenici su dužni pohađati obvezne nastavne sadržaje u osnovnoj školi, a škola nema ovlasti na zahtjev roditelja uskratiti učeniku odgoj i obrazovanje koji su propisani i važećim propisima. Smatramo i da škola treba obavijestiti CZSS ako roditelji zanemaruju odgoj i obrazovanje djeteta ili su njihovi postupci štetni za dijete.

Doznali smo da je u jednom kazalištu veći broj učenika osnovne škole organizirano gledao predstavu koja prikazuje strast prema kockanju i kladenju, a pojedini njezini dijelovi obiluju izrazito vulgarnim izrazima i konotacijama. Zatražili smo stajalište škole i priređivača o tome može li sadržaj predstave na bilo koji način naštetiti djeci. Škola je u svome očitovanju istaknula da nije bilo ograničenja gledanja predstave za učenike 7. i 8. razreda te da se ona može shvatiti i kao oblik prevencije ovisnosti.

Obaviješteni smo o mogućem neprimjerenom iskorištavanju trinaestogodišnje djevojke od strane modne tvrtke objavom na Facebooku njezine fotografije na kojoj je bez gornjeg dijela odjeće. U prijavi se navodi da je djevojka uz odobrenje majke prilikom **fotografiranja za modnu tvrtku** navela krive godine te da je za snimanje dobila honorar. Majka je smatrala da je to za njezinu kćer „prilika za probitak u svijetu mode“, što držimo neprihvatljivim. Upozorili smo na to modnu tvrtku, CZSS, MUP i Državni inspektorat. Smatramo da je prilikom ovakvih aktivnosti nužno osigurati bolju zaštitu djece i u slučaju kad se djeca u njih uključuju uz suglasnost roditelja, budući da oni nemaju uvijek dostatne kapacitete u procjeni dobrobiti djeteta i zaštiti njegovih interesa.

Ukazano nam je i na neke moguće povrede dječjih prava u **turizmu**. U promidžbenim materijalima i na web stranicama jedne putničke agencije nude se višednevna putovanja u inozemstvo pri čemu se bez ikakva obrazloženja, kao uvjet za putovanje navodi minimalna dob od 18 godina. Budući da u sadržaju ponude nisu bili vidljivi razlozi za isključenje djece, obratili smo se Ministarstvu turizma i dobili odgovor da u konkretnom slučaju nema opravdanja za takvo ograničenje dobi i uvjetovanje putovanja. Razumije se da nisu sve vrste putovanja i turistički sadržaji primjereni djeci, no kriteriji i razlozi specifičnih ograničenja koja se postavljaju s obzirom na dob trebali bi biti transparentni. Udruzi hrvatskih putničkih agencija preporučili smo da sa svojim stajalištem o ovom pitanju upoznaju sve turističke agencije, kako bi svi subjekti koji pružaju usluge u turizmu uskladili svoja postupanja i ukinuli eventualna slična ograničenja, ukoliko ona nisu nužna i opravdana.

Od dva hotela koji se oglašavaju kao specijalizirani u smještaju samo za odrasle goste (16+) zatražili smo da nam razjasne zašto su djeca do 16 godina onemogućena u pristupu sadržajima i uslugama poput bazena s morskom vodom, pješčane plaže, fitness studija, pristupa sportskim terenima itd., kao i zašto je, ako u hotelu postoje sadržaji koji nisu primjereni za djecu, postavljeno dobno ograničenje u pristupu ugostiteljskim uslugama samo za djecu do 16, a ne do 18 godina. Izvješća još nismo dobili.

Tijekom 2011. i 2012. posjetili smo više objekata u kojima se provode **programi škole u prirodi, te programi organiziranog odmora za djecu**, s ciljem uvida u način brige o djeci koja su uključena u te programe i u zaštićenost njihovih prava, a tijekom 2013. pratili smo unapređivanje njihovog standarda i kvalitete skrbi. O uočenom stanju te potrebi unapređivanja programa organiziranog odmora djece izvijestili smo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Ministarstvo turizma i upravi ovih objekata. Obratili smo se Ministarstvu uprave radi prikupljanja podataka od Ureda državne uprave po županijama iz Upisnika objekata te Državnom inspektoratu. Podržavamo sve aktivnosti usmjerene postizanju kvalitetnog i stručnog provođenja terenske nastave i organiziranog odmora djece, naročito potrebu ulaganja u postojeće objekte i razvijanja kapaciteta, uspostave odgovarajuće zakonodavne regulative, predviđanja stručnih i sigurnosnih uvjeta rada s djecom i nadzora nad svim aspektima rada ovih objekata. Tim više, što u njima borave djeca i mladi u dobi od 4 do 22 godine, koja dolaze iz različitih sredina i oblika skrbi te je nužno za njih osigurati uvjete primjerene u pogledu prostora, opreme i kadra. Podržavamo i ideju izgradnje mreže hostela iz sredstava EU fondova, koji bi imali i ulogu centara za mlade.

Smatramo korisnim to što je Odbor za turizam Hrvatskoga sabora, na temelju provedene rasprave na tematskoj sjednici u travnju pod naslovom „Kakva je budućnost omladinskog i dječjeg turizma u Republici Hrvatskoj?“, donio zaključke i preporuke koje su dostavljene predstavnicima brojnih relevantnih međunarodnih i domaćih organizacija, kao i državnim institucijama i agencijama. U 2013. godini obilježeno je 100 godina organiziranog omladinskog i dječjeg turizma, 75 godina rada najstarijeg hrvatskog omladinskog hostela te 60 godina kontinuiranog rada hrvatske hostelske organizacije. Izrađena je Strategija razvoja turizma RH do 2020.

Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je na radionicama Ministarstva turizma o Nacionalnom programu razvoja socijalnog turizma i Nacionalnom programu razvoja obiteljskog smještaja te smo se očitovali na prezentaciju Nacionalnog programa razvoja socijalnog turizma. Zadovoljni smo provedenom analizom socijalnog turizma u Hrvatskoj i njegovom vizijom usmjerenom na sve društveno zapostavljene skupine, među kojima i na djecu i mlade te osobe s invaliditetom. U odnosu na djecu, podržavamo iznesene projektne prijedloge, naročito u odnosu na prilagodbu smještajnih kapaciteta za organizirani boravak djece i unapređivanje zakonske regulative s područja organiziranog odmora djece i mladih i edukacije kadrova za rad s djecom. No, pri određivanju temeljnih odrednica socijalnog turizma ne smije se izgubiti iz vida važnost organiziranog odmora i putovanja za djecu i mlade, i to ne samo kao socijalna kategorija, već u smislu sadržajnih komponenti ovakvoga odmora i putovanja.

Kulturna prava djece podrazumijevaju obvezu odraslih da osiguraju ostvarenje tih prava svakom djetetu bez diskriminacije, u uvjetima u kojima će djeca biti sigurna i zaštićena i u kojima će se uzeti u obzir i njihovo mišljenje. No, neosviještenost o važnosti i odgovornosti odraslih za ovu skupinu prava, kao i nedovoljna ulaganja u sadržaje i aktivnosti slobodnog vremena djece i mladih upućuju na nužnost većeg angažmana cjelokupnog društva usmjerenog na ostvarivanje i zaštitu kulturnih prava djece.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Djeca u pravosudnom postupku sudjeluju u raznim ulogama kao počinitelji, žrtve, svjedoci kaznenih i prekršajnih djela, ali i kao sudionici upravnog ili građanskog postupka u kojem se rješava o nekom njihovom pravu ili odlučuje o nečem što se na djecu odnosi izravno ili neizravno, poput odluka u domeni obiteljskopравnih odnosa.

(92)

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Pravosudno zaštitna prava

Vrste pravosudno zaštitnih prava	Broj prijava 2013.	Broj djece 2013.
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	36	53
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	2	2
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	1	1
Pravo na suđenje u razumnom roku	7	10
Pravo na neodgodivu pravnu pomoć	0	0
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspek.)	23	33
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	3	3
Zaštita djeteta svjedoka	3	4
Prava djeteta oštećenika	4	5
Ostalo	2	2
UKUPNO	81	113

Tijekom 2013. godine Ured je zaprimio 81 prijavu povreda prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj prijava odnosio se na povredu prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe djeteta (36) te na povredu prava na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (23). Na povredu prava na suđenje u razumnom roku odnosilo se sedam prijava, na povredu minimalnih jamstava u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno tri, a na povredu prava djeteta oštećenika četiri. Na zaštitu djeteta svjedoka odnosile su se tri prijave, a zaprimili smo i dvije prijave povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine. Jedna prijava odnosila se na povredu prava djeteta na zaštitu od iskorištavanja, a dvije na povredu ostalih pravosudnih prava djece.

Neke pritužbe odnosile su se na **neodgovarajuće postupanje službenih osoba prema djeci**. Obratio nam se petnaestogodišnjak pritužujući se na postupak konduktera u vlaku koji ga je zbog neodgovarajuće godišnje karte na polovini puta istjerao iz putničkog vlaka na relaciji Zagreb - Slavonski Brod, iako je dječak tvrdio da će ga na određenoj stanici čekati otac koji će platiti potrebnu nadoplatu i tako riješiti nastali nesporazum. U drugom slučaju ZET-ov kontrolor karata je prema dvanaestogodišnjem djetetu, koje mu nije predložilo valjanu voznu kartu, bio izrazito agresivan, vrijeđao ga te mu izrekao novčanu kaznu, iako nije za to ovlašten. Prekršajnim zakonom propisano je da prekršajnu kaznu djetetu može izreći samo sud, upravo zato da bi se osiguralo obazrivo postupanje i da se ne bi naštetilo razvoju djetetove osobnosti.

Iako je u opisanim slučajevima bilo osnove za postupanje, budući da djeca nisu poštovala propise, ovakav način postupanja službenih osoba prema djeci zasigurno nema opravdanja, na što smo upozorili nadležne u Hrvatskim željeznicama, a u slučaju naplate prekršajne kazne djetetu zatražili i mišljenje Visokog prekršajnog suda.

2.7.1 Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) u 2013. godini prijavljeno je počinjenje 3.887 kaznenih djela na štetu djece, što je za 24,1% više u odnosu na prethodnu godinu. Djeca su najčešće bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s

obiteljskim odnosima, i to povrede uzdržavanja (934) te povrede djetetovih prava, odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta (802). U čak 748 slučajeva djeca su bila ųrtve kaznenog djela prijetnji, u 617 slučajeva počinjeno je kazneno djelo nanošenja tjelesnih ozljeda, od toga 89 teških, a zabrinjava i porast spolnih delikata na štetu djece jer je u 2013. godine počinjeno 457 kaznenih djela spolnog nasilja i iskorištavanja.

Kao i prethodnih godina ostvarivanje prava djece ųrtava (oštećenika) i svjedoka pratili smo kroz pojedinačne prituųbe, ali i na općoj razini, prateći primjenu propisa i sudjelujući u njihovoj izradi, prateći medije te sudjelujući na stručnim skupovima i konferencijama. I nadalje nam se roditelji djece obraćaju zbog sporosti procesuiranja počinitelja, načina na koji se djeca tretiraju u postupku, osobito zbog učestalosti ispitivanja te pozivanja djece radi svjedočenja.

Najčešće je to u situacijama kad dijete dobije **poziv za saslušanje u svojstvu svjedoka**. Roditelje i dijete muče brojna pitanja poput: mora li se dijete uopće odazvati pozivu suda, ako mora, na koji ga se način može zaštititi od osobe protiv koje svjedoči, osobito u situaciji kad se dijete osjeća ugroųeno, primjerice, kad četrnaestogodišnjak mora svjedočiti protiv devetnaestogodišnjeg „diler“ iz susjedstva. To pokazuje da informacije o pravima svjedoka nisu lako dostupne djeci i njihovim roditeljima te da su oni rijetko informirani o mogućnosti obraćanja Odjelu za organiziranje i pruųanje podrške svjedocima i ųrtvama. Smatramo kako bi se, uz poziv na svjedočenje, djetetu i njegovim roditeljima trebala dati informacija o svim mogućim pogodnostima svjedočenja ili barem uputa o tome gdje takve informacije mogu dobiti. Djetetu ųrtvi, pak, takve informacije, uz sve druge valjane informacije o njegovim pravima, moraju biti dostupne od prvog kontakta s nadležnim tijelima, u skladu s Direktivom 2012/29/EU Europskog Parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti ųrtava kriminala. No, iz prijava proizlazi da se to u praksi rijetko poštuje.

Dobivamo i prituųbe na ponašanje odvjetnika koji zastupaju djecu ųrtve. Obratila nam se majka 14-godišnjaka kojega je pretukao policijski službenik, zbog čega je protiv njega u tijeku kazneni i disciplinski postupak. Odvjetnik koji zastupa dijete, prema riječima majke, niti jednom nije s njima kontaktirao, nemaju nikakvih povratnih informacija o postupcima koji se vode, a nisu izrečene nikakve zaštitne mjere pa dječak ųivi u strahu, budući da policajac stanuje u neposrednom susjedstvu.

I dalje nas zabrinjava položaj djece u **sudskim postupcima obiteljskopravne naravi**. Još tijekom 2012., na stručnim skupovima koje smo organizirali o primjeni Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, upozorili smo da je uloga djeteta kao nositelja određenih prava u pravosudnom postupku nedefinirana, što uzrokuje probleme u primjeni Konvencije. Ministarstvu pravosuđa (MP) i Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM) uputili smo preporuke za unapređivanje položaja djeteta u svim postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu. Naglasili smo potrebu donošenja **posebnog propisa** kojim će se regulirati procesna pravila temeljem kojih će dijete ostvariti **pravo na sudjelovanje** prema odredbama Konvencije te jasno definirati uvjete koje mora ispunjavati osoba koja će biti imenovana za posebnog zastupnika djetetu. Preporučili smo da oba ministarstva potaknu **formiranje liste stručnjaka** (iz redova socijalnih radnika, socijalnih pedagoga, psihologa, pedagoga, odvjetnika) koji bi ispunjavali pretpostavke za posebnog zastupnika djeteta u sudskim i upravnim postupcima te imali dopusnice/licence za pruųanje takve vrste usluge. Ponovno smo ukazali na potrebu **osnivanja obiteljskih sudova**, na što upozoravamo već niz godina, na kojima bi radili suci specijalizirani i senzibilizirani za rad na statusnim i obiteljskim predmetima, uz kontinuiranu stručnu podršku psihologa, socijalnih pedagoga, socijalnih radnika i drugih stručnjaka. Također smo još jednom ukazali na potrebu **prilagođavanja prostora u centrima za socijalnu skrb i sudovima** kako bi oni bili prikladni za razgovor s djecom.

Ministarstvo pravosuđa, unatoč požurnicama, nije odgovorilo na našu preporuku. MSPM izvijestio nas je kako će se naša preporuka realizirati donošenjem novog Obiteljskog zakona, kojim će se regulirati uvjeti koje mora ispunjavati osoba za obavljanje poslova posebnog skrbnika te će se formirati liste stručnjaka, iz redova socijalnih radnika, socijalnih pedagoga, psihologa, pedagoga i odvjetnika, s kojih će se imenovati posebni skrbnici za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku. Obaviješteni smo i da MSPM planira, prije stupanja na snagu novog Obiteljskog zakona, provoditi niz nenormativnih mjera u svrhu poboljšanja njegove provedbe te organizirati edukacije stručnjaka koji rade s djecom i za dje-

cu u sustavu socijalne skrbi, vezano uz ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje u postupku. Izviješteni smo kako se kontinuirano provode aktivnosti u svrhu poboljšanja prostornih uvjeta CZSS-a te prilagođavanja prostora za razgovor s djecom.

Nadamo se da će očekivano poboljšanje položaja djeteta u postupcima obiteljskopravne zaštite doista uslijediti i da će naše primjedbe na predloženi tekst Obiteljskog zakona biti prihvaćene kako bi odnos prema djeci i način na koji ostvaruju pravo sudjelovanja u postupcima bili usklađeni s Općim komentarnom br. 12 Odbora za prava djeteta.

Razina zaštite djeteta svjedoka u **prekršajnom postupku** također je zabrinjavajuća. Djeca svjedoci u prekršajnim postupcima svjedoče o tučnjavama vršnjaka, neredima na sportskim terenima, remećenju javnog reda i mira, obiteljskome nasilju, no prekršajno zakonodavstvo ne štiti njihov položaj u mjeri u kojoj je to potrebno. Nažalost, nije prihvaćen naš prijedlog da se u Prekršajnom zakonu jasno odredi da se odredbe Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež, koje reguliraju ispitivanje djeteta u svojstvu svjedoka, primjenjuju i u prekršajnom postupku te da se propiše mogućnost da prekršajni sud, za potrebe ispitivanja svjedoka, može zatražiti pomoć drugog suda ili ustanove koja ima odgovarajuće tehničke uređaje za ispitivanje djeteta. Prekršajni sudovi, osobito oni u manjim gradovima, nemaju odgovarajuće prostorne uvjete, niti stručnjake izvanpravne struke koji bi osigurali adekvatno postupanje prema djetetu svjedoku. Iako je na nekim prekršajnim sudovima unaprijeden položaj djeteta uspostavom suradnje s Odjelima za organiziranje i pružanje podrške svjedocima i žrtvama, ne možemo biti zadovoljni djelovanjem sustava u cjelini.

Ohrabruju neki pomaci i nastojanja da se zaštita djece žrtava i svjedoka unaprijedi, poput osnivanja besplatne telefonske linije 116 006 za žrtve bilo kojeg kaznenog djela ili prekršaja, koja je dostupna radnim danom od 8 do 20 sati na hrvatskom i engleskom jeziku, a na telefonu radi 27 volontera posebno obučanih u području prava i psihologije. Velika su očekivanja i od zajedničkog projekta MUP-a i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP), čiji je cilj jačanje kapaciteta MUP-a u pružanju podrške žrtvama kaznenih djela te izrada preporuka o postupanju prema žrtvama kaznenih djela i prekršaja. UNICEF je, nakon konzultacija s pravobraniteljicom za djecu, u suradnji s Ministarstvom pravosuđa pokrenuo projekt „Ispitivanje djece i žrtava u sudskom postupku“ u kojem će se tijekom 2014. godine provesti edukacije i opremiti osam županijskih sudova visoko kvalitetnom audio opremom za ispitivanje djece žrtava. Opremanje preostalih sedam sudova ostvarit će se u 2015. godini. Uz kvalitetne edukacije stručnjaka i osiguranje potrebne opreme na sudovima za provođenje forenzičnog intervjua s djecom žrtvama i svjedocima u pravosudnom postupku, planirano je i donošenje smjernica (protokola) o postupanju s djecom u pravosudnom postupku.

Pravobraniteljica za djecu sudjeluje i u projektu edukacije odvjetnika za zastupanje djece u pravosudnom postupku, koji provodi Hrvatska odvjetnička komora, s predavanjima o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece. Ured pravobraniteljice je u 2012. objavio i zbornik radova sa svojih stručnih skupova „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije te kaznenom i prekršajnom postupku“ i „Što za djecu znači Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava“. Zbornik pod naslovom „Dijete u pravosudnom postupku - Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava“, kao i preporuke i zaključke proizašle iz stručnih rasprava, predstavili smo na dva stručna skupa u Zagrebu i Splitu te su i tom prigodom okupljeni stručnjaci ukazivali na brojne slabosti u sustavu zaštite djeteta svjedoka/žrtve koje je potrebno otkloniti.

Unatoč pomacima, zabrinjava nas to što tretman djeteta svjedoka nije ujednačen ni u pristupu djetetu ni u uvjetima u kojima se odvija ispitivanje djeteta. Stručnjaci iz različitih sustava različito pristupaju razgovoru s djetetom, dijete je izloženo višestrukim ispitivanjima, a zbog dugotrajnosti sudskog postupka i izostanka kvalitetne pomoći i podrške djeca su i nadalje tijekom pravosudnog postupka izložena stresu i dodatnoj traumi. Zakonske mogućnosti saslušanja djeteta u vlastitome domu rijetko se primjenjuju. Djeci svjedocima starijim od 16 godina nisu zajamčene pogodnosti svjedočenja koje su propisane za svjedoke mlađe dobi (ispitivanje uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, putem audio-video uređaja kojim rukuje stručni pomoćnik, a bez prisutnosti suca i stranaka). Podrška svjedocima i žrtvama postoji samo na nekim sudovima, a na prekršajima je uopće nema. Sudski prostori u kojima se razgovara s djetetom nisu prilagođeni djetetu (nisu child friendly).

Stoga je nužno donijeti Nacionalnu strategiju za podršku žrtvama i svjedocima, standardizirati postupanje s djecom žrtvama i svjedocima, osnovati nacionalni centar za koordinaciju različitih aktivnosti vezanih uz pružanje pomoći žrtvama i svjedocima, koji će biti zadužen za obuku stručnjaka i određivanje osoba za stručnu podršku djetetu te provoditi nadzor nad njihovim radom. Nužno je uspostaviti mrežu stručnjaka za stručnu podršku djetetu (savjetnika), koji će savjetovati i pratiti dijete tijekom kaznenog ili prekršajnog postupka, uz jasno definiranje njihovih ovlasti i dužnosti te načina imenovanja, kao i načina suradnje s drugim relevantnim subjektima. Službe podrške djeci svjedocima i žrtvama trebaju se ustrojiti na svim sudovima te sudske prostorije u kojima se ispituje dijete prilagoditi dječjim potrebama. Provedbenim propisima treba jasno definirati hodogram postupanja svih institucija i nadležnih službenika radi zaštite djece žrtava/svjedoka i ostvarivanja njihovih prava. Kako bi se spriječila sekundarna viktimizacija djece, uzimanje djetetova iskaza mora se provoditi u odgovarajućim uvjetima prilagođenim djetetu te osigurati da taj djetetov iskaz bude dostupan svim relevantnim sudionicima postupka, kako bi se izbjeglo ponovno ispitivanje djeteta. U tu svrhu potrebno je u regionalnim središtima osnovati centre za forenzično ispitivanje djece žrtava i svjedoka, s prostorom prilagođenim djeci, odgovarajućom tehničkom opremom i posebno osposobljenim osobljem.

Svakom djetetu svjedoku/žrtvi i njegovim roditeljima, na razumljiv i prihvatljiv način, potrebno je pravodobno osigurati informacije o njihovim pravima (pripremiti letke, brošure, adresar ustanova kojima se mogu obratiti). Na svim kaznenim i prekršajnim sudovima potrebno je osigurati odgovarajuću razinu tehničke i kadrovske opremljenosti radi zaštite djeteta svjedoka (konferencijske veze, stručne kadrove, posebne čekaonice za svjedoke i dr.). Važno je osigurati žurnost u provođenju kaznenih i prekršajnih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci, a osobito žurnost u uzimanju iskaza djeteta (neposredno nakon počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela). Na visokoškolskim institucijama potrebno je osigurati posebne edukativne sadržaje za buduće stručnjake koji će raditi s djecom te osigurati specijalizaciju i kontinuiranu edukaciju svih stručnih osoba koje u svome radu dolaze u dodir s djecom žrtvama i svjedocima u pravosudnim postupcima.

S obzirom na brojne nedostatke potrebno je uložiti još mnogo truda na uspostavi kvalitetnog sustava zaštite djeteta svjedoka kojim će svakom djetetu biti zajamčen tretman prilagođen njegovoj dobi i potrebama. Premda to djetetu ne može u potpunosti otkloniti osjećaj nelagode, zacijelo će pridonijeti smanjivanju traumatizacije i sekundarne viktimizacije.

2.7.1.1 Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

MUP 2013.- spolni delikti na štetu djece	Broj kaznenih djela
Spolni odnošaj bez pristanka	24
Silovanje	27
Bludne radnje nad djetetom starijim od 15 g.	50
Spolno uznemiravanje	5
Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 g.	194
Spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 g.	3
Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od 15 g.	41
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	14
Podvođenje djeteta	32
Iskorištavanje djece za pornografiju	61
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	3
Upoznavanje djece s pornografijom	24
Rodoskvrnuće	9
UKUPNO	487

Spolni delikti - podaci
MUP-a

Prema podacima MUP-a tijekom 2013. godine prijavljeno je 487 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (194). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografi-

ju (61), bludnih radnji nad djetetom starijim od 15 godina (50), podvođenja djeteta (32), silovanja (27) i spolnog odnošaja bez pristanka s djetetom starijim od 15 godina (24) te upoznavanja djece s pornografijom (24).

Ured pravobraniteljice za djecu primio je 36 prijava koje se odnose na zaštitu djeteta od spolnog iskorištavanja i zlostrebe. Najčešće nam se obraćaju roditelji i srodnici djece koja su doživjela neki oblik spolnog nasilja, ali i predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova, budući da im je Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, koji je Vlada RH donijela u studenome 2012., preporučeno da o svojim postupanjima u slučaju seksualnog nasilja nad djecom obavještavaju pravobraniteljicu za djecu.

Prijavljeni su nam slučajevi seksualnog uznemiravanja učenica na stručnoj praksi u jednoj prodavaonici, neprimjereno ponašanje učitelja likovne kulture prema učenicama 6. razreda, koje je kod njih izazvalo uznemirenost, preplašenost i stvorilo osjećaj nesigurnosti, zatim spolno zlostavljanje djevojčice od strane vozača s kojim škola ima ugovoren prijevoz učenika. Dobivali smo i anonimne prijave, jednu od skupine učenika osnovne škole o „pedofilskom lancu“ koji navodno čine profesor glazbene kulture i profesor povijesti, a druga se odnosila na posjedovanje pornografskih slika maloljetnih dječaka u računalu profesora informatike. Od škola smo dobili prijavu o ponašanju profesora koji je dvije učenice dirao i ljubio u svome kabinetu te o nastavniku, voditelju folklorne skupine, koji je tajno snimao djecu prilikom presvlačenja.

Nerijetko u ovakvim slučajevima ravnatelj škola traže savjet i uputu o postupanju, želeći zaštititi djecu i istovremeno osigurati zakonska prava osumnjičenog zaposlenika. Osobito je to problem u situacijama kad protiv radnika škole još nije pokrenut kazneni postupak te samo postoji sumnja da je postupao na štetu prava djece. Školama dajemo uputu kako je u takvim slučajevima svrsishodno preispitati slučaj s pozicije radnopravne i etičke odgovornosti radnika škole, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. Ured pravobraniteljice za djecu načelnog je stava da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i zaštititi učenike na način da taj radnik ne bi smio nastaviti rad s djecom niti biti u blizini djece dok se u potpunosti ne otklone sumnje.

Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise. Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisana je mogućnost otkaza ugovora o radu, *suspenzije radnika* i nemogućnost zasnivanja radnog odnosa u školi osobe koja je pravomoćno osuđena za neko od zakonom navedenih kaznenih djela, kao i osobe protiv koje se vodi kazneni postupak. No, unatoč našem prijedlogu, ova zapreka nije propisana i u slučajevima kad je protiv neke osobe započeo kazneni progon zbog sumnje na počinjenje djela, odnosno prije formalnog početka kaznenog postupka. Ponekad istražni postupak do formalnog podizanja optužnice traje dugo, a osumnjičeni odgojno-obrazovni radnik nastavlja raditi s djecom, kao da se ništa nije dogodilo. U takvom slučaju škola, navodno, ne može ništa poduzeti jer kazneni postupak još nije započeo. U jednom takvom slučaju nastavnik, koji je dirao i ljubio učenice u svom kabinetu, predavao je cijelo polugodište do formalnog podizanja optužnice. Djeca koju je napastovao i koja su se izložila prijavljujući ga i tražeći pomoć, u ovoj prilici nisu dobila odgovarajuću zaštitu ni od škole ni od sustava u cjelini te su s pravom bila razočarana.

Osobi koja neprimjereno postupala s djecom, i kad to postupanje nije u sferi kaznene odgovornosti, nije mjesto u odgojno-obrazovnom procesu. Neki neprimjereni postupci odgojno-obrazovnih radnika nikada ni neće biti procesuirani, primjerice, zbog odluka pravosudnih tijela da se kazneni postupak ne pokreće ili da se zamijeni izvršenjem neke obveze počinitelja. No, takva djela u svakom slučaju trebaju biti osnova za prekid radnog odnosa jer škola mora biti mjesto na kojem se djeca osjećaju sigurno i zaštićeno.

Stoga smo predlagali izmjenu propisa, tražeći da se prosvjetni inspektor ovlasti zabraniti rad osobe za koju inspekcijskim ili stručno-pedagoškim nadzorom utvrdi da nezakonito i/ili neprofesionalno postupala na štetu prava i interesa djece, kao i da se propiše da poslove učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog odgojno-obrazovnog radnika ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana odgojno-obrazovnog rada u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece. Nažalost ovi naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Roditelji su se i u 2013. prituživali na **dugotrajnost postupka**. Majka seksualno zlostavljanog djeteta obavijestila nas je da ni šest mjeseci nakon prijave spolnog zlostavljanja djeteta nije ispitano. U drugom slučaju djeteta je bilo žrtva seksualnog zlostavljanja u dobi od tri godine, do pravomoćnosti presude postupak je trajao sedam godina, a u djetetovoj 14. godini ponovno je pokrenut. Obratila nam se i majka djeteta, kojeg je u dobi od pet godina seksualno zlostavljao rođak. Taj je kazneni postupak trajao četiri godine, pri čemu je djeteta pet puta svjedočilo o događaju, roditelji nisu bili informirani o djetetovim pravima, a informacije o postupku nije im davao ni odvjetnik koji ih je zastupao, iako im je naplatio 25.000 kn za zastupanje. Povod za majčino obraćanje bila je odluka Vrhovnog suda koji je predmet vratio na ponovni postupak te ju je zanimalo mora li djeteta ponovno svjedočiti i još jednom prolaziti tu *torturu*, ima li pravo na savjetnika i opunomoćenika ili je to pravo rezervirano samo za žrtve u kaznenim postupcima koji se vode po novom ZKP-u, ima li pravo na pravnu i psihološku pomoć i kome bi trebala uputiti zahtjev da se djeteta ponovno ne ispituje. Pokušala je potražiti stručnog suradnika pri državnom odvjetništvu, ali je pravosudni policajci nisu ni pustili u zgradu, a u servisu za podršku žrtvama mogli su joj samo objasniti kako izgleda sudnica i gdje tko sjedi. Iscrpljena obilaskom institucija i traženjem pomoći, ne može vjerovati da o djetetu žrtvi nitko ne mari, već su svi usmjereni na procesuiranje počinitelja. Iskreno priznaje da joj više uopće nije stalo da počinitelj bude kažnjen, samo želi da tu ružnu epizodu djetetova života svi što prije zaborave, a sada se čini da ista agonija za djeteta opet započinje.

Obraćali su nam se i roditelji djece, koja su bila žrtve spolnoga nasilja osoba iz susjedstva, u situaciji kad počinitelj nakon izdržane kazne izlazi iz zatvora i vraća se u neposrednu blizinu svojih žrtava. Za djeteta i njegove roditelje to predstavlja šok, osobito ako je počinitelju izrečena kazna u trajanju kraćem od dvije godine pa se nad njim ne provodi ni zaštitni nadzor. Teško je objasniti roditeljima i djetetu da su u toj situaciji prepušteni sami sebi, a upitan je i oporavak djeteta, koje svakodnevno susreće osobu koja mu je prouzročila patnju te strahuje da bi se to moglo ponoviti. U takvim situacijama djetetu žrtvi bi, uz obavijest da počinitelj izlazi iz zatvora, trebala bi biti osigurana sustavna podrška. U sadašnjim okolnostima sustavne podrške nema, već ona ovisi o kapacitetima CZSS-a i mogućnostima lokalne zajednice da je organizira kroz savjetovališta za djecu i obitelj. Godinama upozoravamo na to da je, barem u većim regionalnim centrima, nužno osnovati institucije po uzoru na Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba, u kojima će se osigurati i kvalitetna podrška žrtvama i preventivni programi.

Kako bi se povećala razina zaštite djece koja su doživjela traumatično iskustvo seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, ali i prevenirali budući slučajevi, nužne su i izmjene propisa. Zato se godinama zalažemo za trajno čuvanja podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece u kaznenoj evidenciji, kako bi se onemogućilo da osoba koja je počinila spolno nasilje nad djetetom po nastupu rehabilitacije posvoji ili udomi djeteta ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu, sportskom klubu te na drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom. Smatramo da za spolne delikte na štetu djeteta ne bi smjela nastupiti zastara te da se određeni krug službenih ili odgovornih osoba (odvjetnik, ispovjednik) ne bi smio ekskulpirati od kaznene odgovornosti za neprijavljivanje kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta. Također smatramo da bi se zaštitni nadzor, koji se provodi nakon što je kazna u cijelosti izdržana, za počinitelje spolnih delikata nad djecom trebao izricati i u slučaju odsluženja kazne zatvora kraće od dvije godine te omogućiti da nadzor traje i dulje od sada propisanoga dvogodišnjeg roka. Djetetu oštećeniku ili žrtvi treba osigurati pravo na pravnu pomoć (opunomoćenika) na teret proračuna, neovisno o vrsti i težini kaznenog djela, odnosno propisanoj sankciji. Uvjereni smo da bi ove zakonske promjene unaprijedile zaštitu djece od spolnog nasilja. Nažalost, ovi naši prijedlozi do sada nisu prihvaćeni.

U sustavu zaštite djece vrlo važnu ulogu imaju i mediji koji podižu razinu javne svijesti o potencijalnim opasnostima po djecu, ukazuju na propuste i traže djelovanje. Međutim, pristup nekih medija ovoj tematici i dalje je izrazito senzacionalistički, uz narušavanje privatnosti djeteta žrtve i njegove obitelji, što za posljedicu ima dodatno traumatiziranje djeteta. Sudske sankcije u području povreda privatnosti djece u praksi se rijetko izriču, a nema ni djelotvornoga nadzora nad provedbom medijskih zakona. Uz poboljšanje propisa, nužno je kontinuirano educirati novinare i urednike o važnosti zaštite prava djeteta i djetetovog najboljeg interesa.

2.7.2 Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja

Iako Konvencija o pravima djeteta definira dijete kao osobu mlađu od 18 godina, u ovom poglavlju, zbog lakšeg razumijevanja pojmova sukladnih onima u zakonskim propisima, djecom ćemo nazivati osobe do 14 godina. Osobe od 14 do 18 godina nazivat ćemo maloljetnicima. Djeca do 14 godina nisu kazneno i prekršajno odgovorna i prema njima se u slučaju počinjenja kaznenog djela ili prekršaja ne mogu primjenjivati kaznene i prekršajne odredbe niti izricati sankcije.

98

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

Postupanje policije prema maloljetnim počiniteljima - Postupali smo u šest prijava kršenja prava tijekom postupanja službenika policije prema djeci i maloljetnicima osumnjičenim za kaznena djela i prekršaje. U dva slučaja obratila su se sama djeca, tri prijave su nam uputili roditelji, a jednu roditelji putem odvjetnika. Obavili smo i više telefonskih savjetovanja, najčešće s roditeljima osumnjičene djece koji su tražili informaciju, objašnjenje i savjet za daljnje postupanje.

Prema podacima MUP-a, u 2013. zabilježeno je 3175 kaznenih djela koja su počinila djeca i maloljetnici, što je za 23,9% manje nego u 2012. Ova djela počinilo je 2026 djece i maloljetnika. I nadalje djeca i maloljetnici najčešće čine imovinske delikte, kojih je ukupno 69,1%, a zatim slijede kaznena djela s elementima nasilja.

Prijave koje smo zaprimili odnosile su se na navodno neprofesionalno i grubo postupanje policijskih službenika. U jednom slučaju otac sedamnaestogodišnjaka optužio je policijske službenike da su, prilikom policijske intervencije u povodu vršnjačkoga sukoba, njegovom sinu nanijeli tjelesne ozljede te mu onemogućili kontakt s roditeljem. U drugom slučaju prijavljeno je neprofesionalno i grubo postupanje policijskih službenika koji su u noćnim satima grupu maloljetnika, zbog glasne proslave rođendana u stanu bez nadzora odrasle osobe, grubim i neprimjerenim riječima, poput „marš van“ i „ja bih te iša-marao da si moja“, istjerali na ulicu i tamo ih ostavili ne izvjestivši o tome njihove roditelje. U nekoliko slučajeva roditelji su nam se obraćali nezadovoljni time što, u slučajevima vršnjačkoga nasilja, policija u izvidima izjednačava počinitelja i žrtvu nasilja te prijavom prekršajnom sudu, okrivljujući podjednako obje strane, ostavlja sudu da utvrdi pojedinačnu odgovornost sudionika nasilja. Roditelji navode da se, u takvim slučajevima, sudovi oslanjaju na procjenu policijskih djelatnika te ne vjeruju iskazima maloljetnih sudionika događaja, zbog čega se i žrtve vršnjačkoga nasilja proglašavaju krivima.

Nerijetko nam se obraćaju i roditelji koji po svaku cijenu žele umanjiti djetetovu odgovornost za neprihvatljivo ponašanje i zaštititi ga od posljedica, a ponekad i onemogućiti službenike policije u obavljanju njihove dužnosti. U takvim slučajevima roditelji zakonito i primjereno postupanje policije procjenjuju kao kršenje djetetovih prava. Takvim je od strane roditelja ocijenjeno i postupanje djelatnika policije koji je upozorio djecu da ne razbacuju po ulici netom kupljeni toaletni papir i zatražio da ga pokupe. Kršenjem dječjih prava roditelji su ocijenili i privođenje u svrhu prikupljanja informacija dvojice maloljetnika koji su razbili vjetrobransko staklo na vozilu. U takvim slučajevima, osim što pružimo informaciju, roditeljima, objašnjavamo da postupci za očuvanje reda ili utvrđivanje okolnosti počinjenja kaznenog djela ili prekršaja sami po sebi nisu kršenje dječjih prava. Informiramo ih i da postupanja prema djeci s tom svrhom moraju biti obazriva i utemeljena na propisima koji štite dječja prava i interese i onda kad su djeca osumnjičena za kažnjivo ponašanje.

Prijavljeno nam je prekršajno kažnjavanje četrnaestogodišnjaka zbog neposjedovanja reflektirajućeg prsluka i svjetla na biciklu koji je gurao. Dječak je inače primjernog ponašanja te je kažnjavanje vrlo stresno doživio. Zalažemo se za poštovanje propisa, posebice zbog sigurnosti djece, no smatramo da bi, u situaciji poput ove, upozorenje djetetu i bez kažnjavanja ispunilo svoju svrhu. Posebice stoga što i međunarodni standardi zaštite djece u pravosudnom postupku preporučuju da se represivni sustav ne pokreće automatski zbog manjih prijestupa koje počinje djeca, kad konstruktivnije i edukativne mjere mogu biti uspješnije. Štoviše, preporučuje se da se na prijestupe reagira proporcionalno ne samo okolnostima i težini djela već i dobi, smanjenoj odgovornosti te potrebama djeteta i društva.

Unatoč jasnim propisima i specijalizaciji službenika policije za rad s djecom, čime se rad policije znatno unaprijedio, i dalje uočavamo problem nedovoljne senzibiliziranosti i neprimjerene komunikacije s djecom. Krše se procedure i propisi koji obvezuju policijske službenike u izvješćivanju roditelja ili zakon-

skog zastupnika djece i omogućavanju njihove nazočnosti prilikom uzimanja iskaza. Iako policijske uprave prijavljeno fizičko nasilje svojih službenika prema djeci u pravilu ocjenjuju neosnovanima, ohrabruje to što, u slučaju osnovane prijave i utvrđenoga propusta, policija poduzima potrebne mjere prema svojim službenicima u smislu sankcioniranja i dodatne edukacije. Osobito važnim držimo niz preventivnih aktivnosti usmjerenih na djecu i roditelje koje službenici policije provode u zajednici, kao što su predavanja o sigurnosti u prometu, ovisnostima, noćnim izlascima mladih i drugo.

Postupanje s djecom počiniteljima u pravosudnom sustavu - Najveći broj prijava upućenih pravobraniteljici za djecu odnosi se na **sporost i dugotrajnost kaznenog postupka** prema maloljetniku. Problem dugotrajnosti postupka posebno je naglašen u situaciji oduzimanja slobode i upućivanja djeteta u istražni zatvor. Zbog sporosti kaznenih postupaka prema njihovim odgajanicima javljaju nam se i djelatnici odgojnih ustanova za djecu s poremećajima u ponašanju. Riječ je o djeci koja se već nalaze u ustanovi i za to vrijeme čine kaznena djela, nerijetko pritom manifestirajući izrazito rizično, neprilagođeno i agresivno ponašanje prema drugim štićenicima i sebi te osoblju doma. Mišljenja smo da odugovlačenje nije u interesu djeteta i da intenzivnije intervencije moraju čim prije započeti. Time ujedno štitimo i drugu djecu u ustanovi od njihova ponašanja.

Prema podacima iz Izvješća o radu DORH-a za 2012., (za 2013. još nismo dobili) 3347 maloljetnika je prijavljeno za kaznena djela. Odbačeno je 83,1% od 4249 prijava, najveći dio od toga (79%) primjenom načela svrhovitosti. Izrečeno je 747 sankcija, od toga 110 zavodskih odgojnih mjera, 573 izvanzavodskih, 51 pridržaja maloljetničkog zatvora i 13 kazni maloljetničkog zatvora. Zabrinjava veliki postotak recidivizma od 36,4%.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav (UZS) iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012., tijekom godine je u istražnom zatvoru bilo 53 maloljetnika. Najduži boravak maloljetnika bio je 355 dana.

Obratio nam se punoljetni mladić (20 godina) koji je upućen na izvršenje odgojne mjere u odgojni zavod nakon više od dvije godine od počinjenja kaznenog djela nanošenja teške tjelesne ozljede sa smrtnom posljedicom. U ovom slučaju je drugostupanjski postupak povodom žalbe trajao 14 mjeseci, što je u razvojnem periodu mladog čovjeka iznimno dug period. Ovo „iščekivanje“ ima naročito štetne posljedice ako za vrijeme trajanja sudskog postupka maloljetnik nije obuhvaćen nikakvim tretmanom. U takvim dugotrajnim slučajevima postupci i sankcije gube svrhovitost, a nerijetko se, zbog kriminalnog povrata tijekom postupka, pojavi potreba za izricanjem strože sankcije.

U suradnji MSPM-a i DORH-a, uz financijsku podršku UNICEF-a educirano je novih 39 stručnjaka - medijatora iz CZSS-a za provođenje **postupka posredovanja kroz izvansudsku nagodbu**, mjere koju izriču državna odvjetništva u predkaznenom postupku za maloljetnike. Ovu intervenciju smo već prije podržali i preporučili njezinu implementaciju jer se posredovanje - medijacija između počinitelja i žrtve kaznenog djela pokazuje kao iznimno brza i korisna intervencija i reakcija društva na kriminalitet. Stručnjaci u svijetu primjenjuju je za čitav niz delikata, a kod nas je ograničena na kaznena djela do pet godina zapriječene kazne. Da bi metoda zaživjela i pokazala svu svoju učinkovitost, nužno je da općinski državni odvjetnici prepoznaju njezine mogućnosti i korisnost te da je učestalije izriču.

Uz dugotrajnost postupka zabrinjavaju nas i uvjeti u kojima se **izvršava mjera istražnog zatvora**. Uvid o uvjetima izvršavanje ove mjere stekli smo obilaskom dva zatvora, što detaljnije opisujemo u poglavlju o obilascima, te postupanjem u povodu dvije prijave dječaka koji su bili u istražnome zatvoru.

Tijekom 2013. Ministarstvo pravosuđa je donijelo *Odluku* da se u zatvorima osnivaju posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u kojima će se izvršavati istražni zatvor za njih, do osnivanja zatvorenih zavodskih ustanova predviđenih ZSM-om. *Odlukom* se u zatvorima određuju zasebne sobe za izvršenje istražnog zatvora za maloljetnike, čime se oni fizički odvajaju od punoljetnih zatvorenika, predviđa se osiguranje psihosocijalne pomoći te rad i poduka korisna za odgoj i zanimanje u sklopu ranije započetog obrazovanja. Ova *Odluka* dovela je do unapređivanja uvjeta u smislu odvajanja maloljetnika od odraslih osoba, no drugi nužni standardi i dalje nisu dosegnuti. Maloljetnici nisu obuhvaćena programiranim odgojem i tretmanom niti psihosocijalnom pomoći u pravom smislu, nemaju mogućnost rada ni poduke. Nedostatak standarda posebno zabrinjava u situaciji maloljetnika koji više mjeseci izvršavaju mjeru istraž-

nog zatvora, a za koje vrijeme zbog nedostatka tretmanskih i odgojnih poticaja i školovanja njihov preodgoj i pozitivan razvoj stagniraju. Stoga smo Upravi za zatvorski sustav (UZS) ponovo uputili preporuku o žurnom ustrojavanju zatvorene zavodske ustanove na način određen propisima.

Izvršenje odgojne mjere **upućivanja u odgojni zavod** također je opterećeno problemima. Neprimjereni uvjeti izvršenja ove odgojne mjere za mušku populaciju u Odgojnom zavodu u Turopolju traju niz godina, zbog čega smo nadležnim tijelima već prije uputili preporuke za unapređivanje stanja. Izolirana lokacija Odgojnog zavoda izvan naseljenoga mjesta onemogućava socijalnu integraciju odgajnika i značajno utječe na kvalitetu odgoja i tretmanskog postupanja. Stručnjaci za ovu populaciju preporučuju uspostavu paviljonskog tipa objekata u više malih zasebnih smještajnih i tretmanskih jedinica, koje bi trebale biti u naseljenom mjestu. Uvjeti smještaja u velikoj zgradi, međutim, nisu prilagođeni boravku i napretku mladih osoba s poremećajima u ponašanju. Većinu vremena unutar zgrade i na dvorištu provode zajedno i u međusobnom kontaktu, čime se gubi mogućnost dovoljno diferenciranog stručnog tretmana, a povećava se mogućnost negativnog utjecaja jednih na druge. Svi odgajnici u dobi od 14 do 23 godine, bez obzira na vrstu i težinu iskazanih poremećaja u ponašanju i počinjenih kaznenih djela, izvršavaju odgojnu mjeru u istome prostoru. Uvjeti pogoduju i vršnjačkome nasilju, o čemu zaprimamo pritužbe odgajnika. Skupine su prekobrojne, s obzirom na vrstu i težinu poremećaja u ponašanju koji zahtijevaju stručni rad u manjim skupinama. S obzirom na zahtjevnost populacije, nedostatan je i broj stručnjaka. Školski strukovni programi ne provode se dovoljno kvalitetno, nema dovoljno prakse, zbog čega se odgajnici teže zapošljavaju nakon otpusta. Posjeti roditelja nekim odgajnicima su rijetki jer nemaju novca za putne troškove.

Premda dio odgajnika ima teškoća s mentalnim zdravljem, redovna psihijatrijska skrb dostupna je samo dva puta mjesečno i svodi se na ordiniranje medikamentozne terapije. O problemima s kojima se suočavaju govore i djelatnici Odgojnog zavoda, od neprikladnih smještajnih kapaciteta, premalo stručnjaka do opterećenosti službenika pravosudne policije i tretmana čestom obvezom praćenja maloljetnika na sudske rasprave. Zbog stresnih radnih uvjeta velika je fluktuacija stručnog kadra.

Potaknuta takvom situacijom, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade organizirala je u lipnju 2013. stručni skup „Imamo li rehabilitacije u penalnom sustavu za maloljetnike“, koji je okupio stručnjake koji rade s djecom s problemima u ponašanju. Glavna tema bila je nužnost unapređivanja izvršenja odgojne mjere u Odgojnome zavodu u Turopolju. Iskazana je zabrinutost zbog uvjeta u kojima se izvršava odgojna mjera, koji, unatoč upozorenjima, godinama ostaju nepromijenjeni, što za posljedicu ima slabe postignute rezultate i visoku stopu kriminalnog recidivizma odgajnika nakon otpusta. Istaknuto je kako je populacija koja izvršava odgojnu mjeru u vrlo teškom položaju. Zaključeno je kako će UZS okupiti stručnjake i organizirati sastanak radi žurnog poduzimanja mjera za poboljšanje situacije. Zasad nemamo saznanja o organiziranju takvoga sastanka.

Unatoč povremenim manjim poboljšanjima uvjeta, poput obnove sanitarnih čvorova i kuhinje, i dalje nema sustavnog rješenja i unaprjeđenja izvršenja sankcije. Ova vrlo ozbiljna institucionalna odgojna mjera obuhvaća znatan broj „najtežih“ mladih ljudi kojima treba pomoć, a predviđena je za populaciju koja zahtijeva vrlo intenzivan, ozbiljan i stručan pristup i tretman. Da bi ona bila uspješna, nužno je opisanim problemima pristupiti sustavno i multisektorski, uz financijsku i moralnu podršku vlasti.

Ista odgojna mjera za žensku populaciju izvršava se u **Odgojnom zavodu u Požegi**, u primjerenim smještajnim, kadrovskim i tretmanskim uvjetima. Prema podacima iz *Izvješća* UZS, u 2012. godini je izvršenju ove mjere pristupilo svega sedam djevojaka. Proteklih se godina mali broj odgajnica upućuje na izvršenje odgojne mjere pa su zbog toga one premještene iz dosadašnjeg velikog prostora u manji prostor bivše škole. Obaviješteni smo da su djevojke zadovoljne novim prostorom, koji je primjereniji potrebama rada u maloj skupini. Bivši prostor odgojnog zavoda prenamijenjen je za potrebe kaznionice za žene koje izvršavaju kaznu zatvora u otvorenim uvjetima.

Problemi postoje i u **izvršenju kazne maloljetničkog zatvora**. Prilikom obilaska maloljetničkog zatvora u Kaznionici u Požegi zatekli smo na izvršenju kazne 14 već punoljetnih zatvorenika, koji kaznu izvršavaju u skučenome prostoru, no u uvjetima humanijim od onih u prenapučenim prostorima za odrasle. Izvršenje kazne moglo bi se unaprijediti proširenjem i oplemenjivanjem prostora, povećanjem broja stručnjaka i aktivnosti slobodnog vremena i ponudom radnih mjesta za mlade zatvorenike.

2.8 SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

U području zaštite sigurnosti djece u 2013. godini zaprimljeno je 25 pojedinačnih prijava povreda prava djece, kojima je bilo obuhvaćeno 81 dijete. Obraćali su nam se roditelji ili djeca osobno tražeći zaštitu vezano uz: stradanja djece u prometu, opasnosti na igralištu i u igraonicama, problematiku nestale djece te štetne i ugrožavajuće utjecaje (onečišćenje zraka - imisije, štetni materijali, uređaji, postrojenja, mine, oružje i opasne životinje). Osim rada po pojedinačnim povredama, bavili smo se i prijavama ugroženosti prava većih skupina djece. Sve to bilo je podloga za predlaganje općih inicijativa u zaštiti djece.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Pitanjima ugroženosti djece u prometu te unapređivanjem prometne sigurnosti i ove smo se godine bavili u tri pojedinačna predmeta, ali i većem broju općih inicijativa, obavijesti i upita, dok su nam se osobno i telefonskim putem stranke po ovom pitanju obratile u osam slučajeva.

Prema podacima MUP-a o stradavanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2013. na području Hrvatske u prometu je poginulo osam djece, a 1036 je ozlijeđeno. Najviše djece (610) stradalo je u svojstvu putnika, 317 u svojstvu pješaka, a 117 u svojstvu vozača. Od osmero djece koja su poginula, petoro je poginulo u svojstvu putnika, a troje djece u svojstvu pješaka. Ove godine nije bilo djece poginule u svojstvu vozača, a od 32 teško ozlijeđene djece u svojstvu vozača, 29 ih je vozilo bicikl, dvoje moped, a jedno četverocikl. Od 85 lakše ozlijeđene djece u svojstvu vozača, 83 ih je stradalo vozeći bicikl te po jedno u svojstvu vozača motocikla i osobnog automobila. Ne raspoložemo podacima o mjestu gdje su djeca stradala (primjerice, je li to bilo na putu do dječjeg vrtića, škole ili u blizini obiteljskog doma ili igrališta), a vjerujemo da bi takva analiza mogla pridonijeti novim preventivnim aktivnostima za zaštitu djece od stradavanja u prometu. U 2013. godini, u svojstvu putnika, poginulo je petoro djece, 35 ih je teško ozlijeđeno, a 570 lakše.

Podaci pokazuju kako djeca u cestovnom prometu u Hrvatskoj danas stradavaju najčešće u automobilima kao putnici, dok ih prevoze njihovi roditelji.

U veljači 2013. Hrvatski autoklub (HAK) je objavio zabrinjavajuće rezultate provjere **prijevoza djece automobilima** u dječji vrtić, provedenog tijekom siječnja u pet vrtića u Zagrebu, Osijeku i Rijeci. Provjera je pokazala da roditelji u 67% slučajeva nisu ispravno prevozili djecu i da su djeca bila izložena opasnostima tijekom vožnje tako što su, primjerice, bila u autosjedalima, ali nisu bila vezana, sjedila na prednjem sjedalu, bila vezana samo sigurnosnim pojasom koji je prislonjen uz vrat, stajala između dva prednja sjedala ili su sjedila nevezana pokraj autosjedalice. Najčešća opravdanja roditelja bila su blizina vrtića, kratka vožnja, tvrdnja da je dijete najsigurnije u roditeljevom naručju ili da mu je neudobno u sjedalici. U praćenih 105 vozila samo je 35 djece bilo ispravno vezano. Smatramo da je nepravilno prevoženje djece zapravo neodgovorno ponašanje i svjesno ugrožavanje sigurnosti djeteta, što bi trebalo kažnjavati ne samo kao prometni prekršaj, već i na temelju Obiteljskog zakona.

Prema podacima HAK-a prometne nesreće jedan su od glavnih uzroka smrti djece do 14 godina. Procjenjuje se da bi čak 70 posto djece preživjelo ili da bi težina i ozbiljnost njihovih ozljeda bila manja da su bila pravilno vezana u dječjoj autosjedalici.

U srpnju 2013. uputili smo preporuku MSPM-u da osigura nabavku odgovarajućih autosjedalica za djecu za službena vozila CZSS-a i vozila ustanova socijalne skrbi, čije usluge koriste djeca. MSPM je svim CZSS-ima i domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koji u svojim vozilima nemaju odgovarajuće autosjedalice, naložio da ih nabave.

HAK je u listopadu 2013. objavio rezultate testiranja 15 dječjih autosjedalica svih skupina težine, koje su međusobno uspoređene u pogledu sigurnosti, jednostavnosti korištenja, ergonomije, čišćenja i zavr-

šne obrade te sadržaja štetnih sastojaka. Riječ je o tradicionalnom testu, provedenom kako bi roditeljima pomogli prilikom izbora sjedalice za dijete. Posebno zabrinjava to što čak četiri dječje autosjedalice nisu zadovoljile na testu.

Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju na snazi je Uredba Vlade o sustavu brze razmjene službenih obavijesti o proizvodima koji predstavljaju rizik za zdravlje i sigurnost potrošača (RAPEX). Iz obavijesti za potrošače Državnog inspektorata kao kontaktne točke ovog sustava, uočavamo da se tri RAPEX obavijesti odnose na dječje autosjedalice, što tumačimo na način da je Državni inspektorat uključen i nadležan u aktivnostima u povodu proizvoda koji predstavljaju rizik za zdravlje i sigurnost potrošača u odnosu na dječje autosjedalice. Ovo je važno i u odnosu na višegodišnje rezultate testiranja autosjedalica koje HAK provodi u suradnji s parterima-europskim klubovima pa smo se krajem 2013. ponovno obratili Državnom inspektoratu, MUP-u i Državnom zavodu za mjeriteljstvo kako bi se pronašao odgovarajući način zaštite djece od ovih autosjedalica na koje ukazuju rezultati istraživanja HAK-a. Preporučili smo angažman svih resornih subjekata u nadzoru ove vrste proizvoda kako bi se analizirale postojeće zakonske odredbe i otklonio negativni sukob nadležnosti, odnosno iznašli mogući načini zaštite djece od ovakvih proizvoda na tržištu i u upotrebi.

U pogledu **sigurnosti djece pri vožnji biciklom**, prema nama dostupnim informacijama, MZOS još nije propisao program osposobljavanja za vožnju biciklom, program biciklističkog ispita i obrazac potvrde o osposobljenosti za upravljanje biciklom, unatoč propisanoj obvezi da ministar donese provedbene propise kojima će regulirati ovo područje i našem podsjećanju na ovu obvezu. Obaviješteni smo da je, u skladu s dogovorom s MZOS-om, za izradu programa bila zadužena Agencija za odgoj i obrazovanje te stručnjaci iz HAK-a i MUP-a, no, ni nakon ponovnog zahtjeva nismo obaviješteni o daljnjim poduzetim aktivnostima u pripremi i donošenju ovog programa.

U Uredu pravobraniteljice za djecu 16. prosinca 2013. održan je sastanak s predstavnicima Sindikata biciklista i Hrvatskog biciklističkog saveza, koji aktivno rade na edukaciji i osvještavanju vezanom za sigurno prometovanje biciklom odraslih osoba i djece. Osim razmjene informacija i mišljenja o sigurnosti djece i odraslih u prometu, istaknuta je potreba usmjeravanja pažnje javnosti i nadležnih državnih tijela na višestruke koristi od svakodnevne vožnje biciklom te potreba unapređivanja cestovne infrastrukture i jačanja resursa za provedbu zakonskih odredbi u zaštiti djece i odraslih.

Radi praćenja sigurnosti **organiziranog prijevoza djece** i 2013. smo od MUP-a i MPPI zatražili podatke o nadzoru poštovanja zakonskih odredbi o organiziranom prijevozu školske djece, u skladu s odredbama Zakona o prijevozu u cestovnom prometu, Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu, a naročito Zakona o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca.

Tijekom 2013. MUP je samostalno i u suradnji s inspekcijskim službama MPPI izvršio nadzor nad 1.249 autobusa i drugih vozila kojima se organizirano prevoze školska djeca. Utvrđena su 144 prekršaja, od čega 129 prekršaja iz Zakona o sigurnosti prometa na cestama i 15 prekršaja iz Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu. Inspektori cestovnog prometa MPPI proveli su, u vremenu od 17. rujna do 4. listopada 2013., akciju pojačanog nadzora prijevoza učenika osnovnih i srednjih škola na području cijele Hrvatske, s ciljem utvrđivanja stupnja sigurnosti te poštovanja zakonskih propisa od strane prijevoznika i naručitelja prijevoza. Nadzori su provedeni u suradnji s djelatnicima MUP-a, stanicama za tehnički pregled vozila te inspektorima Državnog inspektorata. Obavljeno je ukupno 364 pregleda, nadziran je prijevoz u 257 škola te su pregledana vozila 115 prijevoznika. Utvrđeno je da se najveći dio prijevoza učenika u školu i iz škole obavlja kao posebni linijski (317 pregleda) te kao javni linijski (40 pregleda), a manjim dijelom kao prijevoz za vlastite potrebe i povremeni prijevoz (7 pregleda). Nadzorima je utvrđeno ukupno 111 prekršaja iz Zakona o prijevozu u cestovnom prometu, 21 prekršaj iz Zakona o sigurnosti prometa na cestama, tri prekršaja iz Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu te jedan prekršaj iz Zakona o inspekciji cestovnog prometa i cesta.

U dostavljenim izvješćima MPPI navodi da bi, prilikom raspisivanja natječaja za prijevoz učenika, naručitelji prijevoza trebali u natječajnoj dokumentaciji posebno propisati standarde kvalitete za vozila i prijevoznike koje navode citirani propisi, umjesto da najniža cijena bude nerijetko jedini kriterij za dobivanje takvoga posla. MUP je dostavio svoje prijedloge mjera i inicijativa za povećanje sigurnosti u prijevozu djece koji se odnose na poboljšanja cestovne infrastrukture, pratnje odraslih osoba prilikom prijevoza djece te nadzor nad stručnim službama jedinica lokalne (regionalne) samouprave i uprave u vezi izdavanja licenci za linije javnog prijevoza.

Potaknuti prijavom o manjem sukobu među učenicima zbog sigurnosnoga pojasa u autobusu (kojim su se djeca vozila na obuku plivanja), uočili smo potrebu da odrasli koji u takvim prilikama prate djecu redovito ukazuju na postojanje sigurnosnih pojaseva i obvezu vezivanja te da pomognu djeci u vezivanju pojaseva prije kretanja autobusa. Takvu smo preporuku uputili osnivaču škole, koji je preuzeo obvezu da o tome obavijesti sve škole na svom području.

Iz medija smo doznali da se autobus pun učenika zapalio tijekom vožnje te da, premda nitko u požaru i nastalom metežu nije ozlijeđen, postoje sumnje kako je riječ o nepropisnom prijevozu djece. Izvješće smo tražili od MUP-a, MPPI-a i Centra za vozila Hrvatske. Obaviješteni smo da je riječ o redovnoj autobusnoj liniji gdje se tom prilikom prevozilo i nekoliko srednjoškolaca, a da je godina proizvodnje autobusa 1982., što znači da je sigurnost djece u takvom prijevozu doista upitna.

Postupali smo po više prijava vezanih uz nedostatan broj autobusa za prijevoz djece, zbog čega djeca dugo čekaju prijevoz i često nemaju mjesta u autobusu. Pritužbe se odnose i na prijevoz osnovnoškolaca redovnim linijama, pri čemu se prigovara velikim gužvama u autobusu. Problemi na koje se stranke pritužuju pokazuju i da vremenske prilike, primjerice snježne oborine i poplave, otežavaju organizaciju prijevoza djece te pristup djece školi i izvanškolskim obvezanima i aktivnostima. U tim slučajevima najčešće upućujemo preporuku školi i osnivaču, ali i prijevozniku. Prijevoznici nas obavještavaju o poduzetim radnjama i kvaliteti prijevoznčkih usluga, ali često tvrde kako su prijave protiv njih zapravo „podmetanja“ konkurentskih prijevoznika. Pritužbe po kojima smo postupali odnosile su se i na vozače koji prevoze djecu te na konduktera u željezničkom prijevozu kod pregleda vozne karte učenika.

Pitanjima organizacije prijevoza djece bavili smo se u više slučajeva u odnosu na ostvarenje prava djeteta na dostupnost obrazovanja, naročito u kontekstu obveze osnivača da temeljem odredbe članka 69. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, organizira prijevoz učenicima čija je adresa stanovanja udaljena od škole najmanje tri odnosno pet kilometara. U slučajevima gdje su se najčešće roditelji prituživali na neprimjerenu cestovnu infrastrukturu i opasnosti kojima djeca mogu biti izložena na putu do škole, upućivali smo na smisao i primjenu odredbe članka 36. Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, koji predviđa da se, radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost. Djeca su često ugrožena zbog nedostatne **cestovne infrastrukture**, neodgovarajuće rasvjete uz cestu, ugibališta za autobuse i autobusnih stajališta, ugrožavajućeg raskrižja u blizini škole, nepostojanja nogostupa, nedostatka prilaznih cesta, pješačkih prijelaza i druge signalizacije u blizini škola.

Upoznati smo da je u planu sudjelovanje MZOS-a u projektu iz EU fondova, pomoću kojeg bi se nabavili specijalizirani autobusi isključivo za prijevoz školske djece, čime bi se smanjili troškovi prijevoza učenika i trajno riješili problemi prijevoza učenika. O tome smo, potaknuti medijskim napisima, zatražili izvješće MZOS-a.

Smatramo da još nisu ostvarene sve pretpostavke za povećanje sigurnosti djece u prometu: počevši od obitelji i odgovornosti roditelja da skrbe o životu i zdravlju djece te njihove uloge u prometnoj edukaciji djece, na što se nadovezuju preventivne aktivnosti države i drugih subjekata usmjerene na djecu te represivni mehanizmi države radi postizanja što bolje zaštite i sigurnosti djece, kao najosjetljivijih sudionika u prometu.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

104

Praćenje
pojedinačnih
povreda
prava
djece

U 2013. godini nastavili smo pratiti ostvarivanje prava djece na igru te ostvarivanje prava na zaštitu sigurnosti djece na dječjim igralištima i u igraonicama. Obraćale su nam se fizičke i pravne osobe prijavljujući pojedinačne povrede prava djece na dječjim igralištima, tražeći pomoć u uređenju igrališta te predlažući povećanje broja igrališta. Bilo je nekoliko upita (uključujući i jednu prijavu) o zakonskoj regulativi otvaranja dječjih igraonica.

Prijave roditelja o potrebi zaštite djece od stradanja na **igralištu** otkrivaju što sve može utjecati na razinu prihvatljivosti igrališta pa tako roditelji ističu da im je važna uređenost igrališta, ispravnost i kvaliteta sprava za igranje, lokacija igrališta, ali i visina ograde igrališta. Ima i dobrih primjera uvažavanja prijedloga građana od strane jedinica lokalne samouprave u planiranom uređenju i jačanju sigurnosti zaštite djece na igralištima, uključivanjem mjesnih odbora i gradskih četvrti, na što i sami upućujemo roditelje. No, čini se da roditeljima aktivnost u mjesnim odborima i gradskim četvrtima predstavlja teškoću i nisu dovoljno aktivni u predlaganju inicijativa ili razmatranju pritužbi, iako je uređenje dječjeg igrališta jednostavan zahvat u prostoru.

Uvažavajući stavove roditelja kako djecu treba što je moguće više zaštititi, pravobraniteljica je u više navrata upućivala preporuke jedinicama lokalne samouprave, naglašavajući potrebu stalnog nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava za igru djece, u skladu sa Zakonom o komunalnom gospodarstvu.

Fizičke i pravne osobe obavještavale su nas o namjeri ili postupku otvaranja **dječje igraonice**, tražeći od pravobraniteljice pomoć u snalaženju u propisima kojima je regulirana ova materija i uputu kojih se od postojećih propisa trebaju pridržavati u postupku otvaranja dječje igraonice, kao i kojim se državnim tijelima moraju obratiti radi dobivanja potrebnih dozvola. Iz toga je vidljivo da u praksi postoje nejasnoće o mogućnostima i uvjetima za otvaranje dječjih igraonica, o dozvolama potrebnima za rad igraonica i državnim tijelima nadležnim za njihovo izdavanje. Razlog tome je nepostojanje zakonske regulative kojom bi se uredilo ovo područje dječjih aktivnosti, na što smo upozorili osobe zainteresirane za otvaranje dječjih igraonica. Upoznali smo ih s našim stavom da svaki oblik skrbi o djeci mora udovoljavati najvišim sigurnosnim standardima i standardima u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom te da s djecom smiju raditi samo kvalificirane i osposobljene osobe, protiv kojih nije započeo kazneni progon i koje nisu osuđene za kaznena djela. Zbog toga smo osobe zainteresirane za otvaranje dječjih igraonica upozorili da je nužan oprez u planiranju i organizaciji ovakvog oblika skrbi o djeci, kao i prilikom angažiranja osoba za rad s djecom.

Na konferencijama za sigurnu igru u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost, na kojima je sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu, u 2011. i 2012. godini istaknuta je potreba donošenja zakona kojim bi se uredila materija sigurne igre i nužnost poštovanja važećih europskih i hrvatskih normi u području sigurne igre. Sudionici su istaknuli nužnost da se zakonom definiraju pojmovi, uvjeti i standardi za uređenje i održavanje područja namijenjenih dječjoj igri (igrališta za djecu na javnim površinama, u vrtićima, školama, igraonicama, rekreativno-sportskih igrališta, sprava za igru i zabavu na bazenima, obali i vodenim površinama), odgovornosti vlasnika i nadzor nadležnih državnih tijela nad tim prostorima.

U više navrata proteklih godina obraćali smo se Vladi RH i ministarstvima, koja bi po svojem djelokrugu bila nadležna za uređenje ovog područja, i preporučivali im da propišu **prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica i dječjih igrališta te nadzor** nad ispunjavanjem tih uvjeta. Budući da je stanje ostalo nepromijenjeno, početkom 2013. ponovno smo se obratili ministarstvima u čiji djelokrug ulazi ova problematika: MSPM-u, MZOS-u, Ministarstvu gospodarstva (MG), Ministarstvu poduzetništva i obrta (MPO) te Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja (MGPU). Upozorili smo na nereguliranost uvjeta za rad i nadzora nad radom igraonica i dječjih igrališta te preporučili koordinirano djelovanje radi donošenja propisa koji bi osigurao pravo djece na siguran boravak na površinama i prostorima za igru. U povodu naše zadnje preporuke MPO nas je obavijestio da prema svojem djelokrugu ne može biti nositelj aktivnosti na usklađivanju i promjenama zakonodavstva jer djelatnost igraonica, u kojima se provode programi odgojno-obrazovnog rada, ne može biti registrirana kao obrt, a da će se na temelju prijedloga nadležnih tijela uključiti u međuresornu koordinaciju.

MZOS je u Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, koji je donesen u srpnju 2013., predvidio da se programi predškolskog odgoja mogu ostvarivati kao kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi (*igraonice*) pri knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim, sportskim ustanovama, udrugama, drugim pravnim osobama i fizičkim osobama-obrtnicima, čime je samo djelomično obuhvaćena djelatnost onih igraonica u kojima se provode kraći programi odgojno-obrazovnog rada, uz suglasnost MZOS-a i rješenje nadležnog ureda državne uprave u županiji o ispunjavanju svih potrebnih uvjeta za početak rada s djecom. MG nas je obavijestio da je, kao ministarstvo nadležno za sigurnost proizvoda, inicirao niz sastanaka radi iznalaženja rješenja za uređenje rada dječjih igrališta i igraonica te uključilo nekoliko ministarstava i Državni inspektorat. Na sastancima je ukazano na nužnost reguliranja djelatnosti igraonica, minimalnih tehničkih standarda i uvjeta, kako za igraonice i igrališta na javnim površinama u vlasništvu jedinica lokalne i područne samouprave, tako i za sportske objekte, zatim reguliranja načina održavanja i upravljanja dječjim igralištima, kao i inspekcijanskog nadzora. MG smatra da bi se trebala voditi evidencija odnosno registar dječjih igrališta, da bi MGPU trebao izraditi Zakon o sigurnosti dječjih igrališta te predlaže osnivanje radne grupe za izradu ovog zakona u kojoj, uz resorno ministarstvo trebaju biti uključeni predstavnici MG-a, MPO-a, MZOS-a, MSPM-a, Hrvatskog zavoda za norme i bivšeg Državnog inspektorata.

MGPU obavijestio nas je da je za održavanje dječjih igrališta na javnim površinama jedinica lokalne samouprave, nadležna jedinica lokalne samouprave prema Zakonu o komunalnom gospodarstvu. MSPM smatra da bi MZOS trebao preuzeti obvezu izrade prijedloga izmjena i dopuna Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i propisa donesenih na temelju tog zakona, a ako izmjenama i dopunama tih propisa nije moguće urediti ovu problematiku, da bi trebalo predložiti izradu novog propisa.

Nažalost i dalje postoje **pravne praznine u zakonodavnoj regulativi** o dječjim igraonicama, osobito onima u kojima se odvija čuvanje, igra i sportske aktivnosti djece, kao što su, primjerice, igraonice u trgovačkim centrima, koje nisu podložne ispitivanju postojanja uvjeta za rad i standarda brige o djeci, niti nadzoru od strane državnih tijela. Iako je ova materija djelomično podložna i Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda, koji obvezuje proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode i definira koji se proizvod smatra sigurnim te Zakonu o komunalnom gospodarstvu, koji obvezuje lokalnu zajednicu da održava javne površine u koje spadaju dječja igrališta, u Hrvatskoj još uvijek ne postoji jedinstven propis koji bi na jasan način regulirao sigurnost djece na igralištima i igraonicama. Još uvijek nemamo niti informacija da bi nadležna tijela pristupila izradi zakona niti se u okviru nadležnosti MZOS-a ovo područje može detaljno urediti i propisati. Očekujemo od Vlade RH i nadležnih ministarstava da bez odgode pristupe uređenju ovog osjetljivog i vrlo važnog područja dječjih aktivnosti i time okončaju stanje neuređenosti i pravne nesigurnosti koja se izravno odražava na prava i interese djece.

2.8.3 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2013. iz roditeljskog doma udaljilo se 615 djece, a iz odgojnih ustanova 834. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (431) nego dječaci (184). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam (318), obiteljski problemi (129) i problemi u školi (47). Zabrinjava podatak da je 87 djece koja su napustila roditeljski dom bilo mlađe od 14 godina, kao i to da je nad 16 djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo.

Razlozi zbog kojih djeca „bježe“ iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (207) i problemi adaptacije na instituciju (147), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (181) nisu vratili u ustanovu. Nad petero djece koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Djeca evidentirana kao nestala predstavljaju osobito ranjivu skupinu. Riječ je o djeci koja su napuštanjem doma prepuštena ulici, često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi te tako izložena brojnim rizicima i opasnostima.

Svjesni važnosti žurne reakcije na nestanak djeteta, koja među ostalim uključuje i upoznavanje javnosti s nestankom djeteta, već se dvije godine zalažemo za osnivanje Nacionalnog centra za nestalu djecu i uspostavu jedinstvene telefonske linije 116 000, zbog čega smo uputili preporuku Vladi RH te okupljali mjerodavne institucije i organizacije civilnog društva, nastojeći ih potaknuti na takvo djelovanje. Slijedom toga *Centar za nestalu i zlostavljanu djecu* iz Osijeka prihvatio je tu inicijativu i preuzeo vođenje telefonske linije za nestalu djecu, koja je postala operativna u svibnju 2013. Riječ je o lako pamtljivom, besplatnom broju, kojim će se u situaciji nestanka djeteta moći poslužiti i djeca i roditelji, bilo gdje se nalazili u Europi, budući da je ovaj broj isti za cijelo područje Europske unije. Puštanje u rad ove telefonske linije pravobraniteljica za djecu je promovirala na zajedničkoj konferenciji za medije, održanoj u suradnji s MUP-om, u povodu Međunarodnog dana nestale djece, koji se obilježava 25. svibnja. Tom prilikom medijima je prikazan i kratki promotivni film *Futures*, koji ukazuje na problem nestale djece te poziva na suradnju u međunarodnim okvirima.

Iako je uspostava telefonske linije značajan korak naprijed, prema informacijama kojima raspolažemo, Centar za nestalu i iskorištavanu djecu nailazi na administrativne prepreke u vezi s potpisivanjem protokola o suradnji s policijom, kojim bi se jasno definirao hodogram postupanja u svakom slučaju nestanka djeteta, a nužan je kako bi sustav potrage za nestalim djetetom bio efikasan. Pravobraniteljici za djecu počele su se javljati i druge udruge koje su zainteresirane za osnivanje regionalnih centara za nestalu i zlostavljanu djecu te traže pomoć, partnerstvo i suradnju, što pokazuje kako je nužno u Hrvatskoj uspostaviti nacionalni centar za nestalu djecu koji bi rukovodio svim aktivnostima u cilju pronalaženja djeteta, pružao podršku i pomoć obitelji nestalog djeteta i samom djetetu u slučaju potrebe.

Pronalazak djeteta i njegovo vraćanje kući ili tamo gdje se skrbe o njemu mora biti osnovni cilj, i tu primarnu i najvažniju ulogu ima policija. No, uz rad policije, vrlo je važan angažman stručnjaka izvan policije, koji će pomoći djetetu pružanjem podrške, ali i otklanjanjem uzroka koji su doveli do djetetovog odlaska od kuće te raditi na prevenciji otmice ili bijega od kuće. Upravo to mora biti cilj dobro organiziranog sustava, što pokazuju primjeri zemalja koje imaju organizirani sustav uzbune u slučaju nestanka djeteta. Sustav uzbune obuhvaća suradnju policije s prijevoznicima, medijima i javnosti u cilju uključivanja cijele zajednice u traženje djeteta. Odmah po dojavi o otmici djeteta, policija uzbunjuje radio i TV stanice, one prekidaju program objavom informacije o nestanku djeteta, prijevoznici objavljuju informaciju o nestanku djeteta i djetetovu sliku na displejima na aerodromima, kolodvorima, autocestama, a javnost se poziva da obrati pojačanu pozornost na sve što bi moglo pomoći policiji u pronalasku nestalog djeteta.

Takav sustav uzbune potrebno je razviti i u Hrvatskoj. Protokolom bi se trebalo urediti i postupanje medija koji mogu, ako se njihovo uključivanje procjeni potrebnim, odigrati važnu ulogu u potrazi za djetetom, pri čemu je dragocjen njihov doprinos u mobiliziranju široke javnosti oko zajedničkog cilja. Nažalost, unatoč dobrim namjerama, ponekad se događa da prilikom izvještavanja o nestaloj djeci i djeci koja su u bijegu mediji povrijede njihova prava. Stoga smo za njih priredili preporuku o zaštiti prava na privatnost prilikom izvještavanja o nestaloj djeci. Preporuku smo uputili Hrvatskom vijeću za medije sa zamolbom da je proslijedi svojim članovima - nakladnicima tiskanih i elektroničkih medija. Na našu zamolbu preporuka je objavljena na MUP-ovoj internetskoj stranici Nestali.hr. U preporuci smo podsjetili da pristanak roditelja ili skrbnika na objavljivanje podataka o djetetu nije uvijek u skladu sa zaštitom djetetovog najboljeg interesa pa je stoga važno da novinari u svakom pojedinačnom slučaju slijede svoj Kodeks i stručne smjernice za izvještavanje o djeci. Objava djetetove fotografije i osnovnih podataka nedvojbeno je u djetetovom interesu dok se za njim traži, no, iznošenje pojedinosti koje zadiru u djetetovu intimu, pisanje o djetetovom sukobu s roditeljima ili vršnjacima, obiteljskim prilikama, intimnim vezama ili sklonosti neprihvatljivom ponašanju nisu informacije za javnost. U preporuci smo istaknuli i da je objava identiteta nestale djece opravdana samo do trenutka dok ih se ne pronađe te da bi nakon toga medijsko izvještavanje o slučaju u pravilu trebalo prestati.

2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Štetne imisije (onečišćenje zraka) - Praćenjem stanja i aktivnim sudjelovanjem na sjednici Odbora za zaštitu okoliša i prirode Hrvatskog sabora, u srpnju 2013., s temom otklanjanja štetnih posljedica **onečišćenja zraka** na području grada Siska, pravobraniteljica za djecu je i u 2013. nastavila poticati nadležna tijela (Hrvatski Sabor - Odbor za zaštitu okoliša i prirode te ministarstva: MZOP, MVEP, MSPM i MZ na provedbu mjera, koje su određene u prethodnim zaključcima Odbora za zaštitu okoliša i prirode, glede dinamike radova na modernizaciji postrojenja Rafinerije nafte Sisak i prikupljanja zdravstvenih pokazatelja u Sisačko-moslavačkoj županiji. Tom prilikom pravobraniteljica je ponovo naglasila i problem onečišćenja zraka s kojim se susreću stanovnici Slavanskog Broda, podsjećajući na našom preporukom predloženo uključivanje Odbora i u ovom slučaju, a radi koordinacije djelovanja nadležnih institucija i praćenja provedbe potrebnih aktivnosti (izgradnja mjernih stanica, prikupljanje pouzdanih podataka o vrstama i količini onečišćenja zraka, jača međudržavna suradnja između Hrvatske i BiH). Ured je tijekom 2013. zaprimio izvješća o poduzetim mjerama radi zaštite životnih i zdravstvenih uvjeta života djece u Slavanskom Brodu od gotovo svih institucija obuhvaćenih preporukom.

Uloga saborskog odbora je važna i očekujemo uskoro održavanje tematske sjednice o poboljšanju kakvoće zraka u Sisku (provjera provedbe zaključaka s tematske sjednice iz srpnja 2013.) i Slavanskom Brodu (analiza izvješća institucija i donošenje zaključaka za daljnje djelovanje na lokalnoj i državnoj razini).

Nastavili smo pratiti i problem **zbrinjavanja otpada i onečišćenja zraka** i ugroze zdravlja djece. Unatoč poduzetim mjerama MZOP tijekom 2013., u obliku pomoći i sankcija prema gradovima i općinama, usmjerenih na što brže uređenje odlagališta i zbrinjavanje otpada u skladu sa zakonskim propisima, nepropisno zbrinjavanje komunalnog otpada u nekim je jedinicama lokalne samouprave (Jakuševac/Zagreb, Viškovo/Rijeka) i dalje mogući izvor štetnih imisija za stanovnike naselja u blizini odlagališta. U slučaju tvornice cementa „Cemex“ u Kaštelima, mještani izražavaju bojazan zbog prijetnje od zagađenja zraka spaljivanjem materijala, iako MZOP drži da je tvrtka svoj rad uskladila s određenim ekološkim standardima. Istovremeno se, iako sa zakašnjenjem, može uočiti i pozitivan pomak. Priprema se i izrađuje potrebna dokumentacija (prostorni planovi određuju lokacije odlagališta, studije o utjecaju na okoliš) za izgradnju centara za gospodarenje otpadom u jedinicama lokalne samouprave koje nisu zbrinjavale otpad na način siguran za zdravlje ljudi.

Štetni materijali - Opasnost od azbestnih krovista još uvijek je prisutna i ugrožava zdravlje djece. Još uvijek postoje zgrade vrtića, osnovnih i srednjih škola te bolnica s azbestnim krovovima. Iako najavljen, plan zamjene krovista ne ostvaruje se predviđenom dinamikom budući da ovisi o financijskim mogućnostima osnivača. U 2013. nije bilo pojedinačnih prijava ugrožavanja zdravlja djece pri izmjenama krovista na spomenutim objektima, no već početkom 2014., s najavom radova na nekim vrtićima, roditelji upozoravaju na moguću ugrozu djece.

Opasni uređaji i postrojenja - Izgradnja baznih stanica za mobilno telefoniranje (telekomunikacijskih antena), koje čine mrežu pokretnih telekomunikacija i omogućuju korištenje mobilnih telefona na području RH, bila je predmetom bavljenja Ureda i prijašnjih godina. Roditelji su osobito prijavljivali postavljanje baznih stanica u neposrednoj blizini škola, vrtića te stambenih zgrada, zbog štetnog utjecaja zračenja elektromagnetskog polja koje se stvara pri radu tih uređaja i tražili pomoć radi sprječavanja gradnje ili premještanja uređaja na lokacije slabije naseljenosti. Strah roditelja za zdravlje djece zbog neionizirajućeg zračenja uređaja (baznih stanica) neke od njih je potaknuo na samostalno podnošenje prijave sanitarnoj inspekciji, uz zahtjev za zabranom rada i uklanjanjem uređaja s područja guste naseljenosti.

Zaštita od neionizirajućeg zračenja regulirana je zakonom i podzakonskim aktima, a Ministarstvo zdravlja i Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM) odobravaju i nadziru pravilnost u postavljanju i radu baznih stanica (lokacija i mjerenje jačine zračenja). U dosadašnjem nadzoru i provedenim mjeranjima jakosti zračenja rezultati su unutar pravilnikom dopuštenih graničnih vrijednosti. Svjesni smo postojanja kontradiktornih tumačenja o štetnom utjecaju zračenja

na ljudski organizam, osobito na djecu kao osobe u razvoju. Stoga će daljnji rad Ureda biti usmjeren na traženje službenog stava nadležnih institucija o štetnosti neionizirajućeg zračenja baznih stanica, sukladno važećim propisima te provedbi obveze investitora gradnje baznih stanica i drugih građevina u pokretnoj mreži, kao i pravodobnog obavješćavanja javnosti o opasnim djelatnostima u okolišu, provedenim mjerama zaštite od neionizirajućeg zračenja te samoj uporabi izvora zračenja.

Oružje - Dostupnost vatrenog oružja djeci ozbiljna je prijetnja životu djeteta, a i sigurnosti druge djece s kojom ono dolazi u kontakt. U jednom slučaju obaviješteni smo kako je učenik iz roditeljskog doma uzeo pištolj, donio ga u školu te drugoj djeci, izvan prostora škole, pokazivao pištolj, objašnjavao kako se puni, repetirao ga i govorio kako će nekoga njime gađati. Škola je o svemu obavijestila policiju na temelju prijave jednog od učenika. Provedena je pretraga doma vlasnika oružja i poduzete su radnje sukladno Zakonu o kaznenom postupku i Zakonu o oružju. Ovaj primjer govori kako i dalje treba upozoravati roditelje na strogu primjenu zakona o načinu čuvanja oružja, ali i uputiti djecu u opasnosti kojima su izložena kad su u blizini oružja te da svaki pronalazak oružja ili streljiva odmah prijave policiji ili drugoj odrasloj osobi.

U 2013. ponovo smo zatražili obavijest od Policijske uprave Karlovačke o postupanju vezano za prijavu aktivnosti udruge Povijesna postrojba „Karlovački počasni vod ZNG-91“ iz Karlovca u koju su uključena djeca tako da sudjeluju u obilježavanju raznih obljetnica uz nošenje maskirnih odora i onesposobljenog oružja. Izvijestili smo ih o mišljenju Vlade RH od 24. svibnja 2013. kako je, bez obzira na to o kakvom je oružju riječ, Zakonom o oružju jasno propisano da se oružje ne može dati djeci niti se smije pokazivati na javnim mjestima.

MZOS i AZOO upitali smo provodi li se i na koji način u RH edukacija djece o korištenju naoružanja te nastava gađanja, postoje li eventualna ograničenja i posebnosti u provođenju ovakvih programa i aktivnosti radi zaštite sigurnosti djece. Od AZOO smo dobili odgovor da ni u jednom predmetnom, školskom i nacionalnom kurikulumu nije predviđena ni planirana takva edukacija te da AZOO nema uvid u rad klubova, sekcija i udruga koje okupljaju djecu i provode nastavu gađanja.

Mine - Poslovi razminiranja minski sumnjivih područja u RH u 2013. su obavljani uz 50% manju financijsku podršku, kako sredstava osiguranih u državnome proračunu, tako i sredstava ostalih investitora i donatora najavljenih za financiranje Nacionalnog programa razminiranja. Teškoće u osiguranju potrebnih financijskih sredstava trajno su pratile provedbu programa razminiranja. No, prema HCR-u, minska situacija krajem 2013. bilježi ipak pozitivan pomak u s obzirom na smanjenje broja gradova i općina koji se nalaze u blizini minsko sumnjivih područja, kao i same površine moguće zagađenog zemljišta u blizini naselja.

Nažalost, bilo je slučajeva smrtno stradalih osoba od mina i drugih eksplozivnih naprava, ali djeca nisu bila ugrožena, a kontinuirano se i dalje provodi edukacija radi zaštite od minsko eksplozivnih sredstava, osobito u 12 županija u kojima je još 91 grad i općina u blizini minski sumnjivih površina.

Poplave - Učestalo ponavljanje elementarnih nepogoda - poplava tijekom 2013. godine na pojedinim područjima RH, zahtijevalo je praćenje i provjeru okolnosti u kojima se ova prirodna pojava odražava na život djece, stambene uvjete i pohađanje nastave. Od 2010. pratimo aktivnosti nadležnih tijela u vezi sa zaštitom djece s poplavljenih područja. Prava i interesi djece mogu biti višestruko ugroženi za vrijeme trajanja elementarne nepogode, kao i u razdoblju sanacije nastalih šteta, unatoč provedbi mjera usmjerenih na povećanje sigurnosti djece i njihovo educiranje za zaštitu i spašavanje u kriznim situacijama. Kako bismo stekli uvid u ostvarivanje prava i interesa djece u uvjetima ugroženosti njihova života i zdravlja te razmjerima štete u odnosu na djecu, ali i postupanja nadležnih službi, na području Posavlja, Pokuplja, neretvanskog kraja, Podravlja i Podunavlja, zatražili smo podatke o cjelokupnom stanju od Državne uprave za zaštitu i spašavanje i za 2013., a odgovor još čekamo. U 2013. nije bilo pojedinačnih prijava ugroze djece uvjetovanih poplavama.

Životinje - Postupali smo po prijavi djeda vezano za napad susjedovih pasa na javnoj površini, pri čemu je teško ozlijeđena njegova supruga, a tom je prigodom umalo stradala i njegova trogodiš-

nja unuka. Ukazao je na problem neodgovornih vlasnika pasa koji puštaju pse bez nadzora te je izrazio nezadovoljstvo radom nadležnih službi, posebno komunalnih redara. Nakon obraćanja MUP-u dobili smo obavijest da su evidentirana četiri postupanja prema vlasnicima koji su držali pse bez nadzora, prema odredbama Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, a uključeni su i komunalni redari u provođenju zajedničkih akcija protiv nesavjesnih vlasnika pasa. U izvješću MUP-a navodi se kako policijski službenici imaju stalnu zadaću pojačane ophodnje područja s ciljem uočavanja i sprečavanja počinjenja prekršaja ugrožavanja sigurnosti djece i ostalih građana na navedenom području.

Budući da su djeca najčešće žrtve napada pasa, a napadi za posljedicu, uz tjelesne, imaju i psihološke traume, potrebno je pojačati upozoravanje i kažnjavanje vlasnika pasa, prema Zakonu o zaštiti životinja te odlukama jedinica lokalne samouprave o držanju životinja.

2.9 DISKRIMINACIJA

Tijekom 2013. godine postupali smo po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD) u 25 slučajeva, što je devet pritužbi više nego u 2012. Pored toga, u 2013. je u postupak praćenja preneseno i 12 slučajeva iz prethodne godine. Podnositelji pritužbi su, u ime djece, bile odrasle osobe. U sedam slučajeva bile su to majke, u pet očevi, u pet slučajeva oba roditelja, u po jednom slučaju udruge, trener djeteta i novinar, u jednom slučaju pravobraniteljica je postupala na vlastitu inicijativu, o jednome je dobila obavijest o postupanju druge pravobraniteljske institucije, a u tri slučaja pritužitelji su bili anonimni. U šest slučajeva prituženo je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u devet prema dječacima, a u 10 prema grupi djece. Pritužbe se u 22 slučaja odnose na područje obrazovanja, a u tri na područje socijalne skrbi. Glede prituženih tijela, podnositelji su se prituživali na fizičke osobe u dva slučaja, na pravne osobe u dva slučaja, na pravne osobe s javnim ovlastima u 19 slučajeva, u jednom slučaju na tijelo državne uprave i u jednom na tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Prikaz pritužbi raspoređenih po osnovama diskriminacije i po oblicima diskriminacije:

Pritužbe u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

Diskriminacijska osnova	Broj pritužbi
Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože	4
Spol	
Jezik	
Vjera	4
Političko ili drugo uvjerenje	2
Nacionalno/socijalno podrijetlo	3
Imovno stanje	3
Članstvo u sindikatu	
Obrazovanje	2
Društveni položaj	1
Bračni ili obiteljski status	1
Dob	
Zdravstveno stanje	1
Invaliditet	4
Genetsko nasljeđe	
Rodni identitet ili izražavanje	
Spolna orijentacija	
Nema osnove	
UKUPNO	25

Ured pravobraniteljice za djecu je, radi ispitivanja pritužbi, redovito tražio izvješća od prituženih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U 17 slučajeva uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prituženim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U sedam slučajeva podnositeljima pritužbi uputili smo obavijesti o pravima i obvezama, odnosno o mogućnostima sudske zaštite sukladno ZSD-u, od kojih su neke upućene uz istodobnu preporuku za postupanje nadležnom tijelu ili osobi. U nekolicini slučajeva obaviješteni smo o prihvatanju naših preporuka, dok u nekima obavijesti o poduzetim aktivnostima za zaštitu djece još očekujemo.

U nekim slučajevima, nakon ispitivanja pritužbe na diskriminaciju, u fokus dolaze povrede drugih prava koje ro-

Pritužbe u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

(110)

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Oblici diskriminacije	Broj pritužbi
Izravna	21
Neizravna	1
Uznemiravanje	
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	1
Propuštanje razumne prilagodbe	2
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	25

ditelji i drugi pritužitelji ponekad shvaćaju kao diskriminaciju, premda nije riječ o diskriminaciji u smislu primjene ZSD-a. U takvim slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a, postupali smo prema ovlastima iz Zakona o pravobraniteljju za djecu i propitivali ostvarivanje drugih prava djece. U slučajevima u kojima su se pritužitelji pozivali na diskriminaciju odraslih osoba pritužbe su ustupljene pravobraniteljskoj instituciji nadležnoj za ispitivanje diskriminacije.

Od slučajeva iz prethodne godine, koje smo pratili i u 2013., ističemo slučaj podizanja optužnih prijedloga od strane policije protiv triju maloljetnika zbog prekršaja uznemiravanja iz ZSD-a, odnosno, zbog objavljivanja uvredljivog sadržaja o policijskim službenicima na Facebook profilu i ispisivanja grafita uvredljivog sadržaja o policijskim službenicima, čime je, prema navodima, stvoreno ponižavajuće i uvredljivo okruženje na osnovi društvenog položaja i povrijeđeno njihovo dostojanstvo. Protiv jednog 16-godišnjaka i jednog 17-godišnjaka Prekršajni sud je donio presude kojima im se izriče sudski ukor zbog prekršaja uznemiravanja policijskih službenika.

Ne sporimo da je riječ o uvredljivom i ponižavajućem ponašanju dječaka (što je potvrđeno i sudskim presudama), ali dvojimo bi li navedeno ponašanje bila diskriminacija prema ZSD-u, naročito po osnovi društvenog položaja, odnosno, na temelju razlike u društvenom položaju, kako se to navodi u opisu optužnih prijedloga.

Mišljenje i stav o tome zatražili smo od pučke pravobraniteljice kao središnjeg tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije. U detaljnoj analizi ove problematike pučka pravobraniteljica navodi da kontrolu nad razumijevanjem diskriminacije od strane podnositelja optužnih prijedloga predstavlja nadležni prekršajni sud te da je prema ZSD-u ovakva interpretacija u konkretnom slučaju moguća, a smatra da je za uspostavu učinkovitog sustava važno pratiti kako se ZSD primjenjuje na hrvatskim sudovima. Izražava sumnju da navedeno postupanje maloljetnika doista predstavlja diskriminaciju po društvenom položaju te je mišljenja da u konkretnom slučaju nije bilo osnovano i svrhovito da se status policijskih službenika održava i brani u postupcima pokrenutim temeljem ZSD-a, pogotovo kada su u pitanju verbalni napadi djece. Naglašava, također, da je nužno educirati djelatnike MUP-a o tome što se i kada smatra diskriminatornim postupanjem te da postoji potreba za učinkovitijom i boljom suradnjom pučke pravobraniteljice kao središnjeg tijela za suzbijanje diskriminacije i drugih pravobraniteljskih institucija i policije, u vezi s pokretanjem prekršajnih postupaka u slučajevima diskriminacije.

Aktivnosti Ureda u slučaju zabrane djeci pristupa uslugama putničke agencije, s kojim smo se bavili prethodne godine, nastavljene su i u 2013. godini. Riječ je o putničkoj agenciji koja je odredila dobno ograničenje od 18 godina za pristup nekim svojim turističkim uslugama te tako iz njih isključila svu djecu. U ovom slučaju, u kojem prvotno diskriminacija nije bila glavni sadržaj pritužbe, nismo našli opravdanje za takvu praksu putničke agencije. Razumije se da nisu sve vrste putovanja i turistički sadržaji primjereni djeci, no kriteriji i razlozi specifičnih ograničenja koja se postavljaju s obzirom na dob i eventualne rizike za djecu trebali bi biti transparentni. U protivnom, ovakvo isključivanje djece u pristupu uslugama predstavlja diskriminaciju po osnovi dobi. Primivši našu preporuku putnička agencija je uklonila navedeno ograničenje sa svoje internetske stranice, a doznajemo da će ubuduće, na novim promotivnim materijalima i na internetskoj stranici, za putovanja za koja dobno ograničenje postavljaju inozemni turoperator kao partneri domaće agencije, navesti i razloge zbog kojih je ono uvedeno. Ministarstvo turizma, kojem smo se obratili, obavijestilo nas je da u konkretnom slučaju ne postoji zakonska utemeljenost ni opravdanje za takvu praksu agencije, ali i da nisu u mogućnosti provesti našu preporuku da upoznaju sve turističke agencije s našim stavom *jer ne raspo-*

lažu registrom turističkih agencija. Naše stajalište o opisanoj praksi na svojoj je internetskoj stranici objavila Udruga hrvatskih putničkih agencija.

U području socijalne skrbi pritužbe zbog diskriminacije odnosile su se pretežno na moguću diskriminaciju po bračnom ili obiteljskom statusu. U osnovi navedenih pritužbi bili su problemi oko ostvarivanja roditeljske skrbi i susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi, što su roditelji povezivali s diskriminacijom njihove djece prema obiteljskom statusu. U ovim slučajevima nisu nađene sumnje na diskriminaciju djece u smislu ZSD-a te je Ured nastavio postupati po pritužbama sukladno ovlastima iz Zakona o pravobraniteljstvu za djecu.

Kao i prethodne godine i u 2013. najzastupljenije su pritužbe zbog diskriminacije djece u području **odgoja, obrazovanja i sporta**. Postupajući prema pritužbama u tom području uočavamo neprepoznavanje pojava diskriminacije, nedovoljnu senzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za zaštitu djece od diskriminacije te nedovoljnu informiranost o pojavama diskriminacije, zabrani diskriminacije i postojanju antidiskriminacijskog zakonodavstva. Još smo u 2012. uputili preporuku MZOS-u, AZOO-u i ASOO-u da se, radi sustavnije edukacije odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, kao i drugih osoba koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom radu, u programe stručnih osposobljavanja i/ili usavršavanja koje provode agencije uvrste teme o pojavama diskriminacije, zabrani diskriminacije i primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva. Radi prikaza pojava diskriminacije i aktivnosti koje je Ured poduzimao na suzbijanju diskriminacije, u nastavku navodimo nekoliko slučajeva.

Jedan od primjera u kojem je vidljivo nepoznavanje problematike i nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za pojave diskriminacije je slučaj vršnjačkoga nasilja nad djevojčicom osnovnoškolske dobi zbog **imovnog stanja** njene obitelji. Škola nije poduzela potrebne radnje radi suzbijanja nasilja prema djevojčici, no nije prepoznala niti osnovu nasilnog ponašanja, izoliranja i stigmatiziranja djevojčice - teško imovno i socijalno stanje djevojčice i njene obitelji - kao element kojem je potrebno pridati posebnu pažnju u odgojno-obrazovnom radu. Iako dvojimo može li se govoriti o diskriminatorskom ponašanju djece, koja u procesu odgoja i obrazovanja tek trebaju usvojiti poželjne oblike ponašanja i razviti socijalne vještine, škola nije na odgovarajući način uočila da radu s djecom treba pristupiti uvažavajući i ovaj aspekt problema. To je rezultiralo zanemarivanjem prava i dobrobiti djevojčice, ali i druge djece koje je škola obvezna odgajati u duhu tolerancije te poštovanja različitosti i dostojanstva svake osobe.

U povodu pritužbe roditelja ispitivan je slučaj sumnje na diskriminatorno postupanje dječjeg vrtića, koje se sastojalo u uključivanju djeteta u vjerske sadržaje od strane odgojiteljica izvan odobrenog programa vjerskog odgoja i protivno volji roditelja. Dječji vrtić uveo je praksu okupljanja djece i odgojitelja oko stola prije ručka i izgovaranje molitve (zahvale) prije objedovanja. Roditelji koji su se pritužili na takvu praksu nisu bili informirani o njezinom uvođenju te su izrazili neslaganje s njome zbog svojih ireligioznih uvjerenja. Budući da to ukazuje na moguću diskriminaciju djece po osnovi vjere i/ili uvjerenja, AZOO je nakon naše preporuke utvrdio da se ove aktivnosti nisu provodile kao program vjerskog odgoja, da nisu imale odobrenje nadležnog ministarstva niti suglasnost svih roditelja. Nerazumijevanje i nepoštovanje prava djeteta vidljivo je osobito iz obrazloženja dječjeg vrtića da je „dogovoreno da dječca navedenih roditelja neće moliti, ali će pričekati da ostali završe molitvu i počnu s objedom“. Takva praksa, osim što je stručno-pedagoški neprihvatljiva, ukazuje na diskriminaciju djece čiji roditelji nisu vjernici te istodobno i na povredu slobode misli, savjesti i vjere zajamčenu Konvencijom o pravima djeteta. Vjerske je sadržaje u dječjem vrtiću moguće provoditi samo u okviru odobrenog programa vjerskog odgoja, koji je dobrovoljni izbor roditelja.

Iz pritužbi građana i udruga ireligioznih osoba, doznali smo da je osnovna škola na internetskim stranicama objavila obavijest o terminu održavanja mise kojoj su dužni nazočiti „svi učenici sa svojim razrednicima“. Smatramo da je, u smislu ZSD-a, obvezivanje svih učenika da sudjeluju u vjerskim sadržajima i na misama, uključivo i onih koji nisu (i čiji roditelji nisu) vjernici, diskriminacija tih učenika po osnovi vjere i/ili uvjerenja kao i povreda Konvencije o pravima djeteta kojom se jamči sloboda misli, savjesti i vjere.

S obzirom na važnost ove problematike i podizanja razine svijesti odgojno-obrazovnih radnika i drugih osoba koje sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja, o pojavnostima i mogućim oblicima diskri-

minacije, uputili smo MZOS-u preporuku da upozore odgojno-obrazovne ustanove na potrebu poštovanja ZSD-a i propisa o provedbi vjeronauka i vjerskoga odgoja, kako bi se osigurala provedba tih programa u skladu s propisima i izbjegla diskriminacija djece po osnovi vjere i/ili vjerskoga uvjerenja u smislu ZSD-a.

Pitanje diskriminacije povezivalo se i s provođenjem Kurikuluma zdravstvenog odgoja u školama. Primjerice, u jednom slučaju obratila nam se nastavnica problematizirajući sadržaj konzultativne literature namijenjene učiteljima i nastavnicima za provođenje tog kurikuluma, kao moguću diskriminaciju učenika po „socijalnom statusu“. Iako u ovom slučaju nismo našli sumnje na diskriminaciju, nastavnici smo dostavili naš stav o zdravstvenom odgoju o čemu detaljnije pišemo u posebnom poglavlju.

U području odgoja i obrazovanja zabilježeno je nekoliko slučajeva u kojima su nam se roditelji obratili pozivajući se na diskriminaciju djece temeljem njihova **invaliditeta**. Osnovana sumnja na diskriminaciju potvrđena je u dva slučaja. U prvom slučaju bila je riječ o izravnoj diskriminaciji djevojčice s TUR, od strane učiteljice centra za odgoj i obrazovanje, kao posebne ustanove koju pohađa djevojčica. Majka nam se pritužila na diskriminatorno ponašanje učiteljice koja je djevojčicu verbalno izvrijeđala i ostavila je samu u učionici te na uskraćivanje pohađanja nastave djevojčici u vrijeme kada nema učiteljice koja joj predaje. Postupajući po našoj preporuci, MSPM je proveo inspekcijski nadzor i utvrdio da se učiteljica u stručnom radu s djevojčicom nije pridržavala načela nediskriminacije i jednakog postupanja prema svim učenicima jer je majci rekla da ne dovodi djevojčicu u školu u vrijeme dok je ona na bolovanju, iako je za druge učenike za to vrijeme bila organizirana nastava sa zamjenskim učiteljem. Time je djevojčicu s TUR učiteljica stavila u nepovoljniji položaj od drugih učenika.

U drugom primjeru obratila nam se majka pritužujući se na nezadovoljavajuće uvjete pristupa, kretanja i školovanja u redovnom sustavu obrazovanja za njezinoga sina koji ima motoričke teškoće. Majka se obratila i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom koja je izdala upozorenje pozivajući se na propuštanje razumne prilagodbe te zatražila premještanje razreda, na način da se razred dječaka s teškoćama preseli s prvog kata u prizemlje (gdje se nalazi prilagođeni sanitarni čvor) i to na mjesto nižeg razreda (razredne nastave) koji se zbog toga premješta na kat. U ovom slučaju obratili su nam se i roditelji ostalih učenika oba razreda pritužujući se na neizravnu diskriminaciju njihove djece zbog premještanja razreda. Zatražili smo provedbu nadzora od strane AZOO-a te uputili preporuku školi i osnivaču da se osigura uvjet pristupačnosti radi kvalitetnog nastavka inkluzivnog obrazovanja dječaka s TUR. AZOO je utvrdio neizravnu diskriminaciju jer je naizgled neutralna praksa razdvajanja učenika predmetne i razredne nastave po katovima stavila učenika s motoričkim teškoćama u nepovoljniji položaj. Također je utvrdio da je škola propustila učiniti razumnu prilagodbu jer nije ranije premjestila razredni odjel koji pohađa učenik s TUR u prizemlje, odnosno nije poduzela odgovarajuću mjeru koja bi mu omogućila pristup, sudjelovanje i napredovanje u školovanju.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine navodi potrebu unapređivanja zakonodavnog okvira usmjerenog na odgojno-obrazovnu uključenost djece i učenika s teškoćama u razvoju, koji će jamčiti prava jednakih mogućnosti s obzirom na sposobnosti te utvrđuje nužnost osiguranja infrastrukturne potpore učenicima s TUR. Kontinuirano upozoravamo na izostanak razumne prilagodbe sadržaja i pristupa (primjerice osiguranja pomoćnika u nastavi), prostora i opreme potrebama djece s teškoćama u sustavu odgoja i obrazovanja (djece s TUR, s teškoćama mentalnog zdravlja i s problemima u ponašanju). Od 2008. godine ukazujemo na nužnost što hitnijeg donošenja provedbenog propisa kojim bi se uredilo obrazovanje učenika s TUR u osnovnim i srednjim školama te smo upozorili MZOS na obvezu poštovanja zakona. Iako je MZOS u 2013. izradio nacrt takvog pravilnika, na koji je Ured dao mišljenje i prijedloge za njegovo poboljšanje, pravilnik još nije donesen.

Pritužbe zbog diskriminacije **po osnovi etničke i nacionalne pripadnosti**, uz vjeru i invaliditet, čine pretežit broj pritužbi zaprimljenih u 2013. godini. Takve pritužbe ukazuju na neprimjerene pa i nasilne oblike ponašanja i diskriminacijske prakse prema pripadnicima manjina. Sukobi i netrpeljivost među odraslima, ne samo u krugu škole, već u lokalnoj zajednici općenito, dovode do kršenja prava djece.

Postupali smo u povodu prijave roditelja osnovne škole u Vukovaru čija se djeca, pripadnici srpske nacionalne manjine, školuju na manjinskom jeziku i pismu po modelu A. Iako se pritužba prvotno odnosila na neprofesionalno ponašanje učiteljice, u ovom slučaju u fokus je došla moguća diskriminacija djece. Naime, roditelji su se pritužili da je učiteljica hrvatskog jezika na nastavi iznosila politički obojene sadržaje o ratnim događanjima, neprimjereno se obraćala djeci, komentirala dvojezične ploče u Vukovaru te iznosila svoje stavove i uvjerenja o tome. Zatražili smo provedbu inspekcijskog i stručno-pedagoškog nadzora i o slučaju obavijestili nadležno državno odvjetništvo. Povodom postupanja nadzornih tijela, škola je učiteljici izdala upozorenje na obveze iz radnog odnosa te ona, odlukom škole, više ne predaje djeci pripadnicima srpske nacionalne manjine. AZOO je, također, naložio učiteljici da se pridržava nastavnog plana i programa te školi da se o osjetljivim pitanjima savjetuje sa stručnom službom i roditeljima, pri čemu dobrobit djece mora biti na prvom mjestu. O odluci državnog odvjetništva još nismo obaviješteni.

U jednom slučaju majka nam je prijavila nemogućnost dovoljnog kontakta djevojčice s ocem koji je u zatvoru te verbalno nasilje u školi po osnovi pripadnosti srpskoj nacionalnoj manjini koje je još više eskaliralo otkako je otac u zatvoru. Iz izvješća škole vidljivo je da druga djeca govore djevojčici da joj je otac „četnik“, kao i da škola poduzima aktivnosti radi suzbijanja takvog ponašanja učenika.

Postupali smo i u slučaju uznemiravanja dječaka hrvatske nacionalnosti od strane odrasle osobe, majke njegove vršnjakinje. Majka djevojčice izvrijeđala je dječaka rekavši mu da je „ustaša“ i da ne smije doći na proslavu njezine kćeri, što je uplašilo i drugu djecu koja su prisustvovala događaju. Škola je reagirala dajući do znanja da neće tolerirati diskriminaciju djece, niti ponašanja koja vode segregaciji. U ovom slučaju vidljivo je da među roditeljima djece koja žive u susjedstvu već od ranije postoji sukob na nacionalnoj osnovi, a majka se opravdavala da joj je dječakov otac ranije prijetio te da nije željela da njezina kći bude u blizini djeteta s čijim je roditeljem u sukobu. Prekršajni sud je majku koja je uznemiravala dječaka proglasio krivom za prekršaj uznemiravanja iz ZSD-a, a u tijeku je postupak povodom žalbe na presudu.

Ovi primjeri pokazuju da na pojedinim područjima, osobito onima od posebne državne skrbi na kojima još uvijek tinja nacionalna netrpeljivost, ni na državnoj niti na lokalnoj razini nisu poduzete dostatne aktivnosti kojima bi se proradile ratne traume, pružila pomoć i podrška u zaštiti mentalnog zdravlja stanovništva, osigurao miran suživot i izgradnja budućnosti za djecu na načelima nediskriminacije i uvažavanja različitosti. Ističemo nužnost provedbe preventivnih programa usmjerenih učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, koji će uključivati zajedničko sudjelovanje djece pripadnika različitih nacionalnosti.

Kao i prethodnih godina, naglašavamo potrebu edukacije i informiranja roditelja, odgojno-obrazovnih radnika i drugih osoba koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu o pravima i zaštiti djece od diskriminacije te potrebu stručnog usavršavanja i dodatne stručne podrške odgojno-obrazovnim radnicima u radu na razvijanju tolerantnog međusobnog odnosa djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti.

Od pritužbi zbog diskriminacije po osnovi pripadnosti romskoj manjinskoj zajednici ističemo slučaj iz predškolskog odgoja. Riječ je o neprihvatljivom postupku vrtića u provedbi projekta uključivanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, u kojem je anketom ispitivano mišljenje roditelja upisane djece o prihvaćanju djece pripadnika romske manjine u vrtiću. Anketa je bila strukturirana na način da može uznemiriti i potaknuti negativne reakcije roditelja prema projektu i djeci pripadnicima romske manjine. Zbog sumnje na poticanje na diskriminaciju preporučili smo vrtiću kao nositelju projekta i partnerima na projektu da pažljivo planiraju zajedničke aktivnosti za stvaranje pozitivnog okruženja i prihvaćanja djece pripadnika romske manjine.

O primjerima diskriminatornog postupanja potencijalnih poslodavaca s kojima djeca pripadnici romske nacionalne manjine sklapaju ugovor o naukovanju izvještavali smo i prethodne godine. I u 2013. primili smo pritužbu na diskriminatorno postupanje potencijalnih poslodavaca prema djevojčici Romkinji s kojom nisu željeli sklopiti ugovor o naukovanju koji je jedan od uvjeta za upis u srednju školu te je djevojčici onemogućen pristup srednjem obrazovanju. Izravna diskriminatorna prak-

sa potencijalnih poslodavaca ukazuje na nemogućnost pristupa srednjoškolskom obrazovanju romske djece, usprkos tome što u jednom slučaju već postoji pravomoćna presuda protiv poslodavca koji je, onemogućavanjem pohađanja prakse, diskriminirao učenice Romkinje. Budući da je opisani slučaj očiti primjer otežanog pristupa srednjem obrazovanju, kao posljedica diskriminacije, preporučili smo MZOS-u da pruži dodatnu pomoć učenici pri odabiru poslodavca za pohađanje praktičnog dijela naukovanja. Iz odgovora MZOS-a, koji nas obavještava da ugovaranje naukovanja nije u njegovoj nadležnosti, čini se da ovaj slučaj nije prepoznao kao problem otežanog pristupa srednjem obrazovanju.

Novost u odnosu na prošle godine su pritužbe radi zaštite djece od **diskriminacije u sportu**. U jednom slučaju nam se obratila majka djeteta s težim zdravstvenim teškoćama pritužujući se na propust organizatora olimpijskog festivala dječjih vrtića (grada i Hrvatskog olimpijskog odbora) budući da njezinom sinu, koji zbog TUR ne može sudjelovati na natjecanju, organizatori nisu dali kapu i majicu koje su dobila ostala djeca. Nakon naše preporuke organizatorima obaviješteni smo da je taj propust otklonjen.

U drugom slučaju obratio nam se trener s pritužbom na nejednake uvjete za natjecanje djece koja sudjeluju u Prvoj hrvatskoj nogometnoj ligi (HNL) za kadete i juniore. Ukazao nam je na odredbu propozicija natjecanja kojom se omogućava da se, neovisno o natjecateljskom rezultatu, u ligu za kadete i juniore izravno plasiraju članovi onog kluba koji ima i članove seniore plasirane u 1. HNL, čime se u nepovoljniji položaj dovodi djecu iz klubova čiji seniori nisu članovi 1. HNL. Trener smatra da su time djeca iz klubova čiji seniori nisu članovi 1. HNL diskriminirana jer ne ovise o svojem natjecateljskom rezultatu, odnosno, da su djeca iz klubova čiji su seniori članovi 1. HNL povlaštena jer ne mogu ispasti iz lige, bez obzira na svoj plasman na kraju prvenstva. Osim što smo takve propozicije natjecanja prepoznali kao diskriminatorne i Hrvatskom nogometnom savezu (HNS) preporučili promjenu propozicija, istodobno smo ukazali i na poruku koja se šalje djeci: da unatoč svom trudu, zalaganju i uspjehu neće ostvariti zasluženi plasman jer je on rezerviran za nekog tko je privilegirani temeljem određenog položaja u društvu. Uputili smo preporuku za otklanjanje diskriminacijskih odredbi, nakon čega su propozicije natjecanja izmijenjene.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST

Tijekom 2013. Ured je zaprimio 53 zamolbe i upita za pomoć u postupanju u raznim područjima djelovanja, za koja nije bio nadležan jer se podnesci nisu odnosili na povrede prava djece. Najviše je bilo upita o mogućnosti ostvarivanja prava na uzdržavanje ili o prestanku obveze uzdržavanja, kao i na ostvarivanje prava na doplatak za djecu i obiteljsku mirovinu za punoljetne osobe.

Ostali upiti su se odnosili na pojašnjenja provođenja postupka razvoda braka i diobe imovine, uređenje obiteljskih odnosa među bivšim partnerima, mogućnosti utvrđivanja očinstva punoljetne osobe, ostvarenje prava na pomoć zbog teške materijalne situacije odrasle osobe, rješavanje obiteljskih problema punoljetne osobe s roditeljima, zaštitu odrasle osobe u postupku ovrhe, ostvarivanje prava oca da bude nazočan porodu djeteta bez pohađanja tečaja u bolnici (prošao je tečaj u domu zdravlja u mjestu stanovanja).

Prijavljeno nam je zanemarivanje odrasle osobe s TUR, nedostatak nadzora nad punoljetnom osobom, nemogućnost zapošljavanja punoljetne djece s TUR te ostvarenja socijalnih prava osobe s invaliditetom. Postavljeno je i pitanje rješavanja radno pravnog statusa roditelja djece s TUR. Zaprimljen je prigovor na vrednovanje znanja punoljetnog učenika na maturi te upit o mogućnosti nastavka redovitog obrazovanja odrasle osobe.

Od nas je zatražena pomoć zbog utvrđene obveze plaćanja poreznog duga punoljetne osobe, odluke o nedopuštenom prekoračenju minusa na tekućem računu, rješavanja odnosa roditelja vezano za zajedničku nekretninu te stambenog zbrinjavanja obitelji zbog neriješenih imovinsko pravnih odnosa.

Primili smo i pritužbu punoljetne osobe na veliku udaljenost i prometnu izoliranost njegovih roditelja na otoku te zahtjev učiteljice za pomoć u ostvarenju prava iz radnog odnosa. Otac optužen za zanemari-
vanje i zlouporabu djetetovih prava izrazio je nezadovoljstvo radom općinskog državnog odvjetništva u
kaznenom postupku koji se vodi, a mlađa punoljetna osoba se požalila kako je nepravедno osuđena za
kazneno djelo na temelju odredbi Zakona o sudovima za mladež i upućena na izdržavanje kazne u od-
gojni zavod. Zaprimljen je prigovor na postupanje djelatnika CZSS-a u komunikaciji s odraslom osobom.

U svakom pojedinom slučaju stranke smo upoznali s nadležnošću Ureda te ih uputili kome se mogu
obratiti sa svojim zahtjevom radi mogućeg rješavanja problema.

S obzirom na to da je broj obraćanja pravobraniteljici za djecu za rješavanje problema izvan njezina
djelokruga rada ove godine veći nego u 2012., kad ih je bilo 31, nameće se zaključak kako podnosite-
ljima i dalje nisu na raspolaganju informacije o tome koje tijelo je nadležno za rješavanje njihovih pro-
blema. Razlog tome može biti neukost stranke, nesnalaženje u propisima koji reguliraju određeno po-
dručje, ali i nedovoljno pristupačno objavljivanje informacija o radu i ovlastima nadležnih institucija te
smatramo da bi bilo korisno kad bi postojao „vodič za građane” koji bi im u tome pomogao.

Mreža mladih savjetnika (MMS)

- dječje sudjelovanje

(116)

3

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu, koje formalno postoji od 2010., a čine ga djeca i mladi u dobi od 12 do 18 godina, izabrani na mandat od dvije godine. Biraju ih djeca - članovi prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika. Sada je aktivna druga generacija MMS-a, čiji je mandat započeo u rujnu 2012.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te njezini *ambasadori*, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. Oni u okviru svoje savjetničke uloge upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, o problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicima te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja koji se objavljuje putem medija svake dvije godine. Svaki član MMS-a zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a nije predstavnik svoje škole ili mjesta.

Važne aktivnosti članova MMS-a u 2013. bile su sudjelovanje u međunarodnom vršnjačkom istraživanju o dječjoj participaciji i evaluaciji rada Ureda pravobraniteljice te njihovo sudjelovanje u raspravi u Hrvatskom saboru pod naslovom „Dječja prava u Hrvatskoj danas.“ Članovi MMS-a nastavili su razmjenju mišljenja o nizu tema na forumu.

U Zagrebu je 26. travnja 2013. održan sastanak MMS-a na kojem su sudjelovala 23 člana. Oni su, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicama, sudjelovali u kreiranju akcijskog plana i upitnika koji su tijekom svibnja i lipnja primijenili u vršnjačkome istraživanju o dječjoj participaciji/sudjelovanju. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području EU, koje provodi europska istraživačka i konzultantska tvrtka ECORYS u partnerstvu s organizacijom Child-to-Child Trust i Sveučilištem Zapadne Engleske (University of the West of England), uz financijsku podršku Europske komisije. Ured pravobraniteljice za djecu je partner na projektu te je zajedno s organizacijom Child-to-Child Trust proveo dio projekta usmjerenog na prikupljanje informacija s područja dječjeg sudjelovanja. Vršnjačko istraživanje se, osim u Hrvatskoj, provodilo i u Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Poljskoj i Grčkoj.

Cilj projekta bio je istražiti zakone, politike i praksu u EU i Hrvatskoj u vezi s participacijom djece u različitim područjima života, a uz to i promicati pravo djeteta na sudjelovanje. Kroz provedbu projekta željelo se dobiti bolji uvid u to na koji način djeca ostvaruju pravo sudjelovanja u društvu, kakav je utjecaj dječjeg sudjelovanja u državama EU i Hrvatskoj te kakva je provedba akcija i politika koje utječu na dječje sudjelovanje u ovim zemljama. Uz provedbu projekta u pet europskih zemalja, uključujući Hrvatsku, predviđeno je da u njemu, uz odrasle, djeca sudjeluju i kao istraživači u tzv. vršnjačkome istraživanju.

Članovi MMS-a, koji su bili nositelji istraživanja, na sastanku u travnju su još jednom detaljno informirani o pravu djece na sudjelovanje u društvu te o samom projektu u kojem će sudjelovati, a dobili su i informacije o značajkama vršnjačkog istraživanja. Razradili su svoj akcijski plan vezan za dinamiku istraživanja. Njih osmero provelo je vršnjačko istraživanje u sredinama u kojima žive, a ispitanici su bili njihovi vršnjaci iz škole.

Odlučili su da će se njihov dio istraživanja odnositi na različite aspekte ostvarivanja prava djece na sudjelovanje u školama koje pohađaju. Sastavili su radnu verziju upitnika kojim su obuhvaćena pitanja vezana za iskustva sudjelovanja koja djeca imaju, stavove o sudjelovanju te prepreke na koje nailaze u ostvarivanju ovog prava. Ispitanicima su ostavili prostor za njihove prijedloge za poboljšanje postoje-

ćeg stanja. Nakon što je upitnik grafički uređen, izvršena je njegova „pilot“ provedba u kojoj su sudjelovali članovi MMS-a na njihovom zatvorenom elektroničkom forumu.

Članovi MMS-a za koje je dogovoreno da će provoditi istraživanje su, tijekom svibnja i početkom lipnja, uz podršku odraslih savjetnica, proveli istraživanje. Nakon toga su, na sastancima koji su organizirani u našim regionalnim uredima obradili rezultate i izradili radnu verziju izvješća. O provedenom istraživanju napisana su dva izvješća: jedno opsežnije i drugo, kraće, koje je prilagođeno djeci. Rezultate istraživanja planiramo predstaviti nakon odobrenja Europske komisije.

Drugi godišnji tematski sastanak članova MMS-a održan je 18. i 19. listopada 2013., u Termama Jezerčica. Na sastanku su članovi MMS-a su odlučili koje probleme žele istaknuti u raspravi u Hrvatskom saboru koja je planirana za studeni 2013. Tijekom intenzivnog dvodnevnog rada mladi savjetnici su utvrdili ključne probleme u područjima: odgoj i obrazovanje, zdravlje, nasilje nad djecom i među djecom, mediji i internet, slobodno vrijeme i sport te sudjelovanje djece u društvu. Jedna od ključnih poruka koja se isticala u ponuđenim rješenjima bila je: Više slušati i vjerovati djeci!

Budući da je pet članova MMS-a u međuvremenu postalo punoljetno, došlo je vrijeme da ih zamijene njihovi „zamjenici“, koji su prilikom izborne procedure izabrani kao potencijalni članovi MMS-a. Tako su na sastanak stigla i neka nova lica. Novi članovi MMS-a postali su Tereza Vukičević iz Petrinje, Tatjana Matić iz Legrada, Ivan Haubrih iz Zagreba, Dora Bumber iz Zatona i Ina Delić iz Osijeka.

U povodu 10. obljetnice samostalnog Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, pravobraniteljica za djecu i MMS organizirali su 19. studenoga 2013. raspravu u Hrvatskome saboru pod naslovom „Dječja prava u Hrvatskoj danas“. Tom su prilikom članovi MMS-a izvijestili o aktualnim problemima u ostvarivanju dječjih prava. I druga djeca, koja su bila među uzvanicima, iskoristila su tu priliku da zastupnike i predstavnike institucija upozore na probleme i potrebe djece. Rasprava je bila posvećena i obilježavanju 19. studenoga, Svjetskoga dana prevencije zlostavljanja djece.

Članovi MMS-a su tada ukazali na neodgovarajući pedagoški pristup pojedinih nastavnika te na njihovo nepoštovanje pravilnika o ocjenjivanju, zbog čega učenici ponekad budu ispitivani i po tri puta u jednom danu. Upozorili su na verbalno nasilje nekih nastavnika nad učenicima i na nepoštovanje prava izbora učenika na vjersku pripadnost ili ateizam kao opredijeljenost te su pozvali na više uzajamnog poštovanja između nastavnika i učenika u školi.

Podsjetili su na opasnosti verbalnog zlostavljanja, kao vrste psihičkog zlostavljanja među djecom, upozorivši da je i učenicima i nastavnicima potrebna edukacija za rješavanje ovog složenog problema. Pozvali su na veću podršku dječjem sudjelovanju u društvu, među ostalim i organiziranjem debatnih klubova za djecu i mlade. Govorili su o pravu djece na jednaku dostupnost zdravstvene zaštite te su pozvali na povećanje broja ortodonata i logopeda u sustavu javnog zdravstva. Podsjetili su da je nužno djeci osigurati uvjete za kvalitetno provođenje slobodnog vremena te osigurati igrališta i za djecu s teškoćama u razvoju. Upozorili su i na loš utjecaj medija i reklama na djecu te su se zauzeli za osnivanje časopisa za mlade na županijskoj razini, u kojima bi pisala djeca i mladi te na osnivanje sigurne društvene mreže namijenjene djeci za učenje, zabavu i druženje, koja bi bila pod nadzorom stručnih odraslih.

U raspravu su se na kraju uključili i saborski zastupnici i gosti, a među njima i djeca iz različitih organizacija i predstavničkih tijela. Goste na ovoj raspravi birala su i djeca iz MMS-a pa su neke pozvali kako bi od njih mogli zatražiti odgovore na svoja pitanja, najviše iz područja odgoja i obrazovanja. Saborski su zastupnici pohvalili članove MMS-a zbog načina na koji su iznijeli svoja stajališta i predložili rješenja, pohvalili su njihov aktivizam i obećali da će podržati njihove zahtjeve.

Ovaj događaj popraćen je i u mnogim **medijima**, među ostalim i u središnjem Dnevniku HTV1 u kojem je svatko od MMS-ovih govornika izrekao po jednu rečenicu. Ostali opširniji medijski napisi mogu se naći na web stranici pravobraniteljice za djecu, u rubrici „Mi u medijima“. Uoči sjednice, rad i misija MMS-a prikazani su u reportaži u *Večernjem listu* (19.11.2013.) gdje je predstavljeno deset članova iz Zagreba, Velike Gorice, Osijeka, Rijeke, Splita, Korenice i Makarske.

Nakon nastupa u Hrvatskom saboru, o kojem su izvijestili HTV, Nova TV, Z1, mnoge radijske postaje i neki tiskani mediji, članovi MMS-a pozivani su od medija u svojim sredinama da izvijeste o tome ili da komentiraju neka pitanja i aktualnosti. Tea je u radijskoj emisiji HR1 *Civilno društvo* govorila o proble-

mu vršnjačkog nasilja i potrebi prevencije, Helena Veronika, Iva i Marija bile su s pravobraniteljicom gošće u polusatnoj TV-emisiji Zoom Z1 na Z1TV.

Obje naše Martine, Ivor, Aleksej, Ina i Lea te članovi prve generacije MMS-a Hrvoje i Željka govorili su u dječjoj emisiji HR1 *Stigla je pošta*, a Tomislav i Marija u večernjoj emisiji za mlade HR1 *Ništa nevažno*. Uz uobičajena pitanja o tome kako savjetuju pravobraniteljicu, novinari su ih pitali i o tome kako vide potrebe i probleme mladih te što bi trebalo učiniti da se više poštuju prava djece.

Članovi prve i druge generacije MMS-a sudjelovali su u izradi **osvrta na rad Ureda pravobraniteljice za djecu** u povodu deset godina njegova djelovanja, ispunjavanjem ankete putem foruma. Njihovi odgovori su prezentirani u predstavljanju evaluacije rada Ureda, koju je provela i predstavila u Hrvatskome saboru prof. dr. sc. Marina Ajduković sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu te u publikaciji "Deset godina pravobraniteljstva za djecu u Republici Hrvatskoj - postignuća i izazovi" (Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2013.). Također su uvršteni u letak, kojim se predstavlja uloga i rad MMS-a, pod naslovom „MMS za snažniji glas djece u društvu“.

Rezultate rada MMS-a predstavili smo i na međunarodnim skupovima, kao primjer dobre prakse dječjeg sudjelovanja te zajedničkoga rada djece i odraslih, s naglaskom na zajednička postignuća MMS-a i pravobraniteljice. Učinili smo to u travnju 2013. na tematskom sastanku Mreže pravobranitelja Jugoistočne Europe CRONSEE u Novom Sadu te u studenome, na međunarodnoj godišnjoj konferenciji Eurochilda "Stvaranje inkluzivne Europe - doprinos dječje participacije" (Building an Inclusive Europe - the Contribution of Children's Participation), održanoj u Milanu.

S ponosom ističemo kako je jedna od dobitnica Godišnje nagrade za mir, toleranciju i nenasilje „Luka Ritz“ za 2013. godinu bila i članica MMS-a Tina Glazer, učenica Opće gimnazije u Petrinji, uz Lianu Šošo iz Rijeke. Njih dvije nagradu su dobile zbog svojega sudjelovanja u brojnim humanitarnim aktivnostima i aktivnog zauzimanja za nenasilje i toleranciju.

Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece

4.1 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Ured pravobraniteljice za djecu promiče prava djece pripadnika nacionalnih manjina te prati mogućnost ostvarivanja njihovih prava. Radi dobivanja što cjelovitijeg uvida u postojeće stanje, osim pojedinačnih prijava, informacije dobivamo kroz kontakte s predstavnicima nacionalnih manjina i s djecom, iz medija, od nadležnih institucija i tijela uprave, sa stručnih skupova, istraživanja, sudjelovanja na projektima, iz sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. Sudjelovali smo i u izradi Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine. Najveći broj prijava i inicijativa Ureda odnosi se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske, talijanske i austrijsko-njemačke nacionalne manjine.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine - Većina prijava Uredu tijekom 2013. odnosile su se na povrede prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu, na ostvarivanje roditeljske skrbi i zanemarivanje u obitelji, povrede prava na zaštitu od nasilja, zdravstvenih prava, pravosudno-zaštitnih prava, ekonomskih prava te prijave sumnje na diskriminaciju temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Iako su učinjeni pomaci u **dostupnosti odgoja i obrazovanja** za djecu pripadnike romske nacionalne manjine, još uvijek je pitanje obrazovne segregacije vrlo zastupljeno u životima ove djece. Praksa obrazovne segregacije najizraženija je u područjima gdje postoje velika romska naselja te su odgojno-obrazovne institucije smještene unutar njih. Posljedice obrazovne segregacije često se očituju u sniženoj kvaliteti poučavanja, izolaciji djece pripadnika romske nacionalne manjine te usporenom razvoju lokalne zajednice. Omogućiti pripadnicima romske nacionalne manjine da pridonose svojoj zajednici znači stvoriti uvjete da djeca završe osnovnu školu, da nastave školovanje te dobiju priliku za zapošljavanje. Stvaranje zadovoljavajućih i motivirajućih odgojno-obrazovnih uvjeta pretpostavlja postojanje educiranih i senzibiliziranih odgojno-obrazovnih radnika, poštovanje romske kulture i identiteta, stvaranje što više prilika za učenje hrvatskog jezika, formiranje odgojnih skupina/razreda u kojima svi imaju jednaku mogućnost sudjelovanja i napredovanja, promicanje multikulturalnosti i multietničnosti te dodatno ulaganje u rad s romskim roditeljima. Edukacije i treninzi za one koji rade za djecu ili s romskom djecom obvezno trebaju sadržavati upoznavanje s kulturološkim specifičnostima romske zajednice te znanja o provedbi zakonskih akata koji se odnose na prava djece pripadnika romske manjine u svim sustavima. Potrebno je uložiti više napora u izgradnju veza između pružatelja usluga i romskih obitelji, prvenstveno socijalnih radnika. Također je u vrtićima i školama potrebno uložiti više napora za senzibiliziranje većinskog stanovništva (djece i njihovih roditelja) za prihvaćanje različitosti.

Za kvalitetnu integraciju potrebno je uvođenje obvezatnog dvogodišnjeg programa predškole za svu djecu pripadnike romske nacionalne manjine, što smo prošle godine preporučili Vladi RH. Mjere obrazovne politike trebaju biti usmjerene i na ostvarivanje kratkoročnih planova, a ne samo dugoročnih ciljeva obrazovne desegregacije. Usmjerenost na kratkoročne planove odnosi se na potrebu jasnijeg de-

finiranja i operacionaliziranja mjera koje će donijeti izravne promjene u životu djece, poput osiguravanja produženog boravka, romskih pomagača, udžbenika na romskom jeziku ili podrške romskim učenicima za pronalazak poslodavaca za pohađanje praktičnog dijela nastave u srednjim školama. Najbolji pokazatelji uspješnosti ovih mjera, kao i cjelokupnog koncepta obrazovne desegregacije, bit će viša razina prihvaćenosti romske nacionalne manjine u svojim sredinama, bolji odnosi među djecom pripadnicima različitih manjinskih skupina te veća obrazovna postignuća djece.

Pravobraniteljica za djecu pozvala je romske predstavnike na **zajednički sastanak** s ciljem analize stanja prava djece pripadnika romske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Iako se nisu svi pozvani odazvali sastanku, stekli smo bolji uvid u pitanja koja muče romsku populaciju i dogovorili daljnje zajedničke aktivnosti. Sustav nema efikasan i brz odgovor kako pomoći i zaštititi djecu pripadnike romske nacionalne manjine, ako roditelj ne surađuje, o čemu nas često obavješćuju djelatnici škola i socijalne skrbi. U planove desegregacije i prevencije segregacije potrebno je uključiti cijelu zajednicu, uvažavajući pritom uvjete i mogućnosti lokalne zajednice. Lokalna samouprava ne može samostalno podnijeti svu odgovornost integracije, već je potreban zajednički rad svih zainteresiranih dionika. S ciljem bolje integracije, potrebno je voditi računa o prostornom aspektu segregacije romskog stanovništva. Romske obitelji najvećim dijelom žive u nacionalno homogenim prostorima koji su odvojeni od ostalog lokalnog stanovništva. Uspješnija integracija romske manjine u budućnosti će ovisiti i o mjerama čiji će cilj biti smanjenje prostorne segregacije, koja je usko povezana s ostalim oblicima segregacije.

Brojni subjekti bave se pitanjem odgoja i obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Uključivanjem djece romske nacionalne manjine u sustav odgoja i obrazovanja bavi se *DA-RE-Net project: Desegregation and Action for Roma in Education-Network*. U prosincu ove godine Europski centar za prava Roma (European Roma Rights Center-ERRC) i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina organizirali su **dvodnevni seminar** s ciljem analize postojećeg stanja i primjera dobre prakse u pogledu obrazovanja i desegregacije u obrazovnom sustavu djece pripadnika romske nacionalne manjine, na kojem su sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica. Zaključci seminara upućuju na potrebu: pojačanog djelovanja svih dionika na području uključivanja djece u obrazovni sustav; razvijanja kvalitetnije suradnje romskog i neromskog stanovništva u lokalnoj zajednici; stvaranja okvira za bolju komunikaciju na lokalnoj razini i brži protok informacija između lokalne i državne razine; organiziranja treninga za predstavnike lokalne vlasti i političkih stranaka o socijalnoj koheziji i inkluziji; podizanja svijesti o negativnim učincima segregacije te podupiranja provedbe desegregacijskih planova; osiguravanja financijskih sredstava za projekte usmjerene na predškolski odgoj i podršku za djecu nakon završene škole te za organiziranje slobodnog vremena i sportskih aktivnosti djece; osiguravanja dodatne edukacije za odgojno-obrazovne radnike koji su uključeni u integraciju romske djece.

Smatramo važnim spomenuti dio preliminarnih rezultata koji se odnose na **dječja iskustva** i poglede na vrtić i školu u sklopu *Studije o socijalnoj i obrazovnoj uključenosti djece romske nacionalnosti u RH (Roma Early Childhood Inclusion: RECI)* Instituta društvenih istraživanja „Ivo Pilar“, u suradnji s Pučkim otvorenim učilištem Korak po korak i UNICEF-om. Ovaj dio istraživanja proveden je putem intervjua s djecom u pet romskih naselja u Hrvatskoj. Djeca su vrtić/malu školu doživjela pozitivno jer se tamo igraju i zabavljaju, pripremaju za školu, imaju puno igračaka, *tete* su dobre i imaju priliku pokazati romsku kulturu. Za razliku od vrtića, djeca školu doživljaju dvojako, i pozitivno i negativno. Pozitivna iskustva vezuju za školu kao mjesto na kojem uče, nalaze nove prijatelje, imaju dobre nastavnike, mogu biti ono što jesu te se osjećaju ugodno i sigurno. No, neka djeca u školi doživljavaju i negativna iskustva jer je doživljavaju kao nesigurno mjesto, zato što nastavnici viču na njih i razdvajaju ih od ostalih (neromskih) učenika te zato što im se druga djeca rugaju. Osim samih iskustava u školi, djeca govore o opasnostima na putu do škole, nedostatku knjiga ili školskog pribora te nemogućnosti odlazaka na školske izlete zbog slabih financijskih prilika njihovih obitelji. Na Nacionalnim konzultacijama o preliminarnim rezultatima sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice za djecu, a kao rezultat Konzultacija donesene su preporuke za socijalnu i obrazovnu uključenost djece rane dobi pripadnika romske nacionalne manjine.

Uočavamo problem nedovoljnog aktiviteta škola u **prijavljivanju roditelja** koji ne vode brigu o redovitom pohađanju nastave i izvršavanju školskih obveza, temeljem članka 136. stavka 4. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Do stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama

Prekršajnog zakona (1. lipnja 2013.) uredi državne uprave, na temelju prijave škole, podnosili su optužni prijedlog Prekršajnom sudu protiv roditelja koji zanemaruje roditeljske obveze sukladno članku 152. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi kojim je propisano da će se roditelja koji ne brine o redovitom pohađanju obveznog dijela programa, kao i ostalih oblika odgojno-obrazovnog rada u koje je učenik uključen, kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od 500 do 5.000 kuna. Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Prekršajnog zakona, uredi državne uprave ne podnose više optužne prijedloge Prekršajnim sudovima, već su obvezni prije pokretanja prekršajnog postupka protiv počinitelja prekršaja izdati prekršajni nalog (obavezni prekršajni nalog) za prekršaj propisan zakonom za koji je kao kazna propisana samo novčana kazna do 5.000 kuna za fizičku osobu. Kao problem u izricanju kazne pojedini uredi državne uprave navode nejasnoće u primjeni zakona koje se odnose na način izricanja novčane kazne kada jedan roditelj zanemaruje svoju roditeljsku obvezu za više djece. Također je uočen problem **osiguravanja tumača** od strane ureda državne uprave ako osoba ne razumije jezik na kojem se vodi postupak. Za procjenu učinkovitosti ovakvog načina sankcioniranja zanemarivanja roditeljske skrbi potrebno je analizirati u kolikoj mjeri izrečene kazne doista odvraćaju roditelje od ponavljanja ovog prekršaja.

Jedna od važnih tema s kojom se susrećemo kada je riječ o ostvarivanju prava djece Roma je rješavanje **statusnih pitanja** kao i pitanja **zdravstvene skrbi**. Upravo se ostvarivanjem zdravstvene skrbi bavi projekt *EQUI-HEALTH Međunarodne organizacije za migracije (International Organization for Migration-IOM)*. Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na Nacionalnom konzultativnom odboru u vezi sa zaštitom zdravlja pripadnika romske nacionalne manjine te je, kao odgovor na nedovoljnu dostupnost zdravstvene zaštite, IOM-ov Odbor ponudio ideju mobilnih zdravstvenih timova koji bi dolazili u romska naselja, a predvodili bi ih stručno osposobljeni romski zdravstveni medijatori.

Zbog saznanja o rastućoj ponudi **alkohola i droga u romskim naseljima** u Međimurskoj i Zagrebačkoj županiji, o njihovoj lakoj dostupnosti djeci te preprodaji na ulici, zatražili smo poduzimanje pojačanih mjera od Policijske uprave Međimurske i Zagrebačke. No, odgovarajuću zaštitu djece moguće je osigurati jedino sveobuhvatnim pristupom koji podrazumijeva zajedničko i koordinirano djelovanje zdravstvenog, socijalnog, odgojno-obrazovnog i represivnog sustava.

U izradi *Akcijskog plana (AP-a) za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015.* sudjelovao je i naš Ured i predložio mjere potrebne za poboljšanje prava djece u području obrazovanja, zapošljavanja i uključivanja u gospodarski život, zdravstvene zaštite, stanovanja, uključivanja romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život, suzbijanja diskriminacije te u području unapređivanja prikupljanja statističkih podataka. Za učinkovitije provođenje pojedinih aktivnosti potrebno je precizirati mjere koje se odnose na djecu, primjerice osiguranje pomoći i podrške učenicima školskih zanimanja za pronalaženje poslodavaca za naukovanje, kao jedan od preduvjeta za povećanje broja učenika Roma koji uspješno završavaju srednju školu. U području AP-a koje se odnosi na zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život potpuno je izgubljen aspekt **zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja** i eksploatacije te obavljanja štetnih poslova, posebice prosjačenja. Ujedno, pokazatelji provedbe pretežito su usmjereni na kvantitativne podatke, što nije uvijek mjerodavan pokazatelj stvarnih promjena u životima djece.

Prema *Izvješću o provođenju Akcijskog plana desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu* ohrabruje postignut napredak u području obrazovanja koji se odnosi na povećani obuhvat djece Roma na svim razinama odgoja i obrazovanja. Pozitivan pomak učinjen je i u području zdravstva, povećanjem obuhvata djece cijepljenjem. Međutim, primjećujemo da je većina provedenih aktivnosti bila usmjerena samo na Međimursku županiju, što ukazuje na potrebu razvijanja ravnomjernog pristupa raspodjele sredstava te izjednačavanja uvjeta za svu romsku djecu, bez obzira na kojem području Hrvatske žive.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine - Ostvarivanjem prava djece srpske nacionalne manjine bavili smo se prateći školovanje djece u Vukovaru po *modelu A* (s nastavom na jeziku i pismu nacionalne manjine). I nadalje se nerazriješeni odnosi odraslih na nacionalnoj razini (pripadnika većinskog naroda i srpske nacionalne manjine) zrcale na odnose među djecom. Djeca i sama postaju sudionici međunacionalnih sukoba, izgradnja njihovih odnosa obojena je otežanim suživotom odraslih, a netolerancija i neprihvatanje različitosti i dalje predstavlja opterećenje za cjelokupno školsko ozračje.

Primjer iz OŠ Siniše Glavaševića u Vukovaru (*model A*), o čemu su izvješćivali i mediji, ponovno ukazuje na rizik da se interesi djece izgube iz fokusa zbog unošenja politički i nacionalno obojenih sadržaja o događanjima u Vukovaru za vrijeme nastave. Nužno je da škola vodi računa o kontekstu zajednice u kojoj radi te da se svaki odgojno-obrazovni radnik o osjetljivim pitanjima savjetuje sa stručnom službom i roditeljima.

I ove godine pratili smo rad na ostvarivanju projekta *Nova škola* udruge Nansen dijalog centar iz Osijeka, o kojem smo detaljnije pisali prošle godine. U veljači 2013. godine održan je sastanak u Uredu predsjednika na kojem su prezentirani rezultati istraživanja o odvojenom školovanju „Stavovi prema školovanju u Vukovaru“, a na sastanku je sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za djecu. Unatoč podršci predsjednika Republike i MZOS-a, Grad Vukovar, kao osnivač odgojno obrazovnih ustanova, odbio je podržati inicijativu za osnivanjem *Nove škole*.

Prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine - Uočili smo problem djece s TUR, pripadnika talijanske nacionalne manjine, zbog nedovoljnog broja škola, odnosno posebnih ustanova ili posebnih razrednih odjeljenja u kojima se školovanje po prilagođenom/posebnom programu izvodi na talijanskom jeziku.

Prava djece pripadnika austrijsko-njemačke nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika austrijsko-njemačke nacionalne manjine također se odnosi na prava iz sustava odgoja i obrazovanja. Kvalitetnijoj provedbi školovanja po *modelu C* (nastava se izvodi na hrvatskom jeziku uz dodatne sate namijenjene njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine) pridonijelo bi pažljivo planiranje godišnjeg plana i programa kako učenici pripadnici manjina ne bi bili neodgovarajuće opterećeni (česti *dvosati* iz pojedinih predmeta, satnica istih predmeta dan za danom).

4.2 PRAVA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

U 2013. godini zaprimili smo 39 pojedinačnih kršenja prava djece s problemima u ponašanju, poduzeli 33 opće inicijative te obavili 31 telefonsko i osobno savjetovanje. S problemima u ponašanju djece susretali smo se i u kontekstu prijava vršnjačkoga nasilja te obiteljskopravne problematike o čemu govorimo u zasebnim poglavljima. Najčešći prijavitelji su djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, zatim roditelji. U nekoliko slučajeva obratila su nam se sama djeca.

U školi - I ove godine najviše prijava odnosilo se na škole. Najčešće su nam se obraćali nastavnici, djelatnici stručne službe i ravnatelji iskazujući osjećaj bespomoćnosti i prepuštenosti sebi, izloženost pritisku roditelja i medija te tražeći konkretnu pomoć. Nerijetko su više fokusirani na teškoće koje njima dijete čini nego na pružanje pomoći djetetu. Ne percipiraju školu kao nužni zaštitni faktor u djetetovom rizičnom odrastanju, a dijete doživljavaju kao ometajući faktor i breme, a ne kao izazov. Ponekad se susrećemo i sa stavom da su „djeca takva jer im se daje previše prava“. Zabrinjava da neki prosvjetni djelatnici još uvijek ne znaju da neprihvatljivo ponašanje nije djetetovo pravo i da je upravo u njegovoj etiologiji nerijetko kršenje djetetovih prava. Stav o „previše dječjih prava“ upućuje na još uvijek nedovoljno znanje o konceptu dječjih prava od strane onih koji bi ih morali poznavati.

Zabrinjava da se veći broj prijava odnosi na učenike nižih razreda osnovne škole što ukazuje na nedovoljnu suradnju s predškolskim ustanovama i nerazvijen sustav rane identifikacije teškoća. Tako saznajemo da neka djeca već u toj dobi upadnim i neprilagođenim ponašanjem ometaju odvijanje odgojno-obrazovnog procesa, iskazuju agresivnost prema vršnjacima i sebi, ali i djelatnicima škole (vrijeđanje, psovanje, pljuvanje, udarci), a zaprimili smo i prijavu o nošenju oružja. Djelatnici najčešće vrlo detaljno i opsežno opisuju neprihvatljiva ponašanja djeteta te svoje iscrpne mjere „gašenja požara“, no ne daju uvid u moguće uzroke problema niti kreiraju dugoročan i kratkoročan plan i program intervencija. Rijetko prepoznaju i djetetove jake strane na koje se odgojno djelovanje može nasloniti.

Nasreću, susrećemo se i s primjerima škola (obično zadnja u nizu premještaja djeteta) koje, unatoč problemima o djetetu govore u pozitivnom tonu, nisu zaokupljene potrebom da se djeteta riješe i ne

zanemaruju njegove pozitivne osobine. Predočavaju plan i program postupanja te najčešće ostvaruju kvalitetno međusektorsko povezivanje i suradnju. Ovakvi primjeri pokazuju da se situacija može unaprijediti već samom promjenom stava o ovoj djeci i razumijevanjem djetetovih potreba.

Obraćaju nam se i roditelji druge djece pojedinačno ili grupno, s peticijama u kojima traže zaštitu svoje djece i **premještaj djeteta** s PUP u drugu sredinu. Zbog nemoći i dugotrajnog neuspjeha u rješavanju problema te izloženosti velikom pritisku roditelja, ponekad i medija, škole sve češće udovoljavaju ovakvim očekivanjima roditelja te „problematično“ dijete premještaju, ponekad i više puta, čime neriješeni problem delegiraju drugima. Iako utemeljena na propisima, ova pedagoška mjera sama po sebi ne donosi rezultate.

Udruge djelatnika u prosvjeti i ove godine su predlagale udaljenje djeteta s nastave uvođenjem nove pedagoške mjere **suspenzije**, obrazlažući svoj stav ometajućim ponašanjem djeteta koje ne reagira na poduzete mjere. Svjesni smo da školskom sustavu nedostaje učinkovitih mehanizama u nošenju s ovom pojavom. No, zabrinuti smo da udruge štite prava nastavnika ne misleći pri tome na interes ove djece. Da bi udaljenje učenika imalo učinka, nužne su i druge **sustavne i intenzivne intervencije** u školi i izvan nje koje saniraju uzroke djetetovih teškoća i vode promjeni, jer se učenik prije ili kasnije mora vratiti u razrednu sredinu. Većina škola takve intervencije ne primjenjuje, a neke nemaju niti ekipiranu stručnu službu. Nažalost, nerijetko se zaboravlja da svako dijete s teškoćama pa i onima na planu ponašanja, ima pravo na inkluzivno obrazovanje, upravo zbog potrebe učenja socijalnih vještina u prirodnom okruženju s drugom djecom i odgovornim odraslim osobama. Čak i kada je dijete smješteno u odgojnu ustanovu i obuhvaćeno mjerama drugih sustava, škola ima svoje mjesto i ulogu u njegovu životu.

Škola po svojoj ulozi i propisima nije samo obrazovna već je i odgojna institucija, ima ovlasti i dužnosti odgojno djelovati na svu djecu te ima svoj dio odgovornosti u sprečavanju i suzbijanju ove pojave. Teorije prevencije problema u ponašanju djece i nacionalni strateški dokumenti školu percipiraju i kao mjesto najvećeg preventivnog potencijala. Svakodnevno obuhvaća svu djecu i zato ima najveće mogućnosti široke prevencije, rane detekcije i identifikacije, što uključuje pravodobno uočavanje djeteta koje odrasta u rizičnim okolnostima. Ima i potencijal za rane intervencije. Pri tome je nužno da djelatnici poduzimaju „pravu mjeru“, odnosno prepoznaju stupanj složenosti problema i razinu intervencija koje treba poduzeti. To znači iskoristiti sve svoje resurse, ali i prepoznati kada potrebe djeteta nadilaze kompetencije škole i zahtijevaju uključivanje drugih sustava.

Primjećujemo da škole ne koriste dovoljno svoje potencijale i mogućnosti odgojnog utjecaja te olako problem delegiraju drugima nakon čega se pasiviziraju. Jedan od razloga za to, koji uočavaju i sami odgojno-obrazovni djelatnici, su nedovoljne stručne kompetencije učitelja i nastavnika za rad s djecom s PUP. Stoga je nužno **upotpuniti obrazovanje** studenata na nastavničkim studijima te **kontinuirano educirati** nastavnike o problemima u ponašanju djece. Radi multidisciplinarnosti u pristupu nužno je **ekipirati stručni tim** svake škole i dopuniti ga socijalnim pedagogom kad god je to moguće.

Zaprimili smo i upit nastavnice o potrebi prijave saznanja o zlostavljanju djeteta, što upućuje na nužnost informiranja svih djelatnika škole o zakonskim obvezama i odgovornostima koje proistječu iz **protokola**.

U slučajevima uključenosti drugih sustava i institucija, uočavamo njihovu nedovoljnu povezanost te **nedostatak međusektorske suradnje** i koordiniranog zajedničkog djelovanja usmjerenog najboljem interesu djeteta. No, susreli smo se i s primjerima uspješne i učinkovite multisektorske suradnje, pri čemu su organizirani zajednički sastanci - konferencije slučaja sa svim dionicima: odgojno-obrazovnim ustanovama, socijalnom skrbi, lokalnom zajednicom, policijom i zdravstvenim djelatnicima. Stručnjaci iz raznih resora gotovo svakodnevno se dogovaraju, razmjenjuju informacije i predlažu mjere - od primjerenog oblika školovanja do ostalih mjera nužnih za dijete. Takva suradnja u pravilu rezultira bržim i učinkovitijim rješenjima za dijete i obitelj. Ovakav vid međusobne podrške je posebno važan za školu koja se svakodnevno nosi s djetetovim neprihvatljivim ponašanjem. Učinkovito međusektorsko povezivanje u pomoći djetetu s PUP česta je preporuka i pravobraniteljice za djecu.

Nedovoljno poznavanje etiologije, fenomenologije te metodike rada s djecom koja iskazuju PUP u sustavu odgoja i obrazovanja uočili smo i prilikom iskazivanja mišljenja na Nacrt prijedloga *Pravilnika o os-*

novnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama. Naime, prema priloženoj *Orientacijskoj listi vrsta teškoća*, djeca kojoj treba posebna pomoć i podrška predviđena Pravilnikom, među ostalima, su i ona koja imaju „poremećaje u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja za koje je na temelju medicinske, psihologijske, pedagoške i socijalne ekspertize utvrđeno da su uvjetovani organskim faktorom ili progredirajućim psihopatološkim stanjem, a očituju se oštećenim intelektualnim, emocionalnim i socijalnim funkcioniranjem“. Ovaj medicinski model pristupa problemima u ponašanju djece nije primjeren sustavu odgoja i obrazovanja, preuzak je, budući da se odnosi samo na djecu čija je etiologija problema u ponašanju organski uvjetovana i kojih je u školama vrlo malo. Ovakav pristup uskraćuje pravo na posebne oblik pomoći i podrške djeci čiji su problemi u ponašanju druge etiologijske podloge, uvjetovani nepovoljnim odgojnim i socijalnim uvjetima, a kojih je u školi najveći broj. Takva djeca najčešće ometaju nastavu, ugrožavaju sebe i drugu djecu te otežavaju rad nastavnicima.

Prava i interese djece s problemima u ponašanju u školi krše i nerealni i pretjerano zaštitnički orijentirani roditelji koji neosnovano prijavljuju razne oblike „nasilja“ ili „nestručnog postupanja“ djelatnika prema svome djetetu s PUP. Neki roditelji se odlučuju i na podnošenje građanskih tužbi za naknadu štete zbog navodno nestručnih postupaka te propusta djelatnika škole u zaštiti djeteta od nasilja vršnjaka. Takvi roditelji najčešće odbijaju suradnju i upute djelatnika škole, okrivljujući drugu djecu i odrasle za probleme svog djeteta, a sve pokušaje odgojnog i obrazovnog djelovanja nastavnika drže nedovoljno prilagođenima djetetu. O tome govori i primjer djeteta koje je već tri puta promijenilo školu na zahtjev roditelja, koji drže da su djetetovi problemi rezultat nedovoljnog i nestručnog postupanja djelatnika svake škole.

Većinom je riječ o brižnim no nedovoljno odgojno kompetentnim roditeljima koji dijete ne odgajaju prosocijalno, što ga čini neosjetljivim za potrebe drugih i ne postavljaju mu odgojne zahtjeve sukladne dobi. Tako nas djelatnici škole izvješćuju o ponašanju zdravog devetogodišnjaka koji na nastavi šeće, puže, „laje“, pjeva, zadirkuje druge ometajući im rad, pljuje i udara i djecu i učiteljicu, upućuje im psovke i pogrdne nazive, a na svaki obrazovni ili odgojni zahtjev reagira provalom bijesa i agresivnošću. Iako je u djetetovom interesu načiniti multidisciplinarnu stručnu dijagnostiku, majka odbija bilo kakve intervencije i okrivljuje školu za djetetove probleme.

Roditelji nerijetko dijete samoinicijativno vode raznim stručnjacima, premda u tretmanu nisu ustrajni niti uvažavaju savjete stručnjaka koji im preporučuju promjene u odgojnom postupanju. Nažalost, ponekad ni CZSS u takvom ponašanju roditelja ne prepoznaje da je riječ zapravo o odgojnom zanemarivanju i postupanju koje nije u skladu s djetetovom dobrobiti, niti odgovara na njegove potrebe, unatoč velikom roditeljskom angažmanu. Zbog agresivnog i neprilagođenog ponašanja druga djeca ovakvo dijete nerijetko odbacuju zbog čega je ono usamljeno i izolirano. Ili, zbog provocirajućeg ponašanja, i samo postaje žrtvom vršnjačkog nasilja, što dodatno učvršćuje roditeljski stav o tome kako je njihovo dijete uvijek žrtva.

Stoga je vrlo važno **preventivno djelovati** na sve roditelje, poučavajući ih o važnosti postavljanja granica u odgoju, potrebi učenja prosocijalnog ponašanja i osjetljivosti za druge te osnaživanja djeteta za nošenje s dobi primjerenim zahtjevima i životnim stresorima. Ujedno bi stručna služba škole trebala nuditi zainteresiranim roditeljima odgojno savjetovanje za sve probleme s kojima se suočavaju.

Nekoliko godina upućujemo preporuku za širenje i implementaciju evaluacijom dokazane učinkovite rane intervencije za djecu u riziku, koja se proteklih desetak godina provodi u nekim osnovnim školama u pet gradova u Hrvatskoj, kolokvijalno nazvane „produženi stručni postupak“. Riječ je poludnevnom **boravku u školi za djecu u riziku**, na koji se učenici upućuju na inicijativu djelatnika škole, ali na temelju procjene i rješenja CZSS-a. Ovaj preventivni program, koji u školi provode djelatnici domova iz sustava socijalne skrbi, pokazao je visok stupanj uspješnosti i primjer je dobre preventivne prakse i suradnje sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja. Zahvaljujući procesu transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi program se širi i u druge dijelove Hrvatske. Ipak, zbog ograničenog broja djelatnika domova socijalne skrbi, mišljenja smo da i same škole mogu biti nositelji ove aktivnosti u suradnji s CZSS-ima. Takav program, uz minimalna ulaganja u stručnost kadrova, mogu provoditi i stručni suradnici škole ili stručni djelatnici izvan škole. Njih bi mogla financirati lokalna zajednica koja, zajedno sa školom, mora imati najsnažniju ulogu u prevenciji problema u ponašanju djece i mladih.

Međutim, nije jasno na koju intervenciju se odnosi naziv „produženi stručni postupak“ koji se predviđa u *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije*, u kojoj se navodi da će se: „osigurati ljudske, financijske i prostorne resurse za poludnevni boravak tijekom kojega će se provoditi produženi stručni postupak“. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predviđa produženi stručni postupak kao jednu od pedagoških mjera koje škola izriče učeniku za neprihvatljivo ponašanje. Doznajemo, međutim, da se ta mjera u praksi pokazala previše birokratiziranom, nedovoljno učinkovitom i nedovoljno usmjerenom zaštiti interesa djeteta. Nije jasno što je u toj kombinaciji dviju intervencija preventivna metoda rada, a što pedagoška mjera kao posljedica za neprihvatljivo ponašanje.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije MZOS-a iskazuje povećanu osjetljivost i prepoznavanje potreba djece s PUP te u području *Ranog predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja* planira unaprijediti dosadašnji sustav zaštite njihovih prava i interesa putem uspostave mehanizama rane identifikacije i detekcije poteškoća i pružanja dodatne podrške, od predškolske dobi na dalje. Za većinu mjera predviđeni rok izvršenja je kratkoročnog karaktera ili kontinuiran te očekujemo da će se mjere u praksi izvršiti na planirani način. Ujedno podsjećamo na važnost ujednačenog ulaganja u ovaj segment zaštite djece u svim dijelovima Hrvatske.

Prijedlozi za
izgradnju
cjelovitog
sustava
zaštite
prava djece

U obitelji - Zbog kršenja prava djece s PUP u obitelji najčešće nam se obraćaju djelatnici u sustavu socijalne skrbi, zatim roditelji te sama djeca. Putem prijava uočavamo zakašnjelo, neučinkovito ili nedovoljno odlučno **poduzimanje mjera obiteljskopravne zaštite** od strane CZSS, posebice u slučajevima roditeljskog otpora i nesuradnje.

Tako smo obaviješteni o djetetu čijim polaskom u školu je učiteljica uočila upadne i vrlo ozbiljne probleme u ponašanju. Utvrđeno je da je obitelj godinama u tretmanu CZSS-a koji nije uočio teško emocionalno zanemarivanje i odbacivanje djeteta. U osmoj godini djeteta je oduzeto roditeljima, potpuno nezainteresiranima za njegovu sudbinu, te je udomljeno i obuhvaćeno psihijatrijskim liječenjem. Pravodobnim reagiranjem, možda i posvojenjem djeteta takvo pogoršanje njegova stanja zasigurno se moglo izbjeći.

Nažalost, neki djelatnici socijalne skrbi još uvijek roditeljskim interesima daju prednost nad djetetovim. Tako zaprimamo prijave o dugogodišnjem neučinkovitom provođenju mjere nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi i oklijevanju u poduzimanju drugih mjera za zaštitu djece, uključujući i prijave sudu, iako problemi u ponašanju djeteta svakodnevno postaju sve veći. Zaprimili smo i prijavu škole o dugotrajnim problemima u ponašanju učenika nižih razreda te nemogućnosti suradnje s njegovim roditeljima. CZSS je pokušao smjestiti dijete u dom za djecu s PUP prije godinu dana, no, zbog otpora roditelja, smještaj nije realiziran. Unatoč evidentnom odgojnom zanemarivanju, CZSS nije poduzimao druge mjere obrazlažući to nepristajanjem roditelja na smještaj djeteta. Upozorili smo na nužnost poduzimanja mjera temeljem drugog zakonskog osnova te žurnog uključivanja nadležnog suda u zaštitu djetetovog interesa.

Suočili smo se i s nedovoljno odlučnim, neosjetljivim i nezainteresiranim **postupanjem pravosuđa** u zaštiti djece i prevenciji problema u ponašanju. Zaprimili smo prijavu o višegodišnjem pokušaju CZSS-a da smjesti u dom troje djece zanemarujuće i odgojno nekompetentne majke. Budući da je majka iskazivala otpor prema svim intervencijama, CZSS je prijavio kazneno djelo za koje je majka pravomoćno osuđena na uvjetnu kaznu. Unatoč utvrđenoj kaznenoj odgovornosti majke te donošenju sudskog rješenja o smještaju djece u ustanovu, uključujući i smještaj najstarijeg djeteta u dom za djecu s poremećajima u ponašanju, zbog pružanja otpora majke i djece, pokušane ovrhe nisu realizirane. Ni kazneni sud nije reagirao u zaštiti djece nakon obavijesti CZSS-a da majka za vrijeme kušnje i dalje čini istovrsno kazneno djelo, donijevši odluku da uvjet zbog formalnih razloga neće opozvati. No, nije pokrenut ni novi kazneni postupak. U ovom slučaju postupalo u skladu sa zakonom, izvršna rješenja o oduzimanju djece su na snazi, no ipak se prava i interesi djece i dalje teško krše i nanosi im se dugoročna šteta. Očekivano, djeca ne pohađaju školu, a najstariji dječak čini kaznena djela te se očekuje reakcija suda za mladež. Cijelo vrijeme djece i dalje žive s majkom, koja već dugo iskazuje nemoć i nedostatak autoriteta prema njima. Nakon svih poduzetih mjera i aktivnosti, CZSS-u je jedino preostalo da i dalje provodi neuspješnu mjeru nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi. Iako smo i mi poduzimali mjere temeljem naših ovlasti, situacija je do pisanja izvješća ostala nepromijenjena.

U domovima socijalne skrbi - Česta obraćanja Uredu pravobraniteljice odnose se na razloge povezane s **institucionalnim smještajem djece** s poremećajima u ponašanju u domove socijalne skrbi. S nekoliko prijava obratila su nam se sama djeca koja ne žele smještaj u dom ili su nezadovoljna sadašnjim domskim statusom, žele natrag u obitelj, u drugi dom ili u stambenu zajednicu. Na žalost, povratak ove djece u obitelj najčešće nije moguć zbog zanemarujućih roditelja. Obratio nam se i odvjetnik u ime roditelja djevojčice s poremećajima u ponašanju koja je sklona bježanju iz doma. Roditelji su za bježanje okrivili nedovoljnu skrb djelatnika.

Zaprimili smo i prijave o nedovoljnoj stručnosti i osjetljivost pojedinih djelatnika u radu s djecom što upućuje na nužnost njihove kontinuirane edukacije i pojačan nadzor rada.

Najčešći razlog obraćanja djelatnika CZSS-a su **teškoće u realizaciji smještaja** djece sa složenim poremećajima u ponašanju u odgojne ustanove jer ih ondje ne žele primiti. Obraćaju se i djelatnici domova koji se zbog nedostatka stručnih i organizacijskih kapaciteta teško nose s takvom djecom. Riječ je o djeci koja manifestiraju izrazito složene poremećaje u ponašanju, teško su odgojno dostupna, nerijetko iskazuju agresivnost prema drugoj djeci i odgajateljima i remete dinamiku rada u ustanovi. Sklona su i bježanju i skitnji, što se u otvorenim uvjetima, u kakvima djeluju domovi, ne može učinkovito spriječiti. Za vrijeme bjegova nerijetko konzumiraju drogu i alkohol, čine kaznena djela ili postaju žrtve kaznenih djela od strane odraslih osoba. Iznimka su odjeli intenzivnih tretmana za djecu do 14 godina koji se povremeno zaključavaju.

Situacija se dodatno komplicira kad su u pitanju djevojčice, koje se nerijetko prvi put upućuju u ustanovu s već s uznapredovalim poremećajima na koje je u postojećim uvjetima teško odgojno i tretmanski djelovati. Kao što smo naglašavali i ranijih godina, uz ulaganje u dodatnu edukaciju i superviziju djelatnika, smatramo potrebnim omogućavanje dopunskih smještajnih i stručnih kapaciteta za ovakvu djecu oba spola, u kojima će odgajanci, zbog svoje sigurnosti i zaštite, biti pod većim stupnjem nadzora i gdje će se provoditi intenzivan multidisciplinarni stručni tretman. Postojanjem minimalnih kapaciteta i još jedne „karike“, postigla bi se potrebna diferencijacija tretmana bolje prilagođenog različitim stupnjevima poremećaja u ponašanju djece, u slučajevima kad ona nisu upućena u zatvorenu ustanovu temeljem odluke suda za mladež.

Najteže kršenje prava i interesa djece odnosi se na **djecu s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja**, koja su oduzeta roditeljima. Već godinama upozoravamo da ni za ovu djecu ne postoje primjereni smještajni i tretmanski kapaciteti koji bi udovoljili njihovim specifičnim potrebama. Osim djelatnika CZSS-a, na kršenja prava ove djece ukazuju nam i zdravstveni djelatnici odjela psihijatrije na kojima se djeca liječe. Neposredni razlozi obraćanja najčešće su vezani za otpust djeteta s liječenja i nemogućnost CZSS-a da dijete smjesti u neki od domova, jer ih oni odbijaju primiti. Od djelatnika Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu i Psihijatrijske bolnice Lopača saznajemo da djeca, zbog neriješenog pitanja njihovog smještaja, nerijetko ostaju kod njih i nekoliko tjedana nakon što su prestale indikacije za stacionarno liječenje. Zaprimili smo i prijave o posebno teškim situacijama mladih djevojaka koje su, uz navedene teškoće, bile i trudne ili su rodile, a materinski domovi ih nisu mogli primiti zbog njihovog izrazito neprihvatljivog ponašanja.

Stoga smo ponovo uputili preporuku MSPM-u i Ministarstvu zdravlja (MZ) za osnivanje minimalnih smještajnih i tretmanskih kapaciteta u nekoj od odgojnih ustanova, za djecu oduzetu roditeljima koja imaju poremećaje u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Zbog kombiniranih intenzivnih socijalno-psihološko-zdravstvenih potreba ove djece preporučili smo da ovaj smještaj bude pod zajedničkom nadležnošću MSPM-a i MZ-a.

Ohrabruje odgovor MSPM-a u kojem navode da su svjesni problema, zbog čega su prikupili podatke o djeci s teškoćama mentalnog zdravlja u domovima socijalne skrbi u svrhu unapređivanja njihove zaštite u suradnji s drugim tijelima.

Poznato nam je da suvremeni stručni pristupi u zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih uravnotežuju bolničke i izvanbolničke usluge te humaniziraju pristup, preferirajući izvaninstitucionalne usluge. Slažemo se i s mišljenjem MZ-a i Povjerenstva za psihijatriju o mogućoj stigmatizaciji djece smještene u po-

sebne ustanove ovakve vrste te nipošto ne zagovaramo smještaj djece u institucije po svaku cijenu. No, riječ je o djeci koja su oduzeta roditeljima i koja, unatoč tome i dalje ne dobivaju odgovarajuću skrb, pomoć i zaštitu. Takve djece nema puno i zajedničkom suradnjom, dogovorom i planiranjem sustava zdravstva i socijalne skrbi, uz minimalna financijska ulaganja, problem bi se mogao učinkovito i sustavno riješiti. Osim dobivanja primjerenijeg tretmana i zaštite, time bi se spriječile i česte krizne situacije s kojima se suočavamo, kad dijete mora izaći iz bolnice, a nema kamo.

Proces deinstitucionalizacije i transformacije domova za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju koji provodi MSPM predviđa niz promjena i humanijih izvaninstitucionalnih rješenja za ovu populaciju. Jedna od mjera koja se realizira jest širenje mjere poludnevnog boravka za djecu u riziku koju djelatnici domova provode u školama i gradskim prostorima. Dovršen je i IPA Twinning projekt *Unaprjeđenje kapaciteta stručnjaka za zaštitu prava i interesa djece i mladih smještenih u domove za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju*. Očekujemo daljnje unapređivanje izvaninstitucionalnih oblika zaštite djece s poremećajima u ponašanju. Očekujemo da će se u tu svrhu unaprijediti i financijska potpora, ali i osigurati kvalitetniji nadzor stručnog rada udruga civilnog sektora te nužna stručna procjena njihovih programa koje provode za djecu s problemima u ponašanju.

Razočarani smo sudbinom prvog i za sada jedinog strategijskog dokumenta koji se odnosi na djecu i mlade s teškoćama u ponašanju *Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.* Dokument nije dobio potvrdu svoje izvedivosti niti je predložio rezultate predviđenih mjera i aktivnosti. Naime, nije objavljeno izvješće o njegovom provođenju za 2011. niti za 2012. godinu. Očekujemo da će se za sljedeće razdoblje kreirati novi dokument, jasnije operativno razrađen, koji će preciznije definirati očekivanja od dionika te predvidjeti posljedice za neizvršavanje mjera.

4.3 BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

O teškoćama mentalnog zdravlja djece saznajemo kroz prijave o kršenju raznih prava, najčešće povezanih s neučinkovitom obiteljskopравnom zaštitom i problemima u ponašanju. Od stručnjaka doznajemo da sustav podrške i pomoći djeci i obiteljima u slučaju pojave problema nije dovoljno razvijen niti je dostupan, bilo da je riječ o liječenju i rehabilitaciji ili o nezdavstvenim uslugama.

I dalje nedostaju **savjetovališta** za djecu i roditelje, koja su važna za prevenciju te rano otkrivanje problema i rane intervencije. Bojimo se da bi se promjenom djelokruga rada obiteljskih centara kapaciteta mogli dodatno smanjiti, a nova savjetovališta u državnim sustavima rijetko se otvaraju. U nedostatku mjesta na kojima mogu potražiti pomoć, roditelji se obraćaju privatnim ordinacijama stručnjaka za mentalno zdravlje što ih financijski opterećuje. U manjim sredinama je i ova ponuda ograničena pa su prisiljeni putovati u veća gradska središta. Unatoč našim višegodišnjim nastojanjima i apelima da se i u Dalmaciji i Slavoniji otvore zdravstvene ustanove po uzoru na Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba, to se nije ostvarilo. I dalje velik broj zlostavljane djece iz ovih dijelova Hrvatske mora putovati u Zagreb radi cjelovite i multidisciplinarne dijagnostike i tretmana, vještačenja ili forenzičke obrade.

Moguća središta izvanbolničke brige za mentalno zdravlje djece i mladih te dobre regionalne potencijale predstavljaju **službe za zaštitu mentalnog zdravlja** pri županijskim zavodima za javno zdravstvo, posebice zbog besplatnih usluga. No, ove službe predviđaju široku djelatnost za sve građane, pomoć djeci nije zasebna i jasno definirana, a u službi najčešće ne postoje učinkoviti stručni multidisciplinarni timovi specijalizirani za rad s djecom i mladima.

Nevladin sektor preuzima dio ovih aktivnosti, no uočavamo potrebu snažnijeg nadzora njihova rada, budući da sve udruge koje rade s ovom djecom nisu profesionalno ekipirane i dovoljno stručne.

Najveće mogućnosti za **bolničko liječenje** nudi Zagreb koji ima i specijaliziranu psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež, jedinu takve vrste u Hrvatskoj. Regionalna središta pružaju određene usluge, no Split nema stacionar pa djeca iz Dalmacije na duža bolnička liječenja moraju otići daleko od svoga doma. Liječenje djece u manjim sredinama nerijetko se, zbog nedostatka odjela za djecu i mladež, obavlja na

odjelima za odrasle, što je neprihvatljivo, i s aspekta stručnosti, ali i zaštite prava djece. Dječjih psihijatarata općenito nedostaje. Prema nekim procjenama, Hrvatska ima dvostruko manje dječjih psihijatara od europskih standarda. Liste čekanja djece su duge, a zbog prekapacitiranosti trpi i kvaliteta rada, koji se nerijetko svodi na ordiniranje medikamenata, bez trajnije psihoterapije.

Gorući problem je i nemogućnost odgovarajućeg zbrinjavanja djece u **akutnim kriznim stanjima** kod intoksiciranosti psihoaktivnim tvarima i alkoholom ili suicidalnosti. U nedostatku primjerenih kapaciteta za prijem i zbog nepostojanja ujednačenog protokola za postupanje, takva djeca završavaju na raznim odjelima, od pedijatrije do psihijatrije za odrasle. Na taj način ne dobivaju primjerenu zdravstvenu i ostalu stručnu pomoć. U slučaju potrebe daljnjeg stacionarnog psihijatrijskog liječenja, djeca se upućuju u veće centre koji imaju takve kapacitete te na taj način ne mogu biti blizu svojih roditelja, što nije stručno opravdano niti je u najboljem interesu djeteta. Jednaku sudbinu doživljavaju i djeca s teškim razvojnim poremećajima iz autističnog spektra, za koje postoji indikacija za stacionarno liječenje. Za ovu djecu i njihove iscrpljene obitelji, osim u nekoliko većih gradskih središta, ne postoje ni centri za rehabilitaciju.

Stoga je nužno osnovati **minimalne bolničke kapacitete** od nekoliko postelja za prihvata ove djece u bolnici na županijskoj razini, u samostalnim uvjetima odvojenim od odjela za odrasle psihijatrijske bolesnike. Zbog potrebe multidisciplinarnog pristupa u liječenju djece s teškoćama mentalnog zdravlja, u rad odjela nužno je uključiti i ostale struke - psihologe, defektologe, socijalne radnike, koje u svojem sastavu ima većina odjela pedijatrije u županijskim bolnicama. Osim za stacionar, postojeći tim stručnjaka mogao bi pružati usluge i za potrebe dnevne bolnice. Zbog potrebe definiranja jasnih, ujednačenih i obveznih koraka te sveobuhvatne i cjelovite zaštite djeteta nužno je izraditi **protokol za postupanje u slučaju prijema djece u akutnim kriznim stanjima**. Na taj način moguće je i bez velikih ulaganja znatno unaprijediti zaštitu prava i interesa djece s teškoćama mentalnog zdravlja.

Doznajemo i za probleme u području liječenja djece s poremećajima hranjenja i stuporoznim stanjima te djece s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Ta se djeca liječe zajedno u postojećim uvjetima i kapacitetima, iako postoji potreba za njihovim odvajanjem, posebice za djecu sklonu nasilničkom ponašanju. Zadovoljenje pojedinih specifičnih potreba djece s teškoćama mentalnog zdravlja po mišljenju struke moglo bi se osigurati osnivanjem **klinika za dječju psihijatriju** koje bi se financirale iz državnog proračuna, za razliku od bolnica koje financiraju proračuni gradova.

Putem obilaska i zaprimljenih prijava, i ove godine smo pratili zaštitu prava i interesa djece na liječenju u **Psihijatrijskoj bolnici (PB) Lopača**. Sama bolnica, ali i CZSS izvješćuju nas o nemogućnosti zbrinjavanja djeteta nakon otpusta s liječenja. Riječ je o djeci s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja, koja su oduzeta roditeljima i koja su na liječenje došla iz domova socijalne skrbi ili s drugih odjela psihijatrije. Zbog zahtjevnosti njihova stanja i nemogućnosti osiguranja primjerenog tretmana, domovi ih ne žele primiti. Tako nam je prijavljeno da CZSS, i nakon šest mjeseci od prestanka indikacija za stacionarnim liječenjem, bezuspješno pokušava smjestiti dijete u dom. Za to vrijeme dijete boravi u Lopači, u odgojno i razvojno depriviranim i nepoticačnim uvjetima. O kršenju prava djece s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja te nužnosti unapređivanja njihove zaštite govorimo u zasebnom poglavlju.

Zbog potrebe unapređivanja stanja u PB Lopača do sada smo uputili niz preporuka koje su se odnosile na smještajne uvjete, koji su sada posve neprimjereni, organizaciju školovanja, nepostojanje razvojno poticajnih aktivnosti te cjelovitiju zaštitu prava i interesa djece koja više mjeseci borave u bolnici. Bolnički Odjel za djecu, s kapacitetom od 10 postelja, jedini je takve vrste u Hrvatskoj i pruža usluge produljenog psihijatrijskog liječenja. Zbog zahtjevnosti i specifičnosti djece-pacijenata nužno je u brigu o zaštiti njihovih prava i interesa, osim zdravstva, uključiti i socijalnu skrb te sustav odgoja i obrazovanja. Nužna je i podrška lokalne i regionalne uprave. Naime, dugotrajni boravak te potreba odgovarajuće skrbi i smještaja nakon liječenja zahtijeva i druge oblike zaštite te uključivanje i drugih resora.

Prevenција samoozljeđivanja i samoubojstva djece - Iako epidemiološke studije govore da je samoubojstvo treći uzrok smrti kod adolescenata, još uvijek nemamo razvijenu mrežu pomoći djeci i roditeljima u krizi dostupnu 24 sata dnevno. Nije sustavno i protokolarno riješen ni prihvata djece u akutnim kriz-

nim stanjima nakon pokušaj samoubojstva, tako da ih nakon prve obrade hitne medicinske pomoći za-primaju razni odjeli s različitim razinama stručnosti u zaštiti mentalnog zdravlja djeteta. Nije primjere-no riješeno ni sustavno, aktivno i kontinuirano praćenje ni rehabilitacija nakon pokušaja samoubojstva i otpusta iz bolnice, iako stručnjaci navode da je mjesec dana po otpustu razdoblje najvećeg rizika za ponovni pokušaj.

Prema podacima MUP, u 2013. godini 12 djece je počinilo samoubojstvo, od toga jedno mlađe od 14 godina. 47 djece pokušalo je samoubojstvo. Zabrinjava i podatak da je 37 mladih od 19 do 25 godina počinilo suicid, a čak 67 ih je to pokušalo.

Rizik za suicid djece i pokušaj suicida izravno možemo povezati s narušenom kvalitetom života i men-talnog zdravlja djeteta, nedostatkom ranog prepoznavanja problema i uočavanja rizika te nedostup-nom profesionalnom pomoći. Kao jedan od rizika stručnjaci navode i samoozljeđivanje koje, ostane li neprepoznato i netretirano od stručnjaka, može dovesti do suicida. U komunikaciji s djecom doznaje-mo da je samoozljeđivanje značajno prisutno kod adolescenata, posebice djevojčica. Susreli smo se i s pojavom da se djeca na društvenim mrežama uzajamno potiču na samoozljeđivanje. Samoozljeđivanje djetetu daje dojam trenutačnog oslobođenja od emocionalne napetosti no ukazuje na dugotrajnu frus-traciju s kojom se nosi. Zbog nedovoljne informiranosti djece i mladih o samoozljeđivanju kao rizičnom ponašanju, njegovoj etiologiji i pojavnosti te o mjestima na kojima mogu dobiti pomoć, uputili smo MZOS-u preporuku za uvođenjem sadržaja o samoozljeđivanju u zdravstveni odgoj za učenike srednje škole. Odgovoreno nam je da je tema na određeni način obrađena u drugim dijelovima nastavnog gra-diva, no da će preporuka biti ozbiljno razmotrena.

Niz strateških dokumenata pokazuje da u sustavu zdravstva postoji svijest o važnosti brige za mental-no zdravlje djece i mladih, kojom se može prevenirati pojava teškoća u odrasloj dobi. Tako *Nacional-na strategija razvoja zdravstva 2012. - 2020.* kao prioritetno područje djelovanja ističe zaštitu mental-nog zdravlja djece i mladih, a *Strategija zaštite mentalnog zdravlja 2011. - 2016.* posebnu važnost da-je preventivnim aktivnostima u zaštiti djece. Očekujemo da će se planirane mjere i aktivnosti ostvariti te da će rezultati biti dostupni javnosti.

O provođenju mjera i aktivnosti iz *Programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih od 2011. do 2013.* govorilo se na okruglom stolu MZ koji je okupio liječnike i druge stručnjake na području zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih. Rečeno je da se dječja psihijatrija i dalje zanemaruje u stručnoj jav-nosti te da se u trogodišnjem razdoblju nije povećao broj dječjih psihijatara, iako se to planiralo. Split je regionalno središte koje i dalje nema odjel za djecu i adolescente. Nisu povećani dnevno-bolnički ni stacionarni kapaciteti KBC Zagreb. Najvidljivije postignuće uspostava je dječje psihijatrije kao specijali-zacije za liječnike odvojene od opće psihijatrije te uvođenje dječje psihijatrije kao obveznog dodiplom-skog predmeta na studij medicine. Rečeno je i da se u sljedećem razdoblju planira provedba do sada neizvršenih mjera, s naglaskom na izradu planiranih naputaka i protokola za postupanje.

Ohrabruje djelovanje Povjerenstva za psihijatriju, osnovanog 2009. godine, no od liječnika doznajemo da u Povjerenstvu, koje razmatra i pitanja zaštite mentalnog zdravlja djece i predlaže smjernice za nje-govo unapređivanje, nema nijednog dječjeg psihijatra. Zabrinjava nas i njihov stav da za djecu sa slo-ženim poremećajima u ponašanju u kombinaciji s ozbiljno narušenim mentalnim zdravljem, koja su oduzeta roditeljima, nisu potrebni dodatno diferencirani i stručno osnaženi zasebni kapaciteti, već da su postojeći oblici skrbi u cijelosti dostatni.

Održali smo sastanak s liječnicima iz Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapi-ju, o aktualnom stanju i organizaciji dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije u Hrvatskoj. Istaknuti su problemi nedostupnosti usluga djeci te nedovoljnog broja stručnjaka, koji zbog toga rade s velikim bro-jem pacijenata, što nosi i rizik od snižavanja kvalitete usluga. Liječnici su se pritom osvrnuli i na kadrovske i prostorne potrebe KBC Zagreb za unapređivanje zaštite mentalnog zdravlja djece, o čemu smo zatim uputili preporuku ravnateljstvu KBC-a i MZ-u.

Sudjelovali smo u radu radne skupine u sklopu međunarodnog projekta *Zajednička akcija za mental-no zdravlje i blagostanje*, u kojem sudjeluje 26 europskih zemalja. Cilj projekta je doprinos promociji

mentalnog zdravlja i blagostanja, prevencija pojave mentalnih poremećaja te poboljšanje skrbi i socijalne uključenosti ljudi s mentalnim poremećajima, na europskoj i nacionalnim razinama. Sudjelovali smo u početnoj analizi stanja o mreži usluga u okviru teme *Mentalno zdravlje i škole*.

Obišli smo i Odsjek dječje i adolescentne psihijatrije Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“ u Slavonskom Brodu, Kliniku za psihološku medicinu KBC Zagreb te Psihijatrijsku bolnicu Lopača o čemu detaljnije govorimo u poglavlju o obilascima.

Sudjelovali smo i u davanju mišljenja na Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

4.4 ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI

Unatoč strateškim dokumentima i zakonskim zabranama koje su usmjerene suzbijanju i sprečavanju svih oblika ovisnosti djece i mladih, suočeni smo s problemom zabrinjavajućeg i štetnog ponašanja po njihovo zdravlje, posebno s obzirom na učestalost konzumiranja alkohola, cigareta te eksperimentiranja s drogama. Prema međunarodnom istraživanju o zdravstvenom ponašanju učenika (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC), čiji su rezultati navedeni na službenoj web stranici HZJZ-a, zdravstveno štetne navike bile su česte među učenicima u dobi od 15 godina u Hrvatskoj (2010.): „25% djevojčica i 27% dječaka tjedno su pušili cigarete, 27% djevojčica i 43% dječaka tjedno su pili alkohol, 11% dječaka i 16% djevojčica probali su kanabis“.

U svim dosada provedenim europskim istraživanjima o pušenju, pijenju alkohola i rizičnim čimbenicima među učenicima (*The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs - ESPAD 2011*) mladi u Hrvatskoj pušili su više od prosjeka zemalja koje su sudjelovale u istraživanju, a prema najnovijim rezultatima, zauzimamo visoko treće mjesto. Mladi u Hrvatskoj se također nalaze u gornjoj trećini ljestvice po učestalosti pijenja. Pritom dječaci konzumiraju najčešće pivo. Iako konzumacija ne znači ujedno ovisnost, navedeni podaci su izrazito zabrinjavajući.

Kao i prethodnih godina, obraćali su nam se građani koji svjedoče da djeca u alkoholiziranom stanju remete javni red i mir; zatim da se reklamiraju zabave s posebnom ponudom alkoholnih pića na koje se pozivaju mladi. Iz sadržaja prijava proizlazi da je djeci **alkohol** dostupan i da ga konzumiraju bez obzira na dob i zakonske zabrane. U tim slučajevima obraćali smo se MUP-u i Državnom inspektoratu (DI) koji provodi nadzor nad provedbom zabrane prodaje alkohola maloljetnicima.

Obratili su nam se liječnici Centra za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladeži te Klinike za pedijatriju Klinike za dječje bolesti Zagreb, koji tijekom noćnih dežurstava spašavaju živote i zdravlje alkoholizirane djece. Najčešće je riječ o učenicima viših razreda osnovne škole i srednjoškolcima, nerijetko s razinom alkohola višom od 3‰ i u stanju alkoholne kome. Takvi slučajevi događaju se ne samo na kraju školske godine, već i na polugodištu, tijekom ili uoči blagdana, utakmica, koncerata te vikendima.

S obzirom na dostupnost alkohola i cigareta mladima, pojačanu konzumaciju tijekom ljetnih školskih praznika i vikenda te važnost poštovanja zakonskih zabrana njihove prodaje i ove smo godine MUP-u i DI-u uputili preporuku o potrebi pojačanog nadzora poštivanja propisa koji reguliraju ovu problematiku. Prema izvješćima, MUP je i prije zaprimanja naše preporuke, a DI po preporuci, uputio svim svojim ustrojbenim jedinicama nalog za intenziviranjem praćenja distribucije i konzumacije sredstava ovisnosti, kao i nedopuštenih noćnih izlazaka maloljetnika tijekom ljetnih i jesenskih mjeseci, blagdanima i vikendima.

Djeca u Hrvatskoj izložena su svakodnevno **agresivnom reklamiranju piva**, osobito putem televizijskih programa, što je dodatno pojačano u vrijeme atraktivnih sportskih događaja. Time se konzumacija alkoholnog pića prikazuje privlačnom i poželjnom, što se može odraziti na stvaranje pozitivnog stava djece prema pivu i onda kad reklamiranje nije izravno usmjereno na njih. Budući da postojeća zakonska rješenja koja se odnose na ograničenja reklamiranja alkohola, nisu dostatna, predložili smo da se izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima zabrani reklamiranje piva putem radija, televi-

zije i teleteksta u vremenu od 7 do 22 sata te da se zabrani reklamiranje piva u svim drugim elektoničkim medijima koji su dostupni djeci, uključujući i reklamiranje na internetskim i društvenim stranicama. Prijedlog smo potkrijepili stavom Svjetske zdravstvene organizacije da djeca i adolescenti imaju pravo na odrastanje u okruženju zaštićenom od negativnih posljedica konzumacije alkohola i, koliko je moguće, od promocije alkoholnih pića. Također, prema odredbama *Nacionalne strategije za sprječavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja, za razdoblje od 2011. do 2016.*, smanjivanje utjecaja reklamiranja alkoholnih pića na mlade i adolescente, vrlo je važan aspekt smanjenja štetne uporabe alkohola.

Neupitno je da je **pušenje** veliki javnozdravstveni problem. Odrasli, izlaganjem djece pasivnom pušenju, štete zdravlju djece, a i svojim primjerom potiču razvoj ove vrste ovisnosti. Nažalost, obaviješteni smo i o lošem utjecaju na djecu od strane odgajatelja koji puše u blizini ustanove, kao i o problemu pušenja srednjoškolaca u neposrednoj blizini škole, koja vanjski prostor dijeli s osnovnom školom. Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda predviđa zabranu pušenja tijekom javnih nastupa te u odgojno-obrazovnim i zdravstvenim ustanovama. No, djeca mogu biti izložena pasivnom pušenju i u svome domu, u automobilu, u ugostiteljskom objektu. Iako je teško kontrolirati pušenje u obiteljskom okruženju, smatramo nužnim zabraniti pušenje u automobilu u kojem se nalaze djeca. S ovim stavom upoznali smo MZ i HZJZ. MZ je podržao stručno mišljenje HZJZ-a o potrebi restrikcije koja za cilj ima zaštitu pasivnih pušača, osobito djece.

Prijedlozi za
izgradnju
cjelovitog
sustava
zaštite
prava djece

Iz kontakata s djecom, djelatnicima odgojno-obrazovnih institucija te iz medija saznajemo da je djeci i dalje dostupno **klađenje i kockanje**, unatoč zakonskim zabranama. Još prije dvije godine upozoravali smo na ovaj problem te istodobno tražili dopunu Zakona o igrama na sreću odredbom, kojom bi se dodatno ograničila mogućnost oglašavanja igara na sreću, posebice igara u *casinima*, igara klađenja i igara na automatima, kako bi se smanjio štetni utjecaj takvog oglašavanja na djecu. Tom prilikom tražili smo i izmjenu *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, posebice u dijelu koji se odnosi na udaljenost tih prostora od odgojno-obrazovnih institucija. Premda je Pravilnik u međuvremenu izmijenjen, naši prijedlozi nisu uvaženi te i dalje postoji potreba za intervencijama i praćenjem ove problematike.

Ove godine nismo imali prijava koje se odnose na zlouporabu opojnih droga. Nismo imali ni prijava koje se odnose na ovisnosti djece o računalnim igrama i društvenim mrežama, no zacijelo je riječ o problemima koji zaslužuju pažnju stručnjaka koji rade s djecom i za djecu.

Zaključno možemo reći da je, radi djelotvornijeg suočavanja s opisanim problemom opijanja djece, pušenja, klađenja i kockanja, nužno suočiti se s njegovim razmjerima, ozbiljnošću i dalekosežnim lošim posljedicama po zdravlje i kvalitetu života djeteta koje već u ranoj životnoj dobi razvije neku od ovih štetnih navika i ovisnost. Uz djelotvorne preventivne programe usmjerene djeci, mladima i njihovim roditeljima, važno je osigurati i savjetovništva za djecu i odrasle, u kojima bi mogli potražiti savjet već nakon prvih naznaka problema. Osim toga, lokalna zajednica treba mladim ljudima pružiti mogućnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Neizostavan je i utjecaj odraslih članova obitelji koji nerijetko svojim lošim primjerom umanjuju snagu poruke o štetnosti ovih oblika ponašanja te sami „uvođe“ djecu u konzumaciju alkohola, pušenje i klađenje ili, pak, zatvaraju oči pred prvim znakovima sklonosti djeteta ovim štetnim navikama.

4.5 ZDRAVSTVENI ODGOJ

U 2013. nastavile su se polemike oko načina donošenja i sadržaja programa zdravstvenog odgoja u školama te protivljenja pojedinih udruga, nekih roditelja, crkvenih vlasti i nekih nastavnika pojedinim dijelovima tog programa ili programu u cijelosti. Naše stajalište o zdravstvenom odgoju i svim njegovim sastavnicama je nepromijenjeno od 2007. godine, a naš je temeljni stav, koji proizlazi iz odredbi Konvencije o pravima djeteta, da dijete ima bezuvjetno pravo na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njegovog zdravlja i nitko pa ni roditelji ne smije djetetu uskratiti to pravo. Na to Hrvatsku obvezuju i preporuke Odbora za prava djeteta, ugrađene u Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012., kao i Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i

seksualnog iskorištavanja, koju je Hrvatska ratificirala. U promišljanju o ovoj temi koristimo se i pravoricom Europskog suda za ljudska prava iz rujna 2011., koji je, u slučaju Dojan i ostali protiv Njemačke, odlučio da država ima ovlast osigurati obrazovanje djeci pa i spolni odgoj, koji mora biti religijski neutralan i time ne zadire u pravo roditelja da odgajaju i obrazuju djecu, kao ni u vjerske slobode roditelja.

Kad govorimo o spolnom odgoju, informacije o spolno prenosivim bolestima, načinima njihova prenošenja, zaštiti, kontracepciji, neprihvatljivosti nasilja u adolescentskoj vezi, zaštiti od spolnog nasilja i zlostavljanja, rizicima preranog stupanja u spolne odnose, neprihvatljivosti homofobije te odgovornom spolnom ponašanju moraju doći do svakog djeteta i to je minimum koji država mora jamčiti i osigurati. Očekujemo da informacije koje će djeca dobiti kroz sadržaje zdravstvenog odgoja budu točne, znanstveno utemeljene, interdisciplinarno predstavljene te da budu u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i važećim zakonima. Prema informacijama kojima raspolažemo, Kurikulum zdravstvenog odgoja nije osmišljen i planiran kako bi se učenicima nametala stajališta suprotna univerzalnim i ustavnim vrijednostima. Naprotiv, cilj je kroz sadržaje kurikuluma, djeci i mladima pomoći u razvoju sustava vrijednosti. Očekujemo da će teme biti obrađene činjenično i nepristrano, uz spremnost na otvaranje dijaloga s djecom, kritičko promišljanje i otvaranje prostora za različita mišljenja i stajališta.

Stoga držimo da program zdravstvenog odgoja, kao i njegov integralni dio - spolni odgoj, treba biti dostupan svim učenicima, kao što su i drugi programi, predmeti i oblici neposrednog odgojno-obrazovnog rada, neovisno o suglasnosti roditelja. Smatramo da MZOS i AZOO trebaju pružiti kvalitetnu pripremu i kontinuiranu stručnu potporu nastavnicima i stručnim suradnicima koji će izvoditi nastavu ovih sadržaja. Pritisci različitih pojedinaca i grupa usmjereni onemogućavanju ostvarivanja zdravstvenog odgoja i obrazovanja, posebice njegova četvrtog modula, mogu bitno otežati rad odgojno-obrazovnih radnika. Očekujemo da će postojeći priručnici za učitelje, nastavnike i stručne suradnike biti konkretna pomoć u izvođenju zdravstvenog odgoja, da će njihova primjenjivost biti neovisno evaluirana te da će stručnjaci biti dodatno pripremljeni i educirani za provođenje programa i znati kako na primjeren način djecu informirati o svim zdravstvenim temama, uključujući spolnost, poučiti ih što je odgovorno spolno ponašanje te razgovarati o različitim pitanjima u vezi s time. Također očekujemo uključivanje liječnika u provođenje ovog programa.

Da je priprema i praćenje provođenja programa i izvoditelja vrlo važno pokazuje i slučaj u kojem su roditelji prijavili sumnju na diskriminaciju djeteta u području odgoja i obrazovanja po više diskriminacijskih osnova, a jedna od njih je vjera. Proizišlo je da nisu potvrđene pritužbe roditelja na diskriminaciju, ali je uočen drugi aspekt problema, odnosno sukob koji je među roditeljima i učiteljicom nastao zbog različitih stavova vezanih za provođenje nastave zdravstvenog odgoja. Budući da su dotadašnja saznanja upućivala na sumnju na manipulaciju djetetom u kontekstu različitih svjetonazora odraslih, zabrinuti zbog mogućeg utjecaja takvih odnosa na dijete i moguće povrede njegovih prava, zatražili smo od CZSS-a da stupe u kontakt sa školom i roditeljima, ispituju ugroženost prava djece te im po potrebi pruže odgovarajuću stručnu pomoć. Od škole smo posebno zatražili da nas izvijesti o svim poteškoćama i dilemama vezanim za provođenje nastave zdravstvenog odgoja, o suradnji s roditeljima drugih učenika, o tome kako se škola općenito nosila s izazovima provedbe nastave zdravstvenog odgoja (i prije i nakon izdavanja priručnika za provođenje nastave zdravstvenog odgoja), kao i o suradnji s AZOO-om u vezi s time. Zaprimljene obavijesti ukazuju na dobru suradnju s roditeljima drugih učenika i dobru suradnju s AZOO-om, te da je provedbu dodatno olakšalo izdavanje priručnika.

Tijekom 2013. primili smo oko 160 e-mailova ili pisama od pojedinaca i grupa. Neka od njih odražavaju istinsku zabrinutost roditelja i njihovu zbunjenost, ali i neinformiranost i prihvatanje paušalnih procjena, generalizacija i iracionalnih zaključaka. Nažalost velik ih je broj uvredljivih, agresivnih i neuljudnih, a nekoliko i prijetećih. To nas žalosti jer se upravo oni, koji deklarativno zastupaju i od drugih traže moralnost, poštenje, pristojnost i uvažavanje, u stvarnosti sami tako ne ponašaju. Mnoge su poruke pisane na jedinstvenim obrascima (čini se da su podnositeljima ponuđeni s uputom o tome kome ih slati), kojima roditelji izjavljuju da neće slati djecu na nastavu zdravstvenog odgoja ili zahtijevaju ostavku pravobraniteljice zato što podržava uvođenje zdravstvenog odgoja u škole ili se iznošenjem identičnih stavova uključuju u javnu raspravu.

Obračanja uredu bila su posebno učestala u vrijeme gostovanja Judith Riesman u Hrvatskoj, predavanja Gerta Hekme, objave odluke Ustavnog suda o zdravstvenom odgoju i javne rasprave o programu zdravstvenog odgoja.

Svima koji poznaju naš rad, detaljno prikazan u našim izvješćima, publikacijama, zbornicima i na web stranici, poznato je koliko se ustrajno ovaj Ured bori protiv pedofilije i svih seksualnih delikata na štetu djece, protiv izlaganja djece pornografiji ili prekomjerne seksualizacije medijskog ili javnog prostora. Nažalost, slučajevi s kojima se susrećemo pokazuju da su djeca (do sada, i bez spornog Kurikulumu) izložena seksualnom zlostavljanju i u obitelji, i u školi, i u domu, i u sportskom klubu, i u crkvi.

Desecima podnositelja, uključujući udruge HKK - Hrvatska kršćanska koalicija, HAPOK- Hrvatski pokret za život i obitelj, Vigilare i Hrvatsko katoličko društvo prosvjetnih djelatnika, opširno smo odgovarali i tumačili važnost brige za djecu i njihovo zdravlje, neovisno o svjetonazoru i religijskoj pripadnosti. Informirali smo ih o našim dosadašnjim aktivnostima i aktualnim nastojanjima u vezi s ovim temama, poglavito u području zakonodavnih inicijativa pa ćemo to učiniti i u ovom izvješću.

Jedna od naših važnijih inicijativa, koju je zakonodavac prihvatio, je produljenje rokova zastare za pokretanje kaznenog postupka u slučajevima spolnih delikata na štetu djece, vežući tijek zastare uz punoljetnost djeteta žrtve.

Već više godina se zalažemo za uspostavu baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, a na našu inicijativu zakonski je omogućeno da se podaci o počiniteljima ovih nedjela čuvaju duže razdoblje od uobičajenog te da budu dostupniji većem krugu ovlaštenika u svrhu zaštite djece.

Podizanje zakonske dobne granice s 14 na 15 godina za davanje pristanka na spolni odnos djeteta s odraslom osobom rezultat je naše aktivnosti i istraživanja koje smo proveli među djecom, koja su i sama predložila da ta granica bude i viša, tražeći da ih se tako zaštiti. Prilikom posljednjih izmjena Kaznenog zakona (2012) tražili smo da se dob u kojoj dijete može dati pristanak na spolni odnos povisi na 16 godina. Predložili smo i da se produži trajanje zaštitnog nadzora nad počiniteljima po punom izvršenju kazne zatvora, zatim da se omogući da se takav nadzor može provoditi i nad počiniteljima kojima je izrečena kazna zatvora u trajanju kraćem od dvije godine te da kazneni progon počinitelja spolnih delikata na štetu djeteta nikad ne zastarijeva.

Zalagali smo se za to da se u zakonskom tekstu kaznena odgovornost za neprijavlivanje počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta zadrži i za one osobe koje su s počiniteljem u posebnoj relaciji, poput ispovjednika i odvjetnika. Štoviše, predložili smo da se kaznena odgovornost za neprijavlivanje kaznenog djela nad djetetom, neovisno o težini djela, mora proširiti i na sve građane.

Podnijeli smo i nekoliko kaznenih prijava protiv nakladnika koji su tiskali oglase ili fotografije pornografskog sadržaja te smo se u niz navrata obraćali tijelima odgovornim za sankcioniranje objavljivanja takvih sadržaja.

Predlagali smo i uvođenje provjerenih i evaluiranih preventivnih i zaštitnih programa u cjelokupni odgojno-obrazovni sustav poput CAP (*Child Assault Prevention*) programa Udruge roditelja Korak po korak, kojim je tijekom 10 godina obuhvaćeno više od 50.000 djece, 35.000 roditelja i 13.000 odgojno-obrazovnih djelatnika. Ovaj program, među ostalim, sadrži dio koji se odnosi na samozaštitne vještine u odnosu na spolno zlostavljanje od nepoznatih, ali i poznatih osoba, kao i na neprimjerene dodire. Vrsta preventivnih aktivnosti je i zdravstveni odgoj koji uključuje modul o spolnosti, kroz koji djecu treba osposobiti da prepoznaju potencijalnog počinitelja seksualnog nasilja i zlostavljanja, da znaju kako ga izbjeći i tko im u tome može pomoći. Posebice je važno osposobiti djecu da prepoznaju opasnost kad ona dolazi od onih od kojih dijete inače ne očekuje zlo i koji su ga dužni odgajati i skrbiti za njega, bez obzira na koje bliske osobe ili institucije se to odnosi. Kombinaciju kvalitetnih propisa koji štite djecu i preventivnih aktivnosti, koje uključuju i osnaživanje djece, smatramo djelotvornom zaštitom od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece.

Osim ovih općih inicijativa usmjerenih na bolju zakonsku uređenost u području sustavne zaštite sve djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, ističemo da u pojedinačnim slučajevima, na temelju konkretnih saznanja, državnom odvjetništvu podnosimo kaznene prijave zbog sumnje na pedofiliju i druge seksualne delikte na štetu djece.

Osim stajališta o zdravstvenom, odnosno spolnom odgoju, u više navrata smo iskazali i naše neslaganje s tonom rasprave koja se vodila te smo uputili neke konkretne preporuke MZOS-u i AZOO-u, što je također dostupno na našoj web stranici. Predstavnica Ureda pravobraniteljice sudjelovala je u raspravama te izlagala na okruglom stolu „Zašto je važno učiti o seksualnosti: Perspektiva psihologa“ na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je prezentirala stajališta pravobraniteljice.

I dalje smatramo da ovaj osnovni program od nekoliko sati godišnje doista ne treba biti svjetonazorski obojen već treba pojačati spremnost djece da prihvate mogućnost i potrebu rasprave o stvarima o kojima najčešće ne čuju u obiteljskome domu te su prepuštena medijima koji su često problematični i štetni izvori informacija. Držimo da svaki odgojno-obrazovni predmet, osim što mora biti u skladu sa znanstvenim činjenicama, mora promicati opće vrijednosti kao što su: sloboda, jednakost, ravnopravnost, tolerancija, prosocijalnost, suosjećanje, poštenje, mirotvorstvo, pravda, ljudska prava, dostojanstvo, demokracija, mir i neprihvatanje nasilja, solidarnost, odgovornost.

Ono što ovaj Ured želi, a uvjereni smo da isto žele i svi odgovorni roditelji jest: spriječiti prerano stupanje djece i mladih u spolne odnose, naučiti djecu gdje su izvori rizika, koje su posljedice rizičnog ponašanja, kako se štititi, tko im može biti pomoć i podrška u tome. Pritom su zadaće i upozoriti djecu da su mediji i vršnjaci nesiguran izvor znanja i da treba kritički promišljati o njihovim stavovima; da je opasno, ponekad i kažnjivo izrađivati pornografski sadržaj te takve vlastite ili tuđe fotografije dijeliti putem interneta ili slati mobitelom; da je pornografija štetna za djecu i da služi ostvarivanju zarade; da posve iskrivljuje sliku ljudskih odnosa i ljudske seksualnosti koja, osim tjelesnoga, ima i svoj osjećajni, zdravstveni, socijalni, psihološki i duhovni aspekt; naučiti kako reći ne i kako se oduprijeti pritisku vršnjaka; da ih nitko ne smije dirati na bilo koji način koji im stvara nelagodu i tjeskobu niti tražiti da o tome šute kao o „našoj tajni“; da nitko tko je drukčiji ili drukčije spolne orijentacije ne smije biti izrugivan ili napadan itd. Naravno, uz to su nediskriminacija i neprihvatljivost homofobije jedan od kriterija prihvatljivosti programa.

4.6 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

Prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012. godinu Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav, u zatvorskom je sustavu te godine bilo ukupno 2213 zatvorenika roditelja, koji su tijekom godine primili 9168 posjeta svoje djece.

U 2013. zaprimili smo 38 pojedinačnih prijava kršenja prava djeteta čiji je roditelj u zatvoru te smo postupali u 36 općih inicijativa. Osim putem prijava, prijavitelji su nam se obraćali i telefonski tražeći savjet. Obišli smo pet penalnih ustanova - Zatvor u Zagrebu, Kaznionicu u Požegi - Odjel za žene i Odjel maloljetničkog zatvora, Odgojni zavod u Požegi te Zatvor u Požegi, o čemu više govorimo u poglavlju o obilascima. Kao aktivni član organizacije COPE (*Children of prisoners Europe* - bivši EUROCHIPS) nastavili smo suradnju s međunarodnim organizacijama.

Pojedinačne prijave - Najčešće su nam se obraćali roditelji djece, oni u zatvoru, ali i oni na slobodi. Dio prijava odnosio se na teškoće u obitelji te tugu djeteta za odsutnim roditeljem. Prijave su se odnosile i na reduciranost kontakta s djetetom zbog udaljenosti penalne ustanove od doma djeteta. Upućivali smo preporuke Upravi za zatvorski sustav, uvažavajući njihovu stručnu procjenu, da se pri likom odabira penalne ustanove za zatvorenika vodi računa i o mogućnostima održavanja kontakta s djetecom.

Obraćali su nam se i zatvorenici zbog toga što im drugi roditelj, s kojim su u sukobu, ne dovodi dijete u posjet ili im onemogućuje kontakt s djetetom, izražavajući pritom i sumnju u kvalitetu njegove skrbi i odgoja. Teškoće u ostvarivanju kontakta postoje i kad je dijete smješteno kod udomitelja ili u domu socijalne skrbi čiji djelatnici nisu u mogućnosti dijete dovoditi redovito u posjet. U takvim slučajevima obraćali smo se nadležnom CZSS-u s preporukom za stvaranje preduvjeta za omogućavanje kontakta, ukoliko to nije u suprotnosti s interesom djeteta.

Prijave su se odnosile i na rjeđe i kraće posjete djece roditeljima u istražnom zatvoru koje se odvijaju preko staklene barijere. Upravi za zatvorski sustav (UZS) smo i ove godine preporučili da se posjeti roditeljima odvijaju u jednakim uvjetima za svu djecu, bez obzira na zakonsku osnovu lišenja slobode roditelja.

Ponovno smo zaprimali prijave zbog uvjeta u kojima djeca čekaju na posjete, izložena nepovoljnim vremenskim prilikama. Ranije smo već upozoravali na potrebu da djeca čekaju u zatvorenom prostoru te smo ponovo uputili takvu preporuku. Dobili smo odgovor da su čekanja ponekad neizbježna, zbog velikog broja posjetitelja, no da se djeca u većini slučajeva uvode preko reda. Rečeno je da su zbog velike gužve, u pojedinim kaznenim ustanovama određeni posebni dani u tjednu samo za posjete djece.

Zaprimili smo i prijave o obavljanju temeljitih pretraga djece od strane službenika pravosudne policije koje su, kako god se pažljivo i osjetljivo obavljale, neugodne i stresne za dijete. Nerijetko djeca s doživljenim iskustvom temeljite pretrage odbijaju dalje posjećivati roditelja u zatvoru. Zato smo UZS-u ponovili preporuku da se djeca ne pretražuju na ovaj način, a da se rizik od unošenja nedozvoljenih stvari smanji temeljitom pretragom zatvorenika prilikom povratka u sobu. Odgovoreno je da se pretrage djece provode samo vizualno, a one temeljite, koje uključuju i skidanje odjeće, provode se samo u iznimnim slučajevima i po propisima, uz uvažavanje dostojanstva djeteta.

Posebno osjetljive situacije odnose se na upućivanje roditelja na izdržavanje kazne zatvora zbog neplaćanja uzdržavanja, što može biti iznimno stresno za dijete. Kod djeteta to može proizvesti osjećaj krivnje, koji nerijetko izazovu ili potenciraju roditelj u zatvoru i članovi njegove obitelji. Kaznenom postupku najčešće prethode parnični i ovršni postupak tijekom kojih se konflikt razvedenih roditelja produbljuje na štetu djeteta.

Ove godine zaprimili smo i dvije prijave koje govore o ugroženoj sigurnosti djece čiji su očevi na izdržavanju zatvorske kazne. Osobe koje su na neki način bile povezane sa zatvorenikom tijekom izvršenja kaznenog djela, uznemiravale su ili prijetile članovima obitelji. O ovim prijavama izvješćivali smo policiju tražeći žurno poduzimanje mjera za zaštitu djetetove sigurnosti.

Značajan broj obraćanja roditelja lišenih slobode i njihovih bračnih ili izvanbračnih partnera i ove godine se odnosio na molbe za „uključivanje“ Ureda pravobraniteljice kako bi im se izrekle blaže ili uvjetne sankcije ili preinaka kazne u rad za opće dobro. Molbe su se odnosile i na postupke odgode upućivanja na izvršenje kazne, prekid kazne, pomilovanje, uvjetni otpust, stjecanje izvanzatvorskih pogodnosti. U takvim slučajevima prijavitelje izvješćujemo da pravobraniteljica ne može utjecati na odluke pravosudnih tijela. Roditelje upozoravamo da, iako važno, roditeljstvo na koje se pozivaju nije najvažniji kriterij prilikom procjenjivanja i donošenja odluka pravosudnih tijela. Upozoravamo ih i na važnost održavanja kontinuiranog i kvalitetnog odnosa s djetetom u skladu s mogućnostima, unatoč boravku u zatvoru.

Opće inicijative - Osim preporuka temeljenih na pojedinačnim prijavama, UZS-u smo uputili više preporuka za unapređivanje zaštite djece čiji su roditelji lišeni slobode, na temelju uočenog stanja i naših inicijativa. Tako smo Kaznionici u Požegi - odjelu za žene uputili preporuku za osiguranjem i opremanjem zasebnog prostora za posjete djece, u dijelu u koji su preseljene zatvorenice koje izdržavaju kaznu zatvora u otvorenim uvjetima. Preporučili smo i organiziranje zajedničkih aktivnosti djece i roditelja te uključivanje samih zatvorenica u kreiranje aktivnosti i opremanje prostora.

Uputili smo i preporuku MSPM-u i UZS-u za održanjem programa jačanja roditeljskih kompetencija pod nazivom *Odgovorno roditeljstvo*, koji se u kaznenim ustanovama provodio u suradnji ovih dvaju sustava i pokazao dobre rezultate. MSPM je izvijestio da, zbog promjene djelokruga rada obiteljskih centara, njihovi djelatnici više neće moći sudjelovati u izvedbi programa te da će podršku ovoj djeci pružiti u okviru svojih ovlasti i poslova. Prepoznavši vrijednost i korisnost ovog programa UZS je kreirao vlastiti program pod nazivom *Zatvorenik kao roditelj*, koji će provoditi djelatnici tretmana u svim kaznenim ustanovama. Time je ovaj vrijedni program ipak opstao. MSPM-u smo uputili preporuku o potrebi kreiranja ciljanih programa za rad s djecom zatvorenika i povezivanja s civilnim sektorom u ovim aktivnostima. Odgovoreno nam je da su posebni oblici podrške ovoj djeci predviđeni novim propisima.

Na preporuku COPE (*Children of prisoners Europe*, bivši EUROCHIPS), europske mreže institucija i organizacija koje se bave zaštitom djece zatvorenika, čiji je pravobraniteljica član od 2012., svake godine prvi tjedan u lipnju obilježava se kao *Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru*. I ove godine UZS-u i MSPM-u preporučili smo obilježavanje tjedna organiziranjem aktivnosti s djecom i njihovim obiteljima. USZ nas je izvijestio da je većina kaznenih ustanova u tom tjednu organizirala nove takve aktivnosti ili povećala opseg postojećih. Nekoliko obiteljskih centara izvijestilo nas je o svojim aktivnostima.

Unatoč siromašnom uređenju prostora za posjete u pojedinim kaznenim ustanovama, uočava se trud djelatnika u njihovom održavanju i želja da se prostori unaprijede. Pozdravljamo i vrijednu donaciju UNICEF-a, koji je zatvorskome sustavu darovao namještaj, igračke i didaktički materijal za opremanje prostora za posjete. Donacija je distribuirana po svim kaznenim ustanovama te je o tome obaviještena i javnost putem zajedničkih poruka predstavnika UNICEF-a, Ministarstva pravosuđa, Zatvora u Zagrebu i pravobraniteljice za djecu.

U *Izvješću UZS-a o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2012.*, posebna poglavlja govore o zatvorenicima roditeljima te suradnji s pravobraniteljicom u zaštiti prava i interesa njihove djece. Iz ovakvog pristupa te svih oblika suradnje Ureda s UZS-om vidljiv je značajan napredak sustava u osvješćivanju potreba ove djece. Napredak uočavamo kroz opremanje posebnih prostora za posjete djece u svim kaznenim ustanovama, budući da te prostore obilazimo tijekom posjeta kaznenim ustanovama. Povećana je i senzibiliziranost djelatnika u kontaktima s djecom, kao i fleksibilnost u količini i načinu odvijanja posjeta. Temeljite pretrage djece prilikom ulaska u kaznenu ustanovu smanjene su na minimum. Pozdravljamo i sve zajedničke aktivnosti roditelja i djece koje pojedine kaznene ustanove organiziraju tijekom posjeta djece. Posebno je važan korak implementacija programa *Zatvorenik kao roditelj*, koji će postati trajni program za zatvorenike roditelje. Iako možemo biti zadovoljni postignutim promjenama, nužno je daljnje kontinuirano unapređivanje brige za ovu djecu. Pri tome je važno da i ostali sustavi prepoznaju posebnu ranjivost ove djece te za njih kreiraju i provode posebne i ciljane oblike pomoći i podrške.

Međunarodna suradnja - U 2013. godini Ured je kao punopravni član nastavio intenzivnu suradnju s mrežom organizacija **Children of Prisoners Europe** (COPE, bivši EUROCHIPS) i njezinim pojedinim članovima uključujući i izvješćivanje o svim našim aktivnostima vezanim uz djecu čiji su roditelji u zatvoru.

EUROCHIPS je pomoću sredstava EU započeo „rebrandiranje“ organizacije, što je uključivalo promjenu imena EUROCHIPS u *Children of Prisoners Europe* (neformalno COPE) i vizualnog identiteta mreže, web stranice, izradu letaka, organizacijske i statutarne promjene. U promjenu smo bili uključeni i mi, dajući prijedloge, sudjelujući u raspravi te glasovanjem elektroničkim putem o novom imenu mreže. Pri tome su vrijednosti mreže, misija i vizija ostali nepromijenjeni.

Mreža je, financirana novcem EU, odlučila izdati i dopunjeno i promijenjeno izdanje publikacije iz 2006. *„Children of Imprisoned Parents: European Perspectives on Good Practice“*. U tu svrhu smo putem skype intervjua dali detaljne informacije o situaciji u Hrvatskoj. Govorili smo o zakonskom okviru zaštite ove djece, treningu zatvorskoga osoblja, programima te praksi u našim zatvorima. Informacije su grupirane u četiri područja: pristup djeci zatvorenika i njihovim potrebama i pravima; pro-

blemi unutar pravosuđa; odnos državnih tijela, škole i civilnog društva; djeca koja žive s majkama u zatvoru.

Sudjelovali smo na konferenciji i općoj skupštini EUROCHIPS mreže u travnju u Parizu. Na skupštini smo održali pozvano izlaganje „*Reflection on the COPING conference from the conference chair*” o doživljaju i zaključcima konferencije s kraja 2012., na kojoj su predstavljeni rezultati COPING projekta.

I unutar Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) smo, kroz kontakte s članicama, promovirali prava ove skupine djece te smo odgovorili na upit ombudsmana Moldavije o funkcioniranju zatvorskog i drugih sustava u zaštiti prava i interesa djece osoba lišenih slobode.

Druge aktivnosti - Nakon što su krajem 2012. **Pan-europske preporuke**, proizišle iz COPING EU projekta i istraživanja „*Children of Prisoners, Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health*”, objavljene na međunarodnoj konferenciji „Suočavanje sa situacijom kada je roditelj u zatvoru: polazište za reformu politika”, dostavili smo ih: Koordinaciji udruga za djecu, nadležnim ministarstvima, Upravi za zatvorski sustav, Državnom odvjetništvu, Pravosudnoj akademiji i Hrvatskoj odvjetničkoj komori, a o njima smo obavijestili i ENOC. Preporučili smo im da ove preporuke analiziraju i prihvate u onom dijelu koji se odnosi na njihovo područje nadležnosti (više u poglavlju *Upozorenja, prijedlozi i preporuke*).

U svibnju smo, neposredno prije Europskog tjedna djece čiji su roditelji u zatvoru, potpisali i pozvali putem naše web stranice na potpisivanje online multijezične peticije za zastupnicu Europskog parlamenta Jean Lambert, u ime djece koja imaju roditelja u zatvoru. Citirajući rezultate COPING istraživanja zastupnicu se peticijom moli da potakne države članke da olakšaju roditeljima u zatvoru i njihovoj djeci da ostanu u kontaktu, kreiranjem okruženja za susrete koje je prilagođeno djetetu i aktivnostima koje promoviraju kvalitetan kontakt te njegovanjem stavova koji podržavaju takav kontakt. Ovakva peticija prvi je put upućena 2011. članovima Europskog Parlamenta, zatim 2012. izravno Roberti Angelilli, zastupnici i predsjednici alijanse za djecu EU parlamenta, te 2013. zastupnici Lambert.

Održali smo **izlaganje** „Potrebe i prava djece čiji su roditelji u zatvoru, Hrvatska i europska iskustva” na okruglom stolu „Zatvorenik kao roditelj - psihološka perspektiva” u organizaciji Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav i Hrvatskog psihološkog društva. O psihološkim i drugim aspektima pristupa, podrške i prepoznavanja potreba djece čiji su roditelji u zatvoru zamjenica pravobraniteljice je govorila i studentima Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Naš zbornik „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru”, objavljen 2009. godine, objavili smo u 2013. u prijevodu na engleski jezik i uz aktualizirane podatke, kao elektroničku publikaciju pod naslovom „The Rights of Children of Incarcerated Parents”.

U biltenu Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu *Pro Bono*, br. 3, studeni 2013. u rubrici *Gorući problemi* objavljen je članak „Pravo zatvorenika na susrete s djecom” Ane Koceić o više aspekata zaštite, uključujući i rad pravobraniteljice usmjeren ovoj djeci.

U časopisu *Socijalna politika i socijalni rad*, Vol.1, No.1, lipanj 2013. tiskan je pregledni rad Lorene Brkić „Djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazne zatvora”, u čijoj smo pripremi sudjelovali. Članak je objavljen i na portalu znanstvenih časopisa RH Hrčak.

Na poziv roditeljske udruge RODA suradnici smo, uz UZS Ministarstva pravosuđa na potprojektu EU projekta (aplikacija prihvaćena u prosincu 2013) Podrška programima organizacija civilnog društva u području zagovaranja i motivacije za društveno isključene skupine, čiji je nositelj Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva. Potprojekt se odnosi na jačanje roditeljskih kompetencija zatvorenica i jačanje njihove konkurentnosti na tržištu rada po izlasku iz kaznionice. Nositelj je Roditeljska udruga Roda, koja se za to odlučila potaknuta izvješćima Ureda, zbornikom „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru” te smjernicama i preporukama COPING projekta.

Partneri u projektu su Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Požega i Pakračka udruga Delfin.

Nastavila se i suradnja s **medijima** koji su doprinosili osvještavanju važnosti brige za ovu ranjivu skupinu. U povodu Europskog tjedna djece čiji su roditelji u zatvoru pravobraniteljica je, u lipnju, na HTV-u pozvala na promišljanje i zaštitu ove skupine djece i na potpisivanje peticije za Europski parlament. Također smo u emisiji City Radija Velika Gorica *Za djecu i odrasle, dajte se na znanje!* govorili o zaštiti prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru.

Prijedlozi za
izgradnju
cjelovitog
sustava
zaštite
prava djece

Uoči Međunarodnog dana djeteta u studenome je na HRT-u emitirana vanjskopolitička emisija *Paralele* s naslovom „Djeca iz sjene“, koja je na poticaj pravobraniteljice obradila temu o djeci čiji su roditelji u zatvoru, uspoređujući pristupe i prakse u Italiji, Švicarskoj i Rumunjskoj. Zamjenica pravobraniteljice je iznijela kako je to u Hrvatskoj.

Na sam Međunarodni dan djeteta 20. studenoga objavljen je članak u *Glasi Slavonije* „Ranjiva skupina kojoj rijetki žele pomoći. Zovu ih ‘djeca lopova’ jer su im otac ili majka zatvorenici“ u čijoj pripremi je sudjelovala i predstavnica Ureda.

Povodom donacije UNICEF-a, kojom se u svim zatvorima opremaju prostori za posjete djece igračkama i didaktičkim materijalom, u prosincu su pravobraniteljica i zamjenica govorile o potrebama i pravima djece zatvorenika u emisiji *Govornica*, na HTV4 i u emisiji *Zoom Zagreb* na Z1 TV.

Posebno vrijednom smatramo svojevrsnu suradnju sa zatvorenicama Kaznionice u Požegi, koje su nas zamolile za sudjelovanje u njihovom glasilu *Labirint*. Odgovorili smo na njihove upite o komunikaciji s djecom u situaciji odlaska roditelja u zatvor, obiteljskopravnoj zaštiti i brojnim drugim temama koje muče žene na izdržavanju zatvorske kazne.

4.7 PRAVOSUDE PRILAGOĐENO DJECI

U cilju unapređivanje standarda zaštite djece u okviru pravosudnog postupka Ured pravobraniteljice za djecu godinama upozorava na kadrovske, prostorne i organizacijske probleme koji postoje u pravosudnom sustavu. Zalažemo se za osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova, licenciranje odvjetnika koji zastupaju djecu, osnivanje posebnih stručnih službi pri sudovima koji donose odluke o obiteljskopravnoj zaštiti, potrebnu stručnu ekipiranost CZSS-a te sustavnu edukaciju stručnjaka koji sudjeluju u pravosudnom postupku. Ukazujemo na potrebu osnivanja servisa za podršku i pomoć djeci žrtvama i svjedocima na lokalnoj razini te prilagođavanje sudskih prostora i uvjeta za sudjelovanje djece.

Sudjelovali smo u edukaciji stručnjaka o pravima djece i međunarodnim standardima njihove zaštite na Policijskoj akademiji i u Hrvatskoj odvjetničkoj komori. U suradnji s UNICEF-om, Udrugom sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba potaknuli smo organiziranje edukativnih radionica za suce, državne odvjetnike te druge stručne djelatnike u pravosudnom postupku, koje su započele u 2014. godini. Uz kvalitetne edukacije stručnjaka i osiguranje potrebne opreme na sudovima za provođenje forenzičnog intervjua s djecom žrtvama i svjedocima u pravosudnom postupku, planirano je i donošenje smjernica (protokola) o postupanju s djecom u pravosudnom postupku.

U 2012. godini Ured je objavio zbornike radova „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ i „Dijete u pravosudnom postupku: Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava“, a u 2013. smo organizirali stručne skupove u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, na kojima smo predstavili publikacije te, u suradnji s autorima, još jednom okupljenim stručnjacima ukazali na preporuke i zaključke proizašle iz prethodnih stručnih rasprava o ovoj tematici.

Na traženje međunarodnih institucija podnosimo izvješća o položaju djece u pravosudnom postupku. Sudjelovali smo u projektu Europske komisije EUROLAX, o dječjem sudjelovanju u kaznenim, građan-

skim, prekršajnim i upravnim postupcima. Također smo sudjelovali u izradi Izvješća o stanju temeljnih ljudskih prava u EU za 2013. godinu, koje provodi Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA). Članovi smo fokus grupe za provođenje projekta „*Making the EU Charter of Fundamental Rights a Living Instrument*“, koji provodi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, a čiji cilj je pridonijeti vidljivosti Povelje o temeljnim ljudskim pravima na nacionalnoj razini, radi jačanje njezine primjene.

Sudjelovali smo i u radu regionalne ministarske konferencije zemalja Europe i Središnje Azije o pravdi za djecu, koja je održana u lipnju 2013. u Bruxellesu, radi razmjene iskustva pojedinih zemalja u organiziranju pravosuđa za djecu. Tom se prilikom raspravljalo o izvješću „Pravosuđe prilagođeno djeci u CEE/CIS regiji: Napredak, izazovi, prepreke i mogućnosti“. U okviru konferencije ukazano je kako je uočen napredak jer je manje djece u kaznionicama, no da i dalje postoje brojni problemi, poput zlostavljanja djece u institucijama, i njihovog zatvaranja u samicu.

Prilagođavanje pravosuđa i pravosudnih postupaka djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, od uhićenja roditelja do otpusta iz zatvora, preko istrage, sudskog procesa, izricanja kazne i izdržavanja kazne, jedna je od temeljnih paneuropskih preporuka proizišlih iz velikog istraživanja o djeci čiji su roditelji u zatvoru (COPING projekt, 2012.). I pravobraniteljica, kao članica organizacije *Children of Prisoners Europe* (COPE, bivši EUROCHIPS), kontinuirano upozorava na važnost „child friendly“ pravosudnog sustava, među ostalim i za djecu roditelja lišenih slobode.

Tijekom 2013. Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u izradi Izmjena i dopuna Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima za mladež i Prekršajnog zakona te uputio brojne prijedloge, pozivajući se na Smjernice Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Neki od prijedloga pravobraniteljice za djecu usmjereni na poboljšanje položaja djeteta u pravosudnom postupku ugrađeni su u propise.

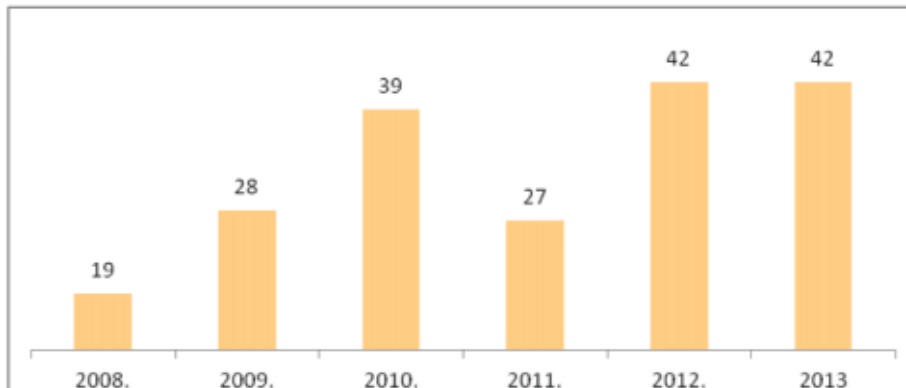
U postupku izmjena Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež prihvaćeni su neki prijedlozi pravobraniteljice za djecu pa je tako propisana zabrana suočavanja djeteta s okrivljenikom, određeno je da se pozivi za dijete dostavljaju preko roditelja, kao i da se na dijete svjedoka ne primjenjuju odredbe o prisilnom dovođenju i kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja te odredbe o posljedica neopravdanog izostanka. Uvedena je i obveza suda o obavještanju CZSS-a o postupku, kako bi se djetetu, ako to okolnosti slučaja zahtijevaju, imenovao posebni skrbnik koji bi umjesto roditelja zastupao interese djeteta u postupku, a sud je obavezan dostaviti CZSS-ima rješenja o izrečenim mjerama opreza kod kaznenog djela na štetu djeteta, kako bi se mogle poduzeti i druge mjere za zaštitu djeteta, sukladno Obiteljskom zakonu. Prihvaćen je i prijedlog pravobraniteljice da opunomoćenik djeteta oštećenika ne može biti odvjetnički vježbenik, već samo odvjetnik.

Dostavili smo i naše mišljenje, u pogledu izmjena Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, kako bi se djeci, odnosno njihovim zastupnicima, omogućila besplatna pravna pomoć pri podnošenju pritužbi posebnom Odboru za prava djeteta UN-a, ukoliko nacionalni sustavi nisu omogućili odgovarajuću zaštitu njihovih prava, a u skladu s odredbama 3. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*) i Poslovnika Odbora za prava djeteta UN-a.

4.8 ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2013. godini zaprimio 42 pisane pritužbe i upite vezane za prava djece koja se bave sportom, jednako kao i u prethodnoj godini. Roditelji te sportski i obrazovni djelatnici, koji nam se najčešće obraćaju, sve više prepoznaju Ured kao mjesto na kojem mogu potražiti informaciju ili stav koji se odnosi na ovo područje zaštite dječjih prava. Ovako veliki broj obraćanja posljednjih nekoliko godina može značiti i to da se područje slobodnog vremena i slobodnih aktivnosti sve više prepoznaje kao važan segment u životima djece, odnosno da prijavitelji prepoznaju sportske aktivnosti kao područje u kojem djeca također mogu doživjeti i doživljavaju povrede svojih prava.

Broj predmeta obuhvaća pojedinačne prijave povreda prava djece koja se bave sportom te opće aktivnosti i inicijative pravobraniteljice. Pritužbe se odnose na hrvanje, nogomet, košarku, karate, klizanje, rukomet, plivanje, boks, sinkronizirano plivanje, tenis, hokej, ples te na univerzalnu sportsku školu.

Pojedinačni predmeti vezani uz sport 2008. - 2013.

I dalje uočavamo nedoumice, nedorečenosti i pravne praznine koje rezultiraju kršenjem prava djece u sportu. Početkom 2013. imenovani su i započeli s radom sportski inspektori, sukladno odredbama Zakona o sportskoj inspekciji (2012.), što je važan korak u otkrivanju, a dijelom i prevenciji mogućih nepravilnosti u sportu pa tako i onih vezanih uz povrede dječjih prava. O problemima koji i dalje postoje ponovno smo u ožujku 2013. upozorili MZOS te ponudili niz prijedloga za njihovo rješavanje. Uputili smo preporuke koje se odnose na tri cjeline: licenciranje trenera i voditelja sportskih i drugih aktivnosti djece, prelasku djece iz jednog kluba u drugi te zaštitu prava djece na zdravlje i sigurnost.

Licenciranje trenera i voditelja sportskih i drugih aktivnosti djece - Nerijetko zaprimamo prijave o neprimjerenim, agresivnim i zlostavljajućim postupanjima trenera i drugih sportskih djelatnika prema djeci. One aktualiziraju potrebu uvođenja licenci za trenere i osobe koje rade s djecom. Ovakvo licenciranje spriječilo bi da u kontakt s djecom u klubu dođu osobe koje nisu educirane za rad s djecom, kao i one koje su već izražavale neprimjena ili kažnjiva ponašanja. Roditelji su i prošle godine prijavljivali verbalno i psihičko maltretiranje djece u sportu kroz vrijeđanje, omalovažavanje i psovke upućene djeci od strane sportskih djelatnika. Razlog obraćanja često su i neprimjerene metode treniranja i neprepoznavanje potreba djeteta koje trenira, a u jednom slučaju i neodgovarajuća reakcija vodstva kluba i trenera na slučaj vršnjačkog nasilja koji se dogodio za vrijeme sportskog turnira. Saznajemo i za slučaj u kojem je trener zbog krivo izvedene vježbe kaznio dijete tako da ga je na dva sata ostavio samog u šumi, u hladnom kombiju kluba. Slučaj je završio tako da je klub opomenuo trenera odlukom stegovnog tijela, no izražavajući istodobno revolt našim obraćanjem i pritužbama roditelja, iznoseći svoje uspjehe i braneći trenera, a etiketirajući dijete kao „problematično“ u ponašanju. Izostala je reakcija kojom bi klub na jasan i odlučan način dao do znanja da je takvo postupanje trenera bilo štetno i nepedagoško. Sportska inspekcija utvrdila je niz nepravilnosti u radu kluba, među ostalim i to da trener nema stručne kvalifikacije niti ugovorno reguliran odnos te je udruzi zabranjeno povjeriti mu obavljanje stručnih poslova.

O situacijama koje su ukazivale na zlostavljajuće postupke trenera, primjerice, u slučaju prijave da trener provodi „neviđenu torturu djece, vrijeđa ih, omalovažava i maltretira te ih naziva budalama, nesposobnjakovićima, psuje, povlači za kosu i uši“, obavještavali smo MUP. U takvim slučajevima obavještavamo i sportsku inspekciju od koje tražimo da ispita ispunjava li dotični trener uvjete za rad s djecom sukladno Zakonu o sportu i važećim podzakonskim aktima. Uvođenje licenciranja trenera zasigurno bi utjecalo na sprečavanje i drugih neprimjerenih postupanja trenera na koje nam roditelji ponekad ukazuju.

U 2013. godini zaprimili smo pritužbu o postupanju trenerice koja je za vrijeme turnira ispijala alkohol te smo u rješavanje tog slučaja uključili sportsku inspekciju. Nadalje, obratila nam se majka koja se pritužila na komunikaciju trenerice s djecom putem Facebooka, čime su djeci bile dostupne informacije koje trenerica objavljuje na svom privatnom Facebook profilu, koje nisu uvijek bile primjerene djeci. Druga majka pritužila se da trenerica nastup djece uvjetuje uplatom članarine na način da takve poru-

ke upućuje devetogodišnjoj djeci, što smatramo neprimjerenim. Neke prijave ukazuju na sukob ili nesuglasje odraslih, najčešće roditelja s rukovodstvom kluba ili saveza. Često takav konflikt rezultira povredama dječjih prava unutar kluba, izricanjem stegovnih mjera djetetu ili daljnjim šikaniranjem.

Također, često nam se roditelji obraćaju problematizirajući dnevni raspored i trajanje treniranja djece, naročito u vrijeme natjecanja ili priprema za natjecanja, kada neka djeca treniraju svakodnevno, nekad i po dva puta. Iz njihovih predstavi saznajemo da je kroz redovitu prisutnost na treninzima djeci ponekad nametnuta i selekcija radi sudjelovanja na natjecanjima. U svim ovim situacijama licenciranje trenera i sportskih djelatnika koji planiraju i provode sportske aktivnosti djece spriječilo bi da s djecom rade osobe koje nemaju nikakvih posebnih predznanja ili kompetencija za rad s djecom te osiguralo poizivanje standarda u razini zaštite dječjih prava, odnosno utjecalo na manji broj povreda tih prava.

Slažemo se sa stavom MZOS-a da je ustrojavanjem i provedbom inspeksijskog nadzora povećana kontrola potrebne obrazovne kvalifikacije osoba koje trenutno provode trenažne procese u sportskim klubovima. Međutim, tek uvođenjem sustava licenci ostvarila bi se cjelovita zaštita dječjih prava vezanih uz rad sportskih djelatnika s djecom.

I u protekloj godini zaprimili smo prijavu seksualnog zlostavljanja djece u sportskom klubu. Obavijest smo zaprimili od škole, a sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Unatoč tome što je bila podignuta optužnica protiv počinitelja te je krajem godine on nepravomoćno osuđen na zatvorsku kaznu zbog silovanja dviju djevojčica, saznajemo da je kroz cijeli taj period nastavio obnašati iste funkcije u klubu. Po zaprimanju takvih informacija zatražili smo izvješće sportske inspekcije. Preporukom iz ožujka 2013. podsjetili smo MZOS na dužnost osiguravanja prihvatljivog standarda zaštite djece, sukladno odredbama *Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, čijim smo se prihvaćanjem obvezali usvojiti potrebne zakonodavne ili druge mjere za poticanje svijesti o zaštiti i pravima djece među osobama koje su u redovitom kontaktu s djecom u sektorima obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, pravosuđa i policije te na područjima vezanim uz sport, kulturu i slobodne aktivnosti.

Ponovili smo inicijativu za dopunom Zakona o sportu te naše konkretne preporuke upućene s tim u vezi 2012. godine. One su se odnosile na potrebu da se Zakonom jasno definira kako, uz pravomoćnu osudu za pojedine kategorije kaznenih djela, smetnju za obavljanje poslova u sportskoj djelatnosti predstavlja i izricanje sigurnosnih mjera, kao što su zabrana obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti ili zabrana približavanja. Također smo naglasili da je važno da razdoblje zabrane obavljanja sportske djelatnosti bude vezano uz rokove rehabilitacije, na način da se onemogući obavljanje stručnih poslova u sportu do nastupa rehabilitacije po odredbama posebnog zakona kojim se rehabilitacija regulira. Iako je, nakon našeg obraćanja MZOS-u tijekom 2012. zakonska odredba, kojom su propisane pravne posljedice pravomoćne osude i kaznenog postupka, izmijenjena, one nisu slijedile naše ranije preporuke. Izmjenama se čak dodatno otvorio prostor i mogućnost da kažnjavane osobe (ili one protiv kojih se vode kazneni i prekršajni postupci radi kažnjivih radnji koje su počinjene na štetu djece) i dalje rade s djecom. Po izmjeni spornog članka, o tome smo upoznali MZOS uz konkretne prijedloge i preporuku. U odgovoru na preporuku MZOS nas je, u vezi s licenciranjem trenera i voditelja sportskih aktivnosti djece izvijestio o radu na izmjenama zakonskih odredbi, odnosno o namjeri modificiranja postojećeg zakonskog rješenja, namjeri donošenja pravilnika koji bi bio podloga i osnova za obvezne propise o licenciranju nacionalnih sportskih saveza, kao i namjeri izrade sveobuhvatnog programa osposobljavanja za stručne poslove u sportu.

Prelasci djece iz jednog kluba u drugi - U nedostatku zakonskih odredbi, problematiku vezanu za prelasci sportaša iz jednog kluba u drugi reguliraju nacionalni sportski savezi, kao udruge, samostalno, svojim internim aktima, odnosno registracijskim pravilnicima. Unatoč preporuci koju smo u veljači 2010. uputili HOO-u, kao krovnoj sportskoj udruzi, s ciljem usuglašavanja kriterija kod svih sportova te stavljanja spornih odredbi registracijskih pravilnika izvan snage, konkretni pomoci nisu se dogodili. Da je ova problematika još aktualna ukazuje niz primjedbi i pritužbi koje smo u vezi s ishodom ispisnica zaprimili tijekom 2013. Problem predstavlja to što registracijski pravilnici niza nacionalnih sportskih saveza (primjerice, karate, taekwondo, košarka, hrvanje) propisuju potraživanja „otkupnina“, „odšteta“, „obeštećenja“ ili „naknada za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“ prili-

kom prelaska sportaša iz kluba u klub, uvjetujući izdavanje ispisnice podmirenjem tih troškova. Odredbe vrijede za sve sportaše, neovisno o tome imaju li s klubom potpisane ugovore, pri čemu se na jednaki način odnose i na djecu.

Radi boljeg uvida napominjemo da je riječ o iznosima, do kojih se u pravilu dolazi izračunavanjem broja sezona provedenih u klubu i kategoriji sportaša u odnosu na dob i sportski uspjeh, koji ponekad dosežu više tisuća eura. U preporuci MZOS-u ponovno smo ukazali na neslaganje s ovakvim odredbama i praksom, izrazili stav da su protivne načelu najboljeg interesa djece, ali i Konvencijom o pravima djeteta utvrđenoj obvezi stvaranja odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena sve djece. Ohrabruje činjenica da je MZOS u svibnju 2013. svim nacionalnim sportskim savezima uputio preporuku za izmjenom registracijskih pravilnika, podržavši naša stajališta te ukazujući na važnost usklađivanja pravilnika s pravnim propisima RH, posebice onima kojima se reguliraju obvezni odnosi.

Zaštita prava djece na zdravlje i sigurnost - Bavljenje djece sportom spada u kvalitetno, osmišljeno i održajno provođenje slobodnog vremena jer te aktivnosti mogu pozitivno utjecati na djetetov odgoj, razvoj i socijalizaciju, a vezane su i za prevenciju, kako nasilja i ovisnosti, tako i niza bolesti te zdravstvenih problema općenito. Međutim, bavljenje sportom nosi i određene rizike koje je nužno predvidjeti te omogućiti mehanizme za zaštitu djece. Nažalost, **organizacija zdravstvene skrbi** za djecu sportaše nije zadovoljavajuća. Zakon o sportu ne propisuje obvezu sustavnog praćenja njihovog zdravlja, odnosno njihove redovite periodične preglede, već predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju. U trenutku pisanja ovog izvješća još nije donesen pravilnik *o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društava*, ali smo obaviješteni da je u tijeku njegovo donošenje.

U kontekstu zaštite fizičkog i mentalnog zdravlja djece sportaša važan aspekt je i izloženost djece predugim, intenzivnim i napornim treninzima, naročito pred natjecanja, o čemu smo također zapimali pritužbe. Ovaj segment valja sagledavati kroz potrebu osiguravanja licenci za voditelje sportskih aktivnosti djece čime bi se osiguralo da plan trenažnih opterećenja, u skladu s dobi, spolom i individualnim mogućnostima svakog djeteta, donose za to educirane osobe. Međutim, treba ga sagledavati i iz perspektive primarne odgovornosti roditelja u donošenju odluka za dijete, među ostalim i onih o sudjelovanju u aktivnostima slobodnog vremena. Pri kreiranju i osmišljavanju slobodnog vremena djece važno je da roditelji čuju mišljenja i stavove djece, da procijene sve pozitivne i negativne učinke kao i rizike bavljenja sportom te da donesu odgovornu odluku, koja će biti usklađena sa školskim i drugim obvezama i potrebama djece, a prvenstveno potrebom zaštite djetetova najboljeg interesa.

Osim sustavnog nadzora stručnog rada s djecom kroz sustav izdavanja i periodičnog obnavljanja licenci, MZOS-u smo preporučili i druge mjere radi unapređivanja zdravstvene skrbi o djeci u sportu, i to određivanje dobi za početak bavljenja određenim sportom, uvođenje obveze upoznavanja djece i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom, propisivanje obveznih periodičnih pregleda zdravstvene sposobnosti djece (prvi put prije početka bavljenja sportom, te uvođenje obveznog praćenja i evidentiranja povreda djece pri bavljenju sportom, radi planiranja dugoročnih mjera zaštite zdravlja djece. Preporučili smo osigurati nadzor kvalitete i sigurnosti sportskih objekata i opreme.

Kako bismo nadležnima još jednom ukazali na potrebu zaštite zdravlja djece sportaša krajem godine uputili smo preporuku MZOS-u i MZ-u izrazivši stav kako je obvezu zdravstvenih pregleda potrebno osigurati za svu djecu koja se bave sportom, neovisno o tome je li riječ o poduci, rekreaciji ili aktivnom natjecateljskom bavljenju sportom. Budući da je riječ o višeslojnom problemu koji zahtijeva multidisciplinarn pristup, preporuku smo na znanje uputili HOO-u, Nacionalnom vijeću za sport, Hrvatskom liječničkom športskom društvu, Hrvatskom pedijatrijskom društvu Hrvatskog liječničkog zbora te Kineziološkim fakultetima u Zagrebu i Splitu. U odgovorima na preporuku zaprimili smo niz korisnih informacija i saznanja, važnih za daljnje praćenje ove problematike.

I dalje je otvoreno pitanje sudjelovanja djece u **kontaktnim borilačkim sportovima**, koje smo aktualizirali još 2011., preporučivši tadašnjem MZSS-u, MZOS-u, Nacionalnom vijeću za sport i HOO-u, unapre-

divanje zaštite zdravlja djece i potrebu zakonskog reguliranja bavljenja djece ovim sportovima. Zatražili smo tada i stajališta struke o ovim aktivnostima djece te nas je Hrvatsko društvo za sportsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora izvijestilo da se, uzimajući u obzir pravila u pojedinim sportovima, zdravstvena struka izričito protivi jedino sudjelovanju djece i mladih u boksu, vezano uz obilježja tog sporta u kojem su udarci u glavu od primarnog značaja.

Unatoč tome, u jednom slučaju, u kojem je važno bilo i nesuglasje roditelja u pogledu aktivnosti djeteta u boksačkome klubu, klub se nije složio s navodima o opasnostima ovog sporta za djecu. Nadalje, klub je naveo kako svakodnevno upisuje djecu u školu boksa te da je običaj da prvi dolazak u klub bude u nazočnosti jednog ili oba roditelja. Također saznajemo da pravila međunarodne boksačke organizacije, a tako i nacionalne krovne organizacije, dopuštaju registraciju boksača sa 12 godina života, koju potpisuje jedan od roditelja. Da bi mogao nastupati, natjecatelj mora imati boksačku knjižicu u kojoj je obavezan liječnički pregled i osiguranje od nezgode. Naše navode o tome kako se zdravstvena struka protivi sudjelovanju djece i mladih u boksu, a vezano za posljedice brojnih udaraca u glavu, doživljavaju predrasudama, uz tvrdnju da to nije znanstveno dokazano. Takav stav kluba iznimno nas zabrinjava.

Tijekom 2013. godine MZOS-u smo ponovili zabrinutost zbog sudjelovanja djece u borilačkim sportovima, posebice kontaktnim borilačkim sportovima kao što je boks te podsjetili na naše ranije aktivnosti i preporuke. Ponovno smo istaknuli i preporuke donesene na sastanku Povjerenstva za sprečavanje ozljeda sportaša djece i adolescenata Hrvatskog društva za dječju neurologiju, držeći da MZOS ima veliku ulogu u njihovoj realizaciji. Smatramo da je potrebno obavijestiti javnost o negativnim utjecajima sportova koji uključuju namjerno udaranje u glavu za zdravlje djece i poučiti o tome djecu, roditelje, skrbnike, trenere i nastavnike.

Kako bi se postigla sveobuhvatna zaštite djece u sportu MZOS-u smo još jednom ukazali na potrebu donošenja **protokola za zaštitu djece koja se bave sportom** te proširenje primjene postojećeg *Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom* i na sportske klubove. I prošle godine zaprimali smo upite i pritužbe koje se odnose na sigurnost djece vezano uz korištenje i sigurnost sportskih objekata. Među njima je prijava seksualnog zlostavljanja u prostoru za tuširanje sportskog objekta u vrijeme dok je isti bio otvoren za javnost. S tim u vezi postavlja se pitanje sigurnosti djece te njihovog nadzora prije i nakon treninga. U drugom slučaju problem se odnosio na kasne noćne treninge (od 21.45 do 22.45 sati) hokeja na ledu za djecu osnovnoškolske dobi. Problem očito i dalje postoji, unatoč našoj intervenciji iz 2010. godine, nakon koje smo doznali da su po našoj preporuci učinjene prijeko potrebne korekcije rasporeda treninga.

Po zaprimanju nove pritužbe obratili smo se Hrvatskom i Zagrebačkom savezu hokeja na ledu ukazujući na neprimjerenost kasnih treninga za djecu, s obzirom na njihovu dob, potrebe i obveze. Obaviješteni smo kako se takvi problemi događaju zbog premalo klizačkih površina u Zagrebu, u odnosu na veliki interes za sportske aktivnosti na ledu. Saznajemo i kako se dugoročno rješenje ovog problema može očekivati tek po izgradnji dodatnih klizačkih površina. Obratili smo se stoga i Zagrebačkom holdingu d.o.o. preporučivši da se u planiranju svih daljnjih aktivnosti proiriteti usmjere na djecu, odnosno na izgradnju klizačkih površina koje bi omogućile, svoj djeci koja za to imaju interes, sudjelovanje u rekreativnim i sportskim aktivnostima u vrijeme koje je primjereno njihovoj dobi i potrebama. Do tada, preporučili smo, u suradnji s Zagrebačkim klizačkim savezom i Zagrebačkim savezom hokeja na ledu, a po procjeni i drugim relevantnim sudionicima, organizirati preraspodjelu vremena treniranja i rekreacije na ledu za svu djecu, a posebice onu koja su mlađa od 16 godina te prilagođavanje rasporeda njima.

Zbog niza pozitivnih i poželjnih učinaka bavljenja sportom smatramo poželjnim uključivanje većeg broja djece u sportske aktivnosti. Nadamo se da će tome pridonijeti *Pravilnik o načinu osnivanja, zadaćama, djelokrugu i načinu rada školskih sportskih društava*, koji je donesen te stupio na snagu u veljači 2014. U vezi sa sudjelovanjem učenika u sportskim aktivnostima u 2013. godini smo zaprimili upit djelatnika škole o tome imaju li razrednik ili ravnatelj škole pravo nazvati trenera i reći mu za negativne ocjene djeteta i tražiti da djetetu ne dopusti daljnje treniranje sve dok ne ispravi ocjene. Upravo s obzirom na važnost sporta za dijete odgovorili smo kako ograničavanje ovih aktivnosti ne znači nužno

dobrobit za dijete. Napomenuli smo kako su se o redovitom obveznom školovanju djeteta i izvršavanju školskih obveza dužni prvenstveno brinuti roditelji, jednako kao što su dužni poticati djetetove umjetničke, tehničke, sportske i druge interese. Stoga smo naglasili da bi učitelji i nastavnici o negativnim ocjenama u školi trebali informirati prvenstveno roditelje.

Razvoj marketinške industrije u sportu, potpomognute medijima pridonijeli su na globalnoj razini usmjeravanju i fokusiranju interesa javnosti isključivo na vrhunski sport, što na većinu djece može djelovati demotivirajuće jer nisu svi predodređeni za takav uspjeh. S druge strane, ovakve tendencije potiču djecu na sve raniji početak bavljenja sportom i to uz ranu specijalizaciju, što može biti štetno za njihovo zdravlje. Problem naročito postoji kada klubovi i pojedinci (roditelji, treneri ili menadžeri) u uspjesima djeteta sportaša vide i svoj uspjeh i financijski dobitak. Postavlja se i pitanje zaštite mentalnog zdravlja djece u situaciji kada ne uspiju postići željeni uspjeh, za koji su se cijelo vrijeme pripremali i trenirali.

Vezano uz tendencije postizanja vrhunskih rezultata tijekom 2013. godine otvorilo se i pitanje protokola postupanja u slučaju sumnje na **uzimanje nedopuštenih sredstava** za djecu sportaše. Ovo pitanje tijesno je vezano uz zaštitu zdravlja djece koja se bave sportom, a potaknuto je anonimnom prijavom u kojoj je prijavitelj ukazivao na sumnju da je dijete koje se aktivno bavi sportom i postiže značajne uspjehe uzima nedozvoljena sredstva, moguće na poticaj roditelja. O slučaju smo obavijestili nadležni CZSS, s ciljem ispitivanja osnovanosti prijave i radi eventualnog poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite te smo upoznati s roditeljskim odbacivanjem ovakvih optužbi i tvrdnjom da je ona zlonamjerna, da potječe od konkurencije te da je usmjerena na onemogućavanje djeteta u daljnjem postizanju sportskih rezultata. S ovim problemima institucije se do sada nisu susretale te su iskazivale nesnalaženje u daljnjim postupanjima. Proizlazi da iskustva po pitanju dopinških testiranja djece nižih razreda osnovne škole do sada nije imao ni Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping (HZTA) koji funkcionira po Svjetskom kodeksu protiv dopinga i Pravilniku za borbu protiv dopinga te koji u svome radu postupaju prema inozemnoj praksi.

Protekle godine smo zaprimili i dvije prijave koje se odnose na moguću **diskriminaciju djece u sportu**. Prva je ukazala na propozicije nogometnog natjecanja za juniore i kadete, kojima se djecu dovođilo u neravnotežan položaj time što se plasman u ligu sljedeće godine nekim klubovima osigurava neovisno o rezultatima natjecanja. O ovoj prijavi i našim aktivnostima više riječi bilo je u poglavlju koji se odnosi na diskriminaciju. U drugom slučaju pritužba se odnosila na izmijenjene kriterije za financiranje sportova u jednoj lokalnoj zajednici, čime se sportska škola koja provodi rekreativne aktivnosti djece pritužila da je dovedena u neravnotežan položaj u odnosu na sportske klubove olimpijskih sportova kao i onih koji sudjeluju na natjecanjima. U konkretnom slučaju obratili smo se gradskom savezu sportova zaduženom za izradu spomenutih kriterija i raspodjelu sredstava te ukazali kako sudjelovanje na natjecanjima i postizanje uspjeha jesu poželjni, ali ne smiju biti presudni motivator, jer se onda mnoga djeca, iz straha od neuspjeha, ne uključuju u sportske aktivnosti ili brzo od njih odustaju. Istaknuli smo važnost provođenja programa univerzalnih sportskih vrtića i škola, jer se njima djecu vrtićke i osnovnoškolske dobi usmjerava na pravilan odnos prema vlastitome zdravlju, a ne isključivo na postizanje sportskog rezultata. S obzirom da je upravo poticanje i promicanje sporta djece jedna od javnih potreba u sportu na državnoj razini, preporučili smo da se prilikom izrade budućih kriterija za financiranje sportskih aktivnosti vrednuju programi univerzalnih dječjih sportskih škola i rekreativno bavljenje djece sportom, kako ne bi bio doveden u pitanje opstanak i razvoj ovakvog vida sportskih aktivnosti djece.

Potreba zaštite sigurnosti djece nije vezana samo za djecu sportaše već i za onu djecu koja sport prate i za njega se zanimaju kao navijači. Putem medija pratili smo događanja u povodu **navijačkih nereda** tijekom i nakon jedne nogometne utakmice. Tom je prilikom bilo više ozlijeđenih, među njima i policajaca, a veći broj sudionika nereda je priveden. Iz fotografija objavljenih u medijima činilo se da je policijska intervencija s policijskim psima u jednom trenutku bila usmjerena na oca i njegovo dijete koji su se nalazili na „obiteljskoj“ tribini stadiona. Radi sagledavanja događaja, eventualne odgovornosti roditelja i mogućih propusta u postupanju policijskih djelatnika, zatražili smo obavijesti od MUP-a. Iz izvješća je razvidno da su policijski službenici postupili zakonito i opravdano, odnosno da je kordon policijskih službenika, koji su ih tijelima štitili od kamenja, pomogao dječaku i njegovu ocu napustiti sta-

dion na kojem su se nastavljali neredi. Doznali smo da je tom prilikom na stadionu jedno dijete ozlijeđeno pirotehničkim sredstvom, zadobivši opekotinu I. stupnja na gležnju.

I dalje zaprimamo izjave i izvješća Odjela za aktivizam Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava (HHO) koje daju iscrpan i kvalitetan uvid u problematiku navijačkog nasilja na stadionima za vrijeme održavanja utakmica Prve HNL, hrvatskog kupa, europskih klupskih natjecanja te utakmica hrvatske reprezentacije. U nekim od svojih izvješća HHO je pozvao sve klubove, kako prve tako i ostalih liga, da, u skladu s Akcijskim planom HNS-a, na početku utakmice upozore navijače kako na sportskim terenima nema mjesta rasizmu, seksizmu i drugim oblicima divljaštva te da ih pozivaju na toleranciju i sportsko navijanje. Uočili su da ovakvi pozivi navijačima na početku utakmice ponekad izostanu, jednako kao što izostanu i upozorenja nakon što se izgredi dogode. Izvješća ukazuju i na važnu ulogu medija u sprečavanju navijačkih nereda i ispada, a ponekad i na nerazumijevanje toga što je to sportsko, a što nesportsko navijanje.

4.9 DJECA I POLITIKA

Proteklu su godinu obilježile intenzivne političke kampanje tijekom održavanja lokalnih izbora, izbora članova Europskog parlamenta te provođenja državnog referenduma o ustavnoj definiciji braka. Ove aktivnosti često su se neizravno odnosile na djecu, a u pojedinim slučajevima, posebno u lokalnim izborima djeca su bila i izravno uključena. Dobili smo niz prijava o tome kako se djecu poziva da svojim nastupom uljepšaju otvaranje sportskih dvorana, da su slike političara istaknute na autobusima kojima se učenici prevoze u školu, da se aktualni gradonačelnici češće slikaju s djecom tih dana, da se djeca često nalaze na promotivnim snimkama i drugim materijalima za lokalne izbore. Stoga smo 10. svibnja 2013. javnosti uputili poruku na našoj stranici www.dijete.hr apelirajući na organizatore političkih skupova, stranke i kandidate da svakako izbjegnu i spriječe takvo iskorištavanje djece. Podsjetili smo da se briga o potrebama djece i osiguravanje uvjeta za njihovo kvalitetnije odrastanje u zajednici svakako trebaju vidjeti u programima kandidata za članove lokalne uprave i samouprave, ali da djeci nije mjesto na promidžbenim plakatima.

Postupali smo i u vezi s pojedinačnim prijavama tražeći izvješća i upućujući preporuke. Jedna prijava odnosila se na autobuse kojima se prevoze srednjoškolci s istaknutim predizbornim plakatima kandidata preko cijele bočne strane stakla. Dobili smo odgovor da je riječ o redovnim autobusnim linijama, da je oglasni prostor bio ponuđen svim političkim strankama te da je riječ o plaćenom oglasu, a ne političkim preferencijama prijevoznicičke tvrtke ili vozača. Prijavljeno nam je i da je ravnatelj srednje škole u predizbornoj kampanji angažirao nekoliko učenika, koji su odjeveni u stranačke majice dijelili izborne letke, zatim da je od osnovne škole zatraženo da s djecom pripremi prigodni program u povodu otvaranja sportskih dvorana u neposrednoj blizini škola, da je županija, uz pomoć ravnatelja srednjih škola, organizirala prijevoz maturanata na koncert u sklopu izborne kampanje.

Posebno su građani bili iritirani time što su aktualni gradonačelnici ili župani, koji su i sami bili kandidati na izborima, upravo uoči izbora svečano otvarali objekte namijenjene djeci i mladima ili posjećivali djecu u dječjim vrtićima i školama, slikali se s njima na igralištima i sportskim terenima te općenito intenzivirali aktivnosti s djecom. Naravno da je gradonačelnikova zadaća sastajati se s djecom u različitim prilikama, kao i pratiti najvažnije dječje manifestacije u gradu i pružati podršku djeci, ali objava takvih fotografija u medijima u pravilu je češća tijekom izborne kampanje. U takvim slučajevima preostaje vjerovati da će građani na izborima znati procijeniti stvarne zasluge gradonačelnika i odlučiti prema aktualnom stanju resursa i usluga namijenjenih djeci u lokalnoj zajednici.

U jednom slučaju su novinari lokalne radiopostaje došli intervjuirati kandidatkinju za gradonačelnicu na njezinom radnom mjestu u dječjem vrtiću te su snimili i dječje izjave u kojima djeca govore kako će njihova odgojiteljica dobro obavljati posao gradonačelnice. Također su na portalu radijske postaje objavljene fotografije kandidatkinje s djecom iz vrtića, koje su kasnije uklonjene.

Potaknuti pritužbama obraćali smo se Državnom izbornom povjerenstvu (DIP) te, ovisno o slučaju, prijavljenoj političkoj stranci, školi i MZOS-u ili dječjem vrtiću ukazujući kako je iskorištavanje djece u političkoj kampanji nedopustivo te da je dužnost svih kojima su djeca povjerena, zaštititi ih od takvog iskorištavanja. DIP-a nas je obavijestio da ne provodi nadzor izborne promidžbe na lokalnim izborima, već to čine nadležna izborna povjerenstva, koja su uvažila našu preporuku te upozorila o neprimjerenosti postupanja. MZOS je potaknut našom preporukom uputio dopis svim osnovnim i srednjim školama te predškolskim ustanovama, uredima državne uprave u županijama i osnivačima odgojno-obrazovnih ustanova da se u vrtićima i školama ne bi trebali održavati skupovi koji nisu vezani uz odgoj i obrazovanje i koji nisu predviđeni godišnjim planom i programom. Ravnateljica osnovne škole obavijestila nas je da je njezin stav otprije bio da otvaranje sportskih dvorana u vrijeme izborne kampanje uz prisustvo vodstva škole i učenika može cijeli događaj staviti u izrazito negativan kontekst te da je stoga donijela odluku da, u slučaju otvaranja objekata prije okončanja izbora, učenici neće sudjelovati u programu. Kandidat na kojeg se odnosila pritužba ustvrdio je da otvaranje sportskih objekata namijenjenih djeci ne predstavlja političku promidžbenu aktivnost, već redovan rad nositelja vlasti koji se ponovno kandidira.

Odgojno-obrazovne ustanove nerijetko imaju problema s održavanjem distance prema političkim strankama i neovisno o izborima. Tako nam se obratila ravnateljica dječjeg vrtića kojoj su oporbene političke stranke iskazale želju za darivanjem vrtićke djece voćem i slatkišima u predblagdanske dane. Zatražila je mišljenje pravobraniteljice o tome je li takva praksa prihvatljiva, može li naštetiti djeci ili uvući vrtić u političke sukobe. Obavijestili smo i dječji vrtić i MZOS o našem stavu i odgovornostima ustanove. Djeca su dobila darove i ostala pošteđena od političkih govora.

U povodu održavanja državnog referenduma o ustavnoj definiciji braka i pojedinih izrazito netolerantnih izjava i reakcija u javnosti, na našoj smo web stranici objavili stajalište pravobraniteljice. Pravobraniteljica je apelirala na aktere društvenih zbivanja, javne osobe i građane da se suzdrže od retorike kojom se negativno vrednuje kvaliteta skrbi za djecu koja žive u jednoroditeljskim obiteljima ili s LGBT roditeljem ili se iznose paušalne negativne prosudbe o djeci smještenoj u udomiteljske obitelji i domove. Pozvala ih je da odmjerenijim izjavama pridonesu razvijanju kulture dijaloga, tolerancije i uvažavanja različitih mišljenja te da spriječe manipulaciju djecom i uključivanje djece u promicanje netolerantnih stajališta.

Uočavamo da roditelji postaju osjetljiviji na naznake zlouporabe i iskorištavanje djece u političkoj promidžbi te izražavaju neslaganje s time da njihova djeca sudjeluju u izbornim priredbama. Mediji sve češće prepoznaju i kritiziraju takve neprimjerene postupke političara, te i šira javnost često na njih reagira negativno. Pritom se često poziva i pravobraniteljicu da javno osudi takvu praksu. No, valja priznati da prijave često dobivamo od predstavnika ili simpatizera drugih političkih stranaka tako da su ponekad i sami zahtjevi za zaštitu djece od političkog iskorištavanja politički obojeni te i oni mogu biti iskorišteni u izbornoj utakmici. Nažalost, unatoč našim prijedlozima, još nisu donesena pravila ponašanja u izbornim kampanjama u kojima bi se jasno i nedvosmisleno zaštitilo djecu.

4.10 MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA

Praćenje medijskog izvještavanja o djeci u 2013. godini upućuje na zaključak da se o djeci izvještava često, da se upozorava na njihova prava i potrebu da ih se zaštiti, da se prate inicijative organizacija i pojedinaca u zaštiti prava djece, da mediji mogu biti moćni mobilizatori javnosti, primjerice u prikupljanju sredstava za pomoć djeci ili liječenje djeteta, ali i da ne vode dovoljno računa o zaštiti privatnosti i dostojanstva djeteta ni o zaštiti od potencijalno štetnih sadržaja te često senzacionalističkim napisima krše prava djece.

Opća je slika da su djeca medijima najzanimljivija upravo kao žrtve i kao objekti zaštite, a zatim i kao nositelji negativnih obrazaca ponašanja, skloni nasilju, nepoštovanju odraslih, nepridržavanju pravila, konzumiranju alkohola i prekomjernog i rizičnog korištenja interneta. Izvještavanje o neprihvatljivom ponašanju djece i mladih pridonosi stvaranju negativnih stereotipa o djeci.

Učestalost izvještavanja o dječjim pravima - Prema podacima agencije za usluge *press clippinga*, tiskani mediji u Hrvatskoj u 2013. godini objavili su najmanje 5624 vijesti o djeci, što znači dnevno više od 15 vijesti. O različitim aspektima dječjih prava objavljeno je 3854 vijesti, a o nasilju među djecom 1866 vijesti. Trend u izvještavanju o djeci u tiskanim medijima ilustrira sljedeća tablica:

Tiskani mediji, vijesti o djeci i dječjim pravima

Godina	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457
2012.	6450	4164	2326	414
2013.	5624	3854	1866	343

Prijedlozi za
izgradnju
cjelovitog
sustava
zaštite
prava djece

Ukupni broj vijesti o djeci smanjen je u 2013., u odnosu na 2012., a najviše se smanjio broj vijesti o nasilju nad djecom (gotovo za petinu ili 19,7%). Vijesti o nasilju nad djecom kontinuirano se smanjuju od 2009. godine, ali i dalje ih ima previše - više od pet dnevno i čine trećinu svih evidentiranih vijesti o djeci.

Suradnja medija s Uredom pravobraniteljice za djecu - Mediji redovito izvješćuju javnost o porukama i inicijativama pravobraniteljice te joj često svojim upitima omogućuju javno iznošenje stajališta i preporuka o zaštiti prava djece. Reagiraju na uočena kršenja prava djece pa vijesti iz medija često potaknu naše intervencije, a ponekad nam novinari i izravno prijavljuju pojedine slučajeve.

Najviše vijesti o aktivnostima Ureda pravobraniteljice objavljuje se u tiskanim medijima, zatim na radiju te na televiziji i na portalima. Sustavno praćenje objava elektroničkih medija o Uredu obuhvaća uglavnom informativne emisije radija i televizije, bez objava portala, stoga ovi podaci ne daju cjelovitu sliku, ali pokazuju trend. Ukupno je u tiskanim medijima, na radiju i televiziji bilo 633 objave o pravobraniteljici za djecu. Od toga 343 objave u tisku (najviše u *Večernjem listu* i *Slobodnoj Dalmaciji*), 158 objava na radiju (najviše na HR1) te 132 objave na televiziji (najviše na HTV1 i Nova TV).

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

Godina	Televizija	Radio	Tisak
2009.	119	166	463
2010.	95	119	546
2011.	72	73	457
2012.	133	171	414
2013.	132	158	343

Ostvarujemo kontinuiranu suradnju s tjednikom „Školske novine“ te s radijskom emisijom „Zašto tako“ i „Savjetovalište“ HR1, koji redovito prate, a nerijetko i opširno prenose stručne rasprave i inicijative pravobraniteljice za djecu. U 2013. surađivali smo i s radijskom postajom City Radio iz Velike Gorice, s kojom smo ostvarili niz emisija o dječjim pravima pod naslovom „Za djecu i odrasle - daje se na znanje“. Također su u *Jutarnjem listu* u tri navrata objavljeni komentari pravobraniteljice Mile Jelavić, kao autor-ski tekstovi, o aktualnim temama zaštite dječjih prava.

Mediji su izvještavali o svim skupovima koje je organizirao Ured pravobraniteljice i prenosili poruke pravobraniteljice. Tijekom godine pravobraniteljica je često u medijima obrazlagala svoja stajališta o izmjenama i primjeni propisa te mehanizmima zaštite prava djeteta u raznim područjima, o zaštiti djece od nasilja, o dječjem pravu na sudjelovanje i drugim temama.

Prijave kršenja prava djece u medijima - Obavijesti, upiti i prijave koje primamo od građana potvrđuju da su svjesni prava djece u medijima, osobito prava na privatnost i na zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja te da su zainteresirani za propise, obveze i mehanizme zaštite djece u ovom području. Tijekom godine primili smo ukupno više od stotinu upita i obavijesti o ovom području dječjih prava. Među njima je bilo i 17 prijava kršenja prava djece na privatnost te 24 prijave o neprimjerenim sadržajima uglavnom u elektroničkim medijima. Prijave potvrđuju da javnost i dalje vidi Pravobranitelja za djecu kao regulatora medija ili barem kao „autoritet“ koji može i treba utjecati na rad medija.

Smatramo da je to znak da je nužno osnažiti regulacijske i samoregulacijske mehanizme u području medija, koji se i sami više trebaju angažirati u redovitom obavješćavanju javnosti o svome radu. Javnosti i dalje nije dovoljno poznat rad Vijeća za elektroničke medije (VEM), koje prema Zakonu o elektroničkim medijima i Pravilniku o zaštiti maloljetnika, može i treba pratiti i sankcionirati kršenja prava djece. To pokazuje primjer da je u 2013. godini Vijeće primilo samo 23 pritužbe u vezi s kršenjem prava djece u medijima, a Ured pravobraniteljice 41 (24 za neprimjerene sadržaje i 17 za povredu privatnosti), od kojih je 13 prosljedio VEM-u. Također, među prijavama Hrvatskom novinarskom društvu zbog kršenja *Kodeksa časti* na štetu djece, malobrojne su one koje se odnose na djecu a većinu ih podnosi pravobraniteljica. Ipak, sve češće nas roditelji obavješćavaju da su prijave podnijeli i drugim tijelima, kao i da su se obratili medijima koji su prekršili prava djece.

Medijski propisi - Dobivamo i prijave koje se odnose na izostanak bilo kakve regulacije u području kinoprikazivačke djelatnosti, gdje filmovi i dalje nemaju oznake o dobnoj primjerenosti pa su u kinu djeci dostupni svi sadržaji bez ograničenja. Unatoč zakonskoj obvezi da audiovizualni sadržaji prije stavljanja u promet moraju imati oznaku kategorizacije, ona se ne ostvaruje, pri čemu se kinoprikazivači izgovaraju time da nije donesen Pravilnik o kategorizaciji audiovizualnih djela. Hrvatskom audiovizualnom centru, koji je taj pravilnik trebao donijeti još 2008., uputili smo upit o tome u kojoj je fazi donošenje pravilnika i kada će biti donesen, ali nismo dobili jasan odgovor. Roditelji nam se pritužuju da ni u obavijestima o programu kina nema informacija koje bi upozorile na sadržaje neprimjerene djeci. Upozoravaju i da se na monitorima u predvorju kina redovito prikazuju najave filmova u kojima su česti zastrašujući prizori pretjeranog nasilja pa ih i djeca gledaju, što za njih može biti štetno. U tom dijelu kinoprikazivači svakako trebaju preuzeti svoj dio odgovornosti.

Neprihvatljivo je da Pravilnik o kategorizaciji audiovizualnih djela nije donesen ni šest godina nakon propisivanja obveze njegova donošenja. Pritom se susrećemo s potpunim nerazumijevanjem ili ignoriranjem društvene odgovornosti uključenih dionika. Znamo da donošenje pravilnika neće samo po sebi spriječiti djecu da pristupe neprimjerenim sadržajima putem brojnih tehnoloških mogućnosti koje su im na raspolaganju, međutim to nadležne državne institucije i kinoprikazivače ne oslobađa njihove odgovornosti i obveza. Neprihvatljivo je svu odgovornost u ovom području prebaciti na roditelje, a pritom im ne pružati nikakvu podršku pa ni osnovne informacije o tome.

Smatramo da je potrebno regulirati prodaju dječjih računalnih igara uvođenjem obveznog označavanja sadržaja koji bi mogli biti štetni za djecu određene dobi, ograničiti dostupnost pojedinih igara maloljetnicima, ali i poticati proizvodnju igara poticajnih za djetetov razvoj te uvesti oznake kvalitete, koje će roditeljima olakšati izbor igara za svoju djecu.

Pravobraniteljica za djecu pratila je izmjene medijskih zakona u 2013. Predložila je da se u Zakon o izmjenama Zakona o elektroničkim medijima uvrsti odredba o zabrani reklamiranja piva u tv programima od 7 do 22 sata. Također je predložila da se u Zakon o izmjenama Zakona o medijima uvrsti odredba kojom će se jasno označiti tijelo za nadzor nad provedbom Zakona o medijima, budući da se on u segmentu zaštite djece krši u brojnim prilikama, što uglavnom prolazi bez ikakvih pravnih posljedica.

Postupanje Ureda pravobraniteljice u zaštiti privatnosti djece u medijima - Tijekom 2013. godine, na primljenih 17 prijava o ugrožavanju privatnosti djece u medijima, najčešće smo roditelje upućivali u mogućnosti zaštite prava djeteta, među kojima i na podnošenje privatne tužbe. U većini slučajeva preporučili smo im da se obrate nakladniku sa zahtjevom za ispriku, što je ujedno i prvi korak u podnošenju tužbe za naknadu štete, da zahtijevaju uklanjanje podataka o djetetu iz *online* izdanja medija te da prijave kršenje Kodeksa časti hrvatskih novinara Novinarskom vijeću časti.

U pojedinim slučajevima smo na vlastitu inicijativu upozoravali medije na kršenje prava djece, podnosili prijave Novinarskom vijeću časti HND-a ili VEM-u te obavještavali CZSS da upozori roditelje koji su sami u medijima neprimjereno izlagali svoju djecu. Uputili smo četiri upozorenja medijima, podnijeli četiri prijave Novinarskom vijeću časti i tri prijave Vijeću za elektroničke medije. U ovim slučajevima bila je riječ o otkrivanju identiteta djeteta koje je bilo žrtva vršnjačkoga zlostavljanja, zatim djece koja su žrtve konfliktnih razvoda ili sukoba svojih roditelja te o neprimjerenom izvješćavanju o djeci suočenoj s odlaskom roditelja u zatvor. Upozorili smo jedan lokalni portal koji redovito objavljuje galerije fotografija svojih sugrađana, među njima i djece snimljene na gradskim bazenima i kupalištima, o obvezi zaštite privatnosti djece.

VEM-u smo podnijeli tri prijave u kojima smo upozorili na kršenje privatnosti djece u ukupno četiri medija. Budući da je pritom u dvije prijave očito bio povrijeđen Zakon o elektroničkim medijima i Pravilnik o zaštiti maloljetnika, VEM je izrekao upozorenja nakladnicima koji su neprimjereno izvješćavali o djeci. Upozorenja su izrečena nakladnicima online izdanja *Večernjeg lista* i *24 sata*, zatim *Tportala* i *Dalje.com* te *Jutarnjeg lista*. Jedna naša prijava odnosila se na portal koji u tom trenutku nije imao status elektroničke publikacije pa VEM nije imao ovlasti izreći sankcije nakladniku.

Prema našim prijavama Novinarsko vijeće časti (NVČ) izreklo je težu opomenu novinaru te glavnim urednicima *Večernjeg lista* i *24 sata*, opomene novinarki i glavnoj urednici časopisa *Story*, opomenu novinarki *Zadarskog regionala* te težu opomenu novinaru *Jutarnjeg lista*. Držimo vrlo korisnim to što se zaključci NVČ-a objavljuju na web stranici HND-a (www.hnd.hr), a smatramo da bi se ova stranica ubuduće mogla angažirati i u pružanju stručnih smjernica novinarima o izvješćavanju u pojedinim delikatnim situacijama, kako i sami ne bi bili izmanipulirani te kako ne bi kršili svoj Kodeks časti.

Ugrožena privatnost i manipulacija - I dalje su najčešća kršenja prava djece u izvješćavanju o nasilju među djecom, najčešće u školi, zatim o kaznenim djelima počinjenim nad djecom ili djelima u kojima su djeca svjedoci ili članovi obitelji žrtava ili počinitelja djela. Često su u medijima izložena djeca roditelja koji su eksponirani u javnosti, od kojih neki rado poziraju s djecom pred kamerama ili govore o djeci kako bi istaknuli svoje roditeljske kvalitete, a ponekad pritom i kritizirali ponašanje drugog roditelja od kojeg su se razveli. Pritom je riječ i o ugrožavanju privatnosti djeteta i o manipuliranju njegovim osjećajima, što je pojačano sudjelovanjem medija.

Česta su ugrožavanja privatnosti djece kad se u medijima izvješćuje o teškim prilikama u kojima žive siromašne obitelji i teško bolesna djeca te u humanitarnim akcijama. Unatoč dobrim namjerama, čak se ni iskusni novinari ne snalaze uvijek u toj zadaći te izazivaju sažaljenje prema djetetu, vjerujući da će tako potaknuti građane da se pridruže prikupljanju pomoći. Vjerujemo da bi udruge koje se bave zaštitom prava oboljele djece, zajedno s pravobraniteljima, mogli izraditi smjernice za novinare o zaštiti dostojanstva djece u takvim prilikama, pogotovo stoga što su i same često upućene na suradnju s njima i potiču ih na izvješćavanje o djeci.

Medije su u protekloj godini privukli slučajevi prisilnog provođenja ovrhe radi preuzimanja djeteta, u slučaju kad roditelj nije želio postupiti prema sudskoj odluci i predati dijete drugome roditelju. Ovakve situacije iznimno su stresne za djecu te ih treba izbjeći i prisiliti roditelje drugim mjerama da poštuju sudske odluke. No, ponekad se ovrha ne može izbjeći. Roditelj koji nezakonito zadržava dijete, ponekad će takvu situaciju iskoristiti kako bi manipulirao i djetetom, a i medijima. Mediji se katkad uključuju čak i izravnim snimanjem „borbe“ oko preuzimanja djeteta, uvjereni kako time objektivno izvješćuju o neučinkovitome radu institucija. Time pogoršavaju situaciju za dijete, svi sudionici su svjesni prisutnosti medija, što znatno utječe na njihove reakcije, a prestrašeno dijete pritom se još više privija uz roditelja koji ga ne želi predati, što u medijima može izgledati kao privrženost, a najčešće je zapravo panični strah zbog izrazito stresnih zbivanja oko njega. Jedan braniteljski portal objavio je videosnimku „ovrhe djeteta“ te smo ga upozorili da je time ozbiljno prekršio prava djeteta. Novinari dakako trebaju izvješćavati o neučinkovitosti institucija, koje svojim nesnalaženjem i nepravovremenim djelovanjem propuštaju zaštititi prava djece, ali ovakve situacije se ne smiju snimati. Mediji ne smiju objavljivati podatke koji otkrivaju identitet djeteta, niti je preporučljivo da se uključuju u dnevno izvješćavanje o konkretnom slučaju jer to nije u interesu djeteta.

Preporuke o zaštiti privatnosti djece - Uloga medija dragocjena je u slučajevima potrage za nestalom djecom. Mnogi od njih redovito prate i prenose obavijesti policije o nestaloj djeci koje se objavljuju na web stranici MUP-a *Nestali.hr*. Apelirali smo na njih da nastave pružati podršku nastojanjima policije u potrazi za djecom i na konferenciji za novinare koju smo organizirali zajedno s MUP-om na Međunarodni dan nestale djece 25. svibnja 2013. Tom smo prilikom pozvali i na profesionalni odnos pri izvještavanju o nestaloj djeci. Budući da smo uočili i neke pogreške u medijskom tretmanu obavijesti o nestaloj djeci, izradili smo preporuke o izvještavanju o nestaloj djeci koje smo uputili Hrvatskom vijeću za medije sa zamolbom da ih proslijedi nakladnicima medija, kao svojim članovima, na što nismo dobili odgovor. Preporuku smo uputili i MUP-u sa zamolbom da ih objavi na svojoj web stranici *Nestali.hr*, što je ubrzo učinjeno.

Naša **Preporuka o zaštiti privatnosti prilikom medijskog izvještavanja o nestaloj djeci** ističe kako je u potrazi za nestalim djetetom važno reagirati što prije te je tada objava djetetove fotografije i osnovnih podataka nedvojbeno u njegovom interesu, ali pritom mediji ne smiju iznositi pojedinosti koje zadiru u djetetovu intimu, odnose s roditeljima i vršnjacima, neprihvatljiva ponašanja i slično. Objava identiteta nestale djece opravdana je samo do trenutka dok ih se ne pronađe, nakon čega bi medijsko izvještavanje o njima u pravilu trebalo prestati. Ako novinar procijeni da treba dodatno istražiti i upozoriti na propuste sustava u vezi s time, u daljnjem izvještavanju mora potpuno zaštititi identitet djeteta, odnosno, ako je moguće, izvještavati kao da je riječ o drugom slučaju koji se odnosi na neko anonimno dijete.

Novinarima su ove priče privlačne te smatraju da javnost ima pravo znati što je „u pozadini“ djetetovog bijega od kuće i koje su mjere uslijedile nakon njegova povratka, jesu li roditelji „krivi“, je li tko kažnjen, a ponekad smatraju da trebaju i javno ukoriti djecu koja su svojim „nepromišljenim postupkom zadala brigu i trošak“ odraslima. Budući da uz to i dalje objavljuju i fotografije i podatke koji su korišteni tijekom potrage za nestalim djetetom, mediji u tom trenutku, umjesto *pomagača u potrazi za djetetom*, postaju kršitelji prava djeteta.

Osobito je štetno kad se, uz sliku nestalog djeteta, objavi izjava roditelja koji „strahuje da mu se dijete odalo prostituciji ili krađi“ ili se navodi da su roditelji alkoholičari, ovisnici, psihički bolesnici, bave se kriminalom, prostitucijom, često su u zatvoru i slično. Dijete se, nakon povratka kući, vraća i u svoju školu, susjedstvo, svoju uobičajenu okolinu, koja tada već iz medija „zna“ mnogo toga o njemu, njegovoj obitelji i njihovim problemima i slabostima te je ono zbog toga dodatno izloženo velikim neugodnostima i pritiscima.

Nakon objave u tiskanim i elektroničkim medijima, napise o djeci koja su neko vrijeme provela u bijegu od kuće, prenose brojni portali te ove vijesti dugo ostaju dostupne javnosti i „prate“ djecu još godinama nakon događaja. To im stvara brojne teškoće u odrastanju, školovanju, društvenim odnosima. Kad se dijete, za kojim je policija tragala, napokon vrati kući ili bude smješteno u udomiteljsku obitelj ili ustanovu koja će se o njemu skrbiti, treba mu podrška, ali i zaštita od medijskog eksponiranja. Treba mu mir i ono na to ima pravo. Nažalost, u takvim situacijama ni novinari ni urednici ne prepoznaju svoju pogrešku i ne uviđaju da su objavom širih informacija o djetetu, ponekad unatoč dobroj namjeri, bitno ugrozili njegovu dobrobit. Počinjena šteta mogla bi se donekle umanjiti kad bi naknadno uklonili takve vijesti, a naročito fotografije i imena djece. Zato nakladnicima i urednicima *online* izdanja medija preporučujemo da uklone fotografije i podatke o djeci o kojoj se izvještavalo u negativnom kontekstu i tako pomognu da se izbrišu neželjeni tragovi o njima.

Privatnost djece u medijima sve više je ugrožena novim trendovima u „brzim“ internetskim glasilima, u kojima objavljen podatak o djetetu vrlo brzo postaje široko dostupan i umnožava se u drugim **elektroničkim publikacijama**. U vezi s time, u ovlastima VEM-a prepoznavamo iznimno važan mehanizam koji bi u budućnosti trebao mnogo više pridonijeti zaštiti privatnosti djece u medijima, budući da propisi u području elektroničkih medija jasnije reguliraju to područje. Od nekih urednika elektroničkih publikacija doznajemo da bi, po njihovom mišljenju, redovito i ažurno reagiranje VEM-a i javne objave izdanih upozorenja medijima koji su prekršili propise, na dulji rok mogli pozitivno utjecati na poboljšanje prakse u zaštiti privatnosti djece. Kako se gotovo sva tiskana izdanja medija objavljuju i u *online* izdanjima, vjerujemo da bi ovaj mehanizam dugoročno mogao pridonijeti i poboljšanju stanja u tiskanim medijima, barem kad je riječ o zaštiti privatnosti djece.

Nažalost, javnost nije dovoljno informirana o radu i mogućnostima VEM-a, roditelji mu rijetko podnose prijave kršenja prava na privatnost djece, a s druge strane stječe se dojam da VEM ne provodi kontinuirani nadzor nad sadržajima elektroničkih publikacija. On također rijetko izlazi u javnost sa svojim odlukama i obrazloženjima o sankcioniranju nakladnika, no one su dostupne na web stranici www.e-mediji.hr.

Propisi ipak ne mogu pokriti svu šarolikost osjetljivih situacija u kojima će od presudne važnosti biti profesionalni integritet i etičnost novinara. S druge strane u medijima radi sve više novinara koji nemaju ni potrebnu naobrazbu niti im je omogućen profesionalni razvoj i usavršavanje. Stoga sankcije valja kombinirati sa stručnim smjernicama, osnažiti poziciju i utjecaj nadležnih institucija (VEM), ali i **strukovnih organizacija** poput HND-a te aktivirati Hrvatsko vijeće za medije (HVZM). Smatramo da ove organizacije trebaju kontinuirano educirati novinare o novinarskoj etici, a posebno o zaštiti prava djeteta u medijima.

Proteklih godina u više smo navrata upozoravali na propuste medija prilikom izvještavanja o nasilju među djecom, o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja, o seksualnom zlostavljanju djece, o humanitarnim akcijama prikupljanja pomoći za oboljelu ili siromašnu djecu, o djeci u dječjim i odgojnim domovima te o udomljenoj i posvojenoj djeci, o nesrećama u kojima su djeca povrijeđena ili su poginula, a posebno prilikom izvještavanja o suicidu. (O pojedinačnim slučajevima samoubojstava djece uopće ne bi trebalo izvještavati, a svi medijski napisi o ovoj složenoj temi trebali bi slijediti stručne smjernice za izvještavanje o suicidu.)

Također smo pozivali HND i HVZM da pridonesu edukaciji i senzibiliziranju novinara za prepoznavanje i zaštitu najboljeg interesa djeteta te da sankcioniraju neetično izvještavanje o djeci. Ponekad su upravo novinari i urednici najvažniji čimbenici zaštite dobrobiti djeteta, pogotovo u situaciji kad roditelji, obeshrabreni teškim životnim okolnostima, nemarom nadležnih tijela ili nepravdom, sami u medijima iznose podatke i informacije o svome djetetu čija mu objava može nanijeti nepopravljivu štetu.

I dalje u ovom području nemamo informacija o sudskoj praksi i slučajevima u kojima su nakladnici novčano kažnjeni u skladu sa Zakonom o medijima i Zakonom o elektroničkim medijima.

Zaštita djece od neprimjerenih sadržaja u medijima - Pritužbe koje primamo od roditelja i drugih građana zbog neprimjerenih sadržaja, koji su djeci dostupni putem medija, odnosile su se najčešće na sadržaj reklama na televiziji, posebno na teletekstu, sadržaj vijesti koji bi mogao uznemiriti djecu, prikaz konzumiranja alkohola na televiziji, prikaz programa bez odgovarajuće dobne oznake, najave programa tijekom dana koje su sadržavale prizore neprimjerene djeci, ali i na reklamu za časopis istaknutu na jumbo plakatu na autocesti, na sadržaj priče objavljene u dječjem časopisu, nekvalitetan program za djecu na stranom TV kanalu i drugo. Bilo je prigovora i zbog objave netolerantnih stajališta u raspravi u vezi sa zdravstvenim odgojem i referendumom o braku, a neke prijave dobili smo i od novinara. Ukupno smo primili 24 pritužbe, od kojih smo neke ocijenili neutemeljenima, neke su bile nepotpune, 10 smo prosljedili VEM-u, a za dvije smo uputili upozorenje nakladniku. U većini slučajeva poticali smo prijavitelje da pritužbe izravno upute VEM-u, ali i nakladnicima koji trebaju pratiti reagiranje i potrebe svoje publike. Ni za jednu od ovih pritužbi VEM nije primijenio nikakve mjere, procijenivši najčešće da nije došlo do kršenja propisa. U pojedinim je slučajevima procijenio da je moguće kako je riječ o kršenju prava djece, ali u području za koje VEM nema ovlasti (teletekst, portal koji nema status elektroničke publikacije).

*U izvješću o postupanju u vezi sa zaštitom djece VEM navodi da je u 2013. godini primio 23 pritužbe te da je njegova stručna služba na vlastitu inicijativu provela šest analiza programskog sadržaja. VEM je na svojim sjednicama razmatrao ukupno 12 predmeta te izrekao osam upozorenja i jednu opomenu. Upozorenja su izrečena nakladnicima elektroničkih publikacija *Vecernji.hr*, *24sata.hr*, *Dalje.com* i *Tportal* (zbog kršenja prava na privatnost djeteta), zatim dva upozorenja HRT-u, za HTV3 i HTV1, Novoj TV i RTL-u te opomena HRT-u, za HTV1, uglavnom zbog izostanka dobne oznake ili nepravilnog označavanja sadržaja koji prikazuju scene nasilja i seksa te neprimjerenog vremena prikazivanja.*

Najtežim slučajem pritom smatramo kršenje prava djece objavom neprimjerenih oglasa na teletekstu gotovo svih TV nakladnika, o čemu smo proteklih godina u više navrata obavještavali i VEM i Ministarstvo kulture. U vezi s time doznali smo da zakonski okvir onemogućuje sankcioniranje takve prakse te smo uputili **preporuku o zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja na teletekstu i web portalima**, Ministarstvu kulture, VEM-u i Hrvatskoj agenciji za poštu i telekomunikacije (HAKOM).

U preporuci smo upozorili na pritužbe roditelja na oglasnike na teletekstu, koje objavljuju gotovo svi TV-nakladnici, u kojima se tijekom cijelog dana pojavljuju erotske poruke i ponude, ponekad izrazito vulgarne te se oglašavaju razni pornografski sadržaji, ali i usluge proricanja sudbine, tarota i druge, koje su Zakonom o elektroničkim medijima i Pravilnikom o zaštiti maloljetnika zabranjene, odnosno smiju se objavljivati tek iza 23 sata. Mnogi roditelji zabrinuti su zato što ne postoji ni tehnička opcija kojom bi sami mogli djetetu ograničiti pristup ovim sadržajima.

Budući da smo još u 2011. upozorili na ovaj problem i VEM i Ministarstvo kulture te da rješenje još nije pronađeno, preporučili smo da se postojeći pravilnici i drugi propisi dopune kako bi se osigurala zaštita prava djece od potencijalno štetnih sadržaja.

Istaknuli smo da je teletekst široko dostupan i da ga djeca često koriste kako bi se informirala, primjerice o TV programu. Stoga smatramo nužnim što prije pronaći način kako bi ih se zaštitilo od neprimjerenih sadržaja, prema načelima koja se općenito primjenjuju na televizijske sadržaje, odnosno sadržaje elektroničkih publikacija.

Također smo dobili tumačenje da se pojedini portali, među njima i neki namijenjeni mladima, ne smatraju elektroničkim publikacijama te da se na njih ne primjenjuju odredbe Zakona o elektroničkim medijima, odnosno propisi koji štite prava i interese djece. Na tim se portalima oglašavaju primjerice, alkoholni napici, igre na sreću, kladionice i drugi neprimjereni sadržaji. Smatramo da se, radi zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja, i za teletekst i za portale treba primijeniti ograničenja kakva su propisana za programske sadržaje tv-nakladnika i elektroničkih publikacija te da je to potrebno riješiti odgovarajućom pravnom regulativom.

HAKOM nas je odmah obavijestio da nije nadležan za sadržaje koji se posreduju putem medija, a od VEM-a i Ministarstva kulture odgovore smo dobili znatno kasnije.

Ministarstvo kulture podržalo je naša stajališta, ali i izrazilo svoju nemoć u sankcioniranju ovih pojava jer to nije u njegovoj nadležnosti. VEM je ponovno izrazio spremnost angažirati se u izravnom dogovoru s nakladnicima. Pritom je objasnio „kako se sukladno Audiovizualnoj medijskoj direktivi Europskog parlamenta i Vijeća, a sa kojim je usklađen Zakon o elektroničkim medijima, teletekst ne smatra medijem. Međutim, a uzimajući u obzir činjenicu da se teletekst kao vrsta komunikacijskog kanala emitira zajedno s televizijskim programom te da je dostupan i djeci, Vijeće za elektroničke medije će nastojati u što skorije vrijeme kroz sustav koregulacije okupiti relevantne sudionike te potaknuti raspravu kako bi se pokušalo naći rješenje prihvatljivo svim stranama, a prije svega kako bi se na primjeren način zaštitilo maloljetnike od neprimjerenog sadržaja.“

Nova TV koju smo upozorili, budući da se konkretna pritužba odnosila na njih, istaknula je da će na početnoj stranici teleteksta istaknuti oznaku 18+, kao upozorenje da je riječ o sadržajima samo za odrasle.

Dobili smo i pritužbu zbog neodgovarajućeg funkcioniranja *roditeljske zaštite* u paketu usluga teleoperatera, pri čemu je roditelj procijenio da davatelj usluge nije dovoljno brzo ni učinkovito reagirao ni na njegove više puta ponovljene prijave. Zbog kvara na uređaju, njegovom petogodišnjem djetetu bili su dostupni pornografski sadržaji, i to na istom kanalu na kojem je prije, u paketu usluga drugog operatera, pratilo crtane filmove.

Općenito se zaštita djece od neprimjerenih sadržaja i sprečavanje dostupnosti pornografskih sadržaja shvaća, gotovo isključivo kao roditeljska, a ne i društvena odgovornost. Pritom davatelji usluga elektroničkih medija ignoriraju činjenicu da su pred ekranom često i djeca predškolske dobi koja sama bara-

taju daljinskim upravljačem, da roditelji često ne znaju aktivirati *roditeljsku zaštitu* niti provjeriti nije li ju dijete samo isključilo, a ponekad ne znaju ni koje sve sadržaje uključuje paket usluga koji naručuju. Također se zanemaruje okolnost da su djeca u Hrvatskoj, za razliku od drugih zemalja, vrlo često već u dobi od šest ili sedam godina sama kod kuće dok su im roditelji na poslu, jer je vrlo mali broj djece obuhvaćen produženim boravkom ili cjelodnevnom nastavom. To vrijeme mnoga od njih provode pred televizorom, unatoč zabranama roditelja, a često to čine i da bi umanjila osjećaj tjeskobe dok su sama kod kuće.

Smatramo da davatelji ovih usluga moraju o tome voditi računa te odgovornije informirati korisnike, jasno ih upozoriti na to koji paketi uključuju pristup pornografiji i nasilju, objasniti na koji način mogu aktivirati *roditeljsku zaštitu* te da uputa treba biti istaknuta.

Kvalitetni sadržaji za djecu - Premda je proizvodnja kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu važna sastavnica djetetovog prava na pristup informacijama, u stvarnosti je ona često potisnuta u drugi plan te se više pozornosti posvećuje zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja. To je posljedica tradicionalnog odnosa prema djetetu kao pasivnome objektu zaštite i nepoštovanja djetetova prava na aktivno sudjelovanje. Dijete ima pravo iz različitih medija dobivati informacije važne za njegovu dobrobit te i samo sudjelovati u stvaranju takvih sadržaja.

Medijski radnici trebaju se educirati i usavršavati, po mogućnosti i specijalizirati u području odabira i proizvodnje kvalitetnih sadržaja za djecu, kao i u području komuniciranja s djecom. U većini medija ponuda programa za djecu pokazuje da se dječjoj publici pristupa isključivo kao konzumentima, da im se nude nekvalitetni sadržaji, koji često obiluju scenama nasilja prikazanog kao zabava, uzbuđenje i „prihvatljiv način da se dođe do cilja“, što se opravdava tvrdnjom da djeca „vole“ i sama biraju upravo takve sadržaje. Smatramo da nakladnici koji nude dječje programe moraju s mnogo većom odgovornošću pristupiti tom segmentu programa te prikazivati i proizvoditi sadržaje koji potiču zdrav razvoj i pridonose dobrobiti djeteta, koji su primjereni i privlačni različitim dobnim skupinama. Stoga smo u 2012. uputili preporuku VEM-u **o zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima i pravu djece na pozitivne sadržaje**, ističući njegovu važnu ulogu ne samo u sankcioniranju kršenja propisa, već i u razvoju medijske kulture u društvu, uključujući i poticanje stvaranja kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu. Pozvali smo ga i da pokrene stručnu raspravu o ovim pitanjima. Stoga smatramo važnim istaknuti da je u 2013. godini VEM organizirao nekoliko sastanaka i međunarodni stručni skup „Crtani filmovi i zaštita maloljetnika - pravni okvir i najbolja praksa“, okupivši stručnjake, predstavnike regulatora i nakladnike te je najavio nastavak ovih aktivnosti u 2014. U pripremi ovih aktivnosti VEM se obratio i našem Uredu, udrugama koje rade s djecom i dječjim psiholozima, što smatramo dobrom praksom.

U nadležnosti VEM-a je i dodjela sredstava nakladnicima iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, pri čemu se posebno potiču „kvalitetni programi za djecu i mlade“. Za te je sadržaje u 2013. nakladnicima dodijeljeno ukupno 3.423.615 kuna, nešto više nego prethodne godine kad je za tu namjenu izdvojeno 3.154.067 kuna. Dodijeljeno je 1.639.980 kuna za 512 emisija za djecu i mlade koje će realizirati 18 TV-nakladnika, a 105 radijskih nakladnika dobilo je 1.783.635 kuna za ukupno 4.087 emisija.

VEM-u bismo također preporučili provođenje povremenih ciljanih analiza programskih sadržaja usmjerenih na pojedina područja zaštite prava i interesa djece. Uz provedenu analizu nasilja u crtanim filmovima koju smatramo vrlo korisnim temeljem za napredak, primjerice da analizira općenito kvalitetu sadržaja namijenjenih djeci, način sudjelovanja djece u programima, oglašavanje usmjereno na djecu ali i druge teme koje imaju veze s ljudskim pravima.

Nedavno je televizijski program za djecu obogaćen novim kanalom RTL Kockica pa je, uz Mini TV (nakladnika Nova TV) time povećan broj sadržaja namijenjenih djeci. Međutim, nedostaju analize kvalitete i gledanosti ovih programa, odnosno njihovog utjecaja na djecu. Iznenaduje da ni medijski stručnjaci, ni komunikolozi, ni medijski pedagozi, ni učitelji, ni dječji psiholozi, nisu zainteresirani za **istraživanje i vrednovanje televizijskih sadržaja namijenjenih djeci**. Mnogi će, primjerice, analizirati utjecaj medija na djecu, ali rijetki se bave istraživanjem obilježja kvalitetnih sadržaja oblikovanih upravo za djecu različite dobi.

Sami mediji uglavnom ignoriraju ove sadržaje pa u njima vrlo rijetko vidimo najave ili „kritike“ dječjih TV-programa. Posebno iznenađuje odnos HRT-a prema vlastitom dječjem programu koji se uglavnom prikazuje na HTV2. Taj se program, namijenjen predškolskoj i djeci rane školske dobi, gotovo uopće ne najavljuje, premda je riječ o kvalitetnim sadržajima. Stječe se dojam da ga HRT ne smatra osobito važnim ni vrijednim već time samo ispunjava svoju obvezu u sklopu javnog servisa, na temelju Zakona o HRT-u. Smatramo da bi i sam HRT trebao redovito informirati javnost o ovim programima, isticati njihovu obrazovnu i odgojnu vrijednost, istraživati mišljenja djece i roditelja o njihovim sadržajima i terminima prikazivanja te ih dalje razvijati i poboljšavati.

U vezi s pravom djece na sudjelovanje u stvaranju medijskih sadržaja ističemo da Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano aktivno surađuje s Hrvatskim filmskim savezom i hrvatskim uredom UNICEF-a u realiziranju revija i festivala dječjeg filmskog stvaralaštva i filmova za djecu. Predstavnica Ureda sudjeluje u odabiru i ocjenjivanju filmova na Hrvatskoj reviji filmskog i videostvaralaštva djece (učenika osnovne škole), zatim UNICEF-ovog Festivala o pravima djece te pri dodjeli nagrada na Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin - VAFI.

Medijska pismenost - Za cjelovitu zaštitu medijskih prava djece, uz pravni okvir nadzor nad primjenom zakona te stručnost i etičnost medijskih djelatnika, iznimno je važna i razina medijske pismenosti u društvu, osobito medijska pismenost djece, roditelja i nastavnika. Ured pravobraniteljice za djecu stoga se kontinuirano zauzima za medijski odgoj i obrazovanje na svom razinama odgojno-obrazovnog sustava, a posebice u obveznom školovanju. Želeći potaknuti djelovanje državnih tijela i donošenje političkih odluka u vezi s time, potkraj 2013. smo započeli pripreme za održavanje zajedničke tematske sjednice Odbora za informiranje, informatizaciju i medije, Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora. Sjednica „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“ održana je 10. veljače 2014. u Hrvatskome saboru. Za ovu sjednicu smo, zajedno s Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu i OŠ Veliki Bukovec, nositeljice EU projekta „Sigurnost djece na internetu“, pripremili niz preporuka za koje se nadamo da će u ovoj godini pokrenuti aktivnosti ključnih dionika te omogućiti da medijska pismenost bude dostupna svakom djetetu.

4.11 ZAŠTITA DJECE MIGRANATA

Ured pravobraniteljice za djecu se već niz godina bavi problematikom zaštite djece u migracijama, osobito djece stranih državljana bez pratnje odraslih. Neka od njih napuštaju svoje domove zbog znatiželje, pustolovine, obećanog dobitka, a neka odlaze u potrazi za boljim i sigurnijim životom, bježe od neimaštine, zlostavljanja, ratnih strahota. Bez obzira na razlog napuštanja doma, svima im je zajedničko to da su na tom putu sama, nezaštićena i izložena brojnim opasnostima. Kontinuirano upozoravamo na probleme povezane s njihovom zaštitom i pozivamo na njihovo rješavanje. Vladi smo upućivali preporuke vezano uz edukaciju posebnih skrbnika, sastavljanje liste s koje se skrbnici mogu imenovati, utvrđivanje i donošenje smjernica za postupanje, organizirali smo edukacije za stručnjake, tiskali publikaciju „Djeca bez pratnje“ te je dostavili svim centrima za socijalnu skrb, domovima za djecu, policijskim upravama i prekršajnim sudovima u Hrvatskoj.

Predložili smo i izmjene zakona kako bi se poboljšao položaj ove skupine djece pa su na našu inicijativu u Prekršajnom zakonu brisane odredbe kojima se maloljetnom počinitelju prekršaja, koji nema stalno prebivalište ili boravište u RH, nije osiguravalo pravo na sudjelovanje CZSS-a u postupku. Naime, do naše intervencije, sud nije imao obvezu izvijestiti CZSS niti je predstavnik CZSS-a imao pravo upoznati se s tijekom postupka te stavljati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze koji su važni za donošenje ispravne odluke. Uključivanje stručnjaka CZSS-a u prekršajni postupak koji se vodi protiv djeteta (maloljetnika) iznimno je važno, posebice u slučajevima kad dijete nema stalno prebivalište ili boravište u RH jer je riječ o rizičnoj skupini podložnoj iskorištavanju i zlostavljanju, s povećanim rizikom da postanu žrtve trgovine ljudima. Također smo sudjelovali i u radu radne skupine za izradu Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima, koji je Vlada RH usvojila u srpnju 2013. godine te su brojni naši prijedlozi ugrađeni u njegove odredbe.

Zaštita ove posebno ranjive skupine djece bila je tema godišnje skupštine Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) održane u Bruxellesu, od 25. do 27. rujna 2013., na kojoj je promoviran dokumentarni film belgijskog pravobranitelja za djecu „Djeca u pokretu“ kao uvod u tematske radionice posvećene zaštiti djece u pokretu. U sklopu radionica predstavnici pojedinih zemalja govorili su o problemima uočenim u vezi sa zaštitom ove posebno ranjive skupine djece. I mi smo govorili o hrvatskim iskustvima, istaknuli brojne probleme, poput nedostatka stručnjaka posebno educiranih za rad s djecom bez pratnje, nedostatka specijaliziranih ustanova koje bi zadovoljile specifične potrebe ove skupine djece, nerazvijenoga sustava skrbništva te probleme u prikupljanju statističkih podataka.

Na konferenciji je usvojena **Izjava o djeci u pokretu**, u kojoj su izneseni zajednički stavovi europskih pravobranitelja. Naglašeno je da djeci migrantima treba osigurati specifične i sveobuhvatne informacije o njihovim pravima, omogućiti im pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama na ravnopravnoj osnovi s domicilnom djecom, osigurati skrbnika te pravnu pomoć u svim upravnim i sudskim postupcima. Istaknuto je kako procjena dobi djeteta, kad je ona potrebna, treba uključivati kombinaciju fizičke, socijalne i psihološke procjene zrelosti uz korištenje tehnika na koje dijete pristane i koje poštuju djetetovu kulturu, dostojanstvo i fizički integritet pri čemu treba izbjegavati korištenje tehnika zračenja. Posebno je naglašeno kako djeci nikada ne treba biti odbijen ulazak u zemlju, da djecu nikada ne treba pritvarati i da prema njima treba primijeniti sve moguće mjere zaštite. U svojoj *Izjavi* europski pravobranitelji pozvali su sve europske države da osiguraju da njihova politika, njihovi zakoni i praksa budu u skladu s odgovarajućim instrumentima zaštite djece, posebice s Konvencijom o pravima djeteta. Pozvane su sve institucije Europske unije da, u okviru svojih nadležnosti, posebnu pažnju obrate na prava i zaštitu djeteta, a Europska komisija da pokreće postupke u slučaju povrede dječjih prava.

Prijedlozi za
izgradnju
cjelovitog
sustava
zaštite
prava djece

Sljedom zaključaka konferencije o potrebi međusobne suradnje u zaštiti ove skupine djece, Ured pravobraniteljice za djecu bio je domaćin tematske sjednice Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE) u Zagrebu, u studenome 2013., o zaštiti djece u migracijama, tzv. „djece u pokretu“. Okupljenim stručnjacima iz regije, skup je bio prilika da otvoreno progovore o problemima i razmijene iskustva kako bi zajednički potražili djelotvornije načine za njihovo rješavanje. U radu stručnog skupa, zajedno s pravobraniteljima za djecu Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Kosova, Makedonije, Republike Srpske, Slovenije, Srbije, Vojvodine i Hrvatske, sudjelovali su i predstavnici organizacije *Save the Children International* i regionalnih nevladinih organizacija, kao i predstavnici MUP-a, MSPM-a, predstavnik Ureda visokog povjerenika UN-a za izbjeglice u Republici Hrvatskoj te predstavnici svih pravobraniteljskih institucija u Hrvatskoj. Istaknuti su problemi koji su gotovo identični u svim zemljama regije: nedovoljni i neodgovarajući smještajni kapaciteti, nedostatak stručnjaka, nerazvijena mreža skrbnika za poseban slučaj, teškoće vezane uz jezične prepreke, kulturološke i religijske različitosti i drugo.

Pravobranitelji za djecu usuglasili su se kako je u svakoj državi nužno uspostaviti sveobuhvatan i učinkovit sustav zaštite djece u pokretu koji će im, neovisno o njihovom migracijskom statusu, jamčiti zaštitu i puno ostvarivanje njihovih prava. Zaključili su kako je potrebno uspostaviti operativne mehanizme za međusektorsku suradnju, usvojiti protokole postupanja nadležnih tijela za „*child friendly*“ prihvati „djece u pokretu“ kako bi se osiguralo da on bude u primjerenim uvjetima, u okruženju lišenom prinude uz neophodan nadzor nezavisnih institucija za prava djeteta. Stav je pravobranitelja da je nužno uspostaviti učinkovite nacionalne sustave prikupljanja i razmjene podataka, osigurati kontinuiranu i sveobuhvatnu obuku stručnjaka koji sudjeluju u prihvatu i provođenju mjera zaštite, uspostaviti kriterije za imenovanje skrbnika za „djecu u pokretu“ i razvijati mrežu stručnjaka koji će obavljati poslove skrbništva u skladu s međunarodnim standardima. Istaknuto je da pravobranitelji za djecu trebaju raditi na senzibiliziranju javnosti za toleranciju i potrebu zaštite „djece u pokretu“, kako bi se smanjio stupanj netrpeljivosti prema imigrantima, posebno onima koji dolaze iz različitih religijskih i kulturnih sredina te prevladalo neprijateljstvo i predrasude.

Naglašeno je da mjere zaštite treba poduzimati u dogovoru s djecom, uključivati dječju perspektivu - njihova iskustva, viđenje i očekivanja - vodeći računa o etičkim načelima i sudjelovanju djece u donošenju svih odluka koja ih se tiču te im osigurati informiranje o njihovim pravima i mogućnostima ostvarivanja tih prava na način primjeren njihovoj dobi i na jeziku koji razumiju. Također je istaknuto kako sva-

ka država mora razvijati programe zaštite i podrške koji neće biti restriktivni i koji će uvažavati načelo najboljeg interesa djeteta te istovremeno otklanjati i uzroke migracija djece, razvijati preventivne mehanizme te kontinuirano djecu upoznavati s rizicima i opasnostima nesigurnih migracija. Zaključci će biti objavljeni u zborniku radova koji je u tisku.

Predstavljajući ove zaključke i Izjavu ENOC-a pravobraniteljica za djecu sudjelovala je i na Regionalnoj konferenciji pod nazivom „Djeca u pokretu u Jugoistočnoj Europi” održanoj u Beogradu, u organizaciji Save the Children International.

Kako bi se osigurala zaštita djece migranata, Ured je izlaganjima o međunarodnim standardima njihove zaštite sudjelovao i u radionicama za djelatnike u sustavu socijalne skrbi i policije koje su organizirali UNHCR, Centar za nove inicijative i MSPM, u sklopu projekta „Djeca u pokretu”. Cilj radionica bio je upoznati djelatnike, koji se susreću s djecom stranim državljanima bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika, s praktičnom primjenom Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima.

Upozorenja, prijedlozi i preporuke za sprečavanje štetnih djelovanja

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica je ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. Ovim preporukama se institucijama, tijelima ili osobama ukazuje na potrebu postizanja veće razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2013. uputili smo brojne preporuke koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta ili vezano uz pojedinačni predmet, a nadležnim institucijama uputili smo 49 preporuka s ciljem unapređivanja zaštite veće grupe djece u Republici Hrvatskoj, a posebice u području obiteljskopravne zaštite, obrazovanja, zdravlja, pravosuđa, sigurnosti djece, zaštite imovinskih interesa, sporta, zaštite posebno ranjivih skupina djece i medijskog izvještavanja.

5.1 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Obilježavanje Europskog tjedna djece čiji su roditelji u zatvoru

Na inicijativu međunarodne mreže organizacija i institucija koje se bave zaštitom prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru (EUROCHIPS), a čiji je član i pravobraniteljica za djecu RH, prvi tjedan u lipnju obilježava se kao tjedan svjesnosti o postojanju ove djece i njihovih potreba. Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (UZS) i Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM) preporučili smo da raznim aktivnostima s djecom i roditeljima obilježe ovaj tjedan, kako u kaznenim ustanovama, tako i drugdje. Na preporuku nam je, s opisom aktivnosti, odgovorio Zatvor u Šibeniku i tri obiteljska centra.

Program „Odgovorno roditeljstvo” u kaznenim ustanovama

Program „Odgovorno roditeljstvo”, koji se provodio kroz suradnju UZS-a i obiteljskih centara, pokazao je iznimnu korisnost i za zatvorenike i za članove njihovih obitelji. Kako je MSPM, zbog novih zakonskih odredbi i ovlasti obiteljskih centara, izvijestio da više ne može sudjelovati u provedbi programa, preporučili smo MSPM-u i UZS-u da se iznađe način za opstanak programa, kako se ovo vrijedno unapređivanje roditeljske uloge zatvorenika ne bi ugasilo. Preporuku smo uputili i Vladi RH. UZS nas je izvijestio da će program održati vlastitim snagama te su kreirali novi program pod nazivom Zatvorenik kao roditelj, koji će, nakon što prođu edukaciju, provoditi službenici odjela tretmana u kaznenim ustanovama. Program započinje s provođenjem u proljeće 2014. godine.

Zaštita prava i interesa djece čijim roditeljima je oduzeta sloboda

Budući nas je MSPM izvijestio da obiteljski centri nisu više u mogućnosti sudjelovati u provođenju programa *Odgovorno roditeljstvo* za zatvorenike u kaznenim ustanovama, MSPM-u smo preporučili osmišljavanje ciljanih aktivnosti pomoći i podrške djeci čiji su roditelji lišeni slobode. Preporučili smo i povezivanje i financiranje udruga koje su zainteresirane za provođenje ovih aktivnosti. MSPM je prihvatio preporuku i izvijestio da su aktivnosti savjetovanja i pomaganja obitelji, psihološke podrške djetetu za odlazak roditelja na izdržavanje kazne te kontakta djeteta s roditeljem u penalnoj ustanovi predviđene

Zakonom o socijalnoj skrbi. Izvijestili su i da MSPM financira udruge koje rade s djecom te da će razmotriti i svaki projekt usmjeren zaštiti ove skupine djece.

Unapređivanje kontakta djece s roditeljima „prিতvoreniciima“

158

Upozorenja,
prijedlozi i
preporuke

Na osnovu obraćanja majke koja se nalazi u pritvoru koja nam je ukazala kako su telefonski razgovori s djetetom za vrijeme pritvora ograničeni na jednom tjedno (ponedjeljak) u trajanju od maksimalno osam minuta, uputili smo preporuku Zatvoru u Zagrebu. Tražili smo da se omogući redoviti kontakt pritvorenika s djecom kako direktno bez ometajućih pregrada, tako i telefonom. Ova preporuka je uvažena te je u Zatvoru u Remetincu pritvoreniciima omogućen češći telefonski kontakt te viđanje djece bez staklene pregrade, a uz posebnu zamolbu omogućen je i neposredan kontakt u odvojenoj prostoriji.

Nadzor nad djetetom predškolske dobi

MZOS-u smo i u 2013. preporučili da neodgodivo uputi ravnatelje dječjih vrtića, da su dužni poštovati odredbu Obiteljskog zakona da roditelj ne smije dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora odrasle osobe te, sukladno tome, osigurati da dijete u vrtić ne dovodi ili odvodi osoba mlađa od 18 godina. U svom odgovoru MZOS nas je obavijestio da je uputio preporuku ravnateljima dječjih vrtića da pri izradi vrtićkih Sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa i protokola postupanja vode računa o tome te da u cijelosti poštuju Obiteljski zakon i preporuke ministarstva i pravobraniteljice za djecu.

5.2 OBRAZOVANJE

Organizacija teorijske i praktične nastave u strukovnim medicinskim školama

Povodom pritužbi učenika srednjih medicinskih škola na preopterećenost i organizaciju satnice teorijske i praktične nastave i vježbi, preporučili smo MZOS-u da provjeri usklađenost satnice i rasporeda teorijske i praktične nastave i vježbi u srednjim medicinskim školama s važećim propisima iz područja strukovnog obrazovanja te da, u suradnji s učenicima, pronađe rješenje koje će im omogućiti rasterećenje i vrijeme potrebno za učenje i slobodne aktivnosti. Upozorili smo da prema Zakonu o strukovnom obrazovanju učenik ne može biti istoga dana na nastavi u ustanovi za strukovno obrazovanje i na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, osim iznimno, iz opravdanih razloga, uz odobrenje MZOS-a. Upozorili smo i na obvezu škola iz Državnog pedagoškog standarda srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, da osigura primjerene i sigurne uvjete za boravak i odmor učenika u vrijeme kad, zbog objektivnih razloga, dolaze ranije u školu i čekaju početak nastave ili prijevoz do kuće. MZOS i ASOO su nas obavijestili o nadzoru provedenom u Srednjoj medicinskoj školi Slavonski Brod vezano uz organizaciju nastave. MZOS nas je obavijestio i o ostalim planiranim aktivnostima za poboljšanje uvjeta obrazovanja učenika srednjih medicinskih škola. Izvješće o provedbi tih aktivnosti očekujemo.

Provedba vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama i zabrana diskriminacije djece po osnovi vjere i/ili uvjerenja

Povodom pritužbe građana i udruge za zaštitu prava ireligioznih osoba da osnovna škola nalaže svim učenicima i njihovim razrednicima prisustvovanje misi, uputili smo preporuku MZOS-u. Upozorili smo da je obvezivanje svih učenika da sudjeluju u vjerskim sadržajima i na misama, uključivo i onih koji nisu i čiji roditelji nisu vjernici, diskriminacija po osnovi vjere i/ili uvjerenja, kao i povreda Konvencije o pravima djeteta kojom se jamči sloboda misli, savjesti i vjere. Preporučili smo MZOS-u da odgojno-obrazovne ustanove upozori na nužnost poštovanja propisa, kao i na uvjete i način provedbe vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama. MZOS nas je obavijestio da je u osnovnoj školi pokrenut inspekcijski postupak, a izvješće o provedbi aktivnosti povodom naše preporuke očekujemo.

Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama

Na završetku prvog polugodišta školske godine 2013./2014. uputili smo MZOS-u preporuke vezane uz prevenciju nasilja, poboljšanje položaja djece s problemima u ponašanju, djece s teškoćama u razvoju,

djece pripadnika nacionalnih manjina i darovite djece, upise djece u srednje škole, provedbu zdravstvenog odgoja, unapređivanje suradnje odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i s drugim tijelima i ustanovama te informiranje i obrazovanje djece o ljudskim i dječjim pravima. Preporuke su se odnosile i na podizanje kvalitete provedbe nadzora nad odgojno-obrazovnim ustanovama i ostvarivanje prava djece u postupcima nadzora te uspostavu kvalitetnijeg sustava kontrole odgojno-obrazovnih radnika. Među ostalim, u cilju **prevencije nasilja**, preporučili smo pravovremeno i koordinirano djelovanje škole i nadležnih institucija u prevenciji nasilja, edukaciju odgojno-obrazovnih radnika te organiziranje mobilnih timova stručnjaka radi supervizije i pomoći školi u složenijim slučajevima nasilja.

Radi poboljšanja položaja **djece s teškoćama u razvoju** upozorili smo na nužnost donošenja pravilnika o odgoju i obrazovanju i primjerenoj potpori učenicima s teškoćama, nalaženje rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi, formiranje mreže institucija ili povjerenstva za predlaganje mjera za poboljšanje sustava, propisa, upisne politike i rješenja za prevladavanje poteškoća u radu s učenicima s teškoćama u razvoju; preporučili smo izradu oglednih primjera za standard zanimanja i za standard kvalifikacije, s jasno naznačenim ključnim kompetencijama koje bi djeca s teškoćama u razvoju trebala razviti te sustavno razvijanje svih kvalifikacija po prilagođenom programu.

Radi poboljšanja položaja djece pripadnika **nacionalnih manjina**, upozorili smo na nužnost uključenja sve djece pripadnika romske manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, osiguravanja prijevoza i odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama te jednaku dostupnost romskih pomagača za učenike pripadnike romske manjine. Preporučili smo pružanje pomoći pri odabiru poslodavaca za pohađanje praktičnog dijela kurikulumu strukovnog obrazovanja, provođenje preventivnih programa za učenje djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti te upozorili na potrebu edukacije i informiranja roditelja i odgojno-obrazovnih radnika i drugih o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije, kao i na potrebu stručnog usavršavanja i stručne podrške razvijanju tolerantnih odnosa djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti. MZOS-u smo preporučili preispitati elemente i kriterije za izbor kandidata za **upis u srednje škole**, detaljnije obrazložiti razloge njihove primjene, o promjenama pravovremeno informirati učenike i roditelje, te smo upozorili da bi trebalo donijeti elemente i kriterije trajnog karaktera.

Vezano uz provedbu **zdravstvenog odgoja**, podsjetili smo na pravo djeteta na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njegova zdravlja te da stručnjaci koji provode zdravstveni odgoj trebaju biti dodatno pripremljeni i educirani za provođenje programa te izrazili očekivanje da će liječnici biti uključeni u provedbu programa. Upozorili smo na nužnost donošenja podzakonskog propisa kojim bi se uredila prava darovite djece, na nužnost uočavanja, praćenja i poticanja darovitih učenika kroz dodatnu nastavu i druge oblike rada te na obvezu škola da vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika.

Radi poboljšanja **suradnje roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova**, preporučili smo da škole daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima, o pravima i obvezama učenika, o relevantnim propisima te da ih upoznaju sa školskim aktima i protokolima po kojima škola postupa, a osobito s procedurom oko zaštite prava učenika i s obvezom i načinima komunikacije sa školom te obvezom škole da, u slučaju da roditelj zanemaruje školovanje djeteta, uspostavi koordiniranu suradnju sa svim relevantnim institucijama. Preporučili smo **obrazovanje i osposobljavanje odgojno-obrazovnih radnika** u području prava djeteta te upoznavanje djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela te smo, radi poboljšanja informiranja i obrazovanja djece o ljudskim i dječjim pravima, preporučili **uvođenje građanskog odgoja** i obrazovanja u svim školama kao obveznog nastavnog sadržaja, kao i informiranje i poučavanje djece o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježavanje 20. Studenoga, *Dana Konvencije o pravima djeteta*.

U cilju podizanja kvalitete provedbe nadzora nad odgojno-obrazovnim ustanovama i ostvarivanja prava djece u postupcima nadzora, podsjetili smo na naše preporuke o potrebi **dodatnog zapošljavanja prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika**, njihovog osposobljavanja i usavršavanja te odvajanje savjetodavnih od nadzornih funkcija stručno-pedagoških nadzornika u agencijama. Ukazali smo na problem nemogućnosti podnošenja prigovora roditelja/zakonskog zastupnika djeteta na nalaz o stručno-pedagoškom nadzoru te preporučili da se u postupcima nadzora razgovara s

djecom kako bi ona ostvarila pravo na sudjelovanje. Također smo upozorili na nužnost uspostave **sustava vrednovanja rada** i licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja te ponovili preporuku o potrebi njihove sustavnije edukacije o pojavama diskriminacije, zabrani diskriminacije i primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva, o čemu tome treba educirati i druge osobe koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom radu. Ponovno smo ukazali na potrebu stručnog usavršavanja/osposobljavanja i dodatnog zapošljavanja školskog administrativnog osoblja pravne struke, kako rješavanje radno-pravnog statusa radnika ne bi štetilo ostvarivanju prava i interesa djece. Odgovor MZOS-a na naše preporuke nismo dobili.

Provođenje 4. modula zdravstvenog odgoja

Smatrajući da treba učiniti maksimalne napore da se tenzije i neprijateljstva vezana uz uvođenje zdravstvenog odgoja i obrazovanja, posebice njegovog 4. modula smire, a da djeca dobiju najbolji mogući spolni odgoj, početkom godine preporučili smo MZOS-u i AZOO-u da žurno potaknu izradu priručnika za nastavnike s točnim opisom onoga što će se raditi na satu, da ponude školama popis psihologa, pedagoga, liječnika i drugih stručnjaka koji su spremni, motivirani i kompetentni izvoditi nastavu 4. modula. Preporučili smo da žurno realiziraju programe osposobljavanja učitelja za izvođenje svih modula te da objave popis literature, koja će biti jasno grupirana kao: literatura za učenike, literatura koja predstavlja sadržajni izvor za rad s djecom, preporučena literatura za nastavnike i dodatna literatura za nastavnike. MZOS i AZOO su izdali recenzirane priručnike za učitelje i nastavnike koji uključuju osnovnu i dodatnu literaturu.

Usklađivanje sustava predškolskog odgoja i obrazovanja s Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe

Kraj 2013. je bio krajnji rok u kojem je trebalo uskladiti broj djece u skupinama dječjeg vrtića s Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe, no i dalje je u većini vrtića broj djece u grupi znatno veći od onog predviđenog standardom. Zbog toga je pravobraniteljica upozorila MZOS i Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport grada Zagreba (kao najvećeg osnivača dječjih vrtića u Hrvatskoj) na nužnost osiguravanja sigurnog i poticajnog okruženja za djecu predškolske dobi u dječjim vrtićima te je preporučila žurno ostvarivanje Državnog pedagoškog standarda, posebice u odnosu na broj djece u skupini.

Kriteriji za upis djece u vrtić i informiranje roditelja

Zbog pritužbi roditelja na netransparentnost upisa u dječje vrtiće te nerješavanje roditeljskih žalbi, pravobraniteljica je nekim gradovima i općinama kao osnivačima te pojedinim vrtićima preporučila da roditelje detaljno obavijeste o kriterijima i ishodima upisnog postupka.

Osiguravanje uvjeta za zapošljavanje stručnog suradnika psihologa u OŠ Skradin

Obilaskom OŠ Skradin upoznali smo se s organizacijom odgojno-obrazovnog rada škole te razgovarali s učenicima i zaposlenicima. Tom prilikom ukazali su nam na potrebu zapošljavanja psihologa kojeg OŠ Skradin već dugo traži, a koji je najviše nedostajao u poratnom razdoblju jer se škola za vrijeme Domovinskog rata nalazila gotovo na prvoj crti bojišnice. Područje Skradina i danas ima status područja od posebne državne skrbi. Preporučili smo stoga MZOS-u da u okviru mogućnosti poduzme sve potrebne radnje s ciljem osiguravanja uvjeta za zapošljavanje stručnog suradnika psihologa. Obaviješteni smo kako, sukladno odluci Vlade RH nije moguće zapošljavanje novih djelatnika u osnovnim školama.

Bojkot nastave

Zabrinuti zbog razvoja događaja u vezi s obnovom OŠ Pujanki u Splitu te zbog najavljenog bojkota nastave, koji je prema najavi roditelja trebao početi 15. listopada 2013., ukoliko se do 1. listopada ne izgradi i ne stavi u funkciju aneks školske zgrade, obratili smo se Gradu Splitu, MZOS-u, OŠ Pujanki te Vijeću roditelja. Preporučili smo da se u okviru zakonskih i financijskih mogućnosti iznađu najžurnija rješenja i spriječi daljnje moguće kašnjenje radova, kao i da se ovi problemi ne smiju rješavati preko djece niti se smiju uvjetovati njihovim pravima i dužnostima.

Prijevoz učenika i organizacija nastave u OŠ Čista Velika

Obaviješteni smo o zahtjevu Inicijative roditelja djece OŠ Čista Velika „Za našu dicu!“ za vraćanje ukinutog prijevoza djece u školu i iz škole i najavu roditelja da, u slučaju ogluhe na njihov zahtjev, djecu do daljnjega neće slati u školu. Obratili smo se stoga Šibensko-kninskoj županiji, OŠ Čista Velika, kao i Vijeću roditelja, preporučivši da pitanja koja se tiču učenika i njihovog prava na pohađanje nastave, prijevoza, kao i prava na sigurnost u školskom okruženju, rješavaju na način koji neće biti nauštrb ostvarivanja bilo kojeg dječjeg prava.

Osiguranje pristupačnosti škole za djecu s motoričkim teškoćama te osiguranje dostupnosti srednjoškolskog obrazovanja učenicima-putnicima u Petrinji

Tijekom obilaska Srednje škole Petrinja upoznati smo s problemom nepristupačnosti škole djeci s motoričkim teškoćama, kao i s problemima učenika koji u školu putuju javnim prijevozom. Za razliku od osnovnoškolaca, oni nemaju organiziran prijevoz, autobusne linije su rijetke, prometna povezanost u ovom području je loša, a učenički dom ne postoji. Zato smo MZOS-u i Sisačko-moslavačkoj županiji preporučili neodgodivo poduzimanje potrebnih aktivnosti s ciljem osiguranja pristupačnosti Srednje škole Petrinja za djecu s motoričkim teškoćama. Preporučili smo i osiguranje pomoći učenicima-putnicima kroz organiziranje javnog prijevoza usklađenog s potrebama učenika ili osiguranjem drugih oblika sustavne pomoći i podrške učenicima, kako socio-ekonomski status njihovih roditelja ne bi utjecao na ograničenje njihovih prava na obrazovanje i njegovu dostupnost. Odgovore na preporuku očekujemo.

Promjena ustroja Dječjeg vrtića Rijeka

Na temelju obilaska nekoliko centara i podcentara predškolskog odgoja Dječjeg vrtića Rijeka i molbe koju smo primili od MZOS-a, uputili smo ravnateljici dječjeg vrtića Rijeka i osnivaču vrtića gradonačelniku Grada Rijeke preporuku o promjeni ustroja ovog dječjeg vrtića. Riječ je o vrtiću koji pohađa 3330 djece smještene u 30 područnih objekata i 164 skupine. Uz Dječji vrtić Osijek ovo je jedini vrtić u državi organiziran unutar ovako velikog sustava koji, kako proizlazi iz obavijesti MZOS-a, funkcionira suptotno članku 21. Državnog pedagoškog standarda. Stoga smo preporučili osnivaču vrtića Gradu Rijeci da razmotri opravdanost ovakvog ustroja te da nas izvijesti o svom stavu glede ove preporuke kao i o učinjenom.

5.3 ZDRAVLJE**Zaštita djece od konzumiranja alkohola i cigareta**

Zabrinjavajući rezultati ESPAD istraživanja o negativnom utjecaja alkohola i duhana na zdravlje i ponašanje djece te dostupnost ovih proizvoda djeci potaknuli su nas još 2012. na obraćanje Državnom inspektoratu (DI) i MUP-u s preporukom o potrebi sustavnog nadziranja provođenja zakonskih zabrana i obveza te dosljedno provođenje zakonskih mjera u slučaju kršenja zabrana od strane ugostiteljskih objekata i prodajnih mjesta. DI i MUP našu preporuku su prihvatili i zatražili od svojih područnih jedinica intenzivniju provedbu inspekcijskih nadzora i postupanja prema prekršiteljima, o čemu su nas povratno izvijestili. No, kako problem i dalje aktualan, osobito za vrijeme školskih praznika, u srpnju 2013. ponovili smo ovu preporuku. Iz izvješća doznajemo da su inspektori u nadzorima otkrili propuste vezano uz neisticanje obavijesti o zabrani usluživanja odnosno prodaje alkoholnih pića djeci, nepoštovanje zabrane pušenja u zatvorenom javnom prostoru i usluživanje alkoholnih pića djeci te su prekršiteljima izrečene sankcije.

DI i Ministarstvo gospodarstva upozorili smo na mogućnost da djeca korištenjem samoposlužnih blagajni u nekim trgovačkim centrima bez ograničenja kupuju alkohol i duhanske proizvode te preporučili poduzimanje mjera kako bi se to spriječilo. DI nas je obavijestio da, sukladno našem upozorenju i preporuci prilikom inspekcijskih nadzora, sada kontroliraju i imaju li samoposlužne blagajne signalno upozorenje da je riječ o proizvodu za koji postoji ograničenje kupovine.

U vezi s ugrožavanjem zdravlja djece od duhanskog dima ponovili smo preporuku vezanu uz štetnu

tradiciju uz proslavu Dana Primoštena, kojom se zbog „vjerovanja“ da se dimom cigareta tjeraju bolesti, na taj dan djeci dopušta da puše cigarete, a Ministarstvu zdravlja (MZ) i HZJZ-u uputili smo preporuku o zabrani upotrebe duhanskih proizvoda u automobilu u kojem su djeca. HZJZ je podržao našu preporuku, ističući kako je u nekim zemljama ovakva restrikcija već uvedena te da struka, svjesna opasnosti pasivnog pušenja, podržava zakonske restrikcije koje za cilj imaju unapređenje zdravlja djece. MZ je načelno podržao stručno mišljenje HZJZ-a te očekujemo da će poduzeti sve kako bi se ova preporuka realizirala.

Preventiva oralnog zdravlja

Doznajući da je tijekom provođenja akcije Medicinskog fakulteta u Rijeci u riječkim osnovnim školama ustanovljeno da u pojedinim razredima više od 90% djece ima karijes, uputili smo preporuku Medicinskom fakultetu u Rijeci i MZ-u za poduzimanjem mjera radi poboljšanja prevencije i podizanja razine svijesti o važnosti oralnog zdravlja djece. Medicinski fakultet izvijestio nas je kako već šest godina provodi akciju o oralnoj higijeni među djecom u dobi od šest do dvanaest godina i trudnicama. Izvijestili su nas i da je MZ osnovao Povjerenstvo za promicanje i zaštitu oralnog zdravlja koje je pripremio prijedlog promjena Zakona o zdravstvenoj zaštiti, koji bi trebao poboljšati razinu oralnog zdravlja djece te da se na fakultetu planira otvoriti Studij dentalnih higijeničara. Uz dosad poduzete mjere, fakultet ističe da bi u medijima trebalo biti više informacija o oralnom zdravlju djece, da bi se doktori dentalne medicine trebali stimulirati za provođenje, odnosno sankcionirati za neprovođenje prevencije i sanacije zuba kod djece, da bi se prema roditeljima trebale poduzimati preventivne akcije te obvezati pedijatre da prilikom sistematskih pregleda traže status zuba, kao i da izdaju pisano upozorenje roditeljima da se dijete neće moći upisati u školu ako nema sanirane zube.

Cijepljenje djece

O problemu odbijanja roditelja da cijepi dijete dobivali smo informacije od sanitarne inspekcije MZ-a, budući da roditelji ovakvim ponašanjem čine prekršaj prema Zakonu o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti. O tome smo obavijestili MZ, HZJZ i MSPM i preporučili da zdravstveni djelatnici, odnosno sanitarni inspektori o roditeljskom odbijanju cijepljenja djeteta obavještavaju CZSS te da se zdravstvene djelatnike, sanitarne inspektore i djelatnike iz sustava socijalne skrbi uputi u jedinstveni predviđeni način postupanja unutar sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi. I MSPM i MZ su temeljem naše preporuke svim CZSS-ima i upravama za sanitarnu inspekciju dostavili uputu/mišljenje o postupanju u slučajevima odbijanja cijepljenja djece od strane roditelja.

Prevenција samoozljeđivanja i suicida kod djece i mladih

S obzirom na saznanja o učestalom samoozljeđivanju djece, na što su nas upozorila sama djeca, MZOS-u smo preporučili da u zdravstveni odgoj uvrste sadržaje i informacije o prevenciji samoozljeđivanja i suicida djece i mladih. MZOS je preporuku načelno prihvatio i odgovorio da se ovi i slični sadržaji već provode u mnogim segmentima školskog programa.

Osiguranje primjerenih prostornih i kadrovskih uvjeta u bolnicama za djecu u Zagrebu, Slavonskom Brodu i Splitu

Nakon obilaska Klinike za psihološku medicinu, Kliničkog bolničkog centra Zagreb (KBC Zagreb), Odjeka dječje i adolescentne psihijatrije Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“ u Slavonskom Brodu, Klinike za dječje bolesti u Splitu te sastanka s predstavnicima Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju (HDDAPP), o aktualnom stanju i organizaciji dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije u Hrvatskoj, na kojem je bilo govora i o potrebama u pojedinim dijelovima Hrvatske, uputili smo tri preporuke. KBC-u Zagreb upućena je preporuka u kojoj je istaknuta potreba otvaranja stacionarnog odjela za dječju psihijatriju, prostorno proširenje dnevne bolnice za mladež te osiguranje potrebnog kadra za njihovo funkcioniranje. MZ-u i Općoj bolnici „Dr. Josip Benčević“ u Slavonskom Brodu preporučili smo proširenje prostornih i kadrovskih kapaciteta te osnivanje stacionara za prihvata djece u akutnim kriznim stanjima. KBC-u Split preporučili smo da prioritet u svim budućim planovima rada KBC-a Split bude osiguravanje primjerenih prostornih uvjeta na Klinici za dječje bolesti, osobito detaljno renoviranje podova i zidova te zamjena kreveta, koji su stari i neadekvatni. Preporučili smo da se riješi problem prenapučenosti soba, kao i nedostatka apartmana gdje bi se omogućilo boravak ro-

ditelja uz dijete. Podsjetili smo pritom i na to da KBC Split i dalje, kao regionalni centar, nema odjel dječje i adolescentne psihijatrije, na što ukazujemo već godinama. U vezi s time MZ nas je izvijestio kako je u tijeku priprema projekta za organizaciju djelatnosti dječje i adolescentne psihijatrije, koji obuhvaća stacionarni dio i dnevnu bolnicu. U svom odgovoru na preporuku KBC Split nas je izvijestio kako svaki pokušaj rješavanja ovog problema uključuje reorganizaciju ustroja kliničkih odjela i smanjenje broja bolesničkih kreveta, što je povezano sa znatnim materijalnim ulaganjima. Odgovore na druge preporuke očekujemo.

Zaštita zdravlja djece sportaša

Potaknuti čestim obraćanjima roditelja koji su ukazivali na trajanje i raspored treniranja djece, naročito u vrijeme natjecanja ili priprema za natjecanja, MZOS-u i MZ-u smo ukazali na potrebu sustavnog praćenja zdravlja djece sportaša, odnosno potrebu njihovih redovitih periodičnih pregleda. Važeći Zakon o sportu ne predviđa takav standard zaštite zdravlja mladih sportaša, već upućuje tek na utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju. Istaknuli smo stav da je obvezu zdravstvenih pregleda potrebno osigurati za svu djecu koja se bave sportom, neovisno o tome je li riječ o poduci, rekreaciji ili aktivnom natjecateljskom bavljenju sportom, budući da se izostankom takvih pregleda propušta utvrditi psihofizička spremnost pojedinog djeteta za napore koji prate svaku sportsku aktivnost. Ujedno smo preporučili razmotriti načine osvježavanja i educiranja roditelja i sportskih djelatnika o rizicima prekomjernog treniranja za djecu, kao i o sprečavanju prenaprezanja djece koje se ponekad javlja kao posljedica previsokih očekivanja roditelja ili okoline.

5.4 PRAVOSUĐE

Pretraga djece prilikom posjećivanja roditelja lišenih slobode

Putem više pojedinačnih pritužbi saznali smo da se gotovo sva djeca prilikom posjeta roditeljima lišenim slobode u nekim kaznenim ustanovama temeljito pretražuju, što uključuje skidanje odjeće sve do donjeg rublja. Iako pretragu obavljaju službenici odjela osiguranja, koji su istog spola kao i dijete, u prisutnosti i uz pomoć pratnje djeteta, svaka ova pretraga djeluje stresno i ponižavajuće za dijete, zbog čega ona nerijetko odbijaju dalje posjećivati roditelja lišenog slobode. Već ranije smo preporučivali Upravi za zatvorski sustav (UZS) da izbjegava temeljite pretrage djece te smo obaviješteni da se pretrage rade samo kada je to nužno zbog sigurnosne procjene i rizika unošenja nedopuštenih stvari. Budući da se u nekim kaznenim ustanovama s istim stupnjem sigurnosnih uvjeta pretrage rade češće, tražili smo od UZS-a podatke o broju temeljitih pretraga djece te preporučili da se djeca ne pretražuju na ovaj način, već samo vizualno, a da se unošenje nedopuštenih stvari spriječi detaljnijom pretragom zatvorenika nakon posjeta djeteta. Zbog neujednačenosti postupanja kaznenih ustanova, preporučili smo izradu kriterija za slučajeve neophodne pretrage djece. UZS je preporuke prihvatio i planira ih realizirati.

Prostor za posjete djece u otvorenom odjelu za žene Kaznionice u Požegi

Nakon informacije da će se zatvorenice koje izvršavaju kaznu zatvora u otvorenim uvjetima u Kaznionici u Požegi, zbog nužne diferencijacije uvjeta i tretmana, preseliti u bivši prostor Odgojnog zavoda za žensku populaciju koji je u krugu Kaznionice, Kaznionici u Požegi preporučili smo da u novom prostoru osposobe i prilagode prostor za posjete djece majkama. Također smo preporučili da obogate zajedničke aktivnosti roditelja i djece kako bi se održavali i unapređivali obiteljski odnosi i roditeljstvo. Kaznionica u Požegi je preporuke prihvatila i planira ih realizirati.

Uvjeti izvršavanja mjere istražnog zavora za maloljetnike

Po dobivenoj informaciji da su, do osnutka zasebnih zavodskih ustanova, osnovane posebne zatvorske jedinice za izvršenje mjere istražnog zatvora za maloljetnike te nakon obilaska nekih od prostora u kojima se izvršava ova mjera, UZS-u smo uputili preporuku. Naglasili smo da je, unatoč postignutim pomacima (odvojenost maloljetnika od odraslih osoba u zasebnim sobama), nužno postojeće uvjete u cijelosti uskladiti s međunarodnim standardima i Zakonom o sudovima za mladež. Preporučili smo žurno ustrojavanje zasebnih zavodskih ustanova u kojima će se izvršava-

ti mjera istražnog zatvora za maloljetnike kako to nalaže navedeni Zakon. Odgovor na preporuku čekamo.

Zatvoru u Zagrebu uputili smo i preporuke za unapređivanjem uvjeta izvršenja mjere istražnog zatvora. Preporuke su prihvaćene i u realizaciji su.

Pan-EU preporuke na temelju COPING projekta „Djeca zatvorenika, intervencije, ublažavanje posljedica i jačanje mentalnog zdravlja“

Upozorenja,
prijedlozi i
preporuke

Pravobraniteljica za djecu dostavila je Koordinaciji udruga za djecu, Ministarstvu pravosuđa, UZS-u, MUP-u, MSPM-u, MZOS-u, Ministarstvu zdravlja (MZ), MVEP-u, Državnom odvjetništvu, Pravosudnoj akademiji i Hrvatskoj odvjetničkoj komori Pan-europske preporuke proizišle iz COPING EU projekta i istraživanja *Children of Prisoners, Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health* i objavljene na međunarodnoj konferenciji *Suočavanje sa situacijom kada je roditelj u zatvoru: polazište za reformu politika*, a o njima smo obavijestili i Europsku mrežu pravobranitelja za djecu ENOC. Svima smo preporučili da ove preporuke analiziraju, prihvate u onom dijelu koji se odnosi na njihovo područje nadležnosti te nas izvijeste o svome stavu i o poduzetom. UZS je neke od preporuka već ugradio u svoj rad, MZ je podržao sustavni pristup zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih čiji su roditelji u zatvoru, uključujući sve razine zdravstvene zaštite te nam je dostavio podržavajuća mišljenja o tome Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju HLZ-a i HZJZ-a. MSPM dijeli naše mišljenje o potrebama ove ranjive skupine i preporuke je prosljedio svim centrima socijalne skrbi i obiteljskim centrima, a MZOS nas je obavijestio da će u suradnji s AZOO razmotriti mogućnosti dodatne edukacije odgojno-obrazovnih radnika i organiziranje stručnih skupova koji bi pridonijeli kvalitetnijem pružanju pomoći djeci zatvorenika. Pravosudna akademija smatra da se ove preporuke ne odnose na područje njezine nadležnosti već na nadležnost MP-a. Od drugih institucija nismo dobili odgovor.

5.5 SIGURNOST DJECE

Nabavka autosjedalica za djecu u službenim vozilima centara za socijalnu skrb

Stručni djelatnici CZSS-a su nam ukazali na problem nedostatka, po zakonu obveznih, odgovarajućih autosjedalica za prijevoz djece u službenim vozilima CZSS-a, čime je dovedena u pitanje sigurnost djece u prometu. Ovaj problem je posebno izražen u situacijama smještaja djece izvan vlastite obitelji, kada postoji potreba njihovog prijevoza službenim vozilima. MSPM-u smo preporučili nabavku odgovarajućih autosjedalica za djecu, za službena vozila ustanova socijalne skrbi, čije usluge koriste djeca, kako bi prijevoz djece bio usklađen sa zahtjevima koji proizlaze iz odredbi *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*. Ministarstvo je sve CZSS-e i domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi upoznao s našom preporukom te ih uputilo da autosjedalice nabave koristeći sredstva za materijalne i financijske rashode koja se osiguravaju u proračunu jedinica područne (regionalne) samouprave i Grada Zagreba, kao i iz namjenskih donacija te na taj način osiguraju sigurnost djece u prometu.

Sigurnost autosjedalica

Pitanje odgovarajuće zaštite djece s obzirom na rezultate testa dječjih autosjedalica koje godišnje objavljuje Hrvatski autoklub (HAK), predmetom je praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu od 2012. godine. U prosincu 2013. uputili smo preporuku MUP-u, Državnom inspektoratu (DI), Državnom zavodu za mjeriteljstvo i HAK-u. Preporučili smo angažman svih resornih subjekata iz domene nadzora ove vrste proizvoda kako bi se analizirale postojeće zakonske odredbe i otklonio negativni sukob nadležnosti, odnosno iznašli mogući načini zaštite djece od ovakvih proizvoda. Preporučili smo da se, s obzirom na rezultate istraživanja HAK-a tijekom proteklih 13 godina, provjeri koje se od testiranih autosjedalica nalaze na hrvatskom tržištu i jesu li homologirane te da se poduzmu druge radnje s obzirom na opisane rizike i nedostatke. Izvješće smo dobili jedino od DI, koji nas je izvijestio da je pronašao tri različita modela autosjedalica koje su predstavljale rizik za potrošače te su od strane distributera poduzete odgovarajuće mjere povlačenja proizvoda od potrošača.

Sigurnosno-zaštitna provjera animatora u dječjim odmaralištima

Pravobraniteljica za djecu je tijekom 2011. i 2012. posjetila više objekata u kojima se provode programi škole u prirodi i programi organiziranog odmora za djecu. Uočili smo da se u praksi zakonske odredbe o zabrani počinitelju spolnih delikata da obavlja profesionalne ili dobrovoljne djelatnosti koje uključuju kontakt s djecom ne provode dosljedno. Naime, odgovorne osobe najčešće provjeravaju kandidate za obavljanje određenih poslova samo na temelju „potvrde o nekažnjavanju” koju izdaju općinski sudovi, iako ta potvrda dokazuje samo to da protiv određene osobe nije u tijeku kazneni postupak te da joj nije izrečena nepravomoćna presuda. Ova potvrda, međutim, nije dokaz o pravomoćnoj osuđenosti za počinjenje kaznenog djela, budući da se ova okolnost dokazuje samo potvrdom iz kaznene evidencije Ministarstva pravosuđa, što mnogi ne znaju pa ni ne primjenjuju. Stoga smo upravitelje objekata upozorili na to te preporučili da poduzmu sve radnje kako bi s djecom koja borave u njihovom objektu radile osobe koje ispunjavaju sve zakonske uvjete.

Upotpunjavanje signalizacije na opasnom raskrižju

Temeljem saznanja da se u neposrednoj blizini OŠ Trstenik u Splitu nalazi opasno i nedovoljno obilježeno raskrižje te da pored škole prolazi nedovršena i opasna prometnica obratili smo se Županijskoj upravi za ceste, Gradu Splitu te PU Splitsko-dalmatinskoj, preporučili da se žurno upotpuni horizontalna i vertikalna signalizacija raskrižja te da se čim prije na njemu postave semafori. Istaknuli smo da imovinsko-pravni, financijski i drugi problemi oko dovršetka radova na Bračkoj ulici nipošto ne smiju biti zapreka za ostvarivanje sigurnog okruženja za djecu.

Sigurnost djece za vrijeme boravka u vrtiću

Povodom saznanja dobivenih iz medija i obraćanja roditelja da se djevojčica za vrijeme boravka u osječkom vrtiću ubola na „narkomansku iglu”, Gradu Osijeku i vrtiću uputili smo preporuku, o čemu smo izvijestili i MZOS. Preporučili smo žurno poduzimanje mjera za unapređivanje sigurnosti djece u vrtićima na području grada posebice na vanjskim prostorima na kojima borave djeca. Zatražili smo izvješće o vrtićkom sigurnosnom programu i njegovom provođenju. Gradonačelnik, MZOS i ravnateljica vrtića obavijestili su nas o načinima kontrole sigurnosti vanjskih prostora vrtića te o tome da su pojačane aktivnosti nadzora u svim vrtićkim područnim kućama.

Prometna sigurnost djece sportaša

Pravobraniteljica za djecu upoznata je s problemom nogometnog kluba „Studentski grad” koji je bespravno izgradio pomoćni objekt kako bi se djeci omogućilo nesmetani prolaz od svlačionica do igrališta te bi se izbjeglo da djeca prelaze preko ceste. Ne ulazeći u rješavanje vlasničkih odnosa na nekretninama, Gradu Zagrebu, gradskoj četvrti i mjesnom odboru na čijem području se klub nalazi uputili smo preporuku te zatražili rješavanje nastalog problema kako bi se djeci omogućilo sigurno i neugrožavajuće bavljenje sportom.

5.6 ZAŠTITA IMOVINSKIH INTERESA DJECE

Zaštita imovinskih prava djece

Tijekom 2013. obavještavali smo MSPM o primjerima iz prakse koji predstavljaju kršenje imovinskih prava djece od strane njihovih roditelja te preporučili preispitivanje *Mišljenja* MSPM-a od 17. listopada 2012. o imovinskim odnosima roditelja i djece i usklađivanje iznosa do kojeg roditelji mogu neograničeno raspolagati s novčanim sredstvima djeteta. Istaknuli smo kako se, zbog tumačenja MSPM-a prema kojem roditelji mogu bez traženja odobrenja CZSS-a mjesečno raspolagati novčanim sredstvima maloljetnog djeteta u iznosu do 10.000 kuna, u nekim slučajevima narušavaju prava djece te ugrožavaju njihova imovinska prava zbog čega je potrebno uskladiti taj iznos s realnim životnim okolnostima.

Zaštita primanja i naknada izuzetih od ovrhe

Pravobraniteljici za djecu se i dalje obraćaju roditelji tražeći savjet i pomoć te iskazujući nesnalaženje u situaciji kad su im računi blokirani te ne mogu raspolagati novčanim sredstvima neophodnim

za egzistenciju obitelji i maloljetne djece, a time ni primanjima s osnova plaće i invalidske mirovine, obiteljske mirovine, dječjeg doplatka, pomoći za novorođeno dijete, zakonskog uzdržavanja, privremene nezaposlenosti i slično. Ovi problemi aktualni su unatoč informiranju građana pa su nužne mjere kako bi se ovršenike - primatelje zaštićenih primanja pravovremeno uputilo na njihove obveze. Stoga smo MSPM-u, Ministarstvu uprave, HZMO-u, HZZO-u, Hrvatskoj udruzi banaka i Hrvatskoj udruzi poslodavaca preporučili radnje kako bi se korisnike ovih primanja pravovremeno informiralo o tome da su ova novčana sredstva zakonom zaštićena od ovrhe te o načinima njihove zaštite. Očitovanja nam je dostavio HZMO, izvješćujući nas o svojim aktivnostima te o važnosti naše preporuke za približavanje željenom modelu jednake zaštite interesa i dobrobiti svakog djeteta u Hrvatskoj. HZZO nas je izvijestio da su preporuku s konkretnom uputom za postupanje proslijedili regionalnim uredima te područnim službama.

5.7 SPORT

Zaštita prava djece koja se bave sportom

U ožujku 2013. MZOS-u smo uputili sveobuhvatnu preporuku radi zaštite prava djece koja se bave sportom kako bismo još jednom ukazali na probleme i ponudili rješenje za nedoumice, nedorečenosti i pravne praznine koje rezultiraju kršenjem prava djece. Ponovno smo istaknuli potrebu licenciranja trenera i voditelja sportskih i drugih aktivnosti djece, što je moguće realizirati kroz dopune važećih propisa, kako Zakona o sportu tako i podzakonskih akata koji se odnose na osposobljavanje kadrova za obavljanje stručnih poslova u sportu. Još jednom smo ukazali na potrebu implementacije odredbi *Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* i nužnim dopunama Zakona o sportu vezano uz zapreke za obavljanje poslova u sportskoj djelatnosti i rokove rehabilitacije. Nadalje preporučili smo da se utvrdi i pojasni status djece sportaša, zakonom definira obveza klubova da prilikom sklapanja ugovora s djecom pribave prethodno odobrenje CZSS-a za socijalnu skrb, kako to propisuje Obiteljski zakon, da se predvidi jedinstveni okvir postupanja u slučajevima prelaska djece iz kluba u klub i omoguće efikasni mehanizmi zaštite dječjih prava u slučajevima sukoba interesa.

Tražili smo da se odredi dob za početak bavljenja određenim sportom, propiše obveza upoznavanja djece i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom, propiše obveza obavljanja periodičnih pregleda zdravstvene sposobnosti djece (prvi put već i prije početka bavljenja sportom i bez obzira na razinu bavljenja sportom), da se propiše obveza praćenja, odnosno vođenja evidencije o povredama djece pri bavljenju sportom te osigura nadzor kvalitete i sigurnosti sportskih objekata i opreme. Preporukom se ukazalo i na potrebu donošenja niza podzakonskih propisa kojima bi se reguliralo obavljanje zdravstvenih pregleda, način vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša, zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društva, propisala stručna osposobljenost potrebna za obavljanje stručnih poslova u sportu te regulirao način osnivanja i rada školskih sportskih društava. Preporučili smo i izradu protokola za zaštitu djece koja se bave sportom, kao i proširenje primjene postojećeg *Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom* i u sportskim klubovima. Također smo preporučili da MZOS, u suradnji s HOO-om i Kineziološkim fakultetom, imenuje koordinatore za intervencije u kriznim situacijama zaštite djece u sportu.

Izgradnja sportskih dvorana u Supetru i Skradinu

Nakon što nam se jedna udruga požalila na poteškoće u realizaciji plesnih aktivnosti djece u slobodno vrijeme u Gradu Supetru, a koji bi trebali biti okončani nakon dovršetka izgradnje školske sportske dvorane u kojoj bi se realizirali i sportsko-rekreacijski i kulturni sadržaji slobodnog vremena djece, uputili smo preporuku Gradu Supetru i DV Mrvica. Preporučili smo ispitati sve prostorne kapacitete i mogućnosti kako bi do završetka izgradnje spomenute dvorane osigurali djeci kvalitetne i osmišljene sadržaje slobodnog vremena, u skladu s njihovim potrebama. Prilikom obilaska OŠ Skradin obaviješteni smo da nemaju sportsku dvoranu pa se nastava tjelesne i zdravstvene kulture održava, za lijepog vremena, na vanjskim prostorima, a za lošeg vremena u atriju škole. Stoga smo Gradu Skradinu uputili preporuku. Grad Skradin nas je izvijestio da zbog nedostatka financijskih sredstava nisu u mogućnosti realizi-

rati planirani projekt, no da će problem riješiti izgradnjom montažne dvorane koja će u potpunosti zadovoljiti sve potrebe djece i mladih.

Usuglašavanje jednakih kriterija financiranja i vrednovanje programa sportskih škola

Nakon saznanja da su izmijenjeni kriteriji za financiranje sportova u Splitu, na način da se uz članstvo u HOO-u vrednuju i postignuti rezultati na velikim svjetskim natjecanjima, kao i sportski rezultati pojedinog kluba, obratili smo se Splitskom savezu sportova te preporučili da prilikom izrade budućih kriterija za financiranje sportskih aktivnosti svakako vrednuju i programe univerzalnih dječjih sportskih škola i rekreativno bavljenje djece sportom, kako ne bi bio doveden u pitanje opstanak i razvoj ovakvog vida sportskih aktivnosti djece.

167

*Upozorenja,
prijedlozi i
preporuke*

5.8 ZAŠTITA POSEBNO RANJIVIH SKUPINA DJECE

Zaštita prava i interesa djece izbjeglica iz Sirije

Pridružujući se pozivu Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC, uputili smo preporuku MVEP-u, MSPM-u i MUP-u da u okviru svojih resora poduzmu aktivnosti i potrebne mjere kako bi Hrvatska prihvatila djecu izbjeglice iz Sirije, osobito onu koja su bez pratnje roditelja ili su odvojena od svojih obitelji, te im pružila odgovarajuću pomoć i zaštitu.

Stručno-znanstvena procjena istraživanja u odgojnim domovima

U vezi s provođenjem istraživanja psihometrijskih i biologijskih značajki šticećenika odgojnih domova od strane Zavoda za molekularnu medicinu „Ruđer Bošković“ još 2013. smo MSPM-u uputili preporuku za stručno znanstvenu procjenu istraživanja od strane Odsjeka za PUP ERF-a i Nacionalnog etičkog povjerenstva Vijeća za djecu. MSPM je izvijestio da su provođenje istraživanja u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju odobrili, nakon što ga je odobrio Odbor za disertacije Medicinskog fakulteta, uz prethodnu suglasnost njihovog Etičkog povjerenstva. Izvijestili su i da je istraživanje do sada provedeno u Odgojnom domu u Ivancu i Centru za odgoj i obrazovanje Lug, a nakon pribavljenih prethodnih suglasnosti roditelja djece. Rečeno je i da nije riječ o eksperimentalnom pristupu izazivanja pojave radi proučavanja, već o opservacijskom pristupu u kojem su interesi djece zaštićeni. Istraživanje je ocijenjeno korisnim. Kako nisu uvažene naše preporuke za stručno znanstvenom procjenom istraživanja od strane ERF-a i Nacionalnog etičkog povjerenstva Vijeća za djecu, preporuku o uključivanju ova dva tijela smo ponovili. Niti nakon požurivanja, odgovor nismo dobili.

Zaštita djece koja prose

Svjesni kako je fenomen prosjačenja djece vrlo složen te zahtijeva angažman šire društvene zajednice, osobito građana koji svjedoče takvim situacijama, izradili smo informativni letak „Zaštitimo djecu koja prose - ona trebaju našu pomoć“ u cilju podizanja javne svijesti o štetnosti prosjačenja po djecu. Uz informacije o povredi prava djece i činjenicama o ovom fenomenu, letak sadrži i informacije o tome što treba učiniti svaki građanin koji svjedoči prosjačenju djeteta ili odrasle osobe koja prosi koristeći dijete. Letak smo u uputili svim velikim trgovačkim centrima u Zagrebu, velikim trgovačkim lancima poput Konzuma, Bille, Mercatora, Dione, Spara, Prehrane, Zagrebačkom holdingu (ZET i Autobusni kolodvor Zagreb), INI i Hrvatskoj obrtničkoj komori (HOK). Preporučili smo da sa sadržajem letka i o obvezi obavješćavanja policije upoznaju svoje zaposlenike, kako bi se osigurala žurna i pravovremena zaštita ove kategorije djece. O letku smo obavijestili i policiju koja je ovu našu akciju poduprla i letak predstavila javno putem medija. Veliki interes i podršku pokazao je HOK, prosljeđivši letak na županijske komore i udruženja obrtnika na više od 150 adresa.

5.9 MEDIJI

Zaštita privatnosti prilikom izvještavanja o nestaloj djeci

Unatoč iznimno važnoj ulozi medija prilikom potrage za nestalom djecom i djecom koja su u bijegu, oni ponekad neprimjerenim izvještavanjem mogu naštetiti djetetu. Stoga smo MUP-u te nakladnicima

i urednicima *online* izdanja medija putem Hrvatskog vijeća za medije uputili preporuku o zaštiti privatnosti prilikom medijskog izvještavanja o nestaloj djeci. Istaknuli smo da pristanak roditelja ili skrbnika na objavljivanje podataka o djetetu nije uvijek u skladu sa zaštitom djetetovog najboljeg interesa te je stoga važno da novinari u svakom pojedinačnom slučaju slijede svoj Kodeks i stručne smjernice za izvještavanje o djeci. Kad se traga za nestalim djetetom važno je reagirati što prije te je objava djetetove fotografije i osnovnih podataka tada nedvojbeno u njegovom interesu. No, pritom novinari ne smiju iznositi pojedinosti koje zadiru u djetetovu intimu, npr. pisati o djetetovom sukobu s roditeljima ili vršnjacima, obiteljskim prilikama, intimnim vezama, sklonosti neprihvatljivom ponašanju itd. jer to nisu informacije za javnost. Istaknuli smo kako je objava identiteta nestalog djeteta opravdana samo do trenutka dok ga se ne pronađe te da nakon toga medijsko izvještavanje o slučaju, u pravilu, treba prestati. Upozorili smo i da nakon pronalaska djeteta treba ukloniti fotografije i podatke o djetetu o kojem se izvještavalo u negativnom kontekstu i tako pomoći da se izbrišu neželjeni tragovi. Preporučili smo i educiranje novinara i urednika o zaštiti prava djece u medijima. MUP je našu preporuku objavio na portalu *Nestali.hr*, a od Hrvatskog vijeća za medije nismo dobili odgovor.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja na teletekstu

Proteklih godina više puta smo upozorili Vijeće za elektroničke medije (VEM) da se na teletekstu više TV nakladnika u svako doba dana mogu pronaći oglasi o prodaji erotskih i pornografskih sadržaja i usluga te proricanja sudbine, vidovnjaštva, tarota i sličnog. Premda je Zakonom i Pravilnikom o zaštiti maloljetnika oglašavanje ovih usluga izričito zabranjeno, osim u vremenu od 23 do 7 sati ujutro, ove odredbe se, prema objašnjenju VEM-a, zasad ne mogu na isti način primijeniti na teletekst. Zato smo uputili preporuku Ministarstvu kulture, Hrvatskoj agenciji za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM) i VEM-u, u kojoj smo upozorili da postojećim propisima, tj. Zakonom o elektroničkim medijima, nije zadovoljavajuće riješena zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja na teletekstu te ih pozvali da razmotre ovaj problem i zajedno pronađu rješenje. VEM je odgovorio da se, sukladno Audiovizualnoj medijskoj direktivi Europskog parlamenta i Vijeća, s kojom je usklađen Zakon o elektroničkim medijima, teletekst ne smatra medijem. No, kako se teletekst, kao vrsta komunikacijskog kanala, emitira zajedno s televizijskim programom te je dostupan i djeci, VEM se obvezao kroz sustav koregulacije okupiti relevantne sudionike te potaknuti raspravu kako bi se pokušalo naći rješenje prihvatljivo svim stranama, kako bi se zaštitilo djecu od neprimjerenog sadržaja. Ministarstvo kulture odgovorilo je da će podržati napore VEM-a, a HAKOM nas je izvijestio da nije ovlašten za nadzor nad sadržajima.

S obzirom na konkretne pritužbe roditelja na teletekst Nove TV, tome smo nakladniku preporučili da, radi zaštite dobrobiti djece, ukloni sa svojih stranica oglase koji se odnose na sadržaje neprimjerene djeci, odnosno da pronađe način oglašavanja koji neće ugrožavati prava i interese djece. Nova TV djelomično je prihvatila našu preporuku, ukazujući na to da su slični sadržaji dostupni i kod drugih TV nakladnika i na drugim platformama koje su dostupne djeci, navodeći da je ključna odgovornost za zaštitu djece od ovih sadržaja na roditeljima, no da će ubuduće i na početnim stranicama teleteksta, koje upućuju na stranice sa sadržajem neprimjerenim djeci, tražiti od oglašivača da istaknu oznaku 18+.

5.10 OSTALO

Nužnici prilagođeni uzrastu male djece

Obaviješteni smo o tome kako su djeca tijekom školskih izleta, ekskurzija i skupnih posjeta kulturnim ustanovama suočena s problemom nepostojanja nužnika koji bi svojom konstrukcijom odgovarao njihovom uzrastu, a nije im uvijek jednostavno koristiti nužnik za odrasle. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja (MGPU) upoznali smo s time i preporučili da razmotri prijedlog i inicijativu o potrebi ugradnje malih zahodskih školjki, prilagođenih uzrastu male djece u javnim nužnicima, u svim obrazovnim, kulturnim, trgovačkim i ugostiteljskim objektima, odmoristima uz auto-cestu te javnim ustanovama u kojima se djeca pojavljuju kao gosti ili korisnici usluga. MGPU nas je obavijestio kako je Hrvatskoj komori arhitekata i njezinim članovima uputilo preporuku da u slu-

čajevima kad obvezni elementi i broj prilagođenih sanitarija uzrastu male djece nije propisan ili uvjetovan projektnim zadatkom naručitelja, do detaljnijeg uređivanja ovog pitanja propisima iz nadležnosti njihovog i drugih resornih ministarstava, pri projektiranju uzmu u obzir mogućnost korištenja sanitarija od strane male djece te da sanitarne prostore projektiraju na odgovarajući način primjenom pravila struke.

Osiguranje prostora za kvalitetno provođenje slobodnog vremena djece u Petrinji i Šibeniku

U razgovoru s djecom tijekom obilaska SŠ u Petrinji i Gimnazije A. Vrančića u Šibeniku saznali smo kako mladi, zbog nedostatka primjerenijeg mjesta, slobodno vrijeme u večernjim satima provode najčešće u ugostiteljskim objektima. Za većinu organiziranih sadržaja i aktivnosti slobodnog vremena, bilo da je riječ o aktivnostima udruga ili ponudi kazališnih i kino predstava, moraju platiti ulaznicu ili članarinu pa im to nije uvijek dostupno. Djeca u Petrinji ukazala su nam na to da postoje slobodni prostori u vlasništvu Grada koji bi se, uz određena ulaganja, mogli prenamijeniti u centar za mlade. Stoga smo gradskim vlastima Šibenika i Petrinje preporučili da, u partnerstvu s djecom, pokrenu raspravu o njihovim potrebama u području slobodnog vremena te da osiguraju prostor u kojem bi djeca mogla kvalitetno provoditi slobodno vrijeme, to jest centar za djecu i mlade koji bi bio pristupačan svoj djeci, neovisno o dobi, zdravstvenom stanju ili financijskom statusu njihovih roditelja. Gradonačelnik Petrinje nas je u odgovoru upoznao s aktivnostima usmjerenim osiguranju pretpostavki za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena djece i mladih te se nije složio s ocjenom da u tom gradu nema sadržaja i prostora za mlade. Detaljno nas je upoznao i s aktivnostima Savjeta mladih, koji komunicira s mladima putem web stranice, Petrinjskoga radija i putem društvene mreže. Od gradskih vlasti Šibenika nismo dobili odgovor.

Stručna procjena filma o Domovinskom ratu koji se u sklopu nastave prikazuje učenicima u Općoj županijskoj bolnici u Vukovaru

U 2012. smo, zbog primjedbi roditelja o neprilagođenosti sadržaja filma o Domovinskom ratu mlađem školskom uzrastu, koji se prikazuje u Općoj županijskoj bolnici u Vukovaru, MZOS-u preporučili stručnu procjenu filma od strane njihovih eksperata. Budući da nam nije odgovoreno, preporuku smo uputili i 2013. godine. MZOS nam je odgovorio da su film pogledali i procijenili psiholozi iz bolnice i MZOS-a te da su dali suglasnost za njegovo prikazivanje u svrhu održavanja nastave, uvjetujući prikazivanje dobrovoljnim pristankom svakog djeteta.

Natjecanje beba u puzanju - *Maraton beba*

Saznavši iz medija da se u trgovačkim centrima u mnogim gradovima održalo ili se planira održati natjecanje beba u puzanju, tzv. *Maraton beba*, i u 2013. smo uputili trgovačkim centrima preporuku u kojoj smo iznijeli niz razloga zašto ne organizirati ovakve manifestacije, u potpunosti neprimjerene maloj djeci. Ukazali smo na to da mala djeca ne donose sama odluku o sudjelovanju takvom „natjecanju“, čije zahtjeve i pravila ni ne mogu razumjeti, već ih prijavljuju odrasli. Tijekom natjecanja izložena su pritisku odraslih, koji viču, navijaju, skandiraju, smiju im se i nude bočice, slatkiše ili igračke kao „mamac“ za napredovanje u utrci. Osim što mogu zabrinjavati i higijenski i zdravstveni aspekti ovakvih „natjecanja“, u pitanje se dovodi i dostojanstvo maloga djeteta, koje je pritom svedeno na sredstvo zabave odraslih, bez ikakvih pozitivnih posljedica za sebe. Organizatore smo upoznali i sa stajalištem stručnjaka Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i UNICEF-a da natjecanje beba u puzanju nije u njihovom interesu i da ugrožava njihovu dobrobit te preporučili da otkazu održavanje ovakvih natjecanja i da u budućim aktivnostima ne stavljaju djecu u ulogu zabavljača odraslih. U odgovorima na preporuku organizatori su nas izvijestili da će prilikom planiranja aktivnosti uzeti u obzir naše preporuke.

Podrška Društvu Naša djeca Split

Podržali smo nastojanja Društva *Naša djeca* (DND) Split u ishođenju prostornih uvjeta za rad i realizaciju planiranih aktivnosti, među kojima posebno ističemo dječja forum-kazališta i *parlaonice*, koje je DND planirao provoditi u suradnji sa splitskim osnovnim školama. Cilj ovih aktivnosti bio bi ukazivati djeci na važnost nenasilnog rješavanja sukoba, a one bi bile usmjerene na razvoj komunikacijskih vještina djece i njihov daljnji angažman u dječjim predstavničkim tijelima, čije je osnivanje preduvjet za

stjecanje statusa *Grad prijatelj djece*. Prostor bi omogućio provedbu i drugih aktivnosti DND-a za kvalitetno slobodno vrijeme djece. Gradu Splitu smo uputili preporuku da omoguće uvjete za provođenje, ali i širenje aktivnosti DND-a usmjerenih promociji i zaštiti dječjih prava. Istaknuli smo i da su ciljevi i dosadašnji programi, akcije i aktivnosti, koje lokalni DND-i provode u raznim krajevima Hrvatske, kao i na razini Saveza DND-a Hrvatske, usmjereni poboljšanju kvalitete življenja djece u lokalnim sredinama te ih vidimo kao dobar način promocije i realizacije dječjih prava na lokalnoj razini. Odgovor još očekujemo.

Zaštita djece za vrijeme štrajka u zdravstvenom sustavu

Potaknuta prijavama roditelja i najavama širenja štrajka i na primarnu zdravstvenu zaštitu, pravobraniteljica za djecu, je Ministarstvu zdravlja te Hrvatskom liječničkom sindikatu i Hrvatskom strukovnom sindikatu medicinskih sestara/medicinskih tehničara uputila preporuku o zaštiti djece za vrijeme štrajka u zdravstvenom sustavu. Zabrinuta za zdravlje djece i ostvarivanje njihovog ustavnog prava na zdravstvenu zaštitu, pravobraniteljica je preporučila svima zaposlenima u zdravstvenom sustavu da, i u uvjetima štrajka, vode računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta, kako to nalaže Konvencija o pravima djeteta. Uputila je apel sukobljenim stranama da ne dopuste da ijedno dijete ispašta zbog njihovog konflikta i nemogućnosti postizanja dogovora među njima. Također je izrazila nadu da će se u što kraćem roku razriješiti nastali spor između zdravstvenih sindikata i Vlade RH, kako bi zajednički uspješnije pridonosili daljnjim poboljšanjima zdravstvene zaštite djece. Štrajk u zdravstvu trajao je do kraja studenoga kada je prekinut zbog uvođenja radne obveze.

Potpore programima i projektima udruga za djecu

Kao rezultat sastanka održanog u Uredu pravobraniteljice krajem 2012., uputili smo preporuke MSPM-u, MZOS-u i Ministarstvu pravosuđa. Preporuke su se odnosile na: održavanje međuresornih sastanaka ministarstava koja daju financijske potpore udrugama iz njihova djelokruga, na racionalizaciju troškova za udruge kod prijavljivanja na natječaje za programe i projekte te na jačanje kapaciteta osoba koje rade na poslovima vezanima uz sufinanciranje, praćenje, vrednovanje i izvještavanje o provedbi projekata i programa udruga i na poslovima suradnje s udrugama.

Sudjelovanja u izradi propisa i poticaji za donošenje i izmjenu propisa

6

(171)

Normativne aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu usmjerene su na davanje prijedloga i mišljenja na nacrt prijedloga propisa, sudjelovanje u radu saborskih odbora i radnih skupina za izradu nacrt propisa te poticanje donošenja propisa ili njihovih izmjena. Tijekom 2013. sudjelovali smo u donošenju ukupno 39 propisa, i to 25 zakona, 10 pravilnika i četiri protokola, dajući svoje mišljenje i prijedloge u javnoj raspravi na traženje nadležnih tijela ili sudjelujući u radu saborskih odbora. Kao članovi radnih skupina sudjelovali smo i u izradi nacrt prijedloga: Zakona o socijalnoj skrbi, Zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima, Protokola o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece, Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbe, Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima i Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i preduvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili života u drugom rodnom identitetu.

6.1 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Obiteljski zakon

Zbog uočenih problema koji se pojavljuju u praksi zbog nedovoljne jasnoće i nedorečenosti pojedinih odredbi Obiteljskog zakona pravobraniteljica za djecu već niz godina ukazuje na potrebu njegovih izmjena. Radnoj skupini za izmjenu obiteljskog zakonodavstva, uputili smo niz prijedloga u vezi s uređenjem odnosa roditelja i djece u konfliktnim situacijama, priznanjem očinstva, mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenjem, skrbništvom, uzdržavanjem djeteta, zaštitom imovinskih interesa djeteta te o drugim važnim pitanjima koja se uređuju ovim zakonom. Mnoge primjedbe ugrađene su u zakonski tekst, koji je u proceduri donošenja pa je tako u skladu s našom inicijativom predviđena obveza suda da privremeno, do okončanja sudskog postupka, uredi sporna pitanja o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti te o susretima i druženjima, odnosno o smještaju djeteta tijekom trajanja parnice za razvod braka, izvršena je korekcija vezano uz priznanje očinstva, koja je maloljetnog oca i maloljetnu majku dovođila u neravnotežni položaj te je preciziran sadržaj sudskih odluka kako bi se izbjegli nesporazumi u njihovoj primjeni. Kao nova mjera obiteljskopravne zaštite na našu inicijativu uveden je intenzivni nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi i proširen krug osoba kojima se nadzor može izreći, a predviđena je i promjena identifikacijskog broja djeteta u slučaju posvojenja djeteta kako bi se zaštitila njegova privatnost.

Na uvažavanju ostalih naših neprihvaćenih prijedloga inzistirali smo u postupku javne rasprave, osobito u pogledu sudjelovanja djeteta u postupcima obiteljskopravne naravi. Podržali smo namjeru predlagatelja da se sudjelovanje djeteta u postupcima koji ga se tiču jasno definira i daje mu se na značenju, no usprotivili smo se tome da saslušanje djeteta u postupku bude obvezno, kao prva procesna radnja, kao i da se pos-

tavlja dobna granica u ostvarivanju prava djeteta na sudjelovanje. Naglasili smo kako djetetovo sudjelovanje mora biti slobodno, dobrovoljno, uvažavajuće i neograničavajuće s obzirom na djetetovu dob, a da bi dijete moglo ostvariti svoje pravo na sudjelovanje ono mora biti informirano, i to pravodobno i sveobuhvatno, kako bi uopće moglo donijeti odluku želi li sudjelovati u postupku ili ne. Založili smo se da se zadnje odredbe o mogućem sudskom utvrđenju majčinstva u slučaju nepoznatog podrijetla djeteta, da se jasnije preciziraju odredbe o ograničenoj poslovnoj sposobnosti djeteta vezano uz preuzimanje obveza, kao i odredbe o zaštiti imovine djeteta od zloupotrebe. Iskazali smo zabrinutost u pogledu predloženih odredbi o priznanju očinstva od strane maloljetne osobe, osobito na omogućavanje priznanja očinstva od strane djeteta mlađe dobi. Usprotivili smo se maksimalnom ograničenju trajanja mjere nadzora nad kontaktima roditelja i djeteta ističući kako je važno da se u nekim situacijama, kad je to procijenjeno u najboljem interesu djeteta, kontakti i dulje vrijeme mogu održavati u kontroliranim uvjetima. Tražili smo da se jasno definiraju adoptivne smetnje kako počinitelji kaznenih djela na štetu djece, obiteljski nasilnici ili osobe kojima je izrečena mjera obiteljskopravne zaštite, ne bi mogli posvojiti dijete. Založili smo se za češće praćenje prilika u kojima žive djeca izdvojena iz obitelji kako bi se osiguralo njihovo pravovremeno, kvalitetno i trajnije zbrinjavanje. Također smo tražili da se zakonom utvrde rokovi kako bi se sudovi obvezali na žurnost u donošenju odluka i propiše naknada štete u slučaju nepoštovanja odluke o predaji djeteta. Ponovno smo ukazali na potrebu osnivanja posebnih obiteljskih sudova ili uspostavu stručnih službi pri obiteljskim odjelima kako bi stručni suradnici izvan pravne struke svojim stručnim znanjima i metodama pomogli djeci sudionicima postupka, ali i sucima u donošenju odluka. Nadamo se da će naše primjedbe biti uvažene.

Zakon o životnom partnerstvu

U postupku donošenja Zakona o životnom partnerstvu predložili smo da se, u pogledu mogućnosti ostvarivanja roditeljske skrbi prema djetetu, položaj životnog partnera roditelja djeteta izjednači s položajem bračnog ili izvanbračnog druga roditelja s kojim dijete živi. Na taj način bi se životnom partneru omogućilo da ostvaruje roditeljsku skrb samo u slučaju kad djetetovi roditelji to nisu u mogućnosti zbog dugotrajnoga liječenja, izdržavanja kazne zatvora i sličnog. Naime, predloženom promjenom Obiteljskog zakona maćeha ili očuh, odnosno izvanbračni drug roditelja, moći će uz pristanak roditelja djeteta donositi svakodnevne i hitne odluke radi uklanjanja opasnosti po dijete, a odlukom suda moći će ga se i ovlastiti da umjesto roditelja ostvaruju skrb o djetetu, ali samo u slučaju kad to roditelji zbog opravdanog razloga nisu u mogućnosti. Smatramo da pozicija životnog partnera roditelja treba biti identična onoj koju ima bračni ili izvanbračni drug roditelja, budući da je riječ o sličnoj životnoj situaciji te da, dokle god dijete ima roditelje koji su u mogućnosti skrbiti o njegovim potrebama, nema osnove širiti krug osoba kojima bi se ovo pravo trebalo priznati. Također smo predložili da se u zakonskom tekstu termin „partnerska skrb” zamijeni terminom „skrb o djetetu životnog partnera” te termin „partner-skrbnik” terminom „skrbnik djeteta životnog partnera”. Istaknuli smo da termini „partnerska skrb” i „partner-skrbnik” upućuju na odnos partnerstva odraslih osoba te njihovu međusobnu skrb, a ne na odnos djeteta i odrasle osobe koja o njemu skrbi. Naglasili smo i kako, pri donošenju odluke da se životni partner djetetovog roditelja imenuje djetetovim skrbnikom, valja pažljivo ocijeniti osobine te osobe pri čemu, uz lišenje roditeljske skrbi i lišenje poslovne sposobnosti, zapreka za takvo imenovanje treba biti i okolnost da je protiv životnog partnera u tijeku kazneni postupak za spolne delikte ili kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina te protiv braka, obitelji i mladeži, kao i okolnost da je neka osoba pravomoćno osuđena za počinjenje kaznenog djela, da joj je izrečena neka od mjera obiteljsko-pravne zaštite ili da je osuđena za nasilje u obitelji. Tražili smo i da se sudjelovanje djeteta u postupku jasnije definira kako se djetetu ne bi nametala obaveza izražavanja mišljenja ako to dijete ne želi. Nadamo se da će naše primjedbe biti uvažene.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljima i roditeljskim potporama

U postupku izmjena Zakona o roditeljima i roditeljskim potporama podržali smo izmjene usmjerene na unapređenje prava posvojitelja, poticanje sudjelovanja očeva u brizi o djeci te usklađenje prava zaposlenog i samozaposlenog roditelja, no, zbog uočenih nejasnoća u primjeni Zakona, predložili smo da se jasnije definiraju neke njegove odredbe. Predložili smo da se u Zakonu razjasne nedoumice vezane uz rođenje novog djeteta i korištenje obveznog roditeljnog dopusta po tom osnovu za vrijeme korištenja prava po osnovu rođenja prethodnog djeteta, za koje je roditelj ostvario pravo na dopust za njegu, roditeljski dopust do treće godine života trećeg djeteta ili status njegovatelja. Također smo ukazali na potrebu da se otklone nejasnoće vezane uz mogućnost prijenosa prava iz Zakona na očeve hrvatske državljanke u situacijama

kad majke strane državljanke, koje su nezaposlene ili izvan sustava rada, ne ispunjavaju uvjete za ostvarivanje prava jer nemaju stalni boravak ili prebivalište u Hrvatskoj. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Sudjelovanjem u radnoj skupini za izradu novog Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji nastojali smo da se njegovim odredbama isprave nedostaci i nedorečenosti koje smo uočili pri primjeni dosadašnjeg. Inzistirali smo da se Protokolom obveže na uključivanje specijaliziranih policijskih službenika za mladež u slučaju kad je nasilje u obitelji počinjeno prema djetetu, da se pobliže definiraju obveze CZSS vezano uz sudski postupak, osobito vezano uz ulogu i obveze posebnog skrbnika djeteta. Na našu inicijativu je Nacrtom Protokola određeno da se u sudskom postupku, u kojem je dijete žrtva ili svjedok nasilja u obitelji, mora osigurati njegovo zastupanje imenovanjem posebnog skrbnika te je definirano da poseban skrbnik mora biti osoba koja posjeduje potrebna znanja i vještine za vođenje djeteta kroz sudski postupak. Određeno je da poseban skrbnik mora savjetovati dijete, adekvatno štititi njegova prava kao žrtve ili svjedoka nasilja u obitelji, uključujući pravo na podnošenje pravnih lijekova te mu mora osigurati pružanje podrške prije i za vrijeme davanja iskaza pred sudom. Također je na našu inicijativu definirana obveza suda da osigura zaštitu djeteta od kontakta s počiniteljem nasilja u obitelji na sudu te da ispitivanje i svjedočenje djeteta provodi sukladno odredbama Zakona o sudovima za mladež i Zakona o kaznenom postupku kako bi se dijete zaštitilo. Na naš prijedlog postupanje po Protokolu obvezivat će i sudove koji u građanskim postupcima donose odluke obiteljskopravne zaštite, a kazneni i prekršajni sudovi, koji vode postupke povodom nasilja u obitelji, Protokolom će biti obvezni dostavljati obavijesti o pokretanju postupka i o pravomoćnim odlukama i sudovima nadležnim za obiteljskopravnu zaštitu. Na naš prijedlog odgojno-obrazovne ustanove bit će obvezane da u suradnji s CZSS-om pruže odgovarajuću stručnu pomoć i podršku djetetu žrtvi nasilja u obitelji, neovisno o obliku, intenzitetu i duljini trajanja nasilja, no, nažalost, nije prihvaćen naš prijedlog da se odgojno-obrazovne ustanove obvežu da u svakom pojedinom slučaju izrade individualni plan pomoći djetetu u okviru odgojno-obrazovne ustanove. Kako smo u kontaktu sa zdravstvenim radnicima dobivali informacije da je čest razlog neprijavlivanja obiteljskog nasilja njihova nesigurnost u to da se nasilje doista dogodilo, inzistirali smo da se oni Protokolom obvežu na prijavu sumnje na obiteljsko nasilje, bez potrebe utvrđivanja je li se nasilje doista dogodilo. Predložili smo da se CZSS obveže da, u slučaju da je nasilje u obitelji počinio roditelj koji ne živi s djetetom, bez odlaganja ispita postojeći modalitet susreta i druženja te sudu, radi zaštite djeteta, predloži promjenu postojeće odluke o susretima ili prijedloga za njezino donošenje ako ona nije prethodno donesena. Također smo tražili da se propiše dužnost CZSS-a da pribavi mišljenje djeteta i uzme ga u obzir u skladu s dobi i procjenom najboljeg interesa djeteta.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o visini iznosa i načinu isplate naknade za provođenje nadzora nad roditeljskom skrbi i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika

Potaknuti izmjenama i dopunama propisa koje su se sadržajno odnosile na smanjenje naknade za provođenje nadzora nad roditeljskom skrbi sa dotadašnjih 500, koliko je iznosila osnovica pomoći za uzdržavanje prema Zakonu o socijalnoj skrbi, na 100 kuna, obratili smo se nadležnom MSPM-u te ukazali na posljedice koje ovakva odluka može imati na djecu koje žive u obiteljima u riziku. Ukazali smo na važnost ove mjere kojom se nudi preventivna pomoć roditeljima kako bi prevladali poteškoće s kojima se susreću, razlučili partnerske i roditeljske odnose i njihov utjecaj na djecu, osnažili roditeljske kompetencije i razvijali roditeljske vještine. Ukazano nam je i na moguće poteškoće u pronalasku odvjetnika koji će pristati obnašati dužnost posebnog skrbnika jer je Pravilnikom o izmjenama i dopunama *Pravilnika o visini iznosa i načinu isplate naknade za skrbnika* naknada za posebnog skrbnika za obavljanje pravnih poslova također smanjena s 1000 kuna (200% osnovice pomoći za uzdržavanje) na 100 kuna. Nakon stupanja na snagu ovih propisa obratilo nam se više CZSS-a, Hrvatska udruga socijalnih radnika te neke lokalne strukovne udruge, kao i pojedini voditelji mjere koji su ukazivali na konkretne posljedice ovih propisa, a to je odustanak većine voditelja od daljnjeg provođenja mjere nadzora. Većina njih ovakve propise doživljavali su uvredljivima i podcjenivačkim prema odgovornom i zahtjevnom poslu koji obavljaju. U odgovoru MSPM nas je izvijestio da uvažava naše primjedbe i mišljenja, kao i primjedbe i mišljenja CZSS-a, stručnih vijeća CZSS-a te strukovnih i drugih udruga, da su razlozi donošenja ovih propisa bili privremenog karaktera te da su ravnateljima CZSS-a dane upute o racionalnom izricanju mjere. Naknadno su doneseni novi propisi kojima je iznos svih naknada korigiran i iznosi 500 kuna.

6.2 OBRAZOVANJE

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi ponovno smo podsjetili MZOS na naše mišljenje i prijedloge koje smo uputili u 2012., a koji tada nisu bili uvaženi. Osim toga, usprotivili smo se odredbi kojom se pravo na obrazovanje osigurava djeci strancima koji nezakonito borave u RH samo ako su smještena u Prihvatnom centru za strance, ako im je prisilno udaljenje privremeno odgođeno ili im je određen rok za povratak tijekom trajanja tog roka, te kojom se isto pravo uvjetuje očekivanom dužinom boravka do napuštanja RH u trajanju ne dužem od 20 dana. S obzirom na to da djeca strani državljani koja se nalaze u nezakonitom statusu mogu, uz Prihvatni centar, biti smještena i u ustanove socijalne skrbi, prihvatilište za tražitelje azila, udomiteljsku obitelj ili drugi odgovarajući alternativni smještaj, predložili smo da se pravo na obrazovanje osigura za svu djecu strane državljanke bez pratnje zakonskih zastupnika te strance u nezakonitom statusu kojima je sukladno odluci nadležnog tijela odobren smještaj, neovisno o imigrantskom statusu i vrsti smještaja. Iako je uvjet očekivane dužine boravka u trajanju ne dužem od 20 dana do napuštanja RH izostavljen, MZOS nije uvažio naše prijedloge.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi

U 2013., u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, ponovili smo naše prijedloge koji nisu uvaženi nakon prvog čitanja Zakona te smo istaknuli još neke radi poboljšanja položaja djece u predškolskim ustanovama.

Od početka javne rasprave o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, koja je započeta u 2012. godini, usvojeno je sedam naših prijedloga, a dva su djelomično usvojena. Prihvaćeno je da se zakonski uredi zanimanje dadijla; da poslove odgojitelja, stručnog suradnika, medicinske sestre i ravnatelja ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana rada u ustanovi predškolskog odgoja i obrazovanja zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece; da se, uz zabranu rada, uvede i zabrana zapošljavanja osoba koje su počinile propisana kaznena djela i da se propiše način otkazivanja ugovora o radu radniku pravomoćno osuđenom za propisana kaznena djela i obveza da radnik odmah prestane raditi tijekom otkaznog roka; da osobe angažirane za sudjelovanje u izvedbi programa predškolskog odgoja koje nisu stručni niti drugi radnici ustanove ne mogu raditi s djecom ako su pravomoćno osuđene za kaznena djela ili je protiv njih započeo kazneni postupak, kao i da se grupe i nazivi kaznenih djela koji su zapreka za obavljanje poslova u predškolskim ustanovama usklade s novim Kaznenim zakonom. Također je prihvaćen prijedlog da se propiše prekršajna odgovornost ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja i odgovorne osobe za nepoštovanje zabrane zapošljavanja pravomoćno osuđenih osoba i osoba protiv kojih se vodi kazneni postupak. Naš prijedlog da se u ustanovama zabrani promidžba i prodaja roba i/ili usluga koje ne služe ciljevima odgoja i obrazovanja ili koje su štetne za zdravlje, rast i razvoj djece te da se predvidi pravilnik kojim bi se to razradilo, prihvaćen je djelomično: zabrana je propisana, ali nije usvojen prijedlog da se ona razradi podzakonskim propisom. Također, naš prijedlog da se propiše način financiranja programa predškole koji će osigurati jednake uvjete izvođenja tog programa za svu djecu, a kojim smo se usprotivili tome da se program predškole financira isključivo iz sredstava jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, prihvaćen je djelomično: propisano je da se samo dio sredstava za program predškole osigurava u državnom proračunu, no, budući da je program predškole za roditelje besplatan, nije jasno na koji način će se financirati dio sredstava koji se ne osigurava iz državnog proračuna. Nije prihvaćen naš prijedlog da se ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja obvežu na prijavu slučajeva kršenja prava djece, posebno oblika nasilnog ponašanja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta, nadležnom tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu, kao ni prijedlog da se uspostavi sustav vrednovanja rada odgojitelja, stručnih suradnika, medicinske sestre i ravnatelja te licenciranja. Ni prijedlog da se, po uzoru na ZOOSŠ, propiše otkaz ugovora o radu u slučaju bitno umanjene radne sposobnosti zbog psihofizičkog stanja radnika, nije prihvaćen, kao ni prijedlog uvođenja obvezne suradnje ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja s roditeljima i drugim ustanovama koje odlučuju i/ili se bave zaštitom prava i interesa djece. Nije prihvaćeno ni da se u tekst zakona uvedu odredbe o pravima djece i pravima i obvezama ustanove i roditelja, kao ni prijedlog da se propiše ovlaštenje dječjeg vrtića da izdaje mišljenja o razvoju i raz-

vojnim potrebama djeteta koja sadrže relevantne informacije o djetetu. Naše upozorenje da materija obavljanja djelatnosti igraonica nije sveobuhvatno uređena te da bi se trebala urediti jedinstvenim zakonom također nije prihvaćeno. Prijedlog da se u Zakonu zadrži postojeće rješenje vezano uz zabranu rada pravomoćno osuđenih osoba (na bilo koju vrstu kazne) također nije prihvaćen, unatoč argumentima da je riječ o boljem rješenju od predloženog kojim se krug osoba na koje se zabrana odnosi sužava samo na one koji su pravomoćno osuđeni na kaznu zatvora za neko od kaznenih djela počinjenih s namjerom. Nije prihvaćen ni prijedlog da se jasno definira da zabrana rada i udaljenje od obavljanja poslova u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja nastupa već od samog početka kaznenog progona, koji prema Zakonu o kaznenom postupku započinje i prije pokretanja kaznenog postupka, pa će ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja biti onemogućena suspendirati osobu za koju postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo spolne naravi na štetu djeteta za koje je propisana kazna zatvora do pet godina, sve do donošenja osuđujuće presude.

Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima

U postupku donošenja *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, dostavili smo MZOS-u 25 načelnih i konkretnih prijedloga na pojedine odredbe. MZOS je većinu naših prijedloga prihvatio u cijelosti ili djelomično (15 prihvaćenih i 7 djelomično prihvaćenih). Na našu intervenciju školske ustanove obvezane su na provedbu prevencije i intervencije i obvezu suradnje s drugim institucijama i tijelima u njihovom donošenju i provedbi, kao i u slučaju povrede prava učenika. Obvezane su i na: obavješćavanje CZSS-a u slučaju nesuradnje roditelja; zajedničku koordiniranu pomoć učeniku; obavješćavanje zdravstvene ustanove u slučaju povreda ili ozbiljnih psiholoških stanja učenika, obavješćavanje roditelja o mogućim oblicima stručne pomoći učeniku te osiguravanje stručne pomoći učeniku u okviru škole. Također je na naš prijedlog propisano: da se razgovor učenika s predstavnikom policije obavlja u prisutnosti roditelja ili druge osobe koja skrbi o djetetu (skrbnik, udomitelj, osoba kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj) ili stručne osobe CZSS-a, a u slučaju njihove spriječenosti, u prisutnosti ravnatelja ili druge stručne osobe koju on ovlasti; da se učenike s teškoćama u razvoju na njima primjeren način mora upoznati s pravilima sigurnosti; da se alarmni sustav i sustav videonadzora uvode i koriste u skladu s propisima; da se osigura javna dostupnost Kućnog reda i popisa dežurnih nastavnika; da se snimke o djeci na internetskim stranicama školskih ustanova objavljuju s posebnom pažnjom i opravdanim ciljem, samo uz suglasnost zakonskog zastupnika te da se onemogući medijima da sami prikupljaju podatke o učenicima u školskoj ustanovi. U Pravilniku nije propisana, iako smo to tražili, obveza postupanja školskih ustanova i po *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* i *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* te obveza da se u svim stresnim i traumatskim situacijama koje zahtijevaju kriznu intervenciju o tome obavijesti MZOS radi pružanja odgovarajuće psihološke pomoći.

Prijedlog pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava

U postupku javne rasprave o prijedlogu novog pravilnika dostavili smo MZOS-u brojne prijedloge za poboljšanje postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta. Među ostalim predložili smo da se, pored obveze utvrđivanja primjerenog programa školovanja, propiše i obveza utvrđivanja primjerenog oblika pomoći djeci s teškoćama, kao i da se stručno povjerenstvo škole obveže na predlaganje primjerenog programa i oblika pomoći u školovanju kad se to ukaže potrebnim. Također smo predložili da se pojašni i uredi primjena instituta upravnog postupka u postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta te da se preciznije uredi način i ovlaštenici za pokretanje postupka i način odlučivanja, a osobito da se: uredi sastav stručnog povjerenstva škole, propiše način njegova rada kad škola nema stručnog suradnika; predvidi način rada pri pregledu i razgovoru s djetetom, predvidi uključivanje i regulira status prevoditelja znakovnog jezika u radu stručnog povjerenstva škole te propiše prilagodba pisanog ispitnog materijala kako bi se osigurala potpora gluhom, gluhoslijepom te slijepom i slabovidnom djetetu, kao i da se propiše dužnost poštovanja prava i interesa djeteta prema Ustavu, Konvenciji o pravima djeteta, drugim međunarodnim dokumentima i propisima. Predložili smo da se propiše da mišljenje stručnog tima vrtića o psihofizičkom stanju djeteta, ako je dijete išlo u vrtić, bude jedan od elemenata na temelju kojeg se procjenjuje psihofizičko stanje djeteta; da se jasno utvrdi koliko puta se može odgoditi upis u prvi razred osnovne škole, razmotri definiranje trajanja privremenog oslobođanja od upisa i od već započetog

školoovanja te predvodi mogućnost privremenog oslobođanja od već započetog školovanja u slučaju teškog oštećenja zdravlja djeteta ili višestrukih teškoća kod djeteta. Također smo tražili propisivanje obveze ureda državne uprave u županiji da u suradnji s CZSS-om preispituje potrebu privremenog oslobođanja od započetog školovanja; da se definira sadržaj mišljenja stručnog povjerenstva škole ili stručni elementi koji će biti podloga za prijedlog povjerenstva; da se obveže stručno povjerenstvo ureda državne uprave u županiji za utvrđivanje primjerenog programa školovanja za dijete u srednjoj školi i u slučajevima kad je djetetu tijekom osnovnog obrazovanja takav program utvrđen, a za to se ukaže potreba; da se propiše obveza stručnih povjerenstava da obavještavaju CZSS o postupcima roditelja na štetu djeteta te da se škole obvežu na praćenje razvoja i potreba djeteta te pokretanje postupka preispitivanja i promjene programa školovanja i oblika pomoći prema aktualnim potrebama djeteta. Nemamo informacija o prihvaćenosti naših prijedloga budući da novi pravilnik još nije donesen.

Prijedlog pravilnika o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole

U postupku javne rasprave o prijedlogu Pravilnika o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole predložili smo da se školske ustanove obvežu na: uključivanje učenika i roditelja u planiranje izvanučioničke nastave, obavještavanje učenika o svim planiranim oblicima izvanučioničke nastave i na organiziranje nastave učenicima koji u njoj ne sudjeluju. S obzirom na pravo roditelja da pravodobno bude informiran o realizaciji izvanučioničke nastave tražili smo da se preispita rok za traženje pisane suglasnosti roditelja za sudjelovanje djeteta u izvanučioničkoj nastavi. Predložili smo i da se pobliže urede pitanja financiranja, odnosno sufinanciranja izvođenja izleta, ekskurzija i drugih oblika odgojno-obrazovnih aktivnosti. Tražili smo da se propiše pravo učenika s izraženim problemima u ponašanju na pratitelja u izvanučioničkoj nastavi, neovisno o tome jesu li takvi učenici smješteni u odgojni dom ili nisu. Vezano uz rad povjerenstva za provedbu izvanučioničke nastave tražili smo da se sudjelovanje učenika srednje škole, odnosno njihova predstavnika, u radu povjerenstva propiše na način kako je u ZOOSŠ-u predviđeno sudjelovanje predstavnika Vijeća učenika u radu tijela škole, bez prava glasa, budući da sudjelovanje u donošenju odluka nosi obveze i odgovornosti koje nisu uvijek primjerene dobi i zrelosti djeteta. Također smo tražili da se propišu prava Vijeća učenika u odnosu na planiranje i predlaganje izvanučioničke nastave; obavještavanje učenika, a ne samo roditelja, o svim važnim okolnostima održavanja izvanučioničke nastave i o pravima i obvezama učenika i roditelja te davse propišu obveze voditelja i pratitelja učenika u izvanučioničkoj nastavi da poduzimaju mjere zaštite prava učenika i obavijeste nadležna tijela o povredi prava. Predložili smo da se roditelju omogućiti tražiti izuzeće od sudjelovanja djeteta u izvanučioničkoj nastavi i u drugim opravdanim slučajevima, a ne samo u slučaju zdravstvenih ili drugih teškoća kod djeteta; da se propiše korištenje bicikla u izvanučioničkoj nastavi u skladu s propisima o sigurnosti prometa na cestama; da se precizira da u izvanučioničkoj nastavi mogu sudjelovati, uz pratitelje učenika s teškoćama i pratitelji učenika s problemima u ponašanju. U vezi s pratiteljima učenika inzistirali smo na tome da se propiše obveza školske ustanove da pribavi uvjerenje da se protiv te osobe ne vodi kazneni postupak i potvrdu da nije osuđivana za kaznena djela prema Zakonu o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji. Nemaemo informacija o prihvaćenosti naših prijedloga budući da novi pravilnik još nije donesen.

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama

U postupku donošenja Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama MZOS-u smo predložili da se jasnije definiraju odredbe o priznavanju prava na primjereni program školovanja, posebice uvjeti za priznavanje prava (procjena razina podrške iz sustava socijalne skrbi ili iz sustava odgoja i obrazovanja; intervencije PSP-a u nadležnosti socijalne skrbi ili u nadležnosti odgojno-obrazovnih ustanova). Predložili smo da se priznavanje prava učenika provodi u upravnom postupku pa tako i da se o nastavi u kući/nastavi na daljinu, nastavi u zdravstvenoj ustanovi i odobravanju suradnika u odgojno-obrazovnom radu za dijete s TUR odlučuje rješenjem, uz mogućnost ulaganja žalbe. Naš prijedlog bio je i da se propiše dopuna sadržaja rješenja o primjerenom programu školovanja te ukloni odredba o ograničavajućem razdoblju u kojem učenik ima pravo na podršku. Ukazali smo i na potrebu definiranja stručnjaka koji izrađuju i provode rehabilitacijske programe, pomoćnih odgojno-obrazovnih radnika i prevoditelja znakovnog jezika i jasnijeg definiranja njihovih uloga i zadaća, načina njihovog angažiranja i financiranja, edukacije, osposobljavanja te praćenja i evaluacije njihova rada. Predložili smo da se njihovo zapošljavanje uskladi s odredbama Zakona o radu, kao i da se, uz tražene suglasnosti za rad, propiše i potreba posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije te potvrda o nekažnjavanju. Pravilnik još nije usvojen.

6.3 PRAVOSUDNA ZAŠTITA

Ustav

U povodu najavljenih ustavnih promjena pravobraniteljica za djecu aktivno se uključila u raspravu te je Hrvatskome saboru uputila prijedloge kako bi se u Ustavu ojačao položaj djece i njihova prava te poboljšali uvjeti za njihovu zaštitu. Naime, polazeći od činjenice da djeca u Ustavu nisu u aktivnom položaju i nisu istaknuta kao posebna skupina građana, a zbog svojih razvojnih ograničenja ovisna su o odraslima, istaknuli smo da je potrebno osigurati dodatne mehanizme kojima će država stvoriti uvjete da djeca ne budu samo pasivni primatelji pomoći i zaštite nego i aktivni sudionici u svome razvoju i oblikovanju društvene zajednice. Kako su djeca često u diskriminiranom položaju i neprepoznata u svojim specifičnim razvojnim potrebama, potrebno ih je dodatno istaknuti kao ravnopravnu grupu građana, dati im aktivnu ulogu i osigurati razvojni pristup u svim djelovanjima države koja se izravno ili neizravno na njih odnose. Naglasili smo nužnost da se načelu dobrobiti djeteta, kao temeljnom pravu djeteta koje je zajamčeno Konvencijom o pravima djeteta, dade ustavno jamstvo. Također smo predložili terminološko usklađivanje Ustava s Konvencijom o pravima djeteta te da se država obveže na osiguranje osobite njege, obrazovanja i skrbi za bolesnu djecu, zatim za nadarenu djecu te za pripadnike pojedinih posebno ranjivih skupina, poput djece pripadnika nacionalnih manjina, tražitelja azila, azilante, djece u migracijama, žrtve trgovanja djecom, djece čiji su roditelji u zatvoru, djece u institucionalnoj skrbi i dr. Predložili smo i izmjenu odredbi Ustava, koje se odnose na pravne posljedice počinjenja kaznenih djela. Predložili smo da se sadašnje određenje o mogućnosti gubitka stečenih ili zabrane stjecanja nekih prava na određeno vrijeme, kao posljedice kaznene osude za teška i osobito nečasna kaznena djela, formulira na način da ta posljedica može biti trajnog karaktera. Naglasili smo da je to potrebno kako bi se stvorili preduvjeti da se zakonski trajno onemogući počiniteljima spolnih delikata na štetu djece obavljanje poslova u kojima dolaze u neposredan kontakt s djecom, a sukladno zahtjevima koje pred države članice postavlja Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Predložili smo i da se Ustavom utvrdi da kaznena djela spolnog nasilja nad djecom ne zastarijevaju. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbe

U 2013. nastavili smo s aktivnostima kako bi Hrvatska potpisala i ratificirala ovaj protokol. Na poziv MSPM-a sudjelovali smo u radu Radne skupine za usklađivanje prijevoda s hrvatskim nazivljem i pripremu potpisivanja Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o komunikacijskim procedurama. Nakon što je Hrvatska u New Yorku 27. prosinca 2013. potpisala Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, ohrabrujuća je vijest i da će, nakon što je ukupno 45 država potpisalo ovaj Protokol, nakon 14. travnja 2014. postojati mogućnost obraćanja Odboru za prava djeteta UN-a u povodu kršenja prava djece iz Konvencije o pravima djeteta i/ili njezinih protokola. Stoga se nadamo da će Hrvatska ubrzo i ratificirati ovaj Fakultativni protokol u cilju učinkovite implementacije Konvencije o pravima djeteta.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku

U postupku izmjena i dopuna Zakona o kaznenom postupku sudjelovali smo s prijedlozima usmjerenim zaštiti djeteta svjedoka, žrtve i oštećenika. Predložili smo da djeca žrtve trebaju imati pravo na stručnu pomoć besplatnog savjetnika za svrhe davanja iskaza u kaznenom postupku te pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva kako bi se na odgovarajući način zaštitila njihova prava, i to neovisno o vrsti kaznenog djela, visini propisane kazne te o tome trpe li teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela ili ne. Predložili smo da se uloga djetetova opunomoćenika i savjetnika u postupku jasnije razradi, da se preciziraju kvalifikacije koje on mora imati te da se definira da opunomoćenik djeteta oštećenika ne može biti odvjetnički vježbenik. Predložili smo i da se produže rokovi za nastavak kaznenog postupka kad državni odvjetnik odustane od progona ili optužbe, kao i da se kao ovlaštenik na podnošenje privatne tužbe, uz roditelje, definira i djetetov posebni skrbnik kad je on imenovan zato što su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti. Tražili smo da se sud obveže da, prije uzimanja osobnih podataka, upozori dijete na mogućnost uskrate njihova iznošenja ako bi odavanje nekih podataka moglo ugroziti njegov život, zdravlje tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu. Također smo predložili da se pogodnosti svjedočenja (ispitivanje bez prisutnosti suca i stranaka u po-

sebnosti prostoriji putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka uz pomoć stručne osobe i u prisutnosti osobe od povjerenja) jednako odnose na svu djecu do 18 godina. Naglasili smo potrebu propisivanja mogućnosti ispitivanja djeteta svjedoka izvan suda, u vlastitome domu ili drugom posebno opremljenom prostoru, po uzoru na ZSM te propisivanje obveze suca na poduzimanje mjera radi izbjegavanja kontakta djeteta s počiniteljem kaznenog djela prije, tijekom i nakon davanja djetetova iskaza. Istaknuli smo potrebu zakonskog obvezivanja predsjednika vijeća da vodi računa o tome da ispitivanje i izvođenje dokaza bude efikasno te da se zaštite svjedoci od uznemiravanja i zbunjivanja, osobito kad je riječ o djetetu, da se dijete zaštiti od suočavanja s okrivljenikom, kao i da se propiše mogućnost da predsjednik vijeća može, radi zaštite interesa i dobrobiti djeteta, odbiti predloženo saslušanje djeteta. Tražili smo i da se poduzmu dodatne mjere zaštite djeteta kod „prepoznavanja“ kako osoba čije se prepoznavanje obavlja, ne može vidjeti ni čuti dijete, kao i da sudski poziv djetetu svjedoku mora sadržavati uputu o osnovnim pravima djeteta svjedoka te uputu o mogućoj psihološkoj i stručnoj pomoći. Naglasili smo da bi se pozivi za dijete trebali dostavljati putem roditelja te da se na dijete svjedoka ne bi trebale primjenjivati odredbe o prisilnom dovođenju i kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja te one o posljedicama neopravdanog izostanka. Zatražili smo da se regulira obveza suda da obavijesti CZSS o postupku kako bi se djetetu, ako to okolnosti slučaja zahtijevaju, imenovao posebni skrbnik koji bi umjesto roditelja zastupao interese djeteta u postupku. Također smo predložili da se CZSS-ima dostavljaju i rješenja o izrečenim mjerama opreza kod kaznenog djela na štetu djeteta kako bi se mogle poduzeti i druge mjere za zaštitu djeteta sukladno Obiteljskome zakonu. Neki su naši prijedlozi prihvaćeni i ugrađeni u ovaj zakonski tekst, a neka predložena rješenja ugrađena su u druge propise poput ZSM-a.

Zakon o izmjenama i dopunama Prekršajnog zakona

U postupku izmjena Prekršajnog zakona zatražili smo da se područje zaštite djeteta svjedoka u prekršajnom postupku, koje se u praksi pokazalo manjkavim, uredi tako da pruži sveobuhvatnu zaštitu djetetu žrtvi i svjedoku, sukladno UN-ovim smjernicama za pravosuđe u stvarima koje uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela i Smjernicama za pravosuđe prilagođeno djeci Vijeća Europe. Kako zaštita djeteta svjedoka/žrtve u prekršajnom postupku nije jasno definirana, predložili smo da se u zakonskom tekstu jasno naznači da se odredbe Zakona o kaznenom postupku i odredbe Zakona o sudovima za mladež, koje reguliraju ispitivanje djeteta u svojstvu svjedoka, primjenjuju i u prekršajnom postupku. Također smo predložili da se u Prekršajnom zakonu naznači da prekršajni sud može, za potrebe ispitivanja svjedoka, zatražiti pomoć drugog suda ili ustanove koja ima odgovarajuće tehničke uređaje pomoću kojih se može provesti ispitivanje djeteta. U odnosu na djecu počinitelje prekršaja i njihovu zaštitu u prekršajnom postupku predložili smo da se jasno definira da se maloljetnik može ispitati samo u nazočnosti zakonskog zastupnika, skrbnika ili stručnog radnika CZSS-a, što je prihvaćeno. Također je prihvaćen naš prijedlog da se na maloljetne prekršitelje ne primjenjuju odredbe o izdavanju obveznog prekršajnog naloga, kojim se omogućuje izricanje sankcija bez provođenja sudskog postupka. Prihvaćen je i naš prijedlog da se brišu one zakonske odredbe koje uskraćuju maloljetnom počinitelju prekršaja, koji nema stalno prebivalište ili boravište u RH, pravo i obvezu sudjelovanja CZSS-a u postupku. Naime, prema tada postojećem zakonskom rješenju, u postupanju prema maloljetnom počinitelju koji nema stalno prebivalište u RH, sud nije imao obvezu izvijestiti CZSS kad u prekršajnom postupku utvrdi činjenice i okolnosti koje upućuju na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite prava i dobrobiti maloljetnika. Predstavnik CZSS-a nije imao pravo upoznati se s tijekom postupka te stavljati prijedloge i upozoravati na činjenice i dokaze koji su važni za donošenje ispravne odluke niti su ovlašteni tužitelj, odnosno sud, bili obvezni obavijestiti nadležni CZSS o svakom pokretanju postupka prema maloljetniku, iako je uključivanje stručnjaka CZSS-a u prekršajni postupak koji se vodi protiv djeteta (maloljetnika) od iznimne važnosti, posebice u slučajevima kad dijete nema stalno prebivalište ili boravište u RH. Djeca koja se nalaze izvan zemlje svoga prebivališta posebno su rizična skupina, podložna iskorištavanju i zlostavljanju, s povećanim rizikom da postanu žrtve trgovine ljudima. Zato je važno da je ovaj naš prijedlog prihvaćen jer se samo pravovremenim uključivanjem CZSS-a može na vrijeme uočiti je li takvom djetetu potrebna posebna skrb i zaštita te poduzeti mjere kako bi ga se zaštitilo.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež

U postupku izmjene Zakona o sudovima za mladež tražili smo da se zakonom ograniči broj ispitivanja djeteta i prije formalnog započinjanja kaznenog postupka te da se pogodnosti svjedočenja žrtve kaznenog djela odnose na svu djecu do 18 godina, i to neovisno o težini kaznenog djela. Također smo pred-

lagali da se djetetu oštećeniku ili žrtvi, osigura pravo na opunomoćnika na teret proračunskih sredstava neovisno o vrsti i težini kaznenog djela, odnosno propisanoj sankciji. Založili smo se da se jasno defini- ra kako, u slučaju da sudovi nemaju stručne suradnike - a veliki broj sudova ih, nažalost, nema - takvu pomoć mogu pružati samo posebno educirani stručnjaci te da se formira posebna lista takvih stručnja- ka. Na ovaj način izbjeglo bi se da se ova obveza svede samo na formu saslušanja djeteta u prisutnosti stručne osobe, najčešće predstavnika CZSS-a, koji ne mora nužno imati potrebne kvalifikacije za pruža- nje pomoći i podrške djetetu. Također smo predložili da se u svim slučajevima kada je kazneno djelo po- činjeno na štetu djeteta, i to neovisno o njegovoj težini i propisanoj kazni, nužno odmah obavijesti drž- avni odvjetnik za mladež kako bi se osigurala žurnost u postupanju. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći

U postupku izmjena Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći istaknuli smo svoje zadovoljstvo time što je besplatnom pravnom pomoći obuhvaćeno i sastavljanje podnesaka međunarodnim organizacijama u skladu s međunarodnim ugovorima, na što smo ukazivali sudjelujući u radu radne skupine MSPM-a za pripremu potpisivanja Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o komunikacijskim pro- cedurama. Pružanjem besplatne pravne pomoći olakšat će se roditeljima, odnosno djetetu, sastavlja- nje podnesaka prema UN-ovom Odboru za prava djeteta u postupku povodom pritužbe. Naši drugi prijedlozi koje u nastavku navodimo nisu prihvaćeni.

Naveli smo potrebu da se za punu implementaciju ovog protokola intervenira i u druge odredbe Zako- na tako da se predvidi i besplatna pravna pomoć za djecu u mirnom rješenju spora pred Odborom za prava djeteta UN-a, za osiguranje troškova prevođenja i slično, a koji prelaze okvire primarne pravne po- moći. Usto smo predložili da se u odredbe Zakona unese značenje izraza javnopravno tijelo, da se u pružatelje primarne pravne pomoći dodaju i odvjetnici te da se propišu ovlaštenja u pružanju pravne po- moći i za ovlaštene udruge, pravne klinike i odvjetnike, a radi ostvarenja prava i interesa djece, naroči- to s obzirom na to da se ovim Zakonom nastoji olakšati ostvarivanje primarne pravne pomoći. Predlož- ili smo da se, radi olakšavanja izbora odvjetnika, analogno odredbi ranije važećeg Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, sastavi popis odvjetnika koji su izrazili interes za pružanjem pravne pomoći, ne isključu- jući pritom obvezu drugih odvjetnika, koji nisu na popisu za pružanje besplatne pravne pomoći, ako im se stranka obrati. Tražili smo da se nadopune i odredbe o financiranju pravne pomoći, nadzoru i pro- vedbi Zakona, kao i o načinu promidžbe besplatne pravne pomoći. Predložili smo da se pojasne kriteri- ji za ostvarenje primarne pravne pomoći kako bi se izbjegla pravna nesigurnost i nesnalaženje korisnika i pružatelja primarne pravne pomoći. Preporučili smo da se na odgovarajući način propiše i obrazac zah- tjeva za ostvarivanje primarne pravne pomoći i rok za njezino pružanje, kao i oblik pravne zaštite u slu- čaju odbijanja zahtjeva. Predložili smo da se proširi opseg sekundarne pravne pomoći tako da se obuh- vati i zastupanje djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava i međunarodnim organi- zacijama te oslobođenje od plaćanja troškova u tim postupcima. Vezano uz ispunjenje pretpostavki za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć predložili smo da se prošire vrste primitaka koji se pri ut- vrđivanju imovnog stanja neće uzimati u obzir, poput primanja koja su izuzeta od ovrhe, obiteljske mi- rovine koju ostvaruju djeca, imovine djeteta i primanja koja ostvaruje dijete. Preporučili smo da se odred- bama Zakona konkretno predvide uvjeti za odobravanje pružanja pravne pomoći, posebno zato što za- konom nisu pripisani nikakvi uvjeti vezano za pravne klinike i urede. Preporučili smo u Zakonu propisati i obvezu dostave podataka od strane nadležnih tijela, sudova, Financijske agencije i dr. te da se korisni- cima olakša i pomogne pri sastavljanju i podnošenju zahtjeva za ostvarivanjem pravne pomoći.

Ovršni zakon

U postupku donošenja izmjena i dopuna Ovršnoga zakona podržali smo izmjene usmjerene na učinkovi- tost ovršnoga postupka i otklanjanje „nepravdanih“ ovrha i zaštite dostojanstva ovršenika te predložili ne- ke promjene. Predložili smo da se i ovršenika ovlasti na pribavljanje podataka o osobnom identifikacijskom broju uplatitelja koji uplaćuje primanja i naknade koji su izuzeti od ovrhe; da se propiše obveza da, kao što rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave mora sadržavati upozorenje ovršeniku da je radi zaš- tite zaštićenih primanja i iznosa u slučaju provedbe ovrhe na novčanoj tražbini po računu o tome dužan obavijestiti Financijsku agenciju, da se slično upozorenje predvidi i s obzirom na uvedenu izravnu naplatu novčane tražbine na temelju ovršne odluke i nagodbe domaćeg suda ili upravnog tijela putem Fine. Pred- ložili smo da se ovršenika ovlasti na podnošenje prijedloga sudu za određivanje ovrhe na drugom pred-

metu ovrhe uz suglasnost i spremnost treće osobe da se na tom predmetu odredi ovrha. Ukazali smo na mogući problem u vezi s uvođenjem elektroničke javne dražbe i objavljivanjem rješenja na oglasnoj ploči suda i web stranici Fine, s obzirom na okolnost da nemaju svi mogućnost praćenja ovih postupaka u elektroničkom obliku. Preporučili smo da se jasnije definira kako su od ovrhe izuzeti dar za djecu i sve druge potpore i pomoći ovakve prirode, koje se isplaćuju temeljem odredbi Kolektivnoga ugovora, odluka i programa jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te internih akata i odluka poslodavaca i drugih subjekata, radi potpora i pomoći za potrebe djece i potrebite obitelji. Preporučili smo da se, pri provedbi rješenja radi uzdržavanja djece, produljeni rokovi radi prijenosa zaplijenjenih sredstava skrate kako bi se osigurao što raniji prijenos ovih sredstava za potrebe djece. Predložili smo da se pri provedbi ovrhe i osiguranja pazi na dostojanstvo ovršenika, protivnika osiguranja te drugih osoba koje sudjeluju u postupku ovrhe, a osobito djeteta te da u postupcima ovrhe na imovini djeteta i mjera donesenih radi zaštite prava i dobrobiti djeteta mora biti nazočan stručni djelatnik CZSS-a. Također smo predložili izričito propisivanje prvenstvenog namirivanja tražbina s osnova zakonskog uzdržavanja djeteta neovisno o vremenu njihova nastanka; zatim propisivanje ograničenja u raspolaganju dužnika, odnosno jamaca plataca, na način da se od zapljene računa na temelju zadužnice i bjanko zadužnice izuzmu primanja, naknade i iznosi koji su izuzeti od ovrhe, kao i da zapljena računa na temelju zadužnice i bjanko zadužnice nema utjecaja na provedbu ovrhe radi namirenja tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja djece. Nadalje, predložili smo da se u Ovršni zakon ugradi tumačenje Ministarstva financija u vezi s primjenom *Pravilnika o načinu i postupku provedbe ovrhe na novčanim sredstvima*, kako se u praksi ne bi dovodila u pitanje pravna sigurnost. Preporučili smo da se predvidi prekršajna odgovornost Fine i banke zbog nepostupanja po odredbama koje predviđaju zaštitu novčanih sredstava koja su izuzeta od ovrhe, kao i prekršajna odgovornost uplatitelja odnosno fizičke osobe ako postupe protivno odredbi Zakona. Tražili smo da se predvidi način i postupak u kojem ovršenik može ostvariti povrat zaštićenih sredstava koja, usprkos obavijesti Fine, ipak nisu uplaćena na poseban račun ovršenika. Ukazali smo na potrebu daljnjih intervencija u zakonske odredbe radi zaštite imovinskih prava i interesa djece u ovršnim postupcima na imovini djece te na potrebu zaštite ovršenika i osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati i u pogledu ovršnih postupaka na nekretninama koje predstavljaju dom obitelji s djecom, sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava. Također smo tražili i da se omogući naplata tražbina po osnovu zakonskog uzdržavanja djeteta na svim primanjima, naknadama i potporama koje prima obveznik uzdržavanja koje su izuzete od ovrhe (osim na onima koja su vezana za dijete).

6.4 ZAŠTITA OD NASILJA

Protokol o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece

Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje u radu radne skupine MUP-a za izradu nacrtu prijedloga Protokola o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece. Cilj Protokola je uspostava sustava koji će djelovati preventivno u smislu sprečavanja zlostavljanja i zanemarivanja djece te istovremeno omogućiti da se u situacijama zlostavljanja i zanemarivanja pokrene brz i koordiniran postupak koji prekida zlostavljanje, štiti dijete od daljnjeg zlostavljanja i zanemarivanja i osigurava odgovarajuću intervenciju za oporavak i daljnji siguran razvoj djeteta. Kako efikasna zaštita djece pretpostavlja jasno definirane korake u procesu zaštite djeteta, kao i jasno definirane uloge među sudionicima tog procesa te uspostavu dobre suradnje između stručnjaka iz svih sustava koji rade s djecom, u radnoj skupini sudjeluju predstavnici zdravstva, obrazovanja, socijalne skrbi, policije, pravosuđa i drugi. Sudjelujući u radu radne skupine iznijeli smo mnoge prijedloge koji su ugrađeni u Nacrt Protokola.

6.5 SOCIJALNA SKRB

Zakon o socijalnoj skrbi

U postupku izrade Zakona o socijalnoj skrbi, sudjelujući u radu radne skupine, uputili smo prijedloge koji su se odnosili na: proširenje prava iz sustava socijalne skrbi i na djecu bez državljanstva te djecu stranih državljana sa stalnim i privremenim boravkom u RH; zaštitu imovine djece koja bi trebala biti izuzeta od opterećenja ili otuđenja, osim u slučajevima kad je to po procjeni CZSS-a potrebno radi zaštite interesa

djece; povećanje postotka osnovice za djecu u postupcima priznavanja prava na zajamčene minimalne naknade. Predlagali smo da se sredstva koja dijete primi po osnovi uzdržavanja, neovisno o tome je li riječ o privremenom uzdržavanju ili ne, ne uračunavaju u prihod jer to može biti prepreka za ostvarivanje nekih prava iz socijalne skrbi. Također smo predlagali da se ukine ograničenje trajanja konzumiranja prava na zajamčenu minimalnu naknadu u trajanju od dvije godine, kao i nemogućnost podnošenja novog zahtjeva u sljedeća tri mjeseca od kada je navedeno pravo prestalo jer se time može ugroziti egzistencija djece. Vezano uz priznavanje prava na status roditelja njegovatelja predlagali smo da se ono ne bi smjelo vezati i ograničavati duljinom boravka djeteta u nekom odgojno-obrazovnom programu te da je nužno, radi priznavanja statusa roditelja njegovatelja, napraviti jasnu distinkciju između usluga pomoći i njege koje pruža roditelj njegovatelj i usluga podrške koju pružaju pomoćnici u nastavi, odnosno pomagači za dijete s teškoćama u razvoju u vrtićima. Također smo ukazali na situacije u kojima roditelj više djece koji koristi pravo na status roditelja njegovatelja (prema Zakonu o socijalnoj skrbi) ili pravo na dopust za njegu djeteta (prema Zakonu o roditeljskim potporama) za jedno dijete, gubi to pravo zbog korištenja obveznog roditeljskog dopusta (prema Zakonu o roditeljskim potporama) za drugo dijete. Stoga smo predložili jasno propisivanje odredbe koja bi jamčila da roditelj koji koristi pravo na temelju teškoća u razvoju jednog djeteta neće to pravo izgubiti zbog korištenja obveznog roditeljskog dopusta za drugo dijete. Predložili smo i da se pravo na psihosocijalnu podršku prizna i djetetu žrtvi kaznenog djela. Predlagali smo i drukčije reguliranje pitanja mjesne nadležnosti CZSS-a u postupcima vezanim uz djecu čiji roditelji žive odvojeno, kao i definiranje vremenskoga roka u kojem drugostupanjsko tijelo treba donijeti odluku o izjavljenoj žalbi. Također smo inzistirali da se zabrana obavljanja poslova u djelatnosti socijalne skrbi proširi na osobe kojima je izrečena mjera opreza ili sigurnosna mjera, kao i osobe za koje postoji osnovana sumnja da su počinile kazneno djelo koje je zapreka za obavljanje ovih poslova.

S obzirom na aktualnu situaciju u državi u odnosu na ovrhe nad socijalno ugroženim građanima, posebno ovrhe na novčanim sredstvima i nekretninama, predložili smo da socijalnim mjerama treba zaštititi posebno ranjive skupine građana pogođene ovrhama, kao što su samohrani roditelji i obitelji s mnogobrojnom djecom te da treba ponuditi alternativna rješenja za građane koji nisu u mogućnosti plaćati režije i koji ovrhama gube svoj dom. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.6 STATUSNA PRAVA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima, isticali smo prijedloge u vezi s boravišnim statusom djece stranih državljana, budući da on utječe na realizaciju njihovih drugih prava, prvenstveno prava na zdravstvenu zaštitu. Predložili smo da se privremeni boravak djetetu rođenom na području RH, koje nije hrvatski državljanin, nakon navršena tri mjeseca života izdaje po službenoj dužnosti i produžuje na vrijeme na koje je odobren boravak djetetovom roditelju. Naš prijedlog vođen je načelom Konvencije o pravima djeteta, prema kojem svaka odluka koja se tiče djeteta mora biti u njegovom najboljem interesu te da dijete ima pravo da ga se ne odvaja od roditelja, što se može postići samo ako se omogući da dijete slijedi boravišni status svojih roditelja. Unatoč tome prijedlog nije bio prihvaćen. Nadalje, kako je ranije važeći Zakon o strancima propuštao nedvosmisleno regulirati boravak djeteta kojemu je jedan od roditelja stranac s odobrenim stalnim boravkom na području RH, a da bi se izbjeglo neujednačeno postupanje, kao i neujednačeno tumačenje pojma samohranog roditelja, predlagali smo da se propiše mogućnost da se, osim djetetu čija oba roditelja u trenutku njegova rođenja imaju odobren stalni boravak, stalni boravak odobri i djetetu kojem je jedan od roditelja stranac s odobrenim stalnim boravkom, uz suglasnost drugog roditelja, kao i djetetu o kojem, sukladno odluci nadležnoga tijela, skrbi roditelj stranac s odobrenim stalnim boravkom. Ukazali smo i na nelogičnosti Zakona u situaciji reguliranja boravka djeteta stranog državljanstva čiji je roditelj hrvatski državljanin, s kojim djeca žive temeljem odluke nadležnog tijela. Zakon vezuje status djeteta isključivo uz boravišni status roditelja stranca pa u situaciji kada je drugi roditelj hrvatski državljanin, koji stoga nije u potrebi regulirati svoj boravišni status jer se on podrazumijeva, nailazi na prepreku jer njegovo dijete ne može odmah regulirati stalni boravak, već treba godinama produžavati privremeni boravak što, osim vremena, iziskuje i dodatne troškove. Iako je MUP prepoznao ovu nelogičnost i uvrstio naše prijedloge u Konačni prijedlog Zakona, oni su u proceduri donošenja izbačeni iz zakonskog teksta.

Pravilnik o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i preduvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili života u drugom rodnom identitetu

Od listopada 2013., uz pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, udruge TransAid, Zagreb Pride i Kontra te liječnike specijaliste psihijatrije, endokrinologije i psihologije, uključeni smo u Radnu skupinu Ministarstva zdravlja na izradi novog *Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i preduvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili života u drugom rodnom identitetu*. Podržali smo prijedlog koji se odnosio na obvezno uključivanje mišljenja stručnjaka različitih specijalizacija u dokumentaciju o promjeni spola i životu u drugom rodnom identitetu, uvijek kada je riječ o djeci. Naši prijedlozi odnosili su se na potrebu informiranog pristanka djeteta za podnošenje zahtjeva te poštovanje načela zajedničke roditeljske skrbi. U pogledu kompetencija stručnjaka koji će raditi s djetetom i dati svoje mišljenje, koje je sastavni dio Zahtjeva, istaknuli smo da njihove kompetencije moraju biti usklađene s međunarodnim standardima skrbi WPATH-a. Do ožujka 2014. rad na Pravilniku još nije dovršen.

6.7 ZDRAVSTVENA PRAVA

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

U postupku donošenja Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama predložili smo da odluku o djetetovu stupnju zrelosti i mogućnosti iskazivanja mišljenja donosi multidisciplinarni stručni tim koji u svom sastavu ima liječnika psihijatra za djecu i mladež. Predložili smo, također, da dijete u skladu s procijenjenom zrelošću i trenutnim zdravstvenim stanjem mora biti informirano o pravu na upućivanje pritužbi na vrstu i način liječenja te da pritužbu može iskazati rukovoditelju medicinske ustanove i ministru zdravlja. Također smo predložili obvezu obavješćavanja CZSS-a u slučaju primjene prisile prema djetetu. Predložili smo i da se propiše rok od tri dana u kojem se Državno povjerenstvo mora obavijestiti o primjeni prisile prema djetetu, da se Povjerenstvo obveže da najmanje tri puta godišnje obilazi ustanove u kojima su smještena djeca te da u njegovom sastavu treba biti i stručnjak u području zaštite prava i interesa djece. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

6.8 MEDIJI I OGLAŠAVANJE

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima

U postupku izmjena i dopuna Zakona o elektroničkim medijima predlagali smo da se zabrani reklamiranje piva putem radija, televizije i teleteksta u vremenu od 7 do 22 sata te da se zabrani reklamiranje piva u svim drugim elektroničkim medijima koji su dostupni djeci, uključujući i reklamiranje na internet-skim i društvenim stranicama. Prijedlog nije prihvaćen.

Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o medijima

U postupku izmjena i dopuna Zakona o medijima, ponukani nizom situacija u kojima se ovaj zakon krši na štetu djece, osobito u pogledu zaštite privatnosti i oglašavanja u tiskanim medijima, predložili smo da se u Zakonu izriječno označi tijelo nadležno za provedbu nadzora nad njegovom primjenom, kao što to za elektroničke medije provodi VEM, kako bi se osiguralo dosljedno sankcioniranje nakladnika koji krše propise. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Pravilnik o uvjetima i načinu reklamiranja piva

I tijekom 2013. nastavili smo s našim aktivnostima u zaštiti djece od reklamiranja piva, budući da su djeca svakodnevno izložena brojnim i agresivnim oglašavanjima pivske industrije, naročito u vrijeme većih sportskih događanja. U travnju 2013. preporučili smo Ministarstvu zdravlja (MZ) da se Pravilnikom uvedu ograničenja o uvjetima i načinu reklamiranja piva, o čemu smo obavijestili i Ministarstvo poljoprivrede (MP). U prosincu 2013. obratili smo se i Vladi RH, izvješćujući o našim višegodišnjim neuspjelim nastojanjima u zaštiti djece vezano uz oglašavanje piva i nedostatnu regulativu u ovom području. MZ nas je izvijestio o izmjeni zakonodavnog okvira za hranu ulaskom Hrvatske u EU, navodeći da ministar zdravlja nema zakonsku ovlast za donošenje propisa o označavanju, reklamiranju i prezentiranju hrane, već

ministar poljoprivrede. MP nas je, pak, izvjestilo da se za razloge nedonošenja Pravilnika obratimo MZ-u, koje je bilo nadležno za njegovu izradu i slanje u daljnu proceduru radi objave u *Narodnim novinama*, kao i o činjenici da je na snagu stupio novi Zakon o hrani koji, po njihovom mišljenju, ne daje temelje za donošenje propisa kojima će se zabraniti ili dopustiti reklamiranje alkoholnih pića, kao ni uvjete pod kojima se mogu reklamirati alkoholna pića, već da je područje reklamiranja alkoholnih pića uređeno Zakonom o medijima i Zakonom o elektroničkim medijima. U tijeku je poduzimanje daljnjih radnji iz naše nadležnosti radi zaštite dječe u ovoj domeni jer smatramo da ovo područje nije dostatno uređeno.

6.9 SPORT I SLOBODNO VRIJEME

Zakon o sportu i podzakonski akti

U okviru preporuke radi sveobuhvatne zaštite prava dječe koja se bave sportom dana je inicijativa za dopunom Zakona o sportu na način da se zakonom utvrdi i pojasni status dječe sportaša, definira obveza klubova da prilikom sklapanja ugovora s djecom pribave prethodno odobrenje CZSS-a kako to propisuje Obiteljski zakon, predvidi jedinstveni okvir postupanja u slučajevima prelaska dječe iz kluba u klub i omogućuje efikasni mehanizmi zaštite dječjih prava u slučajevima sukoba interesa. Naglasili smo kako je zakonom potrebno odrediti dob za početak bavljenja određenim sportom, propisati obvezu upoznavanja dječe i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom te obvezu obavljanja periodičnih pregleda zdravstvene sposobnosti dječe, obvezu praćenja, odnosno formiranja evidencije podataka o povredama dječe pri bavljenju sportom te osigurati nadzor kvalitete i sigurnosti sportskih objekata i opreme. Upozoreno je i na potrebu donošenja podzakonskih propisa kojima bi se reguliralo obavljanje zdravstvenih pregleda, vođenje evidencije i medicinske dokumentacije sportaša, propisala stručna sprema, odnosno stručna osposobljenost potrebna za obavljanje stručnih poslova u sportu te način osnivanja i rada školskih sportskih društava. Također smo istaknuli potrebu izrade protokola za zaštitu dječe koja se bave sportom te proširenja primjene postojećeg Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom i na sportske klubove.

Zakon o igraonicama i prostorima za dječju igru

U nastavku na zakonodavnu inicijativu pravobraniteljice iz 2009., ponovno smo upozorili na neodrživost normativne neuređenosti i neregularnosti uvjeta za rad dječjih igraonica i dječjih igrališta i nadzora nad njihovim radom te smo MSPM, MZOS, MG, MPO i MGPU upozorili na potrebu donošenja jedinstvenog propisa kojim bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje prostora za dječju igru, kao i odgovornosti nadležnih tijela. Nažalost, niti jedno ministarstvo, osim MZOS-a u dijelu u kojem se radi o igraonicama u kojima se provode kraći programi predškolskog odgoja, ne smatra se nadležnim za reguliranje ovoga područja. MG je inicirao niz sastanaka u cilju iznalaženja rješenja za ovu problematiku koja je u nadležnosti nekoliko ministarstava, upućivao inicijativu MGPU-u da se uvede obveza izdavanja lokacijske dozvole ili drugog građevinskog akta kojim se odobrava gradnja dječjeg igrališta, da se uvede registar dječjih igrališta te mišljenje o potrebi izrade Zakona o sigurnosti dječjih igrališta. MGPU smatra da je održavanje javnih površina, u koje spadaju i dječja igrališta, u djelokrugu jedinica lokalne samouprave, MPO navodi da prema svojem djelokrugu ne može biti nositelj aktivnosti na usklađivanju i promjenama ovoga zakonodavstva, dok MSPM smatra da je MZOS resorno ministarstvo te da bi trebao preuzeti obvezu zakonskog uređenja ovog područja. Izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, u srpnju 2013., predviđeno je da se djelatnost igraonica u kojima se provode kraći programi predškolskog odgoja može ostvarivati pri knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim, sportskim ustanovama, udrugama, drugim pravnim osobama i fizičkim osobama-obrtnicima, dok su izvan regulative i dalje ostale druge vrste igraonica i igrališta, primjerice, igraonice u trgovačkim centrima, igrališta u vlasništvu jedinica lokalne samouprave i drugih, a za čije uređenje se niti jedno od spomenutih državnih tijela ne smatra nadležnim.

Propozicije natjecanja za prvenstvo Prve hrvatske nogometne lige za natjecateljsku 2012/2013. godinu za juniore i kadete

Povodom pritužbe koja je ukazivala na nejednake uvjete za natjecanje dječe koja sudjeluju u 1. HNL za kadete i juniore, točnije odredbe Propozicija natjecanja za prvenstvo prve hrvatske nogometne lige za natjecateljsku 2012/2013. godinu za juniore i kadete, obratili smo se Hrvatskom nogometnom savezu (HNS) te

tražili usuglašavanje jednakih kriterija za svu djecu. Naime, spornom odredbom je broj klubova koji sudjeluju u natjecanju s dotadašnjih 16 smanjen na 14, od kojih 10 čine klubovi čije seniorske momčadi u sezoni 2013./2014. igraju u 1. ligi. Time je položaj juniorskih i kadetskih klubova vezan uz uspjeh seniorskih ekipa, čime se u neravnomjeran položaj dovode djeca, budući da ne ovise o svojem natjecateljskom rezultatu. HNS-u smo pokušali ukazati na posljedice, odnosno negativne poruke koje su prihvaćanjem ovakvog sustava natjecanja neizravno upućene svoj djeci sportašima, da unatoč svome trudu, zalaganju i uspjehu neće ostvariti zasluženi plasman. Izvršni odbor HNS-a u *Propozicijama natjecanja za prvenstvo Prve hrvatske nogometne lige za natjecateljsku godinu 2013/2014. godinu za juniore i kadete* promijenio je sustav natjecanja u 2013/14. te je na drugačiji način regulirano i pitanje obnavljanja lige u sezoni 2014/15.

6.10 IMOVINSKA PRAVA

Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi

Saznavši za poteškoće s kojima su se u jednom pojedinačnom slučaju susrela djeca u pokušaju naplate uzdržavanja od strane obveznika uzdržavanja, koji je ujedno i vlasnik obrta nad kojim je otvoren postupak predstečajne nagodbe, obratili smo se MF-u i Fini kako bismo ukazali na koliziju odredbi Obiteljskog zakona i Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi. Naime, u postupku predstečajne nagodbe vjerovnici dužnika prijavljuju samo tražbine proizašle iz ili vezane uz obavljanje djelatnosti tog dužnika, a ne prijavljuju se i obveze dužnika kao pojedinca. Kako se ovrha uzdržavanja na novčanim sredstvima po svim računima i oročenim novčanim sredstvima u svim bankama provodila prema OIB-u ovršenika, koji je isti za pojedinca i obrt, tako se u konkretnom slučaju isplata uzdržavanja obustavila otvaranjem predstečajne nagodbe. Nadležno MF riješilo je koliziju odredbi donošenjem Uredbe o izmjenama i dopunama Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (*Narodne novine*, 112/13.) kojom je izmijenjen sporni članak.

Zakon o Poreznoj upravi

Radi zaštite djeteta koje sudjeluje u postupku pri Poreznoj upravi predložili smo da se njihovim ovlaštenim službenicima, uz obvezu postupanju sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku, uvede i obveza postupanja prema odredbama Zakona o sudovima za mladež. Prihvaćeni su naši prijedlozi vezano uz: usklađivanje terminologije s Konvencijom o pravima djeteta te korištenje termina djeteta; osiguranje prisutnosti djelatnika CZSS-a pri postupanju poreznih službenika prema djetetu kad nije moguće osigurati prisutnost djetetovog roditelja ili druge osobe koja se skrbi o djetetu. U Zakon su ugrađeni naši prijedlozi o potrebi obazrivog provođenja poreznih ovlasti u nazočnosti djece, no prijedlozi usmjereni na usklađivanje ovog Zakona s odredbama Zakona o sudovima za mladež u vezi s ispitivanjem djeteta (ispitivanje uz prisutnost psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, način ispitivanja prilagođen dobi i zrelosti djeteta, ograničenje broja ispitivanja, mogućnost ispitivanja djeteta u stanu, drugom prostoru u kojem boravi ili na drugom prikladnom mjestu) nisu prihvaćeni. Predložili smo donošenje podzakonskog propisa kojim bi se razradilo postupanje prema djetetu prilikom provođenja poreznih ovlasti, budući da smo zabrinuti kako će se u praksi provoditi porezne ovlasti kad su u pitanju djeca, poglavito prikupljanje obavijesti od djece, procjene pouzdanosti i vjerodostojnosti izvora te osobnih i drugih podataka i obavijesti, načina pozivanja djeteta i dr. Istaknuli smo kako se djecu ne bi smjelo tretirati kao porezne obveznike niti prema njima poduzimati porezne ovlasti, već treba propisati da će se sve radnje provoditi prema zakonskim zastupnicima djeteta koji su dužni ispunjavati njihove porezne obveze.

6.11 EKONOMSKA PRAVA

Zakon o radu

U postupku donošenja novog Zakona o radu (ZOR), predložili smo da se zakonom uredi materija sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, neovisno o tome primaju li za to sudjelovanje naknadu ili ne te da se posebnim pravilnikom propišu jasna pravila toga sudjelovanja. Budući da je u međuvremenu Prijedlogom obiteljskoga zakona, predviđeno da će se sudjelovanje djece u tim aktivnostima urediti pravilnikom ministra nadležnog za poslove socijalne skrbi, svjesni da u pred-

loženom zakonskom tekstu nedostaju upravne i prekršajne odredbe kojima bi se osigurala zaštita djece u ovom području, pozvali smo da se pri uređenju ove materije vodi računa o tome da se ona detaljno regulira sukladno Konvenciji o pravima djeteta i Konvenciji o najnižoj dobi za zapošljavanje Međunarodne organizacije rada iz 1973. te da se propišu odgovarajuće upravne i prekršajne odredbe za nepoštovanje propisa.

Radi zadržavanja postojeće razine zaštite prava djece i zabrane gospodarskog iskorištavanja djece na radu predložili smo da se propiše kako maloljetni radnik nikad ne smije raditi duže od osam sati dnevno te da za svaku kalendarsku godinu ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana, kao što je propisano važećim ZOR-om. Zatražili smo i da se dopune prekršajne odredbe po uzoru na one iz važećeg ZOR-a, a koje su u novom tekstu izostavljene. MRMS je, od naših prijedloga, usvojio samo prijedlog o pravu maloljetnika na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana za svaku kalendarsku godinu, no očekujemo da će i ostali naši prijedlozi u daljnjoj proceduri donošenja biti prihvaćeni.

Zakon o zaštiti na radu

U postupku javne rasprave o novom Prijedlogu zakona o zaštiti na radu, predložili smo da se maloljetniku koji je završio strukovno srednjoškolsko obrazovanje rad na poslovima s posebnim uvjetima rada omogući samo pod nadzorom ovlaštene osobe. Na naš prijedlog ova je dopuna već uvrštena u *Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik*, no predložili smo da se ona unese i u Zakon o zaštiti na radu, kako bi ovaj uvjet postao dio zakonskoga teksta, a ne samo podzakonskog propisa. Naš prijedlog nije usvojen, no budući da smo o našem prijedlogu obavijestili relevantne odbore Hrvatskoga sabora, očekujemo da će biti prihvaćen i uvršten u zakonski tekst prije drugog čitanja zakona.

Pravilnik o dopuni Pravilnika o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik

Predložili smo da se maloljetniku koji je završio strukovno srednjoškolsko obrazovanje propisani uvjeti za rad na poslovima s posebnim uvjetima rada dopune i uvjetom obavljanja tih poslova *pod nadzorom ovlaštene osobe*. Dodatno propisivanje ovog uvjeta predložili smo kako bi se pojačala zaštita maloljetnika koji su završili strukovno srednjoškolsko obrazovanje na obavljanju poslova s posebnim uvjetima rada te kako bi isto bilo u skladu s *Direktivom Vijeća 94/33/Z od 22. lipnja 1994. o zaštiti mladih ljudi na radu*, kojom je utvrđena mogućnost da se predvide odstupanja od zabrane rada mladeži (od 15 do 18 godina) kada su ona nužna za njihovo strukovno osposobljavanje, pod uvjetom da se zaštita njihove sigurnosti i zdravlja osigura obavljanjem rada pod nadzorom ovlaštene osobe i uz ispunjavanje ostalih propisanih uvjeta. MRMS je usvojio naš prijedlog.

6.12 CIVILNI SEKTOR

Zakon o udrugama

U postupku savjetovanja sa zainteresiranom javnošću vezano uz izmjene Zakona o udrugama te kasnije isticanjem mišljenja i prijedloga na tekst Nacrta prijedloga Zakona, istaknuli smo niz stavova i prijedloga za učinkovitiju zaštitu djece. Vezano uz dvojbu oko sudjelovanja djece u radu udruge (kao osnivača, člana udruge te člana skupštine udruge) izrazili smo stav da je nužno jasno i nedvosmisleno propisati način sudjelovanja maloljetnih osoba u udruzi (njihovih prava i obveza kao članova udruge), posebice njihovog sudjelovanja u radu skupštine te nikako ne prepustiti da o tome udruge odlučuju svojim statutima. Također smo ukazali na potrebu usklađivanja ovog zakona s drugim propisima, primjerice Nacrtom prijedloga Obiteljskog zakona, ZOR-a, Zakona o volonterstvu, Zakona o savjetima mladih. Ukazali smo i na postojanje pravnih praznina koje mogu ići na štetu djeteta, poput nedostatka propisa koji reguliraju određene djelatnosti (primjerice, rada dječjih igraonica) ili kad propisima nisu na efikasan način uređeni svi važni segmenti, primjerice, nadzor nad radom udruga. Budući da je zbog dosadašnjih pravnih praznina sveobuhvatna zaštita djece bila dovedena u pitanje, istaknuli smo važnost da se u Zakon uvrste odredbe koje će jamčiti djeci sigurnost i dobrobit u svim aktivnostima i djelatnostima koje se odnose na njih. Predložili smo stoga propisivanje obveze udruga da u svojim statutima posebno popišu djelatnosti koje se odnose na djecu, odnosno čiji su korisnici djeca te da pribave suglasnosti nadležnih tijela ili strukovnih komora za obavljanje onih djelatnosti koje se na bilo koji način odnose na djecu već prilikom same registracije udruge. U slučaju da udruge ne ishode potrebne suglasnosti, ne bi im smio biti odobren upis u registar, niti bi smjele takvu

djelatnost obavljati. Također smo predložili u zakonski tekst uvrstiti odredbe o nadzoru nad radom udruga u odnosu na pojedinu djelatnost. Naš je prijedlog bio da se zaštita djece osigura i na način da osobe koje su počinile kaznenih djela na štetu djece, osobe kojima je izrečena neka od sigurnosnih mjera, kao i osobe protiv kojih se vodi kazneni postupak za određena kaznena djela, ne mogu posredstvom udruge doći u kontakt s djecom. Predložili smo da se sveobuhvatna zaštita djece kao osnivača udruge, članova udruge ili korisnika usluga koje udruga pruža propiše na razini načela, a sve kako bi se spriječila moguća manipulacija djecom te osiguralo da sudjelovanje djeteta u udruzi ne bude na uštrb djetetove sigurnosti, ćudoređa ili razvoja. Budući da zakon još nije donesen i dalje ćemo inzistirati na našim prijedlozima.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu

U postupku izmjena Zakona o volonterstvu predložili smo da se osobama za koje postoji sumnja da su počinile neko od kaznenih djela čije počinjenje predstavlja zapreku za volontiranje, zabrani obavljanje poslova volontera sve dok se ta sumnja ne otkloni. Smatramo nužnim onemogućiti da osobe, za koje postoji sumnja da su počinile kazneno djelo, osobito ono spolne naravi, budu u neposrednom doticaju s djecom pa smo predložili da se Zakonom propiše da je zabrana volontiranja moguća od samog početka kaznenog progona. Prijedlog je djelomično prihvaćen te je zabrana volontiranja proširena i na situacije kad je započeo kazneni postupak, no ona se ne odnosi i na situacije kad postoji sumnja da je volonter počinitelj kaznenog djela, ali protiv njega još formalno nije započeo kazneni postupak. Da je naš prijedlog prihvaćen, zabrana volontiranja nastupala bi poduzimanjem svake radnje ili mjere ograničenja osobnih prava i sloboda koje poduzima nadležno tijelo usmjerene na razrješenje sumnje da je osoba počinila kazneno djelo. Također smo se usprotivili predloženim izmjenama kojima se otvara mogućnost da se volontiranje kojim se ugovara pružanje usluga djeci omogućiti samo na temelju pisane izjave volontera o udovoljavanju zakonom propisanim uvjetima, odnosno predviđa se provjera podataka u kaznenoj evidenciji po službenoj dužnosti samo u slučaju ugovaranja dugotrajnog volontiranja. Mišljenja smo da se u svakom slučaju volontiranja kojim se ugovara pružanje usluga djeci i drugim ranjivim skupinama, neovisno o tome je li riječ o kratkotrajnom ili dugotrajnom volontiranju, mora po službenoj dužnosti provjeriti ispunjavanje zakonskih uvjeta. Samo pisana izjava volontera da ne postoje zapreke koje bi mu onemogućavale volontiranje ne može i ne smije biti jamstvo zaštite djece. Nažalost, ovaj naš prijedlog nije prihvaćen. Naš prijedlog da treba predvidjeti i prekršajnu odgovornost osoba koje propuste provjeriti postojanje zapreka za obavljanje poslova volontiranja prihvaćen je u dijelu koji se odnose na obvezu provjere u kaznenoj evidenciji.

6.13 OSTALO

Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima

Sudjelujući u radnoj skupini za izradu nacrtu prijedloga *Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima* zalagali smo se za unapređivanje mjera zaštite djeteta bez pratnje. Na našu inicijativu, u tekstu Protokola koji je donijela Vlada RH u srpnju 2013. definicija djeteta bez pratnje usklađena je s međunarodnim standardima, smještaj djeteta u Prihvatni centar za strance propisan je samo kao krajnje rješenje i samo u slučaju da je to po procjeni stručnog radnika CZSS-a u najboljem interesu djeteta te da su uvjeti smještaja primjereni djetetovoj dobi. Prihvaćen je i naš prijedlog da se diplomatsko-konzularno predstavništvo ne izvješćuje o zatjecanju djeteta bez pratnje ako postoji sumnja da je dijete u zemlji porijekla ili prebivališta izloženo progonu, riziku od vojnog regrutiranja i uključivanja u vojne sukobe ili kršenju osnovnih ljudskih prava. Na naše inzistiranje propisane su detaljnije i jasnije obveze posebnog skrbnika, poput obveze uspostave kontakta s djetetom, informiranja djeteta o svim činjenicama i okolnostima na način primjeren dobi, zrelosti i razumijevanju djeteta, a osobito o pravima, uslugama i mogućnostima koje su mu na raspolaganju. Posebni skrbnik dužan je djetetu osigurati pravo na izražavanje mišljenja i želja, redovito ga posjećivati, biti dostupan djetetu, savjetovati se s njim prije poduzimanja mjera za njegovu zaštitu, zastupati dijete i u upravnim postupcima, a ne samo u sudskim te CZSS-u podnositi redovita izvješća o svome radu.

Inzistirali smo i da se jasno definiraju obveze djelatnika CZSS-a, posebice u odnosu na praćenje uvjeta smještaja, ostvarivanje skrbi o djetetu, mehanizme praćenja i procjene kvalitete skrbništva. Svi naši prijedlozi su prihvaćeni, osim prijedloga da se Protokolom regulira jedinstveni način prikupljanja podataka o djeci bez pratnje

Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta

7

(187)

Temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnice su u 2013. obišle 78 ustanova: osam ustanova socijalne skrbi, jednu ustanovu za žrtve obiteljskog nasilja, jedno prihvatilište za tražitelje azila, 55 odgojno-obrazovnih ustanova (od toga pet učeničkih domova, dva centra za odgoj i obrazovanje, jednu školu pri bolnici), šest zdravstvenih ustanova, dvije dječje igraonice i pet kaznenih ustanova.

7.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ustanove socijalne skrbi, koje smo posjetili u ovom izvještajnom razdoblju, uključuju domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji su osnivač Republika Hrvatska i vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji, bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (5)

Domovi kojima je osnivač Republika Hrvatska:

Dom za djecu „Vladimir Nazor“, Karlovac

Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić

Dom za djecu „Klasje“, Poludnevni boravak, Bistrinci

Dom za djecu „Zagreb“, Podružnica „A. G. Matoš“, Zagreb

Ustanova kojoj je osnivač vjerska zajednica koja pruža uslugu skrbi izvan obitelji:

Samostan časnih sestara reda Sv. Bazilija, Paviljon za djecu Sv. Marko Križevčanin, Križevci

Ustanove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju (3)

Dom za odgoj djece Cres

Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb

Prihvatna stanica i disciplinski centar Varaždin - CZSS Varaždin

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Prilikom obilazaka pet domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece te na strukturu zaposlenih djelatnika, posebna je pažnja bila usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; participaciju djece u donošenju odluka i organizaciji domskog života; suradnju s CZSS-ima i drugim institucijama; provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma te duljinu trajanje smještaja; brigu o mentalnom zdravlju djece; nasilje u domu; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete; edukaciju djelatnika te prisutnost volontera u domu.

Djelatnost navedenih ustanova ostvaruje se kroz poludnevni, tjedni i stalni smještaj djece, kao i kroz život u stambenim zajednicama u kojima se djecu i mlade priprema i osnažuje za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije.

Ove ustanove u svome radu obuhvaćaju i usluge poludnevnog boravka koji rješenjem odobrava CZSS, uglavnom za djecu roditelja slabijeg imovinskog stanja, ali i radi pružanja pomoći u učenju. Osim toga, poludnevni boravak djece u institucijama obuhvaća individualni i grupni stručni rad s djecom te pružanje psihosocijalne pomoći.

Poludnevni boravak, kao svojevrsna preventivna intervencija u okviru procesa transformacije i deinstytucionalizacije domova socijalne skrbi za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima, provodi se u dislociranoj jedinici poludnevnog boravka Dječjeg doma „Klasje“, Osijek, u Bistrincima. Skupina obuhvaća osmero djece osnovnoškolskog uzrasta s kojom u suprotnoj smjeni od nastave radi jedan stručni djelatnik Doma za djecu. Ovaj je program rezultat suradnje socijalne skrbi i lokalne zajednice, a njegova je vrijednost u stvaranju primjerenih uvjeta za učenje i drugih aktivnosti namijenjenih djeci i u planiranju daljnjih konkretnih aktivnosti.

Također smo posjetili skupinu intenzivnog tretmana za dječake s početnim poremećajima u ponašanju u dobi od 10 do 14 godina u Dječjem domu „Zagreb“, Podružnica „A. G. Matoš“ u Zagrebu. Tretman je integrativni dio ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i dobar je model socijalizacije jer omogućava pozitivan utjecaj prirodne sredine i redovne populacije djece, posebice one starije, na mlađu djecu s teškoćama u ponašanju. Zamjećuje se opuštenija i ležernija atmosfera sličnija obiteljskoj, kakve nema u odgojnim domovima. Time se ujedno izbjegava rano upućivanje mlađe djece u domove specijalizirane za djecu s poremećajima u ponašanju. Ukupno 19 dječaka, koji dolaze iz vrlo nepoticajnih obiteljskih sredina, nerijetko kao žrtve zlostavljanja i zanemarivanja, podijeljeni su u četiri skupine. Obuhvaćeni su intenzivnim radom stručnjaka u Domu od tri odgajatelja po skupini i po potrebi psihijatrijskom skrbi. Ovisno o mogućnostima djeteta, pohađaju redovnu osnovnu školu ili posebno odjeljenje škole organizirano u Domu. Djeca imaju mogućnost uključivanja u raznovrsne slobodne aktivnosti u Domu ili izvan njega. Prostor u kojem borave primjeren je potrebama života i rada djece, topao i oplemenjen, svaka skupina ima svoj zaseban prostor. Skrb o svim segmentima života djece je zadovoljavajuća, a uvjeti provođenja intenzivnog tretmana su u skladu sa standardima.

Obilaskom svih navedenih ustanova utvrđeno je da, s obzirom na broj smještene djece, imaju zaposlen dovoljan broj djelatnika. Od ovih ustanova samo Dom za djecu „Maestral“ sukladno zakonskim odredbama angažira volontere koji pružaju pomoć djeci u učenju te sudjeluju u aktivnostima slobodnog vremena.

U jednoj smo ustanovi saznali za slučajeve u kojima su se djelatnici neprimjereno odnosili prema djeci (ismijavanje, vikanje, vrijeđanje). Ravnatelj je te djelatnike usmeno upozorio na nedopustivost takvog ponašanja, kao i na posljedice ukoliko se navedene radnje budu ponovile. Istovremeno su nam djeca u svim obišćenim ustanovama rekla da nema vršnjačkoga nasilja, što može biti rezultat niza kontinuiranih radionica o nenasilnom ponašanju, kako u domovima tako i u školama.

Nagrađivanje djece kroz pohvale i nagrade, kao i sankcioniranje neprimjerenog ponašanja kroz uskraćivanje povlastica i onoga što djeca vole, modeli su koje koriste svi domovi. Kršenje prava djece na privatnost nismo uočili ni u jednom domu.

Participacija djece u domskom životu odvija se kroz Vijeće korisnika, redovite grupne sastanke u odgojnim skupinama te kroz sudjelovanje u Komisiji za izradu jelovnika. Djeca, u okviru mogućnosti koje postoje u lokalnoj zajednici, a sukladno afinitetima, samostalno odabiru slobodne aktivnosti. Također samostalno izabiru odjeću, obuću i higijenski pribor.

Sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa je organiziranje slobodnog vremena. Unutar institucija organizirane su različite radionice: likovna, sportska, dramska, ekološka i dr. Također se već dugu niz godina u domovima „Vladimir Nazor“ i „Maestral“ organiziraju likovne kolonije u kojima sudjeluju poznati likovni umjetnici. Djeca se prema svojim afinitetima, željama i potrebama uključuju i u razne slobodne aktivnosti koje se nude u lokalnoj zajednici. Većina se djece odlučuje za sport i ples te su u tim hobijima vrlo uspješni.

U procesu reforme sustava socijalne skrbi Dom „Maestral“ uključen je u aktivnosti koje se odnose na prevenciju smještaja djece u institucije, a posebno u odnosu na njihov dugotrajni smještaj. U Podružni-

ci „Miljenko i Dobrila“ provodi se nekoliko važnih projekata. Jedan od njih je Projekt ECDL informatičkog osposobljavanja za mlade iz sustava socijalne skrbi. Već se tri godine provode savjetodavno suportivne radionice za roditelje djece koja se nalaze na smještaju. Imajući u vidu posljedice boravka u instituciji na cjelokupni razvoj djeteta, nužno je da proces deinstitutionalizacije uključuje programe usmjerene na pomaganje roditeljima u obavljanju njihove roditeljske uloge, kako ne bi došlo do izdvajanja djece, stoga dom provodi i projekt „Mali veliki vrtić“. U okviru programa postinstitucionalne skrbi, mladima koji su bili smješteni u instituciji pruža se pomoć i podrška u integraciji u društvo. U domu se provode i kontinuirani projekti sa Zavodom za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije.

Iako je sudjelovanje djece u izradi individualnog plana intenzivnije nego u prethodnom izvještajnom razdoblju, to je još uvijek područje u kojem djeca najmanje sudjeluju. Izrada individualnog plana promjene predstavlja vrlo važan segment skrbi, no iako se djecu uključuje primjereno dobi, u većini slučajeva ih se samo upoznaje sa sadržajem individualnog plana promjena, a još manje ih se uključuje u njegovu evaluaciju. Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje kada dođu na susrete s djecom, osim u jednom domu koji nije u izradu uključivao roditelje te su upozoreni na navedeni propust.

Većina djece susreće se i druži s roditeljima, međutim rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju termina određenih sudskim odlukama. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Međutim, zabrinjavaju nas slučajevi u kojima roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze, ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece, tek povremeno nazovu ustanovu ili dijete. Ustanove o tome obavještavaju centre, koji često ne reagiraju i ne izriču mjere obiteljskopravne zaštite roditeljima, niti pokreću sudske postupke lišavanja prava roditelja na skrb. Time smanjuju šanse djeci da steknu uvjete za život u obitelji posvojitelja.

U odnosu na prijašnja izvještajna razdoblja uočavamo poboljšanja vezana uz redovitost obilazaka djece od strane djelatnika CZSS-a, iako još ima djece koja svoje socijalne radnike/ce nisu vidjela godinama. Problem na koji učestalo ukazujemo odnosi se na preispitivanja rješenja CZSS-a o smještaju djece, koja se, za razliku od sudskih odluka, neredovito preispituju. Međutim obaviješteni smo da se i kod odlučivanja hoće li se sudska odluka o smještaju djeteta u ustanovi „produljiti“, rijetko konzultiraju djelatnici ustanova, koji imaju pravu sliku o djetetu i njegovim roditeljima te jedini mogu kompetentno procijeniti što je u najboljem interesu djeteta, tj. eventualno predložiti drugi načini zbrinjavanja.

U odnosu na slabiju suradnju s CZSS-ima, sve ustanove naglašavaju odličnu suradnju s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama i ustanovama koje pružaju psihološku pomoć djeci, sportskim i kulturno-umjetničkim društvima, udrugama te gradovima i županijama.

Za gotovo sve prostore posjećenih domova možemo reći da su funkcionalno opremljeni, sa zadovoljavajućim higijenskim uvjetima te uređeni u skladu s dobi djece te djeci zanimljivim sadržajima.

Ustanove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju

Obišli smo poludnevni boravak koji djelatnici **Doma za odgoj djece i mladeži Osijek** provode temeljem rješenja CZSS u OŠ Tina Ujevića u Osijeku od ove školske godine. Riječ je o preventivnoj intervenciji u okviru procesa transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi za djecu koja odrastaju u rizičnim uvjetima. Skupina obuhvaća devetero djece, učenika škole. Voditeljica poludnevnog tretmana svakodnevno i usko surađuje s djelatnicima škole. Program se odvija u suprotnoj smjeni od nastave, u zasebnoj, potrebama djece prilagođenoj i opremljenoj prostoriji škole. Djeca dobivaju pomoć u učenju i socijalizaciji putem raznih aktivnosti. Imaju i ručak koji se dovozi iz Doma za odgoj. Ovakva vrsta rada dobro je prihvaćena u školi i u planu je proširenje kapaciteta. Postoji i povećan interes roditelja za proširenjem skupine, budući da su već nakon tri mjeseca rada djeca u tretmanu pokazala evidentan napredak u učenju i ponašanju.

Posjetili smo i **Odjel za zaštitu i tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju** pri Centru za socijalnu skrb Varaždin, koji osim Varaždinske županije pokriva i Međimursku, Koprivničko-križevačku i Bjelovarsko-bilogorsku županiju. Odjel ima prihvatnu stanicu koja prima djecu zatečenu u skitnji i bez

pratnje, najčešće su to djeca pripadnici romske nacionalne manjine i djevojke u bijegu iz Centra za odgoj i obrazovanje Zajezda. U instituciji se provodi i poludnevni tretman koji CZSS-i izriču djeci i mladima koji, uz poteškoće na planu školovanja, iskazuju i različite oblike poremećaja u ponašanju. Provođe se i odgojne mjere izrečene maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja - odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar te odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi.

Obišli smo **Dom za odgoj djece Cres** i **Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb**. U oba doma smještena su djeca i mladi oba spola s poremećajima u ponašanju, na Cresu samo ona do 14 godina, a u Domu u Zagrebu od sedam do 21 godine. Osim stalnog smještaja za 19 djece, u Domu za djecu na Cresu provodi se poludnevni boravak za sedmero djece iz rizičnih obiteljskih uvjeta. Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb, osim stalnog smještaja na dvije lokacije, pruža usluge poludnevnog boravka u domu i 20 osnovnih škola, timsku dijagnostiku za potrebe CZSS-a ili suda za mladež, a ima i prihvatnu stanicu za djecu zatečenu u skitnji ili bez pratnje. U domu se izvršavaju i odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak te upućivanje u disciplinski centar. Dom ima i tri stambene zajednice na tri lokacije u gradu za djecu u pripremi za otpust.

Uvjeti smještaja, prehrane i zdravstvene zaštite u oba doma za odgoj su dobri. Sva djeca obuhvaćena su školovanjem, aktivnosti slobodnog vremena su raznovrsne, a u provođenje raznih programa uključuju se i volonteri. Broj zaposlenih djelatnika odgovara standardima za rad s djecom s poremećajima u ponašanju, no nedostaje kontinuiranih edukacija i supervizije djelatnika. Kao problem djelatnici vide i nedovoljnu diferencijaciju ustanova i nedostatak specijaliziranih smještajnih i tretmanskih kapaciteta za djecu sa složenim poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Manjkavost mreže usluga posebice je naglašena u slučajevima ove djece koja su sklona bijegu i skitnji, što se u otvorenim uvjetima doma ne može u potpunosti spriječiti. Kao problem se navodi i nedovoljna ili nekvalitetna suradnja s nekim sudovima i CZSS-ima te potreba češćeg obilaska djece od strane djelatnika CZSS-a. Primijetili smo nedovoljno i samo formalno poštovanje prava na participaciju djece u domovima za odgoj, a djeca su iznijela pritužbe na nedovoljnu usuglašenost i dosljednost djelatnika ustanove u odgojnom postupanju.

7.2 USTANOVE ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE NASILJA

U 2013. godine posjetili smo Dom za žrtve obiteljskoga nasilja „Utočište Sv. Nikola“ Varaždin, čiji su osnivači Grad Varaždin i Varaždinska županija. U sklopu stalnog smještaja dom ženama i djeci osigurava boravak i prehranu, održavanje njege i osobne higijene, brige o zdravlju te pružanje psihosocijalne potpore, dok je roditelj dužan brinuti o zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba svog djeteta. Dom u okviru svoje djelatnosti može pružati i usluge savjetodavnog rada. Kapacitet doma je 17 korisnika, a na dan obilaska u njemu su bile tri žene i šestero djece.

Dom i MSPM imaju sklopljen ugovor o financiranju usluga stalnog smještaja, prema kojem ministarstvo za sve korisnike plaća troškove smještaja u mjesečnom iznosu od 3.200 kuna i mjesečni džeparac od 100 kuna.

U domu su zaposlene ravnateljica i socijalna radnica, a sa psihologinjom je sklopljen ugovor o djelu. Tijekom vikenda i praznika jedna je od zaposlenica u pasivnom dežurstvu i na raspolaganju korisnicima u slučaju potrebe. S obzirom na čestu potrebu liječničkih usluga, uspostavljena je dobra suradnja s Općom bolnicom u Varaždinu. Vezano uz savjetodavni rad uspješna je suradnja s CZSS-om Varaždin. Za razliku od prethodnih godina kad je Grad Varaždin za djecu predškolske dobi smještenu u dom predvidio i pet besplatnih mjesta u vrtiću, važećom je Odlukom Grada to ukinuto te je pravo na besplatan vrtić priznato samo djeci čije su majke zaposlene.

Neadekvatnost prostora problem je na koji ukazujemo od 2008. godine. Grad Varaždin je 2009. godine osigurao novi prostor za potrebe skloništa, no zbog problema u financiranju uređenja, još uvijek se čeka na useljenje. Dom se nalazi u samostojećem objektu s okućnicom. Prostor nadstrešnice u pri-

zemlju kao i na katu u najvećem dijelu služi za čuvanje doniranih stvari. U prizemlju doma nalaze se četverokrevetna i dvokrevetna soba, blagovaonica, kupaonica i spremište hrane. U prostor prvog kata dolazi se vanjskim stepenicama, koje su zbog svoje konstrukcije izrazito opasne za malu djecu. Na prvom katu su dvije četverokrevetne sobe, kancelarija, kuhinja, blagovaonica i kupaonica. Sve su spavaonice pretrpane predmetima iz donacija.

U neposrednoj blizini skloništa nalazi se prenočište za beskućnike, u kojem su odrasle osobe često u alkoholiziranom stanju te se događaju svađe i tučnjave, često pred očima djece i žena, koja su najčešće upravo zbog takvih razloga i morala napustiti vlastiti dom.

7.3 PRIHVATNI CENTAR ZA STRANCE U ZAGREBU

Prateći ostvarivanje prava djece stranih državljana koji se na području Hrvatske zateknu bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika obišli smo Prihvatni centar za strance u Zagrebu. Riječ je o ustanovi zatvorenog tipa u kojoj se pretežno smještavaju strani državljani kojima je izrečena mjera protjerivanja iz RH, a u koju se, prema odredbama *Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja-stranih državljanima*, djeca mogu smjestiti samo iznimno, ako je stručni radnik CZSS-a procijenio da je to u najboljem interesu djeteta i da su uvjeti smještaja primjereni djetetovoj dobi. Djeca se u Prihvatni centar mogu smjestiti samo s članovima svoje obitelji, da bi se izbjeglo odvajanje djece od članova obitelji ili zajedno sa skrbnikom kojeg imenuje nadležni CZSS. Za smještaj obitelji predviđena je posebna prostorija. Prema riječima stručnog osoblja, uobičajeni boravak djece stranih državljana u Prihvatnom centru je vrlo kratak, najdulje dva tjedna. Tijekom boravka im je osigurana prehrana, u skladu s njihovim religijskim i kulturološkim potrebama, a djeca do 10 godina mogu, uz tri obroka dnevno, dobiti i dodatni dječji obrok. U sklopu Centra osigurana je hitna medicinska skrb, a u ambulantni radnim danom od 8 do 12 sati dežura medicinska sestra. S Domom zdravlja potpisan je ugovor o pružanju liječničke pomoći dok se stomatološke usluge osiguravaju prema potrebi na temelju ugovornog odnosa s stomatologom iz Dugog Sela. Procjena dobi vrši se samo uz pristanak i to medicinskim vještačenjem. Korisnicima Centra je od 6 do 22 sata dostupna javna telefonska govornica koja se nalazi u zajedničkim prostorijama. Pored telefonske govornice izložena su i *Pravila boravka*, koje je donio ministar unutarnjih poslova, dostupna na šest različitih jezika. Pravila boravka određuju prava i obveze korisnika te raspored dnevnih aktivnosti. Zaposlenici Centra s korisnicima svakodnevno komuniciraju na engleskom ili francuskom jeziku, a osigurano je i prevođenje ovlaštenih sudskih tumača. U Centru je zaposleno 50 zaposlenika od čega najveći broj na poslovima osiguranja dok stručno osoblje čini pet inspektora, jedan socijalni radnik, blagajnik te tri rukovodeća djelatnika. Prilikom obilaska u Prihvatnom centru bilo je smješteno 55 stranih državljana, od kojih samo jedna osoba navodno mlađa od 18 godina, smještena zajedno s osobom koja joj je imenovana skrbnikom.

7.4 ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE I UČENIČKI DOMOVI

U 2013. godini posjetili smo ukupno 55 odgojno-obrazovnih ustanova: 15 dječjih vrtića, 19 osnovnih škola, 13 srednjih škola, pet učeničkih domova, dva centra za odgoj i obrazovanje i jednu osnovnu školu pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju. Tijekom obilazaka pregledali smo prostore u kojima borave djeca te razgovarali s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom, predstavnicima Vijeća učenika i/ili djecom-školskim novinarima u školama uključivao je upoznavanje djece s Konvencijom o pravima djeteta te institucijom pravobraniteljice za djecu. Bila je to prilika da čujemo i mišljenje djece o razini ostvarivanja njihovih prava, poteškoćama s kojima se suočavaju te prilikama u kojima žive. Nastavili smo obilaziti odgojno obrazovne ustanove u područjima od posebne državne skrbi. U ovoj godini obilazili smo i škole diljem Hrvatske koje pohađaju članovi Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu. Nakon obilazaka smo nadležnim službama dostavljali naša zapažanja i preporuke.

Predškolske ustanove

Posjetili smo 15 dječjih vrtića:

- DV „Pjerina Verbanac“, Labin
- DV „Girice“, Cres
- DV „Palčić“, Orahovica
- DV „Rijeka“ - upravna zgrada
- DV „Rijeka“ - objekt „Potok“
- DV „Rijeka“ - objekt „Zamet“
- DV „Rijeka“ - objekt „Oblačić“
- DV „Radost“, Darda
- DV pri OŠ A. G. Matoša, Čačinci
- DV „Župa dubrovačka“, Župa dubrovačka
- DV „Gospić“ - objekt „Karlobag“, Karlobag
- DV „Vrapčić“, Šenkovec
- DV „Ružica“, Goričan
- DV „Balončica“, Hum na Sutli
- DV „Tratinčica“, Brinje

Obilasci
ustanova za
djecu

Prilikom obilazaka dječjih vrtića ostvaren je uvid u unutarnje i vanjske prostore i u dokumentaciju vrtića te razgovor s djelatnicima vrtića. Pritom su uočene znatne razlike u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, radu i pristupu djeci s teškoćama u razvoju, motivaciji djelatnika, postignućima te ulaganjima i interesu osnivača za potrebe vrtića. Najmanji dječji vrtić koji smo posjetili imao je jednu skupinu djece, a najveći 164.

Obilazak više područnih centara i kuća dječjeg vrtića Rijeka, najvećeg dječjeg vrtića u RH, omogućila nam je uvid u obilježja jedne iznimno velike vrtićke organizacije koja broji pet centara predškolskog odgoja, 30 područnih odjeljenja, više od 160 skupina, više od 3300 upisane djece i gotovo 500 zaposlenika. Riječ je o specifičnoj ustanovi koju nije moguće usporediti s postojećim predškolskim institucijama, a u kojoj je varijabilitet u odnosu na stručne standarde, postignuća, uvjete i probleme iznimno velik. Budući da u stručnim kontaktima i raspravama nismo našli argumente u prilog, odnosno prednosti ovako velikoga sustava, preporučili smo osnivaču da razmotri je li postojeći ustroj optimalan. Obaviješteni smo da je započela izrada nove mreže Dječjeg vrtića Rijeka. Unatoč veličini, on nije dostatnog kapaciteta za područje Grada Rijeke. Lista čekanja broji 400 neupisane djece, od čega je 144 jasličke dobi, a broj se svake godine povećava. Upoznati smo da Grad Rijeka ima u planu gradnju, proširenje i uređenje objekata i povećanje njihovih kapaciteta.

I dalje je većina posjećenih vrtića ograničenih kapaciteta za potrebe lokalne zajednice te broj djece u skupinama nije u skladu s Državnim pedagoškim standardom. Istovremeno neki vrtići u manjim mjestima sadašnjim kapacitetima potpuno zadovoljavaju potrebe. Primjerice, u DV pri OŠ A. G. Matoš u Čačincima, gdje je planirana gradnja zasebne zgrade vrtića koji je sada u okviru škole, upitno je ostvarenje tog plana zbog sve manjeg broja rođene djece. Također Dječji vrtić Palčić svojom veličinom zadovoljava u cijelosti potrebe djece iz mjesta Orahovica i okolnih mjesta.

U odnosu na prostorne uvjete neki vrtići, kao što je vrtić u Dardi, obnavljaju se, dograđuju i renoviraju. U pojedinim vrtićima prostori su derutni i zahtijevaju opremanje i renoviranje (podignuti parket i podterase), što može biti ugrožavajuće za djecu ili je riječ o montažnim objektima starim 30-tak godina, koje treba nadograditi i urediti. U DV Rijeka, zbog velikog sustava, dugo vremena prođe od prijave kvara do dolaska majstora.

Odnos osnivača prema vrtićima je različit i ogleda se u ekonomskoj cijeni vrtića i iznosu koju plaćaju roditelji te u ulaganjima u vrtiće. U pojedinim vrtićima ekonomska cijena nije dostatna za pokriće svih troškova. Rekonstrukcija i gradnja pojedinih vrtića planira se ostvariti kroz kandidaturu za EU fondove u okviru Programa održivog razvoja lokalne zajednice. U jednom vrtiću će se za rekonstrukciju vrtića u odnosu na toplinsku izolaciju koristiti potpora Ministarstva gospodarstva za energetska učinkovitost.

U većini vrtića vidljivi su naponi koje ulažu djelatnici u unapređenje rada i oplemenjivanje prostora. U gotovo svim vrtićima ističe se velika potreba za zapošljavanjem stručnih suradnika, posebice psihologa i edukacijskog rehabilitatora (defektologa). Uočen je problem ostvarenja prava djece s TUR radi nedostatka financijskih sredstava potrebnih za financiranje stručnih osoba koje bi pomagale djeci. Trenutno u nekim vrtićima djeci pomažu pripravnici, a mali broj djece ima osobnog asistenta. U odnosu na djecu s TUR istaknuto nam je da je problem to što se cjelokupna skrb o djeci s TUR prepustila jedinicama lokalne i regionalne samouprave pa je praksa različita. Primjerice, predlaže se umrežavanje otoka Cresa, Krka i Raba koji bi razmjenjivali stručnjake ovih struka. Istovremeno, u DV Rijeka djeca s TUR smještena su u svim objektima, no ako im je potrebna stručna podrška tada se smještavaju u Podcentar Gardelin, čije su aktivnosti pohvaljene od AZOO, a od strane županije prepoznati su kao partneri i primjeri kvalitetnog rada za djecu s TUR autističnog spektra. Povezani su s Centrom za autizam i Osnovnom školom Pećine gdje upućuju djecu ovisno o teškoćama u razvoju. Postoje punktovi za djecu s TUR unutar pojedinog centra. U prosjeku, u jednom centru ih ima 15-16, a 22 djelatnika se osposobljava za znakovni jezik.

Gotovo svim vrtićima zajednički je nedostatak stručne pomoći u vezi s izradom potrebnih akata vrtića i praćenjem svih zakonskih promjena, što dovodi do neupućenosti ravnatelja u njihove obveze, osobito na dio koji se odnosi na provjere kaznenog statusa novih zaposlenika.

Kad je riječ o prehrani djece i jelovnicima primjećujemo da u pojedinim vrtićima jelovnike izrađuje sama kuharica pa čak i roditelji dok se u nekim vrtićima zajedno sa HZJZ-om izrađuje jedinstveni jelovnik, kontrolira kvaliteta prehrane, mikrobakteriološka čistoća i provođenje HACCP-a.

Vrtići se razlikuju i u odnosu na dodatne aktivnosti i projekte u koje su uključeni. Sve manje vrtića organizira odlazak djece na višednevno zimovanje i ljetovanje, no svi organiziraju jednodnevne izlete.

U cilju obogaćivanja odgojno-obrazovnog procesa, u pojedinim vrtićima, npr. DV Rijeka, redoviti program obogaćuje se različitim sadržajima: pristupom zasnovanim na *Integralnoj metodi*, elementima programa *Korak po korak*, *Reggio koncepcije*, provođenjem projekta *Vrtić - dječja kuća*, elementima *Waldorfske pedagogije*, *Programom za poticanje darovitosti*, itd. Nudi se i obogaćeni program s engleskim i talijanskim, sportski, vjerski i waldorfski vrtić. Podcentar Zamet prvi je u Rijeci započeo s programom sportskog vrtića, trenutno su njime obuhvaćene četiri skupine sa 98 djece. Program obuhvaća osnovni dio i nadogradnju (kroz gostovanje sportaša, jednodnevni boravak na snijegu, školu plivanja na bazenima Kantrida, obilazak sportskih objekata); dodatno se plaća 250 kuna, a u njegovoj realizaciji sudjeluje odgovajatelj, stručni tim i kineziolog.

Vrtićima i njihovima osnivačima smo nakon obilazaka upućivali preporuke vezane uz zaštitu djece pri zapošljavanju ili uključivanju vanjskih sudionika u rad s djecom putem kraćih programa i projekata, podsjećajući da, osim potvrde o nekažnjavanju pribave i posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije. Preporučivali smo i reviziju i doradu sigurnosnih programa.

Osnovne škole

Posjetili smo 19 osnovnih škola:

- OŠ „Gradište“, Gradište
- OŠ „Antun i Stjepan Radić“, Gunja
- OŠ Vladimira Nazora, Škabrnja
- OŠ „Josip Kozarac“, Josipovac Punitovački
- OŠ „Skradin“, Skradin
- OŠ „Pojišan“, Split
- OŠ Luke Perkovića, Brinje
- OŠ „Zagvozd“, Zagvozd
- OŠ Ivana Perkovića, Šenkovec
- OŠ Frane Petrića, Cres
- OŠ „Cavtat“, Cavtat
- OŠ Tina Ujevića, Osijek

- OŠ „Svetvinčenat“, Svetvinčenat
- OŠ „Vrgorac“, Vrgorac
- OŠ „Silvije Strahimir Kranjčević“, Zagreb
- OŠ Vladimira Nazora, Daruvar
- OŠ Braće Radić, Koprivnica
- OŠ Dobriše Cesarića, Zagreb
- Tin Ujević (PDB), Osijek

U osnovnim školama također su uočene znatne razlike u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, motivaciji djelatnika, postignućima, participaciji djece i roditelja u životu i radu škole te brojnosti i sadržaju izvannastavnih aktivnosti. Naišli smo na škole u kojima je broj učenika u razredu 30 i one koje, poput područne škole OŠ Skradin u Piramatovcima, broje dva učenika. Pojedine škole, uglavnom područni odjeli, rade u kombiniranim razrednim odjeljenjima. Škole s većim brojem učenika i dalje rade u dvije smjene.

Uvjeti u matičnoj ili područnoj školi često se znatno razlikuju. Tako su, primjerice, područne škole OŠ Luke Perkovića Brinje, u odnosu na matičnu školu koja je obnovljena, skromnije uređene i s grijanjem na drva. Dok je u OŠ Cavtat obrnuta situacija jer su područne škole uglavnom obnovljene, za razliku od matične škole, koja je u montažnom objektu kojem je istekao rok valjanosti i koji je bio znatno oštećen za Domovinskoga rata te je u njemu ugrožena sigurnost djece. Unatoč kontinuiranim ulaganjima u obnovu, škola ne zadovoljava sve potrebne sigurnosne i tehničke uvjete, kao ni pedagoški standard te je jedino kvalitetno i dugoročno rješenje gradnja novoga objekta. Planirana izgradnja u zastoju je zbog imovinsko pravnih odnosa.

U većini škola koje smo posjetili požalili su se na neodgovarajuće prostore školskih knjižnica i nedovoljan knjižni fond. Nemaju sve škole sportsku dvoranu pa nastavu tjelesne i zdravstvene kulture održavaju u atriju škole. U većini posjećenih škola ne postoji školska kuhinja niti je osiguran topli obrok za djecu, u nekima djeca za užinu dobivaju sendviče ili kruh s namazom i slično. O izboru hrane za užinu najčešće se ne razgovara s djecom. Školska kuhinja nekih škola nije u HACCP sustavu, a jelovnike rade sami te smo im preporučivali da uspostave suradnju s HZJZ-om. Škole se znatno razlikuju po didaktičkoj, tehničkoj i informatičkoj opremljenosti, što često ovisi o spremnosti i angažmanu ravnatelja.

Jednu školu, koja se prema *Odluci o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja* nalazi u popisu škola s prostornom prilagodbom, posjetili smo i zbog nezadovoljavajuće razine pristupačnosti za djecu s invaliditetom. Nemaju sve posjećene škole odgovarajući pristup za osobe s invaliditetom i nisu sve arhitektonski prilagođene.

Djelatnici pojedinih škola i dalje nam ukazuju na problem nedostatka stručnih suradnika, posebice psihologa i logopeda. Zato smo za OŠ Zagvozd uputili preporuku MZOS-u. Naime, ravnatelji osnovnih škola „Tin Ujević“ u Krivodolu „Ivan Leko“ u Prološcu i Zagvozd obratili su se nadležnom ministarstvu sa zahtjevom za odobrenjem radnog mjesta stručnog suradnika psihologa koji bi radio na ove tri škole, koje uz matičnu školu imaju i područne škole. Zahtjev još nije pozitivno riješen, a škole se i dalje različito snalaze i otežano funkcioniraju, posebice u situacijama u kojima je obavezno sudjelovanje stručnog suradnika psihologa. Problem se javlja kod upisa učenika u prvi razred, kada povjerenstva trebaju dati ocjenu psihofizičke sposobnosti djeteta za pohađanje škole. Posebno je zabrinjavajuće stanje kod djece s TUR, koja trebaju opservaciju, rješenje o primjerenom obliku školovanja i rad sukladno Pravilniku o školovanju djece s teškoćama. Ove škole su od Splita, gdje djeca mogu dobiti pomoć psihologa u zdravstvenim ustanovama i Obiteljskome centru, udaljene od 60 do 100 km, a nisu sve obitelji zbog ekonomskih, socijalnih i drugih razloga u prilici osigurati djeci ovakvu vrstu stručne pomoći.

Za razliku od tih škola, u OŠ „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji rade četiri stručna suradnika, od toga dva defektologa, a u nastavi pomoć učenicima pruža pet osobnih asistenata, članovi četiri udruge i jedan roditelj. Osim potrebe za stručnim kadrom ravnatelji pojedinih škola, najčešće u manjim mjestima, ukazivali su nam na problem velikog broja učitelja-putnika koji zbog toga nisu na raspolaganju učenicima u popodnevnim satima za izvannastavne aktivnosti. Ravnatelji se žale i na to da nastavnici ne mogu ostvariti puno radno vrijeme u jednoj školi, već moraju raditi u više škola, a to onda otežava i njihovo

angažiranje u izvannastavnim aktivnostima. Sve što se djeci nudi u manjim mjestima, gdje nema drugih sadržaja za djecu, odvija se u školi. Pojedini ravnatelji navode i problem smanjivanja broja učenika pa u budućnosti očekuju još veće probleme u organiziranju nastave. Ističu i probleme organizacije prijevoza jer određeni broj učenika su putnici. Djeca iz OŠ Skradin koja žive na udaljenim područjima voze se do škole i po 45 minuta. U OŠ Svetvinčenat većina učenika su putnici i dolaze iz 26 malih naselja koja gravitiraju školi. S obzirom na veliki broj učenika putnika, nekim školama smo preporučivali da zajedno s prijevoznicima razrade protokole postupanja u različitim situacijama (prevencija vršnjačkog nasilja, zaštita imovine itd.). Još uvijek u nekim školama učenici dežuraju na ulaznim vratima te smo školama upućivali preporuke da se izbjegava takvo izlaganje učenika.

Vijeća učenika u školama najčešće djeluju samo formalno. Primjerice, neka vijeća učenika bila su formirana neposredno prije našeg dolaska. Nailazili smo i na nemotivirane, članove vijeća, koji su nam objasnili da inicijativa za izbor i rad vijeća dolazi od profesora pa se učenici uključuju zato što moraju, a ne zato što žele. Nemotiviranost proizlazi i iz toga što ne uspijevaju promijeniti puno toga i što se njihove želje ne uvažavaju.

Škole se razlikuju i po brojnosti i sadržaju izvannastavnih aktivnosti. Dok se djeca u nekim školama žale da nemaju dovoljan broj slobodnih aktivnosti, druge nude cijelu lepezu slobodnih aktivnosti i projekata u koje se djeca mogu uključiti. OŠ Pojišan uključena je u projekte „Jedno more dvije obale“, „Dupin“, „Potraga za blagom cara Dioklecijana“, „Budi mi prijatelj“, „Čitanjem do uspjeha“, „Kad odrastem želim biti...“. Djeca sudjeluju u humanitarnim projektima i organiziranoj vršnjačkoj pomoći. Pri OŠ Skradin djeluje zadruga „Zeleni orah“ koja ima brojne sekcije. OŠ Svetvinčenat već dugi niz godina njeuguje školski okoliš. Na 6000 četvornih metara raste 50 biljnih vrsta, a posađeno je još 300 raznovrsnih sadnica. Na natječaju Obrazovnog programa Hrvatskoga radija osvojili su prvo mjesto kao škola s najljepšim okolišem i parkom u Hrvatskoj. OŠ Vrgorac i OŠ Cavtat također nude djeci obilje izvannastavnih aktivnosti. U OŠ Vrgorac, u školski projekt „Tin i ja“, literarno-likovni natječaj za cijelu RH uključeni su svi učenici. Učenici su aktivni i u Dječjem forumu DND-a, redovito sudjeluju u zajedničkim sjednicama djece i zastupnika Hrvatskog sabora. (Zanimljivo je da su upravo učenici ove škole 2002. na zajedničkoj sjednici sa zastupnicima zagovarali uspostavu dječjeg pravobranitelja).

U OŠ „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji osobito se ističe Studio kreativnih ideja Gunja - SKIG u kojem se organiziraju različite radionice (novinarske, radionice igranog filma, filmske montaže), a učenici, koji tijekom godine ostvare 20-25 projekata postižu zapažene rezultate na natjecanjima. Eko park koriste za radnu okupaciju učenika s posebnim potrebama, dobili su nagradu Zlatna povelja za najljepši školski vrt kontinentalne Hrvatske. Valja istaknuti da školu u Gunji pohađaju učenici hrvatske, srpske i bošnjačke nacionalnosti, a ravnatelj ističe kako je jednak pristup svim učenicima i roditeljima pomogao uvažavanju posebnosti i kvalitetnoj zajedničkoj suradnji roditelja sve djece, kao i predstavnika sve tri vjerske zajednice. Suradnja i održavanje zajedničkih nastupa na svim svetkovinama je uobičajena.

Srednje škole

Posjetili smo 13 srednjih škola:

- Obrtničko industrijska škola, Županja
- Gimnazija Antuna Vrančića, Šibenik
- Gimnazija „A. G. Matoš“, Đakovo
- SŠ „Mate Blažine“, Labin
- Pomorska škola, Bakar
- Željezničko tehnička škola, Moravice
- Obrtničko industrijska škola, Županja
- Medicinska škola, Osijek
- SŠ „Tin Ujević“, Vrgorac
- SŠ Petrinja, Petrinja
- Gospodarska škola, Čakovec
- Ekonomska i turistička škola, Daruvar
- SŠ Pavla Rittera Vitezovića, Senj

Srednje škole koje smo posjetili razlikuju se po broju učenika, broju programa koje nude, prostornim, kadrovskim i organizacijskim uvjetima, participaciji djece i roditelja u životu i radu škole kao i motivaciji djelatnika.

Prostorni uvjeti razlikuju se s obzirom na starost objekata, ulaganja i dijeljenje prostora na više škola. Primjerice, srednja Željeznička tehnička škola Moravice dijeli zgradu s osnovnom školom i dječjim vrtićem. S druge strane, Obrtničko-industrijska škola u Županji održava nastavu na tri lokacije, a u zgradi u kojoj se nalazi najveći broj odjela, djeluju još i Tehnička škola i Gimnazija.

Pomorska škola Bakar najstarija je strukovna škola u Hrvatskoj. Pored djelatnosti srednje škole, ima i učenički dom, ostvaruje obrazovanje odraslih te ima školski brod „Vila Velebita II“. Škola raspolaže s ukupno pet zgrada: u dvijema su prostori za nastavu, u trećoj dvorana, a u preostalim dvjema radionice i simulatori.

Neke škole uopće nemaju dvoranu za tjelesnu i zdravstvenu kulturu, u nekima su potrebna ulaganja u uređenje prostora i opremanje dvorane, dok, primjerice, Gimnazija Antuna Vrančića u Šibeniku ima školsku dvoranu te još i salu s pozornicom za održavanje školskih manifestacija, skupova, edukacija, koja također služi i za nastavu tjelesne kulture. Također ima i svu potrebnu didaktičku opremu te uvedene e-imenike, dva računalna kabineta, sve kabinete opremljene laptopima te „pametne ploče“. Škole se inače znatno razlikuju i u opremljenosti i fondu knjiga školskih knjižnica te s obzirom na didaktičku i informatičku opremu. Školske kuhinje ili kantine također nemaju sve škole. U dvije škole zatekli smo „kiosk“ s hranom i pićem na kojem se nude samo čokolade, grickalice, sladoled i slično. U jednoj srednjoj školi susreli smo se i s problemom osiguranja pristupačnosti za djecu s motoričkim teškoćama. Školu pohađa 24 učenika s TUR, od kojih jedna učenica ima motoričke teškoće zbog kojih se ne može samostalno kretati po školi. Pomoć u kretanju pruža joj njezin otac, koji s njom boravi cijeli dan u školi. Istovremeno je u nekim školama napravljen improvizirani pristup za osobe s invaliditetom, a u jedna je škola u cijelosti arhitektonski prilagođena za kretanje učenika s invaliditetom.

U nekim školama požalili su nam se da interes za pojedina zanimanja pada zbog nemogućnosti zapošljavanja. Primjerice u Željezničkoj tehničkoj školi Moravice broj učenika stagnira i zbog populacijske situacije u Gorskom Kotaru. Neke škole uz redovan program provode i obrazovanje odraslih. Ova djelatnost omogućava im dodatne prihode koje koriste za opremanje škole.

Škole se razlikuju i u odnosu na broj stručnih suradnika, a neki su nam ravnatelj isticali potrebu za zapošljavanjem stručnog suradnika psihologa.

U jednoj školi naglasili su kako je zamijećen porast maloljetničkih trudnoća. Pojedini ravnatelji istaknuli su problem školovanja djece s teškoćama u razvoju, posebice u situacijama kada roditelji pri upisu u školu namjerno zaničaju neke djetetove teškoće, što se otkrije tek kasnije te se tada pokrene postupak za primjereni program školovanja. Istovremeno smo se susreli s pozitivnim primjerom Pomorske škole Bakar koju od ove godine polazi dvoje učenika s TUR, kojima su putem udruga osigurani pomoćnici u nastavi.

Učenici su nam u jednoj školi istaknuli problem smjenskog rada i rada subotom, a u jednoj strukovnoj školi preopterećenost teorijskim i praktičnim dijelom nastave, posebice za učenike putnike. Obaviješteli smo da za provođenje učeničke stručne prakse učenici dobivaju obrasce ugovora od ASOO-a. Neki subjekti kod kojih se provodi stručna praksa odbijaju potpisati ove ugovore jer se u njima navodi da se učenicima za praktični rad isplaćuje naknada. Obrasci ugovora o praksi učenika srednjih škola koje smo obišli neujednačeni su, praksa se u velikom broju slučajeva djeci ne plaća.

Tijekom posjeta jednoj školi saznajemo za problem s kojim je suočeno oko 300 učenika koji putuju u školu javnim prijevozom. Za razliku od osnovnoškolaca oni nemaju organizirani prijevoz, autobusne linije su rijetke, a prometna povezanost u tom području je loša. U jednoj školi istaknuto nam je kako postoji samo jedan prijevoznik koji nudi usluge prijevoza pa određuje vlastita „pravila“, vozi neispravna vozila, učenici ukrcavaju i iskrcavaju daleko od škole, umjesto ispred ulaza, zbog čega moraju otići ranije s nastave. Zbog ovih problema i skupih autobusnih karata učenici često „stopiraju“.

U razgovoru s predstavnicima Vijeća učenika jedne škole saznajemo da su učenici nezainteresirani za rad Vijeća učenika, da su čak i mnogi članovi Vijeća pasivni pa ni ne odazivaju pozivima na sjednice. Teme za Vijeće predlažu ravnateljica i pedagoginja, a ponekad ih Vijeće bira i samo. U jednoj školi na slabu aktivnost Vijeća učenika požalili su se djelatnici, istaknuvši da nastoje uključiti učenike i da se neki od njih prijave i dođu na aktivnosti Vijeća, ali ne zbog pravih razloga, već samo zato da ne budu na nastavi. Pozitivan primjer zatekli smo u SŠ „Mate Blažine“ u Labinu, u kojoj se ponose uključivanjem učenika i roditelja u odlučivanje još od 1999., korištenjem sandučića povjerenja, poticanjem učenika na participaciju u školi i društvu, kao i provođenjem poznate *Škole demokracije*.

Zbog česte pasivnosti Vijeća učenika smatramo da bi učenike trebalo kontinuirano upoznavati s pravima djece, primjerice kroz radionice ili na druge načine, poticati ih na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču te aktivno raditi s Vijećem učenika i omogućiti im raspravljanje o pitanjima koja su im važna.

Neke se škole ističu velikim brojem projekata, izvannastavnih aktivnosti te posebnim postignućima. Pomorska škola Bakar dobila je nagradu kao najbolja škola u PGŽ u 2013. Nalaze se u IPA projektu „Od obrazovanja do zapošljavanja kroz modernizaciju kurikulumu pomorskih strukovnih škola“, koji su pokrenuli s partnerima SŠ Ambroza Haračića iz Malog Lošinja i Hrvatskom udrugom poslodavaca. Suradnik na projektu je i Sindikat pomoraca Hrvatske. Završetkom škole učenici dobivaju i diplomu i breve (svjedodžbe kao dokaz osposobljenosti). Jedina su škola u Hrvatskoj koja ima školski brod („Vila Velebita II“). Dobili su ga na dar od Jadrolinije za održavanje određenih stručnih predmeta i prakse ali i drugih aktivnosti. Provođe eko-akcije i jedina su škola u Hrvatskoj koja ima zelenu i plavu zastavu u zaštiti mora.

Učenici Gimnazije Antuna Vrančića Šibenik posebno su ponosni na školske projekte: glazbeno natjecanje gimnazijalaca „Vrana“, dodjelu školskih nagrada za postignuća „Antun“, koji predstavlja svojevrsni „gimnazijski Oskar“ te na školski list „Pegla“. Škola je uključena u brojne projekte i partnerstva, uključujući i međunarodna. Imaju niz izvannastavnih aktivnosti te sudjeluju u humanitarnom radu kroz projekte koje osmišljavaju učenici, članovi Vijeća učenika.

Učenički domovi

Posjetili smo pet učeničkih domova:

- Učenički dom Križevci
- Ženski učenički dom Marije Krucifikse Kozulić s pravom javnosti, Rijeka
- Ženski đaćki dom Dubrovnik
- Učenički dom Pula
- Učenički dom Željezničke tehničke škole Moravice

Od pet posjećenih učeničkih domova dva pružaju smještaj samo učenicama, a ostali djeci oba spola. Četiri učenička doma su samostalne ustanove, a jedan je u sastavu srednje škole. Jednom učeničkom domu osnivač je vjerska organizacija, a ostalima županije. Domovi su različitog smještajnog kapaciteta, a broj učenika i učenica u domovima kreće se od 40 do 170. Tijekom obilazaka obavljen je uvid u uvjete smještaja i prehrane djece, broj i strukturu zaposlenika, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su im važna, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena, i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

Prostor i uvjeti smještaja u domovima razlikuju se u odnosu na starost, obnovljenost i uređenost. Primjerice, dok u jednom od domova nalazimo obnovljeni prostor i visoke standarde smještaja, neki domovi nemaju financijskih mogućnosti za takvu razinu standarda. U nekima nalazimo dotrajalu stolariju, neuređenu fasadu i dvorište, popucalu žbuku u sobama, skučenost i neuređenost soba i kupaonica sa zastarjelim sanitarnim namještajem, a u jednom domu ugrožena je statika jer popušta međustropna konstrukcija te je nužna sanacija. MZOS-u i županijama osnivačima uputili smo preporuke za rješavanje problema i poboljšanje prostornih uvjeta. U jednom domu nema prostorije za dnevni boravak učenika te, iako učenici ne iskazuju nezadovoljstvo time, ukazali smo na to da im se takav prostor treba osigurati.

U jednom domu uočen je problem neprilagođenosti prostornih uvjeta potrebama učenika s invaliditetom, iako postoji mogućnost prilagodbe prostora i otklanjanja arhitektonskih prepreka. Dom nas obavještava da se više puta obraćao osnivaču i tražio financijska sredstva za prilagodbu prostornih uvjeta za potrebe učenika s invaliditetom, primjerice za izgradnju ulazne rampe, no zasad bez uspjeha. Osnivaču smo uputili preporuku za otklanjanje ovih prepreka.

U domovima uglavnom nema mogućnosti samostalne prehrane izvan redovnih dnevnih obroka. Neki domovi imaju čajnu kuhinju, a u nekim djelatnici ističu da se djeca mogu obratiti odgajateljima ili kuhinjskom osoblju u slučaju potrebe za obrokom. U većini domova djeca su uglavnom zadovoljna prehranom. Postoji potreba za zapošljavanjem stručnih djelatnika i pomoćnog osoblja: stručnog suradnika psihologa, zdravstvenih djelatnika (medicinske sestre) i noćnog pazitelja, na što smo ukazali MZOS-u i osnivačima domova. Domovi uglavnom, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba, traže od kandidata dostavu uvjerenja nadležnog općinskog suda da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda za kazneno djelo. Međutim, prema nekim informacijama, domovi ne provjeravaju postoji li pravomoćna osuda koja je zapreka za obavljanje ovoga posla. Upozorili smo da bi trebali pribaviti posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije, odnosno o tome je li osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela navedena u ZOOSŠ ili za tzv. „spolne delikte“ iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji. U jednom domu prakticira se dežuranje učenika na porti ako to učenici žele. Radi sigurnosti djece, domu smo preporučili da osigura dežurstvo odraslih osoba i izbjegne dežurstvo učenika.

Odgajatelji u domovima redovito prate školska postignuća učenika i redovitost pohađanja nastave. Djelatnici nekih domova primjećuju nedostatan interes djelatnika škola za potrebe djece na smještaju u domu. Suradnja s CZSS-om uglavnom se svodi na obavještanje o problemima učenika, a djelatnici domova ocjenjuju da bi suradnja trebala biti bolje koordinirana i kontinuirana te da bi bilo svrsishodno da CZSS ponekad obiđe dijete na smještaju u domu. Domove smo uputili da inzistiraju na unapređivanju suradnje s drugim tijelima i institucijama, posebice s CZSS-om. Neki ističu problem pristupa zdravstvenim uslugama, budući da se izabrani liječnik djeteta nalazi u mjestu iz kojeg dijete dolazi. U takvim situacijama izražena je potreba koordiniranog djelovanja domova i zdravstvenih ustanova.

Jedan dom posebno ističe problem konzumacije alkohola među učenicima. Preporučili smo jačanje preventivnih aktivnosti, motiviranje roditelja na suradnju i veću angažiranost za skrb o djeci te sastanke, predavanja i radionice za roditelje u vezi s ovim problemom. MZOS-u smo preporučili da ispita ovaj problem u odnosu na druge učeničke domove, a lokalnoj zajednici da poduzme aktivnosti kojima se one-mogućuje dostupnost alkohola djeci.

U jednom domu upozoreni smo na problem neplaćanja naknade za rad učenika na stručnoj praksi od strane poslodavaca, s čime se često roditelji i djeca mire u situaciji kad je teško pronaći odgovarajućeg poslodavca za pohađanje prakse. Ističe se i problem poslodavaca koji ne žele potpisati ugovor u kojem je predviđeno zakonsko pravo učenika na naknadu za rad na praksi. Od nadležnih tijela zatražili smo da utvrde stanje u vezi s plaćanjem ove naknade učenicima.

U domovima učenici svoje pravo sudjelovanja ostvaruju uglavnom u Vijeću učenika, kroz kreiranje jelovnika i sadržaja slobodnih aktivnosti, rasprave i prijedloge u vezi s poteškoćama u učenju, analize školskog uspjeha i slično. No, u nekim se domovima uočava nedostatna zainteresiranost učenika za sudjelovanje. Učenike bi trebalo kontinuirano upoznavati s pravima djece, primjerice kroz radionice, poticati ih na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču te aktivno raditi s Vijećem učenika. Zbog toga smo osnivačima i domovima u kojima su uočeni ti problemi uputili preporuke za osmišljavanje plana i intenziviranje rada Vijeća učenika te za informiranje učenika o dječjim pravima i načinima njihove zaštite. Većina učenika s kojima smo razgovarali izjavili su da su zadovoljni smještajem u domu. U jednom domu učenici ističu nezadovoljstvo zbog nedostatnih aktivnosti slobodnoga vremena, premaloga broja izleta i nedostatka prostora za druženje mladih u lokalnoj zajednici.

U pogledu suradnje s roditeljima, djelatnici domova primjećuju nedostatnu zainteresiranost roditelja za praćenje uspjeha i ponašanja djeteta, zbog čega ih nastoje potaknuti na veću angažiranost. Neki pak ističu da su roditelji nedovoljno kritični prema ponašanju djece, zbog čega je u domu otežan odgojno-

obrazovni rad s djecom. Djelatnike domova uputili smo da u slučaju zanemarivanja roditeljskih obveza, zahtijevaju intervenciju nadležnog CZSS-a i poduzimanje mjera prema roditeljima. Ukazali smo i na potrebu dodatnog motiviranja roditelja za suradnju i veću angažiranost u Vijeću roditelja.

Centri za odgoj i obrazovanje i škola pri bolnici

Posjetili smo dva centra za odgoj i obrazovanje i jednu osnovnu školu pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju:

- Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“, Varaždin
- Osnovna škola pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice.

Obilasci
ustanova za
djecu

Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ ustanova je za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju slijepe i slabovidne djece, mladeži i odraslih. Ujedno Centar djeluje kao resursni centar za cijelu Hrvatsku. U Zagrebu se Centar nalazi na dvije lokacije, tako da je na jednoj osnovna škola, a na drugoj srednja škola s Odjelom za odrasle i Odjelom za integraciju. Budući da učenici nakon osnovne škole dolaze u srednju školu te se moraju navikavati i upoznavati s novim prostorom, potrebno je razmisliti o objedinjavanju osnovne i srednje škole na jednom mjestu. Pri Centru djeluje i Odjel integracije s ciljem stvaranja uvjeta i pružanja podrške za uključivanje djece s oštećenjem vida u redovne vrtiće i škole. Zbog toga Centar ima tiskaru u kojoj se prilagođavaju nastavni materijali, kako za korisnike Centra tako i za djecu uključenu u redovni sustav školovanja. Centar je sredstvima iz IPA projekta modernizirao računalnu radionicu, no postoji potreba za dodatnim osuvremenjivanjem tiflotehničkim pomagalicama, kao i potreba za novim i funkcionalnijim namještajem. Razvijena je suradnja s roditeljima, kao važnim suradnicima u odgojno-obrazovnom procesu, kao i s organizacijama civilnog društva i lokalnom zajednicom. Vijeće učenika aktivno djeluje i sudjeluje u donošenju pojedinih odluka u Centru, a jedan predstavnik učenika je u Upravnom vijeću Centra.

Centar za odgoj i obrazovanje Tomislav Špoljar posebna je odgojno-obrazovna ustanova namijenjena školovanju djece s intelektualnim teškoćama (IT) i utjecajnim teškoćama u razvoju. U Centru se provode posebni program za učenike s lakšim IT i utjecajnim teškoćama u razvoju i posebni program za učenike s umjerenim i težim IT i utjecajnim teškoćama u razvoju u dobi od sedam do 21 godine. Od ove školske godine provodi se i program za stjecanje strukovne kvalifikacije Pomoćni kuhar i slastičar. Kao poseban područni odjel Centra pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice djeluje *Škola u bolnici*. Vijeće učenika nije ustrojeno, učenici o svim pitanjima koja ih se tiču razgovaraju sa svojim razrednicima. Postoji razvijen sustav praćenja učenika i nakon završetka školovanja. Centar ima dobru suradnju s roditeljima, volonterima, srednjim školama iz okolice i lokalnom zajednicom mijenjajući pritom stereotipna razmišljanja o sposobnostima i mogućnostima svojih učenika. Suradjujući s jednom udrugom Centar je postao *škola partner* školi u Keniji. Nagodinu će se Centar preseliti u novoizgrađenu zgradu koja zadovoljava visoke standarde prostornog uređenja, funkcionalnosti i pristupačnosti. U opremanje se uključio i Grad Varaždin, kao i građani i poduzetnici, tijekom humanitarne akcije za prikupljanje sredstava potrebnih za kupnju specifičnih pomagala i didaktičke opreme za rad s djecom s TUR, posebice s onom najmlađom.

Osnovna škola pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice posebna je odgojno-obrazovna ustanova namijenjena školovanju djece s TUR, a djeluje kao radna jedinica Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice. Učenici se školuju po prilagođenom i posebnom programu te programu za učenike s većim teškoćama u razvoju. Prema vrstama teškoća Školu pohađaju učenici s motoričkim teškoćama, intelektualnim teškoćama, razvojnim poremećajima, organskim poremećajima u ponašanju te višestrukim teškoćama. Manji dio učenika smješten je na dječjem odjelu Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice. Osim nastave, učenici su uključeni i u rad PSP-a gdje se provode edukacijsko-rehabilitacijski postupci. Posebna pažnja pridaje se izvannastavnim aktivnostima, a novinarska grupa izdaje i svoje glasilo *List Djetlić*. Škola ima autonomiju u radu, no u nekim je odlukama vezana za bolnicu. Primjerice, godišnji plan i program koji donosi Učiteljsko vijeće mora potvrditi Upravno vijeće bolnice. Isto tako, svi djelatnici škole su djelatnici bolnice i stoga su u bijelim kutama, čime se naglašava dojam bolničke ustanove. Pri školi djeluje i jedna predškolska

skupina djece s TUR. Potrebe za uključivanjem djece su velike jer u županiji ne postoji ustanova koja ima specijaliziran stručni tim za rad s predškolskom djecom s TUR. Budući da predškolska skupina ima jednog odgojitelja, djeca mogu vrtić pohađati samo dva sata dnevno. Organiziraju se zajednička druženja s djecom iz drugih vrtića u županiji te zajedničke radionice djece i roditelja. Škola je arhitektonski pristupačna, posjeduje dio asistivne tehnologije (prilagođene tipkovnice i miševi), ali postoji potreba za nabavkom i druge opreme, primjerice komunikatora. Iako se u razredima i prostorijama za rad s predškolskom djecom nalaze dječji radovi, plakati i informacije, postoji potreba za osuvremenjivanjem prostorija s didaktičkom opremom, posebice za rad s predškolskom skupinom djece s TUR. S obzirom na to da škola nema zaposlenog niti jednog stručnog suradnika, kao i da predškolarci s TUR mogu pohađati vrtić samo dva sata na dan jer nije odobreno zapošljavanje još jednog odgojitelja, preporučili smo osiguravanje uvjeta za zapošljavanje jednog stručnog suradnika i jednog odgojitelja.

7.5 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Posjetili smo šest zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca:

- Odjel za zdravstvenu zaštitu dojenčadi i djece Opće bolnice „Dr. Ivo Pedišić“, Sisak
- Klinika za dječje bolesti KBC-a Split
- Odsjek dječje i adolescentne psihijatrije Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“, Slavonski Brod
- Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Klinike za psihološku medicinu KBC-a Zagreb
- Psihijatrijska bolnica Lopača
- Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju, Split.

Tijekom obilazaka, pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihova boravka u bolnici.

U **Općoj bolnici „Dr. Ivo Pedišić“ u Sisku** posjetili smo Odjel za zdravstvenu zaštitu dojenčadi i djece (pedijatriju), Odsjek dječje kirurgije i novorođenački odsjek, koji se nalazi u sklopu Odjela za zdravstvenu zaštitu dojenčadi i djece. Pravobraniteljica je tijekom posjeta razgovarala s vodstvom bolnice, liječnicima i medicinskim sestrama zatečenim na odjelima, s djecom i njihovim roditeljima. Pregledali smo knjigu dojmova i evaluacijske listiće koje su ispunila djeca.

Nakon obilaska bolnice i provedenih razgovora, bolnici i MZ-u smo uputili izvješće u kojem smo izrazili zadovoljstvo i podršku nastojanjima osoblja bolnice da humaniziraju boravak djece u bolnici te ga učine ugodnijim, a medicinske postupke i zahvate djeci manje bolnim, kad god je to moguće, s obzirom na suvremena rješenja. Dobili smo informaciju o visokoj razini svijesti o važnosti boravka roditelja uz dijete tijekom hospitalizacije i dijagnostičkih pretraga djeteta. Preporučili smo i podržali daljnje ulaganje napora u održavanju i unapređivanju postavljenih standarda liječenja i zdravstvene zaštite djece.

Kliniku za dječje bolesti KBC-a Split obišli smo potaknuti predstavkom roditelja čije je dijete u njoj bilo hospitalizirano. Roditelj nas je upozorio kako su tijekom građevinskih radova bolesne bebe bile izložene udisanju prašine i mirisa ljepila. Tijekom obilaska smo uvjerali da je neophodno detaljno renoviranje podova i zidova Klinike te zamjena kreveta, koji su stari i neodgovarajući. Uočen je problem prenapučenih soba, nedostatka apartmana za boravak roditelja uz dijete, što je povezano s nedostatkom prostora na Klinici.

Nakon posjeta preporučili smo MZ-u i KBC-u Split da prioritet u svim budućim planovima rada KBC-a bude osiguranje primjerenih prostornih uvjeta na Klinici za dječje bolesti, odnosno prilagođavanje potrebama koje ova Klinika ima. KBC Split nas je izvijestio kako svaki pokušaj rješavanja ovog problema uključuje reorganizaciju ustroja kliničkih odjela i smanjenje broja bolesničkih kreveta, a povezano je i sa znatnim materijalnim ulaganjima.

Uz upućenu preporuku, podsjetili smo kako KBC Split i dalje, kao regionalni centar, nema odjel dječje i adolescentne psihijatrije, na što ukazujemo već godinama. U odnosu na ovaj problem MZ-a nas je iz-

vijestio da je u tijeku priprema projekta za organizaciju djelatnosti dječje i adolescentne psihijatrije koji obuhvaća stacionarni dio i dnevnu bolnicu.

U Općoj bolnici „**Dr. Josip Benčević**” u Slavonskom Brodu u sklopu odjela psihijatrije djeluje Odsjek dječje i adolescentne psihijatrije koji smo posjetili. Na odsjeku radi jedan liječnik psihijatar subspecijalist za djecu. Liječnik je preopterećen velikim brojem pacijenata koji na prijem čekaju po mjesec dana. On dnevno primi i do 15 djece te je nužno zaposliti još jednog subspecijalista ili liječnika u specijalizaciji. Nije sustavno riješen angažman medicinske sestre i pratećih struka s odjela psihijatrije na Odsjeku dječje i adolescentne psihijatrije. Njihove usluge povremeno se koriste za djecu, u skladu s njihovim mogućnostima i obvezama u matičnome odjelu. Djeci zbog toga nije osiguran dovoljno kvalitetan multidisciplinarni pristup u liječenju. Ordinacija u kojoj radi liječnik prostorno je skućena, no uređena primjereno za rad s djecom. Grupni rad se odvija četiri puta tjedno u prostoru koji se koristi i u radu s odraslim bolesnicima. Ne postoji odvojena čekaonica za djecu. Doznali smo da postoji mogućnost preseljenja odsjeka u novi, veći prostor, no zbog nedostatka sredstava za njegovo opremanje, nije poznato kada će se to ostvariti. Poseban je problem to što nije sustavno riješen prijem djece u akutnim kriznim stanjima. Zbog toga djecu primaju različiti odjeli s kojih se zatim najčešće upućuju na daljnje liječenje u veća regionalna središta.

Na temelju provedenog obilaska zaključujemo kako je nužno ustrojiti stacionar s minimalnim brojem postelja za hospitaliziranje djece, uz prateće kadrove. O uočenim potrebama izvijestili smo MZ i upravu bolnice te preporučili poduzimanje mjera za unapređivanje brige o djeci s teškoćama mentalnog zdravlja u Brodsko-posavskoj županiji.

U Uredu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s predstavnicima Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju (HDDAPP), o aktualnom stanju i organizaciji dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije u Hrvatskoj, s naglaskom na prijedlozima za poboljšanje aktualne situacije. Uz prikaz opće slike stanja, na sastanku je bilo govora i o potrebama u pojedinim dijelovima Hrvatske, a posebno o Klinici za psihološku medicinu KBC-a Zagreb. Nakon sastanka smo obišli **Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Klinike za psihološku medicinu**. Zavod ima i novouređeni stacionar koji, nažalost, nije u funkciji, premda nedvojbeno postoji potreba za ovakvim oblikom usluge i liječenja djece. Na temelju provedenog razgovora i izvršenog obilaska, upravi KBC-a smo uputili preporuku. Preporučili smo otvaranje već izgrađenog i opremljenog stacionarnog odjela za dječju psihijatriju te prostorno proširenje dnevne bolnice za mladež u suterenske prostorije sadašnje Klinike za psihološku medicinu, uz osiguranje potrebnog kadra. Vjerujemo kako bi u ovakvoj organizaciji djeca i adolescenti s emocionalnim smetnjama, depresijom, poremećajima hranjenja i drugim psihičkim smetnjama bila u prilici dobiti psihoterapijski tretman u skladu s najvišim standardima zdravstvene zaštite.

I ove godine smo obišli **Psihijatrijsku bolnicu Lopača**. Tijekom obilaska smo razgovarali s predstavnicima bolnice, obišli prostor u kojem su djeca smještena te prostor namijenjen za radnu terapiju u prizemlju zgrade.

Unatoč našim izvješćima i preporukama upućivanim proteklih godina, organizacija i uređenje prostora u kojem borave djeca nisu poboljšani. On i dalje djeluje dehumanizirano, nije prilagođen potrebama djece, nedostatan je i nije nimalo poticajan. Premda predstavnici bolnice navode da mladim bolesnicima, uz psihijatrijsku skrb žele osigurati bolje i ljepše uvjete smještaja i boravka u bolnici tijekom njihovog stacionarnog liječenja, prilagođene njihovoj dobi i interesima no, prema onome što smo zatekli, očito je da nema pomaka na bolje. Nadamo se da će se osigurati sredstva za uređenje i opremanje prostora kako bi odgovarao potrebama djece na liječenju u ovoj ustanovi, kao jedinoj u Hrvatskoj koja ima mogućnost produljenog psihijatrijskog liječenja djece i adolescenata do 21 godine.

U pogledu osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja tijekom hospitalizacije, AZZO u zadnjem nalazu o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru navodi kako je OŠ Jelenje-Dražice postupila po njihovim prijedlozima, no prostor još nije opremljen potrebnom opremom. Voditeljica u postojećim okolnostima provodi nastavu i pruža dodatnu pomoć djeci u učenju, po procjeni AZZO-a, na najbolji mogući način. Doznajemo da srednjoškolsko obrazovanje djece nije moguće provesti u bolnici na način na koji je osigurano osnovnoškolsko. To je problem s kojim se susreću i druga djeca srednjoškolske dobi tijekom liječenja, na što smo već upozoravali.

Doznajemo i da se spomenuta osnovna škola obratila MZOS-u sa zahtjevom za zapošljavanje pomoćnog odgojno-obrazovnog radnika za potrebe rada u izdvojenom posebnom razrednom odjelu za učenike s organski uvjetovanim poremećajima u ponašanju u Psihijatrijske bolnice Lopača.

Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju u Splitu smještena je na tri lokacije na kojima se nalaze Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, Odjel za dijagnostiku i rehabilitaciju slušanja i govora, Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju te dio Odjela za dijagnostiku i rehabilitaciju slušanja i govora.

Pravobraniteljica je ranije podržala akciju „Brinemo li se dovoljno?“, usmjerenu senzibilizaciji javnosti i lokalne vlasti na potrebu stvarne brige za djecu i mlade, posebice za njihovo mentalno zdravlje. Stoga su je zanimali podaci o zaštiti mentalnog zdravlja djece te rad Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju. Kao rezultat akcije oformljen je dodatni tim koji čine liječnik psihijatar, psiholog i socijalni pedagog, kojeg financira Grad Split, a djeluje u okviru Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju Poliklinike. Broj usluga koje su pružili tijekom 2013. godine govori u prilog potrebi za ovakvom uslugom i skrbi za mentalno zdravlje djece.

7.6 DJEČJE IGRAONICE

U 2013. godini posjetili smo dvije dječje igraonice:

- „One 2 play“, Split
- „Čarobni grad“, Split

Tijekom obilazaka obavljen je uvid u njihov prostor, organizaciju, uvjete, način rada i aktivnosti igraonica, koje su različite po veličini, opremljenosti, vrsti aktivnosti za djecu, a najviše po načinu njihove registracije i korištenja usluga. Jedna je bila registrirana kao trgovačko društvo te se, nalazila u sklopu istoimene trgovine dječjim igračkama unutar jednog trgovačkog centra (prestala je s radom u veljači 2014.). Druga je registrirana kao sportsko-rekreacijska udruga i prostire se na troetažnom prostoru površine oko 2000 četvornih metara.

Obje imaju istaknut kućni red i pravila prema kojima su u prostoru jedne djeca u igraonici boravila besplatno, bez prisutnosti roditelja, najduže dva sata u jednom dnevnom ulasku, dok u drugoj za boravak u igraonici članovi udruge plaćaju članarinu ili pojedinačnu ulaznicu, a roditeljima je omogućen ulazak i boravak u prostoru igraonice. Ove razlike ukazuju na različitu praksu, uvjete i način rada dječjih igraonica te potrebu jasne zakonske regulative ovog područja dječjih aktivnosti.

Od voditelja igraonice „Čarobni grad“ doznajemo da je prilikom otvaranja želja inicijatora bila otvoriti modernu, opremljenu i sigurnu igraonicu za djecu. S tim ciljem organizirana je protupožarna obuka i tečaj prve pomoći za sve djelatnike, osigurana rasvjeta u slučaju nestanka struje, obloženi su kutovi i postavljena zaštita stepenica, zaštitne mreže, razglas u svim prostorima uključujući i toalete, postavljen pribor za dezinfekciju, označeni izlazi za evakuaciju. U listopadu 2010. petogodišnji dječak preminuo je u prostoru igraonice te je ona jedno vrijeme bila zatvorena. Kaznene prijave, tada podignute protiv nekoliko osoba, Općinsko državno odvjetništvo je odbacilo utvrdivši da nije bilo sigurnosnih propusta. Igraonica je ponovno otvorena početkom 2012. godine, a voditelji su angažirali stručnjake na izradi procjene sigurnosti unutar igraonice.

U nedostatku propisa kojima bi se uredio rad dječjih igraonica te propisali prostorni, tehnički, kadrovski i sanitarni uvjeti i standardi za pojedine vrste igraonica, voditelji se snalaze na razne načine. Naše dosadašnje inicijative usmjerene na poticanje izrade propisa kojim bi se predviđela sigurnost prostora za dječju igru još uvijek nisu realizirane. I dalje smatramo da su daljnje aktivnosti nadležnih ministarstva na izradi ovog propisa nužne i očekujemo njihovu reakciju.

7.7 KAZNENE USTANOVE

Obišli smo pet kaznenih ustanova:

- Zatvor u Zagrebu
- Zatvor u Požegi
- Kaznionica u Požegi - odjel za žene
- Kaznionica u Požegi - odjel maloljetničkog zatvora
- Odgojni zavod u Požegi

(203)

*Obilasci
ustanova za
djecu*

Zatvor u Zagrebu i Zatvor u Požegi

U Zatvoru u Zagrebu obišli smo prostor za posjete djece u zasebnoj prostoriji, s oslikanim zidovima i igračkama te priborom za crtanje. U isto vrijeme moguće je ostvariti pet posjeta s djecom, a ako ima više obitelji, čekaju u skučenom natkrivenom prostoru ispred zatvora. U slučaju dužeg čekanja, postoji mogućnost posjeta u prostoru predviđenom za odrasle, ukoliko posjetitelji to žele. Zbog pritužbi na način odvijanja posjeta djece istražnim zatvorenicima, jer se kontakt odvija preko pregrade, obratili smo se UZS-u koji nas je izvijestio o ukidanju takve prakse. Također su izvijestili da se temeljite pretrage djece ne rade, iako smo zaprimili prijave o tome. Prilikom obilaska, posjetitelji su se požalili da je uvijek velika gužva zbog čega se dugo čeka.

Obišli smo **posebnu zatvorsku jedinicu za maloljetnike** koja je, kao i u drugim zatvorima, ustrojena privremeno, do osnutka zatvorenih zavodskih ustanova predviđenih Zakonom o sudovima za mladež. Jedna soba je osigurana samo za maloljetnike, čime su odvojeni od odraslih istražnih zatvorenika. Osim odvojenosti, drugim propisima predviđeni standardi, kao što su psihosocijalni tretman, obrazovanje i rad, nisu omogućeni. Soba i namještaj su derutni, zidovi prljavi i išarani, prostor je hladan i nije primjeren boravku mladih ljudi. Iako je sanitarni čvor s WC-om i umivaonikom u sklopu sobe odvojen pregradom, ona nije podignuta do stropa, prostor nije zatvoren te nema potrebne privatnosti u obavljanju higijene i nužde. U zajedničkoj kupaoni tuševi nisu odvojeni pregradama, a maloljetnici se tuširaju zajedno s odraslima. S maloljetnicima su u kontaktu i službenici osiguranja koji nisu dovoljno senzibilizirani za ovu populaciju, a djelatnici tretmana njima se ne bave dovoljno. CZSS ne obilazi maloljetnike, što je nužno, posebice ako maloljetnik nema obitelj ili ga ona ne posjećuje. UZS-u smo uputili preporuke za unapređivanje zatečenog stanja u skladu sa standardima i propisima.

U posebnoj zatvorskoj jedinici za maloljetnike **Zatvora u Požegi** nismo zatekli niti jednoga maloljetnika. Soba predviđena za njih je čista, održavana, s dvije postelje, no skućena. U slučaju duljeg boravka, nužno je omogućiti druge sadržaje i više kretanja kako bi se nadomjestio nedostatak prostora u sobi.

Kaznionica u Požegi

Kaznionicu smo, na poziv UZS-a, obišli zajedno s drugim pravobraniteljicama, u povodu preseljenja odgajnica Odgojnog zavoda u renovirani prostor bivše škole. U prostor Odgojnog zavoda preselit će žene koje kaznu zatvora izvršavaju u otvorenim uvjetima. Prilikom posjeta **odjelu za žene** obišli smo postojeći prostor za posjete djece te rođiljni odjel, na kojem borave majke s bebama rođenima u Kaznionici i Odgojnom zavodu. Ovdje rođene bebe s majkama mogu boraviti do tri godine starosti. Rodiljni odjel je prostran, svijetao, održavan. Iako sa starijom opremom, opremljen je primjereno potrebama majki s malom djecom. Djeca imaju svu potrebnu njegu i brigu. Osim majki, o bebama brinu i pažljivo odabrane zatvorenice - njegovateljice. Majkama, posebno maloljetnima, djelatnice Kaznionice pružaju podršku u usvajanju roditeljskih vještina. Starija djeca mogu ići i u predškolsku ustanovu u gradu.

Prostor za posjete djece majkama u zatvoru uređen je i odvojen, no skromno i nedovoljno opremljen didaktičkim materijalom i igračkama.

Tijekom posjeta razgovarali smo s majkama na izdržavanju kazne zatvora. Najčešći problem koji ističu je nedostatan kontakt s djecom, koju im ne dovode u posjet zbog udaljenosti penalne ustanove od djetetova doma i/ili nedostatka materijalnih sredstava za putovanje. Nerijetko su djeca smještena u udomiteljsku obitelj ili ustanovu čiji djelatnici ih zbog obveza ne mogu redovito dovoditi. Nekima je

problem i to što im drugi roditelj onemogućava ostvarivanje kontakta s djetetom putem telefona i pisma.

Kaznionici smo preporučili ulaganje u opremanje postojećeg prostora za posjete djece na odjelu za žene. Također smo preporučili osnivanje zasebnog prostora za posjete u budućem otvorenom odjelu te da u uređenju i opremanju oba prostora sudjeluju i same zatvorenice. Preporučili smo i organiziranje zajedničkih aktivnosti za djecu i majke prilikom posjeta.

Tijekom obilaska **odjela maloljetničkog zatvora** zatekli smo 14 punoljetnih mladića. Ustanova rijetko prima maloljetnike, budući da tijekom kaznenog postupka gotovo svi upućeni postanu punoljetni. Prostor je skromno opremljen, no održavan, tijesan u slučaju maksimalno popunjenih kapaciteta. Mladićima je potrebno ponuditi više sadržaja i mogućnosti rada u krugu Kaznionice. Prostor za posjete djece roditeljima predviđen je kao kutak u sklopu prostora za sve posjetitelje, s nešto bojica i papira za crtanje.

U **Odgojnom zavodu u Požegi** odgojnu mjeru izvršava ženska populacija. U prijašnjim obilascima utvrdili smo dobre prostorne i kadrovske uvjete izvršenja odgojne mjere. Zbog godina malog broja upućenih odgajonica na izvršenje odgojne mjere, djevojke su preseljene u manji, primjereniji prostor u bivšoj školi u sklopu Kaznionice, a u prostor Odgojnog zavoda preseljene su žene koje kaznu zatvora izdržavaju u otvorenim uvjetima. Prilikom obilaska škola se renovirala zbog prilagodbe potrebama Odgojnog zavoda. Novi prostor ima dovoljno potencijala za smještaj djevojaka, intimniji je i prikladniji radu u maloj skupini. S prozora se vidi vanjski park i ulica pa djevojke nemaju dojam da su „u žici“, kao u starom prostoru koji je duboko u Kaznionici. U vrijeme pisanja izvješća obaviješteni smo o preseljenju djevojaka i njihovom zadovoljstvu novim prostorom.

Tijekom posjeta razgovarali smo s osam djevojčica koje trenutačno izvršavaju odgojnu mjeru. Nisu imale primjedbi na uvjete izvršenja i način komunikacije s odgojnim osobljem, osim na potrebu poštovanja njihove privatnosti prilikom telefonskih razgovora koje obavljaju na govornici u hodniku.

Ostale aktivnosti vezane uz zaštitu i promicanje prava djece

8.1 STRUČNI SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI UREDA PRAVOBRANITELJICE

Tijekom 2013. Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je više događanja među kojima kao najvažniji ističemo raspravu u Hrvatskome saboru pod naslovom „Dječja prava u Hrvatskoj danas“, u čijoj su pripremi i realizaciji aktivno sudjelovali članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS. Ukupno je organizirano pet skupova, među kojima i jedan međunarodni, te su u prostoru Ureda održane dvije konferencije za novinare. Ove događaje u nastavku navodimo kronološkim redom.

Zbornik „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, objavljen u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu, predstavljen je 13. svibnja 2013. u Rijeci, na Sveučilišnom kampusu na Trsatu, u zgradi Učiteljskog i Filozofskog fakulteta. Predstavila ga je pravobraniteljica Mila Jelavić te petero, od ukupno 22 autora radova u zborniku: prof. dr. sc. Dejana Bouillet s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Arijana Mataga Tintor iz Grada Velike Gorice, dr. sc. Ivana Sekol s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, mr. sc. Renata Odeljan s Policijske akademije u Zagrebu te Sanja Vladović, savjetnica pravobraniteljice za djecu, koja je i urednica zbornika. Svi izlagači tom su prilikom održali kraća izlaganja o temi koju su obradili u zborniku.

Zbornik „Dijete u pravosudnom postupku - Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava“, predstavljen je u Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu 21. svibnja 2013. U njemu su objedinjena stručna izlaganja i zaključci sa stručnih rasprava koje su tijekom 2012. godine organizirane u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu pod nazivom „Što za djecu znači Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava“ te sa stručne rasprave „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije te kaznenom i prekršajnom postupku“. Zbornik su predstavile pravobraniteljica Mila Jelavić, zatim troje od ukupno 18 autora: ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, prof. dr. sc. Aleksandra Korać Graovac s Pravnog fakulteta u Zagrebu te savjetnica pravobraniteljice Gordana Filipović, koja je bila i voditeljica skupa i jedna od urednica zbornika (zajedno s Davorkom Osmak Franjić), a potom je o njegovoj važnosti i korisnosti govorila doc. dr. sc. Irena Majstorović s Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Zajednička konferencija za novinare u povodu Međunarodnog dana nestale djece 25. svibnja, održana je u organizaciji pravobraniteljice za djecu i ministra unutarnjih poslova 24. svibnja 2013., u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu. Velikom broju okupljenih novinara tom su se prilikom obratili pravobraniteljica Mila Jelavić i ministar unutarnjih poslova Ranko Ostojić, a podijeljeni su im i leci MUP-a i pravobraniteljice za djecu. Međunarodni dan nestale djece obilježava se kako bi se ukazalo na ranjivost djece i potrebu za žurnim koordiniranim djelovanjem, koje uključuje i važnu ulogu medija, u potrazi za nestalom ili odbjeglom djecom. Na konferenciji je pravobraniteljica objavila da je napokon i Hrvatska dobila jedinstveni besplatni telefonski broj 116 000, za prijavu nestanka djeteta i pomoć djeci i roditeljima bilo gdje u Europi, čije je vođenje povjereno udruzi Centar za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka.

Stručni skup uz predstavljanje zbornika „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, održan je 27. svibnja 2013. na Učiteljskom fakultetu u Osijeku. O potrebama i ostvarivanju prava djece s problemima u ponašanju te o zborniku, tom su prilikom govorili zamjenica pravobraniteljice za djecu Ester Radmilo, urednica Sanja Vladović te troje od mnogobrojnih autora: Ružica Pažin-Ilakovac, s Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Osijeku, prof. dr. sc. Marina Ajduković, sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i dr. med. psihijatar Jugoslav Gojković iz Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“ u Slavonskom Brodu. Skup su pratili brojni predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova, dječjih domova, centara za socijalnu skrb, policijskih uprava, ureda državne uprave, obiteljskih savjetovališta, sudova i drugih ustanova i organizacija iz Osijeka, Vinkovaca, Vukovara, Našica, Slavonskog Broda, Nove Gradiške, Požege, Virovitice i Slatine, a na početku skupa okupljene je pozdravila dekanica Učiteljskog fakulteta prof. dr. sc. Anđelka Peko.

Predstavljanje obaju zbornika pravobraniteljice za djecu „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ i „Dijete u pravosudnom postupku - Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava“, održano je 10. lipnja 2013. u prostorijama Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije u Splitu. Zbornike je predstavila pravobraniteljica Mila Jelavić te autorice dionica u prvome zborniku dr. sc. Arijana Mataga Tintor iz Grada Velike Gorice i mr. sc. Renata Odeljan s Policijske akademije u Zagrebu. Skup je okupio predstavnike ustanova socijalne skrbi, pravosuđa, policijskih uprava, organizacija civilnog društva te članove odvjetničkog zbora.

Tematska sjednica Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE „Djeca u pokretu“, održana je 5. studenoga 2013. u Zagrebu, a Ured pravobraniteljice za djecu bio je domaćin i suorganizator, zajedno s organizacijom Save the Children International. Tema skupa odnosila se na djecu migrante, koja su zbog specifičnih okolnosti često izložena povećanom riziku od ekonomskog ili seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i zanemarivanja, a cilj je bio pridonijeti podizanju razine svijesti o potrebama ove ranjive skupine te potaknuti državne institucije i organizacije civilnoga društva na zaštitu i aktivno djelovanje u interesu djece migranata. Skup, koji je vodila pravobraniteljica Mila Jelavić, okupio je predstavnike Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC, zatim pravobraniteljskih institucija iz Albanije, Bugarske, Crne Gore, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Republike Srpske, Srbije, Slovenije i AP Vojvodine, svih hrvatskih pravobraniteljskih institucija te pojedinih ministarstava i drugih institucija. Na skupu je govorio predstavnik Ureda visokog povjerenika UN-a za izbjeglice u RH Terence Pike, a predstavljene su i tri studije o djeci u pokretu ostvarene u Srbiji, Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori, nastale u suradnji „Save the Children International“ s nevladinim organizacijama iz Beograda i Banjaluke te s Centrom za prava djeteta Crne Gore.

Rasprava u Hrvatskome saboru „Dječja prava u Hrvatskoj danas“, održana je u povodu 10. obljetnice samostalnog Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, 19. studenoga 2013. u Zagrebu. Sjednicu su zajedno pripremili Ured pravobraniteljice i Mreža mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu. Rasprava je bila posvećena i obilježavanju 19. studenoga, Svjetskoga dana prevencije zlostavljanja djece. Tom su prilikom djeca - članovi MMS-a izvijestili o aktualnim problemima u ostvarivanju dječjih prava. Posebno su izdvojili šest ključnih područja u kojima su uočili probleme i potrebu većeg angažiranja kako bi se zaštitila prava djece: to su odgoj i obrazovanje, zdravlje, nasilje nad djecom i među djecom, mediji i internet, slobodno vrijeme i sport te sudjelovanje (participacija) djece u društvu.

Na početku rasprave, koju je vodila pravobraniteljica Mila Jelavić djeci se obratila potpredsjednica Hrvatskoga sabora Dragica Zgrebec. Potom je prof. dr. sc. Marina Ajduković predstavila rezultate stručne evaluacije 10-godišnjega rada pravobraniteljstva za djecu u Hrvatskoj. U raspravu su se na kraju uključili i saborski zastupnici i gosti, a među njima i djeca iz različitih organizacija i predstavničkih tijela djece i mladih. Saborski su zastupnici pohvalili članove MMS-a zbog načina na koji su iznijeli svoja stajališta i predložili rješenja, pohvalili su njihov aktivizam i obećali da će podržati njihove zahtjeve.

Konferencija za novinare o toleranciji u hrvatskome društvu, u zajedničkoj organizaciji svih pravobraniteljskih institucija u Hrvatskoj, održana je u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava 10. prosinca 2013. u Zagrebu, u *Maloj kući dječjih prava* Ureda pravobraniteljice za djecu. Pučka pravobraniteljica Lora Vidović, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak i pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić upozorile su tom prilikom na pojave nesnošljivosti i nepoštovanja prava pojedinaca i grupa te uputile javnosti zajedničko priopćenje.

8.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

Tijekom 2013. objavili smo jednu tiskanu i jednu elektroničku stručnu publikaciju, prilog zborniku s prijevodima sažetaka na engleskom jeziku i jedan letak.

Gabelica Šupljika, M., Flego, M. (ur.) (2013.). *Deset godina pravobraniteljstva za djecu u Republici Hrvatskoj - postignuća i izazovi*. Pravobranitelj za djecu, Zagreb

(207)

Ostale
aktivnosti

U povodu 10. obljetnice rada Ured pravobraniteljice zatražio je provedbu vanjske stručne evaluacije svoga rada, što je povjereno uglednoj stručnjakinji prof. dr. sc. Marini Ajduković sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Time je Ured nastavio s praksom propitivanja vlastitoga rada u nastojanju da se on poboljša, započetom u povodu 5. obljetnice rada Ureda kad su evaluaciju proveli domaći i inozemni evaluatori. Publikacija na 60 stranica prikazuje stručnu procjenu evaluatorice, zatim mišljenja djece, aktualnih i bivših članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice (MMS) te ocjene „svjedoka vremena“, stručnjaka iz različitih područja zaštite i promicanja prava djeteta, koji su tijekom godina pratili nastanak i rad institucije pravobranitelja. U prilogu su i informacije o prostoru Ureda u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu, izdavačkoj djelatnosti, vizualnom identitetu i drugo.

Gabelica Šupljika, M. (ed.) (2013.). *The Rights of Children of Incarcerated Parents*. Ombudsperson for children, Zagreb

Elektronička publikacija donosi prijevod zbornika *Prava djece čiji su roditelji u zatvoru*, objavljenog 2009. godine, kao zbirka priopćenja s istoimene tribine pravobraniteljice za djecu. Zbornik objavljen u 2013. kao web publikacija na engleskom jeziku sadržava aktualizirane podatke, poseban predgovor urednice mr. sc. Maje Gabelice Šupljike izdanju na engleskom jeziku, kao i osvrt predsjednice EUROCHIPS-a Liz Ayre. EUROCHIPS je međunarodna mreža organizacija koje štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, a Ured pravobraniteljice za djecu njegov je aktivni član. Zbornik na engleskom jeziku dostupan je na www.dijete.hr, kao i ostale publikacije Ureda.

Filipović, G., Osmak Franjić, D. (ed.) (2013.). *Children in Judicial Proceedings - Implementation of the European Convention on the Exercise of Children's Rights. Proceedings of Expert Panel Meetings organized by the Office of Children's Ombudsperson - Presentation Abstracts*. Ombudsperson for children, Zagreb

Kao prilog zborniku *Dijete u pravosudnom postupku - Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava*, objavljenom 2012., urednice Gordana Filipović i Davorka Osmak Franjić priredile su knjižicu sažetaka na engleskom jeziku, koja sadržava i prijevod uvodnog i zaključnog dijela zbornika.

Letak MMS - Za snažniji glas djece u društvu

Atraktivno oblikovan letak namijenjen je djeci i mladima, a u njemu je predstavljen rad i uloga Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, način njihove suradnje s pravobraniteljicom, kao i njihova mišljenja o takvome savjetničkom tijelu djece i mladih.

8.3 IZLAGANJA NA STRUČNIM SKUPOVIMA

I ove smo godine u različitim područjima dječjih prava ukazivali na njihova kršenja i isticali potrebu njihove zaštite. U nastavku navodimo 65 izlaganja (pozvanih izlaganja ili kraćih izlaganja unutar rasprave) prema području zaštite dječjih prava na domaćim skupovima (izlaganja na međunarodnim skupovima nalaze se u poglavlju: Međunarodna suradnja).

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Obraćanje pravobraniteljice za djecu na svečanosti obilježavanja deset godina postojanja i rada Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, 7. veljače u Zagrebu.

- „Uzroci/posljedice vršnjačkog nasilja i drugih oblika nasilja u školama“ - izlaganje na „Konferenciji o nasilju u školama“ u organizaciji MZOS-a, 18. ožujka u Zagrebu.
- „Prava djece i mladih kao zaštitni čimbenik“ - izlaganje na konferenciji „Sustavan pristup prevenciji nasilja nad djecom“ u organizaciji Udruge roditelja „Korak po korak“ u suradnji s udrugama CESI, „Oaza“ i PRONI, 13. svibnja u Osijeku.
- Izlaganje o radu Ureda pravobraniteljice za djecu i aktivnosti u domeni prevencije nasilja na Okruglom stolu „Nasilničko ponašanje učenika u crikveničkim osnovnim školama-stanje i implikacije“ u organizaciji udruge Centar za osnaživanje djece i odraslih-ELAN savjetovanje, 24. svibnja u Crikvenici.
- Izlaganje o uzrocima i posljedicama nasilnog ponašanja djece i mladih na seminaru o nenasilju u školama u organizaciji Udruge srednjoškolaca Vukovarsko-srijemske županije, 16. lipnja u Iloku.
- Izlaganje o nasilju putem interneta i mobitela iz perspektive pravobraniteljice za djecu na međužupanijskom stručnom vijeću odgajatelja i stručnih suradnika učeničkih domova Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske i Požeško-slavonske županije „Zdravlje i štetni utjecaji iz okoline“ u organizaciji Učeničkog doma u Vukovaru, 17. lipnja u Vukovaru.
- Izlaganje o govoru mržnje iz perspektive djeteta i dječjih prava na Okruglom stolu „Prevencija i suzbijanje govora mržnje na sportskim natjecanjima“ u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 8. srpnja u Zagrebu.
- Izlaganje o psihičkom nasilju nad djecom na Okruglom stolu „22. rujna - Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama“ u organizaciji Ministarstva pravosuđa, 16. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje o nasilju nad djecom na okruglom stolu o izmjenama Kaznenog zakona i prijedlogu novog Obiteljskog zakona u organizaciji Ureda predsjednika RH povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 17. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje o radu Ureda pravobraniteljice za djecu u vezi s prevencijom zlostavljanja djece u Hrvatskoj na konferenciji „116 brojevi u funkciji zaštite djece u RH“ u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka, udruge Hrabri telefon te Udruge za podršku žrtvama i svjedocima, 18. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje o nasilju nad djecom na predstavljanju preliminarne rezultata međunarodnog istraživanja maloljetničke delinkvencije u sklopu ISRD3 studije (International Self-Report Delinquency Study) u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 22. studenoga u Zagrebu.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Izlaganje o profesiji socijalnog radnika u zaštiti dječjih prava na javnoj tribini „Profesionalna odgovornost i profesionalni rizici u socijalnom radu - mogućnosti za promjenu“ u organizaciji Hrvatske udruge socijalnih radnika, 12. ožujka u Zagrebu.
- Izlaganje o potrebi procjene najboljeg interesa djeteta u provođenju mjere nadzora na javnoj tribini „Izazovi provođenja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi - potrebe djece, roditelja i provoditelja mjere“ u organizaciji CZSS-a Zagreb, 22. ožujka u Zagrebu.
- „Posvojenje - iz perspektive Ureda pravobranitelja za djecu“ - izlaganje na stručnom skupu „Kako smo postali obitelj: Posvojenje - dio moje priče“ u organizaciji Obiteljskog centra Grada Zagreba i udruge „Na drugi način“ u suradnji s Kazalištem „Mala Scena“ i Act Lab-om, 16. svibnja u Zagrebu.
- Izlaganje o hrvatskim i europskim iskustvima u bavljenju potrebama i pravima djece čiji su roditelji u zatvoru na Okruglom stolu „Zatvorenik kao roditelj - psihološka perspektiva“ u organizaciji Središnjeg ureda uprave za zatvorski sustav i Hrvatskog psihološkog društva, 21. svibnja u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „Izazovi europeizacije obiteljskoga prava“ u organizaciji Jean Monnet Interuniverzitetskog centra izvrsnosti, Pravnog fakulteta u Rijeci te Pravnog fakulteta u Zagrebu, 3. i 4. lipnja u Opatiji.
- Izlaganje o Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona na javnoj raspravi o Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih, 6. rujna u Zagrebu.

- Izlaganje o Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona na okruglom stolu o Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport, Odbora za pravosuđe, Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za zdravstvo i socijalnu skrb, 1. listopada u Zagrebu.
- Moderiranje na 2. konferenciji o posvojenju u Hrvatskoj u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih i Udruga za potporu posvajanju ADOPTA, 22.-23. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje o utjecaju boravka roditelja u zatvoru na djetetov razvoj na konferenciji za novinare u zagrebačkom zatvoru povodom donacije UNICEF-a za opremanje prostorija za susrete djece s roditeljima u 21 zatvoru i kaznionici u organizaciji Ministarstva pravosuđa i UNICEF-a, 12. prosinca u Zagrebu.

Obrazovna prava

- Izlaganja o pravobraniteljskoj perspektivi u vezi s učenjem o spolnosti i dječjoj perspektivi o tome kakav spolni odgoj djeca trebaju na Okruglom stolu „Zašto je važno učiti o seksualnosti: perspektiva psihologa“ u organizaciji Odsjeka za psihologiju i Centra za primijenjenu psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 20. veljače u Zagrebu.
- „Jednaka prava za svu djecu: knjižnica kao informacijsko središte“ - izlaganje na stručnom skupu „Dječja knjižnica dostupna svima“ u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva, 22. ožujka u Zagrebu.
- „Živjeti dječja prava u razrednoj nastavi“ - izlaganje na međužupanijskom stručnom skupu o građanskom odgoju za učitelje razredne nastave pet slavonskih županija u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 27. lipnja u Cerni.
- „Prava djece u školi“ - izlaganje na stručnom skupu za učitelje razredne nastave Bjelovarsko-bilogorske županije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 1. srpnja u Bjelovaru.
- „Pravo na obrazovanje temeljem jednakih mogućnosti za svu djecu“ - izlaganje na okruglom stolu o obrazovanju djece i jačanju lokalne zajednice u organizaciji Europskog doma iz Slavonskog Broda, Udruge za cjelovit i skladan razvoj djece Leptir i Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 27. rujna u Slavonskom Brodu.
- Izlaganje o radu Ureda pravobraniteljice za djecu i prava na obrazovanje na javnoj raspravi o temi obrazovanja i informatizacije u organizaciji Udruge ZAMISLI, 10.-12. listopada u Zagrebu.
- „Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s drugim institucijama i tijelima u zaštiti prava djece“ - izlaganje na stručnom seminaru u organizaciji Udruge tajnika i računovođa u školstvu, 19. listopada u Puli.

Zdravstvena prava

- Izlaganje o problemu komunikacije liječnika s djecom i roditeljima te informiranju roditelja, posebice kada se liječenje djeteta treba ostvariti u inozemstvu na Okruglom stolu „Zajedništvom do poboljšanja kvalitete života djece oboljele i liječene od malignih bolesti i njihovih obitelji“ u organizaciji Kluba roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus“, 15. veljače u Zagrebu.
- „Cijepljenje djece, pogled iz Ureda pravobranitelja za djecu“ - izlaganje na simpoziju „Aktualnosti u provedbi programa cijepljenja“ u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, 24. travnja u Rijeci.
- Izlaganje o kršenju zdravstvenih prava djece i zaštiti djece od nasilja na simpoziju „Multidisciplinarni pristup u zaštiti zlostavljane djece“ u organizaciji Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 12. listopada u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Uvodna riječ na okruglom stolu „Inkluzija iz perspektive roditelja i stručnjaka“ u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta „Korak po korak“, Koordinacije udruga za djecu i Open Society Foundations, 26. travnja u Zagrebu.
- Uvodna riječ na predstavljanju zbornika „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, 27. svibnja u Osijeku.

- „Proces deinstitucionalizacije iz perspektive pravobraniteljstva za djecu“ - izlaganje na Okruglom stolu „Udomiteljstvo i skrb o djeci s posebnim potrebama-pravo na kvalitetan život“ u organizaciji Centra za socijalnu skrb Split, 6. lipnja u Splitu.
- Predavanje o načinu i djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za djecu za polaznike Policijske akademije koji rade na slučajevima zaštite djece i obitelji i maloljetničke delinkvencije, 6. lipnja u Zagrebu.
- Izlaganje o položaju korisnika i uvjetima rada Odgojnog zavoda Turopolje na stručnom skupu „Imamo li rehabilitacije u penalnom sustavu za maloljetnike?“ u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade, 13. lipnja u Zagrebu.
- Uvodna riječ na predstavljanju IPA projekta „Podrška uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtiće u Hrvatskoj“ u organizaciji Hrvatske udruge za ranu intervenciju, 11. rujna u Zagrebu.
- Uvodna riječ na Okruglom stolu „Izazovi transformacije i razvoja Centra za autizam Zagreb“ u organizaciji Centra za autizam Zagreb, 3. listopada u Zagrebu.
- „Izazovi obrazovanja i osposobljavanja učenika s teškoćama u srednjim školama“ - izlaganje na stručnom skupu nastavnika strukovnih škola „Podrškom do zanimanja i studija“ u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 14. listopada u Zagrebu.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- Pozdravna riječ na dječjem festivalu „Mali Split“, 8. srpnja u Splitu.
- Uvodna riječ na Ljetnoj školi mladih Hrvatskog crvenog križa u organizaciji Društva Crvenog križa Osječko-baranjske, 17.-27. kolovoza u Orahovici.

Zaštita prava djece u medijima

- Uvodna riječ na Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin VAFI, 25. travnja u Varaždinu.
- Uvodna riječ na multimedijskoj izložbi dječjih radova namijenjenih uglavnom vršnjačkoj edukaciji o zaštiti privatnosti i sprečavanju zlouporaba putem interneta u sklopu nacionalne kampanje „Sigurniji internet za djecu i mlade“, u organizaciji udruge „Suradnici u učenju“ i Agencije za zaštitu osobnih podataka, 29. travnja u Zagrebu.
- „Kako očuvati prava djece u medijima“ - predavanje za polaznike Komunikološke škole Matice hrvatske, 17. listopada u Zagrebu.
- „Zaštita prava djece u medijima“ - predavanje za studente Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, 11. studenoga u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na Festivalu o pravima djece u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Hrvatskim filmskim savezom, 17.-20. studenoga u Koprivnici.

Promicanje dječjih prava i dječjeg sudjelovanja

- Izlaganje o dječjim pravima - predavanje za studente Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 22. siječnja u Zagrebu.
- Izlaganje o važnosti zaštite sigurnosti djece u prometu na konferenciji za novinare u organizaciji Hrvatskog autokluba, 21. veljače u Zagrebu.
- Izlaganje o korelaciji između utjecaja krize na žene i njihova položaja u društvu na život djece na konferenciji „Postizanje rodne ravnopravnosti: izgradnja ženskog savezništva u politici i civilnom društvu“ u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova u suradnji s CESI i Srednjoeuropskom mrežom jednakosti spolova, 28. veljače u Zagrebu.
- Izlaganje o ostvarivanju i zaštiti prava djece s poremećajem rodnog identiteta na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova, 11. travnja u Zagrebu.
- Izlaganje o aktivnosti i suradnji s Centrom za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica na obilježavanju 10.

godišnjice rada Centra za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, 17. travnja u Velikoj Gorici.

- Izlaganje o potrebi unapređivanja organiziranog odmora djece na tematskoj sjednici Odbora za turizam, 24. travnja u Zagrebu.
- Izlaganje o radu i postupanju Ureda pravobraniteljice za djecu sukladno odredbama Zakonu o suzbijanju diskriminacije na okruglom stolu „Učinkovita borba protiv diskriminacije na regionalnoj i lokalnoj razini kroz prisutnost pučkog pravobranitelja“ u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, 10. svibnja u Rijeci.
- Izlaganje o nestaloj djeci na konferenciji za medije u povodu Međunarodnog dana nestale djece u organizaciji Uredu pravobraniteljice za djecu i MUP-a, 24. svibnja u Zagrebu.
- Izlaganje o nestaloj djeci na konferenciji za medije u organizaciji Obiteljskog centra Osječko-baranjske županije, 24. svibnja u Osijeku.
- Izlaganje o poštovanju prava djeteta na sudjelovanje u postupcima donošenja odluka na stručnom skupu „Izdavanje djece iz obitelji, priprema i izvršenje“ u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade i SOS Dječjeg sela Hrvatska, 28. svibnja u Zagrebu.
- Izlaganje o radu i postupanju Ureda pravobraniteljice za djecu sukladno odredbama Zakonu o suzbijanju diskriminacije na okruglom stolu „Učinkovita borba protiv diskriminacije na regionalnoj i lokalnoj razini kroz prisutnost pučkog pravobranitelja“ u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, 3. lipnja u Splitu.
- „Dječja prava u školi - Muka ili izazov?“ - izlaganje na stručnom skupu za učitelje razredne nastave Koprivničko-križevačke županije, 4. srpnja u Koprivnici.
- Izlaganje o povezanosti dječjeg filmskog stvaralaštva s pravom na slobodno izražavanje i pravom na sudjelovanje na okrugli stol u sklopu Europskog seminara o filmskom stvaralaštvu mladih u organizaciji u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza i Kino kluba Karlovac, 12. rujna u Karlovcu.
- Uvodna riječ na Sedmom susretu gradova i općina prijatelja djece, 13. rujna u Opatiji.
- „Djeca bez pratnje - međunarodni standardi zaštite“ - predavanje na radionici za djelatnike u sustavu socijalne skrbi i policije u sklopu projekta „Djeca u pokretu“, u organizaciji Ureda visokog povjerenika za izbjeglice u RH (UNHCR), Centra za nove inicijative (CNI) i Ministarstva socijalne politike i mladih, 18. studenoga u Zagrebu, 29. studenoga u Podstrani i 6. prosinca u Osijeku.
- Predavanje o načinu i djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za djecu s naglaskom na kazneno-pravnu zaštitu za studente Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 29. studenoga u Zagrebu.
- Predavanje o dječjim pravima za studente Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, 3. i 4. prosinca u Zagrebu.
- Predavanje o ljudskim pravima djece, Konvenciji o pravima djeteta i radu Ureda pravobraniteljice za djecu za studente psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 4. prosinca u Zagrebu.
- Izlaganje o toleranciji na konferenciju za medije pod naslovom „Tolerancija u hrvatskome društvu“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, Ureda pučke pravobraniteljice, Ureda pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Ureda pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 10. prosinca u Zagrebu.
- „Zaštita prava djece u medijima“ - izlaganje na skupu za odgojitelje, stručne suradnike i ravnatelje dječjih vrtića i osnovnih škola s područja Bjelovarsko-bilogorske županije na poziv Predškolske sekcije Ogranka HPKZ-a Bjelovar, 14. prosinca u Bjelovaru.

Ostale
aktivnosti

8.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

Tijekom 2013. godine pravobraniteljica za djecu i njezin tim objavili su u zbornicima, časopisima, novinama i drugim publikacijama ukupno 16 tekstova različitih vrsta, od stručnih članaka, analiza i prikaza raznih područja zaštite dječjih prava do predgovora i sažetaka stručnih radova, na hrvatskom i engleskom jeziku.

- Filipović, G., Osmak Franjić, D. (2013.). Preface, in Filipović, G., Osmak Franjić, D. (ed.) (2013.) Children in Judicial Proceedings - Implementation of the European Convention on the Exercise of Chil-

- dren's Rights. Proceedings of Expert Panel Meetings organized by the Office of Children's Ombudsperson - Presentation Abstracts. Ombudsperson for children, Zagreb
- Filipović, G. (2013.). Protecting Child Witnesses in Police Procedures Band Criminal Band Misdemeanor Proceedings, in Filipović, G., Osmak Franjić, D. (ed.) (2013.) Children in Judicial Proceedings - Implementation of the European Convention on the Exercise of Children's Rights. Proceedings of Expert Panel Meetings organized by the Office of Children's Ombudsperson - Presentation Abstracts. Ombudsperson for children, Zagreb
 - Flego, M., (2013.). Pravo na pravilnu prehranu, Zrno, broj 105-106 (131-132), godina XXIV., ožujak-lipanj 2013.
 - Flego, M., (2013.). Teme filmova na 51. reviji u Kutini, 51. revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece (katalog), Hrvatski filmski savez i OŠ Stjepana Kefelje Kutina
 - Flego, M., (2013.). Problemi s djecom ili djeca s problemima (prikaz knjige Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2012.), Zrno, broj 107-108 (133-134), godina XXIV., rujan-prosinac 2013.
 - Gabelica Šupljika, M. (2013). Preface to the English Edition, in Gabelica Šupljika, M. (ed.) The Rights of Children of Incarcerated Parents. Ombudsperson for children, Zagreb
 - Jelavić, M., (2013.). Uvodna riječ pravobraniteljice za djecu, u Gabelica Šupljika, M., Flego, M. (ur.) Deset godina pravobraniteljstva za djecu u Republici Hrvatskoj - postignuća i izazovi. Pravobranitelj za djecu, Zagreb
 - Jelavić, M., (2013.). Uvodni tekst u brošuri Moja fejs priča, Agencija za zaštitu osobnih podataka, Zagreb
 - Jelavić, M. (2013.). Bebu u S. Brodu zanemarili su i drugi, ne samo roditelji, Jutarnji list od 9. 1. 2013.
 - Jelavić, M. (2013.). Otkazi nisu jamstvo da smo zaštitili djecu, Jutarnji list od 14. 2. 2013.
 - Jelavić, M. (2013.). Dječje pravo na medijsku pismenost, Školske novine od 3.12. 2013.
 - Reić Kukoč, B. (2013.). Dječja prava i sport, Zrno, broj 107-108 (133-134), godina XXIV., rujan-prosinac 2013.
 - Salaj, I., Opačak, T. i Osmančević Katkić, L. (2013.). Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u osnovnoškolski sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj, u Nikolić, M. (ur.) Unapređenje kvalitete života djece i mladih. Zbornik radova s IV. Međunarodne naučno-stručne konferencije. Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli
 - Slaviček, M., (2013.). Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s drugim institucijama i tijelima u zaštiti prava djece, Poslovni edukator, časopis za osnovne i srednje škole, predškolske ustanove i druge javne ustanove, br. 2/2013.
 - Slaviček, M., (2013.). Zaštita djece od diskriminacije, Poslovni edukator, časopis za osnovne i srednje škole, predškolske ustanove i druge javne ustanove, br. 3/2013.
 - Slaviček, M., (2013.). Odgovori na pitanja sa stručnog seminara, Poslovni edukator, časopis za osnovne i srednje škole, predškolske ustanove i druge javne ustanove, br. 4/2013.

8.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

U pitanjima zaštite prava djece u 2013. godini nastavili smo ili ostvarili novu suradnju s brojnim institucijama, pravobraniteljskim uredima, organizacijama civilnog društva i drugim organizacijama.

Sukladno zakonskim odredbama surađivali smo sa **saborskim odborima** kojima je pravobraniteljica ukazivala na kršenja prava djece te na mogućnosti poboljšanja zaštite njihovih prava na tematskim sjednicama ili u pisanjoj komunikaciji. Ističemo suradnju s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina na temu zdravstvenog odgoja, Odborom za ravnopravnost spolova o potrebi reguliranja pravnog statusa transrodnih i transseksualnih osoba i Odborom za turizam o mogućnostima za unapređenje omladinskog i dječjeg turizma. Povodom donošenja Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona surađivali smo s Odborom za obitelj, mlade i sport, Odborom za pravosuđe, Odborom za ravnopravnost spolova

va i Odborom za zdravstvo i socijalnu skrb. U postupku donošenja zakona i njihovih izmjena i dopuna surađivali smo s većinom saborskih odbora nadležnih za pojedinu problematiku. Suradivali smo i s **Ministarstvom uprave** u obavljanju općih poslova Ureda.

U sklopu projekta za integrirani odgoj hrvatske djece i djece pripadnika srpske nacionalne manjine u vukovarskim školama i vrtićima nastavili smo suradnju s Uredom predsjednika RH, s kojim smo surađivali i povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.

Nastavljena je suradnja s drugim **pravobraniteljskim uredima**, a na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je zajednički sastanak radi dogovora o postupanju u slučajevima diskriminacije.

U povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, 10. prosinca, održana je zajednička konferencija za medije sve četiri pravobraniteljice s temom "Tolerancija u hrvatskome društvu", u *Maloj kući dječjih prava*, novom prostoru u prizemlju zgrade u Teslovoj 10 u Zagrebu, gdje je smješten Ured pravobraniteljice za djecu. Tada je sukladno načelima komplementarnosti, međusobnog uvažavanja i djelotvornosti u zaštiti i promicanju ljudskih prava, i u okviru djelokruga rada koji proizlazi iz Zakona o pučkom pravobranitelju, Zakona o ravnopravnosti spolova, Zakona o pravobranitelju za djecu, Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja sklopljen **Sporazum o međuinstitucionalnoj suradnji** između pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Sporazumom se uređuju: planiranje zajedničkih aktivnosti, postupanje u pojedinačnim slučajevima, obavljanje pregleda, kontinuirano održavanje sastanaka, zajednički istupi u javnosti i suradnja s medijima, suradnja pri izradi izvješća i analiza, suradnja na edukaciji zaposlenih i druga pitanja.

O brojnim pitanjima prava djece komunicirali smo s **Vladom RH, ministarstvima i Vladinim uredima**. S MZOS-om smo nastavili suradnju povodom ostvarivanja prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja, s naglaskom na aktualnosti u vezi s ostvarivanjem Kurikuluma zdravstvenog odgoja te aktivnostima ministarstva u području prevencije nasilja u školi i nasilja među mladima općenito. S MSPM-om smo nastavili suradnju na ostvarivanju zaštite prava i interesa djece u Hrvatskoj te započeli suradnju povodom donošenja Nacrta Obiteljskog zakona. S MZ-om smo, između ostalog, surađivali po pitanjima zaštite mentalnog zdravlja djece. S MF-om i Financijskom agencijom održali smo sastanak radi analize daljnjih mogućnosti pravodobne zaštite novčanih sredstava ovršenika nad kojima se ovrha ne bi trebala provoditi. Povodom Međunarodnog dana nestale djece održali smo zajedničku konferenciju za medije s MUP-om, a vođenje linije jedinstvenog telefonskog broja za nestalu djecu 116 000 povjereno je osječkoj udruzi Centar za nestalu i zlostavljano djecu. S MUP-om smo surađivali vezano uz djecu bez pratnje te na izradi Protokola o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece, a s MSPM-om i MUP-om vezano uz zaštitu djece u pokretu. U nastavku suradnje s MUP-om i MZOS-om bavili smo se zaštitom djece sudionika u prometu, a s MUP-om i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina jačanjem učinkovitosti identifikacije žrtava trgovanja ljudima te jačanjem kapaciteta pojedinih dijelova sustava za suzbijanje trgovanja ljudima. S MP-om smo surađivali na izradi izvješća Hrvatske o provedbi Konvencije VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te unapređenju položaja djece žrtava, a s DORH-om vezano uz unapređenje položaja djece u pravosudnom postupku. O pitanjima zaštite dječjih prava surađivali smo i s MF-om, MU-om, Upravom za zatvorski sustav MP-a, Ministarstvom kulture i Uredom za udruge te Uredom za ravnopravnost spolova Vlade RH.

Vrijednu suradnju nastavili smo s Pravnim **fakultetom**, Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom, Filozofskim fakultetom, Stomatološkim fakultetom, Fakultetom političkih znanosti te Studijskim centrom socijalnog rada u Zagrebu, zatim Filozofskim fakultetima u Osijeku i Zagrebu te Učiteljskim fakultetom u Osijeku, kao i sa studentima prava i socijalnog rada. Jedan vid suradnje ostvario se držanjem izlaganja o dječjim pravima za studente Filozofskog fakulteta, Fakulteta političkih znanosti, Kineziološkog fakulteta, Pravnog fakulteta i Studijskog centra socijalnog rada u Zagrebu, kao i za polaznike Policijske akademije. Također smo surađivali i s doktorandima pri izradi doktorskih disertacija, vezano uz doktorske teze ali i etičke aspekte istraživanja s djecom.

Osim navedenih, nastavili smo suradnju i s Državnim inspektoratom RH u vezi zaštite djece pri zapošljavanju, s Hrvatskom obrtničkom komorom u vezi zaštite djece pri obavljanju stručne prakse kod pos-

lodavaca te s HZZ-om vezano uz evidenciju djece izvan sustava srednjeg obrazovanja. Često smo surađivali i s AZOO-om, ASOO-om, AZOP-om, VEM-om te FINA-om.

I ove smo godine nastavili suradnju s **Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo** te županijskim zavodima za javno zdravstvo, centrima za socijalnu skrb, obiteljskim centrima te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Sa CZSS-om Križevci i CZSS-om Split održali smo sastanak o poteškoćama i izazovima s kojima se najčešće suočavaju u postupanju usmjerenom zaštiti dobrobiti i prava djece.

Razgovarali smo s Hrvatskim zavodom za toksikologiju i antidoping na temu dopinga kod mladih sportaša i dvojba vezanim uz testiranja na doping kod djece, s Hrvatskim društvom za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju u pogledu aktualnog stanja i organizacije dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije u Hrvatskoj, s Hrvatskim biciklističkim savezom i Sindikatom biciklista o sigurnosti djece u vožnji biciklom te potrebi unapređivanja cestovne infrastrukture, s Uredom za podršku žrtvama i svjedocima u Splitu o njihovim iskustvima u radu kao i s Uredom za obitelj Riječke nadbiskupije o preventivnim programima, aktivnostima i podršci za obitelj.

Nastavili smo suradnju s UNICEF-ovim Uredom za Hrvatsku koji je naš važan partner u projektima promocije dječjih prava te uključenosti u globalnu mrežu institucija koje se bave djecom.

Ovogodišnja suradnja obuhvaćala je i sljedeće institucije i organizacije:

- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Hrabri telefon;
- Matica hrvatska;
- Hrvatska psihološka komora, Društvo za psihološku pomoć, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Udruga socijalnih radnika Splitsko-dalmatinske županije, Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije, Obiteljski centar Šibensko-kninske županije, Rehabilitacijski centar za stres i traumu;
- Hrvatska odvjetnička komora (HOK), HOK Odvjetnički zbor Splitsko-dalmatinske županije, Hrvatski pravni centar (HPC), Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;
- HAK, Centar za kvalitetu i sigurnost;
- Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatski filmski savez;
- Savez društava Naša djeca Hrvatske, Društvo naša djeca Split, Društvo Naša djeca Opatija, SOS - dječje selo Hrvatska;
- Hrvatski Crveni križ, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava, CESI, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Forum za slobodu odgoja, Centar za nestalu i zlostavljano djecu;
- Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, Grad Velika Gorica, Dječje gradsko vijeće Velike Gorice;
- Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Centar za odgoj i obrazovanje Goljak, Centar za autizam, Centar za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj u Splitu, Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju u Splitu;
- OŠ Veliki Bukovec -nositeljica EU projekta „Sigurnost djece na internetu“;
- Koordinacija udruga za djecu u Republici Hrvatskoj, Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus“, Udruga „Krijesnica“, Udruga RODA, Udruga „Igra“, Udruga ZAMISLI, Udruga udomitelja Primorsko-goranske županije DAMDOM, Udruga udomitelja i posvojitelja Splitsko-dalmatinske županije „Lanterna“, Udruga za potporu posvajanju ADOPTA, Udruga roditelja Korak po korak, Dom za djecu Maestral, Dom za odgoj Split, „Nansen dijalog centar“ iz Osijeka, Romsko nacionalno vijeće, Unija Roma Hrvatske, Udruga za promicanje obrazovanja Roma „Kali Sara“, Udruga „Ne boj se-Madara“, Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu;
- Tjednik „Školske novine“, Časopis „Zrno“ i HRT.

Rad i aktivnosti pojedinih udruga smo, na njihovo traženje, podržali i pisanim preporukama, s obzirom na njihove ciljeve u različitim područjima zaštite prava djece. Ostvarena je i suradnja s nizom međunarodnih organizacija kao i s medijskim kućama i pojedinačnim medijima, što je opisano u posebnom poglavlju.

Susreti, razgovori i suradnja s djecom

9

(215)

Jedno od važnih područja rada Ureda pravobraniteljice za djecu su susreti, razgovori i suradnja s djecom s kojom se pravobraniteljica i njezini suradnici susreću u različitim situacijama. U tim susretima i razgovorima čujemo stavove, opažanja i razmišljanja djece te njihove prijedloge za poboljšanje stanja o svim pitanjima koja smatraju važnima. Posebno smo obilazili škole i na tim mjestima se susretali s djecom i razgovarali o njihovim pravima. Ured je bio mjesto intenzivnog rada s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Pravobraniteljica za djecu se u siječnju odazvala pozivu na izložbu u povodu svečanog zatvaranja 40. Zimske likovne kolonije (ZILIK-a). ZILK se tradicionalno, već četrdesetu godinu održava u Domu za djecu „Vladimir Nazor“ u Karlovcu kao vrijedna i važna djelatnost Doma na kojoj se zajedno s djecom okupljaju i mnogobrojni umjetnici te prijatelji djece. Tijekom pet dana, koliko je trajala Kolonija, likovni umjetnici vodili su radionice različitih likovnih tehnika na kojima su sudjelovala djeca koja žive u Domu, a uz njih i djeca iz pojedinih škola Karlovačke županije te domova za djecu iz drugih dijelova Hrvatske. Na radionicama su tako nastala likovna djela umjetnika, ali i brojna kreativna djela djece i mladih.

Djelatnici Ureda pravobraniteljice u ožujku su se odazvali pozivu učenika i djelatnika Gimnazije Tituša Brezovačkog na proslavu Dana škole i humanitarni koncert u dvorani Studentskog centra. Pred sadašnjim i bivšim učenicima, roditeljima, djecom i djelatnicima Doma Svetog Josipa domaćini su nastavnici i gostima pokazali projekte kojima se ponose te na kreativan i umjetnički način predstavili svoju školu i ljude koji ju čine. Bio je to događaj s humanitarnom svrhom kako bi se novcem od ulaznica pomoglo djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještene u Kući Svetog Josipa za nezbrinutu djecu u Hrvatskom Leskovcu.

U Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava, u travnju je održana svečanost Dana otvorenih vrata u povodu 47 godina rada Centra, kojoj je, uz brojne goste, nazočila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Tom je prilikom izvedena i predstava koju su osmislili sami korisnici Centra. Potom je za goste organiziran obilazak ustanove te su tako imali mogućnost vidjeti i način rada s djecom i mladima u Centru. Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava jedina je ustanova u Hrvatskoj koja djeci i mladima s motoričkim teškoćama i kroničnim bolestima omogućuje osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje i rehabilitaciju.

U travnju je u Varaždinu organiziran Internacionalni festival animiranog filma VAFI čiji su autori djeca i mladi u dobi od pet do 18 godina. Osim nagrade za najbolje filmove, ove godine je po drugi put dodijeljena i nagrada Plavi VAFI za film koji najviše promiče prava djeteta, a koju zajedno dodjeljuju Ured pravobraniteljice za djecu i UNICEF-ov ured za Hrvatsku. Nagrada svjedoči o osviještenosti organizatora festivala o višestrukoj povezanosti dječjeg stvaralaštva u animaciji i dječjih prava. Na festivalu su prikazani brojni izvrsni filmovi u kojima djeca na kreativan način iskazuju svoje izmaštane svjetove ili se igraju animirajući najrazličitije elemente i materijal, a bila je to i prilika za susret i druženje djece iz raznih dijelova svijeta.

U sklopu nacionalne kampanje „Sigurniji internet za djecu i mlade“, u travnju je u Zagrebu održana multimedijaska izložba dječjih radova namijenjenih vršnjačkoj edukaciji o zaštiti privatnosti i sprečavanju zlorabiranja putem interneta. Na otvaranju izložbe djecu-sudionike pozdravila je i savjetnica pravobraniteljice za djecu. U sklopu akcije održana su brojna predavanja i radionice za djecu i odrasle, objavljeni su digitalni obrazovni materijali, priručnici za djecu, roditelje i učitelje, pripreme za nastavu i metodički priručnik „Kako poučavati primjereno, odgovorno i sigurno korištenje interneta“. Djeca su svojim radovima pokazala znanje, ali i spremnost da aktivno i kreativno sudjeluju u podizanju svijesti o važnosti sigurnog korištenja interneta i educiranju svojih vršnjaka.

Pravobraniteljica za djecu se u travnju u Zagrebu družila s djecom na svečanosti dodjele nagrada za dječje radove o zaštiti od katastrofa. Državna uprava za zaštitu i spašavanje treću godinu zaredom organizira Natječaj za likovne, literarne i foto radove djece i mladih predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi te djece i mladih s posebnim obrazovnim potrebama, vezane uz temu o katastrofama i snagama zaštite i spašavanja. Natječaj je dio programa edukacije djece za sigurno postupanje i razvoj sigurnosne kulture, s ciljem razvijanja i promicanja svijesti kod djece o postojanju rizika od katastrofa. Za odabir na državnoj razini pristiglo je 286 radova od čega 75 literarnih. Odabir nagrađenih radova izvršen je u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje.

Pravobraniteljica za djecu se u svibnju družila s djecom koja boluju od malignih bolesti, njihovim roditeljima, liječnicima i drugim gostima na humanitarnoj večeri u organizaciji Udruge roditelja djece oboljele od malignih bolesti „Ljubav na djelu“ u Zagrebu. Događaj je organiziran radi prikupljanja sredstava za pomoć obiteljima djece oboljele od malignih bolesti, posebice socijalno ugroženim obiteljima, koje iz raznih krajeva Hrvatske dolaze u Zagreb kao pratnja djece koja se liječe u Dječjoj bolnici Klaićeva. Prikupljala su se i sredstva za uređenje tri apartmana koja je Grad Zagreb dao na korištenje ovoj udruzi za smještaj roditelja tijekom bolničkog liječenja djece.

U Gradskoj knjižnici u Pregradi u svibnju je održan program pod naslovom „Slatki zalogaj priziva prošlost“, kojem je nazočila zamjenica pravobraniteljice za djecu. Bila je to izložba starinskih kolača čiji naziv je za ovu priliku bio vezan uz pregradski kraj - povijesne znamenitosti, poznate ljude i obitelji iz prošlosti. Glavni sudionik u programu bila su djeca predškolske i rane školske dobi okupljena u plesnom studiju DIV. Događaj je primjer međugeneracijske interakcije gdje su bake i mame radile kolače, a djeca i unuci ih kroz ples predstavljali.

U svibnju je proslavljen Dan Osnovne škole Dragutina Kušlana u Zagrebu, na kojem su posebne pohvale i nagrade uručene uzornim učenicima te onima koji su tijekom godine bili najuspješniji na natjecanjima u znanju i smotrama učeničkog stvaralaštva. U vedrim glazbeno-scenskim nastupima, mali glumci, pjevači, svirači i plesači folklora ponosno su pokazali svoje talente na pozornici. Na svečanost je bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Tom prigodom organizirana je i izložba posvećena Ivani Brlić Maužuranić i 100. obljetnici nastanka njezina romana „Čudnovate zgode šegrta Hlapića“.

U zagrebačkom kinu Tuškanac u svibnju je održana svečanost kojom je obilježeno deset godina uspješnoga rada učeničke filmske družine ZAG iz OŠ Marije Jurić Zagorke, na kojoj je među brojnim gostima, pozvanim da se obrate djeci, bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Uz voditeljice i članove ZAG-a, na pozornici su se pojavili mnogobrojni autori i junaci izvrsnih filmova koje su proteklih godina izašli iz ove produktivne filmske radionice. Uz vodstvo svojih nastavnica, mnogi su učenici u ZAG-u učili ne samo o medijskoj kulturi, već i o humanosti, ljudskim pravima te osobito o pravu na različitost. Jasan pedagoški koncept, koji se proteže kroz mnoge filmove ZAG-a, često je pojačan načelom inkluzivnosti i načelom multikulturalnosti. Mnogi filmovi osvajali su nagrade na raznim festivalima, a uz to i simpatije gledatelja.

U povodu obilježavanja 100. obljetnice rođenja akademika Petra Guberine, kojoj su bili posvećeni Dani Poliklinike SUVAG, u Zagrebu je u svibnju održan VIII. međunarodni znanstveno-stručni simpozij verbotonalnog sistema „Aktualnosti Guberinine misli u stoljeću uma“. Pravobraniteljica za djecu bila je na svečanom otvaranju simpozija te na predstavi „Priča o Petru Guberini“, održanoj u Hrvatskom narodnom kazalištu, u kojoj su djeca vrtičke i školske dobi Poliklinike SUVAG prikazala djelo i lik akademika Petra Guberine. U povodu ove obljetnice, otvorene su nove prostorije u objektu predškolske reha-

bilitacije i edukacije djece s oštećenjem sluha, čijem otvorenju je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Na poziv gradonačelnika Šibenika, pravobraniteljica za djecu je u lipnju sudjelovala na svečanosti otvaranja 53. Međunarodnog dječjeg festivala u Šibeniku. Dječji festival u svijetu je poznat kao jedinstvena i afirmirana hrvatska kulturna manifestacija i smotra dječjeg stvaralaštva i stvaralaštva za djecu. Temeljno pedagoško poslanje Festivala je unapređivanje i razvijanje svih umjetničkih oblika dječje kreativnosti. Festival inicira i potiče mnoge ideje u različitim oblicima umjetnosti za djecu i dječjeg stvaralaštva: dramskom, lutkarskom, glazbeno-scenskom, filmskom, literarnom i likovnom, a omogućuje i susrete djece i odraslih iz različitih kultura, s različitih kontinenata. Šibenik je za festivalskih dana mjesto susreta djece i pjesnika, otvorena kinodvorana, učionica novinarstva, kiparstva, stripa, filmskog i video snimanja, arhitekture i graditeljstva, pjesništva, slikarstva, dizajna, informatičkog oblikovanja, lutkarstva, glazbe i pokreta.

Pravobraniteljica za djecu je u srpnju u Splitu sudjelovala u ceremoniji otvaranja 23. dječjeg festivala „Mali Split“ te je tom prilikom pozdravila sve njegove male i velike sudionike, poželjevši im uspjeh. Istaknula je kako ova manifestacija promiče prava djece, potiče dječje kreativno izražavanje i pomaže da poruke djece dopru do odraslih. Festival pridonosi afirmaciji dječjeg stvaralaštva, dječje pjesme i plesa te tako i prava na sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima, što je jedna od odredbi Konvencije o pravima djeteta. Budući da ima međunarodni karakter, on je i prilika za upoznavanje djece iz drugih država, nastanak novih prijateljstava i uspostavljanje suradnje za budućnost. Na festivalu su nastupili 24 pjevača ili skupine.

Na poziv Društva Crvenog križa Osječko-baranjske županije pravobraniteljica je u kolovozu sudjelovala na završnoj svečanosti Desete ljetne škole mladih Hrvatskog Crvenog križa, održanoj u Orahovici. U radu ljetne škole sudjelovalo je 180 djevojaka i mladića u dobi od 14 do 29 godina iz ukupno 20 gradova Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Austrije. U desetodnevnom programu mladi su se, kroz predavanja i radionice, pripremali i osposobljavali za različite aktivnosti iz područja rada Međunarodnog pokreta Crvenog križa i Crvenog polumjeseca. Pravobraniteljica je pozdravila sve mlade sudionike i čestitala im na uspješno završenoj Ljetnoj školi te je osobito podržala i pohvalila njihovu želju i opredjeljenje za volontiranjem i humanitarnim radom.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu prisustvovala je u rujnu otvorenju međunarodne izložbe digitalnih foto-poruka djece i mladih u dobi od 12 do 19 godina, pod naslovom Poruke_Mess@ges, u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Na izložbi je prikazano 102 rada učenika osnovnih i srednjih škola iz Portugala, Slovenije, Španjolske i Hrvatske, kojima je cilj uspostaviti komunikaciju pa je slikama pridružena i tekstualna poruka, uz naznačenog primatelja. Izložene vizualne poruke mladih svjedoče o njihovom bogatom unutarnjem svijetu, složenim pitanjima u potrazi za vlastitim identitetom, ali i o angažiranom i kritičkom odnosu i refleksijama prema svijetu koji ih okružuje. Na svoj osobit način one su i izraz participacije djece u društvu.

Na poziv gradonačelnika Opatije, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u rujnu na Sedmom susretu gradova i općina prijatelja djece, čiji je domaćin bio Grad Opatija. Uz 200 djece i njihove pratiokoordinate iz 23 hrvatska grada i općine koji nose naslov prijatelj djece, ovogodišnjem susretu prisustvovala su i djeca iz Slovenije. Tema susreta bila je dječja participacija. U cjelodnevnom programu, uz zajednički plenarni dio, organizirane su i zasebne radionice za djecu i odrasle. Skupu su prisustvovali brojni predstavnici institucija i lokalne zajednice, a među uzvanicima koji su pozdravili sudionike susreta bila je i pravobraniteljica za djecu, koja je istaknula važnost dječjeg sudjelovanja i pozvala djecu na aktivizam i zauzimanje za svoja prava. Na skupu je bio i dječji gradonačelnik Opatije Ivan Tancabel, koji je u svojem izlaganju izvijestio o radu Dječjeg gradskog vijeća. U Akciji gradovi i općine prijatelji djece sudjelovalo je 90 gradova od kojih 40 nosi prestižni naslov Grad prijatelj djece.

U Hrvatskom saboru je u listopadu održana je Smotra učenika osnovnih škola pod nazivom „Da sam ja zastupnik/zastupnica u Hrvatskom saboru“. Smotra je održana u sklopu eksperimentalne primjene Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja. Sudionici Smotre bili su 29 učenika iz osam osnovnih škola, koji su pozvani da, kao „zastupnici“ iznesu svoja mišljenja, predlažu zakone i rješavaju probleme

hrvatskog društva. Na ovome skupu, uz djecu i njihove voditelje, bili su i neki saborski zastupnici, predstavnici MZOS-a, AZOO-a te pravobraniteljica za djecu.

Osnovna škola Stjepana Kefelje u Kutini je u listopadu bila domaćin i suorganizator, zajedno s Hrvatskim filmskim savezom, 51. revije hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece. Učenici i nastavnici ove škole tijekom četiri dana bili su domaćini za ukupno 150 osnovaca iz cijele Hrvatske, koji su autori najboljih filmova nastalih u prošloj školskoj godini. Na poziv Hrvatskog filmskog saveza pristiglo je ukupno 190 igranih, dokumentarnih i animiranih filmova te TV reportaža i filmova u otvorenoj kategoriji. Ocjenjivački sud, čija je članica i savjetnica pravobraniteljice za djecu, od prijavljenih je filmova odabrao 70 najboljih za prikazivanje na reviji. O nagradama za one najbolje potom su zasebno odlučivali ocjenjivački sud odraslih i ocjenjivački sud djece, u kojem su bili učenici OŠ Zvonimira Franka iz Kutine. Od filmova prikazanih na reviji odabrano je 12 filmova za prikazivanje na Festivalu o pravima djece.

Učenici osnovne škole Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, u listopadu su u Hrvatskoj knjižnici za slijepe sudjelovali u obilježavanju Međunarodnog dana bijelog štapa i početka Mjeseca hrvatske knjige. Tim povodom djeca su imala priliku upoznati se i poigrati s lutkama lutkarice Anice Kraljević, koja ih je animirala malim lutkarskim igrama. Knjižnica i Centar dobili su na dar od Odjela za djecu i mladež zagrebačke Gradske knjižnice, primjerke taktilne slikovnice „Putovanje mace Lile“ s tekstom otisnutim Brailleovom abecedom i na uvećanom crnom tisku. S njima se družila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Svake godine pravobraniteljica ili njezini suradnici gostuju na sjednici Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice, koja se održava u listopadu, u povodu Dječjeg tjedna. Sjednicu vode djeca iz Dječjeg vijeća, a brojna djeca iz dječjih vrtića i osnovnih škola u toj prilici gradonačelniku i njegovim suradnicima postavljaju pitanja o uređenju gradskih prostora za djecu i ponudu programa za djecu i mlade, a pravobraniteljicu pitaju o zaštiti dječjih prava. Na njihova pitanja ove je godine odgovarala savjetnica pravobraniteljice.

Zamjenica pravobraniteljice za djecu se uz brojne goste, prijatelje i donatore u listopadu družila s djecom, SOS mamama, SOS tetama i drugim djelatnicima na proslavi 20. rođendana SOS Dječjeg sela Lekenik.

Dan 24. listopada obilježava se u svijetu i Hrvatskoj kao Dan UN-a, a ove godine agencije UN-a u Republici Hrvatskoj obilježile su ga radom u školskom vrtu, zajedno s učenicima, u zagrebačkoj OŠ Dobriše Cesarića. Svečanosti se pridružila i pravobraniteljica za djecu. U sklopu programa koji se održavao u školi održane su radionice za djecu te sportske aktivnosti djece i odraslih. Koordinatorica UN agencija u Republici Hrvatskoj te voditeljica programa UNDP za Hrvatsku Louisa Vinton navela je da je prijedlog za odabir ove škole, kao središnjeg mjesta na kojem će se radno obilježiti Dan UN-a, dao predsjednik udruge „Ne boj se - Madara“ zato što Osnovna škola Dobriše Cesarića vrlo uspješno integrira brojnu romsku djecu. Pravobraniteljica za djecu u toj se prilici družila s učenicima i dala intervju za njihov školski list „Slap“.

Peti po redu Festival o pravima djece, koji organizira UNICEF-ov ured za Hrvatsku u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Hrvatskim filmskim savezom, održan je od 17. do 20. studenoga u Koprivnici. Na otvaranju je okupljenu djecu iz Koprivnice i drugih gradova, koja su na festival došla kao autori filmova, pozdravila i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Tijekom četiri dana trajanja Festivala u Koprivnici prikazana su 33 filma za djecu i odrasle, a najbolja domaća ostvarenja djece i mladih vezana uz temu prava djece prikazana su u još devet gradova, u kojima su organizirane inkluzivne projekcije za osnovnoškolce i srednjoškolce. Sve su projekcije i aktivnosti prilagođene djeci i odraslima s oštećenjem vida, odnosno sluha.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je u studenom u Zagrebu, na godišnjem **Savjetovanju koordinatora Akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece“**, koje je okupilo brojnu djecu i odrasle predstavnike iz *gradova i općina prijatelja djece*, kao i predstavnike institucija, tijela i organizacija koje podržavaju ovaj vrijedan program ostvarivanja prava djece u zajednici. Prvi i glavni pozdravi na skupu

došli su od četvero djece, članova gradskih vijeća Opatije i Zaboka, koji su podsjetili na važnost sudjelovanja djece u svim prilikama kad se odlučuje o njima. Dopredsjednica DND-a Hrvatske i član Dječjeg foruma Opatija izvijestili su o svome sudjelovanju u izradi Nacrta prijedloga Nacionalne strategije za zaštitu i promicanje prava djece u Republici Hrvatskoj od 2013. do 2020. godine. Član Dječjeg foruma je opisao kako su, putem anketa, djeca iz 25 Dječjih foruma pri DND-u također bila uključena u izradu ovog dokumenta. Svoje najbolje aktivnosti u protekloj godini predstavili su djeca i odrasli iz: Čakovca, Delnica, Koprivnice, Mrkoplja, Opatije, Preloga, Radoboja, Rovinja, Tuhlja i Zaboka.

Obilježavajući Međunarodni dan osoba s invaliditetom 3. prosinca, pravobraniteljica za djecu posjetila je učenike Centra za odgoj i obrazovanje Goljak u Zagrebu. Povod za susret bio je filmska reportaža „Moji prijatelji kao ja“, koju su o djeci iz ovoga centra snimili učenici OŠ Rudeš iz Zagreba i s njome osvojili nekoliko nagrada na filmskim festivalima. Na projekciji u Centru Goljak zajedno su se družili autori filma, glavni „glumci“ Laura i Tin i njihovi školski prijatelji. Filmska reportaža „Moji prijatelji kao ja“ prikazan je dosad na četiri festivala, u desetak hrvatskih gradova gdje ga je gledalo nekoliko tisuća učenika osnovnih škola. Pravobraniteljica je učenike obiju škola obavijestila da će na proljeće biti novi natječaj za članove njezine Mreže mladih savjetnika (MMS) te ih je pozvala da se i oni prijave. U toj je prilici pravobraniteljica obišla i prostore za boravak djece i učionice te je nakratko posjetila i pozdravila sve učenike koji su u vrijeme posjeta imali nastavu.

Na poziv pravobraniteljice za djecu, u povodu obilježavanja Dječjeg tjedna, Ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku posjetili su učenice i učenici 6. a razreda **OŠ Ljudevita Gaja iz Osijeka**. Primili su ih savjetnici pravobraniteljice iz osječkog Ureda. Tijekom posjeta, djeca su razgovarala sa savjetnicima o dječjim pravima i pokazala svoje znanje o načinu njihovog ostvarivanja i zaštite. Pokazali su i da znaju što su odgovornosti djeteta, vezano za školske aktivnosti i obiteljske odnose. Naglasili su da im je posebno važno pavo na igru i obrazovanje, a svjesni su da je potrebno poštovati različitosti i jednakopravnost među svom djecom. Savjetnici pravobraniteljice su im pokazali kratku prezentaciju o njihovim pravima na jeziku primjerenom djeci te ih upoznali s načinom rada pravobraniteljice i njezinog tima.

Učenici viših razreda Osnovne škole „1. listopada 1942.“ Čišla, Područne škole Kostanje posjetili su u studenom Ured pravobraniteljice za djecu u Splitu. Učenike i njihove učitelje primila je savjetnica pravobraniteljice. Tom je prilikom savjetnica učenike upoznala s radom pravobraniteljice za djecu, a učitelji i učenici predstavili su joj školske projekte u koje su uključeni. Učenici su je izvijestili o problemima s kojima se susreću u svom odrastanju, kako u školi tako i u mjestima iz kojih dolaze, te tražili savjete kako ih riješiti. Posebno su istakli problem organiziranog provođenja slobodnog vremena i nedostatka aktivnosti za djecu u malim mjestima. Požalili su se i na odnos odraslih prema djeci, osobito zbog neuvažavanja njihovog mišljenja.

Učenice **OŠ Sveti Petar Orehovec**, posjetile su u prosincu pravobraniteljicu za djecu kako bi snimile intervju s njom za svoju radijsku emisiju o temi *Djeca i reklame*. Tom su prilikom napravile kratki razgovor s njom i za svoj školski list *Klinček*. Također su razgovarale s pravobraniteljicom o svojoj školi, koja nikad nije imala sportsku dvoranu pa djeca vježbaju na školskome hodniku.

O kontinuiranoj suradnji Ureda s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice (MMS) - stalnim savjetodavnim tijelom pravobraniteljice, govorimo u posebnom poglavlju MMS - Dječje sudjelovanje.

Međunarodna suradnja

(220)

10

Međunarodnu suradnju prikazujemo kroz suradnju s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima međunarodnih organizacija i institucija, te kroz sudjelovanja na međunarodnim skupovima, od kojih smo na više njih izlagali, predsjedali ili održali uvodni ili pozdravni govor.

10.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Europska mreža pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*) - Godišnja konferencija ENOC-a, sedamnaesta po redu, održana je u Bruxellesu, od 25. do 27. rujna 2013., sa središnjom temom „Djeca u pokretu: djeca na prvom mjestu“. U radu konferencije sudjelovale su i pravobraniteljica za djecu, koja je izvijestila o projektu „Jednaka prava za djecu na otocima“ koji je Ured u Hrvatskoj provodio nekoliko godina, te njezina savjetnica koja je govorila o hrvatskim iskustvima na temu zaštite djece u pokretu. Na konferenciji je donesena zajednička Izjava o djeci u pokretu, u kojoj su iznesena usuglašena stajališta europskih pravobranitelja. Ponukani humanitarnom katastrofom u Siriji europski pravobranitelji za djecu usvojili su i posebnu Izjavu o potrebi žurne pomoći djeci izbjeglicama iz Sirije.

Suradnja s članovima ENOC-a kroz 2013. odvijala se i kroz razmjenu iskustava i prakse o različitim pitanjima oko ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava. Od članica ENOC-a zamolili smo informacije o njihovoj zakonodavnoj regulativi i iskustvima vezanim za sudjelovanje djece u aktivnostima udruga, a svoja smo iskustva iskazivali o temi posvojenja djece s teškoćama u razvoju, tjelesnog kažnjavanja, zdravstvenog odgoja i modelima podnošenja pritužbi radi zaštite dječjih prava pravobraniteljskim institucijama. Preko ENOC-a, na poziv pravobranitelja za djecu iz Norveške dostavili smo informacije o ustavnoj zaštiti dječjih prava u Hrvatskoj za potrebe provedbe studije u državama članica Vijeća Europe koje provodi „Venecijanska komisija“ (Europska komisija za demokraciju putem prava), a na poziv Europske komisije dostavili smo i informacije o primjeni Povelje Europske unije o temeljnim ljudskim pravima i sekundarnim izvorima prava Europske unije o temeljnim pravima.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (*Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe - CRONSEE*) - u Novom Sadu od 22. do 24. travnja 2013. sudjelovali smo na završnoj konferenciji u sklopu ostvarivanja regionalnog projekta „Prevencija eksploatacije djece u Jugoistočnoj Europi“, koji je ostvaren u suradnji pravobraniteljskih institucija i organizacije Save the Children. Pravobraniteljica za djecu na skupu je održala izlaganje „Primjeri dobre prakse i naučenih lekcija u komunikaciji institucije pravobranitelja s djecom“. Ured pravobraniteljice za djecu bio je domaćin tematskog sastanka CRONSEE posvećenog temi „Djeca u pokretu“, održanog 5. studenoga 2013. u Zagrebu o djeci migrantima, koja su često izložena povećanom riziku od ekonomskog ili seksualnog iskorištavanja, zlostavljanja i zanemarivanja. Skup je pripremljen u suradnji s organizacijom Save the Children International, koja podržava rad Mreže.

Europski odbor za djecu čiji su roditelji u zatvoru (European Committee for Children of Imprisoned Parents - EUROCHIPS)/Djeca zatvorenika Europe (Children of prisoners Europe - COPE) - Godišnja konferencija EUROCHIPS-a, pod nazivom „Why? How? Are there limits and boundaries?” održana je u Parizu od 24. do 28. travnja 2013. Na konferenciji je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu koja je na pratećoj skupštini mreže održala izlaganje pod nazivom „Reflections on the COPING conference from the conference chair”. Ove godine Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru trajao je od 3. do 10. lipnja i u tom su se vremenu organizirale brojne aktivnosti usmjerene na zaštitu prava ove djece, uz slogan: „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest”. Iniciralo se je potpisivanje peticije za prava ove djece, a od ove godine ona je ponuđena i na hrvatskom jeziku.

Ujedinjeni narodi (UN) - od strane Odbora za prava djeteta UN-a pozvani smo da dostavimo Alternativno izvješće Odboru za prava djeteta, te smo ga dostavili, zajedno s mišljenima i preporukama o stanju prava djece u Hrvatskoj i osvrtom na 3. i 4. Periodično izvješće Republike Hrvatske.

UNICEF - U Ministarstvu vanjskih i europskih poslova 18. prosinca 2013. razmatran je godišnji pregled programskih aktivnosti UNICEF-a i Vlade Republike Hrvatske. Bilo je riječi o ostvarenom napretku u 2013. u provedbi Dvogodišnjeg plana programskih aktivnosti, kroz dvije programske komponente: rani razvoj djece te zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Na sastanku je bila i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Na poziv UNICEF-a sudjelovali smo u radu Regionalne ministarska konferencija zemalja Europe i Središnje Azije „Pravda za djecu” (*Justice for children*), održane u Bruxellesu od 27. do 28. lipnja 2013. u organizaciji Europske komisije i Regionalnog ureda UNICEF-a za Središnju i Istočnu Europu i Zajednicu nezavisnih država. U suradnji s UNICEF-om, Udrugom sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba potaknuli smo organiziranje edukativnih radionica za suce, državne odvjetnike te druge stručne djelatnike u pravosudnom postupku koje će s radom započeti u 2014. godini.

Ured visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) - Ured pravobraniteljice za djecu godinama surađuje s Uredom visokog povjerenika UN-a za izbjeglice u Republici Hrvatskoj vezano uz zaštitu djece migranata stranih državljana. Na poziv pravobraniteljice za djecu, predstavnik UNHCR-a Terence Pike sudjelovao je u radu regionalnog tematskog sastanka mreže pravobranitelja jugoistočne Europe (CRONSEE) održanoj u Zagrebu u studenom 2013., a predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu su izlaganjima o međunarodnim standardima zaštite djece migranata sudjelovale u radionicama za djelatnike u sustavu socijalne skrbi i policije koje su organizirali UNHCR, Centar za nove inicijative (CNI) i MSPM, u sklopu projekta „Djeca u pokretu”.

Save the Children International - dugogodišnji partner CRONSEE koji financijski podupire rad mreže u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu RH organizirao je tematsku sjednicu „Djeca u pokretu” u Zagrebu te priprema i tiska Zbornik radova.

INHOPE - U Centru za nestalu i zlostavljano djecu u Osijeku 26. ožujka 2013. održan je sastanak u povodu primanja ove udruge kao punopravnog člana u međunarodnu organizaciju INHOPE, koja okuplja države nositelje *hotlinea*, dojavnih centara za *online* prijavu nezakonitog i neprimjerenog sadržaja na internetu kao što je: dječja pornografija, seksualno zlostavljanje djece, trgovina djecom, rasna i druga diskriminacija, povreda privatnosti i drugo. Sastanku su prisustvovali predstavnici institucija koje podržavaju pristupanje Centra organizaciji INHOPE, a to su Obiteljski centar Osječko-baranjske županije, Policijska uprava osječko-baranjska - Odjel za prevenciju te savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Women's World Summit Foundation (WWSF) - Ured pravobraniteljice za djecu surađuje s WWSF-om od 2007., sudjelujući u obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, a za svoje aktivnosti u 2008. godini osvojio je prvu nagradu WWSF-a. Sudjelovali smo u 2013. nizom aktivnosti u obilježavanju 19. studenoga, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece pridruživši se međunarodnoj akciji pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima”. Važna aktivnost bio je tematski sastanak CRONSEE, pod naslovom „Djeca u pokretu”, posvećen zaštiti prava djece u međunarodnim migracijama, održan 5. studenoga u Zagrebu, a upravo na Svjetski dan prevencije

zlostavljanja djece članovi MMS-a u Hrvatskom su saboru vodili raspravu pod naslovom „Dječja prava u Hrvatskoj danas“.

Istraživanje u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području Europske unije - Ured pravobraniteljice za djecu je 2013. sudjelovao s Mrežom mladih savjetnika kao partner u projektu pod nazivom *EU study on child participation 2012 - 2013*, kojeg je provela vodeća europska istraživačka i konzultantska tvrtka ECORYS u partnerstvu s organizacijom Child-to-Child Trust i Sveučilištem iz Zapadne Engleske (University of the West of England), uz financijsku podršku Europske komisije. Ured pravobraniteljice za djecu, jedan je od ukupno 11 partnera koji provodi dio projekta usmjeren na prikupljanje informacija o dječjem sudjelovanju. Vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju se, osim u Hrvatskoj, provelo i u Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Poljskoj i Grčkoj. Ured pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj zajedno s MMS-om proveo je vršnjačko istraživanje o dječjem sudjelovanju u školskom okruženju. U Hrvatskoj, osim Ureda pravobraniteljice za djecu, u projektu sudjeluju i SOS-Dječje selo Hrvatska te Društvo naša djeca Opatija.

Međunarodna koalicija „Ratify OP3 CRC“ - Ured pravobraniteljice za djecu od 2013. član je ove koalicije međunarodnih, regionalnih i nacionalnih nevladinih organizacija i mreža, institucija za ljudska prava i drugih nevladinih tijela koji se zalažu za žurnu ratifikaciju i stupanje na snagu Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbe.

Agencija Europske unije za temeljna ljudska prava (European union Agency for Fundamental Rights - FRA) - FRA i Hrvatski pravni centar (HPC) provodili su istraživanje o postojećim zakonskim instrumentima i javnim politikama, specijaliziranim programima i primjerima dobre prakse vezanim uz problem ciljanog nasilja i agresivnog ponašanja usmjerenog prema djeci s TUR. U istraživanju se koristila analiza dokumenata i metoda intervjua, a pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica bile su sudionice intervjua čija je svrha bila prikupljanje ključnih činjenica o stvarnim učincima zakona, politika, programa i djelatnosti usmjerenih na problem istraživanja. Na poziv FRA sudjelovali smo u izradi izvješća o stanju temeljnih ljudskih prava u EU za 2013. godinu u području koje se odnosi na prava djece, poput osiguranja participacije djece u rekreacijskim, sportskim, kulturnim i drugim aktivnostima, unapređenje položaja djece u pravosudnom sustavu, zaštitu djece od nasilja, diskriminaciju, zaštitu siromašne djece i dr.

Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration-IOM) - u sklopu provedbe IOM-ovog projekta EQUI-HEALTH održana su dva radna sastanka Nacionalnog konzultativnog odbora: „Južna granica EU-a“ i „Zdravlje Roma“. Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na konzultativnom odboru u vezi zaštite zdravlja pripadnika romske nacionalne manjine.

Posjet pravosudnih dužnosnika, sudaca i državnih odvjetnika iz Nizozemske, Češke, Bugarske, Finske, Njemačke, Rumunjske i Španjolske - Uredu pravobraniteljice za djecu u Rijeci 1. listopada 2013. ostvaren je u organizaciji Pravosudne akademije, koja sudjeluje u Programu razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih centara (EJTN).

Europska udruga studenata prava Zagreb (ELSA) - na poziv udruge pravobraniteljica je sudjelovala na tribini 20. ožujka 2013. na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Tema tribine bila je zaštita djece od seksualnog zlostavljanja, a pravobraniteljica je održala izlaganje „Značenje Konvencije VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja“. Tom prigodom uručena joj je i Zahvalnica za sudjelovanje u projektu *ELSA Day* u Zagrebu *All different all together*.

10.2 BILATERALNA SURADNJA

Child and Youth Finance International (CYFI) i Aflatoun - predstavnici ove dvije organizacije iz Nizozemske su, u organizaciji Hrvatske udruge banaka, u Zagrebu 20. veljače 2013. prezentirale svoj rad vezan uz financijsko obrazovanje djece i mladih. Na sastanku je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu, a Ured pravobraniteljice je pozvan kao relevantni dionik, koji može proširiti informaciju drugima u Hrvatskoj ili kao regulator poduzeti određene korake za promicanje financijske pismenosti

i obrazovanja. CYFI ima iskustvo u kreiranju nacionalnih strategija/platformi za financijsko obrazovanje djece i mladih, a Aflatoun nudi bez naknade kurikule za djecu i mlade.

Izaslanstvo Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore boravilo je Hrvatskoj u dvodnevnom posjetu Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora. U sklopu posjeta održan je 20. ožujka 2013. zajednički sastanak s predstavnicima svih hrvatskih pravobraniteljskih institucija. Cilj sastanka bio je razmjena iskustava i upoznavanje načina rada i suradnje pravobraniteljskih ureda u Hrvatskoj s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, u usporedbi s radom i suradnjom ombudsmana Grne Gore i njihovog Odbora za ljudska prava i slobode.

Delegacija Republike Makedonije je 16. travnja 2013. posjetila Ured pravobraniteljice za djecu, gdje je održan zajednički sastanak s pravobraniteljicom za djecu i pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova. Riječ je o studijskom posjetu Hrvatskoj, u organizaciji UNDP-a Hrvatska i Savjeta za tranzicijske procese, koji djeluje pri Ministarstvu vanjskih i europskih poslova, kao centar izvrsnosti u prenošenju iskustava i produbljivanju znanja stečenih tijekom procesa euroatlantskih integracija Republike Hrvatske. Cilj sastanka bio je upoznavanje s organizacijom i načinom rada pravobraniteljskih institucija te prijenos iskustava stečenih tijekom procesa pridruživanja Europskoj uniji.

Predstavnica grupe finskih udomitelja i osnivača obiteljskih domova koji skrbe o djeci bez roditeljske skrbi u Finskoj posjetila je Ured pravobraniteljice za djecu u Splitu 12. travnja 2013., gdje je održan sastanak s predstavnicima udomitelja i institucija uključenih u skrb za djecu na području Splitsko-dalmatinske regije. Cilj dolaska u Split bio je uspostaviti početne kontakte s lokalnim institucijama i udrugama te dogovoriti moguću buduću suradnju radi razmjene informacija i iskustava u skrbi za djecu.

Delegacija stručnjaka iz Bosne i Hercegovine u studijskom posjetu Hrvatskoj, u organizaciji UNICEF-a, Biroa za ljudska prava Tuzla i organizacije Zdravo da ste iz Banja Luke, posjetila je ured pravobraniteljice za djecu 10. svibnja 2013. Cilj posjeta je bio stjecanje praktičnih znanja iz primjene alternativnih mjera u slučajevima maloljetničkog kriminaliteta i razmjena iskustava, a u sklopu toga i informiranje o radu i ovlastima institucije pravobranitelja za djecu.

Izaslanstvo Turkmenistana je u sklopu studijskoga posjeta Hrvatskoj 28. svibnja 2013. posjetilo i Ured pravobraniteljice za djecu u Zagrebu. Studijski posjet je dio projekta Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Republici Turkmenistan, koji se provodi zajedno s EU i Uredom Visokog povjerenika UN-a za ljudska prava, a u suradnji s vladom Turkmenistana. U izaslanstvu su sudjelovali predstavnici turkmenistanskog Nacionalnog instituta za demokraciju i ljudska prava pri uredu predsjednika Turkmenistana te ataše za međunarodne odnose pri Ministarstvu vanjskih poslova Republike Turkmenistan.

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu - u Uredu je u srpnju održan sastanak s tajnikom za politička pitanja Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu Metkom Jelenc o stanju prava djece i aktivnostima Pravobranitelja za djecu u 2013.

Veleposlanstvo Republike Poljske u Hrvatskoj - za potrebe organizacije seminara kojeg za predstavnike institucija s područja zaštite prava djece u regiji Zapadnog Balkana planira poljsko Ministarstvo vanjskih poslova, dostavili smo informacije o institucijama u Hrvatskoj koje su nadležne za zaštitu prava djece, o Vladinim institucijama odgovornim za stvaranje pravnog okvira na području zaštite prava djece te značajnijim problemima i izazovima vezanim za poštivanje prava djece u Hrvatskoj.

10.3 SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Konferencija „Postizanje rodne ravnopravnosti: izgradnja ženskog savezništva u politici i civilnom društvu” održana je u Hrvatskom saboru 28. veljače 2013. u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora u suradnji s CESI te Srednjoeuropskom mrežom jednakosti spolova, a uz potporu Veleposlanstva SAD-a. Na konferenciji je sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za djecu koja je naglasila neospornu visoku korelaciju između utjecaja krize na žene i njihova položaja u društvu na

život djece, njihovo odrastanje i u konačnici ostvarenje dječjih prava, te važnost najranijeg odgoja i djevojčica i dječaka za rodnu ravnopravnost, za političku i građansku kulturu i asertivnost u zastupanju svojih ljudskih prava.

U sklopu provođenja **EU IPA twinning projekta** „Unaprijeđenje kapaciteta stručnjaka za zaštitu prava i interesa djece i mladih smještenih u domove za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju“, u Zagrebu je održano više sastanaka Radne skupine te završna svečanost povodom zatvaranja projekta. Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju (PUP), kao dio mreže domova socijalne skrbi ulaze u Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova do 2016., koju provodi MSPM. U okviru ovog Plana provodio se navedeni petnaestomjesečni projekt informiranja i edukacije za djelatnike i ravnatelje odgojnih domova, u suradnji sa stručnjakinjama iz Velike Britanije i Sjeverne Irske. Ured pravobraniteljice za djecu pratio je provođenje projekta te je na sastancima bila i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodni znanstveno-stručni skup „Vršnjački odnosi u institucionalnom smještaju i tretmanu djece i mladih - prijateljstvo ili međusobna eksploatacija?“ održan je na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 5. travnja 2013., u organizaciji Odsjeka za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Odeleka za socijalno pedagogiko Pedagoške fakultete Univerze u Ljubljani, ureda UNICEF-a za Hrvatsku te Grada Zagreba, a pod pokroviteljstvom MSPM. Na skupu su se okupili stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva iz ustanova za smještaj i tretman djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi te s problemima u ponašanju, zatim iz centara za socijalnu skrb, nadležnih ministarstava i organizacija civilnog društva, kao i istraživači u navedenim područjima. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Svečanost zatvaranja Twinning projekta IPA 2009 „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te pružanja pomoći policije ranjivim žrtvama kriminaliteta“ održana je u Ravnateljstvu policije 18. travnja 2013. Riječ je o projektu koji se provodio od 2011. u suradnji Ravnateljstva policije Republike Hrvatske i Ujedinjenog Kraljevstva, s ciljem jačanja kapaciteta hrvatske policije i pravosudnih tijela u suzbijanju seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te pružanje pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta. Svečanosti zatvaranja prisustvovala su pravobraniteljica i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodni festival animiranog filma djece i mladih „VAFI“ održan je u Varaždinu od 25. do 28. travnja 2013., na kojem se natjecalo čak 103 filma iz cijelog svijeta. VAFI je jedan od rijetkih međunarodnih festivala na kojem se svojim radovima natječu djeca pa ga to čini osobito privlačnim u svjetskim razmjerima. Festival je pratila te je u ime Ureda pravobraniteljice za djecu nagradu uručila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Okrugli stol „Inkluzija iz perspektive roditelja i stručnjaka“ održan je 26. travnja 2013. u Zagrebu u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta “Korak po korak”, Koordinacije udruga za djecu i Open Society Foundations. Sudionici okruglog stola bili su predstavnici nevladinih udruga, roditelji djece s teškoćama u razvoju, stručnjaci, predstavnici akademske zajednice, MZOS-a i drugi, a pravobraniteljica za djecu je uvodno pozdravila skup. Namjera skupa bila je otvoriti dijalog između roditelja djece s teškoćama u razvoju i stručnjaka, a prezentirani su rezultati i preporuke istraživanja „Uloga roditelja u socijalnom uključivanju djece s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini“.

Europska stručno-znanstvena konferencija OMEP 2013. „Igra u ranom djetinjstvu“ održana je u Zagrebu od 8. do 11. svibnja 2013. u organizaciji OMEP-a Hrvatske (*Organisation Mondiale pour l'Education Pré-scolaire*) - međunarodne, nevladine i neprofitne organizacije koja se bavi svim aspektima odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu, te akademskog partnera Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U radu trodnevne Konferencije sudjeluju odgojitelji, učitelji, stručni suradnici i ravnatelji, znanstvenici, studenti poslijediplomskih studija, kao i kreatori obrazovnih politika na nacionalnoj i lokalnoj razini te inozemni gosti predstavnici OMEP-a. Svečanom otvaranju konferencije 8. svibnja 2013. prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna znanstvena konferencija „Izazovi europeizacije obiteljskoga prava“ održana je u Opatiji 3. i 4. lipnja 2013., u organizaciji Jean Monnet Interuniverzitetskog centra izvrsnosti iz Opatije, Pravnog fakulteta u Rijeci te Pravnog fakulteta u Zagrebu, uz potporu Grada Opatije te Zaklade Hanns Seidel. Prisutne je na početku pozdravila i pravobraniteljica za djecu, a konferenciju su pratile i savjetnice pravobraniteljice za djecu.

III. Konferencija za sigurnu igru održana je u Zagrebu je 6. lipnja 2013., u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost i Obrazovnog centra za prevenciju nesreća. Udruga Centar za kvalitetu i sigurnost ovlašten je predstavnik britanske organizacije za sigurnost Royal Society for the Prevention of Accidents (RoSPA) i osnivač Obrazovnog centra za prevenciju nesreća - ustanove za obrazovanje odraslih koja provodi programe stručnog usavršavanja za upravljanje igralištima i za provođenje rutinskih pregleda dječjih igrališta i igraonica prema zahtjevima hrvatskih normi.

Skup je bio namijenjen: vlasnicima prostora za igru - gradovima, općinama, dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama i drugima; odgovornim osobama u jedinicama lokalne i regionalne samouprave; proizvođačima/uvozniciima opreme za igru, komunalnim društvima, arhitektima, projektantima, korisnicima prostora za igru te svim osobama zainteresiranim za sigurnost djece. Rad konferencije pratila je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Svečanost zatvaranja twinning projekta „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije“ održana je 10. lipnja 2013. u Hrvatskom saboru. Projekt su od studenoga 2011. do lipnja 2013. provodili Pučki pravobranitelj, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Institut za ljudska prava Republike Austrije *Ludwig Boltzmann*. U pojedinim aktivnostima projekta sudjelovao je i Ured pravobraniteljice za djecu, a svečanosti zatvaranja twinning projekta prisustvovala su zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodni dječji festival u Šibeniku održan je 22. lipnja 2013. Na poziv gradonačelnika Šibenika, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na svečanosti otvaranja festivala, koji je ove godine organiziran 53. put, a u svijetu je poznat kao jedinstvena i afirmirana hrvatska kulturna manifestacija.

IV. međunarodna naučno-stručna konferencija „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“ održana je u Splitu 22. i 23. lipnja 2013. godine, u organizaciji „Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih“ iz Tuzle te Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Univerziteta u Tuzli. Na skupu su sudjelovali stručnjaci iz Hrvatske i inozemstva koji se bave kvalitetom života djece i mladih. Predstavnici akademske zajednice, stručnjaci iz institucija koje djeluju na području dječjih prava, udruga i ustanova za odgoj i obrazovanje te skrb za djecu s TUR kao i predstavnici vrtića i škola razmijenili su svoja iskustva, primjere dobre prakse, ali i probleme na koje nailaze u podizanju razine kvalitete života djece i mladih. Na konferenciji je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice za djecu s izlaganjem na temu uključivanja djece s TUR u osnovnoškolski sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj

Sastanak u vezi s provođenjem EU IPA 2010 Twinning projekta „Unapređivanje udomiteljstva za djecu i mlade u Republici Hrvatskoj“ (Improving Foster Care for Children and Youth in the Republic of Croatia) održan je u Uredu pravobraniteljice za djecu 4. srpnja 2013. Uz pravobraniteljicu za djecu na sastanku su bili voditeljica projekta sa suradnicima te savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Regionalna ministarska konferencija zemalja Europe i Središnje Azije „Pravda za djecu“ (*Justice for children*), održana je u Bruxellesu od 27. do 28. lipnja 2013. u organizaciji Europske komisije i Regionalnog ureda UNICEF-a za Središnju i Istočnu Europu i Zajednicu nezavisnih država. Regionalna konferencija je okupila oko 120 ministara pravosuđa, pravobranitelja i sudionika iz civilnog društva, međunarodnih organizacija i Europske komisije. Na konferenciji su sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica.

Svečanost zatvaranja twinning projekta „Jačanje identifikacije žrtava trgovanja ljudima“, financiranog u sklopu Programa Europske unije za Hrvatsku IPA 2010, održana je 16. srpnja 2013. u Hrvatskome saboru. Organizatori skupa bili su Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske i Predstavništvo Europske komisije u Republici Hrvatskoj. Na svečanosti je bila i pravobraniteljica za djecu.

Okrugli stol u sklopu *Europskog seminara o filmskom stvaralaštvu mladih* održan je 12. rujna 2013. u Karlovcu. Seminar je od 9. do 12. rujna okupio predstavnike petnaest europskih filmskih festivala koji prikazuju filmove čiji su autori djeca i mladi, zatim medijske pedagoge i predstavnike filmskih udruga mladih iz Belgije, Danske, Turske, Grčke, Mađarske, Austrije, Srbije, Slovenije, Hrvatske i drugih zemalja. Na okruglom stolu sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna izložba digitalnih foto-poruka djece i mladih u dobi od 12 do 19 godina, **pod naslovom *Poruke_Mess@ges*** otvorena je 12. rujna 2013. u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Na izložbi su prikazana 102 rada učenika osnovnih i srednjih škola iz Portugala, Slovenije, Španjolske i Hrvatske, kojima je cilj uspostaviti komunikaciju pa je slikama pridružena i tekstualna poruka, uz naznačenog primatelja. Iz Ureda pravobraniteljice za djecu na otvaranju izložbe bila je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Predstavljanje aktualne preventivne kampanje „Dvije djevojčice“ održano je 17. rujna 2013. na graničnom prijelazu Bajakovo, kao jednom od najfrekventnijih prijelaza u Europsku uniju, u povodu Europskog dana borbe protiv trgovanja ljudima. Predstavnici policije Republike Hrvatske i Republike Srbije zajednički su predstavili ovu kampanju koja se provodi u 13 zemalja s ciljem prevencije trgovanja ženama i djevojčicama, koje je najčešće povezano sa seksualnim iskorištavanjem. Događaj je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Konferencija „Balkans ACT (Against the Crime of Trafficking) Now!“ održana je 19. rujna 2013. u Zagrebu, u organizaciji Partnerstva za društveni razvoj, na kojoj je predstavljena Deklaracija o borbi protiv trgovine ljudima. Deklaraciju su svečano potpisale četiri organizacije civilnog društva iz zemalja Zapadnog Balkana (ASTRA - Akcija protiv trgovine ljudima iz Srbije, Partnerstvo za društveni razvoj iz Hrvatske, MFS EMMAUS iz Bosne i Hercegovine i Otvorena porta - La Strada iz Makedonije). Cilj Deklaracije je, kako je istaknuto na Konferenciji, poticanje daljnjeg razvoja nacionalne, regionalne i međunarodne suradnje, promocija konkretnih mjera i standarda, najbolje prakse i mehanizama za borbu protiv trgovine ljudima. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Treća međunarodna znanstvena konferencija „Petar Šarčević“ pod nazivom „Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost“ održana je u Opatiji 20. i 21. rujna 2013., u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Zavoda za europsko i usporedno pravo, Hrvatske udruge za poredbeno pravo, Zaklade Sveučilišta u Rijeci i Pravosudne akademije. Pozdravnim govorom sudionicima se obratila i pravobraniteljica za djecu.

Konferencija „Obrazovanje djece migrantskog podrijetla“ održana je 3. listopada 2013. u Europskom domu u Zagrebu u organizaciji Forumu za slobodu odgoja, u partnerstvu s MZOS-om i AZOO. Konferencija je održana u sklopu međunarodnog projekta SIRIUS Network: Education of children with Migrant Background, u koji je uključeno 17 zemalja članica Europske unije, a na njoj je predstavljeno obrazovanje migranata u Hrvatskoj kroz prizmu obrazovne politike i primjera dobre prakse. Na skupu je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija pod nazivom „Održanje prava djeteta na život u obitelji. Analiza postojećeg stanja u Moldovi kroz iskustva najbolje prakse drugih zemalja“ (The observance of child's right to family habitation. Analysis of the existing situation in the Republic of Moldova through the best practises of other countries) održana je od 3. do 5. listopada 2013. u Kišinjevu u Moldovi, u organizaciji Centra za ljudska prava Moldove. Na konferenciji je održan velik broj izlaganja predstavnika brojnih institucija iz Moldove, a svoja iskustva predstavili su i predstavnici pravobraniteljskih institucija iz Ukrajine, Estonije, Latvije i Rumunjske. Iz Hrvatske su na konferenciji prisustvovali savjetnice pravobraniteljice za djecu s izlaganjem „Zaštita djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Hrvatskoj“.

Međunarodni stručni skup „Crtani filmovi i zaštita maloljetnika - pravni okvir i najbolja praksa“ održan je 17. listopada 2013. u Zagrebu, u organizaciji Vijeća za elektroničke medije. Na skupu su predstavnici regulatornih agencija iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Crne Gore prikazali pravni okvir za zaštitu djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja koji se primjenjuje u nji-

hovim zemljama te su se posebno osvrnuli na problem nekvalitetnih animiranih filmova za djecu koji su često puni nasilja i neprimjerenoga govora. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Sastanak pravobranitelja iz Hrvatske i zemalja u regiji 7. i 8. studenoga 2013. u Zagrebu organizirali su Agencija Ujedinjenih naroda za razvoj - UNDP za Hrvatsku i Ured pučke pravobraniteljice. Uz predstavnike pravobraniteljskih institucija iz Hrvatske, na skupu su prisustvovali predstavnici institucija zaštite ljudskih prava iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Makedonije i Srbije. Tijekom dvodnevna rada vodili su se razgovori o iskustvima koja je Republika Hrvatska, kao najnovija država članica EU, stekla tijekom procesa pregovora; te o iskustvima u pogledu *Univerzalnog periodičnog izvješća* (UPI). Na sastanku je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu.

Regionalna konferencija „Zaštititi djecu od nasilja osnaživanjem sustava za zaštitu djeteta - europski prioritet“ (Strengthening Child Protection Systems to Protect Children From Violence - A European Priority) održana je u Tirani 12. i 13. studenoga 2013. u organizaciji UNICEF-a, Vlade Republike Albanije i Delegacije EU u Albaniji, kao nastavak projekta Europske unije i UNICEF-a „Zaštita djece od nasilja u jugoistočnoj Europi: EU-UNICEF“. Na poziv UNICEF-ovog ureda u Hrvatskoj, konferenciji su prisustvovali zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu

Seminar „Otvorena pitanja prekogranične zdravstvene zaštite“ održan je 8. studenog 2013. u Opatiji, u Jean Monnet Međusveučilišnom centru izvrsnosti, u organizaciji trESS-a (Training and Reporting on European Social Security). Na seminaru se raspravljalo o praktičnim problemima kod provedbe novih pravila prekogranične zdravstvene zaštite pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji, uz analizu iskustava susjednih država, a pratila ga je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Godišnja konferencija organizacije Eurochild „Stvaranje inkluzivne Europe - doprinos dječje participacije“ (Building an inclusive Europe - the contribution of children's participation) održana je u Milanu od 13. do 15. studenoga 2013. Glavni cilj konferencije je promocija i priznavanje dječjih organizacija, jačanje njihovog utjecaja na život djece i obitelji te zajednice u cjelini, odnosno priznavanje djece kao ravnopravnih građana koji participiraju u zajednici u kojoj žive. U radu konferencije sudjelovale su i pravobraniteljica i njezina savjetnica te su kao primjer dobre prakse predstavile rad Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Skup „Revidirana Europska socijalna povelja - oživotvorenje socijalne države“, posvećen ključnom europskom dokumentu za zaštitu ljudskih i socijalnih prava, Europskoj socijalnoj povelji Vijeća Europe, održan je 19. studenoga 2013. u Zagrebu, u organizaciji Udruge Pragma. Skup je namijenjen stručnoj javnosti usmjerenoj zaštiti socijalnih, gospodarskih i ljudskih prava u Republici Hrvatskoj. U radu ovoga stručnog skupa sudjelovala je i pravobraniteljica za djecu

Predstavljanje ISRD3 studije (International Self-Report Delinquency Study) - međunarodnog istraživanja maloljetničke delinkvencije i preliminarni rezultati održalo se 22. studenoga 2013. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Riječ je o međunarodnom kriminološkom istraživanju maloljetničke delinkvencije koje se na međunarodnoj razini provodi treći put zaredom, a Hrvatska mu se pridružila ove godine. Na predstavljanju studije uvodno je izlagala pravobraniteljica za djecu, a događaju je prisustvovala i njezina zamjenica.

Seminar o desegregaciji djece pripadnika romske nacionalne manjine u obrazovanju održan je 5. i 6. prosinca 2013. u Zagrebu, u organizaciji Europskog centra za prava Roma ERRC (*European Roma Rights Centre*), u okviru provedbe europskog projekta The DARE-Net (Desegregation and Action for Roma in Education-Network). U kontekstu dječjih prava izlagala je savjetnica pravobraniteljice za djecu, a drugi dan je na seminaru sudjelovala i pravobraniteljica za djecu.

Regionalna konferencija pod nazivom „Djeca u pokretu u Jugoistočnoj Europi“ održana je 5. prosinca 2013. u Beogradu, u organizaciji *Save the Children International*. Među ukupno 120 sudionika međunarodne konferencije bili su predstavnici pravobraniteljskih institucija te brojnih različitih tijela, službi i nevladinih organizacija zemalja Jugoistočne Europe, koji na bilo koji način skrbe ili bi mogli doći

u kontakt s djecom u pokretu. U tematskom dijelu konferencije pravobraniteljica za djecu održala je izlaganje „Izjava ENOC-a i CRONSEE mreže o djeci u pokretu“.

Nacionalne konzultacije o preliminarnim rezultatima studije o socijalnoj i obrazovnoj uključenosti djece romske nacionalnosti u Republici Hrvatskoj/Roma Early Childhood Inclusion (studija RECI) održane su 16. i 17. prosinca 2013. godine u Varaždinu u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta „Korak po korak“, Međunarodne mreže fondacija Otvoreno društvo (OSF), Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i UNICEF-a. Na konzultacijama su sudjelovali predstavnici romskih zajednica, škola, vrtića, zdravstvenih ustanova, centara socijalne skrbi, lokalne i nacionalne vlasti, Ureda pravobraniteljice za djecu, međunarodnih organizacija, medija i organizacija civilnoga društva. Na konzultacijama je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

8. europski forum o pravima djeteta s temom „Prema cjelovitim sustavima zaštite djece kroz implementaciju EU Agende za prava djece“ održan je od 17. do 18. prosinca 2013. u Bruxellesu. Na poziv i u organizaciji Europske komisije, među oko 280 sudionika - predstavnika država članica, organizacija civilnoga društva, međunarodnih organizacija, pravobranitelja za djecu, praktičara, akademika, EU institucija - sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Rad regionalnih ureda

Sjedište Ureda pravobraniteljice je u Zagrebu, a, osim u Zagrebu, radimo i u Splitu, Rijeci i Osijeku. Sukladno opredjeljenju za proširenje rada na regionalnoj razini, ustroj rada Ureda je koncipiran na način da se, s relativno malim brojem savjetnika, multidisciplinarno pokrivaju različita područja u zaštiti prava djece. U dijelu promocije prava djece radi se prema teritorijalnom načelu. U dijelu rješavanja prijava pojedinačnih povreda prava djece i predlaganja sveobuhvatne zaštite njihovih prava, radi se prema funkcionalnom načelu, sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, neovisno o regiji iz koje dijete dolazi. U nastavku opisujemo rad i aktivnosti ureda te dajemo prikaz pojedinačnih povreda prava po vrstama i županijama (grupirane prema lokaciji ureda - u daljnjem tekstu regijama), kako za Osijek, Split i Rijeku, tako i za Zagreb.

11.1 URED U OSIJEKU

Područje djelovanja regionalnog ureda u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Osim djelovanja vezanog za područje regije, savjetnica pravobraniteljice za djecu socijalna pedagoginja i savjetnik pravnik, koji rade u regionalnom uredu u Osijeku, prema stručnoj usmjerenosti obavljaju i druge poslove i obilasku institucija za područje cijele Hrvatske. Oni kontinuirano rade po prijavama pojedinačnih povreda prava djece s područja odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, obiteljskopravne i kazneno pravne zaštite, sigurnosti, problema u ponašanju, teškoća mentalnog zdravlja, maloljetničkog sudovanja te zaštite djece zatvorenika. U 2013. godini u regionalnom uredu podjednako se radilo povodom prijava pojedinačnih povreda dječjih prava, na općim inicijativama radi zaštite prava i interesa djece te praćenja ostvarivanja i promocije prava djece na lokalnoj razini područja djelovanja regionalnog ureda.

Prema godišnjem planu i programu rada izvršen je obilazak institucija na području pet županija u kojima su privremeno ili trajno smještene djeca, a savjetnici su sudjelovali i na skupovima iz područja zaštite i unapređivanja prava i interesa djece.

Podaci u tablici daju pregled o broju i vrsti povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku tijekom 2013. te se odnose na svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava - Osijek

(230)

Rad
regionalnih
ureda

Ured u Osijeku	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	25	34	5	13	24	101	600	701
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	16	9	3	7	12	47	324	371
Pravo na djetetovu privatnost	1	2		1		4	17	21
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	6	19	2	5	8	40	233	273
Ostala osobna prava	2	4			4	10	26	36
Prava djece kao članova društvene zajednice		1			1	2	9	11
Obrazovna prava	8	10	5	1	7	31	231	262
Zdravstvena prava	3	5	1	1	3	13	94	107
Socijalna prava	2	1		1	5	9	46	55
Ekonomska prava	4	4			2	10	80	90
Kulturna prava							26	26
Pravosudno-zaštitna prava	4	6			6	16	65	81
Sigurnost i zaštita djece		2			1	3	22	25
Diskriminacija					1	1	24	25
Nenadležnost		1			1	2	40	42
Ostala prava	1					1	10	11
UKUPNO	47	64	11	16	51	189	1247	1436

Na regionalno područje se odnosi 189 od ukupno 1436 pojedinačnih prijava povreda prava, što je 65 prijava više u odnosu na prošlogodišnji broj. Najviše prijava je i ove godine iz Osječko-baranjske županije (64), zatim Vukovarsko-srijemske (51), Brodsko-posavske (47), a najmanje iz Virovitičko-podravske (16) i Požeško-slavonske (11). U odnosu na prošlu godinu, zabilježen je značajno veći broj prijava s područja Brodsko-posavske županije.

Broj osobnih i telefonskih
savjetovanja - Osijek

Podnositelj	
Dijete osobno	2
Roditelji	2
Majka	155
Otac	80
Baka	9
Djed	7
Institucije	27
Ostali	20
Rodaci	2
Susjedi	1
Sestra ili brat	1
Praćenje od strane Ureda	
Anonimno	2
UKUPNO	308

Povrede osobnih prava su najbrojnije. Ukupno je zaprimljeno 101 prijava i to povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (47) te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (40). Slijede povrede obrazovnih prava (31).

Dostupnost ureda strankama radi individualnog savjetovanja moguća je putem telefona i osobno najavljenim dolaskom. Česti su i nenajavljeni dolasci stranaka. Tijekom godine Uredu se neposredno javilo 308 stranaka, 240 putem telefona, a osobnim dolaskom 68, pri čemu su najbrojnije majke, potom očevi, a ne trećem mjestu institucije. Brojčani pregled podnositelja prijava ili obraćanja uredu prikazan je u tablici. Slično podacima iz ranijih godina, najčešće prijave ili traženje savjeta stranaka odnosilo se na područje obiteljskopравnih odnosa, zaštite djece od nasilja te probleme u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ponovno je naglašena sporost sudova u odlučivanju o pravima djece, neučinkovitost u postupanju CZSS-a pri rješavanju obiteljskih situacija koje izravno štetno utječu na dječje interese te nesnalaženje i neaktivnost djelatnika škole u zaštiti prava djece. Izražavajući nezadovoljstvo radom institucija, pri-

javitelji očekuju uključivanje pravobraniteljice za djecu radi učinkovitog rješavanja slučaja. Većina prijavitelja nije upoznata s djelokrugom rada i ovlastima pravobraniteljice za djecu.

Tijekom godine su savjetnici kontinuirano pratili ostvarivanje dječjih prava u ustanovama u kojima privremeno ili trajno borave djeca, s ciljem uvida u kvalitetu uvjeta za život i skrb o djeci. Izvršeni su obilasci sljedećih 17 ustanova:

Dječji vrtić Radost u Dardi, Dječji vrtić Palčić u Orahovici, Dječji vrtić A.G. Matoša u OŠ A.G. Matoša u Čačincima, OŠ Josipa Kozarca u Josipovcu Punitovačkom, OŠ Gradište u Gradištu, OŠ Antun i Stjepan Radić u Gunji, Obrtničko industrijska škola u Županji, Gimnazija A. G. Matoša u Đakovu, Medicinska škola u Osijeku, OŠ Tina Ujevića u Osijeku (poludnevni boravak), Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe Klasje u Osijeku te njihovu dislociranu jedinicu poludnevnog boravka u Bistrincima, Odsjek dječje i adolescentne psihijatrije Opće bolnice „Dr. Josip Benčević“ u Slavonskom Brodu, Kaznionica u Požegi - Odjel za žene i Odjel maloljetničkog zatvora, Zatvor u Požegi, Odgojni zavod u Požegi.

Savjetnica iz Ureda u Osijeku, osim u mjesnoj nadležnosti ureda, prema području praćenja obilazi institucije i u drugim dijelovima Hrvatske. Nakon obilazaka, izvješća s opažanjima i preporukama za poboljšanje uvjeta i stručnog rada s djecom poslana su nadležnim tijelima.

Tijekom 2013. savjetnici ureda u Osijeku sudjelovali su na više stručnih i tematskih skupova i javnih događanja na području nadležnosti Ureda, koje navodimo:

zajednički skup s udrugama Korak po korak iz Zagreba, CESI iz Zagreba, Oaza iz Belog Manastira i PRO-NI Osijek vezano za provođenje projekta „Sustavan pristup prevenciji nasilja nad djecom“; provedba seminara o nenasilju u školama u sklopu projekta „Jednakost i tolerancija protiv nasilja“ u organizaciji Udruge srednjoškolaca Vukovarsko-srijemske županije u Iloku; okrugli stol „Razvod braka i roditeljska skrb prema nacrtu Obiteljskog zakona iz 2013.“ u organizaciji Hrvatske odvjetničke komore - Odvjetnički zbor Osijek; obilježavanje Međunarodnog dana obitelji u organizaciji Obiteljskog centra u Osijeku; održavanju panel rasprave u organizaciji Ureda za udruge Vlade RH „Volontiranjem protiv nasilja među mladima“ u sklopu Dana otvorenih vrata udruga 2013.; sastanak s predstavnicima lokalne zajednice, socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja na temu problema u ponašanju djece u Belišću; skup povodom Međunarodnog dana nestale djece i predstavljanja broja 116 000 Centra za nestalu i zlostavljano djecu u Osijeku; okrugli stol pučke pravobraniteljice za predstavnike civilnog društva i lokalne zajednice o borbi protiv diskriminacije; otvorenje poludnevnog boravka Dječjeg doma Klasje u Bistrincima; prezentacija zajedničke kampanje MUP RH i Srbije protiv trgovine ljudima „Dvije djevojčice“ na graničnom prijelazu Bajakovo; okrugli stol Centra za mir, nenasilje i ljudska prava i Nansen dijalog centra Osijeku „Neki odgovori na izazove izgradnje mira, integracije i solidarnosti u Hrvatskoj“ povodom Međunarodnog dana ljudskih prava.

U sklopu promotivnih aktivnosti savjetnica je održala predavanje na međužupanijskom stručnom skupu djelatnika učeničkih domova u Učeničkom domu u Vukovaru o kršenju prava djece na Internetu. Po pozivu AZOO održala je predavanje na međužupanijskom stručnom skupu za nastavnike razredne nastave u OŠ A. M. Reljkovića u Cerni pod nazivom „Živjeti dječja prava“. Na okruglom stolu Europskog doma Slavonski Brod održala je i predavanje za predstavnike lokalne vlasti, akademske zajednice, odgoja i obrazovanja, civilnog društva, i medija na temu „Pravo na obrazovanje temeljem jednakih mogućnosti za svu djecu“. Održala je i predavanje o aktivnostima Ureda na okruglom stolu UNHCR-a „Djeca u pokretu“ u Osijeku. Održana je i promocija zbornika pravobraniteljice „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ na Učiteljskom fakultetu u Osijeku.

Ured su ove godine posjetila djeca članovi Društva Naša djeca, učenici OŠ Ljudevita Gaja, učenice Gimnazije u Belom Manastiru, a održano je i više radnih susreta s članovima regionalne Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Tijekom dogovorenih posjeta djece uredu, kroz razgovor i slikovne prezentacije djecu se upoznavalo s njihovim pravima i obvezama, a na temelju postavljenih pitanja djeca su očitovala svoje doživljavanje načina ostvarivanja njihovih prava u stvarnosti.

Ured su posjetili novinarka *Glasa Slavonije* te novinar *Osječke TV* koji su u svojim glasilima objavili prilogu o radu Ureda.

11.2 URED U RIJECI

Ured u Rijeci svojim djelovanjem obuhvaća tri županije: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku i Istarsku županiju, a zapošljava dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice.

(232)

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, tijekom godine njih 249 odnosilo se na riječku regiju, od čega njih 174 na Primorsko-goransku, 14 na Ličko-senjsku i 61 na Istarsku. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na osobna prava djece (138), od čega najveći dio na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (67) te pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (62). Slijede prijave obrazovnih prava (37), zdravstvenih (24) i ekonomskih (19).

Rad
regionalnih
ureda

Broj pojedinačnih prijava - Rijeka

Ured u Rijeci	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	103	7	28	138	563	701
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	52	3	12	67		67
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1		1	2		2
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	45	4	13	62		62
<i>Ostala osobna prava</i>	5		2	7		7
Prava djece kao članova društvene zajednice	1			1	10	11
Obrazovna prava	20	4	13	37	225	262
Zdravstvena prava	17		7	24	83	107
Socijalna prava	3	1	1	5	50	55
Ekonomska prava	14	1	4	19	71	90
Kulturna prava	2		1	3	23	26
Pravosudno-zaštitna prava	4		3	7	74	81
Sigurnost i zaštita djece	6			6	19	25
Diskriminacija	2		1	3	22	25
Nenadležnost		1	2	3	39	42
Ostala prava	2		1	3	8	11
UKUPNO	174	14	61	249	1187	1436

Podnositelj	
Dijete osobno	7
Roditelji	6
Majka	206
Otac	105
Baka	34
Djed	8
Institucije	28
Ostali	15
Rođaci	7
Susjedi	5
Sestra ili brat	1
Praćenje od strane Ureda	17
Anonimno	18
UKUPNO	457

Tijekom 2013. u uredu u Rijeci zabilježeno je ukupno 457 obraćanja stranaka, koje uključuju osobne dolaskе i telefonske pozive. Stranke se obraćaju radi dobivanja informacija i savjetovanja o načinima ostvarenja i zaštite prava djece, a u najvećem broju slučajeva odnose se na probleme oko ostvarivanja uzdržavanja djece, kršenja prava na zajedničku roditeljsku skrb i druge aspekte osobnih prava djece. Podaci o broju i vrstama podnositelja vidljivi su iz tablice.

Tijekom 2013. na području riječkog ureda obišli smo 20 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području Istarske županije obišli smo Dječji vrtić „Pjerina Verbanac“ i Osnovnu školu Svetvinčenat, Srednju školu Mate Blažine u Labinu, te Učenički dom Pula. Na području Ličko-senjske županije obišli smo Područni objekt Karlobag Dječ-

Broj osobnih i telefonskih savjetovanja - Rijeka

jeg vrtića Pahuljica iz Gospića, Dječji vrtić Tratinčica i Osnovnu školu Luke Perkovića u Brinju te Srednju školu Pavla Rittera Vitezovića u Senju. Na području Primorsko-goranske županije obišli smo Upravu Dječjeg vrtića Rijeka u Rijeci, te podcentre Potok, Zamet i Oblačić, Dječji vrtić Girice i Osnovnu školu Frane Petrića na otoku Cresu, Pomorsku školu Bakar, Željezničku tehničku školu Moravice i učenički dom ove škole u Moravicama, Ženski učenički dom Marije Krucifikse Kozulić s pravom javnosti u Rijeci, Dom za odgoj djece Cres i Psihijatrijsku bolnicu Lopača. Posjetili smo i Ured za obitelj Riječke nadbiskupije.

Sudjelovali smo i na više događanja na lokalnoj razini koje se tiču dječjih prava. Pratili smo simpozij održan u Rijeci u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije „Aktualnosti u provedbi programa cijepljenja“, Međunarodnu znanstvenu konferenciju „Izazovi europske izazivanja obiteljskog prava“ u organizaciji Jean Monnet Međusveučilišnog centra izvrsnosti Opatija te Pravnih fakulteta u Rijeci i Zagrebu održanu u Opatiji, seminar održan u Opatiji „Otvorena pitanja prekogranične zdravstvene zaštite“, u organizaciji Jean Monnet Međusveučilišnog centra izvrsnosti i Pravnog fakulteta u Rijeci, okrugli stol u Rijeci, pod nazivom „Učinkovita borba protiv diskriminacije na regionalnoj i lokalnoj razini kroz prisutnost pučkog pravobranitelja“, te stručni skup pod nazivom „Savjetodavni rad i suradnja institucija u zajednici“ u povodu obilježavanja pet godina rada Obiteljskog centra Ličko-senjske županije u Senju. Bili smo na predstavi „Nasilje, za nasilje nema opravdanja“, dijelu kampanje „Živim život bez nasilja“ koju MUP i UNDP provode za borbu protiv nasilja nad ženama, nasilja u obitelji i nasilja među mladima, te na druženju udomiteljskih obitelji u organizaciji Udruge Damdom, Rijeka. Sudjelovali smo na okruglom stolu „Nasilničko ponašanje učenika u crikveničkim osnovnim školama - stanje i implikacije“ u organizaciji udruge Centar za osnaživanje djece i odraslih - ELAN savjetovanje, u Crikvenici. U povodu Međunarodnog dana obitelji, u organizaciji Humanitarne udruge Oaza, Udruge udomitelja Istarske županije, Foruma za kvalitetno udomiteljstvo i Obiteljskog centra Istarske županije sudjelovali smo na 12. regionalnom susretu svih dionika skrbi o djeci.

Na Sveučilišnom kampusu na Trsatu organizirali smo predstavljanje zbornika „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“.

U organizaciji Pravosudne akademije koja sudjeluje u Programu razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih centara riječki ured posjetilo je devet pravosudnih dužnosnika, i to sudaca i državnih odvjetnika iz Nizozemske, Češke, Bugarske, Finske, Njemačke, Rumunjske i Španjolske.

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova u tri županije, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika ovih ustanova (škola, učeničkih domova). Osim zajedničkih susreta, sastanaka i drugih aktivnosti s članovima MMS-a, savjetnica pravobraniteljice za djecu iz riječkog ureda, zajedno s članovima MMS-a s područja riječkog ureda sudjelovala je u provedbi istraživanju u sklopu projekta o dječjem sudjelovanju na području Europske unije pod nazivom *EU study on child participation 2012. - 2013.*

11.3 URED U SPLITU

Djelovanje regionalnog ureda u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke.

U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica. One obavljaju poslove vezane uz regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Od ožujka do studenog 2013. savjetnica pedagoginja koristila je roditeljni dopust. Predmet rada i protekla godine bile su pojedinačne povrede dječjih prava, opće inicijative i preporuke te promocija prava djece u regiji.

Broj pojedinačnih prijava - Split

(234)

Rad
regionalnih
ureda

Ured u Splitu	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	57	14	8	14	93	608	701
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	32	9	4	6	51	320	371
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1				1	20	21
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	22	5	3	7	37	236	273
<i>Ostala osobna prava</i>	2		1	1	4	32	36
Prava djece kao članova društvene zajednice	1		1		2	9	11
Obrazovna prava	27	9	4	7	47	215	262
Zdravstvena prava	8	10	5	2	25	82	107
Socijalna prava	6	2		1	9	46	55
Ekonomska prava	6	4	1		11	79	90
Kulturna prava	3				3	23	26
Pravosudno-zaštitna prava	5	3	1	4	13	68	81
Sigurnost i zaštita djece	2				2	23	25
Diskriminacija	2			4	6	19	25
Nenadležnost	2	2	2	2	8	34	42
Ostala prava	1				1	10	11
UKUPNO	120	44	22	34	220	1216	1436

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2013. godini.

Od ukupno 1436 prijava pojedinačnih povreda prava, 220 odnosi se na područje dalmatinske regije, što je 21 % više u odnosu na prošlu godinu kada su zaprimljene 182 prijave. Najveći broj prijava, njih 120 odnosilo se na Splitsko-dalmatinsku županiju. Slijedi Zadarska županija na koju se odnosi 48 prijavi, Šibensko-kninska s 30 te Dubrovačko-neretvanska županija s 22 prijave povreda dječjih prava.

Broj osobnih i telefonskih
savjetovanja - Split

Podnositelj	
Dijete osobno	1
Roditelji	7
Majka	134
Otac	66
Baka	24
Djed	2
Institucije	56
Ostali	24
Rođaci	9
Susjedi	6
Sestra ili brat	
praćenje od strane Ureda	6
Anonimno	4
UKUPNO	339

Gledano prema vrsti prijava, najveći broj njih odnosio se na povrede osobnih prava (93 prijave koje se odnose na 172 djece). Slijede prijave povreda obrazovnih prava (47 prijava u odnosu na 147 djece).

Tijekom 2013. godine uredu u Splitu neposredno se osobnim dolaskom i telefonom obratilo 339 stranaka, što je za 19 obraćanja više u odnosu na prethodnu godinu. Uslijed odlaska jedne savjetnice na rodiljni dopust stranke koje su tražile savjete ili postupanja u području obrazovnih prava najčešće su bile upućivane na ured u Zagrebu.

U najvećem broju slučajeva (134) obraćale su nam se majke, potom očevi pa institucije. U tek jednom slučaju obratilo nam se dijete.

Najveći broj neposrednih obraćanja stranaka odnosio se na područje zaštite osobnih prava (210), od čega se 140 obraćanja odnosilo na

pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, 59 na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, dok se preostalih 11 obraćanja odnosilo na druga osobna prava. Slijede obraćanja vezana uz zaštitu obrazovnih prava (57) te socijalnih prava (16) i ekonomskih prava (14). Na sigurnost i zaštitu djece odnosilo se 12 obraćanja, a po osam na kulturna i pravosudno-zaštitna prava. Manje su zastupljeni pozivi i obraćanja vezana za ostala prava: prava djece kao članova društvene zajednice (4), zdravstvena prava (3), diskriminacija (3), nenadležnost (3), ostala prava (1).

Tijekom 2013. godine savjetnice su sudjelovale na sljedećim skupovima i događanjima: okrugli stol „Socijalni rad u skrbi za osobe s poteškoćama psihičkog zdravlja” u organizaciji CZSS-a Split i Upravnog odjela za socijalnu skrb, zdravstvo i branitelje Grada Splita; okrugli stol „Profesionalni stres i mentalno zdravlje pomagača” kojim je Udruga socijalnih radnika Splitsko-dalmatinske županije obilježila Svjetski dan socijalnog rada 19. ožujka 2013.; predstavljanje Priručnika za roditelje i odgojitelje „Od prvog dana...” te projekta „Od prvog dana...ljubav i disciplina” nastalog u suradnji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije - Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti, Dječjeg vrtića Marjan iz Splita, Dječjeg vrtića Cvrčak iz Solina te Škole za dizajn, grafiku i održivu gradnju Split; predavanje „Primjena teorije privrženosti u radu s obiteljima” kojim je Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije obilježio Međunarodni dan obitelji, dana 15. svibnja 2013. godine; otvaranje Odjela za osobe s poremećajem autističnog spektra pri CZOO-u „Juraj Bonači” na splitskim Firulama; okrugli stol „Učinkovita borba protiv diskriminacije na regionalnoj i lokalnoj razini kroz prisutnost pučkog pravobranitelja” u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice; dječji festival Mali Split; Dan otvorenih vrata i prezentacija rada CZOO „Slava Raškaj” u Splitu uz stručnu diskusiju na temu „Školovanje djece s teškoćama - danas i sutra”; okrugli stol na temu „Udomiteljstvo i skrb o djeci s posebnim potrebama - pravo na kvalitetan život” u organizaciji Tima za udomiteljstvo CZSS-a Split; svečano otvaranje prostorija splitske Udruge MoSt; tribina „Zaštita i promocija ljudskih prava, građanski aktivizam, izgradnja demokratskih institucija društva, društveno uključivanje i smanjenje siromaštva” održana u okviru Tjedna otvorenih vrata udruge MoSt; radionica u sklopu projekta „Djeca u pokretu”, u organizaciji MSPM-a, Ureda visokog povjerenika za izbjeglice u RH (UNHCR) i Centra za nove inicijative (CNI) uz izlaganje „Djeca bez pratnje - međunarodni standardi zaštite”; akcija „Svi zajedno - Sadimo zajedno” u organizaciji CZSS Split.

U sklopu promocije i kontinuiranog praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Od odgojno-obrazovnih institucija na području splitske regije u 2013. godini obišli smo jedan dječji vrtić (DV „Župa dubrovačka” u Župi dubrovačkoj), šest osnovnih škola (OŠ „Pojišan” u Splitu, OŠ „Skradin” u Skradinu, OŠ „Vladimira Nazora” u Škabrnji, OŠ „Zagvozd” u Zagvozd, OŠ „Cavtat” u Cavtatu, OŠ „Vrgorac” u Vrgorcu), dvije srednje škole (Gimnaziju Antuna Vrančića u Šibeniku, SŠ „Tin Ujević” u Vrgorcu) te jedan učenički dom (Ženski đački dom Dubrovnik). Također smo obišli i druge institucije u kojima borave djeca: KBC Split - Kliniku za dječje bolesti, Dom za djecu „Maestral” - Podružnica Miljenko i Dobrila te dvije dječje igraonice u Splitu („One 2 play” te „Čarobni grad”). Osim toga održali smo sastanke s predstavnicima Ureda za podršku žrtvama i svjedocima u Splitu, Poliklinike za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju u Splitu, te Centra za socijalnu skrb Split, kojom prilikom smo obišli i prostorije navedenih institucija. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji savjetnica je s pročelnicom Upravnog odjela za obrazovanje, kulturu i šport, pročelnicom Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb te pročelnicom Upravnog odjela za međugeneracijsku solidarnost, branitelje i obitelj razgovarala o stanju prava djece Dubrovačko-neretvanske županije u različitim područjima njihovog života. U prostorijama ureda održan je sastanak s predsjednicom Društva Naša djeca Split.

Uz pomoć i koordinaciju Ureda pravobraniteljice za djecu, održan je u dva navrata susret s udomiteljima i osnivačima obiteljskih domova koji vode brigu o djeci bez roditeljske skrbi iz Finske. Prvi sastanak njihove predstavnice s predstavnicima lokalnih institucija uključenih u skrb za djecu (CZSS Split, Dom za djecu Maestral, Dom za odgoj Split) i udomitelja (Udruga udomitelja i posvojitelja Splitsko-dalmatinske županije „Lanterna”) organiziran je u travnju 2013. u regionalnom uredu u Splitu. Cilj mu je bio uspostava početnih kontakata finskih udomitelja s lokalnim institucijama i udrugama te dogovor moguće buduće suradnje radi razmjene informacija i iskustava u skrbi za djecu. Drugi susret održao se u rujnu 2013., kada je grupa od 30-ak finskih udomitelja posjetila Splitsko-dalmatinsku županiju te se susrela s djelatnicima gore spomenutih institucija te savjetnicama pravobraniteljice.

U lipnju 2013. godine u prostorijama Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije pravobraniteljica za djecu predstavila je dvije publikacije nastale u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu, zbornik

„Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ te zbornik „Dijete u pravosudnom postupku - Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava“.

Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao vanjski suradnik, vodi kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija i studente pedagogije.

U prostorijama ureda posjetila su nas djeca, učenici viših razreda Osnovne škole „1. listopada 1942.“ Čišla, Područne škole Kostanje. Također ostvareni su i susreti s djecom članovima MMS-a iz ove regije.

11.4 URED U ZAGREBU

Ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske te Koprivničko-križevačke županije. Kao i do sada, u Zagrebu rade pravobraniteljica i dvije zamjenice te šest savjetnica. Pravobraniteljica i jedna zamjenica su diplomirane pravnice, a druga zamjenica je mr. sc iz polja psihologije. Među savjetnicama su dvije diplomirane pravnice te po jedna profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. Administrativno-računovodstvene poslove obavljaju četiri službenika: troje administrativnih referenata (SSS) i računovodstvena referentica (SSS).

Od ukupno 1436 prijava pojedinačnih povreda prava djece primljenih tijekom 2013. godine njih 334 odnosilo se na Grad Zagreb, 97 na Zagrebačku, 39 na Sisačko-moslavačku, 32 na Varaždinsku, 21 na Bjelovarsko-bilogorsku, 31 na Karlovačku, 21 na Međimursku, 19 na Krapinsko-zagorsku te 24 na Koprivničko-križevačku županiju. Devet prijava odnosilo se na inozemstvo. Ukupan broj od 627 prijava, koje su se odnosile na navedeno područje Hrvatske, porastao je u odnosu na prošlu godinu za 81.

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb

Ured u Zagrebu ostale županije, inozemstvo i nepoznato	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno nepoznato	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	8	20	14	9	6	21	22	50	154	5	309	332	60	701
Pravo za život uz roditelje i rod. skrb	5	11	8	6	6	14	13	24	81	4	172	165	34	371
Pravo na djetetovu privatnost		1	1				1	2	6		11	7	3	21
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	3	7	5	3		6	7	24	62	1	118	139	16	273
Ostala osobna prava		1				1	1		5		8	21	7	36
Prava djece kao članova društvene zajednice				1				2	1		4	5	2	11
Obrazovna prava	2	3	3	3	5	7	1	18	72	2	116	115	31	262
Zdravstvena prava	5	2		1	2	2	3	5	18		38	62	7	107
Socijalna prava	2	2	1			3	1	5	11		25	23	7	55
Ekonomska prava	2	2	1	2	3	3	3	4	17		37	40	13	90
Kulturna prava						1	1		15		17	6	3	26
Pravosudno-zaštitna prava		1	3	1	2	2	1	4	21		35	36	10	81
Sigurnost i zaštita djece		1		1	1			4	6		13	11	1	25
Diskriminacija			2	1	1			2	7		13	10	2	25
Nenadležnost	2				1			2	10	2	17	13	12	42
Ostala prava								1	2		3	5	3	11
UKUPNO	21	31	24	19	21	39	32	97	334	9	627	658	151	1436

*Broj osobnih i telefonskih savjetovanja
- Zagreb*

Podnositelj	
Dijete osobno	11
Roditelji	3
Majka	431
Otac	215
Baka	60
Djed	25
Institucije	49
Ostali	80
Rodaci	11
Susjedi	2
Sestra ili brat	1
Praćenje od strane Ureda	1
Anonimno	16
UKUPNO	905

Uredu u Zagrebu ove se godine, telefonom i osobno, obratilo 905 stranaka, od čega prvenstveno roditelji, a od navedenog broja djeca su se osobno obratila u 11 slučajeva.

Pravobraniteljica i suradnici su na ovom području obišli 26 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Obišli smo Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi A.G. Matoš u Zagrebu (intenzivni tretman), Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi V.Nazor u Karlovcu, Dom za odgoj djece i mladeži Zagreb, Paviljon za djecu sv. Marko Križevčanin, Prihvatni centar za strance Ježevu te Prihvatnu stanicu i disciplinski centar i Utočište „Sv. Nikola“ u Varaždinu. Obišli smo tri dječja vrtića (DV „Vrapčić“ u Šenkovcu, DV „Ružica“ u Goričanu, DV „Balončica“ u Humu na Sutli). Obišli smo šest osnovnih škola (OŠ „Gradište“ u Gradištu, OŠ „Ivana Perkovca“ u Šenkovcu, OŠ „Silvije Strahimir Kranjčević“ u Zagrebu, OŠ „Vladimira Nazora“ u Daruvaru, OŠ „Braće Radić“ u Koprivnici, OŠ „Dobriše Cesarića“ u Zagrebu) i jednu školu pri bolnici (OŠ pri Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice) te tri srednje škole (SŠ Petrinja u Petrinji, Gospodarsku školu u

Čakovcu, Ekonomsku i turističku školu u Daruvaru) i jedan učenički dom (Učenički dom Križevci). Posjetili smo Centar za odgoj i obrazovanje Vinko Bek u Zagrebu, Centar za odgoj i obrazovanje Tomislav Špoljar u Varaždinu kao i Bolnicu u Sisku, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju KBC-a Zagreb i zatvor u Zagrebu.

U organizaciji ureda u Zagrebu predstavljen je zbornik „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ koji je nastao kao rezultat tri stručna skupa u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, održana u Rijeci, Osijeku i Zagrebu. Radovi u zborniku obuhvaćaju različite aspekte zaštite djece s problemima u ponašanju, od stručnih i praktičnih smjernica temeljenih na istraživanjima, do elaboriranja učinkovitosti pojedinih državnih sustava koji se njima bave.

Tijekom godine smo, na području zagrebačkog ureda pravobraniteljice, prisustvovali sljedećim događajima i skupovima:

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- „Sigurnost na internetu-privatnost i zaštita osobnih podataka“ - državni stručni skup za učitelje, nastavnike i stručne suradnike u području preventivnih programa u organizaciji AZOO-a;
- Dodjela Godišnje nagrade „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i nenasilja učenici Liani Šošo, učenici 8. razreda OŠ „Eugen Kumičić“ iz Rijeke i Tini Glazer, učenici 2. razreda Opće gimnazije u Petrinji;
- Svečano zatvaranje Twinning projekta IPA 2009 „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te pružanja pomoći policije ranjivim žrtvama kriminaliteta“ koji se provodio u suradnji Ravnateljstva policije Republike Hrvatske i Ujedinjenog Kraljevstva.
- Obilježavanje Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama;
- Predstavljanje knjige „Mjera za život - iz probacijske prakse“ autora prof. dr. sc. Slobodana Uzelca;
- Predstavljanje sveučilišnog udžbenika „Nasilje nad djecom i među djecom“ autorica prof. dr. sc. Vesne Bilić, prof.dr.sc. Gordane Buljan Flander i Hane Hrpke;
- Predstavljanje knjige „Samo još jedanput“ autorice Višnje Biti.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- „Ostvarivanje načela ravnopravnosti i zaštite ljudskih prava u obiteljskim odnosima“ - tribina u sklopu procjene učinaka propisa u organizaciji Hrvatskogavnog centra, Foruma za ravnopravnost i CESI-a;
- Okrugli stol o Tezama za Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona u organizaciji MSPM-a;

- Stručna rasprava o Nacrtu prijedloga Obiteljskoga zakona u odnosu na prava djece u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež.

Zdravstvena prava

238

Rad
regionalnih
ureda

- „Poremećaji hranjenja: od razumijevanja do liječenja“ - poslijediplomski tečaj stalnog medicinskog usavršavanja u Edukacijskom centru KBC-a Zagreb;
- Sudjelovanje u radnoj skupini u sklopu projekta Ministarstva zdravlja „Zajednička akcija za mentalno zdravlje i blagostanje“ („Joint Action on Mental Health and Well Being“);
- Predstavljanje informativnih materijala o rijetkim bolestima u povodu Međunarodnog dana rijetkih bolesti u organizaciji Hrvatskog saveza za rijetke bolesti;
- Humanitarna večera radi prikupljanja sredstava za pomoć obiteljima djece oboljele od malignih bolesti u organizaciji Udruge roditelja djece oboljele od malignih bolesti „Ljubav na djelu“.
- „Za osmijeh djeteta u bolnici“ - humanitarna aukcija ilustracija namijenjena za edukaciju bolničkog osoblja i volontera, opremanje igraonica, škola i prostora za boravak roditelja na dječjim odjelima u bolnicama, u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske.

Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- Sudjelovanje na radnim sastancima u sklopu IPA projekta MSPM-a „Unaprjeđenje kapaciteta stručnjaka za zaštitu prava i interesa djece i mladih smještenih u domove za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju“;
- „Izazovi stručnog razvoja i suradnje“ - okrugli stol u povodu 30. obljetnice rada Centra za autizam Zagreb;
- Sudjelovanje na sastanku o preliminarnim rezultatima istraživanja „Zaštita i ostvarivanje prava djece s razvojnim teškoćama koja su na dugotrajnom smještaju u Specijalna bolnica Gornja Bistra i Psihijatrijska bolnica Lopača“ u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku;
- Svečanost Dana otvorenih vrata u povodu 47 godina rada Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava;
- Svečano otvaranje VIII. međunarodnog znanstveno-stručnog simpozija verbotonalnog sistema „Aktualnosti Guberinine misli u stoljeću uma“ u organizaciji Poliklinike SUVAG;
- Predstava „Priča o Petru Guberini“ u Hrvatskom narodnom kazalištu u povodu 100. obljetnice rođenja akademika Petra Guberine u organizaciji Poliklinike SUVAG;
- Svečano otvaranje novih prostorija vrtića Poliklinike SUVAG u sklopu Dana otvorenih vrata Poliklinike SUVAG;
- Obilježavanje Međunarodnog dana bijelog štapa i početka Mjeseca hrvatske knjige u Hrvatskoj knjižnici za slijepe u organizaciji Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“;
- Obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom u Centru za odgoj i obrazovanje Goljak u organizaciji pravobraniteljice za djecu i OŠ Rudeš.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- III. Konferencija za sigurnu igru u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost i Obrazovnog centra za prevenciju nesreća;
- Svečanost dodjele nagrada i izložba dječjih radova u sklopu natječaja za likovne, literarne i foto radove djece i mladih predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi te djece i mladih s posebnim obrazovnim potrebama s temom „Katastrofe i snage zaštite i spašavanja“ u organizaciji Državne uprave za zaštitu i spašavanje;
- Izložba „Kao Hlapić i Gita - siročad u Hrvatskoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća“ u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu.

Mediji

- Multimedijaska izložba dječjih radova namijenjenih uglavnom vršnjačkoj edukaciji o zaštiti privatnosti i sprečavanju zlouporaba putem interneta, u sklopu nacionalne kampanje „Sigurniji internet za dje-

cu i mlade", u organizaciji Udruge „Suradnici u učenju” i AZOP-a;

- Izložba fotografija „Kako žive djeca u Hrvatskoj” povodom obilježavanja Dječjeg tjedna u organizaciji UNICEF-ovog ureda u Hrvatskoj i Zbora fotoreportera Hrvatske;
- 51. revija hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza u suradnji s OŠ Stjepana Kefelje u Kutini;
- Svečanost dodjele nagrada Hrvatskog novinarskog društva, u povodu Dana slobode medija, u Novinarskom domu u Zagrebu;
- Okrugli stol u sklopu Europskog seminara o filmskom stvaralaštvu mladih.

Strani državljani i nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj

- „Obrazovanje djece migrantskog podrijetla” - konferencija u organizaciji Foruma za slobodu odgoja u suradnji s MZOS-om i AZOO-om;
- Svečanost obilježavanja Svjetskog dana Roma u organizaciji Romskog nacionalnog vijeća.

Diskriminacija

- Svečanost zatvaranja twinning projekta „Uspostava cjelovitog sustava za zaštitu od diskriminacije” kojeg su provodili Pučki pravobranitelj, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Institut za ljudska prava Republike Austrije Ludwig Boltzmann.

Ljudska prava

- „Revidirana Europska socijalna povelja-oživotvorenje socijalne države” - skup posvećen Europskoj socijalnoj povelji Vijeća Europe, kao ključnom europskom dokumentu za zaštitu ljudskih i socijalnih prava, u organizaciji Udruge Pragma;
- Fokus grupa o planiranju edukacije o Povelji o temeljnim pravima Europske unije u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina;
- Predstavljanje knjige „Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava” autorice prof. dr. sc. Jasne Omejec.

Ostalo

- „Obrazovanje za budućnost - od učionice do svakodnevnog života” - okrugli stol u organizaciji Mreže mladih Hrvatske, udruga IGRA, Documenta i GONG u suradnji s GOOD Inicijativom za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo;
- „Socijalno uključivanje učenika i učenica trogodišnjih strukovnih programa” - konferencija u organizaciji Mreže mladih Hrvatske (MMH-a);
- „Obrazovanjem do rodne ravnopravnosti” - okrugli stol u organizaciji Udruge B.a.B.e.;
- „Mladi: rodna perspektiva” - konferencija u sklopu projekta „Mlade žene mijenjaju svijet!” u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje - CESI;
- „Drugačije društvo je moguće: društveni položaj LGBT zajednice u Zagrebu” - okrugli stol u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i LGBTQ organizacija civilnog društva;
- „Suvremeni pristup transseksualnosti” - poslijediplomski tečaj trajnog usavršavanja namijenjen specijalizantima i specijalistima psihijatrije, kliničke psihologije, endokrinologije, kirurgije, ginekologije i svima onima koji se u svakodnevnom radu susreću s transseksualnim osobama u Edukacijskom centru KBC-a Zagreb;
- Promocija publikacije Upravnog odbora za ravnopravnost između žena i muškaraca (CDEG) Vijeća Europe „Žene i novinari/novinarke imaju prednost” autorice dr. Joke Hermes;
- Svečanost otvaranja i zatvaranja Twinning projekta „Jačanje identifikacije žrtava trgovanja ljudima” u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Predstavništva Europske komisije u RH;

- „Pravni položaj maloljetnika u prekršajnom pravu” - stručni skup u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade;
- „Balkans ACT (Against the Crime of Trafficking) Now!” - konferencija na kojoj je predstavljena Deklaracija o borbi protiv trgovine ljudima u organizaciji Partnerstva za društveni razvoj;
- Sastanak o zaštiti djece koja sudjeluju u pravosudnom postupku kao počinitelji, žrtve ili svjedoci kaznenih i prekršajnih djela u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku;
- Rasprava o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u organizaciji Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Srpskog demokratskog foruma i Centra za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar, a u suradnji s Pravnom klinikom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Kućom ljudskih prava i Platformom 112;
- Svečano uručenje Nagrade za promicanje prava djeteta novinarki i urednici Hrvatske radiotelevizije Višnji Biti za iznimna postignuća u zaštiti dobrobiti, prava i interesa djece;
- „Da sam ja zastupnik/zastupnica u Hrvatskom saboru” - smotra učenika osnovnih škola u sklopu eksperimentalne primjene Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja, u organizaciji Službe za građane Hrvatskog sabora u suradnji s AZOO-om;
- „Mala kap u slapu” - koncert zahvale nakon aktivnosti humanitarne Zaklade Vaša pošta i Croatia osiguranja koji financijski pomažu osamostaljivanju i zajedničkom životu mladih majki Dječjeg doma Zagreb i njihove malene djece u dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu;
- „Slatki zalogaj priziva prošlost” - sudjelovanje djece u međugeneracijskoj aktivnosti - izložba starinskih kolača u Gradskoj knjižnici u Pregradi;
- Zimska likovna kolonija ZILIK u Domu za djecu „Vladimir Nazor” u Karlovcu;
- Svečanost obilježavanja Dana Osnovne škole Dragutina Kušlana u Zagrebu i prigodna izložba posvećena Ivani Brlić Mažuranić i 100. obljetnici nastanka njezina romana „Čudnovate zgođe šegrt Hlapića”;
- Svečanost kojom je obilježeno deset godina rada učeničke filmske družine ZAG iz Osnovne škole Marije Jurić Zagorke;
- Obilježavanje Dana UN-a u OŠ Dobriše Cesarića;
- Proslava 20. rođendana SOS Dječjeg sela Lekenik;
- Sjednica Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice;
- Godišnje savjetovanje koordinatora akcije „Gradovi i općine prijatelji djece”;
- Godišnji pregled programskih aktivnosti UNICEF-a i Vlade RH;
- Svečanosti početka akcije „Poštujte naše znakove” povodom početka nove školske godine;
- Obilježavanje Međunarodnog dana svjesnosti o opasnostima od mina;
- Obilježavanje Dana policije i blagdana njezinog zaštitnika Sv. Mihaela;
- Svečana akademija i Euharistijsko slavlje u povodu obilježavanja 80. obljetnice rada Caritasa Zagrebačke nadbiskupije;
- Svečano obilježavanje 20. obljetnice djelovanja Rehabilitacijskog centra za stres i traumu (RCT-a) iz Zagreba;
- Svečano obilježavanje 20 godina rada Društva za psihološku pomoć (DPP-a);
- Predstavljanje dvaju sveučilišnih udžbenika: „Opći dio kaznenog prava” autora Petra Novoselca i Igora Bojanića te „Posebni dio kaznenog prava” autora Davora Derenčinića i drugih;
- Predstavljanje knjiga „Slike iz povijesti predškolskog odgoja” autorice Anke Došen Dobud;
- Predstavljanje vodiča za tvrtke „Djeca su naš najvažniji posao” o mogućnostima integriranja dječjih prava u poslovanje, u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku.

Tijekom godine u uredu u Zagrebu održani su sastanci s članovima MMS-a, a posjećivala su nas i druga djeca, o čemu je više riječi u posebnom poglavlju.

Ustroj i financijsko poslovanje

12

241

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Ureda pravobraniteljice za djecu.

Vizija

Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređenje njihova položaja u društvu.

Misija

Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

Ciljevi

Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

12.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu.

Kadrovi - Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državna službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima, uz pravobraniteljicu i dvije zamjenice, od planiranih 23, radi 16 državnih službenika. Deset službenika radi u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Od 16 službenika, 12 ih radi na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja.

Od sveukupno 19 zaposlenih (16 službenika i 3 dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica i defektologinja.

Raspoređeni državni službenici u Uredu pravobraniteljice za djecu

Ustroj i
financijsko
poslovanje

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - obiteljskopravna zaštita, zdravstvo, socio-ek. i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije - socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/ rehabilitator ili logoped	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Rijeci - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dipl. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - socijalna skrb i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - odgoj i obr., obitelj, kulturna i ek. prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - SSS	1
referent za tehničke poslove - SSS	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, u 2013. nije bilo novih zapošljavanja. Privremeno je zbog ušteda u proračunu odgođeno daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu te uzimanje zamjene za savjetnicu pravobraniteljice za vrijeme rodiljnog dopusta.

Prostori - Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 2. Poslovni prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. U 2013. nastavljene su aktivnosti na uređenju „Male kuće dječjih prava“, prostora u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda predviđenog za rad s djecom i volonterima (učenicima i studentima), susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika. Očekujemo da će u 2014. biti završena posljednja faza uređenja.

12.2 FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno Strateškom planu za razdoblje od 2013. do 2015., Planu i programu rada za 2013. i planiranom razvoju Ureda, proračun Ureda pravobraniteljice za djecu iznosio je 5.330.888 kuna. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 97,17% iznosa, odnosno s 5.180.206 kn. Izvršenje planiranih sredstava bilo je u nešto manjem postotnom iznosu u odnosu na 2012.

Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja u 2013. (5.233.606 kn) izvršeni su s 97,12%, a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine (97.282 kn) izvršeni su s 99,90%.

Od ukupno izvršenog proračuna za 2013. (5.180.206 kn), 66,97% sredstava (3.468.950 kn) izdvojeno je za rashode za zaposlene, a 31,07% sredstava (1.609.526 kn) za materijalne rashode.

Materijalni rashodi obuhvaćaju skupine računa računskog plana 321 Naknade troškova zaposlenima (234.090 kn), 322 Rashodi za materijal i energiju (220.345 kn), 323 Rashodi za usluge (1.059.116 kn), 324 Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa, a odnose se na rad MMS-a (40.452 kn), 329 Ostali nespomenuti rashodi poslovanja (52.942 kn). Financijski rashodi u iznosu od 2.581 kuna činili su 0,05% ukupnih sredstava.

Za uredsku opremu i namještaj izdvojeno je 0,09% sredstava (4.542 kn), a za informatizaciju 1,88% sredstava (97.188 kn).

Plan i izvršenje Proračuna Pravobranitelja za djecu 2005. - 2013.

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.	Proračun 2009.	Proračun 2010.	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000	5.714.232	6.209.680	5.728.930	5.312.000	5.330.888
Izvršenje	2.173.247	2.709.864	4.082.059	5.287.665	5.684.842	6.130.709	5.406.902	5.199.834	5.180.206
% izvršenja	81,87	95,14	97,68	94,88	99,49	98,73	94,38	97,89	97,17

Usporedbom podataka plana i izvršenja Državnog proračuna u ovoj godini, u odnosu na prethodne godine, vidljivo je da su sredstva za rad Ureda u 2013. bila planirana za 18.888 kn više u odnosu na 2012.

Tijekom godine ostvarena je vrlo dobra suradnja s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna.

Odobreni su nam rebalansi proračuna prema planiranoj dinamici i programskim aktivnostima Ureda te smo zahvaljujući tome uspjeli ostvariti pojedine aktivnosti u većem opsegu i većim dijelom završiti uređenje „Male kuće dječjih prava“.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2013. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu. Dostavljeno je Državnoj reviziji i Fini.

Deset godina rada Ureda pravobraniteljice za djecu

(244)

13

U jesen 2013. godine navršilo se punih deset godina otkako je stupio na snagu Zakon o pravobraniteljstvu za djecu i od kada u Hrvatskoj postoji Pravobranitelj za djecu - neovisna, specijalizirana institucija za zaštitu, praćenje i promicanje prava i interesa djece, čija je zadaća pratiti provođenje propisa koji se odnose na djecu, usklađenost tih propisa s Ustavom Republike Hrvatske i Konvencijom o pravima djeteta te nadgledati provođenje Vladine politike prema djeci.

Nakon početnog rada samo u Zagrebu, u 2007. godini otvaraju se i tri regionalna ureda, najprije u Splitu, zatim u Osijeku te u Rijeci, kako bi se pravobraniteljica približila korisnicima iz svih dijelova države. Ostvarenje je to i preporuke Odbora za prava djeteta UN-a o nužnosti jačanja ove institucije na lokalnoj razini. Da je taj cilj postignut može se zaključiti i po tome što se te godine broj primljenih prijava, odnosno pojedinačnih predmeta na kojima su radili pravobraniteljica i njezin tim, udvostručio u odnosu na prethodnu godinu: od 405 predmeta u 2006. godini do 847 u 2007. godini. Od tada broj prijava uglavnom raste. Iz godine u godinu među najbrojnijim slučajevima su kršenje djetetovog prava na život uz roditelje i prava na zaštitu od nasilja, koji čine 57 posto svih slučajeva na kojima se radilo tijekom svih deset godina. Na trećem mjestu su povrede obrazovnih prava, koja čine 11 posto svih prijava, a na četvrtom povrede ekonomskih prava, čiji je udio pet posto.

Tijekom desetogodišnjeg rada bilo je i teških trenutaka. Dvije godine nakon imenovanja prva pravobraniteljica i njezini zamjenici podnijeli su ostavku, nakon čega je šest mjeseci Ured radio bez pravobraniteljice i zamjenika, a budućnost mu je bila neizvjesna. Samostalnost i specijaliziranost ureda bila je ugrožena potkraj 2011. kada je donesen novi Zakon o Pučkom pravobranitelju kojim je, unatoč protivljenju stručnjaka i javnosti, ukinuta samostalnost svih specijaliziranih pravobranitelja i koji je trebao stupiti na snagu 1. srpnja 2012. To se ipak nije dogodilo jer je Ustavni sud RH taj zakon proglasio neustavnim, budući da nije donesen većinom glasova svih zastupnika, a potom je zakon promijenjen i odustalo se od spajanja institucija.

Djeca savjetuju pravobraniteljicu - Najčešće se pravobraniteljici za pomoć obraćaju roditelji, rodbina djece, institucije, nevladine organizacije, a u manjem broju djeca. Stoga je zadatak za sljedeće razdoblje proširiti mogućnosti i poticaje za izravno obraćanje djece, osnažiti ih da se zauzmu za svoja prava i ojačati njihov glas u društvu. Upravo s ciljem jačanja sudjelovanja (participacije) djece u društvu, u 2010. godini osnovana je Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS, kao dječje savjetničko tijelo, koje čine djeca u dobi od 12 do 17 godina. Članovi ove mreže su i savjetnici, i suradnici, ali i „ambasadori“ pravobraniteljice jer oni u svojim školama i sredinama šire informacije o dječjim pravima i radu pravobraniteljice za djecu. Sudjeluju i u provođenju istraživanja među svojim vršnjacima. Njihove rasprave o važnim pitanjima, koje se odvijaju na zatvorenom elektroničkom forumu, poticajan su izvor informacija. Svoja mišljenja oni također iznose na sastancima s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicima, ali i pred Hrvatskim saborom te na međunarodnim susretima sličnih organizacija djece i mladih. MMS je i dio Mreže savjetnika europskih pravobranitelja za djecu.

U stručnom timu Ureda pravobraniteljice danas je osam pravnika, dvije psihologinje, dvije pedagoginje, socijalna radnica, defektologinja i socijalna pedagoginja. Osim rada na pojedinačnim slučajevima te na praćenju i izmjeni propisa i pripremi preporuka za zaštitu prava djece, oni redovito obilaze ustanove u kojima djeca borave, poput dječjih, učeničkih i odgojnih domova, bolnica, vrtića, škola, odmarališta i igraonica te nadziru uvjete u kojima se ondje ostvaruju prava djece. Dosad je ostvareno gotovo 400 ciljanih obilazaka. Djeca također dolaze u posjete uredima pravobraniteljice u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Dosad je organizirano više od stotinu takvih posjeta djece iz domova, škola, dječjih vrtića, udruga. Cilj je tih susreta upoznati djecu na primjeren način s pravima djeteta i uputiti ih u načine i sredstva kojima se mogu izboriti za svoja prava.

Nerazumijevanje odgovornosti odraslih - Problem s kojim se nužno susreće svaka institucija za zaštitu ljudskih prava kad želi procijeniti svoju uspješnost jest to što njezin intenzivan rad neminovno upućuje na slabosti u sustavu i vodi podizanju svijesti o važnosti zaštite prava te zahtjevima za višim standardima zaštite. Tako je s osnivanjem i djelovanjem pravobranitelja za djecu sve više rastao broj prijava kršenja dječjih prava. Osim brojki, koje su do 2012. godine porasle na 1280, povećavala se i raznovrsnost povreda prava. Znači li to da pravobraniteljstvo ne uspijeva u svojoj misiji? Vjerojatnije je ipak da je njegov rad ohrabrio i potaknuo nastojanja za boljom i potpunijom zaštitom prava djeteta. Do prije deset godina gotovo da i nije postojala svijest o pravu djeteta na kontakt s oba roditelja, o pravu djeteta na zaštitu privatnosti, o tome da je svaki oblik tjelesnog kažnjavanja djeteta zabranjen. Danas se o tome više zna, što, nažalost, ne znači da se prava djece doista uvažavaju.

Novi izazovi s kojima se susreće pravobraniteljstvo za djecu brojna su osporavanja koncepta dječjih prava te optužbe kako inzistiranje na primjeni Konvencije o pravima djeteta ograničava moć roditelja i učitelja u odgoju i usmjeravanju djece. Paralelno s time sve češće se suočavamo s izrazito negativnim reakcijama prema djeci i zahtjevima za jačanjem represivnih mjera prema njima, čak i u slučajevima kad je očito da su neprimjereni postupci djece posljedica niza propusta u odgoju, kako u roditeljskom domu tako i u školskom okružju. Djecu se optužuje zbog toga što su odrasli sve manje spremni preuzeti odgovornost za njihov odgoj, a „dječja prava“ odraslima postaju izgovor za odustajanje od odgoja.

Zašto se govori samo o pravima djece, a ne i o njihovim dužnostima? Zašto se učiteljima ne daju veće ovlasti u discipliniranju djece? Zašto se štite prava djece s problemima u ponašanju „na račun“ ostale djece? - pitanja su s kojima se pravobraniteljica često susreće i u javnosti i u Hrvatskome saboru čija je opunomoćenica. Nerijetko mora objašnjavati da je bit dječjih prava u tome da ona svakom djetetu pripadaju rođenjem i da ih se, baš kao ni ljudska prava, ne može uvjetovati ni „dodjeljivati“ prema zasluženosti. Svako dijete ima prava zapisana u Konvenciji o pravima djeteta, a dužnost je odraslih osigurati im uživanje tih prava. Dužnost je odraslih i usmjeravati i odgajati djecu da se ponašaju odgovorno prema sebi i drugima, što uključuje i izvršavanje dužnosti i preuzetih obveza. Uopće nije sporno da djeca imaju dužnosti, ali prava im pripadaju neovisno o tome i ne mogu biti s time povezana. No, ponašanje djece nedvojbeno jest povezano s ponašanjem odraslih koji su za njih odgovorni.

„Mala kuća dječjih prava“ - Temeljni je posao pravobraniteljice za djecu pratiti sva područja života djece te, sagledavajući cjelinu, procijeniti može li se bolje postupati u zaštiti njihovih prava. Ona također prati primjenu propisa koji se tiču djece te sudjeluje u izradi propisa i predlaže njihove izmjene i dopune. Prati i analizira povrede pojedinačnih prava djece, kao i pojave kršenja dječjih prava općenito u društvu. Ona je „kontrolor“ tijela i institucija izvršne vlasti u odnosu na ostvarivanje prava djece, a istodobno i partner izvršnoj vlasti u razmatranju i unapređivanju tih prava. Osobito je važna njezina uloga „glasnogovornice“ djece i njihove posrednice prema svijetu odraslih.

I dok je proteklih godina njezina uloga zaštitnice i promicateljice dječjih prava uglavnom prepoznata u društvu, i dalje se često krivo percipiraju njezine stvarne nadležnosti i mogućnosti djelovanja. Nerijetko se od nje očekuje da poništi ili promijeni odluku suda ili centra za socijalnu skrb, da zaštiti djecu od nasilja ili neprimjerenih sadržaja u medijima. Sve su to dužna učiniti nadležna tijela: sud, centar za socijalnu skrb, škola, dječji vrtić, državne agencije. No, ona ih može pitati što su u

pojedinačnom slučaju učinili kako bi zaštitili dječja prava i jesu li u svom postupanju štitili najbolji interes djeteta.

Nakon deset godina rada Ured pravobraniteljice za djecu približava se ostvarivanju još jednog važnog cilja, a to je otvaranje „Male kuće dječjih prava“ u prizemlju zgrade u Teslinoj 10. To bi trebao biti prostor namijenjen djeci, jačanju njihovih kompetencija za sudjelovanje u društvu, ali i prostor za stručnjake koji rade s djecom i upoznaju ih s njihovim pravima. „Mala kuća dječjih prava“ tek je u nastajanju i još se uređuje, a plan je ispuniti je sadržajima koji će ponajprije osnažiti djecu kao punopravne članove društva.

(Tekst je objavljen u časopisu *Zrno* br.109-110/2014. u rubrici *Iz Ureda pravobraniteljice za djecu*)

Zaključak

14

(247)

Kao svake godine do sada i ovo izvješće se odnosi na brojna područja odrastanja i života djece. Unatoč mnogim poboljšanjima zaštite dječjih prava dužni smo izvijestiti i o uočenim slabostima te zaštite.

Postojeća razina zaštite djece u **visoko konfliktnim razvodima braka i prekidima izvanbračne zajednice** roditelja i dalje ne zadovoljava. Nedovoljan broj stručnjaka radi u ovom području zaštite te su preopterećeni, a nije im osigurano kontinuirano stručno usavršavanje ni sustavna podrška, iako složenost problematike s kojom se suočavaju to svakako zahtijeva. Donošenje odluka traje predugo, a institucije nemaju brz i učinkovit odgovor u odnosu na roditelje koji ne poštuju sudske odluke te us-trajavaju u štetnom ponašanju prema djetetu. Nadamo se da će donošenje novog Obiteljskog zakona pridonijeti poboljšanju zaštite djece te da će se osigurati dovoljan broj stručnjaka i njihova temeljita priprema za provedbu zakona.

Prijave povreda prava djece na **uzdržavanje** ukazuju na brojne teškoće i nedosljednu provedbu propisa, a često i na nesnalaženje i nedovoljnu informiranost roditelja o dječjim pravima i načinima njihove zaštite.

Broj djece smještene u institucijama za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi porastao je u odnosu na prošlu godinu. Unatoč nastojanjima usmjerenim na promociju **udomiteljstva**, ono nije dovoljno zastupljeno, presporo se razvija i nema specijaliziranih udomiteljskih obitelji. Djeca mlađa od sedam godina i dalje se smještaju u ustanove i tamo ostaju više od šest mjeseci, što je u suprotnosti sa Zakonom o socijalnoj skrbi. Podrška biološkim obiteljima na stvaranju uvjeta za prihvata djece iz ustanova je nedostatna, a u ustanovama i dalje borave djeca koja imaju zakonske pretpostavke za **posvojenje**.

Nažalost, djeca su i dalje izložena **nasilju**, zanemarivanju i tjelesnom kažnjavanju **u obitelji**, ali i **u institucijama i na drugim mjestima**, a pritom je i nedostatan broj institucija koje pružaju stručnu pomoć dje-cu žrtvama nasilja, posebice seksualnoga zlostavljanja.

Slučajevi nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama ukazuju na izostanak ranih intervencija, nepravovremeno prepoznavanje problema i neprimjereno reagiranje na nasilno rješavanje sukoba koji potom prerastaju u nasilje. To upućuje na potrebu kontinuiranog educiranja odgojno-obrazovnih radnika za provođenje programa prevencije nasilja, uključujući i metodu medijacije, te njihova osnaživanja kako bi se znali uhvatiti u koštac sa složenim problemima s kojima će se nužno susretati u radu s učenicima.

Još nije postignuta učinkovita **zaštita djece od nasilja na svim mjestima**, budući da propisi ne uređuju dovoljno jasno sva područja nasilnog ponašanja nad djecom - primjerice, na ulici, stadionu, od strane susjeda ili u adolescentskoj vezi. Intervencije institucija često su zakašnjele i blage, a neprepoznavanje nasilja i nedostatak svijesti o njegovoj štetnosti ohrabruje počinitelje na daljnje nasilno ponašanje.

Nasilje i druge povrede prava djece putem **interneta i mobitela** ukazuju na rizike kojima su djeca izložena u uporabi novih tehnologija te na nesnalaženje odraslih u njihovoj zaštiti. To upućuje na potrebu

proaktivnog djelovanja cjelokupnog društva u praćenju nasilja na internetu, prevenciji i u poduzimanju mjera zaštite.

Raduju nastojanja da se unaprijedi **zaštita djece žrtava i svjedoka**, poput osnivanja besplatne telefonske linije 116 006 za žrtve te projekta „Ispitivanje djece i žrtava u sudskom postupku“, koji provode Ministarstvo pravosuđa i UNICEF, no zaštite djece žrtava još nije zadovoljavajuća. Zabrinjava neprimjereno postupanje policijskih djelatnika, državnih odvjetnika i sudaca prilikom ispitivanja djece žrtava ili svjedoka, izloženost djeteta višestrukim ispitivanjima, dugotrajnost sudskog postupka te izostanak kvalitetne pomoći i podrške. Zakonske mogućnosti saslušanja djeteta u vlastitome domu rijetko se primjenjuju, a podrška svjedocima i žrtvama postoji samo na nekim sudovima.

Prava **djece s problemima u ponašanju** krše se u svim segmentima njihovog života. Najviše prijava odnosi se na područje odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi, a škole nemaju dovoljno učinkovitih mehanizama za nošenje s ovom pojavom, čime se dodatno pojačava odbacivanje ove djece. Najugroženija su djeca s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnoga zdravlja koja su smještena u ustanove socijalne skrbi, za čije složene potrebe ne postoje odgovarajući resursi. Iako je postupanje prema djeci počiniteljima kaznenih djela zakonski dobro uređeno, praksa pokazuje brojna kršenja njihovih prava: od neodgovarajuće komunikacije službenika policije s djecom, predugog trajanja kaznenoga postupka i boravka u istražnome zatvoru do nedostatka zasebnih zavodskih ustanova za maloljetnike. Svi sudovi i državna odvjetništva za mladež još nemaju u svom sastavu stručne suradnike-nepravnike (socijalne pedagoge, socijalne radnike, psihologe), a prekršajni sudovi uopće ne predviđaju takvu vrstu pomoći što znatno snižava razinu zaštite. Odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju godinama se izvršava u neprimjerenim i nepoticajnim uvjetima.

Djeca čiji su roditelji u zatvoru posebno su stigmatizirana. Rijetko su u kontaktu s roditeljem lišenim slobode, a kako on materijalno ne pridonosi obitelji, često su i ekonomski ugrožena. Trpe porugu vršnjaka, a djelatnici škole nedovoljno uočavaju njihovu posebnu ranjivost.

Zamjećujemo nesnalaženje institucija u složenijim slučajevima reguliranja **statusnih prava** djeteta, što nerijetko doprinosi daljnjem kršenju djetetovih prava.

U području zaštite **zdravlja djece** i dalje postoji problem nedovoljnog broja stručnjaka, posebice pedijatara, ortodonata i psihijatara za djecu i mladež. O tome svakako valja voditi računa prilikom reorganizacija u sustavu zdravstva, kako se ne bi dodatno smanjila ponuda i kvaliteta u zdravstvenoj zaštiti djece. Nužno je i bolje informirati djecu i roditelje o mogućnostima ostvarivanja prava iz zdravstvenog osiguranja. Podržavamo aktivnosti unapređivanja prehrambenih navika i prevencije prekomjerne tjelesne težine djece, u koje bi aktivnije trebali biti uključeni i roditelji, s obzirom na njihovu ulogu u formiranju prehrambenih navika djece.

Briga za **mentalno zdravlje djece** izrazito je nedostatna, osobito izvan regionalnih središta. Nedostaje stručna podrška roditeljima u ranom prepoznavanju početnih problema djece te rana intervencija, nema dovoljno ambulantnih i bolničkih kapaciteta za liječenje djece kod kojih su se teškoće već pojavile, nedostaju protokoli o postupanju prema djeci u akutnim kriznim stanjima, kao i sustavno praćenje i rehabilitacija djece nakon bolničkog liječenja ili pokušaja samoubojstva, pri čemu je nužna suradnja stručnjaka iz različitih sustava.

U sustavu **odgoja i obrazovanja** izraženi su problemi dostupnosti i nejednakih kadrovskih, prostornih i sadržajnih uvjeta odgoja i obrazovanja. Izostanak odgovarajuće regulative, jasnih i odlučnih mjera za unapređivanje prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja, kao i nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za postupanje u situacijama u kojima je ugrožena djetetova dobrobit, otežavaju ostvarivanje prava i pravovremenu zaštitu djece. Neophodno je kontinuirano stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika u području ljudskih prava i prava djece te upoznavanje djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela kako bi se omogućila pravovremena i koordinirana zaštita djece. Nužno je uspostaviti sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja kojim bi se intenziviralo profesionalno usavršavanje, omogućila periodična provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom i bolja kvaliteta rada. Škole trebaju biti mjesta gdje će djeca dobiti sve informacije koje se tiču očuvanja njiho-

va zdravlja te informacije o dječjim odnosno ljudskim pravima i odgovornostima.

Nažalost, **zdravstveni odgoj i obrazovanje** u Hrvatskoj sveden je na raspravu o spolnoj edukaciji, što je na našim prostorima još uvijek kontroverzna tema s političkim konotacijama te se zbog toga samo na konfrontirana stajališta gubi znatna energija, novac i vrijeme, dok su dječji interesi u tom procesu zanemareni.

Djeca s teškoćama u razvoju nailaze na niz neizravnih prepreka u ostvarivanju prava na primjereno obrazovanje jer inkluzivna načela još nisu zaživjela u praksi te je potrebno zakonski regulirati i osigurati kontinuitet podrške za djecu s TUR. Kvalitetna odgojno-obrazovna inkluzivna praksa mora biti osmišljena tako da promiče dobrobit sve djece te se ona ne može svoditi samo na individualnu podršku djetetu s TUR, već treba biti usmjerena na izgradnju cjelokupnog podržavajućeg okruženja - i u ustanovi, i u sustavu odgoja i obrazovanja.

Pritužbe zbog **diskriminacije** ukazuju na neprimjerene, ponekad i nasilne oblike ponašanja i diskriminacijske prakse. Stoga je nužno provoditi preventivne programe usmjerene učenju djece toleranciji, ne-diskriminaciji i prihvaćanju različitosti, kao i edukaciju i informiranje roditelja i odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije. Posebnu pozornost pritom valja posvetiti poboljšanju položaja **djece pripadnika nacionalnih manjina**. A kako bi se spriječilo njihovu segregaciju potreban je sveobuhvatan pristup koji podrazumijeva zajedničko i koordinirano djelovanje različitih sustava, uz uvažavanje uvjeta i mogućnosti lokalne zajednice.

Gospodarska kriza ostavila je traga i na životima djece. Nezaposlenost roditelja, neimaština, teret ovršnih postupaka i ovrha postaju dio njihove svakodnevnice te ugrožavaju **životni standard djece** i ostvarivanje njihovih zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih i drugih prava. Očekujemo veću socijalnu osjetljivost države u osiguranju mjera i programa namijenjenih djeci iz socijalno ugroženih obitelji te učinkovitiju zaštitu dječjih imovinskih prava.

Nedovoljna ulaganja u sadržaje i aktivnosti **slobodnog vremena djece** i mladih pokazuju nerazumijevanje važnosti ovih prava u životu djeteta. Zato su i dalje ograničene mogućnosti pristupa djece ovim aktivnostima, posebice u manjim mjestima, područjima od posebne državne skrbi i na otocima.

Vjerujemo da će rad sportske inspekcije pridonijeti otkrivanju i prevenciji povreda prava **djece koja se bave sportom**, no sveobuhvatna zaštita njihovih prava podrazumijeva i niz drugih aktivnosti, poput licenciranja trenera, reguliranja prelazaka djece iz jednog kluba u drugi _te dopune propisa radi zaštite prava djece na zdravlje i sigurnost.

Stradanja djece na igralištima i u igraonicama ukazuju na neprikladne prostore za dječju igru, neodržavanost i neispravnost sprava za igru i nepostojanje nadzora te je država dužna poduzeti mjere za donošenje zakona koji će jamčiti pravo djeteta na sigurnu igru i odrastanje u sigurnim uvjetima.

Nedostatna je i sigurnost **u prometu i organiziranom prijevozu** djece, što zahtijeva ulaganje dodatnih napora u zaštiti djece.

Nedovoljno i nepravovremeno ulaganje u infrastrukturu i modernizaciju postrojenja koja onečišćuju **okoliš** dovode do ugrožavanja zdravlja djece u pojedinim područjima, stoga je zaštita okoliša i dalje važna i hitna zadaća države, ali i lokalne zajednice.

Potrebno je i dalje jačati regulativu u području zaštite prava djece u **medijima**. Budući da su djeca od rane dobi uronjena u medijsko okruženje, obveza je odraslih osnažiti ih za kritički odnos prema medijskim sadržajima te za kompetentno i sigurno korištenje medijima. Stoga se zauzimamo za **medijski odgoj i obrazovanje** na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, kako bi medijska pismenost bila dostupna svakom djetetu.

Zbog reakcija odraslih, djeca svoje **pravo na sudjelovanje/participaciju** u društvu uglavnom doživljavaju kao deklarativno, a ne stvarno pravo. Stoga je važno da svi stručnjaci koji rade s djecom i za djecu te donose odluke o bilo kojem segmentu djetetovog života budu educirani o ovom pravu djeteta. Istodobno je djecu i mlade nužno osnaživati za aktivno sudjelovanje u društvu i pridavati važnost njihovim mišljenjima.

Legenda

Kratica	Puni naziv
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću)
AP	Akcijski plan
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
CAP	Child Assault Prevention
CARNet	Croatian Academic and Research Network
CERT	Computer Emergency Response Team
CESI	Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
CMS	Centar za mirovne studije
CNI	Centar za nove inicijative
COPE	Children of prisoners Europe
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
CZOO	Centar za odgoj i obrazovanje
DAB	Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka
DI	Državni inspektorat
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DND	Društvo "Naša djeca"
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DV	Dječji vrtić
DPS	Državni pedagoški standard
ESPAD	The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs
EJTN	European Judicial Training Network
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EUROCHIPS	European Committee for Children of Imprisoned Parents
FINA	Financijska agencija
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Points
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
HBSC	Health Behaviour in School-aged Children
HCR	Hrvatski centar za razminiranje
HDDAPP	Hrvatsko društvo za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju
HHO	Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HLK	Hrvatska liječnička komora
HLZ	Hrvatsko društvo za dječju i adolescentnu psihijatriju
HLK	Hrvatska liječnička komora
HNB	Hrvatska narodna banka
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HNL	Hrvatska nogometna liga
HNS	Hrvatski nogometni savez
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HPC	Hrvatski pravni centar
HPKZ	Hrvatski pedagoško-književni zbor
HUB	Hrvatska udruga banaka
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HURA	Hrvatsko udruženje društava za tržišno komuniciranje
HVZM	Hrvatsko vijeće za medije
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje

Kratika	Puni naziv
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZTA	Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
IOM	International Organization for Migration
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
ISRD	International Self-Report Delinquency Study
IT	Intelektualne teškoće
KBC	Klinički bolnički centar
KZ	Kazneni zakon
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender
MF	Ministarstvo financija
MG	Ministarstvo gospodarstva
MGPU	Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MPO	Ministarstvo poduzetništva i obrta
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MT	Motoričke teškoće
MU	Ministarstvo uprave
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVEP	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOP	Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
NISPUŠ	Nacionalni informacijski sustav prijava u srednje škole
NVČ	Novinarsko vijeće časti
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OŠ	Osnovna škola
PB	Psihijatrijska bolnica
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PGŽ	Primorsko-goranska županija
PSP	Produženi stručni postupak
PUP	Problemi u ponašanju
PU	Policajska uprava
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZS	Uprava za zatvorski sustav
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZKP	Zakon o kaznenom postupku
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZOR	Zakon o radu
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZRRP	Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi

